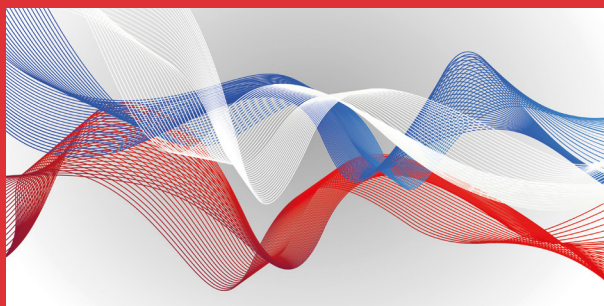

Szerbia, Horvátország és Szlovénia politikai rendszerének összehasonlítása 1990 és 2016 között

ÖRDÖGH TIBOR

Dialóg Campus

SZERBIA, HORVÁTORSZÁG ÉS SZLOVÉNIA
POLITIKAI RENDSZERÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA
1990 ÉS 2016 KÖZÖTT

Vákát oldal

Ördögh Tibor

SZERBIA, HORVÁTORSZÁG
ÉS SZLOVÉNIA
POLITIKAI RENDSZERÉNEK
ÖSSZEHAISONLÍTÁSA
1990 ÉS 2016 KÖZÖTT

DIALÓG CAMPUS KIADÓ ❖ BUDAPEST

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
címmű projekt keretében jelent meg.

Szakmai lektor
Kemenszky Ágnes

© Szerző, 2018
© Dialóg Campus Kiadó, 2018

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

Bevezetés	11
1. Alkotmányos és kormányzati tradíciók	15
2. Alkotmányos és kormányzati rendszerek	27
2.1. Az új alkotmányok fő vonásai	27
2.1.1. Összeférhetetlenség	29
2.1.2. A hatalmi ágak viszonya	30
2.1.3. Felelősség, elszámoltathatóság	30
2.1.4. A végrehajtás szereplőinek viszonya	31
2.1.5. A kormányzás formája	31
2.1.6. A végrehajtó hatalmi ág dominanciája	32
2.1.7. A döntéshozatal módja	32
2.1.8. Frakciófegyelem	32
2.1.9. Kormány és ellenzék viszonya	33
2.2. Politikai hatalommegosztás és ellensúlyok	34
2.2.1. Alkotmánybíróságok	34
2.2.2. Államfő	38
2.2.3. Közvetlen demokrácia	38
2.2.4. Parlamenti biztos	42
2.2.5. Területi hatalommegosztás	45
3. Pártrendszerek	47
3.1. A rendszerváltás hatása a politikai életre	47
3.1.1. Jugoszlávia	47
3.1.2. Szerbia	47
3.1.3. Horvátország	50
3.1.4. Szlovénia	51
3.2. Politikai törésvonalak	52
3.2.1. A politikai törésvonal fogalma	52
3.2.2. A délszláv állam törésvonalai	52
3.2.3. A szerb politika három törésvonala	53
3.2.4. A horvát politika törésvonalai	57
3.2.5. A szlovén politika törésvonalai	59
3.3. A pártrendszerek általános jellemzése	61
3.4. A pártrendszerek változása	62
3.4.1. Szerbia	62
3.4.2. Horvátország	66
3.4.3. Szlovénia	69

4. Pártok	73
4.1. A politikai pártok jellemzői és funkciói	73
4.2. Baloldali pártok	75
4.2.1. Baloldali pártok Szerbiában	75
4.2.2. Baloldali pártok Horvátországban	77
4.2.3. Baloldali pártok Szlovéniában	79
4.3. Jobboldali pártok	80
4.3.1. Jobboldali pártok Szerbiában	80
4.3.2. Jobboldali pártok Horvátországban	84
4.3.3. Jobboldali pártok Szlovéniában	85
4.4. Centrumpártok	86
4.4.1. Centrumpártok Szerbiában	87
4.4.2. Centrumpártok Horvátországban	89
4.4.3. Centrumpártok Szlovéniában	91
4.5. A pártok szervezeti felépítése	92
4.5.1. A szerbiai pártok felépítése	92
4.5.2. A horvát pártok felépítése	93
4.5.3. A szlovén pártok felépítése	93
4.6. A pártok gazdálkodása	94
4.6.1. Pártok gazdálkodása Szerbiában	94
4.6.2. Pártok gazdálkodása Horvátországban	95
4.6.3. Pártok gazdálkodása Szlovéniában	95
5. Választási rendszerek	97
5.1. A választási rendszer jellemzői	97
5.2. A választások eljárási szabályai	97
5.3. A választási rendszer hatása a politikai rendszerre	103
5.4. A választási bizottságok jellemzői	104
6. Parlamenti választások	107
6.1. Választások a szövetségi törvényhozásban	107
6.1.1. Az 1992. májusi választások	107
6.1.2. Az 1992. decemberi választások	108
6.1.3. Az 1996-os választások	108
6.1.4. A 2000-es választások	109
6.1.5. Szerbia és Montenegró szövetségi törvényhozása	111
6.2. Választások Szerbiában	112
6.2.1. Az 1990-es választások	112
6.2.2. Az 1992-es választások	113
6.2.3. Az 1993-as választások	114
6.2.4. Az 1997-es választások	115
6.2.5. A 2000-es választások	116
6.2.6. A 2003-as választások	117
6.2.7. A 2007-es választások	119

6.2.8. A 2008-as választások	120
6.2.9. A 2012-es választások	122
6.2.10. A 2014-es választások	125
6.2.11. A 2016-os választások	126
6.3. Képviselőházi (Zastupnički Dom) választások Horvátországban	128
6.3.1. Az 1990-es választások	128
6.3.2. Az 1992-es parlamenti választások	130
6.3.3. Az 1995-ös választások	131
6.3.4. A 2000-es választások	132
6.3.5. A 2003-as választások	134
6.3.6. A 2007-es választások	136
6.3.7. A 2011-es választások	137
6.3.8. A 2015-ös választások	138
6.3.9. A 2016-os választások	141
6.4. Megyék Háza (Županski Dom) választások	143
6.4.1. Az 1993-as választások	143
6.4.2. Az 1997-es választások	144
6.5. Képviselőházi választások Szlovéniában	146
6.5.1. Az 1992-es választások	146
6.5.2. Az 1996-os választások	147
6.5.3. A 2000-es választások	148
6.5.4. A 2004-es választások	149
6.5.5. A 2008-as választások	150
6.5.6. A 2011-es választások	150
6.5.7. A 2014-es választások	151
7. Parlamentek	153
7.1. A parlamentek funkciói	153
7.2. A törvényhozások jellemzői	153
7.2.1. A törvényhozások jellemzői	155
7.2.2. A szerbiai Népképviselőház döntéshozatali módjai	156
7.2.3. A horvát <i>Sabor</i> döntéshozatali módjai	157
7.2.4. A szlovén törvényhozás döntéshozatali módjai	158
7.2.5. Parlamenti tisztségviselők	159
7.3. Törvényhozási és határozathozatali eljárás	159
7.4. Intézményi szereplők	161
7.4.1. A kormány	161
7.4.2. A plénum	162
7.4.3. Állandó bizottságok	162
7.5. Frakciók a parlamentekben	164
7.6. A kormány parlamenti felelőssége: bizalmatlansági indítvány, bizalmi szavazás, interpelláció	165
7.6.1. Bizalmatlansági indítvány	166
7.6.2. Bizalmi szavazás	166

7.6.3. Interpelláció	167
7.7. A kormány feletti parlamenti kontroll nem szankcionális eszközei	168
7.7.1. A politikai nyilvánosság	168
7.7.2. A végrehajtás ellenőrzésének intézményei	169
8. Kormányok	171
8.1. A kormány belső közjogi struktúrája	171
8.2. A pártrendszer hatása és a koalíciós kormányok	175
8.2.1. A kormányalakítás	176
8.2.2. Koalíciós kormányok Szerbiában	177
8.2.3. Koalíciós kormányok Szlovéniában	186
8.3. Miniszterelnökök	190
8.3.1. A miniszterelnökök karrierútja	190
8.3.2. A közjogi-politikai feltételek és a kormányfői szerep	194
8.4. Miniszterek rekrutációja, szelekciója, karrierútja	196
8.4.1. Miniszterek rekrutációja Szerbiában	196
8.4.2. Miniszterek rekrutációja Horvátországban	197
8.4.3. Miniszterek rekrutációja Szlovéniában	198
8.5. Tárcaelosztás, -preferencia és -irányítás a koalíciós kormányban	199
8.5.1. Tárcaelosztás és -preferencia Szerbiában	200
8.5.2. Tárcaelosztás és -preferencia Horvátországban	203
8.5.3. Tárcaelosztás és -preferencia Szlovéniában	206
8.6. Nemek és szakképzettség megoszlása	208
8.6.1. Nemek és szakképzettség aránya Szerbiában	208
8.6.2. Nemek és szakképzettség aránya Horvátországban	212
8.6.3. Nemek és szakképzettség aránya Szlovéniában	215
8.7. A miniszteriális szerkezet és a miniszterek feladatainak változása	218
8.7.1. Miniszteriális szerkezet Szerbiában	218
8.7.2. Miniszteriális szerkezet Horvátországban	219
8.7.3. Miniszteriális szerkezet Szlovéniában	220
8.8. A kormányfő és a kabinet pozíciója nemzetközi összehasonlításban	221
9. Államfők	225
9.1. Az államfők és a kormányformák viszonya	225
9.2. Alkotmányos jogkörök	226
9.3. Választás és legitimáció	228
9.3.1. A szövetségi államelnök választása	230
9.3.2. Szerbiai elnökválasztások	231
9.3.3. Horvát elnökválasztások	236
9.3.4. Szlovén elnökválasztások	239
9.4. Karrierút, rekrutáció, párthovatartozás	242
9.5. Államfői szerepfelfogások és jogkörértelmezések	244
10. Divergencia vs. konvergencia?	247

Irodalomjegyzék	253
Könyvek	253
Tanulmányok	255
Jogszabályok	259
Internetes források	261
Egyéb források	262
Mellékletek	265

Vákát oldal

Bevezetés

Könyvemben Szerbia, Horvátország és Szlovénia politikai rendszerének összevetését tűztem ki célul. A vizsgálat időben a demokratikus rendszer működésére korlátozódik, ennek következtében kimarad az elemzésből a jugoszláv dezintegrációs folyamatot kísérő háborúk időszaka, továbbá a kilencvenes évek második felében működő autokratikus szerb rezsim politikai logikájának bemutatása. Alaphipotézisem, hogy a három posztjugoszláv ország demokratizálódás utáni időszakban létrehozott intézményeinek felépítése és eljárási logikája nagymértékben hasonlít; a különbségek kevésbé relevánsak az országok működése szempontjából.

A témaválasztást egyrészt az indokolja, hogy az összehasonlító politikatudomány területén kevés, a posztjugoszláv térséggel foglalkozó mű jelent meg. Az 1990-es évek délszláv válsága óta nem született olyan magyar vagy idegen nyelvű átfogó elemzés, amely a politikatudomány eszközeivel kívánta volna bemutatni a függetlenséget elnyert balkáni államok berendezkedését; nem látott napvilágot olyan tanulmány, ami a kialakult demokratikus rezsimeket összevetette volna, és a kialakuló intézmények gyakorlati működését hasonlította volna össze. A könyv megírásának indoka másrészt az, hogy a vizsgált térség országai fokozatosan kerülnek egyre közelebb az európai integrációhoz, és mind több figyelmet fordítanak társulásukra/csatlakozásukra. Azonban anélkül, hogy ismernénk az elmúlt huszonhét évben kialakult viszonyokat, nehezen tudjuk megérteni ezen országok államiságát és bizonyos kérdésekben képviselt álláspontjukat.

Konzolidált demokráciaként került be a vizsgálatba Szlovénia, amely 2004-től az Európai Unió teljes jogú tagja; Horvátország mint a csatlakozási tárgyalásokat sikeresen lezáró ország, 2013-tól szintén az EU tagjává vált; továbbá Szerbia tagjelölti státuszban várta a csatlakozási tárgyalások megkezdését 2014 januárjáig. Az Európai Unióhoz való csatlakozáskor a demokratikus intézményrendszer meglétét követelik meg a tagországoktól, így nélkülözhetetlen ezen országok intézményrendszereinek feltárása a sikeres integráció érdekében. A különbségek és hasonlóságok jobban kimutathatók, és a várható fejlődési út is kirajzolódhat az államfejlődés szempontjából.

A könyv megírásánál legfőképpen elsődleges irodalmak felhasználására törekedtem (alkotmányok, törvények, házsabályok), és ahol létezik valamilyen releváns szakirodalom, ott ennek szintetizálását is elvégeztem. Az egyes országok intézményrendszerének taglalásánál elsősorban a politológiai vizsgálatok eszköztárából merítettem, azon belül is a legrégebbi módszert alkalmaztam: az egyes országok alkotmányos-jogi kereteinek összevetését a komparatív politológia eszköztárának alkalmazása mellett végeztem el. A politológiai elemzéseken túl természetesen a nemzetközi tanulmányok területét is vizsgálatom tárgyává tettem. Elsősorban összehasonlító elemzést nyújtok Szerbiáról, Horvátországról és Szlovéniáról; az egyes intézmények esetében a régió államaiban felállított, hasonló feladat ellátására létrehozott szerveket is bemutatom, mintegy regionális összehasonlítási keretbe helyezve a három vizsgált országot.

Az első fejezetben Szerbia, Horvátország és Szlovénia alkotmányos és kormányzati rendszerének bemutatására kerül sor. Elemzés tárgyává teszem az egyes országok alkotmánytörténetét, ami a 20. században szinte egybeforrt. Ennek szükségességét az indokolja, hogy röviden érdemes összefoglalni azokat a múltbeli kiinduló elemeket, amelyekből a függetlenség után mindegyik ország a saját módján építkezett. Az együttélés időszakának bemutatásánál az intézményrendszerek jellemzőinek, továbbá az etnikai feszültségeknek a feltárására törekszem.

A második fejezetben a három ország hatályos alkotmányainak vizsgálatával foglalkozom. Ennek során különböző alkotmánytani szempontok szerint összevetem a működési sajátosságokat, hogy röviden feltérképezzem a politikai rendszerek működését, amit a további fejezetekben részletesen fogok kifejteni. Végezetül pedig a politikai hatalommegosztás lehetőségeit veszem górcső alá, úgymint az alkotmánybíróságokat, a jegybankokat, az ombudsmanokat, a közvetlen demokrácia eszközeit vagy a területi hatalommegosztás letéteményeseit.

A harmadik fejezetben a pártrendszerek meghatározása következik, aminek keretében legelőször azt vizsgálom meg, hogy miként zajlott le a rendszerváltás, milyen szervezetek voltak jelen ekkor, és hogyan alakult ki a többpártrendszer az egyes országokban. Ennek bemutatása után térek rá a politikai törésvonalak taglalására és arra, hogy ezek miként határozzák meg a pártok pozícióit a pártrendszerben. Végezetül mindhárom országban bemutatom a pártrendszer változását a rendszerváltástól napjainkig, és átfogó képet kívánok nyújtani a változásokról és a mögöttük meghúzódó okokról. A negyedik fejezetben ezután áttérek a pártok jellemzésére: mindhárom ország esetében bemutatom a baloldali, a jobboldali és a centripártokat, továbbá a létrehozásuk óta tapasztalható változásokat. Elemzés tárgyává teszem a parlamenti pártok szervezeti felépítését és gazdálkodásuk szabályait is.

Az ötödik fejezetben a politikai logikának megfelelően a választási rendszerek elemzése következik, ahol az eljárási törvények alapján bemutatom a három országban hatályos szabályokat és ezek hatásait az egyes országok politikai rendszereire; majd röviden kitérek az országos választási bizottságokra is. A választási rezsimek taglalását követően a hatodik fejezetben történik meg az egyes választások és azok eredményeinek a bemutatása. Ennek keretében taglalom a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve a későbbi Szerbia és Montenegró államközösségének föderális választásait, majd a szerbiai választásokat 1990 és 2014 között, Horvátországban pedig a *Sabor* és az 1990-es években két ciklust megélt Megyék Háza választásait, továbbá Szlovéniában a képviselőházi választásokat a függetlenség óta 2014-ig.

A hetedik fejezettől a hatalmi intézményrendszerek elemzése következik, így elsőként a parlamentek összevetésére kerül sor. A törvényhozások felépítésénél bemutatom az egykamarás parlamenteket Szerbiában és Horvátországban, illetve a kétkamarás szlovén parlament működését, feladatköreiket, az egyes tisztségviselők hatásköreit, a parlamenti bizottságokat és frakciókat. Elemzem a törvény- és határozathozatali módokat is. A fejezet végén térek át a kormányok parlamenti felelősségének kérdésére, amit kettébontok aszerint, hogy a parlamentnek létezik-e szankcionáló eszköze a kormánnyal vagy a kormánytagokkal szemben. E helyen tárgyalom a bizalmatlansági indítványokat, a bizalmi szavazások és az interpellációk szabályait, továbbá a politikai nyilvánosság és a végrehajtás felügyeleti eszközeit.

A nyolcadik fejezetben a kormányok jellemzése következik. A kabinetek belső közjogi struktúrájának elemzésén túl az egyes országokban létrehozott koalíciós kormányok

vizsgálatát is elvégzem csakúgy, mint a miniszterelnökök hatásköreinek elemzését. A miniszterek rekrutációjának bemutatása, a tárcapreferenciák és a tárcaelosztás vizsgálata, továbbá a nemek és a szakképzettség feltérképezése képezi az elemzés további részét. Ezt követi a kormánystruktúrák és a miniszteri feladatok változásának bemutatása, végül a kormányfők jogköreinek nemzetközi összehasonlítása zárja a fejezetet.

A kilencedik fejezet témája a végrehajtó hatalmi ág másik fontos intézménye, az államfői tisztség. Vizsgálat tárgyát képezi a köztársasági elnökök politikai rendszerben kormányformától függően betöltött jogköre, valamint megválasztásuk módja és az egyes államfőválasztások bemutatása. A fejezetben elemzem az egyes államfők rekrutációját és szerepfelfogását is, vagyis hogy miként alakult a kormányok és az államfők viszonya. Az utolsó fejezetben pedig a korábban vázolt struktúrák szintézise következik, itt az egyes fejezetekben levont következtetések összefoglalására törekszem, és igyekszem arra is rámutatni, hogy a vizsgált országok között divergencia vagy konvergencia mutatható-e ki.

E monográfiában közel tízéves kutatómunkám összegzésére teszek kísérletet, ami párosult korábbi doktori értekezésem témájával. Mély hálával tartozom Navracsics Tibornak, az ELTE ÁJTK Politikatudományi Intézete docensének, aki az elmúlt tíz évben szakmai irányításával segítette munkám. Külön köszönet művemmel kapcsolatos észrevételeikért, tanácsaikért, útmutatásaikért és bírálataikért Kemenszky Ágnesnek és Lőrinczné Bencze Editnek. Hálára köteleztem a Nemzeti Közszerkeleti Egyetem vezetői, akiknek támogatásával az országban folyó Balkán-kutatások ismét felvirágozhatnak, ezzel hozzájárulva szomszédaink jobb megértéséhez. Köszönöm szüleimnek, családomnak, minden barátoknak és ismerősöknek, akik hittek bennem és támogatták munkám. Remélem, hogy könyvemmel a szakmai közönségen túl a posztjugoszláv térség iránt érdeklődők számára is sikerül bemutatnom e három szomszédos ország elmúlt huszonhét évének politikai történéseit és sikerült felkelteni az érdeklődést e csodás térség iránt.

Vákát oldal

1. Alkotmányos és kormányzati tradíciók

A jelenkori politikai folyamatok megértéséhez elkerülhetetlen megismerni a délszláv népek együttélésének korábbi formáit, azok viszonyait, amelyek rávilágítanak a mai politikai logikákra is. Fontos megjegyezni előljáróban, hogy a három vizsgált ország teljesen eltérő politikai viszonyok között létezett évszázadokon keresztül, ugyanis Horvátország kivételesen helyzetben volt a Magyarországhoz fűződő államjogi keretei miatt, amit igyekeztek az Osztrák–Magyar Monarchiában is megőrizni. A szlovén területek sosem alkottak hivatalosan önálló államot, de a Habsburg Birodalom részeként folyamatosan „alattvalói” minőségben voltak, és nem adatott meg számukra a horvátokéhoz hasonló mozgástér. Szerbia esetében az 1389-es rigómezei vereség¹ megpecsételte a középkori állam sorsát, és egyben ez volt a kezdete a fél évezredes oszmán hódoltságnak is. A délszláv területek többsége szintén az Oszmán Birodalom befolyása alá került ezekben az időkben, aminek egyik legmeghatározóbb következménye a boszniai területeken az iszlám hitre való áttérés volt.²

A 10–11. században a régióban létrejött önálló Horvát Királyság a frank uralkodó hűbéresévé vált. 1091-ben, a horvát uralkodóház kihalását követően, a középkori jogfelfogásnak megfelelően a vele rokonságban álló magyar Árpád-ház szerezte meg az uralkodói pozíciót, 1102-ben Könyves Kálmánt királyukká is koronázták. Ezután a horvát területek a Magyar Királyságon belül széles autonómiával rendelkeztek: a király nevében a horvát bánok kormányoztak, a 13. századtól pedig önálló rendi gyűlésük alakult. Magyarországhoz való viszonyuk kiegyensúlyozott volt, a problémák a 19. században jelentkeztek.³ A szlovéneknek is formálódott a szlávok betelepülésétől fogva a saját, különálló identitása, sőt még kvázi államiságuk múltjára is találunk példát. A ma Ausztriában lévő Karnberg (Carantana) környékén kialakult a karantán tudat, s az itteni szlávok ezután karantánoknak nevezték magukat, magát a területet pedig Karantániának.⁴ A mai Szlovénia területével azonos részen pedig létrejött Carniola, ami a 8. századtól szintén frank, majd magyar befolyás alá került 955-ig.⁵ Ezután folyamatosan a Habsburgok vonták ellenőrzésük alá ezeket a területeket,

¹ A szerbség körében kialakult az ethnohistorikus gondolatoknak megfelelően egy legenda a csatát vezető Lázár fejedelemmel kapcsolatban. A mítosz alapja a jó és a rossz közötti küzdelem volt, ami a szerbség esetében a földi vagy a mennyei királyság közötti választást eredményezte.

² A Balkán-félszigeten a bosnyákok mellett az albánok számítanak a második legnagyobb muszlim közösségnek. A területi korlátok és a dolgozat témája miatt azonban részletes bemutatásukra nem térek ki. A témával kapcsolatban további forrásként lásd KEMENSZKY Ágnes (2011): Az európai muszlim közösségek sajátos színpólja: a balkáni muszlimok. *Grotius E-Könyvtár*. Forrás: www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=JICCYS (Letöltve: 2014. 03. 20.)

³ A horvát–magyar közös időszakot lásd LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2009): *Az Európai Unió bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében*. PhD-értekezés. Győr, Széchenyi István Egyetem. 123–126.

⁴ A szlovén történészek egy része egyébként úgy véli, hogy az Alsó-Pannónia területén fennálló Kocelj-féle fejedelemség 869 és 874 között önálló szlovén állam volt.

⁵ SZILÁGYI Imre (2005): A Balkánról az Európai Unióba. In KISS J. László szerk.: *Huszonötök Európái*. Budapest, Osiris Kiadó. 856.

így a szlovének többsége az Osztrák–Magyar Monarchia fennhatósága alatt élt az osztrák tartományokban.

Az Oszmán Birodalom hanyatlásának idején a többi balkáni nép megszervezte első nagyobb ellenállását: az első szerb felkelés (1804–1813) kezdetben még az oszmánok által elkövetett visszaéléseket és túlkapásokat kívánta orvosolni, később azonban a szerbek eljutottak az autonómia követeléséig, majd megfogalmazták a szuverén nemzetállam igényét is. A második szerb felkelés 1815-ben indult el hasonló céllal, 1816-ban a szultántól sikerült félautonóm státuszt elnyerni Szerbia számára,⁶ majd 1833-ban létrejött a Szerb Fejedelemség (az Oszmán Birodalmon belül) Miloš Obrenović vezetésével, aki 1838-ban kiadott alkotmányában elmozdíthatatlan tagokból álló tanácsot nevezett ki maga mellé.⁷ Szerbiában 1869-ben fogadták el a második kartális alkotmányt, ami örökletes monarchiaként jelölte meg az államformát, valamint deklarálta a szabadságjogokat.⁸ Az 1877–1878-as orosz–török háborúban – aminek célja az oszmánok kiűzése volt a Balkán-félszigetről – a balkáni népek is képviseltették magukat. A háború sikereket hozott a szövetségeseknek, így a San Stefanó-i béke értelmében létrejöhett az önálló Szerbia, illetve Montenegró, majd a berlini kongresszus rendezte a határok kérdését is.⁹ Milán fejedelem 1882-es királlyá koronázása után – abszolutista törekvéseinek megfelelően – új alkotmányt adott ki 1888-ban, amellyel nagymértékben korlátozta a szabadságjogokat, továbbá hatalomkoncentrációt hajtott végre. 1901-ben Sándor király kezdeményezésére szintén új alapokmány született, ami még az 1888-as alkotmányhoz képest is nagy visszalépést jelentett.¹⁰ Fontos megjegyezni, hogy a 19. században a szerbek „vezetője” címért véres harcok folytak a Karađorđević- és Obrenović-dinasztiák között. Ebben a hatalmi harcban is világosan látszik, hogy a szerb területeken az egyszemélyi vezetés iránti igény mennyire erősen jelen volt.

A kialakult államhatárokkal azonban nem voltak megelégedve az újonnan létrejövő országok, ezért 1912 nyarán szövetséget hoztak létre annak érdekében, hogy a törököket kiszorítsák a Balkánról, így Montenegró, Szerbia, Bulgária és Görögország kirobbantotta az első Balkán-háborút.¹¹ A háború 1913. május 30-án ért véget a londoni békével, amelyben a makedón és részben trák területeket a győztesek felosztották egymás között. A második Balkán-háború 1913-ban robbant ki, aminek kiváltó oka Bulgária elégedetlensége volt a megszerzett területeket illetően. Végül a nyolc napig tartó ütközetet a bukaresti béke zárta le, ami szerint Szerbia megtartotta 1912-es területeit, a görögök és a törökök

⁶ ROMSICS Ignác (1998): *Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században*. Budapest, Napvilág Kiadó. 109.

⁷ Részletesebben a felkeléseket lásd SOKCSEVITS Dénes – SZILÁGYI Imre – SZILÁGYI Károly (1993): *Déli szomszédaink története*. Budapest, Bereményi Kiadó.

⁸ Szigorúan jogtörténeti szempontból az 1838-as alkotmány nem egy szuverén ország alaptörvénye volt, így hivatalosan az első alkotmánynak az 1869-es alaptörvényt tartják.

⁹ TARIÁN M. Tamás (é. n.): *1878. július 13. – Véget ér a berlini kongresszus*. Forrás: www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1878_julius_13_veget_er_a_berlini_kongresszus (Letöltve: 2014. 03. 20.)

¹⁰ MEZEY Barna – SZENTE Zoltán (2003): *Európai parlamentarizmus- és alkotmánytörténet*. Budapest, Osiris Kiadó. 369–370.

¹¹ STEPANOVIĆ, Predrag (é. n.): *A szerbek története. A Karađorđević dinasztia visszatérése és a balkáni háborúk*. Forrás: http://szlavintezet.elte.hu/szlavtsz/slav_civil/szerb-tortenelem.htm#h7 (Letöltve: 2014. 03. 20.)

területgyarapodást értek el, míg a bolgárok elvesztették az első Balkán-háborúban megszerzett területek jelentős részét.¹²

Amíg a Balkán-félsziget szerb és montenegrói területein az oszmánokkal folytatott küzdelem volt meghatározó, addig az Osztrák–Magyar Monarchián belül a horvátok és a szlovének békésebb körülmények között éltek. Horvátország esetében 1848-ban *de facto* megszűnt a kapcsolat Magyarországgal, azonban az 1868-as magyar–horvát kiegyezéssel visszaállt a kontinuitás, társországgá váltak, önállóságukat továbbra is megőrizték az Osztrák–Magyar Monarchián belül. Az osztrák–magyar kiegyezéshez hasonlóan a horvát–magyar viszonylatban is kijelölték a közös ügyek körét, amibe a hadügy, a pénzügy, a gazdasági területek, valamint a vasútügy tartozott. A horvát önállóságot erősítette, hogy a megállapodás értelmében a belügy, az igazságügy, valamint a vallás- és közoktatásügy továbbra is horvát joghatóság alá tartozott; e kérdésekben a horvát *Sabor* volt hivatott dönteni.¹³ Bosznia speciális helyzetet képviselt ezekben az időkben, ugyanis a törökök kiűzése nyomán a Monarchia az 1878-as rendezéskor Bosznia területét okkupálta, és katonai közigazgatást hozott létre, amelyet csupán 1882-ben váltott fel a polgári igazgatás bevezetése.¹⁴ A terület élén helytartó állt, akit négy igazgató segített a munkában, viszont semmilyen tartományi gyűlést vagy önkormányzati autonómiát nem vezettek be; az iszlám jogot pedig kiegészítették az osztrák jogrendszerrel.¹⁵ 1908-ban az Osztrák–Magyar Monarchia végül annektálta a boszniai területet, amelyet tartományi szintre emeltek, és 1910-ben alkotmányt is kapott.¹⁶ Felállították itt is a *Sabor*t, aminek 92 tagja tartományi ügyekben hozhatott törvényt,¹⁷ a tartomány igazgatását pedig a kormányzó látta el.

Az első világháborút lezáró rendezés időszakában a délszláv népek körében több eszme is versengett a jövőre vonatkozóan. Ennek hátterében az állt, hogy a 19. század folyamán a délszlávok körében is kialakult a nemzettudat, aminek végső követelése az önálló állam megteremtése volt. A délszláv eszme először a Balkánon élő szlávokat az illír, korábban őshonos lakossághoz mérte, amit ekkor szinonimaként használtak a délszlávokra.¹⁸ A délszláv tudat egyik terméke volt a pánszlávizmus elterjedése, amit azonban a szlovének és a horvátok kevésbé kedveltek, ugyanis a tervek szerint ezen állam szerb vezetéssel valósult volna meg. A monarchiabeli szlávok körében elterjedt az ausztrószlávizmus – ami különösen a horvátok körében volt népszerű –, miszerint horvát vezetéssel kellene közigazgatási egységbe szervezni a horvát, szlovén és bosnyák területeket. Ehhez hasonló elképzelés volt azon felvetés, miszerint a Monarchiát hármás berendezkedésre kellene átalakítani, így a horvátok által vezetett terület egyenrangú lenne az osztrák

¹² ČOROVIĆ, Vladimir (é. n.): *Balkanski ratovi*. Forrás: www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija/7_20_1.html (Letöltve: 2014. 03. 20.)

¹³ MEZEY–SZENTE (2003): *i. m.* 366.

¹⁴ A boszniai területeken élő nemzetiségek egymáshoz való viszonyát és történelmi sorsfordulóit alaposabban megérthetjük a Nobel-díjas Ivo Andrić *Híd a Drinán* című műve alapján. ANDRIĆ, Ivo (2007): *Híd a Drinán*. Budapest, General Press Kiadó.

¹⁵ MEZEY–SZENTE (2003): *i. m.* 365.

¹⁶ PALÓTÁS Emil (1995): Okkupáció – annexió, 1878–1908. *História*, 17. évf. 1. sz. 14–17. Forrás: www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/95-01/ch08.html (Letöltve: 2014. 03. 20.)

¹⁷ MEZEY–SZENTE (2003): *i. m.* 365.

¹⁸ *A délszláv eszme gyökerei* (é. n.): 1. Forrás: http://adattar.vmmi.org/fejzetek/1355/03_a_delszlav_eszme_gyokerei.pdf (Letöltve: 2014. 03. 20.)

örökös tartományokkal és Magyarországgal.¹⁹ Ezen elképzelés a horvátokon kívül senkinek sem tetszett. A horvát–magyar közjogi kapcsolatok továbbélését szorgalmazta az 1830-as években a magyarónok kicsiny csoportja, akik szerint a horvát területeknek perszonáluniót kellene alkotnia Magyarországgal. Ami kiemelkedő ideológiaként megjelent, és napjainkig jelen van, az a Nagy-Szerbia víziója, vagyis az az elképzelés, miszerint a Balkánon élő szerbeket egy államba kell összefogni szerb vezetéssel.²⁰

Az első világháború után részben biztonsági szempontból a délszlávokkal közös államot szorgalmazták a monarchiabeli szlávok, mivel félték a németek befolyásától, továbbá elsősorban a szlovének, illetve a sajátos nemzeti érdekek is ezt követelték.²¹ A magyar–horvát államközösségnek a horvát *Sabor* vetett véget 1918. október 29-én, amikor semmisnek nyilvánította a kiegyezés 1868-as dokumentumát.²² Az első világháború végén a térségben két délszláv eszme feszült egymásnak: a nagyszerb vezetésű jugoszlávizmus és az ezt tagadó önálló nacionalizmusok.²³ Az önrendelkezés az esetükben olyan kollektív érzelmezést nyert, ami találkozott a korszak történelmi pillanatával, amikor a szerbek, horvátok, szlovének, bosnyákok, macedónok és montenegróiak egy közös állam keretein belül tudták elképzelni saját „törzsi” fejlődésüket. Ennek nyomán 1918. december elsejétől létrejött a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság.²⁴ A monarchiában fikció maradt az egységes szerb–horvát–szlovén nemzet léte,²⁵ másrészt eltérő jellemzőkkel is bírtak a korábbi múltnak megfelelően a területek: az oszmán hatás érződött a dél-szerbiai részen és Boszniában, míg Szerbia és Montenegró esetében a kisállami múlt volt domináns, kulturális-gazdasági szempontból pedig legfejlettebbnek a Monarchiából származó területek számítottak (Szlovénia, Horvátország, Vajdaság).²⁶ Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1921-ben elfo-

¹⁹ SOKCSEVITS Dénes (2006): A Horvát Jogpárt a függetlenségi eszme, a trialista gondolat és a délszláv egységtörekvések között. In M. CSÁSZÁR Zsuzsa szerk.: *Horvátország az Európai Unió kapujában*. Balkán Füzetek 4. Pécs, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja. 35.

²⁰ A Nagy-Szerbia gondolatát lásd részletesebben ARDAY Lajos (2003): Jugoszlávia vagy Nagy-Szerbia? Szerb nemzeti identitás és (kül)politika. *Külgügyi Szemle*, 2. évf. 3. sz. 54–72.

²¹ Sokáig vita tárgyát képezte a szlovén és a horvát politikai eliten belül az államiság kérdése, ugyanis számos elképzelés ütközött össze, míg végül a nagyobb fokú önállóság megteremtése érdekében a délszlávokkal közös államalakulat mellett döntöttek.

²² LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2010): Trianon és Magyarország déli határrégiói. *Közép-Európai Közlemények*, 3. évf. 4. (11.) sz. 69–76.

²³ A. SAJTI Enikő – POLÁNYI Péter (2000): *Mao – Tito*. Budapest, Pannonica Kiadó. 183.

²⁴ A Szlovének, Horvátok és Szerbek Nemzeti Tanácsa Zágrábban már október 19-én deklarálta az egyesülést. A Horvát Nemzetgyűlés (*Hrvatski Sabor*) november 29-én kimondta, hogy Horvátország megszakít minden államjogi kapcsolatot az Osztrák–Magyar Monarchiával. A Nemzeti Tanács október 31-én jegyzékben közölte az antanthatalmakkal, hogy a Monarchia délszlávok lakta területén létrejött a szlovének, horvátok és szerbek állama, amely kész államközösségre lépni Szerbiával és Montenegróval. A Bosznia-hercegovinai Nemzeti Tanács november 25-én határozatot hozott, miszerint egyesülnek Szerbiával és Montenegróval. Montenegróban erős hagyománya és sok híve volt az önálló államiságnak, de végül az egyesülés hívei kerekedtek felül, így a parlament november 26-án kimondta az egyesülést, és bejelentették Nikola király és a Petrović-dinasztia trónfosztását. Ezt követően 1918. december 1-jén Belgrádban kikiáltották a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot. Továbbá lásd HASELSTEINER, Horst (2009): Zágráb és Belgrád a délszláv államért: Megfontolt vagy szerelmi házasság? *História*, 33. évf. 5–6. sz. 55–57.

²⁵ A királyi jugoszláviában élő kisebbségek helyzetéről lásd BIRÓ László (2010): Nemzeti kisebbségek a királyi Jugoszláviában: Politika, oktatás, gazdaság. *História*, 32. évf. 1–2. sz. 33–36. és BIRÓ László (1995): Bosznia és a bosnyákok Jugoszláviában 1918–1991. *História*, 17. évf. 1. sz. 19–21.

²⁶ BIRÓ László (2009): A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság első éve. *História*, 31. évf. 8. sz. 29.

gadta a királyság új alkotmányát,²⁷ amely nagymértékben támaszkodott az 1888-as szerb alaptörvényre, így az ország államformája alkotmányos monarchia lett, a kormányforma pedig parlamentáris. Már a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság létrehozásakor nyilvánvalóvá vált a szerb dominancia a politikai rendszerben, így a horvátok folyamatosan konfliktusba kerültek a szerb vezetésű kormányokkal, az ellenségeskedés pedig 1921 és 1928 között csaknem megbénította a parlament munkáját.

1928. június 20-án a horvát parasztpárti Stjepan Radić elleni merénylet volt a konfliktusok betetőzése. A kialakuló válság nyomán I. Sándor végül 1929. január 6-án a királydiktatúra bevezetése mellett döntött – nemzetközi egyeztetést követően.²⁸ Felfüggesztette az alkotmányt, feloszlatta a parlamentet és a politikai pártokat. Az uralkodó a változások nyomán a nemzeti feszültségek oldását a tagadásban látta, ugyanis betiltotta még a népek elnevezésére utaló névhasználatot is, és az egységes délszláv nemzet létezését hirdette unitarizmusával, aminek szimbolikus példája az ország nevének megváltoztatása Jugoszláv Királyságra, ezzel tagadta ugyanis a korábbi hármas „törzsi” megoszlást.²⁹ A királydiktatúra bevezetését követően az 1931. szeptember 3-i új alkotmány nem törölte el a rendőrállamot,³⁰ továbbá mesterségesen, felülről létrehozott kormánypártot kívánt létrehozni (ez volt a Jugoszláv Nemzeti Párt). A diktatúra idején a horvát politikusok olasz emigrációba kényszerülése, továbbá a macedón feszültségek következtében a politikai hangulat mindjobban feszültté vált; mindennapossá váltak a terrorakciók a királyságban. Ennek a nemzeti létet figyelmen kívül hagyó politikának lett áldozata I. Sándor is, amikor Marseilles-ben, 1934 októberében merénylet áldozata lett. A merényletet követően a fiatalos II. Péter helyett Pál régens került a királyság élére, aki lépéseket tett a feszültség oldására. Ennek köszönhetően 1939-ben Horvátország nagy fokú autonómiát kapott saját kormánnyal, amelynek vezetéséért a bán volt felelős. A jugoszláv államvezetés egyre közelebb került a tengelyhatalmakhoz, amit az 1941. március 25-én aláírt csatlakozási szerződés öntött végleges formába. Az aláírás hallatára az egész királyság területén tüntetésekre került sor. Ezt a helyzetet használta ki a katonai vezetők egy része, és államszínnyel hajtottak végre március 27-én: II. Pétert nagykorúsították, új kormányt alakítottak Dušan Simović tábornok vezetésével, és megtagadták a szerződés ratifikációját.³¹ Április 6-án a németek hadüzenet nélkül megtámadták a délszláv államot, április 17-én a jugoszláv hadsereg kapitulált, majd a királyság területét felosztották egymás között a tengelyhatalmak.³²

A második világháború alatt a délszláv térségben három politikai mozgalom vált dominánssá, amelyek saját ideológiával is rendelkeztek. Az egyik szerveződés Draža Mihailović csetnik mozgalma volt, a másik pedig a Josip Broz Tito vezette partizánmozgalom.³³

²⁷ Az alkotmányt 1921. június 28-án, Szent Vitus (szerbül Vid) napján fogadták el. Az alkotmányozás külményeiről lásd TOLDI Ferenc (1995): *A jugoszláv állam kialakulása és felbomlása*. Budapest, MTA Állam- és Jogtudományi Intézete. 62–74.

²⁸ A. SAJTI–POLÁNYI (2000): *i. m.* 206.

²⁹ Uo. 207.

³⁰ MEZEY–SZENTE (2003): *i. m.* 410–411.

³¹ GULYÁS László (2013): Az első jugoszláv állam felbomlása, államszerkezeti és etnikai következmények 1941–1944. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 7. évf. 1. sz. 25.

³² SIPOS Péter (2011): Jugoszlávia felosztása 1941-ben. *História*, 33. évf. 9–10. sz. 9–13.

³³ A második világháborúban történő együttműködésüket, majd rivalizálásukat lásd A. SAJTI–POLÁNYI (2000): *i. m.* 243–269, 276.

A harmadik csoportot a horvát usztasa mozgalom³⁴ jelentette; e szervezet 1941. április 10-én létre tudta hozni Ante Pavelić vezetésével a klérofasiszta Független Horvát Államot, ami a gyakorlatban Hitler bábállamának számított.³⁵

A második világháború után sajátos helyzet állt elő a délszláv térségben. A partizánoknak szinte segítség nélkül sikerült kiszorítaniuk az ellenséget a területről, ez a későbbiekben fontos adukártyaként szolgált a kezükben. A háborút lezáró béketárgyalások nyomán a partizánok vezetője, Tito beleegyezett abba, hogy a londoni emigráns jugoszláv kormányt beengedi a hatalomba. Formálisan az 1942. november 26-án létrehozott Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsot (AVNOJ) ideiglenes nemzetgyűléssé alakították át, továbbá megalakult 1944. március 7-én az első koalíciós kormány Tito vezetésével.³⁶ A belső konfliktusok már ekkor napvilágra kerültek, ugyanis a három polgári miniszter októberben lemondott.³⁷ Az 1945. november 11-én megtartott nemzetgyűlési³⁸ választásokon a Népfront volt az egyedüli induló, így az erre történő igen-nem szavazás lehetősége állt a választópolgárok előtt.³⁹ Tito az állam szerkezetét föderatív alapon kívánta megszervezni, aminek háttérében több indok is állt. Egyrészt szövetségi szinten így a tagállamoknak nagyobb önállóságuk lehetett, ami a gazdasági fejlesztés területén a feszültségeket fékezhetette. Másrészt a titói Jugoszlávia egyik alaplogikája a relatív előnyök taktikájára épült, vagyis egyes nemzetek nyernek, mások viszont háttérbe szorulnak.⁴⁰ Mint ismeretes, e taktika nem csupán a konfliktusok felszín alatt tartását eredményezte, hanem a szövetség széthullásához is vezetett a későbbiekben. A kommunisták hatalomra jutása után lezajlott a szocialista típusú rendszer bevezetése, így a tulajdont államosították, bevezették a tervgazdaságot, és a nehézipar fejlesztése került előtérbe. 1946. január 31-én elfogadták az első szocialista típusú alkotmányt,⁴¹ amit 1953-ban módosítottak.⁴² Amellett, hogy a belpolitikában sikeresen építették a szocialista modellt, Tito külpolitikai terveket is szőtt. Ennek részeként merült fel egy esetleges egyesülés lehetősége Bulgáriával,⁴³ aminek módjáról azonban a feleknek eltérő elképzelései voltak: a bolgárok egy dualista modellben látták a megoldást, míg a jugoszlávok egy policentrikus föderációt képzeltek

³⁴ HORNYÁK Árpád (2011a): Az usztasa mozgalom. *História*, 33. évf. 5–6. sz. 75.

³⁵ BÍRÓ László (1997): Horvátország 1941–1945. *Klió*, 6. évf. 2. sz. 143–147. Forrás: www.e3.hu/~klio/klio972/kl10143.htm (Letöltve: 2014. 03. 20.)

³⁶ MÉSZÁROS Zoltán (2008): Jugoszlávia – két állam és két dezintegráció. *Limes*, 21. évf. 4. sz. 75.

³⁷ CVETKOVIĆ, Srđan (2011): A leszámolás, „likvidálás” korszaka, 1945–1948. *História*, 33. évf. 9–10. sz. 42–45.

³⁸ A szövetségben kétkamarás törvényhozás működött: Szövetségi Tanács és Nemzetek Képviselőháza, amibe a köztársaságok 30, az autonóm tartományok 20, az autonóm körzetek pedig 15 képviselőt küldtek.

³⁹ A választásokat bojkottálta a Horvát Köztársasági Parasztpárt és a Demokrata Párt is.

⁴⁰ A titói Jugoszlávia kisebbségeivel kapcsolatban részletesebb forrást nyújt: REHÁK László (1988): *Nemzet, nemzetiség, kisebbség Jugoszláviában*. Budapest, Gondolat Kiadó; JUHÁSZ József (2010a): A kisebbségek Tito föderációjában. *História*, 32. évf. 1–2. sz. 52–53.; HORNYÁK Árpád (2009): Tito zászlaja alatt. *Rubicon*, 20. évf. 5. sz. Forrás: www.rubicon.hu/magyar/oldalak/tito_zaszlaja_alatt (Letöltve: 2018. 05. 28.); BÍRÓ (1995): *i. m.*

⁴¹ *Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije*. Forrás: www.arhivju.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html (Letöltve: 2011. 12. 08.)

⁴² Egyesítették a korábbi két kamarát (Szövetségi Tanács néven): 212 választott képviselő, illetve köztársaságonként 10, a Vajdaságból 6, Koszovóból 4 képviselő alkotta. Újonnan létrejött a Termelők Tanácsa, amelynek 135 munkás és 67 paraszt képviselője volt. A kormányt Szövetségi Végrehajtó Tanácsá nevezték át.

⁴³ Állítólag Albánia csatlakozása a jugoszláv föderációhoz kész tény volt már 1946-ban, amikor Enver Hoxha Titóval tárgyalt.

el.⁴⁴ Végül Sztálin vetett véget a tervezetésnek, ugyanis szerinte nem volt kívánatos egy szocialista hegemon léte az érdekszférájába tartozó Balkánon. A konfliktus elmérgesedett Jugoszlávia és a Szovjetunió között, s végül az 1948-as szakításhoz vezetett.⁴⁵ A válság majdnem háborúhoz is vezetett, ugyanis a szovjetek kidolgozták az úgynevezett Visinsz-kij-tervet, ami az „idegek háborúját” kívánta megvívni, ez végül az Egyesült Államoknak és a kínai forradalomnak köszönhetően nem valósult meg.⁴⁶ A szovjetekkel történő szakítás után – az addig szovjet mintát követő – szocialista út ideológiai „alátámasztásának” problematikájával találták szembe magukat a jugoszláv politikusok. Válaszul kidolgozták az öngazgatás rendszerét, amely két területen hozott változásokat: egyrészt a tulajdonjog tekintetében bevezették a társadalmi tulajdont, másrészt létrehozták a munkástanácsokat.⁴⁷ A külpolitikai mozgáster bővítése érdekében Tito a harmadik világ felé nyitott, ahol afrikai és ázsiai politikai vezetőkkel együttműködve sikeresen létrehozta a két hidegháborús bloktól egyenlő távolságot tartó „El nem kötelezettek mozgalmát”.⁴⁸

Az öngazgatási szocializmus alkotmányos szintre helyezését volt hivatott rendezni az 1963. április 7-én elfogadott szövetségi alkotmány. Az alaptörvény ekkor emelte autonóm tartományi rangra Koszovót, ami ettől fogva a Vajdasággal azonos jogosítványokkal bírt. A parlamentnek öt tanácsa lett: a közvetlenül választott Szövetségi Tanács (ez továbbra is magába foglalta a Nemzetek Tanácsát, amibe a köztársaságok 10, míg az autonóm területek 5 képviselőt küldhettek), a Gazdasági, a Szervezési-Politikai, a Szociális-Egészségügyi és a Művelődési-Közügyi Tanács.⁴⁹ Szétválasztották a köztársasági elnök és a Szövetségi Végrehajtó Tanács (kormány) elnökének tisztségét, bevezették az alelnöki pozíciót. A szabályok értelmében a köztársasági elnököt négyévente kell megválasztani, egy személy egyszer választható újra, kivéve Titót. Papírforma szerint a parlament Titót választotta meg államfővé. 1965-ben bevezettek egy gazdasági reformot, aminek háttérében gazdasági viták álltak. A „horvát tavasz” néven ismertté vált időszakban Horvátország és Szlovénia nagyobb gazdasági és belső önállóságot követelt.⁵⁰ A továbbiakban a köztársaságok és az autonóm tartományok jogosítványai növekedésének lehetünk tanúi. 1970-ben bevezetésre került a paritásos alapon működő államelnökség, ami 22 tagból állt (köztársaságonként 3 fő, autonóm tartományonként 2 fő), tagjait a köztársasági és tartományi parlamentek választották; az államelnökség elnökét pedig a tagok, így szavattolt volt Tito pozíciója.⁵¹ A Szövetségi Végrehajtó Tanácson belül pedig öt köztársaságközi biztosságot állítottak

⁴⁴ JUHÁSZ József (2013): *A Kominform és Jugoszlávia*. Forrás: www.grotius.hu/doc/pub/KXXUHH/2013-10-14_juhasz-jozsef_a-kominform-es-jugoszlavia.pdf (Letöltve: 2014. 03. 20.)

⁴⁵ Innen datálódik a „láncos kutya” lejárató propaganda a szocialista táboron belül, ami csak Hruscov 1955-ös belgrádi látogatásával enyhül.

⁴⁶ A. SAJTI–POLÁNYI (2000): *i. m.* 287–288.

⁴⁷ ARDAY Lajos (2002): *Reformok és kudarcok. Jugoszlávia utolsó évtizedei és ami utána következett*. Budapest, BIP. 213.

⁴⁸ CSICSANN László (2000): *Az el nem kötelezett országok mozgalmának hanyatlása a hidegháborús nemzetközi rendszer alkonyán*. Forrás: www.diplomacia.hu/doc/Az%20el%20nem%20k%C3%B6telezettek%20mozgalma.pdf (Letöltve: 2014. 03. 20.); TARRÓSY István (2006): Az el nem kötelezettek mozgalma 1955–2005. A „harmadik út” a világpolitika rendszerében. In S. SZABÓ Péter szerk.: *Pécsi politikai tanulmányok III.* Pécs, PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék. 63–72. Forrás: www.tarrosy.hu/dokumentumtar/NAM_III_tanszeki_kotet.pdf (Letöltve: 2014. 03. 20.)

⁴⁹ KARDOS József – SIMÁNDI Irén (2004): *Európai politikai rendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó. 819.

⁵⁰ HORNYÁK Árpád (2011b): Horvátország a „második Jugoszláviában”. *História*, 33. évf. 5–6. sz. 80.

⁵¹ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 820.

fel. Fel kell hívni a figyelmet ugyanakkor arra, hogy a jugoszláv vezetésben a gyakori alkotmánymódosítások és jogkörnövekedések a háttérben meghúzódó politikai-társadalmi problémák miatt jönnek létre, továbbá zajlott a felkészülés a Tito utáni évekre.

1974. február 21-én újabb alkotmány elfogadására kerül sor, amiben kibővítették az államalkotó nemzetek körét,⁵² valamint többek között deklarálták a tagköztársaságok önrendelkezési jogát is.⁵³ Az új szabályokból világosan látszik, hogy az autonóm tartományoknak kvázi köztársasági jogosítványaik lettek. A szövetségi parlament két-kamarássá alakult át: az egyik a 88 fős Köztársaságok és Tartományok Tanácsa – amibe a háromkamarás köztársasági parlamentek 12 főt, míg az autonóm tartományok 8 főt delegáltak –, a 220 fős Szövetségi Tanácsba pedig 30 képviselőt küldtek a köztársasági, és 20 képviselőt a tartományokban működő, öngazgatáson alapuló tanácsok.⁵⁴ Az államelnökség létszámát lecsökkentették 8 főre, amibe a 6 köztársaság és a 2 tartomány küldött tagokat.⁵⁵

Josip Broz Tito 1980. május 4-én hosszú betegség után elhunyt.⁵⁶ Az államelnökség elnökének posztját ezután rotációs alapon, évenkénti váltásban töltötték be. Az elnökség tagjai azonban fokozatosan saját köztársaságuk érdekeit helyezték előtérbe, ami konfliktusokhoz vezetett. Az ellentétek az 1980-as évek második felében élesedtek ki, amikor a föderáció belső szerkezetének átalakítása került napirendre. A szlovének és a horvátok egy konföderáció kialakítását javasolták nagyobb tagköztársasági szuverenitással, míg leginkább a szerbek körében a centralizmus terjedt el (nemzetpolitikai és gazdasági hatékonyság szempontjából).⁵⁷ A bosnyákok és a macedónok egyre inkább ráébredtek, hogy a konföderációs elképzelések jobb esélyt nyújtanak saját nemzetüknek, mint a szerb centralizált vezetés; a montenegróiak a szerbekkel tartottak. Az 1988-as centralizáló szándékú szövetségi alkotmánykiegészítés után kezdett világossá válni, hogy eltérő jövőképből gondolkodnak a tagköztársaságok, és ezeket a köztársasági alkotmányaikban is deklarálták. Ennek keretében a szlovének és a horvátok a politikai pluralizmus mellett álltak, míg Szerbia a centralizációs törekvések továbbvitele nyomán 1989. március 28-án eltörölte a tartományi autonómiát a Vajdaságban és Koszovóban. Az új alkotmány szükségességéről Milošević népszavazást írt ki, amelyet 1990. június 1-jén és 2-án tartottak meg – ahol a nacionalista retorika következtében 97%-os támogatást sikerült szereznie –, ennek megfelelően 1990. szeptember 28-án kiadta saját szerbiai alkotmányát, amely törölte a szocialista jelzőt az ország nevéből, engedélyezte a többpártrendszert. Az új alaptörvény ugyanakkor megszüntette az autonóm tartományok törvényhozó jogát, súlyosan korlátozta a szabadságjogokat, a kisebbségi jogokat, és a hatalmat egyetlen kézben koncentrálni, kialakítva ezáltal a szocialista párt „diktatúráját” az 1990-es években.

⁵² A második Jugoszlávia alkotmányfejlődéséről lásd BIDELEUX, Robert – JEFFRIES, Ian (2007): *The Balkans. A Post-Communist History*. London, Routledge. 239–241.

⁵³ Az 1974-es Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság alkotmányáról lásd részletesebben ĐORĐEVIĆ, Jovan (1975): *A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság új alkotmányának alapvető jellegzetességei*. Forrás: http://adattar.vmmi.org/cikkek/1629/letunk_1975.05-06_02_jovan_a_jszszk.pdf (Letöltve: 2011. 12. 08.)

⁵⁴ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 820.

⁵⁵ Ebből következően Szerbiának három delegált tagja volt, amit Milošević később ki is használt.

⁵⁶ TÓTH Emese szerk. (2013): *Hírhedi diktátorok végnapjai*. Budapest, Kossuth Kiadó. 145.

⁵⁷ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 821.

1991 tavaszán a tagköztársaságok elnökei tárgyalásokat szorgalmaztak Jugoszlávia jövőjével kapcsolatban. A bosnyák és macedón vezetők elképzelése szerint Szerbia és Montenegró szoros szövetséget alkotna, amelyhez csatlakoznának országaik, míg Szlovénia és Horvátország konföderális módon kapcsolódna hozzájuk.⁵⁸ A javaslat elbukott, majd Szlovéniában 1991. június 25-én a parlament elfogadta a Függetlenségi Nyilatkozatot, és másnap kikiáltották az ország függetlenségét; Horvátország pedig ugyanezen a napon deklarálta önállóságát. Az államegység és a krajjinai szerbek védelme érdekében a Jugoszláv Néphadsereg csapatai hadműveleteket kezdtek a két országban. Az Európai Közösségek jóvoltából 1991. július 7-én megkötötték a brioni egyezményt,⁵⁹ amiben a felek vállalták, hogy három hónapra felfüggesztik a két állam függetlenedésének végrehajtását. A Jugoszláv-konferencián⁶⁰ Szerbián kívüli öt tagköztársaság elfogadta a Carrington-tervet,⁶¹ ami a határok erőszakos megváltoztatását tiltotta, továbbá széles körű kisebbségvédelmi jogokat írt elő.⁶² Időközben, 1991. október 15-én kinyilvánították Bosznia-Hercegovina függetlenségét, Macedónia pedig a november 17-én elfogadott új alkotmányban deklarálta ugyanezt.⁶³ Az ellentétek nem oldódtak meg, így hamarosan kezdetét vette a jugoszláv örökségért folytatott háború, vagyis az első délszláv válság.⁶⁴

A második délszláv állam felbomlása során a megmaradt két tagköztársaság – Szerbia és Montenegró – 1992. április 27-én Belgrádban Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) néven létrehozta a harmadik Jugoszláviát, ami továbbra is föderatív alapon szerveződött.⁶⁵ Érdekessége az új államszövetségnek, hogy alkotmányát – az új állam létrehozásának napján fogadták el – még a korábbi jugoszláv parlament képviselői fogadták el, ami ellen a szerb ellenzék hiába tiltakozott. Az alkotmány értelmében két egyenrangú köztársaságból állt a JSZK, amihez további köztársaságok szabadon csatlakozhattak. A politika ellentmondása, hogy olyan nyugati értékeket magába foglaló, demokratikus alaptörvényt fogadtak el, amelyben a politikai vezetők maguk sem hittek, és azok rendelkezéseit az 1990-es években figyelmen kívül hagyták. A föderáció szervei a következők voltak: Szövetségi Gyűlés,

⁵⁸ KARDOS–SIMÁNDI (2008): *i. m.* 822.

⁵⁹ A brioni egyezmény tárgyalásainak háttérét lásd MESIĆ, Stjepan (2003): *Jugoszlávia nincs többé*. Budapest, Helikon Kiadó. 98–140.

⁶⁰ AHRENS, Geert-Hinrich (2007): *Diplomacy on the Edge. Containment of Ethnic Conflict and the Minorities Working Group of the Conferences on Yugoslavia*. Washington D.C., Woodrow Wilson Center Press. 116–140.

⁶¹ VALKI László (2002): Az államelismerés mint politikai fegyver – Jugoszlávia felbomlásának tanulságai. *Külügyi Szemle*, 1. évf. 2. sz. 127.

⁶² KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 822.

⁶³ Fontos megjegyezni, hogy az egyes tagköztársaságokban népszavazást tartottak a függetlenségről vagy a kihirdetést megelőzően, vagy pedig az után. Szlovéniában 1990. december 23-án; Horvátországban 1991. május 19-én; Macedóniában 1991. szeptember 7-én; Bosznia-Hercegovinában pedig 1992. február 29. – március 1-jén.

⁶⁴ Az első délszláv válságot részletesebben lásd: JUHÁSZ József (2011): A függetlenség kivívása és megvédése: Horvátország, 1990–1995. *História*, 33. évf. 5–6. szám 82–87.; illetve JUHÁSZ József (1999): *Volt egyszer egy Jugoszlávia*. Budapest, Aula Kiadó; és JUHÁSZ József – MÁRKUSZ László – TÁLAS Péter (2003): *Kinek a békéje?* Budapest, Zrínyi Kiadó. A háború okozta migrációs hullámról Horvátország esetében lásd LŐRINCZNÉ BENCSÉ Edit (2015b): A migrációs trendek változásai és területi összefüggései Horvátországban. In BERKES Judit – KECSKÉS Petra szerk.: *Távol és közel, az elmúlt 25 év területi folyamatai, szerkezetei, intézményei, ahogy az új generáció látja*. A IX. Fial Regionalisták Konferenciája. Győr, SZIE Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. 152–163.

⁶⁵ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 822.

államelnök, szövetségi kormány, szövetségi alkotmánybíróság, szövetségi bíróság, továbbá a szövetségi ügyészség és a Jugoszláv Nemzeti Bank.⁶⁶ A Szövetségi Gyűlés a föderációs logikának megfelelően kétkamarás volt; a Képviselőház 138 képviselőből állt (108 szerb és 30 montenegrói), akiket a polgárok közvetlenül választottak; továbbá a Köztársaságok Háza, ami 20-20 tagból állt mindkét tagköztársaságból – ez volt hivatott fékezni a szerb dominanciát a törvényhozásban, kevés sikerrel.⁶⁷ A szövetségi kormányfőt a szövetségi parlament választotta, ezáltal mindkét háznak felelősséggel tartozott. A választási törvény értelmében szintén a Szövetségi Gyűlés választotta meg a szövetségi államelnököt,⁶⁸ akinek alkotmányjogilag gyenge szerepe volt, de a Legfelsőbb Védelmi Tanács (a szövetségi és tagköztársasági elnökök testülete) elnökeként ő volt a fegyveres erők főparancsnoka.⁶⁹ Fontos kitétele volt a szövetségi alkotmánynak, hogy az államelnök és a miniszterelnök nem lehetett ugyanabból a tagállamból való, amit azonban nem mindig tartottak be. Az 1990-es évek időszakában a miloševići rezsimet a gazdasági összeomlás fenyegette, mivel társadalmi és politikai kontroll nélküli kleptokrata kapitalizmus alakult ki.⁷⁰

A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság az 1990-es években teljes mértékben a miloševići irányvonalnak volt alárendelve: kezdve az első délszláv háborúval, annak emberáldozataival és az általa okozott gazdasági hanyatlással – amit az újjáéledő szerb nacionalizmus táplált –, folytatva a Koszovó területén élő albán lakosság ellehetetlenítésével. A dolgozat tárgyának megfelelően csak utalásként említjük a második délszláv válságot, amelyet 1999-ben a NATO bombázásokkal próbált „megoldani”.⁷¹ A valóságban azonban a koszovói háborút követően sokkal súlyosabb helyzet állt elő, mivel a JSZK területén, Koszovó tartományban nemzetközi erők jelentek meg, így a szuverenitás mindenképpen sérült. Az 1999-től fennálló helyzet következménye volt az, amikor 2008-ban Koszovó ki nyilvánította függetlenségét Szerbiától, ez további konfliktusokat szült a térségben – igaz, diplomáciait, és nem katonait.⁷²

Az 1990-es években Montenegró sikeresen lebegtette a kiválás lehetőségét a szövetségi szervekben, viszont a 2000-es évekre a nemzetközi közösség komolyan tartott attól, hogy egy újabb életképtelen állam jön létre a délszláv térségben. Ennek nyomán az Európai Unió

⁶⁶ TÓTH Károly szerk. (1997): *Kelet-Európa új alkotmányai*. Szeged, JATE. 170.

⁶⁷ Uo. 824.

⁶⁸ 2000 júniusában egy alkotmánymódosítás vezette be a közvetlen elnökválasztás intézményét.

⁶⁹ JUHÁSZ József (2010b): *Föderalizmus és nemzeti kérdés. Az etnoföderalizmus tapasztalatai Közép- és Kelet-Európában*. Budapest, Gondolat Kiadó. 162.

⁷⁰ RADICS Zsolt (2009): Szerbia – tátongó lyuk az egyesült Európa térképén. *Limes*, 22. évf. 1. sz. 143–166. Forrás: www.balkancenter.hu/pdf/radicszs.pdf (Letöltve: 2018. 05. 28.)

⁷¹ KEMENSZKY Ágnes (2012): *A nemzetközi területi adminisztráció balkáni modelljei: Bosznia-Hercegovina és Koszovó*. PhD-értekezés. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem. 156. KRAUSZ Tamás (1999): A nagyhatalmak és a Jugoszlávia elleni NATO-légiháború okai. In KRAUSZ Tamás szerk.: *A Balkán-háborúk és a nagyhatalmak. Rigómezőtől Koszovóig*. Politikátörténeti Füzetek XIII. Budapest, Napvilág Kiadó. 119–128.

⁷² A koszovói konfliktusról bővebben lásd: SZILÁGYI Imre (2008): Koszovó státuszának kérdése. *MKI-tanulmányok*, 5. sz. Forrás: www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=FWLKNB (Letöltve: 2010. 11. 12.); NÓGRÁDI György (2008): Gondolatok a koszovói helyzetről. *Európai Tükör*, 13. évf. 2. sz. 91–95.; HÁRY Szabolcs (2007): A koszovói etnikai konfliktus gyökerei és a tartomány státuszrendezési folyamatának perspektívái. *Medierrán és Balkán Fórum*, 1. évf. 3. sz. 8–17.; VALKI László (2010): Válaszolhatott volna másként Hága? A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye Koszovó függetlenségéről. *Külgügyi Szemle*, 9. évf. 4. sz. 46–62.; NÉMETH Csaba (2010): A Nemzetközi Bíróság koszovói függetlenségi nyilatkozatra vonatkozó tanácsadó véleményéről. *Külgügyi Szemle*, 9. évf. 4. sz. 63–77.

illetékesei 2002-ben tárgyalóasztalhoz ültették a két ország vezetőit, akik 2003. február 4-én megállapodtak az új államszövetség kereteiről,⁷³ s a közös állam nevét a továbbiakban Szerbia és Montenegróra változtatták. Ennek értelmében közös intézményként felállították az egykamarás szövetségi parlamentet 126 fővel.⁷⁴ Megszűnt a korábbi lakosságarányos mandátummegoszlás, mivel immáron 91 szerbiai és 35 montenegrói képviselő foglalt helyet a törvényhozásban. A szövetségi alkotmánybíróság Podgoricában székel. A parlament választotta meg az államelnököt, aki a minisztertanács vezetését is ellátta. A minisztériumok számát ötre csökkentették, a többit megszüntették, a posztok betöltésében rotációs elvet vezettek be. Az elfogadott alapokmány értelmében három évig nem volt lehetőség a keretek módosítására, utána viszont ismét hozzájárulhattak a szabályokhoz. Montenegró már ekkor jelezte kilépési szándékát. A dokumentum előírásainak megfelelően 2006. május 21-én végül 86%-os részvétel mellett népszavazáson döntöttek a montenegróiak a függetlenség kikiáltásáról.⁷⁵ A montenegrói kiválás következtében megszűnt létezni a szövetségi szint, így Szerbia Köztársaság lett az egyedüli jogutóda az egykori Jugoszláviának.

⁷³ BORSÁNYI András (2003): *Montenegró a függetlenné válás útján*. PhD-értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. 110.

⁷⁴ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 826.

⁷⁵ Az Európai Unió részéről támasztott követelményeket az érvényes és eredményes függetlenségről szóló népszavazásról lásd SZILÁGYI Imre (2006c): Montenegró a függetlenségi népszavazás után. *Külgügyi Szemle*, 5. évf. 3–4. sz. 111–130.

Vákát oldal

2. Alkotmányos és kormányzati rendszerek

2.1. Az új alkotmányok fő vonásai

Az alábbiakban röviden összefoglalom a szerb, a horvát és a szlovén alkotmányos és kormányzati rendszerek azon vonásait, amelyeket a három politikai rendszer sajátosságainak vélek, törekedve az alkotmánytani és politikatudományi elemzés módszereinek használatára, továbbá a hasonlóságok és különbségek kiemelésére.

A 2000-es rendszerváltás után a szerbiai politikai elit egy új, demokratikus alkotmány elfogadását tűzte ki célul. Montenegró kiválása után meglehetősen rövid idő alatt összeállították az alkotmánytervezetet, amit társadalmi vitára bocsátottak,⁷⁶ annak befejeztével pedig népszavazást kezdeményeztek a megerősítésről a polgárok körében, és 2006-tól hatályba léptették az új alaptörvényt.⁷⁷

Szerbia – az alkotmány ezt ugyan nem nevesíti, de a politikai rendszer gyakorlati működésének tekintetében – főelnöki köztársaságnak számított 2014-ig.⁷⁸ A hatalommegosztás elvét maga a szerb alkotmány is kimondja 4. szakaszában, ami szerint a hatalomszervezet az államhatalomnak a törvényhozási, végrehajtási és igazságszolgáltatási hatalomra való felosztásán alapul. A hatalom három alakjának viszonya a közöttük uralkodó egyensúlyon és kölcsönös ellenőrzésen alapul. A törvényhozó funkciót az egykamarás Népképviselőház gyakorolja, a kormányzati rendszer középpontjában a kormány és a parlament áll. A kormány és a parlament hatalmát az írott alkotmány mellett a parlamenti és a kormányzati jogalkotás alkotmánybírói felülvizsgálata korlátozza, megszorításként továbbá létezik a népszavazás és népi kezdeményezés intézménye is; azonban az alkotmány stabilitására nem alkalmazzák a kisebbségi vétő intézményét.

A horvátországi *Sabor* még a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság keretén belül 1990. december 22-én új alkotmányt fogadott el, amelyben főelnöki kormányformát határoztak meg,⁷⁹ kétkamarás törvényhozással (Képviselők Háza – Zastupnički dom, Megyék Háza – Županski dom). 1998-ban egy kisebb, majd egy átfogó reformra 2000-ben került sor, amikor alkotmánymódosítást hajtottak végre, aminek következtében parlamenti berendezkedés jött létre, egykamarás törvényhozással (*Sabor*). Ezt követően kisebb

⁷⁶ SZILÁGYI Imre (2006b): A szerb alkotmánytervezet. *Teleki László Intézet Külpolitikai Kutatások Központjának hírlevele*, 17. sz.

⁷⁷ A szerbiai alkotmányozásról lásd IVANOVIĆ, Nebojša (2007): *Varanje Srbije*. Leskovic, Fileks. 38–40.

⁷⁸ A főelnöki rendszer bizonyítását a későbbi fejezetekben részletesen végigvizsem. Az elnök hatalmát az adja, hogy a régióban egyedülként Szerbiában megtarthatja a párt(elnöki) pozícióját az államfő, így megnövelve erejét, ha azonos párt adja a köztársasági elnököt és a kormányfőt.

⁷⁹ Az ország kormányformájának polémiáját lásd KASAPOVIĆ, Mirjana (1992): *Izbori i stranački sustav Republike Hrvatske*. Zagreb, Alinea. 58–63.

módosításra 2010 nyarán került sor az Európai Unióhoz való csatlakozás miatt.⁸⁰ A legutóbbi alkotmánymódosításra 2013-ban került sor, amikor az alaptörvényben rögzítették, hogy házasság férfi és nő között jöhet létre, ez utóbbi 2014-től hatályos.

A hatalommegosztás elvét maga a horvát alkotmány is kimondja, ami szerint a hatalomszervezet horizontálisan az államhatalomnak a törvényhozói, a végrehajtói és az igazságszolgáltatási hatalomra való felosztásán alapul, továbbá vertikális szinten a központi hatalom és a helyi hatalom között is létrejött a hatalommegosztás rendszere. Ahogy már említettük, Szerbiához hasonlóan ma már a horvátoknál is az egykamarás *Sabor* (Képviselőház) látja el a törvényhozói feladatokat; továbbá a kormányzati rendszer központjában itt is a parlament és a kormány áll. A parlamenttel szembeni ellensúlyként működik a horvát alkotmánybíróság, a közvetlen demokrácia eszközeként csupán a népszavazás intézményét alkalmazzák, valamint az alkotmány stabilitása érdekében létezik a kisebbségi vétó.

A szlovén alkotmányt a Képviselőház fogadta el még 1991. december 23-án. Az alaptörvény stabilan máig hatályban van, csupán öt alkalommal történt rajta összesen tizenegy módosítás. Az első módosításra 1997-ben került sor, amikor uniós nyomásra külföldiek számára is lehetővé tették az ingatlanok tulajdonszerzését. 2000-ben, a második módosítás során az alkotmányban 4%-ban határozták meg a parlamentbe való bejutási küszöböt. 2003-ban további három módosítást hajtottak végre, amelyekből az egyik az EU-ra és a NATO-ra történő szuverenitásátruházás eljárását szabályozta, a második a szlovén állampolgárok kiadatását rendezte más EU-tagországok számára, a harmadik pedig ismét a külföldiek tulajdonjogát rendezte. 2004-ben ismét három módosítást tettek a szlovén törvényhozók az alaptörvényen. Az elsőben a törvény előtti egyenlőséget biztosították minden csoport számára, a másodikban az esélyegyenlőséget garantálták, míg a harmadikban a szociális biztonsághoz való jogot szabályozták. 2006-ban újabb három módosítás történt a régiók kialakításának következtében.

A hatalommegosztás elve már kezdettől megvalósult a szlovén politikai rendszerben. A szlovéneknél azonban, eltérően a korábban vizsgált országoktól, kétkamarás törvényhozás működik az önállóság kihirdetésétől napjainkig (Képviselőház – *Državni zbor*, Államtanács – *Državni svet*). A kormányzati rendszer központjában Szlovéniában szintén a parlament és a kormány áll. A parlamenttel szembeni ellensúlyként működik a szlovén alkotmánybíróság, a közvetlen demokrácia eszközeként a népszavazás és népi kezdeményezés intézményét alkalmazzák, valamint az alkotmány stabilitása érdekében itt is létezik a kisebbségi vétó.

Az alaptörvények elfogadása eltérően alakult a vizsgált országokban. Szerbia esetében a Népképviselőházon túli, referendummal történő megerősítés mellett döntöttek, 2006 októberére tűzték ki a népszavazás időpontját. Az ellenzéki pártok felhívást intéztek a választókhoz, amelyben a szavazástól való távolmaradásra biztatták őket, végül a választópolgárok alig 54,91%-a ment el szavazni. Érdekes jelenség, hogy a megjelentek (54,91%) közül 53,04% igennel szavazott, és csupán 1,47% voksolt nemmel.⁸¹ Horvátország esetében

⁸⁰ *Módosította alkotmányát Horvátország az EU-csatlakozás miatt.* Forrás: www.euractiv.hu (Letöltve: 2011. 11. 28.)

⁸¹ *A Köztársasági Választási Bizottság alkotmányreferendumról szóló határozata.* Forrás: www.rik.parlament.gov.rs/latinica/arhiva-referendumi-2006.php (Letöltve: 2017. 05. 23.)

1990-ben egyedül a törvényhozás fogadta el az új „karácsonyi alkotmányt”,⁸² a voksoláson a parlamenti képviselők 98%-a támogatta a horvát alkotmány megszületését.⁸³ Szlovénia esetében az alkotmány elfogadása szintén a törvényhozásra hárult, és nem írtak ki népszavazást a megerősítésről. (A térség államainak alkotmányozásáról lásd az 1. mellékletet.)

Az alkotmányok összevetésénél szembetűnő, hogy mindhárom ország alaptörvényének bevezetőjében valamely fontos célt, prioritást deklaráltak. Szerbia esetében a 2006-ban elfogadott alkotmány bevezetője egyetlen problémát állít a középpontba, mégpedig Koszovó–Metohija Tartomány megtartását Szerbia határain belül, amit kötelező feladatként minden állami szerv számára előírtak. Horvátország esetében az 1990-ben elfogadott alaptörvény bevezetőjében az önálló államiság kifejtésére törekedtek, ezzel is bizonyítandó függetlenségüket. A jogalkotók elhatárolták magukat az 1941-es Független Horvát Államtól, az 1947-es Horvát Népköztársaság alkotmányától, valamint az 1963 és 1990 közötti alkotmányozásoktól. Szintén az önálló államiság bizonyítására törekednek a szlovén alkotmány preambulumban, amelyben szerepelnek a szlovén nemzeti identitásra, az önrendelkezési jogra, továbbá a több évszázadon át tartó nemzeti felszabadító harcra vonatkozó utalások is.

Az alábbiakban a politikai rendszerek működése szempontjából meghatározó elemeket hasonlítom össze – alapul véve a három ország alaptörvényét –, amelyek körvonalazzák a politikai gyakorlat összefüggéseit is (lásd 1. táblázat).

2.1.1. Összeférhetlenség

Alaptétel, hogy a végrehajtást irányító kormány tagjai nem lehetnek egyúttal parlamenti képviselők is.⁸⁴ Szerbiában megfigyelhető az a jelenség, hogy a választásokon győztes párt(ok) olyan személy(eke)t delegálnak miniszternek, akik nem nyertek mandátumot a párt nevében, de még csak nem is párttagok. Horvátországban ezzel szemben a honatyáknak képviselői mandátumukról nem kell lemondaniuk, csupán megbízási idejükre „tétlenné” válik, vagyis nem használják.⁸⁵ Szlovéniában nem szabtak meg összeférhetlenséget a parlamenti képviselőség és a kormányzati tisztség között, így a miniszterek egyben törvényhozói mandátummal is rendelkezhetnek.

Szerbiában és Horvátországban a kabinet többségét olyan politikusok alkotják, akik közvetlenül nem vesznek részt a törvényhozási folyamatban, így érvényesül a hatalmi ágak elválasztásából következő személyi összeférhetlenségi elv. Habár Szerbiában létrehozták az alkotmánybíróságot, és bevezették az ombudsmani rendszert is, ezek az alkotmányos intézmények nem nyújtanak megfelelő ellensúlyt a pártokkal szemben. Szlovénia esetében ennek ellenkezőjének lehetünk szemtanúi, ugyanis azáltal, hogy a kormánytagok a törvényhozásnak is részesei, az összeférhetlenségnek nincs helye, továbbá az ellensúlyok nagyobb

⁸² A Képviselőház 356 tagja egyöntetűen megszavazta az új alaptörvényt, míg a 16 kisebbségi képviselő távollétével bojkottálta az alkotmányozást.

⁸³ VARGA Áron – BOROS Tamás (2011): Így alkotmányoztak ők. *Policy Solutions*, 2011. 01. 25. Forrás: www.policysolutions.hu/hu/hirek/325/igy-alkotmanyoztak-ok (Letöltve: 2018. 05. 28.)

⁸⁴ *A Szerb Köztársaság alkotmánya*, 126. szakasz. Forrás: www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/alkotmany_srb.pdf (Letöltve: 2017. 05. 23.)

⁸⁵ *A Horvát Köztársaság alkotmánya*, 108. szakasz. Forrás: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html> (Letöltve: 2011. 12. 08.)

szerepet tudnak játszani a pártokkal szemben a szlovén politikai életben. Hasonló erősödés figyelhető meg Horvátországban is, ahol az európai integráció előrehaladtával egyre erősödnek az alkotmányos intézmények.

2.1.2. A hatalmi ágak viszonya⁸⁶

Alkotmányjogi értelemben a két hatalmi ág dualizmusa valósul meg, mivel személyileg elválasztották a két intézményt. Ezt a helyzetet nehezíti a sokpárti koalíciós kormány, amelynek általában alig van meg a parlamenti többsége; és csupán az erős pártfegyelem révén tudja megőrizni kormányzati pozícióját. Azonban politikai értelemben a törvényhozás a domináns, mivel számára adottak a lehetőségek a kormány átalakítására, míg a kormánynak a parlamenttel szemben nincs sem politikai, sem adminisztratív eszköze. Ezáltal a két hatalmi intézmény viszonya a két modell között helyezkedik el mindhárom vizsgált országban. A dualizmus következtében a felszínen azonban az látható, hogy a kormány és a miniszterelnök dominálja a törvényhozás menetét.

2.1.3. Felelősség, elszámoltathatóság

Szerbia kormánya munkájáért felelősséggel a Népképviselőháznak tartozik. A kabinetet a kormányelnök, egy vagy több alelnök és a miniszterek alkotják. A kormányfő a Népképviselőháznak tartozik felelősséggel, a miniszterek pedig a miniszterelnöknek és a Népképviselőháznak is.⁸⁷ A horvát kormányfő és a miniszterek felelősséggel a *Sabornak* és az államfőnek tartoznak.⁸⁸ Ez ellentmondásként jelenik meg, mivel parlamentáris berendezkedésű országgént a horvát kabinet csupán a parlamentnek tartozna felelősséggel, míg a szerb alaptörvényből hiányzik az a mondat, ami a félelnöki rendszert bizonyítaná. Szlovéniában a kormányt a miniszterelnök és a miniszterek alkotják, munkájukban függetlenek a törvényhozástól,⁸⁹ politikai értelemben azonban a Képviselőháztól függenek, mivel ott kell megszerezniük a tagok többségének bizalmát.

Mindhárom kormány megbízatása – a megbízatási idő lejártá előtti – egyszerű bizalmatlansági indítvánnyal, interpellációra adott válasz következményeként, a Népképviselőház/Sabor/Képviselőház feloszlásával, valamint a miniszterelnök lemondásával szűnhet meg. A szerb alkotmány 109. szakasza értelmében a kormány indokolt javaslatára a köztársasági elnök feloszlathatja a Népképviselőházat (ekkor új választásokat írhat ki), e jogosultság hiányzik a horvát és a szlovén államfő jogköreiből, így gyengíti annak erejét; azonban Szlovéniában, ha nem sikerül új kormányfőt választani 30 napon belül, akkor a köztársasági elnök feloszlathatja a törvényhozást, és új választásokat írhat ki. Összességében megfigyelhető tehát, hogy mindhárom országban a kabinet és a parlament kölcsönös függőségben van.

⁸⁶ Szerbia, Horvátország és Szlovénia alkotmányainak a képviselőházakat és a kormányt érintő rendelkező részei alapján.

⁸⁷ *Ustav Republike Srbije* član 124–125. Forrás: www.srbija.gov.rs/cinjenice_o_srbiji/ustav.php (Letöltve: 2011. 12. 08.)

⁸⁸ *A Horvát Köztársaság alkotmánya*, 109. szakasz.

⁸⁹ *A Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 110. szakasz.

A parlamenti ellenzék közjogi jogosítványai korlátozottak Szerbiában. Ilyen jogosítványnak tekinthetők azonban a kizárólagos parlamenti jogalkotási tárgykörök. A horvát ellenzék ezen túlmenően rendelkezik a kisebbségi vétó további elemeivel is, amelyek a következők: a rendeleti kormányzás szigorú korlátozottsága, az erős parlamenti biztossági (ombudsmani) rendszer. Szlovéniában a korábban említett jogosítványok megilletik a parlamenti ellenzékét, így hatékonyan tud működni a kisebbségi vétó, az erős parlamenti biztossági rendszer, valamint az alkotmányos intézmények is.

2.1.4. A végrehajtás szereplőinek viszonya

A szerb főelnöki rendszerben a sajátosságoknak megfelelően nem válik el egymástól a végrehajtás tekintetében a miniszterelnöki és az államfői intézmény, a kettő dualizmusa figyelhető meg, mivel a politikai gyakorlatot nyomon követve arra a következtetésre juthatunk, hogy az igazából reprezentatív köztársasági elnöki funkciót ellátó személyek kiterjesztve értelmezték saját feladataikat, amivel aktív alakítóivá váltak a politikai eseményeknek, leginkább a nemzetközi kapcsolatok területén. Horvátország esetében deklaráltnan elválik egymástól a két pozíció, és szintén közös vonásként a két intézmény dualizmusa valósul meg. Szlovénia tiszta parlamentáris kormányformával működik immáron több mint húsz éve, ahol szigorúan elválasztották a végrehajtást, így együttműködik a két vezető. A végrehajtás két szereplőjének egymáshoz fűződő viszonyára kihatással van a kormány koalíciós jellege, továbbá a belpolitikai stabilitás. Amennyiben valamilyen konfliktus van, akkor az államfő konszenzuskereső pozíciója következtében kiemelkedik a probléma megoldása érdekében.

2.1.5. A kormányzás formája

A szerb és a szlovén kormányban nem érvényesül a kabinetelv, mivel a miniszterelnök *primus inter pares*, vagyis első az egyenlők között; ellenben a horvát példával, ahol már a kabinetelv szerint működik a kormány, így a miniszterelnöknek lehetősége van kiemelkedni a kormánytagok közül. A miniszterelnököknek alkotmány által meghatározott feladatuk kormányaik irányítása és vezetése, továbbá gondoskodniuk kell annak kiegyensúlyozott politikai tevékenységéről, a kabinet munkájának összehangolásáról és képviseléről.⁹⁰ Az egyes miniszterek nemcsak a miniszterelnöknek és a kormánynak tartoznak felelősséggel, de a törvényhozásnak is, így a parlamenti bizalmatlansági indítvány megszavazásával, valamint a miniszterelnök javaslatára a törvényhozás általi felmentéssel akár meg is bukathatók.⁹¹ Fiatal demokrácia lévén a helykeresés jellemezte leginkább az egyes miniszterelnököket. Szerepfelfogásuk sokat változtatott egy-egy kormány hatékony működésén, valamint nagymértékben befolyásoló tényező tudott lenni az államfővel a végrehajtói pozícióért folytatott harcban is.

⁹⁰ Lásd: *A Szerb Köztársaság alkotmánya*, 123. szakasz, a *Horvát Köztársaság Alkotmányának* 112. szakasza és a *Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 114. szakasz.

⁹¹ Lásd: *Ustav Republike Srbije* élan 128., a *Horvát Köztársaság Alkotmányának* 110. szakasza és a *Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 118. szakasz 2. bekezdés. Forrás: www.servat.unibe.ch/icl/si00000_.html (Letöltve: 2012. 08. 11.)

2.1.6. A végrehajtó hatalmi ág dominanciája

Habár a kormányok tagjai nem lehetnek részesei közjogilag a törvényhozásnak – Szlovénia kivételével –, intézményesítetten azonban nagy befolyásuk van a döntések meghozatalára. Privilegizált helyzetüket jelöli a törvénykezdeményezési jog, a napirendi javaslati lehetőség, valamint a törvénytervezetek általános vitára bocsátásánál is a kormányülés látja el a szűrő szerepét. Így a parlamentarizmusra jellemző fúzió szemtanúi lehetünk a kormány és a parlament között.

2.1.7. A döntéshozatal módja

A többségi elv széles körű alkalmazása révén azonos döntési szabályok érvényesülnek minden eljárás folyamán. A szerb alkotmány két többségi típust különböztet meg: a jelen lévő és az összes parlamenti képviselő többségének szavazatával meghozott döntéseket.⁹² A horvát alaptörvény szerint az organikus (alkotmányos) törvények esetében az összes képviselő kétharmadának a szavazata szükséges – ez a kisebbségeket érintő törvényekre is vonatkozik –, de az összes parlamenti képviselő többségének szavazata kell az emberi és szabadságjogokat és a választási rendszert érintő, valamint az államigazgatási és önkormányzati szervezetről szóló törvények elfogadásához és módosításához; míg a harmadik lehetőség a jelenlévők többsége, ami a többi jogszabály elfogadásához szükséges feltétel.⁹³ A szlovén alkotmány két fajta többséget határoz meg a törvények elfogadásánál: egyrészt a Képviselőház többségének szavazatával, másrészt a képviselők kétharmadának a támogatásával meghozott törvényeket.⁹⁴

2.1.8. Frakciófegyelem

A frakciófegyelem betartásának tekintetében a szerbiai parlamenti pártok nem túl hatékonyak. A koalíciós kormányok csupán néhány fős többséggel rendelkeztek a törvényhozásban, amihez azonban nem társult az erős frakciófegyelem megkövetelése. Az egyes döntéseknél a képviselőket saját érdekeik vezérelték, ezért nem volt ritka, hogy a kormánypárti honatyák a kabinet törvénytervezete ellen szavaztak. A frakciófegyelem hiánya miatt volt rá példa, hogy a kormány megbízatása idő előtt megszűnt, és előrehozott választások kiírására került sor. A 2008-as választások után azonban a kormánypártok igyekeztek minden parlamentbe delegált képviselőjüket a javaslatok betartására ösztönözni, így a jelen kormány a parlamenti többséget biztosító pártfrakciók révén politikailag a törvényhozást is kontrollálni tudja.

A horvát parlamenti pártoknál már mindvégig jellemző, hogy sikeresebb a frakciófegyelem betartása, így hatékony törvényhozást tudnak maguk mögött. Szlovéniában

⁹² *A Szerb Köztársaság alkotmánya*, 105. szakasz.

⁹³ *A Horvát Köztársaság alkotmánya*, 82. szakasz.

⁹⁴ *A Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 94. szakasz.

a pártfegyelem igen erős, és a pártok sikeresen betartatják frakciótagjaikkal a javasolt szavazási módokat, akár kormánybuktatást is végrehajtva.⁹⁵

2.1.9. Kormány és ellenzék viszonya

Mindhárom politikai rendszerben a kormány és a parlamenti többség szoros együttműködésének lehetünk tanúi, politikai összefonódás alakult ki közöttük a hatékonyabb munkavégzés miatt. A hatalmi ágak egykori elválasztásához képest politikai értelemben azok fúziója valósult meg. A hatalmi ágak közti tradicionális hatalommegosztást (kormány-többség vs. ellenzék) a modern parlamenti politikai élet új formája (kormány vs. ellenzék) váltja fel napjainkra.

1. táblázat

Az európai, a szerb, a horvát és a szlovén parlamentarizmus jellemzői

	Európai parlamentarizmus jellemzői	Szerb parlamentarizmus sajátosságai	Horvát parlamentarizmus sajátosságai	Szlovén parlamentarizmus sajátosságai
1.	Hatalmi ágak összefonódása (miniszter-képviselők)	Személyi összeférhetetlenség a miniszteri és a képviselői tisztség között	Személyi összeférhetetlenség a miniszteri és a képviselői tisztség között	Hatalmi ágak összefonódása (miniszter-képviselők)
2.	Végrehajtás dualizmusa (állam- és kormányfő két külön személy)	Végrehajtás dualizmusa (állam- és kormányfő két külön személy)	Végrehajtás dualizmusa (állam- és kormányfő két külön személy)	Végrehajtás dualizmusa (állam- és kormányfő két külön személy)
3.	Parlamentnek felelős kormány (végrehajtás függ a törvényhozástól)	Kölcsönös függés (kormánynak parlamentfeloszlatai joga van)	Kölcsönös függés (végrehajtás függ a törvényhozástól)	Kölcsönös függés (végrehajtás függ a törvényhozástól)
4.	A parlament bármikor felosztható (a kormányfő kezdeményezésére az államfő oszlatja fel)	A parlament bármikor felosztható (a kormányfő kezdeményezésére az államfő oszlatja fel)	A parlament feloszlata meghatározott esetekben lehetséges	A parlament feloszlata meghatározott esetekben lehetséges
5.	Kabinetkormányzás (miniszterek ellen bizalmi szavazás)	A kormányfő <i>primus inter pares</i> (miniszterek ellen bizalmi szavazás)	Kabinetkormányzás (miniszterek ellen bizalmi szavazás)	Kabinetkormányzás (miniszterek ellen bizalmi szavazás)

⁹⁵ Lásd a Pahor-kormány bukását 2011. szeptemberben.

	Európai parlamentarizmus jellemzői	Szerb parlamentarizmus sajátosságai	Horvát parlamentarizmus sajátosságai	Szlovén parlamentarizmus sajátosságai
6.	Kormány dominanciája a törvényhozásban	Kormány dominanciája a törvényhozásban (kisebbségi vétó hiánya)	Törvényhozás dominanciája a kormánnyal szemben	Törvényhozás dominanciája a kormánnyal szemben
7.	Döntéshozatal: többségi elv	Döntéshozatal: többségi elv	Döntéshozatal: többségi elv	Döntéshozatal: többségi elv
8.	Fegyelmezett pártfrakciók	Kialakulóban lévő pártfegyelem	Fegyelmezett pártfrakciók	Fegyelmezett pártfrakciók
9.	Kormány-ellenzék dualizmusa váltja fel a végrehajtás-törvényhozás elválasztását	Kormány-ellenzék dualizmusa váltja fel a végrehajtás-törvényhozás elválasztását	Kormány-ellenzék dualizmusa váltja fel a végrehajtás-törvényhozás elválasztását	Kormány-ellenzék dualizmusa váltja fel a végrehajtás-törvényhozás elválasztását

Forrás: a szerző munkája

2.2. Politikai hatalommegosztás és ellensúlyok

A hatalommegosztás és az ellensúlyok közjogi szinten kialakult rendszerét további alkotmányos és politikai szintű elemek egészítik ki. A közjogi jellegű hatalommegosztás akkor válik erőteljesebb politikai hatalommegosztássá, ha az egymással szembenálló intézmények a különböző politikai szereplők befolyása alatt állnak.

2.2.1. Alkotmánybíróságok

A kormánnyal szembeni legfontosabb ellensúlynak Nyugat-Európában az alkotmánybíróságok számítanak. Mind a szerbiai, mind a horvát és a szlovén alkotmánybíróság az alkotmány rendelkezései szerint önálló és független állami szerv, amely az alkotmányosságot, a törvényességet, valamint az emberi és kisebbségi jogokat védelmezi. Határozatai véglegesek, végrehajthatók és mindenkire nézve kötelező erejűek.

Mielőtt az alkotmánybíróságok jellemzésére és feladataik meghatározására rátérnék, a világban és a régióban működő, alkotmányosságot védő szerveket szeretném röviden szemléltetni. Az európai modell szerint – amelybe a három vizsgált ország alkotmánybírósága is beletartozik – legfőbb jellemzője, hogy az ellenőrzésre egy külön testületet állítanak fel. Ilyen működik például Ausztriában (1920), Németországban (1951), Olaszországban (1955), Portugáliában (1976), Törökországban (1976), Spanyolországban (1980), Lengyelországban (1985), valamint Kelet-Közép-Európa valamennyi államában a rendszerváltások

után.⁹⁶ Az angolszász modell szerint valamely bírói fórum látja el az alkotmányvédelmi feladatokat, például az Amerikai Egyesült Államokban a szövetségi Legfelsőbb Bíróság. Speciális fórumokat is létrehoztak az államok, mint például Svájcban a Szövetségi Bíróság, Liechtensteinben az Állambíróság, Belgiumban az Egyeztető Bíróság (1983).⁹⁷ Vannak olyan országok is, ahol nincs alkotmánybíráskodás, mint például az Egyesült Királyságban, Hollandiában vagy Cipruson.⁹⁸

A régióbeli államok eltérő megoldásokat alkalmaztak az alkotmánybírók létrehozásánál. Albániában 1992-ben hozták létre az alkotmánybírókat; a kilenc tagot a parlament beleegyezésével a köztársasági elnök nevezi ki. Megbízatusuk kilenc évre szól, és háromévente harmadukat rotációs alapon újraválasztják.⁹⁹ Montenegróban már az 1963-as montenegrói alkotmány nevesíti az intézmény felállítását, amelyre 1964-ben sor is került, majd 1992-ben a demokratizálódás jegyében az alkotmánybírókat újraalapították.¹⁰⁰ A hattagú testületet az államfő nevezi ki saját hatáskörében, hároméves mandátummal.¹⁰¹ Bosznia-Hercegovinában is az 1963-as tagköztársasági alaptörvény tette lehetővé először az alkotmánybírók felállítását, majd 1995-ben hozták létre mai szervezetrendszerét.¹⁰² A kilenc tagot öt évre választják meg a következő megoszlásban: négy tagot a Bosznia-hercegovinai Föderáció delegál, kettőt a *Republika Srpska*, míg további három tagot az Emberi Jogok Európai Bíróságának elnöke jelölhet ki a szövetségi elnökséggel egyeztetve.¹⁰³ Macedóniában az 1964-es megalapítás után 1991-ben már felállították az új szabályok alapján működő testületet.¹⁰⁴ A parlamentet illeti meg az alkotmánybírák megválasztásának joga, a kilenc tagot kilenc évre választják meg.¹⁰⁵ Koszovóban az 1963-as alapítást követően csupán 2001-ben állították fel az önálló alkotmánybírókat.¹⁰⁶ A kilenc tagú testületben szokatlan szervezeti struktúrát hoztak létre, mivel egy elnökhelyettesi pozíciót is megalkottak.¹⁰⁷ (A régióban működő alkotmánybírókról lásd a 2. mellékletet.)

Az egykori Jugoszlávia területén szövetségi szinten – majd ennek megfelelően az egyes tagköztársaságokban is – az 1963-as alkotmány vezette be az alkotmánybírók intézményét. Hatásköre kiterjedt a normakontrollra, a föderáció és a köztársaságok vitás jogi ügyeire, a köztársasági alkotmányok és a szövetségi alkotmány összhangjának ellenőrzésére, illetve azokra az ügyekre, amelyekben a szövetségi szervek jogsértést követtek el.¹⁰⁸ Az 1992-ben elfogadott szövetségi alkotmány értelmében az alkotmánybírók hét tagból

⁹⁶ KUKORELLI István szerk. (2007): *Alkotmánytan I.* Budapest, Osiris Kiadó. 443.

⁹⁷ Uo. 444.

⁹⁸ KÖRÖSÉNYI András – TÓTH Csaba – TÖRÖK Gábor szerk. (2005): *Magyar politikai rendszer.* Budapest, Osiris Kiadó. 527.

⁹⁹ *Az albán alkotmánybírásról szóló törvény.* Forrás: www.gjk.gov.al (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁰⁰ *Constitutional Court history.* Forrás: www.ustavnisud.me/engleska/istorijate.htm (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹⁰¹ *About the Court/Justice.* Forrás: www.ustavnisud.me/engleska/sudijee.htm (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹⁰² *O Sudu.* Forrás: www.ccbh.ba/o-sudu/?title=naslijedje (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹⁰³ *Constitution of Bosnia and Hercegovina, Article VI: Constitutional Court.* Forrás: www.ccbh.ba/public/download/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁰⁴ *Za Ustavnog sud/Istorijat.* Forrás: www.ustavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹⁰⁵ *Za Ustavnog sud/Sostav i organizacija.* Forrás: www.ustavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹⁰⁶ *History.* Forrás: www.gjk-ks.org/?cid=2,2 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁰⁷ *Organizational chart of the Constitutional Court.* Forrás: www.gjk-ks.org/repository/docs/organogrami_gjk_ang.pdf (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁰⁸ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 819.

állt, akik kilenc évre nyerték el megbízásukat.¹⁰⁹ Az 2003. február 4-én elfogadott, az államszövetség alkotmányos jogairól szóló alapokmány nevesíti, hogy a szövetségi intézmény székhelye Montenegró fővárosa, Podgorica.¹¹⁰

A szerbiai alkotmánybíróság gyakorlati működése számos nehézségbe ütközik. Az új alkotmánynak megfelelően 2006-ban hozták létre az új összetételű intézményt. Az alkotmányban szavatolt tizenöt fős testület utolsó tagjait csak 2011-ben sikerült megválasztani a politikai pártoknak és a bonyolult kiválasztási rendszernek köszönhetően.¹¹¹ A Népképviselőház öt bírót a köztársasági elnök által javasolt tíz jelölt közül választ meg, a köztársasági elnök az Alkotmánybíróság öt bíróját a Népképviselőház által javasolt tíz jelölt közül nevezi ki, míg a Legfelsőbb Semmitőbíróság általános értekezlete öt bírót az Igazságszolgáltatási Tanács és az Állami Ügyészi Tanács együttes ülésén javasolt tíz jelölt közül választ. Minden előterjesztett jelöltlistáról a megválasztott jelöltek közül egynek az autonóm tartományokból kell jönnie. Hivatalosan a testület nem határozta meg azokat a politikai kérdéseket (politikai doktrínát), amelyeket „nem kíván” megtárgyalni – mivel azok a politikai pártokra tartoznak.¹¹²

A horvát alkotmánybíróság egy adott jogszabályt, amennyiben úgy ítéli meg, hogy az az alkotmánnyal vagy a törvényekkel nincs összhangban, hatályon kívül helyezhet; ha pedig a jogszabály sérti az emberi és szabadságjogokat, vagy egyének és csoportok között egyenlőtlen helyzetet teremt, meg is semmisítheti. Az alaptörvény értelmében a horvát alkotmánybíróság személyi testületét 13 bíró alkotja. Az alkotmánybíróvá válás feltétele, hogy az illető jelölt horvát állampolgár legyen, jogász végzettséggel rendelkezzen, és legalább 15 éves munkatapasztalattal bíró ügyvéd vagy tudományos tevékenységet folytató egyén legyen. Jelöltállítási jog illeti meg az igazságszolgáltatási szerveket, a jogtudományi iskolákat, a kamarát, a jogász szövetségeket, a politikai pártokat és a magánszemélyeket egyaránt. A parlament illetékes bizottsága meghallgatja a jelölteket és jelöltlistát készít. Az a jelölt szerzi meg a nyolcéves mandátumot, aki az összes parlamenti képviselő szavazatának a többségét megszerzi.

Szlovéniában az alkotmánybíróságot 1991. december 23-án alapították újra.¹¹³ Az alkotmánybírósról szóló törvényt 1994-ben fogadták el, majd 1997-ben módosították, az eljárási szabályokat pedig 2007-ben változtatták meg. Az alkotmánybíróság jelenleg kilenc tagú testületként működik. A jelölés az államfőt illeti meg, a Képviselőház pedig megválasztja a tagokat az összes képviselő többségének a szavazatával kilenc évre, ezt követően az alkotmánybírák nem választhatók meg újra.¹¹⁴ Az alkotmánybíróság elnökét a tagok titkos szavazás útján választják meg három évre.¹¹⁵ Szigorú összeférhetlenséget határoztak meg számukra, így nem lehet alkotmánybíró, aki más állami tisztséget lát el, helyi önkormányzati tisztségviselő vagy valamely pártnak, vagy érdekképviselési szervezetnek a tagja.¹¹⁶

¹⁰⁹ A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság 1992. évi alkotmányának VII. része. Forrás: <http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/SRB%20FRY%20-%20Constitution%20-%201992%20-%20SRB.pdf> (Letöltve: 2014. 03. 08.)

¹¹⁰ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 827.

¹¹¹ *Ustavni Sud Srbije*. Forrás: www.ustavni.sud.rs/page/view/107-100009/istorijat-suda (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹¹² *Ustavni Sud Srbije*. Forrás: www.ustavni.sud.rs/page/view/162-100208/bilteni-suda (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹¹³ *About the Court. Position*. Forrás: www.us-rs.si/en/about-the-court/institution (Letöltve: 2012. 08. 06.)

¹¹⁴ *A Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 163. és 165. szakasz.

¹¹⁵ *About the Court. Organisation*. Forrás: www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/organisation (Letöltve: 2012. 08. 06.)

¹¹⁶ *A Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 166. szakasz.

A szerb, a horvát és a szlovén alkotmánybíróság feladatait három csoportra oszthatjuk, amelyekben eltérő mértékben, de a politikai rendszert befolyásolni képesek:¹¹⁷

Kormányval szembeni feladatok

A törvényeknek és az egyéb általános aktusoknak az alkotmánnyal és a nemzetközi szerződésekkel való összhangját, továbbá az egyéb általános aktusoknak a hatályos törvényeknek való megfelelését vizsgálhatja. Ebben az eljárásban lehetősége nyílik a testületnek arra, hogy a kormány és a miniszterek rendeleteit vizsgálat tárgyává tegye; ezzel pedig a kormány politikai döntéseire kihatással lehet.

Önkormányzatokkal szembeni feladatok

Szerbiában az autonóm tartomány(ok) és a helyi önkormányzatok státútumának és általános aktusainak az alkotmánnyal, illetve a törvényekkel való összhangját vizsgálhatja. Horvátországban és Szlovéniában az ország területi beosztásának megfelelően a regionális és helyi (területi) önkormányzatok státútumának és általános aktusainak az alkotmánnyal, illetve a törvényekkel való összhangját vizsgálhatja.

Egyéb szervezetekkel szembeni feladatok:

A szerb alaptörvény az alkotmánybíróság elé utalja azokat a döntéseket, amelyek a közfeladatot ellátó szervekkel kapcsolatosak. A legnagyobb befolyásolási potenciál itt figyelhető meg, mivel a politikai pártok aktusairól, törvényes működésükről és betöltésükről is a társas testület jogosult kizárólag dönteni. Emellett a szakszervezetek működése tekintetében is ellenőrzési jogosítványai vannak, amelyet a kormány használhat ki a maga javára, míg a kollektív szerződésekkel kapcsolatos felülvizsgálat során is nagy befolyásra tehet szert a szerbiai alkotmánybíróság a munkaadók és a munkavállalók befolyásolásában.

A horvát alkotmánybíróság feladata az alkotmányjogi panaszok kivizsgálása, a joghatósági viták rendezése, az államfő felelősségre vonása, a pártok működésének felügyelete, ezen kívül ellenőrzi a népszavazások és a választások törvényességét, valamint fellebbviteli alkotmányossági útmutatót ad ki büntetőügyekben.

A szlovén alkotmánybíróság feladatai közé tartozik a vitás kérdések megoldása, amelyek felmerülhetnek az állam és a helyi önkormányzatok között; a bíróságok és más állami intézmények; a Képviselőház és a köztársasági elnök vagy a kormányfő között.¹¹⁸

¹¹⁷ *Zakon o Ustavnom Sudu Republike Srbije*. Forrás: www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/72-100030/zakon-o-ustavnom-sudu (Letöltve: 2011. 12. 08.)

¹¹⁸ *A Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 160. szakasz.

2.2.2. Államfő

A kormánnyal szembeni ellensúlyt jelent az államfői intézmény. A parlamenttel azonos legitimitációval rendelkezik, mivel közvetlen választás eredményeként nyeri el tisztségét mindhárom országban; így magával a kormányfővel szemben is szélesebb támogatottságot élvez. Ezt ellensúlyozandó, az alkotmány leginkább reprezentatív feladatokat szán a köztársasági elnököknek. Mégis megfigyelhető, hogy az államfők szerepfelfogása mennyire változékony, és mennyire képesek kiterjesztően értelmezni saját hatáskörüket.¹¹⁹

2.2.3. Közvetlen demokrácia

A demokrácia képviseleti intézményeinek hatalma nem kizárólagos, mert a közvetlen demokrácia elve a népszavazáson/népi kezdeményezésen keresztül érvényesül. A szerb és a szlovén alkotmány kimondja, hogy a szuverenitás a polgároktól ered, amit ők a népszavazáson, a népi kezdeményezésen, a törvény-előterjesztési joggal és a szabadon választott képviselőiknek keresztül gyakorolhatnak; míg a horvát alaptörvény a képviseleti demokrácia mellett csupán a népszavazást említi.

A szerb alaptörvényben garantált közvetlen demokrácia intézményei:

Törvény-előterjesztési jog

Az alkotmány kimondja, hogy minden népképviselőt, a kormányt, az autonóm tartomány képviselőházát, valamint legalább 30 ezer választópolgárt megillet a törvény-előterjesztési jog.¹²⁰ Ritka használata miatt a törvény-előterjesztési jog a szakirodalom szerint nem tartozik bele a szélesebb értelemben vett közvetlen demokrácia fogalomkörébe.

Népi kezdeményezés

„A népi kezdeményezés általában a törvényhozó szerv hatáskörébe tartozó döntések, jogszabályok meghozatalának a kezdeményezésére irányul. Szűkebb értelemben az alkotmányrevízió, illetve a törvényhozási eljárás kezdeményezésének a jogát jelenti a választók meghatározott része által.”¹²¹

Népszavazás

Az alkotmány értelmében léteznek országos és helyi népszavazások. Népszavazást döntéshozatal vagy véleménynyilvánítás céljából lehet tartani, ennek elrendeléséről kizárólag

¹¹⁹ Lásd a 8.5. alfejezetet.

¹²⁰ A Szerb Köztársaság alkotmánya, 107. szakasz.

¹²¹ KUKORELLI (2007): i. m. 176.

a parlament jogosult dönteni. A parlamenti képviselők többsége vagy legalább 100 ezer választópolgár követelésére a Népképviselőház a hatáskörébe tartozó kérdésről népszavazást ír ki (tehát kötelező kiírnia és nincs mérlegelési joga).¹²² Népszavazás tárgyát nem képezhetik a nemzetközi szerződésekből eredő kötelezettségek, az emberi és kisebbségi jogokról és szabadságjogokról szóló törvények, az adó- és egyéb pénzügyi törvények, továbbá a költségvetés és a zárszámadás, a rendkívüli állapot bevezetése, a közkegyelem, és a Népképviselőház választási jogkörébe tartozó kérdések. Az autonóm tartomány megszűnéséről is népszavazást kell kiírni.

Országos referendumokra ritkán kerül sor, ennek háttérében az állhat, hogy a politikai kérdésekkel kapcsolatos döntéseket a pártok nem kívánják a lakosság elé vinni és szavazásra bocsátani. Csupán az ország belső legitimitációját és szuverenitását érintő témákban írtak ki eddig népszavazást. Szerbiában az elmúlt tíz év folyamán csupán 2006. október 28–29-én tartottak országos népszavazást az új alkotmány elfogadásáról. Az alacsony részvétel (45,35%) mellett megtartott referendumon a válaszadók 53,04%-a támogatta az új alapokmányt, míg az ellenzők leadott voksai 1,47%-ot tettek ki.¹²³

A horvát alkotmány értelmében szintén léteznek országos és helyi népszavazások. Népszavazás lehet kötelező vagy tanácsadó jellegű. A választópolgárok legalább 10%-ának ajánlása szükséges a népszavazás kiírásához.¹²⁴ A horvát alkotmány szerint alkotmánymódosítás esetén a köztársasági elnök is indítványozhat népszavazást a kérdésről, azonban ekkor a miniszterelnök ellenjegyzésére is szükség van. Ez egy olyan jogositvány, amely a korábbi főelnöki rendszerre emlékeztet. A tiltott kérdések listája megegyezik a Szerbiánál említettekkel.

Horvátországban az első országos népszavazás témája a Jugoszláviától való függetlenedésre vonatkozott, 1991. május 19-én. 86,56%-os részvétel mellett a horvátok 94,17%-a a függetlenség mellett szavazott, míg 1,2% a szövetségben való részvétellel.¹²⁵ A horvátok második referendumán az Európai Unióhoz való csatlakozásról 2012. január 22-én tartottak népszavazást, ahol a 43,51%-os részvétel mellett a szavazók 66,27%-a támogatta az Unióba való belépést, míg 33,13% ellene voksolt.¹²⁶ A harmadik országos referendum 2013. december 1-jén arról szólt, hogy rögzítsék-e a horvát alkotmányban, hogy a házasság férfi és nő között jöhet létre. A választópolgárok 37,88%-a járult az urnák elé, és 66,28%-uk támogatta a katolikus értékrendnek megfelelő szöveg alaptörvényben rögzítését.¹²⁷

Szlovéniában a közvetlen demokrácia eszköztárából a következők garantáltak alkotmányos szinten:

¹²² *Ustav Republike Srbije* član 108.

¹²³ *Referendum 2006. godine*. Forrás: www.rik.parlament.gov.rs/arhiva-referendumi-2006.php (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹²⁴ *Ustav Republike Hrvatske* član 86.

¹²⁵ *19. Svibnja – Referendum o hrvatskoj samostalnosti*. Forrás: www.sabor.hr/Default.aspx?art=1767&sec=461 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹²⁶ *Službeni nepotpuni rezultati državnog referenduma*. Forrás: www.izbori.hr/2012Referendum/rezultati/rezultati.html (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹²⁷ *Croatians vote against gay marriage*. Forrás: www.economist.com/blogs/easternapproaches/2013/12/croatia (Letöltve: 2017. 05. 16.)

Törvény-előterjesztési jog

Törvény-előterjesztési jog illeti meg a kormányt, a Képviselőház tagjait, továbbá 5000 választópolgárt.¹²⁸ Látható, hogy az alkotmány által garantált lehetőség kevesebb választópolgárhoz köti az előterjesztést, mint Szerbiában, ami arányban áll a lakosság számával.

Népszavazás

Az 1994-ben elfogadott, és máig négy alkalommal módosított törvény értelmében népszavazást a törvényhozás azokban a kérdésekben írhat ki, amelyeket törvénnyel szabályoznak. A népszavazás eredménye ekkor köti a Képviselőházat, továbbá akkor is, ha a kiírás kezdeményezője a képviselőházi tagok egyharmada, az Államtanács, továbbá 40 ezer választópolgár volt. Az ügödöntő népszavazás mellett a törvény a választópolgárok számára biztosítja a véleménynyilvánító referendum lehetőségét is, ami akkor érvényes és eredményes, ha a választók több mint fele részt vesz a szavazáson, és a többség azonos állásponton van.¹²⁹ A népszavazás lehetséges tárgya kapcsán három kivételt említ a törvény: a nemzetközi szerződés tárgyát képező kérdést; a költségvetéssel összefüggő kérdéseket; továbbá azokat, amelyeket gyorsított eljárásban fogadtak el az ország rendkívüli vagy honvédelmi érdeke vagy szükséghelyzet esetén.¹³⁰

Népi kezdeményezés

Az alkotmány módosítását legalább 30 ezer választópolgár kezdeményezheti, míg egy törvényjavaslatához minimum 5000 polgár támogatása szükséges. A kezdeményezést a Képviselőháznak kell címezni, és fel kell tüntetni a módosítás tárgyát. Az országgyűlésnek a kézhezvételtől számított 60 napon belül kell döntenie a kérdésben.¹³¹

Szlovéniában máig 18 referendumot tartottak, többek között a képviselőházi választások módjáról 1996-ban, majd a vasútról, telekommunikációról és kereskedelemről 2003-ban.¹³² Fontos megemlíteni, hogy az új alkotmány elfogadásáról nem rendeztek népszavazást az országban, így az összehasonlíthatóság érdekében az EU- és NATO-csatlakozásról és az azonos neműek házasságáról szóló referendumot emelem ki. A két szervezethez való csatlakozásról 2003. március 23-án tartottak országos népszavazást. A szlovének nyugati elkötelezettségét jól mutatta, hogy a részvételi arány elérte a 60,29%-ot.¹³³ Az EU-hoz való csatlakozást a megjelentek 89,61%-a támogatta, és 10,39% ellenezte a belépést; a NATO-nál már alacsonyabb volt a támogatottság: a részt vevő szavazók 66,02%-a a belépés mellett

¹²⁸ *A Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 88. szakasz.

¹²⁹ Uo. 90. szakasz.

¹³⁰ SZILÁGYI Imre (2012b): Konszolidált demokrácia jött-e létre Szlovéniában? *Politikatudományi Szemle*, 21. évf. 2. sz. 87.

¹³¹ *Zakon o referendumu in ljudskih inicijativi* član 57–59. Forrás: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO324 (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹³² *Referendumi*. Forrás: <http://volitve.gov.si> (Letöltve: 2012. 08. 07.)

¹³³ *Referenduma EU in NATO*. Forrás: www.dvk.gov.si/referendum/eu-nato (Letöltve: 2012. 08. 07.)

vokolt, míg 33,98%-uk a biztonságpolitikai szervezettől való távolmaradást választotta.¹³⁴ A Szlovéniában megrendezett, azonos neműek házasságára vonatkozó népszavazás előzménye volt, hogy a szlovén parlament 2015 tavaszán egy törvényt fogadott, ami a házasság intézményét nem csak férfi és nő között engedélyezte volna. A 2015. december 20-i referendumon a választópolgárok 36,34%-a adta le voksát, 63,51%-a pedig ellene szavazott, így a törvényhozás visszavonta a jogszabályt.¹³⁵

Nemzeti bank

A nemzeti bank első felállítására 1884. július 2-án került sor, ekkor hozták létre ugyanis Szerbia Királyság Nemzeti Bankját. 1920. január 20-án az új államviszonyoknak megfelelően megváltozott névvel, de azonos feladatkörrel jött létre a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Nemzeti Bankja, amely 1929. október 3-án a Jugoszláv Királyság Nemzeti Bankja nevet vette fel. Az intézmény a titói Jugoszlávia megalakulásától, 1946 szeptemberétől Jugoszlávia Nemzeti Bankja néven felelt a monetáris politikáért, a valuta stabilitásáért és a pénzügyekért. A szövetségi szintű nemzeti bankot 2003-ban szüntették meg, és az intézmény a feladatait 2003. július 19-től immáron Szerbiai Nemzeti Bank néven látja el, csupán az érintett köztársaság területén.

A kormányok gazdaságpolitikai autonómiáját csökkenti a Szerbiai Nemzeti Bank (*Narodna Banka Srbije* – NBS), a Horvát Nemzeti Bank (*Hrvatska Narodna Banka* – HNB), valamint a Szlovén Nemzeti Bank (*Banka Slovenije* – BS) elnökének tevékenysége. Az alkotmányok kimondják, hogy a nemzeti bankok a köztársaságok központi bankintézményei; önállóak, munkájuk felett a három országban a Népképviselőház, a *Sabor*, illetve a Képviselőház gyakorol felügyeletet és ezeknek tartoznak felelősséggel.¹³⁶ A jegybankelnök erős legitimációját az adja, hogy az összes parlamenti képviselő többségével választják meg a tisztségre mindhárom államban. Az országok alkotmányozói az Európában kivételesnek számító német modellt alkalmazták, és nem rendelték alá a központi bankokat a pénzügyminisztériumoknak, mint számos nyugat-európai államban.¹³⁷ Az NBS/HNB/BS ellensúlyi szerepét tovább erősíti azon rendelkezés, amelynek értelmében a jegybank – a pénzügyminisztériummal egyeztetve – a kormánytól függetlenül felel a monetáris politika alakításáért. Így egyfajta együttműködésre van „kényszerítve” a kabinet és a központi bank, és kölcsönös konszenzus árán tudnak csak megegyezni. Szerbia kivételt képez 2012-től, ugyanis az ugyanezen évi jegybankról szóló törvény ellentmond a függetlenségnek, mivel a kormány dominál pénzügyi kérdésekben.¹³⁸

¹³⁴ *Referenduma EU in NATO.*

¹³⁵ *Slovenia rejects same-sex marriages in a referendum.* Forrás: www.reuters.com/article/us-slovenia-rights-idUSKBN0U30BS20151220 (Letöltve: 2017. 05. 16.)

¹³⁶ Lásd *Szerb Köztársaság alkotmánya*, 95. szakasz; *Horvát Köztársaság alkotmánya*, 53. szakasz; *Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 152. szakasz.

¹³⁷ Vö. KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 364.

¹³⁸ *Európai Bizottság: a törvény veszélyezteti a jegybank önállóságát.* Forrás: www.vajma.info/cikk/szerbia/17087/Europai-Bizottsag-a-torveny-veszelyeztetni-a-jegybank-onallosagat.html (Letöltve: 2012. 08. 06.) A kormány dominanciáját támasztja alá az a tény is, hogy 2012-től a Szerb Haladó Párt alelnöke, Jorgovanka Tabaković egyben a jegybank elnöke is.

Horvátország és Szlovénia bankkormányzóit nézve szembeötlő, hogy a demokratikus stabilitás egyre magasabb fokán mind stabilabbá vált a jegybankok élén álló kormányzók pozíciója. Szlovéniának máig mindösszesen három jegybankelnöke volt, akik sikeresen bevezették a tolárt, majd az euróövezeti tagság kritériumait teljesítve az eurót is. Horvátországban az 1990-es években még gyakran váltották egymást az elnökök, míg 2000-től több cikluson át Željko Rohatinski vezette az ország központi bankját. Szerbiában gyakran éri támadás a jegybankot a kormány részéről, így függetlensége folyamatosan veszélyben van, sőt 2012-től pártbefolyás alá került. Ezt jelzi, hogy gyakran pártemberek kerülnek a vezetői tisztségbe, ha viszont független személy vezeti az intézményt, akkor gyakran megesik, hogy bankkormányzói karrierje lemondással végződik. (A bankkormányzókat a 2. táblázat mutatja be.)

2. táblázat
Bankkormányzók

JSZK	Szerbia	Horvátország	Szlovénia
Vuk Ognjanović (n. a.) (1992. 07. 15. – 1993. 07. 15.)	Mladan Dinkić (G17 Plusz) (2003. 07. 19. – 2003. 07. 22.)	Ante Čičin-Šain (1990. 08. – 1992. 05.)	France Arhar (1991–2001)
Borislav Atanacković (n. a.) (1993. 07. 15. – 1993. 10. 20.)	Kori Udovički (–) (2003. 07. 23. – 2004. 02. 25.)	Pero Jurković (1992. 06. – 1996. 03.)	Mitja Gaspari (2001–2007)
Dragoslav Avramović (–) (1994. 03. 02. – 1996. 05. 15.)	Radovan Jelašić (–) (2004. 02. 25. – 2010. 07. 28.)	Marko Škreb (1996. 03. – 2000. 07.)	
Dušan Vlatković (SPS) (1997. 07. 26. – 2000. 11. 27.)	Dejan Šoškić (–) (2010. 07. 28. – 2012. 08. 06.)	Željko Rohatinski (2000. 07. – 2012. 07. 08.)	Marko Kranjec (2007–2013)
Mladan Dinkić (G17 Plusz) (2000. 11. 28. – 2003. 07. 18.)	Jorgovanka Tabaković (SNS) (2012. 08. 06. –)	Boris Vujčić (2012. 07. 08. –)	Boštjan Jazbec (2013. 07. 18. –)

Forrás: a szerző munkája

2.2.4. Parlamenti biztos

A hatalommal szembeni ellensúlyok közül megemlítendő továbbá a parlamenti biztos intézmény (ombudsman) is. Az első ombudsmant az 1809. évi svéd alkotmány alapján 1810-ben a svéd parlament választotta meg.¹³⁹ Az ombudsman feladata, hogy az állampolgárok részére a közigazgatás által okozott jogsérelmekkel szemben jogvédelmet nyújtson, miközben

¹³⁹ KUKORELLI (2007): *i. m.* 475.

támogatja a parlament ellenőrző funkcióját a kormánnyal és az államigazgatással szemben. Az intézmény csupán a 20. században vált elterjedtté, így megalapították Finnországban (1920), Norvégiában (1952), Dániában (1955); némi módosítással és feladatdifferenciálással az Egyesült Királyságban (1967); Kelet-Közép-Európa államaiban a rendszerváltások után; Franciaországban pedig 2011-ben újraszabályozták a működését.¹⁴⁰ A szövetségi államokban ritkán alkalmazzák, így sem az Amerikai Egyesült Államokban, sem pedig Németországban nem létezik szövetségi szinten ombudsman.¹⁴¹ Az USA-ban az ombudsmanok helyi, míg Olaszországban regionális szinten működnek.¹⁴² Érdekességként megemlíthető, hogy 1992-ben az Európai Unió is létrehozta az Európai Ombudsman intézményét. Az ombudsmanok jellemzésénél fontos utalni a feladatok típusára is, így napjainkra két típust különböztethetünk meg: általános és szakombudsmanokat.¹⁴³

Sem a titói Jugoszláviában, sem pedig a későbbi Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban, vagy a 2003-tól létrejövő Szerbia és Montenegró államszövetségében nem létezett föderatív szinten a parlamenti biztosi intézmény. A régiót elemezve a következő sajátosságokat emelhetjük ki. Albániában 1999-ben hívták életre az ombudsmani intézményt, ahol egy általános biztos tevékenykedik országos hatáskörrel.¹⁴⁴ Bosznia-Hercegovinában három ombudsman tevékenykedik országosan, akiket a szövetségi parlament választ hat évre.¹⁴⁵ A 2007-ben elfogadott montenegrói alkotmány nevesíti az emberi jogok biztosát, illetve négy helyettesét, akiket hat évre a parlament választ meg.¹⁴⁶ A macedón ombudsmant a parlament többsége választja meg nyolc évre; az intézmény felállítására 1997-ben került sor.¹⁴⁷ Koszovóban 2000 óta tevékenykedik az általános emberi jogi ombudsman,¹⁴⁸ öt és három helyettesét a parlament egyszerű többségi szavazással választja meg öt évre.¹⁴⁹

Horvátországban az 1992-ben felállított biztosi intézményben az általános ombudsman mellett három helyetteset nevesít a törvény, akiket a parlament többségének szavazatával nyolc évre választanak meg.¹⁵⁰ Feladatköre megegyezik a régióban honos típusokkal, vagyis általános emberi jogvédelmet nyújt az állampolgároknak. Szlovéniában 1993-ban választották meg az első ombudsmant az emberi jogok és szabadságok feladatköreire,

¹⁴⁰ KUKORELLI (2007): *i. m.* 475.

¹⁴¹ Megjegyzendő, hogy Németországban négy tartományban tevékenykedik ombudsman, azonban a tartományi és szövetségi panaszbizottságok látják el legtöbbször ezeket a funkciókat.

¹⁴² KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 585.

¹⁴³ Szakombudsmanokat vagy a parlament választja (Magyarországon ilyen volt 2011. december 31-ig a kisebbségi, adatvédelmi és jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó ombudsman), vagy pedig valamely miniszter nevezi ki speciális területre (oktatási ombudsman Magyarországon).

¹⁴⁴ *People's Advocate/Legal Base*. Forrás: www.avokatipopullit.gov.al/?p=849&lang=en (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁴⁵ *Law on Amendments to the law on ombudsman for human rights of Bosnia and Hercegovina*. Forrás: www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=14&lang=EN (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹⁴⁶ *Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore*. Forrás: www.ombudsman.co.me/docs/izvjestaji/Zakon_o_zastitniku_ci_ljudskih_prava_i_sloboda_Crne_Gore.pdf (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁴⁷ *Mandate*. Forrás: http://ombudsman.mk/en/about_the_ombudsman/mandate.aspx (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁴⁸ *Misija Istitucija Ombudsmana*. Forrás: www.ombudspersonkosovo.org/new/?id=1,54,54,54,s (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁴⁹ *A népi ügyvédről szóló törvény (Halk Avukati Yasasi)*. Forrás: www.ombudspersonkosovo.org/new/img/images/content/other/454056_Ligji_per_%20Avokatin_%20e_%20Popullit_%20LIGJI_%20Nr_%20003-L-195%28turkish%29.pdf (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁵⁰ *Law on the ombudsman*. Forrás: www.osce.org/zagreb/21433?download=true (Letöltve: 2017. 05. 23.)

öt a köztársasági elnök javaslatára a parlament kétharmados többséggel választja meg hat évre.¹⁵¹ Szlovéniában is monokratikus intézményrendszer működik, ahol az ombudsman alá négy helyettes van rendelve.¹⁵²

Szerbiában egy Európában ritka megoldást alkalmaznak, ugyanis három szinten működik az ombudsmani intézmény.¹⁵³ Országos szinten 2006-ban hozták létre az intézményt, az ombudsmant és négy helyettesét a parlament többsége választja meg öt évre. Hatáskörük a gyermekek jogaira, a nemzeti kisebbségek jogaira, az esélyegyenlőségre és a fogyatékkal élők jogaira, valamint a szabadságvesztéssel járó bűnelkövetők körére terjed ki. Tartományi szinten a Vajdaságban működő ombudsman intézményét 2002-ben alapították; a parlamenti biztost és négy helyettesét hat évre a Tartományi Képviselőház kétharmados többsége választja meg, öt évre, feladataik megegyeznek a köztársasági ombudsman hatáskörével. Helyi szinten pedig körülbelül 16 ombudsman működik az önkormányzatok körében. Ezen felül megemlítendő, hogy országos hatáskörrel létrehozták az adatvédelmi biztos intézményét is. (A régióban található parlamenti biztosokat összefoglaló táblázatot a 3. melléklet tartalmazza.)

3. táblázat
Ombudsmanok

Horvátország	Szlovénia	Szerbia
Ante Klarić (1996. 06. 28. – 2004. 11. 29.)	Ivan Bizjak (1994. 09. 29. – 2000. 09. 29.)	Saša Janković (2007. 07. 23. –)
Jurica Malčić (2004. 11. 30. – 2013. 02. 28.)	Matjaž Hanžek (2001. 02. 21. – 2007. 02. 22.)	
	Zdenka Čebašek-Travnik (2007. 02. 22. – 2013. 02. 22.)	
Lora Vidović (2013. 03. 01. –)	Vlasta Nussdorfer (2013. 02. 23. –)	

Forrás: a szerző munkája

Látható, hogy Szlovéniában napjainkig négy személy töltötte be a parlamenti biztosi tisztséget. Horvátország esetében az 1992 és 1996 közötti időszakról nem található megbízható forrás, de a későbbi időszakban itt is három ombudsman tevékenykedett. Szerbia esetében 2007-től töltik be a tisztséget, 2012-ben pedig újráválasztották a pozíciót addig is betöltő biztost.

¹⁵¹ *Human Rights Ombudsman Law*. Forrás: www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/ustava-zakoni/zakon-o-varuhu-clovekovih-pravic/?L=6 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁵² *Leadership*. Forrás: www.varuh-rs.si/o-instituciji/vodstvo/?L=6 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

¹⁵³ KOMJÁTI-GARDÓ Simona – ÖRDÖGH Tibor (2012): Románia és Szerbia ombudsmani intézményrendszerének összevetése. In HAJAS Barnabás – SZABÓ Máté szerk.: *Az ombudsmani intézmények újraszabályozása a 21. században Magyarországon és Európában*. Budapest, Országgyűlés Hivatala. 145–170.

2.2.5. Területi hatalommegosztás

A szerb alkotmány kimondja, hogy a köztársaság területe egységes és oszthatatlan, ennek értelmében unitárius államról beszélhetünk. Azonban az alaptörvény azt is tartalmazza, hogy az állami hatalmat a polgárok tartományi autonómiára és helyi önkormányzatra való joga korlátozza.¹⁵⁴

Mára gyakorlatilag csak a Vajdaság Autonóm Tartomány élvezi ezeket a jogosítványokat, mivel Koszovó kinyilvánította függetlenségét. A tartomány jogai tekintetében védelemben részesül, ennek megfelelően az illetékes tartományi szerv keresetindítási joggal rendelkezik az alkotmánybíróságnál, amennyiben az autonómiához való joggal ellentétes jogszabály születik a köztársasági képviselőházban, illetve ha a köztársasági kormány valamely rendelete sérti önállóságát. A horvát és szlovén alkotmány értelmében a köztársaságok területe szintén egységes és oszthatatlan, ennek értelmében is unitárius államszerkezettel rendelkeznek. Az alaptörvény azonban azt is tartalmazza, hogy az állami hatalmat a polgárok regionális autonómiára és helyi önkormányzatra való joga korlátozza.¹⁵⁵

A szerbiai alkotmány a helyi (települési) önkormányzatok három típusát határozza meg: 150 helyi önkormányzatot, 23 várost és Belgrád fővárost. Az egész ország területét öt statisztikai régióra osztották, amelyeket további 25 körzetre bontottak le, de ezeknek semmilyen politikai jogosultsága nincs. A horvát alaptörvény a közigazgatási beosztás két szintjét különbözteti meg: az egyiket 21 megye (*županija*) (regionális önkormányzat); a másikat 429 község és 127 város (helyi önkormányzat) alkotja. A szlovén alkotmányt 2006-ban módosították az Európai Unióhoz való csatlakozáskor, így a következő közigazgatási beosztást hozták létre: az országot tizenkét régióra (*regija*) osztották fel, amelyekben 210 községet (*občina*) határoztak meg (egy-egy községet több helyi önkormányzat alkot), a községek közül tizenegyet úgynevezett városi községként (*mestna občina*) hoztak létre.

A szerb, a horvát és a szlovén kabinetnek a közigazgatási és helyi önkormányzati miniszteren keresztül – a magyar közigazgatáshoz hasonlóan – jogosítványai vannak a helyi önkormányzatokkal szemben, így törvényességi felügyeletet gyakorol felettük, továbbá a törvényben meghatározott feltételek szerint feloszthatja a község képviselő-testületét azzal a megkötéssel, hogy az ideiglenes testületnek tükröznie kell a felosztatott képviselő-testület politikai és nemzeti összetételét. A települési önkormányzatok is védelmet élveznek a központi államigazgatással szemben, így alkotmányban garantált joguk, hogy fellebbezéssel éljenek az alkotmánybíróságnál, amennyiben a köztársasági, állami szervek vagy az autonóm/regionális tartomány valamely szervének aktusai ellehetetlenítik a községi hatáskör gyakorlását.

¹⁵⁴ A Szerb Köztársaság alkotmánya, 7. rész.

¹⁵⁵ Ustav Republike Hrvatske član 132.

Vákát oldal

3. Pártrendszerek

3.1. A rendszerváltás hatása a politikai életre

3.1.1. Jugoszlávia

A szocialista Jugoszláviában Tito halála után indultak meg a változások. Az 1980-as évek második felében a szövetség jövőjéről folytak a viták. Ennek keretében a „dezintegrációs” (konföderációt szorgalmazó) és a centralizációt javasló erők csaptak össze, míg végül az 1988 októberében elfogadott alkotmánymódosítások következtében a központosítás kapott többséget. Ugyanezen évtől jelentek meg a tagköztársaságokban az első pártcsírák, majd az 1989–1990-ben elfogadott köztársasági alkotmányok bevezették a gyülekezési jogot és a többpártrendszert. A Jugoszláv Kommunista Szövetség felbomlása után a köztársaságokban működő kommunista pártok átalakultak; a pártok többsége ezután tagköztársasági szinten szerveződött, azonban alakultak nemzeti pártok (például a bosnyákok Demokratikus Akciópártja), továbbá baloldali és jugoszláv beállítottságú szervezetek is (például Jugoszláv Reformerők Szövetsége).¹⁵⁶ Az 1990-es köztársasági választásokon az északi államokban az ellenzéki pártok jutottak hatalomra, Boszniában a nemzeti pártok, míg Szerbiában és Montenegróban a kommunisták utódpártjai. Az ellentétek ezáltal tovább fokozódtak a Jugoszlávia jövőjéről folytatott vitában, mígnem 1991-ben Szlovénia és Horvátország kinyilvánította függetlenségét, és kezdetét vette a jugoszláv örökségért folytatott háború. Az 1992-ben létrehozott Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban már nem léteztek szövetségi szintű pártok, hanem a két tagállam pártjai versengtek egymással. Azonban léteztek állandó szövetségek a hasonló ideológiát valló pártok körében, így például a Szerbiai Szocialista Párt és a Montenegrói Szocialisták Demokratikus Pártja (*Demokratska Partija Socijalista Crne Gore – DPS*) között. A Szerbia és Montenegró közötti ellentétek következtében 1993-ban a montenegrói pártszerkezet átalakult a DPS szakadása nyomán. A 2003 és 2006 között működő Szerbia és Montenegró államközösségében már nincsenek föderatív pártok és szövetségek sem.

3.1.2. Szerbia¹⁵⁷

Az 1980-as években Jugoszláviát gazdasági válság sújtotta, amelynek hatására felerősödtek a nemzeti célokat szorgalmazó szerb centralista tervek. Ez akkor vált leglátványosabbá,

¹⁵⁶ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 822.

¹⁵⁷ A rendszerváltás utáni Szerbiával Major Nándor politikai esszéi nyomán tudunk mélyebben megismerkedni, akinek a 2000 és 2003 közötti sajtóban megjelent írásait gyűjtötték össze egy kötetbe. MAJOR Nándor (2006): *Szerbia Milošević után I.* Újvidék, Fórum Kiadó.

amikor Slobodan Milošević megszerezte a Szerb Kommunista Szövetség elnöki tisztségét, majd új alkotmányával csökkentette a tartományok jogait. Szerbia esetében is az 1989–1990-es években indult meg a pártosodás, azonban az alakuló ellenzéki pártok többsége az anti-kommunizmus mellett a nemzeti célokra is nagy hangsúlyt fektetett. Az 1990-es években sorra alakultak meg az ellenzéki pártok, viszont valódi ellensúlyt nem tudtak képezni a szétaprózottság miatt. Az első többpárti választásokon is az volt a jellemző, hogy az ellenzéki tömörülések önállóan mérették meg magukat. Tartós együttműködések vagy szövetségek sem alakultak ki közöttük az 1990-es években, csupán rövid életű megállapodások születtek köztük (1991. március – Szerb Nemzeti Tanács; 1991. május – Egyesült Szerb Demokratikus Ellenzék; 1992. május 23. és 1994. március 15. között – Szerbiai Demokratikus Mozgalom; 1996. március és 1997 között – Együtt koalíció). Az 1990-es évek háborús időszakában a szerbiai politikai élet nagymértékben radikalizálódott, de fontos kiemelni, hogy a Szerbiai Szocialista Párt mindvégig megőrizte hegemon erejét a pártrendszerben.

Slobodan Milošević „uralkodását” a politológiai irodalom két részre osztja: az első időszakot (1987–1990) a szocialista rendszer körülményei határozták meg, míg a hosszabb, második periódust (1990–2000) a többpártiság és a demokratikus rendszer bizonyos intézményeinek bevezetése jellemezte.¹⁵⁸ Milošević a hatalomra kerülése előtt végigjárta a pártbürokrácia lépcsőfokait, amihez ambíciója és tehetsége egyaránt megvolt, majd sikeresen kijátszotta a szerb nemzet addig elfojtott nemzeti érzelmeit, és ennek nyílt hangoztatásával sikerült megnyernie a tömegek támogatását; továbbá az első olyan vezetővé válni Tito halála óta, aki mobilizálta a társadalmat.¹⁵⁹ Ezen támogatottsága segítette abban, hogy kiválgjon a pártoligarchiából és kiemelkedő vezetővé válhasson. Regnálásának második szakaszában történt meg az alkotmányos és kormányzati rendszer személyre szabása, s ennek keretében lezajlott az úgynevezett parlamentáris racionalizálás, a törvényhozás hatalmának korlátozása és az elnök szerepének növelése.¹⁶⁰ Az elnöki hatalom megszerzésénél fontos tényező volt az 1988-tól nyilvánvaló karizmatikus vezetői attitűd. Ami viszont az elnöki hatalom megtartását illeti, ebben az alkotmányozók biztosra kívántak menni, és szinte eltávolíthatatlanná tették az államfőt.¹⁶¹ Hatalmának erősítését szolgálta az is, hogy az első délszláv válság idején sikeresen kibővítették az elnök jogköreit háborús állapot idejére, majd összemoszták a rendkívüli és hadiállapot fogalmát. Milošević politikusi rátermettségét és túlélő képességét bizonyítja megannyi válság sikeres átvészélése.¹⁶² A miloševići rendszer megítélésében élénk vita folyik arról, hogy a zsarnokság e formáját milyen tipológiába lehet beilleszteni. A lefolyt polémia érdemi eredményeként ma cezarisztikusnak tartja a szakirodalom Slobodan Milošević vezetését,

¹⁵⁸ ANTONIĆ, Slobodan (2002): Slobodan Milošević 1987–1997 közötti uralkodása: kísérlet a tipológiai meghatározásra. In BARDI Nándor – FILEP Tamás Gusztáv szerk.: *Viszolygás a várostól. A szerb társadalomtudomány Milošević Szerbiájáról*. Budapest, Telemi László Alapítvány. 82.

¹⁵⁹ Az 1988 nyarán tartott, úgynevezett igazság tömeggyűlései voltak ezek, amelyeken több százezer ember vett részt, és hallgatta meg a vezető szónoklatait a híres rigómezei beszéde után.

¹⁶⁰ ANTONIĆ (2002): *i. m.* 91.

¹⁶¹ Szerbia elnökét az 1990-es alkotmány értelmében csak népszavazással lehet eltávolítani pozíciójából, azonban ehhez a választásra jogosult állampolgárok többségének a szavazata kell – tehát nem elegendő azok többsége, akik elmennek szavazni.

¹⁶² 1991. március 9. – Az SPO nagygyűlésének hadsereg általi leverése; 1992-es vidovdani krízis; 1993-as szuperinfláció; az első délszláv válság idején bevezetett szankciók; az 1996–1997-es választási csalások elismerése.

még hozzá átmenetinek, amelyben a társadalom egy autoritásból egy demokratikus rendszerbe változik.¹⁶³

Miután 1999-ben a NATO-támadások meggyengítették Slobodan Milošević hatalmát, a politikai ellenzék ezt érzékelve – és feltehetően nyugat-európai vezetők javaslatára¹⁶⁴ – az autoriter államfő hatalmának megdöntésére készült. 2000. január elején 18 párt koalíciókötésével létrejött a Szerbiai Demokratikus Ellenzék (*Demokratska Opozicija Srbije* – DOS),¹⁶⁵ amelyen belül a Demokrata Pártnak (*Demokratska Stranka* – DS) és a Szerb Megújódási Mozgalomnak (*Srpski Pokret Obnove* – SPO) volt meghatározó szerepe, utóbbi azonban még ugyanazon évben kilépett a szövetségből.¹⁶⁶

A 2000. szeptember 24-én megtartott választásokon meggyőző fölényrel a DOS győzött, mivel Vojislav Koštunicát szerette volna a szerb és a montenegrói lakosság többsége a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elnökének, ez viszont a régi, Milošević által támogatott jugoszláv és szerb kormány legitimitációját megkérdőjelezte. A belgrádi hatalom azonban nem ismerte el az ellenzék győzelmét, ami tiltakozásokhoz vezetett, tömeges nagygyűléseket és utcai ellenállást eredményezett. Október 5-én a legfontosabb állami intézményeket a tiltakozó tömeg elfoglalta, ezzel hatalomra segítve az ellenzékét, akiknek győzelmét az alkotmánybíróság is elismerte utólag. Október 16-án a DOS, a Szerbiai Szocialista Párt (*Socijalistička Partija Srbije* – SPS) és az SPO vezetői, valamint a szövetségi elnök, Vojislav Koštunica és Szerbia Köztársaság elnöke, Milan Milutinović aláírták az ideiglenes kormány felállításáról szóló megállapodást, valamint megegyeztek a köztársasági parlamenti választások kiírásáról. A 2000. decemberi választásokon a polgárok 55%-a jelent meg, és az ellenzéki DOS kétharmados többséget szerzett a parlamentben. A 250 fős parlamentben ez 176 mandátumot jelentett, és a DOS kormányt is alakított, míg a korábban hatalmon lévő szocialisták 37, a radikálisok 23, és a Szerbiai Egység Párt (*Stranka Srpskog Jedinstva* – SSJ) 14 mandátummal ellenzékbe került. Megalakult az első demokratikus kormány, amelynek elnöke Zoran Đinđić lett.¹⁶⁷

A rendszerváltás hatására a szerb politikai élet felporzódott. A korábban „elhallgatott” ellenzéki vezetők összefogtak, és a megmaradt 17 párt közös kormányt alakított. A kormányfőhelyetteseket tekintve számos, korábban a közvélemény számára ismeretlen személy neve került elő. A sokpárti kormányban a DS vezetésével szerepet kaptak a Szerbiai Liberálisok, a Demokratikus Alternatíva (*Demokratska alternativa* – DA), a Szociáldemokrata Unió (*Socijaldemokratska unija* – SDU), a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ), a Szociáldemokrata Párt (*Socijaldemokratska partija* – SDP), a Vajdasági Reformerek, a Szerbiai Kereszténydemokrata Párt (*Demohrišćanska stranka Srbije* – DHSS), a Vajdasági Koalíció (*Koalicija Vojvodina* – KV), az Új Demokrácia (*Nova Demokracija* – ND), a Szerbiai Munkáspárt, a G17 Plusz, valamint a szandzsáki Bosnyák Demokrata Párt (SanDS).

¹⁶³ A tipológiai vitát lásd részletesebben ANTONIĆ (2002): *i. m.* 92–94.

¹⁶⁴ BUNCE, Valerie – WOCHIK, Sharon (2010): Defining and Domesticating the Electoral Model: A Comparison of Slovakia and Serbia. In BUNCE, Valerie – McFAUL, Michael – STONER-WEISS, Kathryn: *Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World*. Cambridge, Cambridge University Press. 151.

¹⁶⁵ PEŠIĆ, Vesna (2012): *Divlje društvo. Kako smo stigli dovdje*. Beograd, Čigoja Štampa. 22.

¹⁶⁶ IVANOVIĆ (2007): *i. m.* 35–37.

¹⁶⁷ ORLOVIĆ, Slaviša (2002): *Političke partije i moć. Jugoslovensko udruženje za političke nauke*. Beograd, Čigoja Štampa. 274–281.

A politikai életben való jártassággal kevés politikus rendelkezett, ezért tanulói időszaknak számított számukra az első kormányzati időszak. Az első koalíciós kormány minisztereit és kormányfőhelyetteseit tekintve megállapítható, hogy kevesen maradtak meg a politika mint hivatás mellett, és váltak professzionális pártpolitikusokká. Azok viszont, akik sikeresen vették az akadályokat, befolyásos pozícióba kerültek később. Boris Tadić, a DS által delegált védelmi miniszter két cikluson keresztül az ország államfője és pártja elnöke volt; Čedomir Jovanović, az akkori DS által delegált kormányfőhelyettes ma a parlamenti képvisellel rendelkező Liberális Demokrata Párt (*Liberalna Demokratska Partija* – LDP) elnöke; Božidar Đelić egykori DS pénzügyminiszter 2012-ig az EU-integrációért felelős kormányfőhelyettes volt; Tomica Milosavljević pedig a G17 Plusz színeiben 2002-től 2011-ig felelt az egészségügyi tárca irányításért.

A politikai élet megnyílásával és a szabad politizálással konfliktusok sora is előkerült. A kormányon belüli feszültségeket nehezen tudták orvosolni az érintettek, az elégedetlenségek következtében 2001 augusztusában a jugoszláv köztársasági elnök által vezetett Szerbiai Demokrata Párt (*Demokratska Stranka Srbije* – DSS) bejelentette, hogy kilép a DOS-ból, de Zoran Đinđić miniszterelnöknek sikerült megőriznie a parlamenti többséget. 2003-ban azonban Đinđić gyilkosság áldozata lett, utóda, Zoran Živković képtelennek bizonyult összetartani a hatalmi koalíció pártjait, így 2003 végén előrehozott választásokat tartottak. A későbbi időszak politikai megnyilvánulásait és a kormányzati váltógazdaságot a DS és a DSS ellenségeskedései határozták meg, majd pedig a jobboldalon megjelent a Szerb Haladó Párt (*Srpska Napredna Stranka* – SNS), amely 2012-től megszerezte az államfői tisztséget, és a koalíciós kormányban is helyet kapott.

3.1.3. Horvátország

A horvát demokratizálódás folyamata a kelet-közép-európai történésekhez képest megkésve, 1989 decemberében kapott lendületet, amikor Ivica Račan személyében reformpolitikus került a Horvát Kommunista Szövetsége élére. 1990 elején engedélyezték a többpárt-rendszert, noha a Horvát Demokrata Közösség (*Hrvatska demokratska zajednica* – HDZ) és a Horvát Szociálliberális Párt (*Hrvatska socijalno-liberalna stranka* – HSL) már 1989 első felében megszerveződött. 1990 áprilisában immáron többpárti választásokat tartottak, amikor a Franjo Tuđman által vezetett HDZ elsőprő győzelmet aratott, ugyanis 48%-os szavazatarányt ért el a törvényhozásban. A reformkommunista Horvát Kommunista Szövetsége – Demokratikus Változások Pártja (*Savez komunista hrvatske – Stranka demokratskih promjenja* – SKH–SDP) 28%-os támogatottsággal a második lett, a Nemzeti Megegyezés Koalíciója (*Koalicija narodnog sporazuma* – KNS) pedig 15%-ot kapott.¹⁶⁸ Az új összetételű horvát törvényhozás legfontosabb feladatának egy új horvát alkotmány megalkotását tartotta, amit 1990. december 22-én el is fogadtak. A függetlenségről szóló népszavazás kiírását pedig 1991. május 19-ére tették, amikor a lakosság többsége – 87%-os részvétel mellett a horvátok 94%-a – az önálló államiság mellett döntött, így az alkotmányt is ennek megfelelően módosították, és 1990. június 25-én kikiáltották Horvátország függetlenségét.¹⁶⁹

¹⁶⁸ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 324.

¹⁶⁹ SOKCSEVITS Dénes (2011): *Horvátország a 7. századtól napjainkig*. Érd, Mundus Novus. 685.

Ezt követően kezdetét vette a délszláv háború, amelynek katonai és biztonságpolitikai elemzése nem képezi a fejezet tárgyát. Megemlítendő, hogy a függetlenedés után létrehozott intézmények stabilizálták a politikai életet, amihez nagymértékben hozzájárult a HDZ egy évtizedes kormányzása is. A rendszer ugyan stabilnak bizonyult a háborús időkben, azonban a demokratikus mivolta vitatható. A háború időszakában a jobboldali kormányok gyakran váltották egymást, csakúgy, mint a miniszterek, de akadtak olyanok is, akik képesek voltak hosszabb távú politikai karriert befutni úgy, hogy eközben Tudman nem érezte veszélyben pártelnöki és államfői pozícióját.

3.1.4. Szlovénia

Az 1980-as években a szlovén politikusok azon dilemmával találták szemben magukat, hogy a Nyugathoz való csatlakozás Jugoszlávián belüli entitásként történjen-e, vagy pedig egy önálló szlovén állam formájában. A föderáció súlyos feszültségekkel küzdött, amire a megoldást Belgrád a centralizálásban látta, míg ez a szlovének számára elfogadhatatlan volt. Végül a szlovének az önálló államiság mellett döntöttek, és kikiáltották függetlenségüket, majd a tíznapos háborúval sikerült lezárniuk a közös múltat a délszlávokkal. Az ország önállóságát a nemzetközi közösség 1992 májusában ismerte el, az Európai Közösség tagállamai pedig 1992. január 15-én elismerték a független szlovén államot.¹⁷⁰

A demokratizálódás időszaka 1989-ben kezdődött el – a többpártrendszer engedélyezése nyomán – azzal, hogy a választásokon a kommunista rendszer bukása és az önálló Szlovénia megteremtése érdekében több párt koalícióra lépett, és létrehozta a Szlovén Demokratikus Ellenzéket (*Demokratična opozicija Slovenije* – DEMOS).¹⁷¹ A szövetség létrehozására 1989. december 7-én került sor, elnökévé Jože Pučnikot, a korábban emigrációba kényszerült politikust választották meg, aki egyben a Szlovénia Szociáldemokrata Pártja (*Socijaldemokratska stranka Slovenija* – SDSS) vezetője is volt.

A DEMOS programjának alapját az úgynevezett májusi deklaráció jelentette, amely az alábbi igényeket fogalmazta meg:¹⁷²

- szuverén szlovén államot;
- önállóan dönteni a délszlávokkal és az Európában élő népekkel kialakítandó kapcsolatokról;
- az emberi szabadságjogok tiszteletben tartása, politikai pluralizmuson alapuló demokrácia stb.

A DEMOS alapítói voltak a Szlovén Kereszténydemokraták, a Parasztpárt, a Szlovén Néppárt, a Szlovén Demokrata Szövetség, a Szlovénia Szociáldemokrata Párt és a Szlovéniai Zöldek, valamint több kisebb párt. Az 1990. áprilisi parlamenti választásokon a szövetség 54,81%-ot¹⁷³ ért el, míg ellenzékbe kerültek a reformkommunisták,

¹⁷⁰ KISS J. (2005): *i. m.* 861.

¹⁷¹ SZILÁGYI Imre (1996): Vonzások és választások Szlovéniában. *Pro Minoritate*, 1996. 04. 07., 2. Forrás: www.prominoritate.hu/folyoiratok/1996/ProMino96-4-07-Szilagyi.pdf (Letöltve: 2014. 03. 21.)

¹⁷² SZILÁGYI Imre (1998): *Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte*. Budapest, Teleki László Alapítvány. 230.

¹⁷³ JUHÁSZ József (1993): A többpártrendszer kialakulása Jugoszláviában. In BÍHARI Mihály szerk.: *A többpártrendszerek kialakulása Kelet-Közép-Európában. 1989–1992*. Budapest, Kossuth Kiadó. 452.

a szocialisták és a liberális demokraták pártjai. A koalíció a győzelem után megváltoztatta nevét, és immáron Szlovén Demokratikus Hatalom (*Demokratska moč Slovenije* – DEMOS) néven irányították az országot, és megalakult Lojze Peterle kabinetje.¹⁷⁴ A koalíció legnagyobb sikerének az 1991. június 25-én elfogadott Szlovén Függetlenségi Nyilatkozatot tartják. 1991. december 30-án a belső feszültségek miatt a kormánykoalíció felbomlott, majd 1992 tavaszán ismét parlamenti választásokat rendeztek, ahol az erőviszonyok átalakultak, és hatalomra kerültek a liberális demokraták, akik egy rövid időszakot leszámítva 2011-ig tagjai voltak a kormánykoalíciónak. Az újonnan megalakuló kormányban számos Peterle-kormánytag is helyet kapott, amivel a folytonosságot is tükrözték.

A szlovén pártpolitikusok többsége már a korábbi kommunista időszakban is valamilyen pártfeladatot látott el, így a rendszerváltáskor reformokra került sor. Ennek köszönhetően a szlovén pártpalettán több szociáldemokrata irányultságú pártot és baloldali politikust találunk, mint a nyugati demokráciákban – ennek következménye a szociáldemokrata szavazókért folyó állandó harc, illetve ezt bizonyítja az is, hogy napjainkig baloldali értékrenddel bíró személy tölti be az államfői tisztséget.

3.2. Politikai törésvonalak

3.2.1. A politikai törésvonal fogalma

„A politikai törésvonalak a társadalom politikailag releváns csoporttagolódását jelentik, amelyben a csoportkonfliktusok egyszerre jelentkeznek szociokulturális csoportok szintjén.”¹⁷⁵ A törésvonalak politikai konfliktusokban jönnek létre és mélyülnek el. Olyan konfliktusokban, amelyek tartósan fennállnak, megosztják a politikai szereplőket, és amelyek mentén a pártok politikailag mobilizálni tudják a népességet. Abban pedig, hogy a törésvonalak közül melyek válnak a politikai tagoltságot meghatározó tényezővé, a politikai aktorok szerepe döntő. Nyugat-Európában két fő politikai törésvonal létezik: a vallás és a munkaadói-munkavállalói konfliktus.¹⁷⁶

3.2.2. A délszláv állam törésvonalai

A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság létrejöttékor az etnikai konfliktus vált dominánssá, mint ahogyan azt a korábbi fejezetekben láthattuk. Ebben az időszakban a centralizációra törekvő egységes jugoszláv nemzet kialakítása került szembe a horvátok és a szlovének erős nemzet tudatával, akiknek az Osztrák–Magyar Monarchiában kialakult identitása akkor létrehozta az osztrák és magyar politikai elittel szembeni politikai törésvonalat, és részben ezen ok miatt szűnt meg az első világháború után a Monarchia.¹⁷⁷ Ezt az etnikai törésvonalat

¹⁷⁴ GOW, James – CARMICHAEL, Cathie (2000): *Slovenia and the Slovans*. London, Hurst&Company. 156.

¹⁷⁵ KÖRÖSÉNYI-TÓTH-TÖRÖK (2005): *i. m.* 132.

¹⁷⁶ Uo. 133.

¹⁷⁷ SZILÁGYI Imre (2001): Új nemzetállamok tranzíciós tapasztalatai a globalizálódó világban: Horvátország és Szlovénia esete. *Politikatudományi Szemle*, 10. évf. 1–2. sz. 72–73.

tovább erősítette a gazdasági megosztottság, tehát a fejlettségbeli különbségek az egyes területek (északi–nyugati és déli–keleti) között.

A szocialista Jugoszláviában a királyság időszakából örökölt törésvonalak kiigazítására törekedtek. Ennek keretében az ország megszervezésénél a föderációs elvet alkalmazták, amelyben a nemzetek (és nemzetiségek) egyenjogúságát hirdették, továbbá a gazdasági kiegyenlítés is középpontba került az elégedetlenségek fékezése érdekében. Az 1974-es szövetségi alkotmány ennek volt egy kézzelfogható eredménye, amikor a titói vezetés a decentralizációt kiterjesztette, mégis meg kívánta őrizni a centralizált vezetési gyakorlatot. Az új alaptörvénnyel szerették volna orvosolni a felszín alatt meghúzódó etnikai feszültségeket, azonban nem jártak sikerrel, mivel a korábbi törésvonal megmaradt, viszont a konfliktusok résztvevőinek köre kibővült a macedón és a bosnyák nemzetekkel. A folyamat csúcspontját pedig az első délszláv háború történései jelentik.

3.2.3. A szerb politika három törésvonala

Szerbiában a történelmi hagyományoknak és az ország geopolitikai fekvésének következtében az Európában másutt jellemzőktől eltérő politikai törésvonalak alakultak ki. A 2002-es népszámlálás¹⁷⁸ adatai szerint – Koszovó nélkül – Szerbia polgárainak 84,1%-a ortodox vallású, 6,24%-a római katolikus, 4,82%-a iszlám hitű, míg 1,44% valamely protestáns vallás követőjének vallotta magát. Habár az alkotmány világi államként határozza meg a köztársaságot, valójában az ortodox pátriárkának nagy befolyása van a politikai események alakítására – amivel élt is például Koszovó függetlenségének kikiáltása idején. A munkaadók és a munkavállalók közti konfliktus elhanyagolható, mivel továbbra sem számottevő az érdekellentét közöttük. A felek többnyire békésen meg tudtak egyezni, így ez a törésvonal is hiányzik a szerb pártrendszerből. A Nyugat-Európában megszokottól eltérően Szerbiában az etnikai ellentétek dominálnak leginkább, ezt követi a múlthoz való viszony,¹⁷⁹ majd pedig 2008-tól kezdődően a nyugati világ felé integrálódás került előtérbe az izolációs/semlegességi szándékkal szemben.

Etnikai ellentétek

Az etnikai ellentét mélyebb elemzéséhez szükséges ismernünk az ország lakosságának nemzeti és etnikai megoszlását, amelyet a 4. táblázat szemléltet. E politikai törésvonal a szerb nemzet és a „többi” államalkotó tényező viszonylatában értelmezhető. Mivel a lakosság közel 83%-át a szerbek alkotják, így számos területen fogalmazták meg kizárólagos jogosítványukat a múltban; s történt mindez a kisebbségek elnyomásával, hagyományaik és kultúrájuk gyakorlásának ellehetetlenítésével. A szerb többségi nemzet ezen kizárólagosságra való törekvése már hosszú idő óta megfigyelhető, és számos helyi konfliktust

¹⁷⁸ A 2011-es népszámlálás vallási megoszlása: ortodox 84,6%, római katolikus 5%, iszlám hitű 3%. Forrás: http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf (Letöltve: 2017. 05. 23.)

¹⁷⁹ Lásd GÁBRITY MOLNÁR Irén (2003) Az 1989 utáni politikai törésvonalak Jugoszláviában. In ÁBRAHÁM Barna – GEREBEN Ferenc – STEKOVICS Rita szerk.: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Píliscsaba, PPKE Bölcsészettudományi Kar. 524–533.

és háborút eredményezett. Etnikai ellentétekre vezethetőek vissza az 1990-es évek balkáni háborúi, valamint a koszovói albánokat ért atrocitások is. Az etnikumok békés egymás mellett élése csupán utópia maradt, mivel minden őket ért sérelmet etnikai konfliktusként állítottak be a médiában, ami ezután a lakosságot feltűzelte, és beláthatatlan tettekre ösztönözte mindegyik részes felet.

4. táblázat

Szerbia lakosságának nemzeti és etnikai megoszlása a 2002-es népszámlálás¹⁸⁰ alapján
(Koszovó nélkül)

	Nemzeti és etnikai kisebbség	Összesen			Nemzeti és etnikai kisebbség	Összesen	
		Fő	%			Fő	%
1.	szerbek	6 212 838	82,86	14.	bunjevácok	20 012	0,27
2.	magyarok	293 299	3,91	15.	muszlimok (mint nemzetiség)	19 503	0,26
3.	bosnyákok	136 087	1,82	16.	ruszinok	15 905	0,21
4.	romák	108 193	1,44	17.	ukránok	5 354	0,07
5.	jugoszlávok	80 721	1,08	18.	szlovének	5 104	0,07
6.	horvátok	70 602	0,94	19.	koszovói albánok	4 581	0,06
7.	montenegróiak	69 049	0,92	20.	németek	3 901	0,05
8.	albánok	61 647	0,82	21.	oroszek	2 588	0,03
9.	szlovákok	59 021	0,79	22.	csehek	2 211	0,03
10.	vlachok	40 054	0,53	23.	egyéb	11 711	0,16
11.	románok	34 576	0,46	24.	nem nyilatkozott	107 732	1,44
12.	macedónok	25 847	0,35	25.	ismeretlen	75 483	1,01
13.	bolgárok	20 497	0,27		Összesen	7 498 001	100,00

Forrás: *Ethnic composition of Serbia 2002*. <http://pop-stat.mashke.org/serbia-ethnic2002.htm>

(Letöltve: 2012. 09. 13.)

Szerbiában a fent vázoltakhoz hasonlóan elemzők egy nacionalista-polgári ellentétet tüntetnek fel.¹⁸¹ Ezek szerint a polgári opcióba tartozik a DS, a G17 Plusz, az LDP és más szervezetek, amelyek részesei voltak a DOS-nak; középen foglal helyet a nacionalista-demokrata csoporthoz tartozó Szerbiai Demokrata Párt (*Demokratska Stranka Srbija – DSS*), az SPO és az Új Szerbia (*Nova Srbija – NS*); míg a nacionalista tengelyen a Szerb Radikális Párt (*Srpska Radikalna Stranka – SRS*) és a szocialisták találhatók. Ennek a törésvonalnak a jelentősége 2012-től folyamatosan csökken, jelenleg csupán a parlamenten kívüli pártok esetében mutatható ki, ami azt jelzi, hogy a társadalomban fokozatosan megszűnik létezni.

¹⁸⁰ A 2002-es népszámlálási adatok használatát egyrészt az indokolja, hogy a census a vizsgált időszak közepén zajlott, így a törésvonal fennállásának idején nyújt képet az ország etnikai összetételéről; másrészt nem a demográfiai változásokra, hanem az arányokra kívánok rámutatni, ami a 2011-es népszámláláskor hasonlóan alakult.

¹⁸¹ STOJILJKOVIĆ, Zoran (2006): *Partijski sistem Srbije*. Beograd, Službeni glasnik. 196.

A múlthoz való viszony

A lakosság döntő többsége még mindig nosztalgiával gondol vissza a Josip Broz Tito által irányított „emberarcú szocializmusra”; kevesebben ugyan, de hasonló érzelmekkel viseltetnek annak folytatása, a Milošević-rezsim iránt; ezért a 2000 körüli változások idején hatalomra került korábbi ellenzéknek szinte a semmiből kellett újjáépítenie magát, az embereket azonban mégsem tudták elszántságukkal és munkájukkal meggyőzni. A rendszerváltás szükségképpen egy sor reform meghozatalára kötelezte a kormányokat, amelyek a szerb lakosság helyzetét negatívan befolyásolták. A rendszerváltó pártok támogatottsága és az irántuk érzett bizalom ezért fokozatosan csökkent. A 2008-ban Szerbiát elérő gazdasági világválság pedig tovább rontotta az amúgy is alacsony bizalmi indexszel rendelkező pártok helyzetét, mivel megszorításokat kellett bevezetniük a szociális rendszerben. Manapság ezért farkasszemet néznek egymással a múltra emlékeztető szocialisták és haladók, valamint a jólétet ígérő demokrata érzelmű politikai pártok.

Az ideológiai konfliktus kimutatható az emberek tudatában, viselkedésében, sőt magában a politikai kultúrában is. „Ami egy nép vagy politikai közösség kollektív tudatába bevésődött, az mély nyomokat hagy az általános politikai életben és a politikai intézményekben.”¹⁸² Ebből az ellentétből kifolyólag azután számos más konfliktus nyomán is ugyanazok a táborok kerülnek egymással szembe a „titóizmus” iránt érzett nosztalgia miatt.

Európai integráció vs. izoláció

A rendszerváltás után hatalomra kerülő pártok mindegyike elkötelezett volt a nyugati világ felé, elsősorban az Európai Unióhoz történő integráció szükségességét illetően. Ennek első jelzése az volt, hogy a Népképviselőház 2004 októberében elfogadta az ország európai jövőjéről szóló határozatot.¹⁸³ Kormányügynökségként felállították az Európai Integrációs Titkárságot, aminek feladatává a csatlakozáshoz szükséges teendők ellátását tették. Az egyes kormányok aktivitása azonban eltérő volt, Vojislav Koštunica távolságtartóbb politikát folytatott, míg a DS sürgette az integrációt. A 2008-as elnökválasztás tétjeként fogalmazták meg először a választás kényszerét az európai jövő és az izoláció között. Ekkor Boris Tadić (a DS elnöke) támogatóit az integráció jelszával kívánta meggyőzni, míg ellenfele, Tomislav Nikolić (akkor még a radikális párt alelnökeként) a teljes izolációt szorgalmazta. A 2008 májusában megtartott rendkívüli parlamenti választásokon – logikus következményként – szintén ezen választás tétje jelent meg. A demokraták vezetésével az Európai Szerbiáért (*Za evrpsku Srbiju* – ZES) választási szövetség alakult meg, amely győzelmet aratott a többi párt felett. A közvélemény-kutatások szerint is a lakosság stabil 60%-a támogatta az integrációt. A háborús bűnösök felkutatása és átadása az ICTY-nak megnyitotta az utat az EU-tagság felé, így az EU külügyminiszterei megadták Szerbia számára a tagjelölti státuszt.¹⁸⁴ A 2012-es választásokon ismét az EU-integráció került napirendre, azonban

¹⁸² ORLOVIĆ (2002): i. m. 112.

¹⁸³ *Rezolucija o pridruživanju Evropskoj uniji*. Forrás: www.parlament.gov.rs/aktivnosti/evropske-integracije/dokumenta.1016.html (Letöltve: 2012. 09. 30.)

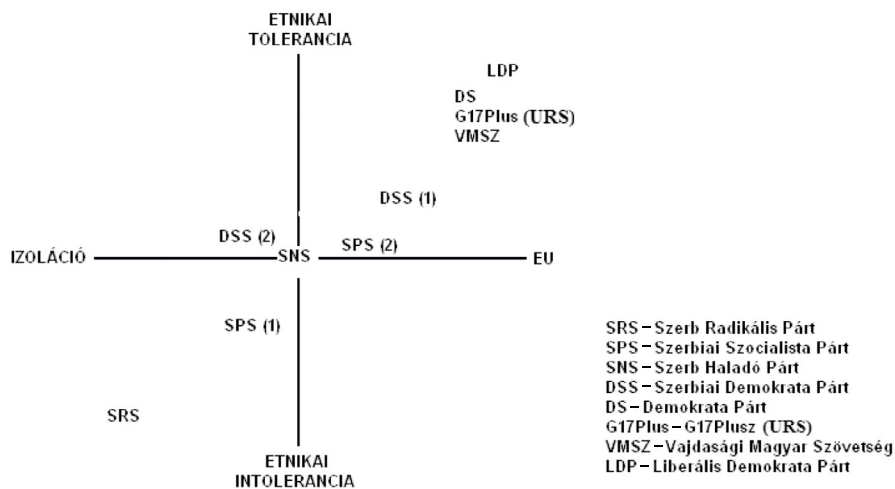
¹⁸⁴ *EU-csúcs: Szerbia tagjelölt lett*. Forrás: http://hvg.hu/vilag/20120302_Eucsucs_Szerbia_tagjelolt (Letöltve: 2012. 08. 06.)

a politikai pártok között továbbra is jelen volt a ruszofilizmus, illetve a semlegesség iránti igény. A 2012-es választások ezen törésvonal esetében is megmutatták a társadalmi változást, ugyanis az eredmények következtében csökkent az integrációellenes pártok támogatottsága, mígnem 2014-től ki is kerültek a parlamentből.¹⁸⁵ A 2016-os előrehozott választások eredményeként ismét erősödött az EU-ellenes parlamenti pártok támogatottsága, mivel a radikálisokon kívül a Dveri és a DSS is mandátumhoz jutott. A szerbiai választópolgárok tehát elköteleződtek a nyugati integráció mellett, így a törésvonal megszűnni látszott, azonban a csatlakozási tárgyalások előrehaladtával ismét felerősödött.

Törésvonalak és a pártok pozíciói

A Szerbiában kialakult politikai törésvonalak az egész pártrendszert strukturálják, s a pártrendszerben végbement változások e törésvonalak szempontjából is értelmezhetők. Szerbiában a 2000-es rendszerváltás után az etnikai konfliktusok és az EU vs. izoláció törésvonal a pártok helyzetét nagymértékben determinálta, amit az 1. ábra mutat.

1. ábra

Törésvonalak és a szerb pártok pozíciói

Forrás: a szerző munkája

A Szerb Radikális Párt a korábbi magatartásához hasonlóan nyíltan vitatta a nemzeti kisebbségeket ért sérelmeket. Az ország jövőjének tekintetében a teljes izoláció híve volt, pontosabban nyíltan Oroszország-párti. A szocialistáknál elmozdulás történt, mivel korábbi kirekesztő gondolkodásukat a 2008-as hatalomra kerülésük következtében végbemenő

¹⁸⁵ BRAUN András (2014): *A Nyugat-Balkán és az Európai Unió kapcsolata. A regionális együttműködés fejlődése.* 13. Forrás: www.grotius.hu/doc/pub/UOTAKR/2014-12-05_braun-andras_a-nyugat-balkan-es-az-eu-kapcsolata.pdf (Letöltve: 2015. 03. 02.)

„szalonképessé válás” során fel kellett adniuk. Így mind programjukban, mind retorikájukban egy szociálisan érzékeny, gondoskodó és EU-párti szervezet képét tükrözik. Szintén elmozdulás volt tapasztalható a Vojislav Koštunica vezette DSS-nél is. Koszovó egyoldalú függetlenségének kikiáltása arra készítette a pártvezetést, hogy a tartomány megtartása érdekében a koszovói albánok ellen forduljon (retorikájában). Ellentmondásként azonban – a többi párttól eltérően – az ország katonai semlegességét szorgalmazta. Tomislav Nikolić, miután szakított a radikális párttal, létrehozta a Szerb Haladó Pártot, és a tőle korábban megszokott szélsőjobboldali szólásokat mérsékelt véleményalkotással váltotta fel; elkötelezett híve lett az EU-integrációnak (az Oroszországgal ápolt baráti viszony megtartása mellett), és a koszovói vezetéssel is hajlandó tárgyalásokat folytatni. A Demokrata Párt köré csoportosuló szervezetek (G17 Plusz – ma URS, VMSZ stb.) egyaránt a nemzetközi normáknak megfelelő etnikai tolerancia hívei, valamint az EU-csatlakozás legfőbb támogatói. Az Európa-barátokat csupán az LDP elkötelezettsége „szárnyalja felül”, mivel parlamenti ellenzékként az etnikai konfliktusok nem megfelelő kezelését róta fel a kormányzó demokratáknak, valamint az integráció felgyorsítását kérte a hatalmon lévőkötől.

3.2.4. A horvát politika törésvonalai

A horvát politikában három törésvonalat tudunk megkülönböztetni, amelyekben altípusok találhatók. A felmérések szerint történelmi törésvonalaként van jelen a centrum-periféria ellentét és az államiság kérdése; posztoszocialista törésvonalaként megjelenik a kommunista rendszer híveinek és ellenfeleinek szembenállása; továbbá modern törésvonalaként az egyház-szekularizáció, a város-vidék és a munka-tőke ellentéte.¹⁸⁶

Az első délszláv válság időszakában volt a legdominánsabb az etnikai törésvonal, ugyanis a felbomlófélben lévő Jugoszlávia területén a horvátországi szerbek (a horvátországi lakosság 12%-a) egyszer csak a korábbi szövetségi többséghez képest a függetlenedő Horvátországban kisebbségi helyzetbe kerültek. Ezt nehéz volt elfogadni, különösen azért, mert az 1990-es horvátországi választások után a HDZ és a Horvát Jogpárt is szerbellenes megnyilatkozásokat tett. Mint ismeretes, a konfliktus a krajainai szerbek (az egykori határőrvidéken élők) és a horvátok között robbant ki 1991-ben.¹⁸⁷ A törésvonal feloldása pedig az 1990-es évek második felében történt meg.

A centrum-periféria szembenállást jelzi a horvát politikatörténet azon eleme, amely szerint a mai értelemben vett három régió (a szűken vett Horvátország, Dalmácia és Szlavónia) lakosságának identitása eltérően fejlődött, és jobban dominált a regionális identitás, mint maga a közös horvát nemzettudat.¹⁸⁸ A horvát pártrendszerben a regionális pártok állandó szereplői a törvényhozásnak, ez jelzi súlyukat és szavazói támogatottságukat, de egyben a törésvonal meglétét is bizonyítja.

¹⁸⁶ SZILÁGYI Imre (2003a): Politikai törésvonalak Horvátországban 1989 után. In ÁBRAHÁM Barna – GEREBEN Ferenc – STEKOVICS Rita szerk.: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Piliscsaba, PPKÉ Bölcsészettudományi Kar. 507.

¹⁸⁷ Fontos azonban felhívni a figyelmet, hogy a horvát politika nem tett különbséget a vidéken élő szerbek és a nagyvárosi szerb közösségek között, holott ez megalapozott lett volna.

¹⁸⁸ SZILÁGYI (2003a): *i. m.* 507.

A posztoszocialista korszakot jól jellemzi az, hogy a horvát pártrendszert milyen pártok alkotják. A Horvát Szociálliberális Szövetség (HSLŠ), a Horvát Parasztpárt (HSS) és a Horvát Szociáldemokrata Párt (SDP) már nevében is jelzi, hogy milyen értékrendet képvisel. A másik oldalon található HDZ kifejezetten nyugati értékrenddel bírt, és az integráció mellett szállt síkra. A posztoszocialista törésvonal mindkét nagy párt esetében kitapinthatóvá vált, ugyanis ezen pártok egykori kommunistákat is tömörítettek, így formálódásuk időszakában érzékelhetővé vált az usztasa, a kommunista és a liberális törésvonal.¹⁸⁹ A pártrendszer további szervezetei már valamilyen más ideológiával léptek fel, így a Horvát Néppárt (HNS) az európai polgári és liberális értéket hangsúlyozta, a Horvát Jogpárt (HSP) a horvát szuverenitás kiterjesztését tűzte ki célul, míg a Szerb Demokrata Párt (SDS) a horvátországi szerbek érdekeit képviselte.

Az egyház-szekularizáció törésvonalnál is nagymértékben megjelent az ideológiai ellentét, tehát így az SDP-szavazók körében volt a legtöbb nem vallásos támogató, míg a HDZ-re szavaztak a hívők. A munkásosztály tagjai a HDZ-t részesítették előnyben, míg a hivatalnokok az SDP-re voksoltak. A törésvonal mélyebb megértésénél utalnunk kell arra a sajátosságra, hogy a horvát alkotmány sokkal „közelebb engedí” az egyházat az oktatás területéhez. A HDZ és az egyház viszonya is ellentmondásosan alakult az elmúlt évtizedekben. Míg Tuđman az egyházi vezetőkkel a jó kapcsolat ápolására törekedett, addig a délszláv válság időszakában a katolikus egyház elítélte a kormány Bosznia felosztásáról szóló terveit, és egy szuverén államért állt ki.¹⁹⁰ Kiemelt szerepet kaptak továbbá az államközi kapcsolatok a Vatikánnal, ennek megfelelően a horvát vezetőség három szerződést¹⁹¹ is aláírt, amelyek betartására az SDP is ígéretet tett, így ezen törésvonal rendeződött napjainkra.¹⁹²

A háború lezárulása utáni felmérések szerint némi elmozdulás történt a pártrendszerben a jobbra tolódás következtében, így a HSP-re szavazott immáron a legtöbb munkás és a vállalkozók. A változások következtében az államiság problematikáját fokozatosan felváltotta az Európai Unióhoz való közeledés igénye, így 2000-től ez a törésvonal került előtérbe. Az integráció mellett érvelt valamennyi párt – HDZ, SDP, HSLŠ, HNS –, az ellenzők aránya marginálissá vált a horvát politikai életben.

Törésvonalak és a pártok pozíciói

A horvát politikában a törésvonalak strukturái átfedik egymást, így nehezen meghatározható a pártok pozíciója. Az ideológiai értékrenddel összefügg a vallásosság kérdésköre, így ez egyetlen jellemzőként ábrázolható. A másik fontos strukturáló tényező volt a horvát államiság kérdése, amit felváltott az EU-integráció kérdésköre. Mára leginkább ez a két tényező befolyásolja a pártrendszert, illetve ezek alapján van különbség az egyes pártok között. Fontos megemlíteni, hogy a centrum-periféria szembenállás napjainkig jelen van és befolyásolja a pártokat, ennek bizonyítéka az Isztriai Demokratikus *Sabor* (IDS)

¹⁸⁹ SZILÁGYI (2001): i. m. 80–81.

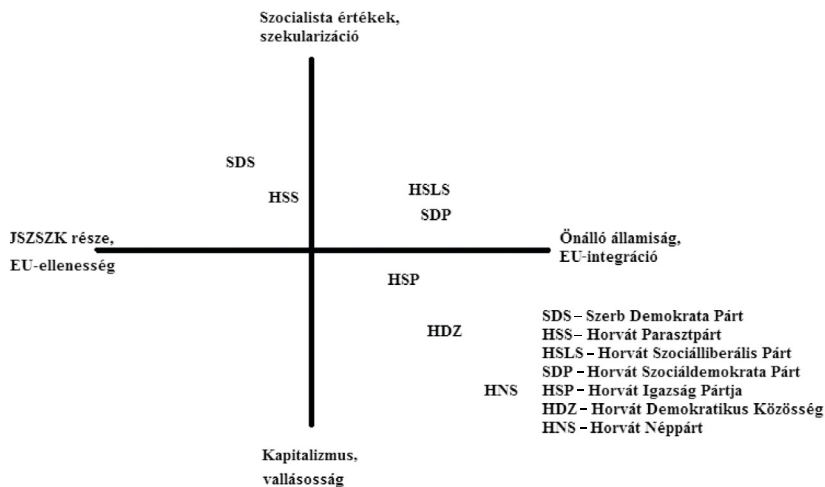
¹⁹⁰ Uo. 89.

¹⁹¹ Többek között a vagyon visszaszármaztatásáról, a kárpótlásról és az iskolai hitoktatásról kötött megállapodás.

¹⁹² Legfőképp azért, mert a lakosság kb. 72%-a vallja magát katolikusnak.

és a Szlavónia és Baranya Horvát Demokratikus Szövetség (HDSSB) támogatottsága és parlamenti részvétele.

Az SDS és a HSS mint a jugoszláv időkből származó értékeket képviselő szervezetek a horvát államiság ellen léptek fel az 1990-es években. A HSLS és az SDP a szociálliberális és demokrata értékrendnek megfelelően szociálisan érzékeny, és körükben nagyobb a szekularizációt támogatók aránya. A jobboldalon több párt foglat helyet, amelyeket a kapitalizmus és a vallásos szavazók nagy aránya kötött össze. Az önálló horvát államiság, majd az EU-integráció mellett érvelt az összes itt található párt (lásd 2. ábra).

2. ábra

Törésvonalak és a horvát pártok pozíciói

Forrás: a szerző munkája

A 2008-as gazdasági válság eszkalálódása és az európai integrációs törésvonal háttérbe szorulása a 2013-as csatlakozás következtében új szervezetet hívott életre, a MOST független listát, amely jobbközép ideológiája mellett a fiskális konzervativizmust hirdette, és alternatívát kínált a két nagy pártban csalódott szavazók számára. Ez tehát egy új strukturáló elemet jelent mind a mai napig, és fog jelenteni a jövőben is.

3.2.5. A szlovén politika törésvonalai

A szlovén diskurzusban napjainkig jelen van az egyház és a szekularizáció szembenállása, továbbá a posztkommunizmus kultúrharca, emellett kisebb mértékben megjelenik a centrum-periféria és a munkás-tőkés ellentét is.¹⁹³

Az egyház és az állam közötti konfliktus a rendszerváltáskor került a középpontba, amikor az egyház megpróbálta visszaszerezni korábban elvesztett befolyását és vagyonát. A hatalmon lévő liberális politikusok többsége tartott az egyház túlhatalmától, így a vita

¹⁹³ SZILÁGYI (2012b): *i. m.* 92–93.

2004-ig volt jelen a köztudatban. A szlovén alkotmány megalkotásának időszakában párázs vita alakult ki az egyház szerepével kapcsolatban, végül a liberálisabb megközelítés nyert teret az oktatásügy vagy az abortusz kérdésében. A konfliktus a kárpótlás kapcsán robbant ki a végrehajtási időszakban, ugyanis a liberális kormányzat ekkor figyelte fel arra, hogy a visszakapott vagyon révén nagy befolyásra tehet szert az egyház. 1992-től a politikusok és a katolikus egyház vegyes bizottság keretében kívánják a problémákat orvosolni. A személyek közötti konfliktus is meghatározó Szlovéniában 1997-ben Franc Rodét érsekké nevezték ki, így egyben Szlovénia püspöke is lett, aki számos politikai kérdésben is kinyilvánította véleményét. A keresztény egyházak között nem mutatható ki ellentét, mivel a katolicizmus meghatározó eleme a szlovén nemzettudatnak, így a katolikusok és a protestánsok békében megférnek egymás mellett, napjainkban leginkább a betelepülő muszlimok keltenek ellenszenvet. Az egyetlen meghatározó törésvonal a jugoszláv időkre nyúlik vissza. A vita arról folyik, hogy miként kell megítélni azon kommunistákat, akik a második világháború idején nemcsak a németekkel, de az őket kiszolgáló szlovénekkal szemben is kemény harcot folytattak.¹⁹⁴ Ez a kommunista-antikommunista ellentét az elmúlt húsz évben átalakult, és a jobboldal azzal vádolja az egykori baloldali politikusokat, hogy a rendszerváltás után átmentették politikai befolyásukat és gazdasági hatalmukat.¹⁹⁵ Mint ismeretes, Szlovéniában a baloldal igen megosztott volt, mivel a szociáldemokratákka fejlődő reformkommunisták mellett létezett egy erős antikommunista szellemiségű szociáldemokrata párt is (Janez Janša vezetésével). Nos, ennek a pártnak volt egy tudatos pártrendszerformáló terve, ugyanis véleményük szerint a liberálisok és a reformkommunisták valójában egy töről fakadnak.

Röviden érdemes szólni a másik két törésvonalról is, ahol a centrum-periféria szembenállását az jelzi, hogy Maribor (a második legnagyobb város) és Ljubljana között feszültség van a gazdaságpolitika miatt. Habár Szlovéniában megjelent a regionalizmus, mégsem alakultak ki olyan pártok, amelyek e terület érdekei mentén szerveződnének, sőt a szlovén törvényhozásban nem is jelennek meg hasonló pártok. A munkás-tőkés ellentétnél meg kell említeni, hogy a vállalkozás szabadsága támogatott értéket jelent, de a külföldi tőkét a szlovének nehezen engedik be az országba, tartva annak negatív hatásaitól, így az állami privatizáció is lassan zajlott, és napjainkig érezhető az állami kontroll a nagyvállalatok felett. Etnikai ellentétek kevésbé vannak jelen, mivel azt sem a politikai kultúra, sem a kisebbségek helyzete nem indokolja.¹⁹⁶ A magyar és az olasz kisebbség jogai alkotmányos szinten garantáltak, míg a többi kisebbség lélekszáma ezt nem indokolja, habár néha feszültség alakul ki a többi kisebbséggel szemben.¹⁹⁷

¹⁹⁴ SZILÁGYI (2012b): *i. m.* 93–94.

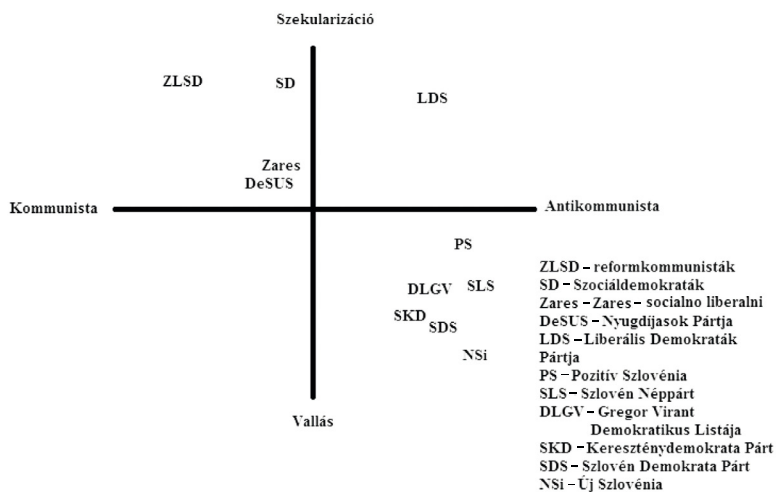
¹⁹⁵ Úgy tartják, ennek bizonyítéka maga Milan Kučan, akit azzal vádolnak, hogy az informális hálózatot működteti, ennek következtében lehetett a szabad Szlovén Köztársaság első köztársasági elnöke is.

¹⁹⁶ SZILÁGYI Imre (2003b): Törésvonalak az önálló Szlovéniában 1991–2001. In ÁBRAHÁM Barna – GEREBEN Ferenc – STEKOVICS Rita szerk. 2003: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Piliscsaba, PPKE Bölcsészettudományi Kar. 504.

¹⁹⁷ Néhány szlovén képviselő beadvánnyal élt az alkotmánybírószágon, hogy korlátozzák a kisebbségi képviselők jogait, végül a testület 1998-ban elutasította a beadványt. (Az egész ügy apropóját az 1996. évi választások nyomán kialakult patthelyzet váltotta ki).

Törésvonalak és a pártok pozíciói

Mint ahogyan az a 3. ábrán is látható, Szlovéniában két dimenzió mentén tudjuk a pártokat ábrázolni: egyrészt a kommunizmushoz való viszony szerint, másrészt a szekularizáció mértéke alapján. A reformkommunisták a rendszerváltás idején még a szocializmus idejéből való eszméket vallottak, majd fokozatosan elmozdultak a szociáldemokrácia irányába, így végül az átalakulások következtében az SD már kevésbé kötődik a baloldali ideológiákhoz. A másik posztszocialista utódszervezet, az LDS szintén ezen a térfélen található, mivel sok szállal kötődött a múlthoz, de liberális frakciója az idők során kissé elmozdította a középpont felé. Érdekpártként a nyugdíjasok pártja és a *Zares – socialno liberalni* szintén baloldali értékeket vallanak, támogatóik pedig kevésbé vallásosak. Az ellenpólust több jobboldali párt alkotja, náluk az antikommunizmus valamilyen mértékben megjelenik. Legerőteljesebben ez az SDS-ben tükröződik, míg az újonnan alapított Pozitív Szlovénia vagy Gregor Virant támogatói esetében ez a kultúrharc kevésbé kimutatható, mivel itt már egy újabb politikusi generációról van szó. A kereszténydemokraták és a hasonló ideológiával bíró Új Szlovénia szintén meghatározó antikommunista retorikát folytat a szlovén közéletben.

3. ábra

Törésvonalak és a szlovén pártok pozíciói

Forrás: a szerző munkája

3.3. A pártrendszerek általános jellemzése

„Pártrendszerről csak akkor beszélhetünk, ha a pártok, mint az egész részei vannak jelen a politikában [...]. A rendszerkategória feltételez bizonyos mértékű stabilitást is.”¹⁹⁸ „A stabil társadalmi törésvonalak, választási törvények és politikai intézmények elősegítik a pártrendszerek

¹⁹⁸ ENYEDI Zsolt – KÖRÖSÉNYI András (2004): *Pártok és pártrendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó. 141.

stabilitását.¹⁹⁹ A térségben a társadalmi törésvonalak stabilak, viszont a politikai intézmények gyakori változékonysága instabillá teszi a rendszert. *Duverger* legalapvetőbb osztályozása szerint a pártrendszereket két fő csoportra, kétpártrendszerre és sokpártrendszerre oszthatjuk.

Kétpártrendszer

„Kétpártrendszer akkor jön létre, ha a legnagyobb párt a parlamenti képviselői helyek kevesebb, mint 70%-val rendelkezik, de a két legerősebb párt összesen a helyek legalább 90%-át magáénak mondhatja.”²⁰⁰ Szerbiában a választási rendszernek köszönhetően ez a helyzet nem állhat fenn. Az harmadik, „rövid” parlamenti ciklusban (2007. 01. 27. – 2008. 02.) a két legnagyobb párt (SRS, DS) a 250 képviselői helyből mindössze 141 helyet birtokolt, jelenleg (ZES, SRS) pedig összesen 180-at. A másik két vizsgált országban szintén nem jellemző a kétpártrendszer.

Sokpártrendszer

„A sokpártrendszerekben a választópolgároknak nincs közvetlen döntési lehetőségük arra, hogy melyik párt, illetve politikai kormányozzon.”²⁰¹ Mindhárom vizsgált országban sokpártrendszer van, koalíciós kormányok alakultak és alakulnak folyamatosan, ami annak is köszönhető, hogy a felelősség néha elmosódik a koalíciót alkotó pártok között, így ugyanaz a párt szinte állandóan kormányon lehet.

Szerbiában, az 1990-es években hegemon pártrendszer alakult ki az SPS irányításával, majd a 2000-es demokratikus rendszerváltás után a pártrendszer radikálisan átalakult, polarizált többpártrendszerre vált. „Polarizált pluralizmus vagy polarizált sokpártrendszer akkor jön létre, ha a releváns politikai pártok száma öt vagy annál több, és a pártok között nagy az ideológiai távolság.”²⁰² Horvátországban az 1990-es években szintén hegemon pártrendszer működött, mivel a HDZ volt egyedül hatalmon, míg az alkotmányos rendszerváltástól kezdve mérsékelt pluralista pártrendszer alakult ki. Szlovéniában az arányos választási rendszernek köszönhetően szintén kompetitív pártrendszer jött létre, ami mérsékelt pluralista.

3.4. A pártrendszerek változása

3.4.1. Szerbia

A második világháború után Jugoszláviában létrejött a titói politikai vezetés felülről kívánta a társadalmi struktúrákat megváltoztatni (a munkás- és középosztály megteremtésével), azonban ez a cél csak részlegesen tudott megvalósulni, ugyanis a háború előtti szerbiai

¹⁹⁹ ENYEDI–KÖRÖSÉNYI (2004): *i. m.* 141.

²⁰⁰ Uo. 145.

²⁰¹ Uo. 146.

²⁰² Uo. 154.

(és jugoszláv) társadalom patriarchálisnak számított, és a lakosság 70%-a földműves volt.²⁰³ Egyrészt a szocialista időszakban a társadalmi rétegek „kialakítása” még viszonylag laza, horizontális szerkezetet eredményezett, másrészt a stabil gazdasági teljesítmény következtében a kialakult struktúrában a társadalmi rétegek és osztályok közötti átjárás könnyű volt, aminek következtében azonban kevésbé alakult ki a társadalmi kohézió. A hatalom által folyamatosan biztosított életszínvonal-növekedés lett a rendszer támogatásának egyik alapja, amely a titói évek alatt garantált volt. Amikor az 1970-es években jelentkeztek a nehézségek, a társadalom nem zárt össze, mivel hiányzott belőle a szolidaritás, és ekkorra a társadalmi osztálytagoltság helyett az etnikai tagoltság vált döntővé, amiből később a konfliktusok származtak. A társadalom és az állam viszonya a 2000-es években javult, azonban továbbra sem beszélhetünk fejlett civil társadalomról (5. táblázat).

5. táblázat

Hatalom a közelmúltban, a jelenben és a közeljövőben

	Milošević-korszak	DOS-korszak	DOS utáni korszak
politika	autokratikus	oligarchikus	demokráciakorlátok: nagy politikai instabilitás; jelentős nyomás az oligarchák, más közösségek és az alacsonyabb társadalmi osztályok felől
gazdaság	első hullámú harc a gazdasági hatalomért	második hullámú harc	stagnál; harc az oligarchikus szerkezettel a status quoért
társadalom	dezintegrált, a civil társadalom helyét az állam foglalja el	az állam gyengébb, a civil társadalom kicsit erősebb; a hiányzó területet a (fél)bűnözői hálózatok foglalják el	a civil társadalom konszolidálódik, de a nem racionális társadalmi energiák anarchiát okoznak

Forrás: BRANKOVIĆ (2011): *i. m.* 89.

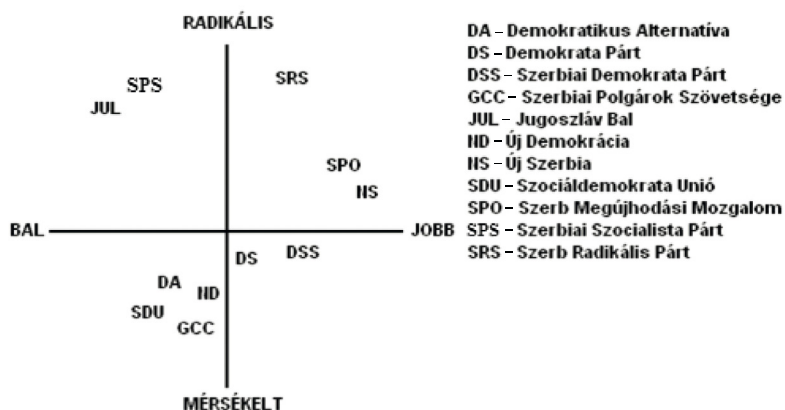
Az 1990-es években a többpártrendszer bevezetésekor a szocialista párt hegemoniájával találták szembe magukat az ellenzéki, jobboldali pártok.²⁰⁴ Ebben az évtizedben az SPS szövetségesének számító Jugoszláv Bal volt még kitüntetett szerepben, de leginkább szatellit-szervezetként működött. A jobboldali térfél pedig megosztott volt az ellenzéki pártok között, amelyek az autoriter rendszerben sosem szerezhették meg a hatalmat. A tekintélyelvűség a szerbiai politikai élet és kultúra alapvető jellemzője, és a modern nemzetállam megjelenése

²⁰³ BRANKOVIĆ, Srbobran (2011): *Politička (ne)moć i javnost*. Sremski Karlovci, Kairos. 38.

²⁰⁴ MILLER, Nicholas J. (1997): *A Failed Transition: the Case of Serbia*. In DAWISHA, Karen – PARROTT, Bruce: *Politics, Power, and the Struggle for Democracy in South-East Europe*. Cambridge, Cambridge University Press. 155.

óta meghatározó az ország politikatörténetében is.²⁰⁵ A szerb történelemben ugyanis a demokratikus időszakok csak rövid epizódokban jelentkeztek, ezért a szerbek a demokrácia működését és kultúráját nem sajátíthatták el.²⁰⁶ A miloševići rezsim ebbe illett bele, ahol a manipulatív diktatúrában²⁰⁷ összekeveredett az igazság és a hazugság, a jó és a rossz, valamint a törvényesség és a törvényellenesség. Az erős vezető iránti igényen túl azonban más tényezők is a hatalmon lévőknek kedveztek. Ilyen faktornak számított az, hogy 1995 és 1999 között Milošević a Nyugat szövetségeseinek számított, és ezt belpolitikai erővé tudta transzformálni.²⁰⁸ További tényezőt jelentett az ellenzék megosztottsága és a regnáló hatalom valódi ellenfél-nélkülisége, továbbá az is, hogy a szocialista párt az 1990-es években magáénak tudhatta a gazdaság és a média irányítását, ezáltal hatni tudott az emberek szociális biztonságára, és hosszú ideig hatalmon tudott maradni.²⁰⁹ Mindezek mellett fontos felhívni a figyelmet arra, hogy léteztek közjogi eszközök is („legitimációs színpad”), továbbá az elnöki rendszerből átvett, a végrehajtói hatalom stabilitását biztosító elemek.²¹⁰ Ezzel az autoriter rendszerrel történt meg a szakítás a 2000-es rendszerváltás következtében, amikortól a politikai pártok magas száma jellemzi az újonnan kialakuló pártrendszert (4. ábra).²¹¹

4. ábra

A releváns szerb pártok helye a pártrendszerben, 2002-ben²¹²

Forrás: a szerző munkája

A 4. ábrán a radikális baloldali részben elhelyezkedő és a miloševići politika örökségét magával cipelő szocialistáknak hosszú ellenzéki helyzetre kellett berendezkedniük; és hasonló

²⁰⁵ ČUPIĆ, Čedomir (2001): *Politika i poziv*. Beograd, Čigoja štampa. 21.

²⁰⁶ JUHÁSZ József (2001): Az illiberális demokrácia miloševići példája. *Politikatudományi Szemle*, 10. évf. 1–2. sz. 108.

²⁰⁷ ČUPIĆ: *i. m.* 29.

²⁰⁸ JUHÁSZ (2001): *i. m.* 109.

²⁰⁹ Uo. 110.

²¹⁰ Uo. 112.

²¹¹ Milošević bukásának hátterében ebből a szempontból többek között a szerb nacionalista politika sikertelensége (első és második délszláv válság) állhatott, valamint a gazdasági hanyatlás.

²¹² ORLOVIĆ (2002): *i. m.* 344.

helyzetbe került a korábbi szocialista szatelliteszervezet, a Jugoszláv Bal (*Jugoslovenska levica* – JUL) is. Szintén ellenzéki szerepbe kényszerültek a radikálisok, mivel egy újonnan hatalomra kerülő párttal sem voltak koalícióképesek, így képviselőik parlamenti elszigeteltségbe vonultak.

A kezdeti időszakban a két legnagyobb kormánypártot adó DS és DSS között kevés feszültség jelentkezett. Ennek egyik oka az volt, hogy a Zoran Đinđić vezette demokraták helyüket keresték a szerb pártpalettán. 2000 környékén még a mérsékelt jobboldalhoz tartozott a pártszervezet, azonban a baloldalon keletkező űrt észlelve fokozatosan „átcsúsztak” a kulturális-ideológiai baloldalra. A helyzetet az is befolyásolta, hogy a DSS mérsékeltbb politikát folytatott, amire kihatással lehetett az újonnan jugoszláv államfővé választott vezetőjük, Koštunica politikai kiütkeresése is. Több kisebb párt is jelen volt ekkor a parlamentben, ezek leginkább mérsékelt baloldaliságukról voltak nevezetesek a köztudatban: ND, Szerbiai Polgárok Szövetsége (*Građanski savez Srbije* – GSS), SDU stb. Ezen pártformációk azonban sem hatékony pártelnökkel, sem programmal nem rendelkeztek, ezért a szükséges kormányzati lépéseket a közvélemény a nagyobb pártok aktivizmusának tulajdonította.

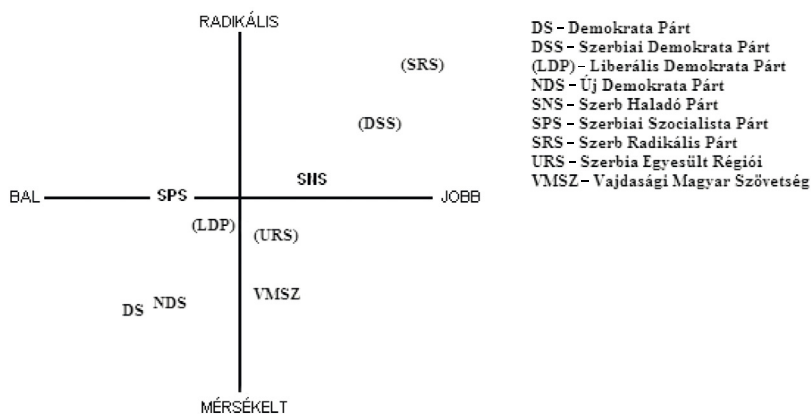
Az első parlamenti ciklus és az első ellenzéki összefogás eredményeként létrejövő fölös-többségi kormánykoalíció felbomlása után megfigyelhető, hogy a kisebb pártok szerepe tovább csökkent. Kiforrott elképzelések híján szövetségeket kötöttek a nagyobb pártokkal annak érdekében, hogy biztosítsák részvételüket a Népképviselőházban. Kezdték kialakulni és rögzülni a pártok szavazóbázisai, amelyekre támaszkodva könnyebbé vált a politizálás, valamint formálódni kezdtek azok a blokkok, amelyek behatárolják a szerb pártpalettát. A baloldali DS vezetésével kialakult az a szövetségi rendszer, amelybe a G17 Plusz, a Vajdasági Szociáldemokrata Liga (*Liga socijaldemokrata Vojvodine* – LSV), a SDU és a Magyar Koalíció tartozik. A jobboldalon megfigyelhető a Vojislav Koštunica vezette tömörülés, amelyhez a DSS, a NS, a Néppárt és az SPO csatlakozott.

Továbbra is jelen van a radikális párt, amelynek támogatottsága azonban jelentősen csökkent az alelnök, Tomislav Nikolić kiválása miatt. 2008 szeptemberében Nikolić bejelentette, hogy lemond a pártban betöltött alelnöki tisztségéről, és saját frakciót alakít a képviselőházban „Hajrá, Szerbia!” elnevezéssel 21 egykori radikális képviselőtársával közösen. A szakítást követően mérsékelt politikát folytat, és az oroszokkal ápolt baráti viszony mellett fontosnak tartja az európai integrációt is, valamint a nemzeti kisebbségek problémáira is tekintettel van. A váltás sikeresnek bizonyult, mivel 2012-től az államfői tisztséget sikerült megszerezniük, másrészt a koalíciós kormányokban egyre nagyobb szerepet töltenek be.

2005-ben szakadásra került sor a DS-en belül is, mivel Čedomir Jovanovićot kizárták a pártból. Ennek hatására a párt liberális-demokrata frakciója kivált, és megalapították a szociálliberális értékeket valló LDP-t. A párt elszánt pragmatizmussal és világos programmal rendelkezik, ennek köszönhetően a 2007-ben megszerzett hat mandátumukat a 2008-as előrehozott választásokon 13-ra tudták növelni. 2007-ben a GSS hivatalosan is beleolvadt az LDP-be, ezzel tovább növelve szavazói bázisukat. Napjainkra azonban a liberális centrum teljesen kiszorult a parlamenti munkából.

Összefoglalva megállapítható, hogy az arányos választási rendszer következtében többpártrendszer jött létre, ami lehetetlenné teszi, hogy kétpártrendszer alakuljon ki Szerbiában. Nagymértékű fragmentáltságnak lehetünk továbbá tanúi a jobboldali pártok körében, amelyek azonban nem hajlandóak konszenzusra törekedni a hatalomra

kerülés érdekében. A baloldalon – és részben az egész pártrendszerben – a DS dominanciája valósult meg. A számos politikai pártot magába foglaló pártrendszerben azonban szövetségi blokkok is kialakultak, így 2009-ig a baloldalon a demokraták vezette szövetséget találjuk, míg a jobboldalon a DSS és társainak tömörülését; 2009-től azonban a DSS helyét átvették a haladók, így ők számítanak napjainkban a legnagyobb jobboldali erőnek Szerbiában.²¹³ A baloldal is fragmentálódott, ugyanis Boris Tadić a személyi ellentétek következtében kilépett a demokrata pártból és „megalapította” saját, Új Demokrata Párt nevű formációját, amely a 2014-es választásokon meggyengítette az addigi régi demokratákat, és csökkentette parlamenti mandátumaik számát. Szemtanúi lehetünk továbbá a radikális párt támogatottsága folyamatos csökkenésének és a liberális centrum eltűnésének (lásd 5. ábra).

5. ábra

A szerb pártrendszer fragmentáltsága 2016-ban

Forrás: a szerző munkája

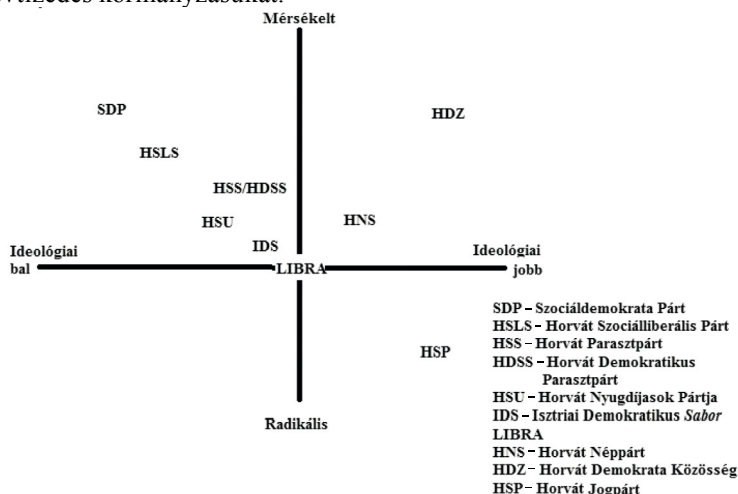
3.4.2. Horvátország

A horvát pártrendszerben a függetlenné váláskor sok párt jelent meg, versengő többpártrendszer azonban mégsem jöhetett létre, mivel a HDZ alakított kormányt tíz éven át, és így hegemon pártrendszer alakult ki (lásd 6. ábra). Jogosan tehető fel a kérdés, hogy miért tudott a HDZ egyedül ilyen sokáig hatalmon lenni. Az egyik ok Franjo Tuđman személyében keresendő: amíg a külföld autoriter vezetőnek tartotta, addig a horvát lakosság teljesen másként vélekedett róla, ugyanis az ország függetlenségének kivívásában játszott szerepéért rendkívüli népszerűsége tett szert hazájában.²¹⁴ Ezen tényező, továbbá a bel-

²¹³ LUKÁCS B. György (2012): Konzervativizmus a Milošević utáni Szerbiában (2000–2012). *Limes*, 25. évf. 3. sz. 91.

²¹⁴ MÉSZÁROS Tamás (2010): Horvátország függetlenné válása és útja az Európai Unió felé. *Grotius E-Könyvtár*. 14. Forrás: www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=ZKWWDO (Letöltve: 2014. 02. 07.)

politikai viszonyok tudatos alakítása – elsősorban a választási rendszer módosítása – tette lehetővé évtizedes kormányzásukat.

6. ábra

Horvátország pártrendszere 1992-ben

Forrás: a szerző munkája

A horvát politikai rendszer fejlődése szempontjából négy szakaszt tudunk megkülönböztetni.²¹⁵

Pártalapítás időszaka (1989–1991): Ekkor kristályosodnak ki a pártok szervezeti jellemzői (tagság, vezetőség, szervezeti struktúra) és válnak ismertté a közvélemény számára. Ebben a rövid időszakban aszimmetrikus kétpártrendszerrel beszélhetünk (pártegyüttműködések létrejötte a függetlenség megóvása érdekében és nemzeti egységkormány létrehozása).

Stabilizációs időszak (1991–1995): Ebben a szakaszban zajlott a pártok differenciálódása és a kisebbségi pártok marginalizációja, a pártfragmentáció befejezése és a predomináns pártrendszer kialakítása 2000-ig.

Konfrontáció időszaka (1995–2000): A háború utáni horvát demokratizációs folyamatok idején a konfrontáció következtében kialakultak az ellenzéki együttműködések, amelyek erősebb és szervezettebb ellenállást biztosítottak.

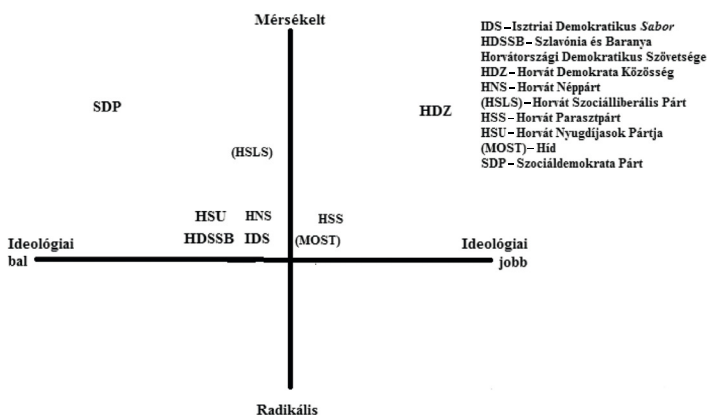
Koalíciós időszakok (2000-től napjainkig): Ebben a ciklusban a korábbi szakasz jellemzőit lebontják, és kialakul a valódi többpártrendszer szabályrendszere, aminek következtében mérsékelt többpárti berendezkedés alakul ki.

Más megközelítés szerint a pártrendszerek fejlődésének három szakaszát különböztethetjük meg (1991–1995; 1996–1999; illetve 2000-től napjainkig), az első két szakaszban félig szabad, majd a harmadik időszakban már szabad a pártrendszer.²¹⁶

²¹⁵ MALDINI, Pero (2001): *Politička kultura i demokratska tranzicija u Hrvatskoj*. Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku. 79–80.

²¹⁶ RAMET, Sabrina P. – MATIĆ, Davorka (2007): *Democratic Transition in Croatia*. College Station, Texas A&M University Press. 33.

A horvát pártrendszer meglehetősen stabilnak mondható, ugyanis az elmúlt húsz évben nem történtek nagy átrendeződések, néha egy-egy párt parlamenti mandátumot szerzett rövid időre (HSP, Demokratikus Centrum). Az alkotmányos rendszerváltás után a mérsékelt baloldali pártok is kormányra kerültek, és összefogva alakíthattak kormányt. A HDZ támogatottságát leginkább az európai uniós csatlakozási tárgyalások elhúzódása csökkentette, de a legnagyobb szavazóvesztést Ivo Sanader pártelnök és kormányfő korrupciós botrányai okozták számukra; a baloldal ezen elégedetlenségek nyomán tudott csak felülkerekedni a választásokon. Az ezredforduló után a gyenge liberális oldal eltűnt, mivel kiesett a parlamentből a LIBRA (lásd 7. ábra).

7. ábra

Horvátország pártrendszere 2016-ban

Forrás: a szerző munkája

Összefoglalóan megállapítható, hogy Horvátország esetében 1990 és 2000 között hegemon pártrendszer alakult ki, amelyben a HDZ volt domináns helyzetben, majd a szabályok változása következtében mérsékelt többpártrendszer jött létre, amelyben két nagy váltópárt (HDZ, SDP) és szövetségeseik küzdenek a hatalomért.²¹⁷ Az országot az elmúlt demokratikus időszakban a HDZ vezetésével egy „konzervatív” politikai erő irányította, azzal a finomítással, hogy 1995-re alakulnak át kereszténydemokrata néppárttá, de ez a „konzervatív” irányzat erős horvátországi hatásán nem sokat változtatott.²¹⁸ Horvátország pártrendszerében kiemelendő a regionális pártok léte (IDS, HDSSB), amelyek nem az ideológiai megosztottság szerint tagolódnak, csakúgy, mint a nyugdíjasok érdekeit képviselő Horvát Nyugdíjasok Pártja sem. A 2015-ös választásokon figyelhető meg, hogy megjelennek a két nagy párttal elégedetlenek, akik szavazatukkal a mérleg nyelvét betöltő MOST-HÍD szervezetet támogatták.

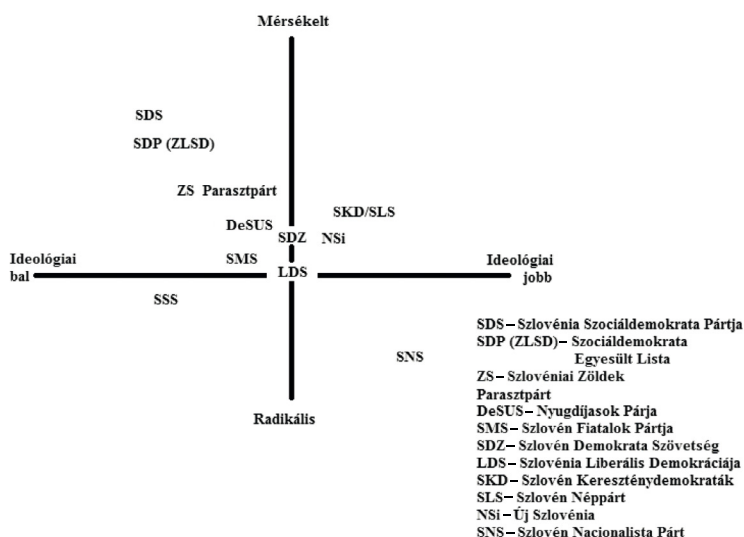
²¹⁷ SZILÁGYI Imre (2012d): Konzervatív politika 1989 után Horvátországban és Szlovéniában. *Limes*, 25. évf. 3. sz. 80.

²¹⁸ Uo. 77.

3.4.3. Szlovénia

A szlovén pártrendszert a függetlenné válás után sok párt alkotta. 2011-ig háromosztatúnak számított, tehát jobboldali, baloldali és liberális értékrenddel bíró pártok is megjelentek a pártrendszerben, és jutottak parlamenti mandátumhoz.

Az 1990-es választásokon a Szlovén Demokratikus Ellenzékben (DEMOS) tömörülő hat párt szerzett többséget: a Szlovén Kereszténydemokraták (SKD), a Parasztpárt, a Néppárt (SLS), a Szlovén Demokrata Szövetség (SDZ), a Szlovénia Szociáldemokrata Pártja (SDS) és a Szlovéniai Zöldek (ZS).²¹⁹ Ellenzékbe kerültek a reformkommunisták (SDP, majd 1992-től Szociáldemokrata Egyesült Lista – ZLSD), a Népfrentből létrejött szocialista párt (SSS) és a liberális demokraták pártja (LDS) (lásd 8. ábra).

8. ábra

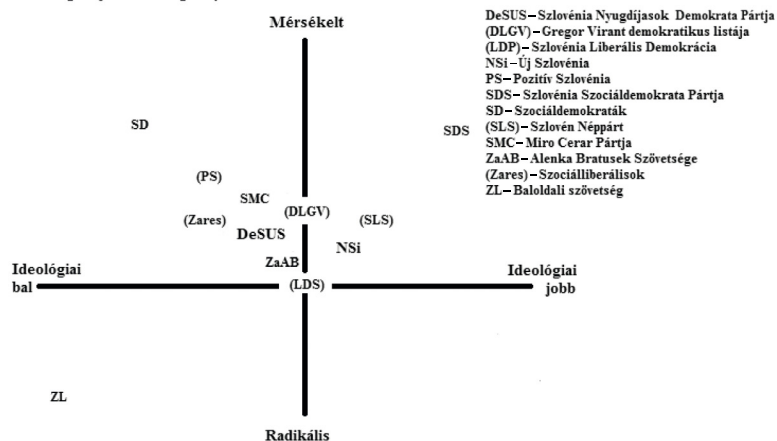
Szlovénia pártrendszere 1990 és 2000 között

Forrás: a szerző munkája

1991-ben felbomlott az SDZ, amelynek egyik utódpártja, a Demokrata Párt (DS) a zöldekkel és a szocialistákkal együtt 1994-ben beolvadt az LDS-be, míg másik utódpártja előbb az SKD, majd az SDS részévé vált. A liberális demokraták önmagukat kezdetben a kommunista rendszer ellenfeleiként határozták meg, majd a politikai közepet kívánták megszerezni, ennek érdekében számos alkalommal választottak hosszú kormányzási évtizedekhez koalíciós partnernek egyszer jobboldali, máskor baloldali pártokat. A liberális demokraták veszte ezen taktika lett, ugyanis ennek következtében elveszítették politikai karakterüket, és néha szembekerültek korábbi elveikkel, mígnem a kétezres években „ki-koptak” a politikai palettáról. Az SDS elődje, a Szlovénia Szociáldemokrata Pártja még antikommunista szociáldemokrata pártként jött létre, majd a kommunista utódpárttal

²¹⁹ SZILÁGYI (1998): i. m. 189.

folytatott küzdelemben vereséget szenvedett a Szocialista Internacionáléban történő képviselőletért; ezután pedig 1995-től kezdődően néppárti irányba mozdult el, és a jobboldali erők összefogására összpontosított.²²⁰ 1992-ben szerzett mandátumot a Szlovén Nacionalista Párt (SNS), és 1996-tól tagja a törvényhozásnak a nyugdíjasok érdekeit védő DeSUS. 2000 tavaszán az SLS és az SKD egyesült, így a néppárt lett az egyedüli jogutód, míg néhány elégedetlen politikus megalapította a szintén kereszténydemokrata ideológiával rendelkező Új Szlovéniát (NSi). Ugyanezen évben jött létre a Szlovén Fiatalok Pártja (SMS) is, amely ideológiáját tekintve az LDS-hez állt legközelebb. Szintén korosztályi érdekképviselő céljából jött létre az imént említett DeSUS, amely sikeresen képviselte magát több kormányban az ideológiai elkötelezettségének hiánya folytán. A ZLSD pártkongresszusa 2005-ben úgy döntött, hogy megváltoztatják a párt nevét Szociáldemokratákra (SD). A pártrendszerben rövid életet élt meg a Zares–Szociálliberálisok: ezt pártot 2007-ben alapították, de 2011 decemberében már ki is esett a parlamentből (lásd 9. ábra). Új pártként jelent meg a 2011-es választásokon a Pozitív Szlovénia és Gregor Virant köré tömörülő polgárok csoportja.

9. ábra

Szlovénia pártrendszere 2016-ban

Forrás: a szerző munkája

Összegzésként megállapítható, hogy Szlovéniában többpártrendszer, méghozzá pluralizált sokpártrendszer jött létre, azonban hiányoznak a rendszerellenes pártok.²²¹ Másrészt korporatív pluralizmus alakult ki, amelyben a korporatív elemek hozzájárulnak a politikai élet stabilitásához.²²² A kialakuló pártrendszer kezdetben háromszatú volt (liberális, baloldali, konzervatív), viszont napjainkra a liberális pártok eltűntek a palettáról, míg a konzervatív

²²⁰ SZILÁGYI Imre (2006a): Demokrácia, pártok, piac Szlovéniában. *Politikatudományi Szemle*, 25. évf. 1. sz. 96.; TÓTH László (2009): A konzervatív pártok jelenléte és szerepe a rendszerváltozás után négy kelet-közép-európai országban. In BALOGH László szerk.: *A vasfüggönyön túl II. Pártok és pártrendszerek Európa közepén*. Budapest, Artiszi. 170.

²²¹ SZILÁGYI (2006a): *i. m.* 94.

²²² SZILÁGYI Imre (1999): A korporatívizmus Szlovéniában. In GARADNAI János szerk.: *Rend, hatalom, szabadság. Válogatás a III. országos politológus vándorgyűlés előadásaiból*. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó. 177–179.

térfél nagyon rövid ideig jut kormányzati pozícióhoz.²²³ Szlovéniában léteztek és léteznek korosztályi érdekeket képviselő pártok is (SMS, DeSUS). A politikai elit politikai kultúrája a föderációból „örökölt” konszenzusra törekvés jegyeit tükrözi, habár megfigyelhetők a kiszorító demokrácia jelei; míg a társadalom politikai kultúrájában kifejezetten erős a részvételi jellegű állampolgári magatartás.²²⁴

---

²²³ SZILÁGYI (2012d): *i. m.* 77.

²²⁴ SZILÁGYI (2006a): *i. m.* 99–100.

Vákát oldal

4. Pártok

4.1. A politikai pártok jellemzői és funkciói

A párt olyan szervezet, amely jelölteket állít a választott hivatali és törvényhozói pozíciókra, emellett azonban még számos jellemzője van: önkéntesség, szervezettség, közös ideológia és érdek, a hatalomszerzés célja, a program átfogó jellege, valamint az egységes, koordinált csoportviselkedés.²²⁵

Az alkotmányok rendelkezései szerint szavatolt és elismert a politikai pártok szerepe a polgárok politikai akaratának demokratikus elismerésében, így szabad a pártalapítás. Szerbiában a 2009-ben módosított pártokról szóló törvény tízezer tag aláírásának szükségességéhez köti a pártok névjegyzékébe való felvételét,²²⁶ a horvát pártokról szóló törvény száz támogató aláíráshoz,²²⁷ Szlovénia esetében pedig az 1994-ben elfogadott törvény értelmében – amelyet ezután kilencszer módosítottak – az alapításhoz kétszáz állampolgár belépése szükséges.²²⁸ Nem engedélyezett egyik országban sem olyan politikai párt tevékenysége, amelyik az alkotmányos rend erőszakos megdöntésére, az emberi és kisebbségi jogok megsértésére vagy faji, nemzeti és vallási gyűlölet szítására irányul. A pártok közvetlenül nem gyakorolhatnak és nem birtokolhatnak hatalmat.

A pártokról kétféle felfogás közismert:²²⁹

- „*Populista*” felfogás: A pártok feladata az eleve létező népakarat politikai programmá formálása.
- „*Elitista*” felfogás: A népakarat nem létezik eleve, ezért nem az egyéni politikai preferenciák a meghatározók, hanem a politikai pártok által kínált programok.

A pártok történelmi típusai:²³⁰

- *Protopártok*: Idetartoznak a honorációr pártok, amelyek a 18. század végétől, a 19. század elejétől váltak jellemzővé a kontinensen. Választások idején egy-egy jelölt körül „választási bizottságok” jöttek létre, amelyeket a támogatók alkottak.
- *Szervezett párt*: Állandó szervezettel rendelkezik, országos hálózatot épített ki, apparátusát állandósító szervezett párt.

²²⁵ ENYEDI–KÖRÖSÉNYI (2004): i. m. 15.

²²⁶ *Zakon o političkim strankama* član 8. Forrás: www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_politickim_strankama.html (Letöltve: 2012. 08. 27.)

²²⁷ *Zakon o političkim strankama* član 6. Forrás: www.poslovniforum.hr/zakoni/ps00.asp (Letöltve: 2012. 08. 27.)

²²⁸ *Zakon a političnih strankah* člen 4. Forrás: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO359 (Letöltve: 2012. 08. 27.)

²²⁹ ENYEDI–KÖRÖSÉNYI (2004): i. m. 26–27.

²³⁰ Lásd részletesebben: ENYEDI–KÖRÖSÉNYI (2004): i. m. 111–118.; BIHARI Mihály – POKOL Béla (1998): *Politológia*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó. 205–206.

- *Tömegpártok*: A választójog kiszélesítése tette lehetővé, hogy az addig a politikából kizártak tömegét megszólítsák és támogatásukat megszerezzék. Ezen az úton elsősorban az olyan parlamenten kívül keletkezett pártok haladtak, amilyenek a szociáldemokrata és munkáspártok, majd a kommunista pártok. A kategória másik nagy csoportját a keresztény néppártok, a keresztényszociális, majd a kereszténydemokrata pártok alkották.
- *Gyűjtőpártok*: Az 1950-es években Nyugat-Európában a tömegpártok fokozatosan átalakultak gyűjtőpárttá, mivel felhagytak azzal, hogy nagy tömegeket szervezzenek be a pártba. Helyette a választók széles körét kívánták megszólítani. A gyűjtőpárt jellegzetessége, hogy az ideológia szerepe lecsökkent; a párt vezetésének pozíciója megerősödött; a párttagság szerepe lecsökkent; a szavazói bázishoz kötöttség lazult; a különböző érdekcsoportokkal pedig kapcsolatokat építettek ki.²³¹

A pártok intézményesülése a második világháborúig mindhárom országban megfelelt a nyugati mintának, ezután azonban megtorpant a fejlődésük a betiltás következtében. Az 1990-es években újjáéledtek – még ha csak szimbolikus jelentőségük is volt –, ekkor azonban szembesültek a gyűjtőpárttá alakulás nehézségeivel. Fejlődésük szempontjából ez még ma is meghatározó probléma, mivel új, kisebb pártok alakulnak, amelyek jobban meg tudják szólítani a speciális értékekkel rendelkező választópolgárok szűk körét.

A modern politikai pártok funkciói:²³²

- nyilvános és szabályozott verseny a hatalomért;
- politikai vezetők rekrutációja és szelekciója;
- érdekintegráció és -aggregáció: a párt a különböző társadalmi érdekeket integrálja, ez alapján kidolgozza programját, majd ennek megfelelően hajtja végre a politikai döntéseket;
- közvetítő funkció a többi alrendszer felé;
- kormányzati funkció: a választásokon győztes pártok legfőbb politikai „zsákmánya” a kormányzati hatalom és annak működtetése;
- politikai döntési funkció: a pártok különböző döntési alternatívákat, jogszabály- és törvénytervezeteket dolgoznak ki és bocsátanak nyilvános vitára;
- választási funkció: többek között a jelöltek állítása és a választási programok kidolgozása tartozik ide;
- közvéleményt befolyásoló és politikai információs funkció;
- politikai szocializációs funkció: a politikai pártok a politikai kultúra alakítói, terjesztői és átadói;
- nemzetközi funkció: önálló nemzetközi szervezetekbe tömörülhetnek a pártok.

„A pártok családokba csoportosíthatóak aszerint, hogy mely érdekek képviselőjére jöttek létre, hogy milyen nemzetközi pártszövetségekhez tartoznak, hogy milyen gyakorlati politikát folytatnak, valamint hogy milyen értékek mentén alakítják programjukat.”²³³

²³¹ ENYEDI–KÖRÖSÉNYI (2004): *i. m.* 115.

²³² Lásd részletesebben: BIHARI–POKOL (1998): *i. m.* 222–226.; KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 165–166.

²³³ ENYEDI–KÖRÖSÉNYI (2004): *i. m.* 75.

4.2. Baloldali pártok

A baloldal a francia felvilágosodás és forradalom szellemi-politikai hagyományait követi: racionális világkép, a társadalom jobbá tételébe vetett hit és politikai radikalizmus jellemzi. A baloldal hisz a társadalmi egyenlőség, az emberi jogok, valamint a politikai és társadalmi demokrácia korlátlan kiterjeszhetőségében.²³⁴

4.2.1. Baloldali pártok Szerbiában

Szerbiában a baloldali pártok közül a szociáldemokrata (Demokrata Párt, Új Demokrata Párt [Szociáldemokrata Párt], Szociáldemokrata Unió, Vajdasági Szociáldemokrata Liga) és a szocialista (Szerbiai Szocialista Párt) pártcsoport található meg. A kommunista párt létjogosultságát veszítette, míg újbaldali és zöld pártokat a „demokratikus lemaradás” következtében nem alapítottak.²³⁵

Szerbiai Szocialista Párt (Socijalistička Partija Srbije – SPS)

1990. július 16. és 18. között alapították meg az SPS-t. Az alakuló ülésen meghatározták programjuk alapjait és statútumukat, ami szerint modern, baloldali haladó pártként definiálták önmagukat. Ugyanitt megválasztották Slobodan Miloševićet pártelnöknek, valamint a párt központi és ellenőrző bizottságainak tagjait. Miloševićet a pártelnöki székben csupán 2006-tól váltotta fel utóda, a mai napig hivatalban lévő Ivica Dačić. A szocialista párt legfőbb szerve a kongresszus, ami általában négyévenként ülésezik (1990. júl. 16–18.; 1992. okt. 23–24.; 1996. márc. 2–3.; 2000. febr. 17.; 2000. nov. 25. [rendkívüli]; 2003. jan. 18.; 2006. dec. 3.; 2010. dec. 11.; 2014. dec. 14.).

A 2000-es évek ellenzéki időszakát kihasználva a modernizációra helyezték a hangsúlyt, így mára modern, államalkotó, baloldali pártnak számít, programjának alapja pedig a szociális igazságosság és a demokratikus szocializmus. Támogatják a piacgazdaságot, a szociális igazságosságot, az ipar privatizációját, a társadalom demokratizációját és az ország európai uniós integrációját. Az SPS egyúttal harcol az egységes, stabil és demokratikus Szerbiáért. Ezt a célt akkor sikerül megvalósítani, ha a nemzeti és állami érdekek egyaránt kifejeződnek, biztosítja az állampolgárok szabadságát, garantálja az emberi és kisebbségi jogokat minden Szerbiában élő nemzetnek, az alapvető európai értékek alapján.

A szerbiai szocialisták modern, demokratikus és igazságos társadalmat kívánnak létrehozni egy új és jobb jövő reményében. Ez részletesebben a következőket jelenti:

- demokratikus államot, amely a békét, a fejlődést, az emberi és polgári jogokat biztosítja, valamint szabadságot a politikai, szociális, gazdasági és kulturális területeken;

²³⁴ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 122.

²³⁵ Az Új Demokrata Párt zöld pártként létezett a parlamenten kívül mindaddig, amíg Boris Tadić be nem lépett, és át nem formálta a szervezetet a saját elvárásai szerint. Így szociáldemokrata világnézetű párttá alakult át, újbaldali vagy zöld elemei nem maradtak.

- olyan társadalmat, amelyben szociális igazságosság van, ami megszünteti a szegénységet, kiegyensúlyozott anyagi háttérrel biztosít állampolgárainak, és lehetőséget ad minden embernek a fejlődésre és a jobb életre;
- olyan társadalmat, amely garantálja az egészségbiztosítást, valamint az emberek munkához, képzéshez és a szociális védelemhez való jogát;
- olyan társadalmat, amelyben mindenki munkája gyümölcséből él, és amelyben szilárd a szociális biztonság;
- olyan társadalmat, amelyben a polgárok egyenrangúan hoznak döntéseket, amelyeket meg is tudnak valósítani, és amelyben egyenlő feltételeket biztosítanak a polgároknak, függetlenül az anyagi és szociális helyzetüktől, valamint származásuktól;
- olyan államot, amely államközi kapcsolataiban jószomszédi viszonyt épít ki a szuverén egyenlőség, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás, egymás kölcsönös elismerése, valamint a nemzetközi határok sérthetlensége alapján;
- olyan államot, amelyben a nemzeti és az állami érdekeket tiszteletben tartják, védik a nemzeti identitást, és egyenrangú félként vesznek részt a regionális és európai integrációban.

A 2000-es rendszerváltás a párttagságon sokat változtatott. Míg a megalakulásakor, 1990-ben 350 ezer tagja volt a pártnak, addig az 1990-es évek végére a létszám elérte a 600 ezret.²³⁶ A népes párttagság mögött azonban az az elgondolás állhatott a tagok részéről, hogy az „állampárt”-hoz csatlakozva kedvezőbb pozíciókra tehetnek szert. Az SPS-nek – saját honlapja szerint – megközelítőleg 200 ezer tagja van, míg más források szerint csupán 70 ezer lehet az aktív párttagok száma.²³⁷ Egy 2012-es felmérés szerint a tagok száma 120 ezer fő.²³⁸ A Szerbiai Szocialista Párt egyik nemzetközi pártszövetségnek sem tagja.

Demokrata Párt (Demokratska Stranka – DS)

1989. december 11-én egy értelmiségiekből álló csoport sajtótájékoztatót tartott újságíróknak, ahol bejelentették, hogy megújítják a DS működését. Ekkor még nem voltak meg a törvényi feltételei a többpártrendszer működésének, azonban érzékelhetőek voltak az egypártrendszer megszűnésének jelei az akkori Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságban. Az alapító konferencián felhívást intéztek a párthoz való csatlakozásra. Az alapító gyűlést 1990. február 3-án tartották, elnöknek Dragoljub Mićunovićot választották, a Végrehajtó Tanács (VT) elnökének pedig Kosta Čavoškit.

1992-ben pártszakadásra került sor, amikor is Vojislav Koštunica vezetésével egy újabb csoport jelentette be, hogy megalakítja a DSS-t. 1996 nyarán a szövetségi és helyi választások alkalmával a demokraták, az SPO, a DSS és a GSS koalícióra lépett „Együtt” elnevezéssel. Választási győzelmüket azonban a hatalom nem akarta elismer-

²³⁶ ORLOVIĆ (2002): *i. m.* 238.

²³⁷ STOJILJKOVIĆ (2006): *i. m.* 56.

²³⁸ SPAIĆ, Tamara (2011): Partijsku knjizicu ima više od milion gradana. *Blic.rs*, 2011. 12. 30. Forrás: www.blic.rs/vesti/politika/partijsku-knjizicu-ima-vise-od-milion-gradana/196hbjq (Letöltve: 2015. 12. 17.)

ni, ezért három hónapos demonstrációt tartottak Belgrádban és Szerbia több városában. Végül 1997 elején a hatalom engedett, és elismerte az ellenzék győzelmét, amiben nagy szerepük volt a nyugati közvetítőknek.

Az 1990 végén megrendezett első többpárti választásokon a párt jelöltjeinek a 250 választókörzetből 176-ban sikerült elindulniuk, és 7 mandátumot szerezniük. Néhány nappal a választások előtt azonban a párt VT elnöke, Kosta Čavoški kilépett a pártból, és társaival megalapította a Szerb Liberális Pártot.

2000. január elején 18 párt részvételével létrehozták a DOS-t, amelyben vezető szerepe volt a DS-nek. A párt elnökét, Zoran Đinđićet választották meg miniszterelnökké, aki azonban gyilkosság áldozata lett 2003-ban. 2004 és 2007 között parlamenti ellenzékbe vonultak a demokraták, ám 2004-ben a párt új elnöke, Boris Tadić megnyerte a közvetlen elnökválasztást. 2007-től egy évig a DSS-szel közösen kormányoztak, azonban Koszovó 2008-as függetlenedését követően Vojislav Koštunica a parlament feloszlatását javasolta az államfőnek, aki hallgatott a miniszterelnökre, így kitűzte a rendkívüli választásokat. 2008-ra a demokraták sikeres évként tekinthetnek vissza, mivel Boris Tadićot újraválasztották köztársasági elnöknek, és a parlamenti választásokat is megnyerték, így továbbra is kormányon maradhattak. A párton belüli törés 2014-ben következett be, amikor a személyi ellentétek következtében Boris Tadić kilépett a pártból, és az Új Demokrata Párt nevű szervezettel a választásokon meggyengítette régi pártja parlamenti jelenlétét, amelynek támogatottsága a felére esett vissza. A Demokrata Párt elnökei: Dragoljub Mićunović (1990–1994), Zoran Đinđić (1994–2003), Boris Tadić (2004–2012), Dragan Đilas (2012–2014) Bojan Pajtić (2014–2016), Dragan Šutanovac (2016–).

A demokraták sikeres tagtoborzást hajtottak végre, mivel a 2000-es kongresszusukon a még mindösszesen 38 471 fős tagságukat²³⁹ 2012-re 178 ezer főre sikerült növelniük.²⁴⁰ Az ellenzéki szerep és a pártszakadás eredményeként csupán 18 459 tagja maradt a szervezetnek 2016-ra. A Demokrata Párt az Európai Szocialisták Szövetségének,²⁴¹ valamint a Szocialista Internacionálénak is tagja.²⁴²

4.2.2. Baloldali pártok Horvátországban

Horvát baloldali politikai pártok száma meglehetősen alacsony. Mindösszesen a szociáldemokrata irányzat képviselteti magát a Szociáldemokrata Párt által, továbbá a szélsőbaloldali Horvát Munkások–Munkáspárt (*Hrvatski laburisti–Stranka Rada – HL–SR*) van jelen a politikai életben mint posztkommunista párt. Az újbaloldali és zöld pártok teljes egészében hiányoznak a pártpalettáról.

²³⁹ ORLOVIĆ (2002): i. m. 239.

²⁴⁰ SPAIĆ (2011): i. m.

²⁴¹ PES member parties. Forrás: www.pes.eu/oc/en/members/parties-map (Letöltve: 2017. 05. 23.)

²⁴² Member Parties of Socialist International. Forrás: www.socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticleID=931 (Letöltve: 2012. 09. 30.)

Szociáldemokrata Párt (Socijaldemokratska partija Hrvatske – SDP)

1990. november 3-án alapították, azonban valójában már az 1990-es választásokon is induló szervezet volt a Horvát Kommunisták Szövetsége – Demokratikus Változások Pártja (*Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena – SKH–SDP*) néven, amelynek utódszervezete lett. Névvitába keveredett a Szociáldemokrata Párttal (*Socijaldemokrati Hrvatske – SDH*), mivel utóbbiak úgy vélték, hogy ők a horvátországi szociáldemokrácia egyetlen legitím képviselői. Végül a választások után, 1994 áprilisában beolvadt az SDP-be az 1989-ben alapított Szociáldemokrata Párt, így megoldódott a név vita problémája.

A párt statútuma szerint a következő célok vezérik a szervezetet:²⁴³

- az emberi jogok és szabadságok, valamint az emberi méltóság biztosítása ideológiai hovatartozástól, vallástól, etnikai származástól, nemtől és kortól, szexuális irányultságtól, politikai meggyőződéstől vagy társadalmi helyzettől függetlenül minden ember számára;
- a munkavállalók jogainak védelme;
- a hátrányos helyzetű és jogfosztott egyének, csoportok és társadalmi rétegek számára a jogok és szabadságok megerősítése;
- a nemek közötti egyenlőség biztosítása;
- az egészségügyi ellátás, az oktatás, a szociális, a munkaügyi és egyéb jogok garantálása minden ember számára;
- a fenntartható gazdasági fejlődés biztosítása, a vidéki és városi területek és a társadalmi identitás megőrzése és fejlesztése;
- társadalmi és nemzeti egyenlőség biztosítása minden állampolgár és közösség számára;
- demokratikus jogállamiság és politikai rendszer megvalósítása;
- plurális, méltányos és harmonikus társadalom fejlesztése és magas életminőség biztosítása mindenki számára;
- antifasizmus;
- harmonikus és dinamikus társadalmi fejlesztés;
- a helyi és regionális önkormányzatok fejlesztése társadalmi, politikai és gazdasági szempontból;
- a környezet és a természeti kincsek védelme.

Első kormányzati megbízatásukra Franjo Tuđman halála után, a politikai rendszer reformját követően került sor, amikor a szociáldemokraták vezetésével hatpárti kormánykoalíció alakult. A kormányzást nehezítette a felek közötti állandó feszültség, amit a HSLS-szel szemben az ICTY-nal való közreműködés, az IDS-szel pedig a regionális fejlesztések váltottak ki. 2001 júniusában az IDS kilépett a kormányból, majd 2002-ben a HSLS is megvonta a kormánytámogatást a Szlovéniával folytatott vita, a Krško atomerőmű ügyének rendezése miatt. A többi négy párt megtartotta szövetségét, és kezdetét vette Ivica Račan második kormányzása 2003 végéig. Az SDP-t 2007-ben jelentős veszteség érte, ugyanis az alapítástól hivatalban lévő pártelnöke, Ivica Račan elhunyt. Helyét Zoran Milanović

²⁴³ *Statut Socijaldemokratske partije Hrvatske* članak 2. Forrás: www.sdp.hr/wp/wp-content/uploads/dokumenti/statut-sdp.pdf (Letöltve: 2017. 05. 23.)

vette át, aki napjainkban is irányítja a pártot. 2011-től az SDP-nek ismét sikerült kormányra kerülnie választási szövetségeseivel együtt, majd 2015-től az ellenzék legnagyobb erejét adják. 2016-tól a párt irányítását Davor Bernardić vette át.

A Szociáldemokrata Párt a Szocialista Internacionálé, továbbá az Európai Szocialista Párt (PES) társult tagja.

4.2.3. Baloldali pártok Szlovéniában

Szlovéniában a baloldali pártok közül megtalálhatóak a szociáldemokrata pártok (Szociáldemokraták, Pozitív Szlovénia), továbbá a rendszerváltás idején rövid ideig tevékenykedő Szlovéniai Zöldek, amelynek tagjai később más pártokba léptek be.²⁴⁴ A szlovén baloldalról teljesen hiányoznak a kommunista szervezetek, valamint újbaldali pártokat sem találunk.²⁴⁵

Szociáldemokraták (Socialni Demokrati – SD)

Az 1937-ben létrehozott, majd az 1980-as évek második felében reformkommunista vezetés alá került Szlovén Kommunista Szövetség kezdetben demokratikus szocialista, később szociáldemokrata irányultságú utódszervezete. 1990. február 4-én felvette a Demokratikus Választások Pártja (*Spreminjanje demokratsko stranko – SDP*)²⁴⁶ elnevezést. 1993. május 29-én az SDP három kis baloldali párttal választási szövetséget kötött, így megalapítva a Szociáldemokrata Egyesült Listát (*Združena lista socialnih demokratov – ZLSD*). 2005-ben a pártkongresszus úgy döntött, hogy a szervezet nevét megváltoztatják Szociáldemokratákra. A párt elnökei Ciril Ribičič (1990–1993), Peter Bekeš (1993), Janez Kocijančič (1993–1997), Borut Pahor (1997–2012), Igor Lukšič (2012–2014) voltak, az SD élén jelenleg Dejan Židan (2014–) áll. A Szociáldemokraták teljes jogú tagjai az Európai Szocialista Pártnak (PES).

Pozitív Szlovénia (Pozitivna Slovenija – PS)

2011. október 11-én Ljubljana polgármestere, Zoran Janković bejelentette szándékát, hogy indulni kíván a decemberben esedékes előrehozott parlamenti választásokon, és pártot alapított Pozitív Szlovénia – Zoran Janković néven. A párt elnökévé október 22-én – a hivatalos alapítás után – egyhangúlag Jankovićot választották meg, továbbá számos parlamenti képviselő és maga Milan Kučan, a korábbi államfő is támogatásáról biztosította az új pártot.

Ideológiáját tekintve a szervezet a kormányból kiábrándult balliberális szavazókat kívánta megszerezni szociálliberális politikájával. A párt programcélja volt, hogy olyan Szlovéniában éljenek a polgárok, amely biztonságot nyújt, szociálisan érzékeny, ahol

²⁴⁴ Szlovénia 1990-es évekbeli pártjainak összefoglalását lásd SZILÁGYI (1998): *i. m.* 128–136.; LUKŠIČ, Igor (2001): *The Political System of the Republic of Slovenia*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče. 45–53.

²⁴⁵ Létezik a Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja, de ez kevésbé tekinthető baloldalinak, mint inkább ún. *single issue* pártnak, amely a nyugdíjasok érdekeit védelmezi, és centrista helyet foglal el a pártrendszerben.

²⁴⁶ Egyes forrásokban Demokratikus Megújulás Pártja (*Stranka demokratične preнове*) szerepel.

a gazdasági növekedés eléri a GDP 4%-át, a költségvetési hiány pedig nem haladja meg annak 3%-át. Miután a választásokon elsöprő győzelmet aratott a két hónappal korábban alapított párt, kézenfekvő volt, hogy vezetője legyen a miniszterelnök, azonban a koalíciós tárgyalások következtében ez mégsem jöhetett létre, és a PS képviselői ellenzékbe vonultak a törvényhozásban. 2012. január 21-én, a második kongresszuson a párt nevét megváltoztatták Pozitív Szlovéniára, és elhagyták belőle vezetőjük nevét.

A Pozitív Szlovénia tündöklése meglehetősen rövidre sikerült, mivel a párt egyetlen választást ért meg. 2013-ban ugyanis a korrupcióellenes bizottság vizsgálatot kezdeményezett a párt elnöke ellen, aki emiatt lemondott pártelnöki tisztségéről. Helyét Alenka Bratušek vette át, aki a miniszterelnöki pozíciót is megszerezte. 2014-ben visszatért Janković, azonban újbóli megjelenése számos konfliktust okozott, ami végül pártszakadáshoz vezetett. A Pozitív Szlovénia ennek következtében sem az európai, sem pedig a nemzeti parlamenti választásokon nem nyert mandátumot, míg Alenka Bratušek Szövetsége épphogy bejutott a törvényhozásba.

2014 januárjában a PS kérelmezte felvételét a Liberálisok és Demokraták Európai Szövetségébe (ALDE), azonban néhány hónappal később – Zoran Janković visszatérése után – felfüggesztették csatlakozásukat.

4.3. Jobboldali pártok

A jobboldal a konzervatív világképre épít: a racionális cselekvés korlátait, a szokások és tradíciók jelentőségét hangsúlyozza, a társadalomfejlődés tekintetében evolucionista, az intézményi változásokat nézve reformista. A társadalmi egyenlőtlenséget és tagolódást szükségszerűnek tartja, a rend és az autoritás híve.²⁴⁷

4.3.1. Jobboldali pártok Szerbiában

Szerbiában a jobboldal fragmentáltsága megfelel a nyugat-európai modellnek. A pártcsaládon belül a három csoport jól elkülöníthető: létezett kereszténydemokrata párt (Szerbiai Kereszténydemokrata Párt), ez azonban gyenge támogatottsággal rendelkezett. A konzervatív pártcsoport további megosztottságnak van kitéve (Szerbiai Demokrata Párt, Új Szerbia, Szerb Haladó Párt stb.), míg a szélsőjobbon a Szerb Radikális Párt helyezkedett el.

Szerbiai Demokrata Párt (Demokratska Stranka Srbije – DSS)

A DSS konzervatív politikai párt, amely kereszténydemokrata értékvilágával a politikai paletta jobbközép helyét foglalja el.

1992-ben alapították, amikor a DS-ből kivált a nemzeti frakció Vojislav Koštunica vezetésével. Ennek kiváltó oka az volt, hogy a demokraták koalícióra léptek az SPO-val és a DEPOS-szal, amelyet független értelmiségiek alkottak. A DSS a 1992-es rendkívüli

²⁴⁷ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): i. m. 122.

parlamenti választásokon még kevés képviselői helyet tudott megszerezni, de az 1993-as választásokon már 7 mandátumot tudhatott magáénak. 1996-ban a párt koalícióra lépett az „Együtt” szövetséggel, de a szövetségi parlamenti választások után kiléptek a koalícióból, és a helyi választásokon ugyanebben az évben már egyedül indultak. 2000-ig a DSS ritkán vett részt az aktuális hatalom elleni megmozdulásokon, és ha mégis, akkor párt-politikai eszközökkel szállt harcba. Az 1999-es NATO-beavatkozáskor a párt kritikusan viszonyult az akkori rezsimhez és a NATO-hoz egyaránt, ami népszerűség-növekedést eredményezett számára.

A párt 2000 januárjában belépett a DOS-ba, ahol sikerült elérniük, hogy pártelnökük, Vojislav Koštunica legyen a jugoszláv elnökjelölt. A szeptember 24-i választásokon Koštunica elsőpró főlénnyel legyőzte a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság akkori elnökét, a szocialista párt vezetőjét, Slobodan Miloševićet. A Választási Bizottság azonban az eredményt nem fogadta el, ezért tüntetésekre került sor. Végül 2000. október 7-én elismerték Vojislav Koštunicát Jugoszlávia köztársasági elnökének.

2001 januárja és augusztusa között részt vett a párt a kormányban, de ezután kilépett a koalícióból, mert azzal gyanúsította demokrata koalíciós partnerét, hogy az bűnözői körökkel működött együtt. Koštunicának mint a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elnökének mandátuma 2003-ban megszűnt, amikor megalakult Szerbia és Montenegró államszövetsége. A DSS a 2003. decemberi választásokon második lett, és 53 mandátumot szerzett a parlamentben. A párt szövetségre lépett a G17 Pluszal és a SPO–NS koalícióval, külső támogatóként pedig a szocialista párttal sikerült megállapodniuk, így megalakult az új kormány, Vojislav Koštunicát pedig Szerbia kormányfőjévé választották. Az új alkotmány értelmében 2007-ben új választásokat kellett tartani, amelyen azonban a DSS és szövetségesei nem tudtak elegendő mandátumot szerezni a további kormányzáshoz, ezért a demokratákkal közösen kellett irányítaniuk az országot. 2008-ban előrehozott választásokat sürgettek, ám elszámították magukat, mivel az új kormányból kimaradtak, és ellenzéki szerepbe kényszerültek. A 2012-es választásokon mandátumaik száma a felére csökkent, 2014 és 2016 között kikerültek a parlamentből, majd 2016-tól ismét rendelkeznek mandátummal a törvényhozásban. A választások elvesztése a pártelnöki tisztségben is változást hozott, ugyanis az 1992-es alapítástól elnöklő Vojislav Koštunica ekkor lemondott pártvezetői tisztségéről, az átmeneti időszakban – 2014 márciusa és októbere között – ügyvezető elnökként Aleksandar Popović irányította a pártot, 2014. október 12-től 2016. augusztus 2-ig pedig Sanda Rašković-Ivić látta el ezen tisztséget. 2016-tól előbb Dragan Maršićanin, majd decembertől Miloš Jovanović irányítja ügyvezetőként a pártot.

A párt tagságáról kevés információval rendelkezünk: egy 2005-ös felmérés szerint akkor 60 ezer tagja volt a Szerbiai Demokrata Pártnak,²⁴⁸ 2012-ben pedig elére a 100 ezer főt.²⁴⁹ A párt 2012-ig az Európai Néppárt társult tagja volt, jelenleg a Nemzetközi Demokrata Unió résztvevője.

²⁴⁸ STOILJKOVIĆ (2006): *i. m.* 55.

²⁴⁹ SPAIĆ (2011): *i. m.*

Szerb Haladó Párt (Srpska Napredna Stranka – SNS)

A Szerb Haladó Párt 10 054 párttag nyilatkozatával 2008 októberében alakult meg Tomislav Nikolić és Alexandar Vučić, korábbi radikális párttagok vezetésével. Programjuk értelmében az SNS olyan politikai szervezet, amelynek fő célja Szerbia területi egységének megőrzése, valamint egy olyan modern, demokratikus, korszerű piacgazdasági feltételek között működő állam megteremtése, amely valamennyi polgárának garantálja a békét és a biztonságot. Határozott törekvésük, hogy a társadalmi jólét valamennyi polgár számára elérhető legyen, továbbá a párt célja, hogy a szerb állampolgárok életfeltételeinek javításával leküzdjék az országot sújtó politikai, gazdasági és szociális válságot.

A haladók politikai krédója a következő tíz alapelv:

1. Szerbia területi integritásának megtartása. Koszovó az ország részét képezi, és Szerbia nem fogadhat el olyan megoldást, amely a területi épsége és szuverenitása ellen irányul, ezért megalkuvás nélkül fogja védeni az állami és a nemzeti érdekeket. Ezzel egy időben a Vajdaság Autonóm Tartomány megtartásáért politikai és gazdasági intézkedéseket kell foganatosítani, amelyeknek továbbra is az alkotmányos renden kell alapulniuk.
2. A Szerbia területén élő szerbeknek és valamennyi állampolgárnak kötelessége, hogy segítse a határon túl – elsősorban a volt Jugoszlávia területén – élő társait. Támogatni kell az élethez és a tulajdonhoz való jogukat, valamint a szerb nemzetiségű menekültek otthonaikba való visszatérését a Krajinai Szerb Köztársaság és Horvátország területére. Szerbia a határon túl élő szerbeknek eddig nem megfelelően viselte gondját, ezért támogatni kell rájuk vonatkozóan a nemzeti jogok és alapvető szabadságok gyakorlását, hagyományaik megőrzését és kultúrájuk ápolását.
3. A Szerb Haladó Párt harcol a jogállamiság elvei, valamint az alkotmányosság és a törvényesség tiszteletben tartásáért. A törvény előtti egyenlőséget következetesen érvényre kell juttatni, ami azt jelenti, hogy egyetlen személy sem érinthetetlen, és mindenkit azonos jogok és kötelezettségek illetnek meg, illetve terhelnek.
4. Az SNS harcol az alkotmányos és a nemzetközi jogból fakadó kötelezettségek tiszteletben tartásáért, mivel azok a nemzeti kisebbségek jogainak garanciáit képezik. Szerbiának mint nemzetileg és vallásilag sokszínű országnak olyannak kell lennie, amit az etnikai és vallási tolerancia, a mindennapi élet szeretete, a hazaszerető és törvénytisztelő emberek jellemeznek.
5. Szerbiának hidat kell képeznie Kelet és Nyugat között. Nem vitás Szerbia európai uniós elkötelezettsége, de az ország csak akkor csatlakozhat az Unióhoz, ha egész államként, Koszovó és Metóhia is vele együtt teszi ezt meg. Ugyanakkor szorosabb kapcsolatot kell kiépíteni az Orosz Föderációval, Kínával, Indiával és más jelentős politikai és gazdasági nagyhatalmakkal a világon.
6. A katonai semlegesség az egyetlen logikus és észszerű megoldás a szerb állam részéről a NATO és Oroszország szembenállása miatt. A katonai semlegesség azt jelenti, hogy hatékony, technikailag felszerelt, professzionális, erős szerb hadsereget kell létrehozni, ami helyreállíthatja a megrendült bizalmat.
7. A párt elkötelezett a bűnözés és a korrupció elleni küzdelem mellett.

8. Fő cél a gazdasági jólét megteremtése. Ennek érdekében az SNS küzd a munkanélküliség ellen, valamint a természeti erőforrások észszerű felhasználásáért. Sürgeti továbbá az iskolahálózat és az oktatási rendszer modernizációját.
9. A Szerb Haladó Párt elkötelezett a társadalmi igazságosság mellett, ami a társadalom legkiszolgáltatottabb rétegei (a sajátos nevelési igényű gyermekek és nyugdíjasok) mellett való kiállást jelenti. Mindenki számára a legmegfelelőbb kezelést kell biztosítani, függetlenül az illető személy anyagi lehetőségeitől. Minden gyermeknek meg kell kapnia az egészséges fejlődéshez szükséges nevelést.
10. A párt a kiegyensúlyozott regionális fejlődést és Szerbia decentralizálását sürgeti. A vidékfejlesztés keretében meg kell akadályozni a vidék elnéptelenedését és a kisebb közösségek elvándorlását Belgrád és más nagyvárosok felé, mert ezzel Szerbia elveszítheti komparatív előnyét. A decentralizáció nem jelenthet területi autonómiát.

A Szerb Radikális Párttal történő szakítás következtében 2008 szeptemberében 21 ex-radikális képviselő létrehozta a Népképviselőházban a „Hajrá, Szerbia!” frakciót, amelynek elnökévé a pártalapítót, Tomislav Nikolićot választották. A párttagok számát illetően meg kell említeni, hogy sok korábbi radikális tartományi és helyi önkormányzati politikus átigazolt az új pártba, így 2012-re a tagok száma elérte a 300 ezer főt.²⁵⁰ 2016 végén már mintegy 350 ezer tagot számláltak. 2008 és 2012 között a párt elnöke Tomislav Nikolić volt, aki azonban államfővé választása után lemondott párttagságáról, így jelenleg a korábbi alelnök, Aleksandar Vučić tölti be a vezető tisztséget. Az SNS az Európai Néppárt tagja, egyéb nemzetközi kapcsolatai nincsenek.

Szerb Radikális Párt (Srpska Radikalna Stranka – SRS)

Az SRS nacionalista és konzervatív politikai pártként definiálja önmagát. A párt a „Szerb Szabadságért Törekvők” mozgalmanak előterjesztésére alakult meg a szerb nacionalisták és antikommunisták csoportjából 1990. január 6-án. Az alakuló kongresszust 1990. január 23-án tartották, a szervezethez 1990. március 14-én csatlakozott a Szerb Népi Megújulás disszidenseinek egy csoportja, és megalapították az SPO-t Vuk Drašković vezetésével. Később a csoport elnöke, Drašković és Vojislav Šešelj összetűzésbe került, ami ahhoz vezetett, hogy Šešelj irányításával megalakult a Szerb Csetnik Mozgalom. Kragujevacon 1991. február 23-án egyesültek a Népi Radikális Párttal, amit Tomislav Nikolić vezetett, ezáltal új pártként létrehozták a Szerb Radikális Pártot.

A párt legfőbb célkitűzése az 1990-es években egy olyan szerb állam létrehozása volt, amely Szerbia határait kiszélesítő területeket is tartalmazna, vagyis magába foglalná a mai Montenegró, Macedónia, Bosznia-Hercegovina és Horvátország egyes területeit. Mára a párt e cél elérését kizárólag politikai, azaz békés úton kívánja megvalósítani. Ennek ellenére a szerb nyilvánosság egy része és a szomszédos országok az SRS-t szélsőséges pártnak tartják. Ennek következtében veszélyeztetve érzik magukat a Szerbiával határos államok kormányai is, és valószínűleg tartják az esetleges fegyveres összetűzések fellángolásának fenyegetését a volt jugoszláv tagköztársaságok területén.

²⁵⁰ SPAIĆ (2011): *i. m.*

Az SRS 1992-től 1993-ig, valamint 1998-tól 2000-ig Szerbiában a szocialista párttal közösen kormányozta az országot. 2000 októberétől a párt ellenzékbe vonult, azonban napjainkig meghatározó aktora a szerb pártrendszernek.

A 2000-es évek változásai programjuk módosítására kényszerítették őket. Korábbi célkitűzésüket – a határok megváltoztatását – kevésbé hangsúlyozták, helyette a szociális kérdések kerültek tematikájuk középpontjába. Azonban korábbi megnyilvánulásaikhoz hasonlóan továbbra is populista kritikát gyakoroltak a hatalmon lévő demokratikus blokk pártjaival szemben, korrupcióval és alkalmatlansággal vádolva őket. A haladóknak sikerült teljes mértékben marginalizálniuk a pártot, így a 2012-es választásokon kiszorultak a parlamentből, a 2014-es választásokon pedig nem sikerült átlépniük a bejutási küszöböt, így az SRS tartósan parlamenten kívüli párt lett.

A párttagok száma jelentősen csökkent a korábbiakhoz képest: míg 1994-ben 400 ezer tagja volt a pártnak, addig 2000-ben már csak 270 párttag maradt lojális.²⁵¹ A 2012-es megkérdezéskor a párt alelnöke szerint több mint 500 ezer fős tagságuk volt, aminek becslések szerint jó, ha a 10%-át sikerül felmutatniuk.²⁵² A Szerb Radikális Párt egyetlen nemzetközi pártszövetségnek sem tagja.

4.3.2. Jobboldali pártok Horvátországban

Horvátország jobboldali pártjai között találjuk a konzervatív párttípusba sorolandó Horvát Demokrata Közösséget és annak szövetségeseit, a Demokratikus Centrumot. E pártok ideológiájukat tekintve kereszténydemokrata és keresztényszociális elemeket is hordoznak, azonban a pártpalettán nem találunk tisztán keresztény szervezetet. Jobbközép pártként a MOST-ot említhetjük meg. Szélsőjobboldalit viszont annál inkább, mivel a politikai életben jelen van a Horvát Igazság Pártja és a Horvát Polgárok Pártja, amelyek populista retorikát folytatnak.

Horvát Demokrata Közösség (Hrvatska demokratska zajednica – HDZ)

A Horvát Demokrata Közösséget 1989. június 17-én alapították meg a baloldali nemzeti liberálisok, a jobboldaliak és a Franjo Tuđman vezette „technokraták”.²⁵³ Miután a többpártrendszer már bevezették, a párt megalapítása nem ütközött semmilyen jogi akadályba, politikusaik szabadon utazhattak külföldre, aminek következtében pénzadományokat tudtak szerezni a külföldi horvátoktól.²⁵⁴ A párt értékei között szerepel a hagyományosan horvát értéknek számító hazaszeretet, demokrácia és a keresztény civilizáció megőrzése.²⁵⁵ A párt

²⁵¹ ORLOVIĆ (2002): *i. m.* 239.

²⁵² SPAIĆ (2011): *i. m.*

²⁵³ LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2014b): A rendszerváltás, a nemzetállamiság és az euroatlanti integráció összefüggései a Horvát Köztársaságban. In REMÉNYI Péter szerk.: *Állam- és nemzetépítés a Nyugat-Balkánon*. Mediterrán és Balkán Fórum 3. különszám. Pécs, Publikon Kiadó. 123.

²⁵⁴ Innen ered a külföldön élő horvátok szavazati joga, mivel az anyagi támogatásukért cserébe biztosították számukra a választásokon való részvételt.

²⁵⁵ *Statut Hrvatske demokratske stranke* élanak 2. Forrás: www.hdz.hr/mi-smo/statut (Letöltve: 2017. 05. 23.)

nemzeti és szociálisan érzékeny pártként gondját kívánja viselni az összes társadalmi rétegnek. A HDZ a modernizáció vívmányait követő, szabadelvű – mindenkinek egyformán kívánja a jogokat biztosítani –, és a horvát nemzeti érdekeket védő szervezet, de elfogadja az európai normákat is.

Az 1990-es választásokat a HDZ nagy fölénnyel nyerte meg. Ennek háttérében a belgrádi szerb nacionalizmustól való félelem állt, amire válaszul megfelelőnek bizonyult a HDZ patriotizmusa, míg a szociáldemokratákban kevésbé bízott a horvát lakosság. A HDZ tízéves kormányzása alatt kellett szembenézni az öt éven át a jugoszláv örökségért folytatott háborúval, majd az ország újjáépítésével, a múlttal való megbékéléssel, továbbá a demokratikus jogállam és a kapitalista piacgazdaság kialakításával. Tudman 1999-ben bekövetkezett halála után megindult az öröklési harc a HDZ egyes frakciói között, aminek következtében elveszítették a 2000-es választásokat. Ekkor lépett ki a pártból Mate Granić és Vesna Škare-Ožbolt, akik létrehozták a Demokratikus Centrumot, amely a későbbiekben a HDZ hű szövetségésének számított.

A HDZ ideológiáját az 1990-es években a kereszténydemokráciára kívánták építeni, azonban a párt inkább nevezhető nacionalistának. A változás 2000-ben jött el, amikor a pártvezéri pozíciót Ivo Sanader szerezte meg, és meghirdette a párt reformját. A retorikai mérséklés és a pártpalettán a centrum felé történő eltolódás következtében a párt egyre népszerűbbé vált a horvátok körében, így 2003-ban ismét megnyerték a választásokat, s vezető pozíciójukat később is sikerült megőrizniük. 2009. július 1-jén azonban Sanader bejelentette lemondását minden pozíciójáról, mivel korrupciós botrányba keveredett, és helyét Jadranka Kosor vette át a pártelnöki és a kormányfői székben is. A párt nem tudott megküzdeni a népszerűségvesztéssel, amihez hozzáadódott az euroszkepticizmus megnövekedése, így a 2011. decemberi választásokat elveszítette. Kosor lemondott pártelnöki pozíciójáról, és helyét Tomislav Karamarko vette át. A kormányválság rányomta bélyegét a párt vezetésére is, így 2016-tól Andrej Plenković irányítja a szervezetet. A HDZ tagja a Kereszténydemokraták Internacionáléjának (CDI), a Nemzetközi Demokrata Szövetségnek (IDU) és az Európai Néppártnak (EPP). Tagsága 2016-ban meghaladta a 200 ezer főt.

MOST – Függetlenek Listája

A szervezetet 2012. november 17-én alapították a gazdasági válság leküzdésének érdekében, mivel a meglévő pártok fiskális politikáját nem tartották megfelelőnek. A párt a fiskális konzervativizmus és a gazdasági liberalizmus politikájával sikeresen szólította meg a szavazókat, és kormánypárti erőként jutott be a parlamentbe. A szervezetet alapítása óta Božo Petrov irányítja. Nemzetközi kapcsolatokkal nem rendelkezik.

4.3.3. Jobboldali pártok Szlovéniában

A szlovén politikai rendszerben megtalálhatjuk a kereszténydemokrata ideológiát hirdető szervezeteket (Szlovén Néppárt [*Slovenska ljudska stranka* – SLS], Új Szlovénia) és a konzervativizmus képviselőit is (Szlovén Demokrata Párt). A pártpalettáról – csakúgy, mint a baloldalon – itt is hiányzik a szélsőjobboldali elem.

Új Szlovénia (Nova Slovenija – NSi)

2000 februárjában egyesült a Szlovén Néppárt a Szlovén Kereszténydemokratákkal, majd 2000 júliusában ebből az új pártból Andrej Bajuk vezetésével kivált egy csoport, és létrehozta az Új Szlovénia pártot, amely szintén a konzervatív-kereszténydemokrata értékrendet vallotta magáénak.²⁵⁶ A párt hivatalos bejegyzésére 2000. augusztus 4-én került sor.

A párt 2004 és 2008 között Janez Janša első kormányának tagja volt, a 2004-es európai parlamenti választásokon pedig 24%-os eredménnyel két képviselőt küldhetett Brüsszelbe. A párt a 2008-as választásokat elveszítette, és kiesett a parlamentből. Ekkor Bajuk bejelentette, hogy lemond a pártelnöki tisztségről, és visszavonul a politikától, helyét Ljudmila Novak vette át. A párt tagja a Kereszténydemokrata Internacionálénak (CDI) és az Európai Néppártnak (EPP).

Szlovén Demokrata Párt (Slovenska demokratska stranka – SDS)

1989. február 16-án alapították meg a Szlovénia Szociáldemokrata Pártját (*Socialdemokratska stranka Slovenije – SDSS*). A párt programja a szociáldemokrata és szociálliberális elvekre épült, ugyanakkor a rendszerváltó radikalizmus képviselője. Az SDSS gyakran kötött szövetséget a jobboldallal, mivel élesen szembehelyezkedett a posztkommunista társadalmi elittel, továbbá a szociáldemokrácia helyének betöltéséért éles küzdelmet folytatott a posztkommunista ZLSD-vel.²⁵⁷ 1995-ben csatlakoztak a párthoz a nemzeti demokraták (a Szlovén Demokrata Szövetség másik utódpártja). A párt vezetése – megérezve azt, hogy a szlovén polgárok egyre fogékonyabbak a jobboldali gazdasági elképzelésekre és politikára – fokozatosan váltani kezdett, és megszerezték a katolikus egyház támogatását is. 2000-ben csatlakoztak az Európai Néppárthoz (EPP), továbbá tagjai a Kereszténydemokrata Internacionálénak (CDI) és a Nemzetközi Demokrata Uniónak. 2003-ban döntöttek a párt nevének megváltozásáról is Szlovén Demokrata Pártra. A párt programjában a liberális gazdaságpolitika mellett a jobboldali politikai értékeket is feltüntette, de továbbra is kitartott atlantista elkötelezettsége és EU-pártisága mellett. A párt elnökei: France Tomšič (1989–1990), Jože Pučnik (1990–1993) és Janez Janša (1993–). A pártnak mintegy 30 ezer tagja van.

4.4. Centrumpártok

A centrumpártok csoportjába a liberálisok, az agrár- és a regionális-etnikai pártok tartoznak.

²⁵⁶ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 895.

²⁵⁷ Uo. 895.

4.4.1. Centrupártok Szerbiában

Szerbiában a pártok tanulmányozása során megfigyelhető, hogy nem találunk agrárpártokat. Ennek oka, hogy Szerbiában egyedül a Vajdaságban található jó minőségű és földművelésre alkalmas területek, illetve a szocializmus időszakában a mezőgazdasági munkával foglalkozók képviselőjét egyetlen politikai erő vállalta fel, és nem fogalmazódott meg igény a rendszerváltás után egy új politikai alternatíva iránt.

A liberális erőket erős fragmentáció jellemezte, és általában kis pártok képviselték ezen eszméket (G17 Plusz, Liberális Demokrata Párt, Szerbiai Polgárok Szövetsége stb.). A regionális-etnikai pártokra pedig az erős helyi beágyazottság jellemző (Vajdasági Magyar Szövetség stb.). A centrupártok közül érdekes fejlődésen ment keresztül a G17 Plusz, amely jobboldali-liberális pártként sokáig meghatározó kormányzati erőt képviselt, majd fokozatosan áttért a regionális szerveződésre, és nevét is megváltoztatta Szerbia Egyesült Régióira. Ennek ellenére 2012-ben kiszorult a belgrádi törvényhozásból, így kijelenthetjük, hogy stratégiájuk nem vezetett eredményre.

G17 Plusz

A G17 Plusz önmagát liberál-konzervatív pártként határozza meg. 1997-ben alapították közgazdász szakemberek, akik elégedetlenek voltak a rezsim politikájával, de elsődleges céljuk nem a kormányzati munkában való részvétel volt. 2000-ben a párt belépett a DOS-ba, majd a párt elnöke, Miroljub Labus kormányalelnök lett. 2002-től alakult át hivatalosan a szevezet párttá, 2004 márciusától tagja volt Vojislav Koštunica kisebbségi kormányának. 2006 októberében koalíciós szakításra került sor, mert a G17 Plusz elégedetlen volt a kormány háborús bűnösök felkutatásával kapcsolatos munkájával. Ugyanebben az évben a pártelnök pozíciójában is változás történt, amikor Miroljub Labust eltávolították a vezetésből, és helyét Mlađan Dinkić vette át. A 2007. májusi kormányalakítást követően is bekerült a párt a kormányba, és megtartotta kormányzati pozícióját a 2008-as választások után is. Az első demokratikus tíz évben a G17 Plusz volt az egyedüli párt, amely mindvégig kormánypártként volt jelen a parlamentben. A párttagok száma 2005-ben 45 ezer fő volt,²⁵⁸ 2012-re ez a szám elérte a 200 ezer főt.²⁵⁹ A G17 Plusz az Európai Néppárt tagja volt korábban, továbbá a Nemzetközi Demokrata Szövetség társult tagja. 2010. május 16-án a G17 Plusz, az Együtt Sumadijáért, a Krajinában élék Mozgalom, a Pirotért Koalíció és a Bunyevác Párt összefogásával létrehozták a Szerbia Egyesült Régiói (*Ujedinjeni Regioni Srbije – URS*) szövetséget. A párt regionális értékrendet kevésbé mutat fel, csupán a decentralizáció elvét hirdeti, de továbbra is erős elem a liberál-konzervatív ideológia. Az új szervezet elnökévé Mlađan Dinkićet, a G17 Plusz elnökét választották meg. Az átalakulás nem volt sikeres, mivel a 2014-es választásokat elveszítették, és kiszorultak a parlamentből. A vereség az elnökségben is változást hozott, ugyanis Mlađan Dinkić lemondott, helyét pedig két társelnök (Veroljub Stevanović és Verica Kalanović) vette át. A szövet 2015. november 13-án feloszlott.

²⁵⁸ STOJILJKOVIĆ (2006): *i. m.* 56.

²⁵⁹ SPAIĆ (2011): *i. m.*

Liberális Demokrata Párt (Liberalno Demokratska Partija – LDP)

2005. november 5-én alapították meg az LDP-t a DS liberális-demokrata frakciójának tagjai, akik egy szociálliberális pártot kívántak létrehozni. Alapítója és mindmáig a párt elnöke Čedomir Jovanović, aki az első szerb kormány alelnöke volt, és akit kizártak a DS-ből. Az LDP 2007-ben választási koalíciót kötött a GSS-szel, az SDU-val és az LSV-vel, valamint listájukon szerepeltették Vladan Batićot (a DHSS elnökét). A választásokon sikeresen átlépték az 5%-os parlamenti küszöböt, és 14 mandátumot szereztek. 2007-ben az LDP közgyűlésének döntése értelmében egyesültek a GSS-szel; a párt elnöke továbbra is Čedomir Jovanović maradt. A 2008-as parlamenti választásokon sikerült megnövelniük mandátumaik számát, mivel szövetséges nélkül az LDP-nek 13 képviselője lett a parlamentben. A 2012-es választásokon már a szövetségesekkel együtt sikerült elérniük a 15 mandátumot, míg a 2014-es választásokon kiszorultak a parlamentből. A tagok számát tekintve 2012-ben 90 ezer fő vett részt a párt működésében.²⁶⁰ A Liberális Demokrata Párt a Liberálisok és Demokraták Európai Szövetségének (ALDE) tagja,²⁶¹ továbbá a Liberális Internacionáléban rendelkezik tagsággal.

Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ)

1994. június 18-án alapították Zentán a Vajdasági Magyar Szövetséget, amely polgárok egyesületeként, pártoktól és kormányoktól független szervezetként jött létre. Egy év múlva, 1995. június 17-én, Szabadkán alakult politikai szervezetté azzal az elsődleges céllal, hogy részt vállaljon a vajdasági magyarság politikai érdekképviseletében.

A VMSZ-t a józan, reális, teljesítményorientált nemzetmegtartó politizálás igénye hozta létre. Az 1996-os szövetségi és helyhatósági választásokból, majd az 1997-es köztársasági választásokból is győztesként került ki a párt. A Vajdasági Magyar Szövetség színeiben, illetve annak támogatásával a Szövetségi Parlamentbe három, a Köztársasági Népképviselőházba négy, a Tartományi Képviselőházba tizenegy, a községi képviselő-testületekbe pedig 139 képviselő jutott be. A sikert, a választóknál elért bizalmat elsősorban annak köszönhetjük, hogy nem a rombolást, hanem az építkezést, nem a vádaskodást, hanem a vállalkozást, nem a fecsegést, hanem a cselekvést, nem a veszekedést, hanem az együttműködést tűzte zászlajára. A VMSZ felvállalta a magyarság érdekképviseletét: önkormányzatokat működtet, őrzi a magyarság otthonait, harcol iskoláiért, óvja templomait; a politika színterén pedig újabb és újabb csatákat vív. Teljesítményorientált, nemzetmegtartó realpolitizálásában továbbra is az összefogást, az együttműködést és a toleranciát szorgalmazza.

A 2008-as választásokra megállapodást kötöttek a többi vajdasági magyar párttal, és létrehozták a Magyar Koalíció nevű választási szövetséget. A szövetségnek a VMSZ mellett tagja volt a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége (VMDK) és a Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) is. Az összefogás eredményeként három mandátumhoz jutott a VMSZ, azonban a belső feszültségek miatt a koalíció felbomlott. A magyarok érdekképviseletét tovább gyengíti a térségben működő további három magyar politikai

²⁶⁰ ŠPAIĆ (2011): *i. m.*

²⁶¹ *ELDR Member Parties*. Forrás: www.eldr.eu/en/members/political-parties (Letöltve: 2012. 09. 30.)

szervezet – a Magyar Polgári Szövetség (MPSZ), a Magyar Egység Pártja (MEP) és a Magyar Remény Mozgalom²⁶² – ellenségeskedése. 2015-ben alakult meg Magyar Mozgalom néven egy civil szervezet, amit a VMSZ-ben csalódott civilek és párttagok alapítottak. A Vajdasági Magyarok Szövetség 2015-től az Európai Néppárt teljes jogú tagja.²⁶³

4.4.2. Centrumpártok Horvátországban

Horvátországban a pártokat vizsgálva megállapítható, hogy a centrumban található szervezetek vannak legtöbben.²⁶⁴ A liberálisokat a Horvát Néppárt testesíti meg, a kisebbségi pártokat pedig többek között az Önálló Szerb Demokrata Párt, míg az agráriumot a Horvát Parasztpárt. Regionális pártokat is találunk (Isztriai Demokratikus Sabor, Szlavónia és Baranya Horvátországi Demokrata Pártja), valamint megtalálható a speciális érdekek mentén szerveződő Horvát Nyugdíjasok Pártja.

Horvát Néppárt – Liberális Demokraták (Hrvatska narodna stranka – Liberalni Demokrati – HNS)

A párt szellemi és politikai gyökerei a 19. századig nyúlnak vissza, amikor a többi konzervatív és kereszténydemokrata párttól eltérően a formálódó szervezet a liberális demokrácia és a polgári állam mellett szállt síkra.²⁶⁵ A HNS újraalapítására 1990. október 25-én került sor a többpártrendszer engedélyezésével. A párt 2000-ig ellenzékben politizált, majd tagja lett mindkét szociáldemokrata kormánynak, 2003 és 2011 között ismét ellenzékbe vonult, majd 2012-től újra kormánypárt lett. A párt csupán 1992-ben és 2007-ben indult önállóan a választásokon, a többi alkalommal választási szövetséget kötött más szervezetekkel.

A HNS céljai a következők: igazságos társadalom, oktatás a tudásalapú társadalomért, igazságügyi és közigazgatási reform, 21. századi gazdaság, új típusú szuverenitás, decentralizáció, környezetvédelem, kultúrafejlesztés, társadalmi egyenlőség és az ország EU-csatlakozásának biztosítása.²⁶⁶ A párt elnökei: Savka Dabčević-Kučar (1990–1995), Radimir Čačić (1995–2000, 2008–2013), Vesna Pusić (2000–2008, 2013–2016), Ivan Vrdoljak (2016–). A párt a Liberális Internacionálé megfigyelője, továbbá a Liberálisok és Demokraták Európai Szövetségének (ALDE) tagja. Párttagsága körülbelül 45 ezer személyt jelent.

²⁶² A Magyar Remény Mozgalom 2014-ben felfüggesztette működését.

²⁶³ *EPP/Serbia*. Forrás: www.epp.eu/parties-and-partners/ (Letöltve: 2017. 05. 23.)

²⁶⁴ További pártok bemutatásáért lásd LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2015a): *Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig*. Budapest, Aposztróf Kiadó. 40–54.

²⁶⁵ *HNS/Statut*. Forrás: www.hns.hr/statut/ (Letöltve: 2017. 05. 23.)

²⁶⁶ *HNS*. Forrás: www.hns.hr/povijest-hns-a/#1468840381223-39344712-7b32 (Letöltve: 2017. 05. 23.)

Isztriai Demokratikus Sabor (Istarski demokratski sabor – IDS)

Az IDS hagyományosan regionális pártként van jelen a horvát pártrendszerben. Alapítására 1990. február 14-én került sor, azonban az első szabad választásokon nem indított pártlistát, mert az SDP-nek kívánt segíteni. Az 1992-es választásokon azután az isztriai régió polgárai szavazatukkal az IDS-t támogatták túlnyomó többségben (a párt a régió szavazatainak kétharmadát szerezte meg), ami némi aggodalmat váltott ki a HDZ vezetésében, de nem vitatta senki a párt létjogosultságát. A párt először 2000-ben volt tagja az első Račan-kormányának, de nemsokára elhagyta a koalíciót. 2011-ben ismét választási szövetségre léptek az SDP-vel, és kormánypárttá váltak a választások után. A párt elnökei: Ivan Pauletta (1990–1991), Ivan Jakovčić (1991–2014), Boris Miletić (2014–).

A párt ideológiájában erős elemet képez az isztriai regionális identitástudat. Fontos célnak tartják a régió gazdasági és kulturális identitásának megőrzését, valamint az egyenlőség biztosítását az olaszok és a horvátok számára a térségben.²⁶⁷ Ennek háttérében az a történelmi vetélkedés áll, amit Itália (később Olaszország) és a Habsburg Birodalom, majd Jugoszlávia folytatott a területért. Az Isztriai Demokratikus Sabor 2006-ban csatlakozott a Liberálisok és Demokraták Európai Szövetségéhez (ALDE), a Liberális Internacionáléban pedig megfigyelői státusszal rendelkezik. Tagsága több mint 6000 fő.

Horvát Nyugdíjasok Párja (Hrvatska stranka umirovljenika – HSU)

Horvátországban befagyasztották az 1990-es években bizonyos nyugdíjak kifizetését, és az ügy végül az alkotmánybírósághoz került, amely ítéletében kimondta, hogy az adósságot a kormánynak kell rendeznie. A közéletben ennek hatására jelentkező feszültség feloldása érdekében jött létre 1996. április 26-án a Horvát Nyugdíjasok Pártja. Kezdetben többen kétségbe vonták a párt létjogosultságát és támogatottságát, a HSU azonban fokozatosan kiépítette országos szervezetét, majd támogatottsága is egyre növekedett. A 2003-as választások legnagyobb meglepetése volt, hogy a párt bejutott a parlamentbe, majd a Sanader-kormány támogatójává vált, cserébe pedig a kormányfő javaslatot dolgozott ki az elmaradt nyugdíjadósság rendezésére. A Kosor-kormány támogatásában már nem vettek részt; ellenzékbe vonultak, mivel a pénzügyminiszter extra adók kivetését szorgalmazta a gazdasági válság miatt. A 2011-es választásokon a Kukurikú-koalíció²⁶⁸ részeként elindultak a választásokon, ahol mandátumot is szereztek, azonban a kormányba már nem léptek be. A párt elnöke Rudolf Mažuran (1996–2001), Vladimir Jordan (2001–2008), Silvano Hrelja (2008–). A HSU nem tagja egyetlen nemzetközi politikai szervezetnek sem. Tagjainak száma 20 ezer fő.

²⁶⁷ *IDS/Program*. Forrás: www.ids-ddi.com/program/program/ (Letöltve: 2017. 05. 23.)

²⁶⁸ A Kukurikú egy négy pártból álló szövetség, amely a Rijeka melletti Kastav egyik étterméről kapta a nevét, ahol 2009 júniusában először találkoztak a pártok képviselői.

4.4.3. Centrumpártok Szlovéniában

Szlovéniában a centrista pártok közül a liberális párttípus erősen dominált a függetlenség-től napjainkig. 1990-től a Szlovén Liberális Demokraták képviselték legerőteljesebben ezt az ideológiát, később azonban támogatóik fokozatosan átpártoltak a Zares, később pedig a Gregor Virant polgári tömörülésbe, 2014-től pedig a Modern Közép Pártjába. A centrumban megfigyelhető, hogy létrejött a Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja, ami leginkább a nyugdíjasok érdeke mentén szerveződött meg, és ennek megfelelően alakítja programját. A kisebbségek nem alakítanak országos pártokat, mivel a magyar és az olasz kisebbség számára alkotmányos szinten biztosított a parlamenti képviselőket. A pártpalettaról továbbá hiányoznak az agrárpártok és a regionális szervezetek is.

Szlovén Liberális Demokraták (Liberalna demokracija Slovenije – LDS)

A párt az 1943-ban létrehozott, majd az 1980-as évek közepétől radikális reformokat szorgalmazó Szlovén Szocialista Ifjúsági Szövetség centrista-liberális utódszervezete. 1990. február 9-én vette fel a Liberális Demokrata Párt nevet.²⁶⁹ 1994-ben az LDS-be beolvadtak a zöldek, a szocialista párt, a Szlovén Demokrata Párt, illetve a korábbi Szlovén Demokrata Szövetség (*Slovenska demokratska zajednica – SDZ*) liberális utódpartja, a Demokrata Párt.

A párt programjának középpontjában a liberális jogállamiság, az emberi jogok és a szociális felelősségű szabadpiaci gazdaság állt. Az LDS nemzetközi kapcsolatait nézve tagja a Liberális Internacionálénak (LI) és az Európai Liberális Demokrata és Reformpártnak (ELDR). A párt elnökei: Jožef Školč (1990–1992), Janez Drnovšek (1992–2002), Anton Rop (2002–2005), Jelko Kacin (2005–2007), Katarina Kresal (2007–2011), Iztok Podbregar (2012–2013) és Tone Anderić (2013–).

A párt kiemelkedő eredménye volt, hogy 1992-től 2008-ig fél évet leszámítva folyamatosan kormányon voltak, igaz csökkenő támogatottsággal, mígnem a 2011-es előrehozott választásokon kiestek a parlamentből. A 2014-es választásokon nem indultak.

Modern Közép Pártja (Stranka Modernega Centra – MCM)

2014. június 2-án jött létre a Miro Cerar Pártja nevű szervezet a Pozitív Szlovénia „romjain” annak érdekében, hogy a nevében is szereplő politikust támogassa a választásokon. Ez sikeresnek bizonyult, mivel a parlamentben kormánypártként került be. Később nevet változtattak, és felvették a ma is használatos Modern Közép Pártja elnevezést. Ideológiai meghatározásukat tekintve a liberalizmus áll közelebb hozzájuk, a pártpalettán a balközépen helyezkednek el. Tagságukat tekintve 3000 főt tartanak nyilván. Európai kapcsolatukat tekintve a Liberálisok és Demokraták Európai Szövetségének (ALDE) tagjai, a Liberális Internacionáléban megfigyelői státusszal bírnak.

²⁶⁹ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 897.

Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja (Demokratična stranka upokojenecv Slovenije – DeSUS)

A pártot 1991-ben alapították meg érdekpártként abból a célból, hogy képviselje a nyugdíjasok érdekeit. A DeSUS először 1997-ben került be a parlamentbe, azóta pedig folyamatosan jelen van, sőt többször kormánypárttá is vált centrista helyzete következtében. A párt elnökei: Ivan Sisinger (1991–1994), Jože Globačnik (1994–1999), Janko Kušar (1999–2002), Anton Rous (2002–2005), valamint Karl Erjavec (2005–). A párt a Liberálisok és Demokraták Európai Szövetségének (ALDE) tagja. Tagságát 11 ezer fő alkotja.

4.5. A pártok szervezeti felépítése

4.5.1. A szerbiai pártok felépítése

A szerb politikai rendszer alakulása szempontjából kiemelkedő nyolc parlamenti pártnak a szervezeti felépítését tanulmányozva sokszínű struktúra képe tárul elénk (4. melléklet). Valamennyi párt rendelkezik egy igen nagy létszámú döntéshozó szervvel, amely a legtöbb pártnál az országos küldöttgyűlés nevet viseli, míg két szervezet esetében a közgyűlés kifejezést használják. Egyedül a radikálisoknál él a Hazafias Kongresszus elnevezés. A különböző névvel illetett szervek összehívása rendes eljárás szerint egy-négy évente történik, míg rendkívüli összehívást a legfőbb szerv meghatározott számú tagjának írásbeli kérelme alapján rendelnek el. Ennek a fórumnak a legfontosabb feladata, hogy megválassza a párt vezetőjét, és döntsön a legfontosabb politikai kérdésekben. Minden pártnál létezik egy kisebb, de továbbra is jelentős létszámmal bíró „kis parlament” jellegű testület. Általában a Főbizottság elnevezés használatos a testület meghatározására, de találunk ez alól is kivételt (Központi Hazafias Bizottság, Tanács). E fórum összetétele általában a területi delegálás és a legfőbb döntéshozó szerv általi választás valamilyen kombinációjával jön létre.

A pártok valódi operatív irányítói testületeinek számos válfaja alakult ki. A DS-nél az Országos Elnökség és a Végrehajtó Bizottság mellett működik a szűk körű Vezetőség, aminek tagja a pártelnök, annak helyettese, az alelnökök és a Politikai Tanács elnöke. A DSS vezetését egy 16 tagú Gazdasági Tanács segíti munkájában. Az SRS-nél operatív szinten nevezik ki a párt általános főtitkárát és helyetteseit, valamint a Központi Titkárság tevékenykedik az elnökség helyett.

A legtöbb pártnál az elnök helyettesítése céljából egy elnökhelyettest választanak, aki a pártelnök jogosítványaival rendelkezik. Az alelnököket pedig ettől függetlenül választja meg a legfőbb döntéshozó szerv. Valamennyi párt esetében az elnököt négy évre választják meg, csakúgy, mint a párt elnökhelyettesét és alelnökeit; ez alól kivételt jelent a G17 Plusz, amely esetében két évre szólnak a megbízatások.

A szerbiai pártok mindemellett különböző tagozatokat, platformokat és bizottságokat hozhatnak létre, amelyekkel nagymértékben megkönnyíthetik saját munkájukat.

4.5.2. A horvát pártok felépítése

A horvát parlamenti pártok szervezeti felépítése szintén bonyolult képet mutat (lásd 5. melléklet). A pártok legfőbb döntéshozó szerveit többévente hívják csak össze, vagy ha rendkívüli események ezt indokolják. Elterő elnevezéssel is illetik őket: van, ahol kongresszusnak, máshol parlamentnek és közgyűlésnek, vagy központi parlamentnek nevezik ezeket a testületeket. Ezeken a fórumokon általában a párttagsággal rendelkezők vesznek részt, és itt határozzák meg a pártok fő irányvonalait. A pártok kisebb, ám még mindig nagy létszámú szerve általában a központi vagy főbizottság. A Horvát Néppárt esetében területi szinten még a Regionális Tanácsot is megtaláljuk, amelyben a párt területi szervezeteinek vezetői foglalnak helyet. A résztvevők száma pártonként eltérő: a 30 főtől akár a 100 főt meghaladó létszámig terjed ezeknek a „kis parlamenteknek” a tagsága.

Az operatív, irányító feladatokat ellátó szervek száma már minden pártnál számos fórumot takar. Ennek alapján léteznek az országos elnökségek, a központi igazgatóságok, a felügyelő és etikai bizottságok. Az országos elnökséget alkothatja akár 5 fő, de találunk példát a 28 személyes vezetőségre is, például a Horvát Parasztpárt esetében. (Ez a párt egyébként rendelkezik egy kibővített elnökséggel is, amely 41 tagot számlál.) A pártok etikai és felügyelő bizottságai 3–5 fős fórumot alkotnak. A vizsgált szervezetek mindegyike rendelkezik a párt nagyságától függően egy vagy több alelnökkel; egy-egy elnökhelyettese van a HDZ-nek és a HDSSB-nek, míg két helyettessel rendelkezik a Horvát Munkások Pártja. A pártok mindegyikének egyszemélyi vezetője a tagok által megválasztott elnök, akinek feladatkörét és felelősségét a pártstatútumokban szigorúan szabályozzák.

4.5.3. A szlovén pártok felépítése

A szlovén parlamenti pártok mindegyikénél a legfőbb döntéshozó szervezet kongresszusnak hívják (lásd 6. melléklet). A „kis parlamentként” funkcionáló fórumot általában párttanácsnak nevezik, kivéve a Szlovén Néppárt esetében, mivel ők Végrehajtó Bizottsággként említik, valamint a szociáldemokraták szervezeti felépítésében létezik egy konferencia, egy tanácsi fórum (283 résztvevővel) és egy megyei fórum (41 fős tagsággal). A többi párt tanácsában 20 és 40 közötti delegált vesz részt.

Az operatív feladatok ellátása érdekében a pártok többségénél létezik a végrehajtó, a felügyelő és az etikai bizottság. A szociáldemokratáknál ezen a szinten találunk egy 18 fős párttanácsot, az SDS-nél egy szakértői tanácsot, valamint Gregor Virant kezdeményezésénél egy szakértői tanácsot és egy bizottságot is. A felügyelő és etikai bizottságok tagjai itt is 3 és 5 fő között mozognak, míg a végrehajtó szerveké 6 és 37 közöttire tehető. A vizsgált pártok mindegyikének 2–4 alelnöke van, egyiknek sincs elnökhelyettese, és minden szervezet élén az elnök áll.

4.6. A pártok gazdálkodása

A pártok finanszírozása a modern államok többségében három elemből tevődik össze: a tagdíjak és az adományok mellett fontos szerepet kap az állami támogatás.²⁷⁰ Míg a tagdíjszedés minden párt esetén a szervezet „belügyének” számít, addig az állami támogatás azt fejezi ki, hogy a pártok léte a demokratikus berendezkedés érdeke. Az adományok az egyes pártok fontos bevételi forrását képezik, azonban az egyenlő verseny érdekében általában korlátozzák azok mértékét.

4.6.1. Pártok gazdálkodása Szerbiában

A politikai pártok finanszírozásáról 2003-ban elfogadott törvény többféle bevételi forrást említ, a felhasználásra kerülő pénzeket pedig két nagy csoportra osztja: állami és magánforrásokra. A Szerb Köztársaság költségvetéséből történik az állami források kihelyezése. A pártok gazdálkodásában az állami finanszírozás két formáját különbözteti meg a szakirodalom:²⁷¹ direkt módon az állami költségvetésből, vagy pedig közvetve (a médiában biztosított ingyenes megjelenés vagy adó-visszatérítés által). Az egyes szerb pártoknak járó összeg meghatározása a választások alkalmával országosan elért eredmények alapján történik, mégpedig a költségvetés 0,15%-át kaphatják maximálisan. A törvény értelmében a következők minősülnek tagdíj, jogi és természetes személyektől származó adományok, politikai pártok promóciós tevékenységéből származó jövedelem, vállalkozásból eredő jövedelem és hagyaték. A pártok bevételét természetes és jogi személyek hozzájárulása is alkothatja. A törvény szerint hozzájárulás az ajándék, az ingyenes szolgáltatások, illetve ha a párt által igénybe vett szolgáltatások feltételei eltérnek a piaci szabályoktól. Akkor beszélhetünk természetes személy hozzájárulásáról, ha egy naptári évben legfeljebb 10 havi szerbiai átlagkeresetnek megfelelő összeget juttattak el valamely párthoz. A politikai pártok promóciós bevétele kiadványok, jelképek, címkék és egyéb, a párt által eladásra kínált termék terjesztéséből származó jövedelmet jelöl.

Azon párttagok, akik valamilyen közhivatalt viselnek a szervezetnek köszönhetően, „politikai adóként” jövedelmük meghatározott részét kötelesek a párthoz juttatni.²⁷² Így a DS-nél a vezetők jövedelmének 5%-a, míg az SPO-nál 3%-a kerül vissza a párthoz. A szocialistáknál 3%-ot tesz ki ez a szám, míg az SRS-es parlamenti képviselők fizetésük 30%-át kötelesek a pártnak adni. A politikai pártok gazdálkodásáról szóló törvény szigorúan tiltja, hogy a pártszervezetek anyagi és pénzügyi segítséget fogadjanak el külföldi országok kormányaitól, külföldi jogi és természetes személyektől.

A törvény kitér a választási kampányok finanszírozásának szabályozására is. Az országos parlamenti választások esetében az állami költségvetés 0,01%-a áll a pártok rendelkezésre. Ezt az összeget úgy osztják szét az induló pártok között, hogy a rendelkezésre álló pénz 20%-át egyenlő arányban kapják meg a jelöltet állító pártok, míg a fennmaradó 80%-ot utófinanszírozásként a hivatalos eredmények alapján osztják ki a pártok által meg-

²⁷⁰ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 204.

²⁷¹ ORLOVIĆ (2002): *i. m.* 184.

²⁷² STOJILJKOVIĆ (2006): *i. m.* 85.

szerzett mandátumok száma alapján. Magánforrások igénybevételére is alkalom nyílik, de ezen a területen is megkötések vannak: természetes személy egyéni hozzájárulása nem haladhatja meg a kampány költségvetésének 0,5%-át, a jogi személyeké pedig a 2%-át.

A pártok saját gazdálkodásukról minden hónap tizedikéig kötelesek beszámolót készíteni a pénzügyminisztériumnak, amennyiben elmulasztják zárszámadásukat benyújtani, kétszázezettől egymillió dinárig terjedő pénzbírságra és a közfinanszírozásból való kizárásra számíthatnak. Szerbiában is – más demokratikus országokhoz hasonlóan – a pártfinanszírozás jelenti a korrupció melegágyát.²⁷³ A korrupció visszaszorítása érdekében – a Transparentnost Srbija²⁷⁴ indítványára – létrehozták 2010. január 1-jétől a Korrupcióellenes Ügynökséget, amelynek kiemelt feladata a politikusok tevékenységének és a pártok finanszírozásának ellenőrzése.²⁷⁵

4.6.2. Pártok gazdálkodása Horvátországban

A horvát pártok finanszírozásáról szóló törvény rendelkezései szerint e szervezetek non-profit szervezetek, tehát nem a jövedelemszerzés a céljuk. Céljaik elérése érdekében a következő bevételekre tehetnek szert: tagdíjak, önkéntes hozzájárulások (adományok), könyvkiadásból és egyéb legális jövedelemszerzési módok útján szerzett bevételek.²⁷⁶ A horvát szabályozás értelmében az adományok értéke az adott naptári évben nem haladhatja meg magánszemélyenként a 90 ezer kunát, míg jogi személyenként az egymillió kunát.²⁷⁷ Névtelen hozzájárulások elfogadása szigorúan tilos, a pártoknak minden ilyen esetet jelenteniük kell a számvevőszék és az adóhivatal számára, és vissza kell utalniuk az adományt. Állami támogatásra jogosult minden olyan párt, amelynek legalább egy parlamenti képviselője van. A pártok állami támogatásának mértéke az előző évi költségvetés legfeljebb 0,056%-a lehet.²⁷⁸ A horvát pártoknak tilos elfogadniuk bármilyen külföldről érkező támogatást, legyen annak felajánlója kormány, állami vállalat, politikai párt, helyi hatóság, települési vagy regionális önkormányzat, vagy ezek tulajdonában lévő vállalat, vallási közösség, humanitárius szervezet vagy munkaadói-munkavállalói szervezet, illetve adótartozással bíró magán- vagy jogi személy.²⁷⁹

4.6.3. Pártok gazdálkodása Szlovéniában

Szlovéniában a pártokról szóló 1994-es törvény szabályozza azok gazdálkodását. Eszerint a pártok bevételei a következők: tagdíjak, magán- és jogi személyek hozzájárulásai, ajánlékok, hagyatékok, költségvetési támogatás, a párt által alapított társaságok jövedelmei,

²⁷³ ORLOVIĆ (2002): *i. m.* 183.

²⁷⁴ A szervezet működéséről lásd bővebben: www.transparentnost.org.rs/index.php/sr/

²⁷⁵ *Antikorupcijska agencija*. Forrás: www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=216120 (Letöltve: 2012. 08. 29.)

²⁷⁶ *Zakon o finansiranju političkih aktivnosti i izborne promidžbe*. Forrás: www.zakon.hr/z/443/Zakon-o-financiranju-politiki%C4%8Dkih-aktivnosti-i-izborne-promid%C5%BEbe (Letöltve: 2017. 05. 23.)

²⁷⁷ Uo. člen 4.

²⁷⁸ Uo. *kandidata* člen 7.

²⁷⁹ Uo. člen 15.

továbbá kulturális és kiadói tevékenység folytán befolyt pénzek.²⁸⁰ A jogszabály megszorítást is tartalmaz a pártok gazdasági tevékenységből származó jövedelméről és kiadói bevételeiről, ami nem haladhatja meg az éves bevételek 20%-át. A pártoknak szigorúan tilos bármilyen külföldi személytől származó hozzájárulás, ajándék vagy hagyaték elfogadása. A hozzájárulások mértéke személyenként nem haladhatja meg adott évben a Szlovén Statisztikai Hivatal által megállapított minimálbér tízszeresét. Amennyiben a hozzájárulás mértéke meghaladja az átlagbér háromszorosát, a pártok kötelesek feltüntetni a támogató nevét és székhelyét/lakcímét.²⁸¹ Minden olyan párt, amely legalább egy képviselővel rendelkezik a törvényhozásban, állami támogatásra jogosult, ami havi szinten 30 tolárt jelent képviselőnként az inflációval növelt értéken. A pártoknak minden év március 31-ig el kell készíteniük pénzügyi beszámolójukat, amelyben fel kell tüntetniük működésüket, bevételeiket és kiadásait a Szlovén Állami Számvevőszék vizsgálata számára. Minden olyan kormányzati szervnek, közintézménynek, állami vállalatnak, helyi hatóságnak, humanitárius és vallási szervezetnek tilos a pártok támogatása, amelyben az állam legalább 25%-os tulajdonosi hányaddal rendelkezik.²⁸²

---

²⁸⁰ *Zakon o političnih strankah* člen 21. Forrás: www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199462&stevilka=2110
(Letöltve: 2012. 08. 29.)

²⁸¹ Uo. člen 22.

²⁸² Uo. člen 25.

5. Választási rendszerek

5.1. A választási rendszer jellemzői

A pártok közti politikai erőviszonyok jól lemérhetők azon, hogy az egyes pártok miként részesednek a parlamenti mandátumokból.²⁸³ A parlamentáris rendszerekben ugyanis ez az alapja egy-egy párt kormányzati részvételi lehetőségének, a parlamenti döntéshozatali folyamatban gyakorolt befolyásának, továbbá részben ettől függ költségvetési támogatása is. A parlamenti mandátumok pártok közötti elosztása egyrészt a pártokra leadott szavazatoktól, másrészt a szavazatok mandátumra váltásának módját meghatározó választási rendszerektől függ.

Először röviden tekintsük át az Európában honos két választási rendszert!

Egyszerű többségi választási rendszer

Az a jelölt lesz parlamenti képviselő, aki az egyfordulós választási eljárás során az egyéni választókerületben leadott szavazatok közül a legtöbbet kapja, függetlenül attól, hogy eléri-e az abszolút többséget.²⁸⁴

Arányos választási rendszer

Az arányos választási rendszeren belül számunkra a listás szavazás a releváns; ez a pártok közötti választást preferálja. A zárt listás rendszerben a pártok választják ki a jelöltek, a listán meghatározzák a jelöltek sorrendjét, ami egyben a mandátumszerzés esélysorrendje is. Ebben a rendszerben a választási formulák segítségével a pártokra leadott szavazatokat átalakítják mandátumokká.²⁸⁵ „Az arányos választási rendszerek esetében egyértelműen a reprezentativitásra helyeződik a hangsúly.”²⁸⁶

5.2. A választások eljárási szabályai

Az 1992-ben létrejött Jugoszláv Szövetségi Köztársaság választási eljárási szabályozása is átalakult. A választási törvény Szerbiát kilenc, míg Montenegrót egy választási körzetre

²⁸³ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 241.

²⁸⁴ DEZSŐ Márta – TÓTH Zoltán (2002): *Választás és választási eljárás*. Budapest, Rejtjel Kiadó. 39.

²⁸⁵ Uo. 42.

²⁸⁶ GALLAI Sándor – TÖRÖK Gábor szerk. (2005): *Politika és politikatudomány*. Budapest, Aula Kiadó. 259.

osztotta. A 108 szerbiai képviselő felét többségi, a másik felét pedig pártlistás szavazással választották meg, míg a 30 montenegrói közül hét a választókerületből, a többi pedig pártlistáról került be a szövetségi törvényhozásba. Mandátumot a választási körzetekben az 5%-os küszöböt meghaladó pártok nyerhettek.²⁸⁷ A 2003-as államkeret-módosítás hatással volt a törvényhozásra is, ennek megfelelően immáron a két tagköztársaság parlamentje volt jogosult a hivatalban lévő tagállami törvényhozások összetétele alapján képviselőket küldeni az egykamarás szövetségi parlamentbe, tehát föderális szinten megszűntek a választások.

Mindhárom országban alkotmányos szinten rögzítették a választások alapelveit, eszerint minden nagykorú, jogképes állampolgárt megillet a választásra jogosultság és a választathatóság. A választójog általános és egységes, a választások szabadok és közvetlenek, a szavazás titkos és személyes jellegű.²⁸⁸

A szerbiai népképviselők választásának napját a köztársasági elnök írja ki, 90 nappal a Népképviselőház megbízatási idejének lejárta előtt, hogy ily módon a választás 60 napos határidőn belül lezárulhasson.²⁸⁹ A horvát honatyák megválasztásánál csupán az a rendelkezés van rögzítve, hogy a *Sabor* mandátumának lejárta előtti 60 napon belül le kell zárni a szavazást.²⁹⁰ Szlovéniában a rendes választásokat legkorábban 135 nappal, legkésőbb 75 nappal korábban kell megtartani, mielőtt a törvényhozás mandátuma lejárna; rendkívüli választásokat pedig 40 napon belül.²⁹¹ A végleges választási eredmények kihirdetése után Szerbiában 30, Horvátországban 20 napon, Szlovéniában pedig két hónapon belül össze kell ülnie az új törvényhozásnak.

A parlamenti választásokon jelöltállítási jog illeti meg a szerbeknél és a horvátoknál a bejegyzett politikai pártokat, a választási koalíciókat, az egyéb politikai szervezeteket és a polgárok csoportjait (horvátoknál 500 aláírás, kisebbség esetében 100 aláírás szükséges).²⁹² Szlovéniában a jelöltállítás a politikai pártokat illeti meg.²⁹³ Szerbiában a jelöltállításához a választásokon indulni kívánó szervezetnek tízezer választópolgár ajánlását kell összegyűjtenie, a megszerzett támogatásokról szóló ívet pedig a Fővárosi Bírósághoz hitelesítés céljából le kell adnia. A választási listát a jelöltek nevével a szavazást megelőző 15 napon belül kell leadniuk a Köztársasági Választási Bizottságnál (*Republičke Izborne Komisije* – RIK). A horvátoknál a jelöltállításához a választásokon indulni kívánóknak 500 választópolgár ajánlását kell összegyűjteni, míg a kisebbségi pártoknak százat.²⁹⁴ A választási listát a szavazást megelőző 14 napon belül kell leadni az Állami Választási Bizottságnál (*Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske* – DIP–RH), ezen meg kell adni a jelölt teljes nevét és a jelölő szervezetet (polgárok ajánlása esetén „szabad lista”),

²⁸⁷ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 824.

²⁸⁸ *Szerbia Köztársaság alkotmányának* 52. szakasza, a *horvát alaptörvény* 45. pontja és a *szlovén alkotmány* 43. szakasza.

²⁸⁹ *Ustav Republike Srbije* član 101.

²⁹⁰ *Ustav Republike Hrvatske* član 73.

²⁹¹ *Zakon o volitvah v državni zbor* člen 15. Forrás: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO185 (Letöltve: 2017. 05. 23.)

²⁹² *Zakon o izboru narodnih poslanika u Narodnu Skupština Republike Srbije* član 4. Forrás: www.paragraf.rs/proposi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html (Letöltve: 2017. 05. 22.)

²⁹³ *Zakon o volitvah v državni zbor* člen 42.

²⁹⁴ *Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* član 21. Forrás: www.zakon.hr/z/355/Zakon-o-izborima-zastupnika-u-Hrvatski-sabor (Letöltve: 2012. 01. 22.)

továbbá a sorrendet kerületenként 1 és 14 között.²⁹⁵ Szlovéniában a pártoknak listát kell készíteniük a képviselőjelöltekről, amihez meg kell szerezniük három honatya támogatását, továbbá 50, illetve 100 kerületi választópolgár ajánlását.²⁹⁶ A magyar és az olasz kisebbség esetében az induláshoz 30 ezer választópolgár ajánlására van szükség.²⁹⁷ A képviselőjelölti listákat a szavazást megelőző 25. napig lehet benyújtani a kerületi választási bizottságokhoz, ahol ellenőrzik annak érvényességét és szabályszerűségét.²⁹⁸

Összefoglalóan megállapítható tehát, hogy Szerbiában sokkal több választópolgár ajánlására van szüksége az induló szervezetnek, amely összegyűjti az aláírásokat, míg Horvátországban maguknak a jelölteknek kell rendelkezniük 500 személy ajánlásával. Szlovéniában pedig kettős feltételt határoztak meg a képviselőhelyért való induláshoz. További fontos kiemelendő jellemző, hogy Horvátországban és Szlovéniában garantált a nemzeti kisebbségek parlamenti képviselete, míg a szerb választási rendszerből ez az elem hiányzik.

Horvátországban a parlamenti választásokról szóló törvény a kampány időszakát is szabályozza, míg Szerbiában hiányzik ez a megszorítás. Eszerint a kampány időszaka a horvátoknál a választási listák hivatalos kihirdetésétől a választásokat megelőző 24 óráig tart, majd kezdetét veszi a kampánycsend időszaka.²⁹⁹ Kampánycsend idején tilos nyilvánosságra hozni a legfrissebb közvélemény-kutatási eredményeket, illetve bármilyen formában (írásban, rádióban, televízióban) politikai megnyilvánulást közzétenni. A választási kampány idején minden jelöltet egyenlő módon megillet a szabad agitáció és a politikai reklámok készítésének és közzétételének a joga. A törvény rendelkezik a kampányköltségekről is, azonban igen „könnyelmű” szabályozást vezettek be, miszerint minden olyan jelölt szervezet jogosult költségtérítésre, aminek legalább egy képviselője mandátumot szerzett egy választókerületben, a nemzeti kisebbségek esetében pedig, ha elérték az érvényes szavazatok 5%-át. A kifizetésre a hivatalos választási eredmények közzétételétől számított 30 napon belül kell sort keríteni.

Szerbiában csupán a közmédia szerepét szabályozták a választási kampány idején, eszerint a választásokon induló szervezeteknek jogukban áll a közszolgálati médiumokban ismertetniük választási listájukat, bemutatniuk jelöltjeiket és programjukat. A választások napján a Szerbiai Rádió és Televízió (*Radio Televizija Srbije* – RTS) köteles a választásokkal foglalkozó politikai-informatív programot műsorára tűzni. A politikai tájékoztató programok vezetőit és a szakosított szervezetek szerkesztőit törvény kötelezi, hogy a választási kampány során független és objektív módon viselkedjenek az összes jelölttel, és pártatlan hozzáállással kell bemutatniuk minden képviselt politikai, társadalmi, etnikai és kulturális programban a politikai pártok jelöltjeit.

A szlovéniai választási kampányokról szóló törvény szerint a kampány időtartama a választásokat megelőző 30. naptól kezdődik és a szavazás előtti 24 óráig tart, ezután pedig kampánycsend lép életbe.³⁰⁰ A jogszabályban szigorúan szabályozták a kampányfinanszírozást is: ennek értelmében a választáson induló szervezet a szavazást megelőző

²⁹⁵ *Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* član 22.

²⁹⁶ *Zakon o volitvah v državni zbor* člen 43.

²⁹⁷ Uo. 45.

²⁹⁸ Uo. 54.

²⁹⁹ *Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* član 28.

³⁰⁰ *Zakon o volilni kampanji* člen 2. Forrás: www2.gov.si/zak/Zak_vel.nsf/0/1a0ef483c187a3d1c1256628002f9ab9?OpenDocument (Letöltve: 2012. 08. 07.)

45. napon külön választási bankszámlát köteles nyitni, ahol nyilvántartják az összes, természetes és jogi személyektől érkező adományt, majd a számlát a voksolás után 30 napon belül kötelesek lezárni.³⁰¹ A kampányról szóló törvény szigorú büntetési tételeket is meghatároz azon esetekre, ha valaki nem tartja be az abban foglaltakat.³⁰²

Szerbiában az 1990-es alkotmány alapján megalkotott választási törvény az országot 250 választási kerületre osztotta kétfordulós rendszerben: az első fordulóban az abszolút, a másodikban pedig az egyszerű többség megszerzéséhez kötötte a mandátum megszerzését.³⁰³ A rendszer torzító hatása volt, hogy a parlamentbe be nem került pártokra leadott szavazatok – amelyek mintegy 20%-ot tettek ki – elvesztek, míg a legtöbb mandátumot szerző párt „túlnyerte” magát a többségi választási rendszer következtében, mivel semmilyen arányosító elem nem létezett, ami az elvesztett szavazatokat visszajuttatta volna, és mandátumot eredményezett volna. Az 1992-es szövetségi átalakulás után Szerbiában is új választási törvényt fogadtak el, amely az országot 9 választási kerületre osztotta, a mandátumok elosztása pedig tisztán listás választás alapján történt, tehát pártokra lehetett leadni immáron csak a szavazatot. A rendszer tisztán arányos lett a korábbi többségi helyett. A parlamentbe való bejutási küszöbként megmaradt a választási kerületenként elérendő 5%-os küszöb. Szerbiában napjainkban is tiszta arányos választási rendszert alkalmaznak oly módon, hogy az egész ország területét egyetlen választókerületnek tekintik, ahol minden párt egyetlen országos listát indíthat. E megoldás rendkívüli módon kedvez a pártok centralizációs törekvéseinek, teret engedve a kizárólag országos listán történő mandátumszerzésüknek.³⁰⁴ Az arányossági szempontból kifogástalan módszerrel kapcsolatban azonban politikai fenntartásokat fogalmazhatunk meg. A jelöltek sorrendjén a választópolgárok nem változtathatnak, tehát zárt listás rendszer van használatban. Parlamenti mandátumhoz azok a pártok juthatnak, amelyek elérték a bejutáshoz szükséges 5%-os küszöböt. A RIK nyilvánosságra hozza a pártok által megszerzett mandátumok számát, majd a pártoknak 10 nap áll rendelkezésükre, hogy a listáról kiválasszák a tényleges parlamenti képviselőiket.

Ahogy már említettük, Szerbiában külön nem szavazolt a nemzeti kisebbségek részvétele a törvényhozásban, azonban megkönnyítendő a helyzetüket, eltörölték számukra a parlamenti küszöböt, mivel egyetlen kisebbségi pártnak sem lenne esélye annak átlépésére. Az országos pártok esetében az összes választópolgár szavazatának 5%-át elért pártlistákra leadott szavazatokat szintén a Victor D'Hondt belga matematikusról elnevezett módszer alapján számítják át mandátumokra.³⁰⁵

Horvátországban az 1990. évi választások alkalmával arányos, kétfordulós választási rendszerben történt a szavazás. 1992. április 9-én a törvényhozás új szabályozást fogadott el, amelynek értelmében egyes rendszerre tértek át (arányos és többségi rendszert alkalmaztak előbb 60+60, majd 60+80-as arányban). 2000-től kezdődően egyfordulós, arányos választási rendszer működik, ahol zárt pártlistákra voksolhatnak az állampolgárok. Az országot 10 választási kerületre osztották: ennek meghatározásakor arra kell törekednie a parlamentnek, hogy a választópolgárok száma ne haladjon meg az átlagos szám +/- 5%-át.³⁰⁶

³⁰¹ *Zakon o volilni kampanji* člen 18.

³⁰² Uo. 25–30.

³⁰³ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 828.

³⁰⁴ DEZSŐ–TÓTH (2002): i. m. 29.

³⁰⁵ *Zakon o izboru narodnih poslanika u Narodnu Skupštinu Republike Srbije* član 81.

³⁰⁶ *Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* član 39.

Választókerületenként az országos pártok maximum 14 jelöltet állíthatnak, így választják meg a 140 parlamenti képviselőt.³⁰⁷ A sikeres mandátumszerzéshez a jelölteknek az érvényes szavazatok legalább 5%-át meg kell szerezniük.³⁰⁸ Minden parlamenti képviselőnek van egy helyettese is (ez a mandátum „tétlensége” esetén érdekes), aki a pártlistán utána következett, de már nem szerzett mandátumot.

A külföldön élő diaszpóra és a horvátországi kisebbségek parlamenti mandátumainak száma az elmúlt 20 évben többször is módosult. Az 1990-ben elfogadott választási törvény még nem határozta meg a kisebbségek mandátumainak számát.³⁰⁹ Az 1992-ben elfogadott újabb választási törvény rendelkezett először az ország területén élő kisebbségek parlamenti képviselőjének jogáról. Azon etnikai vagy nemzeti kisebbségeknek áll jogában képviselőt küldeni a törvényhozásba, amelyek a teljes lakosság 8%-át meghaladó lélekszámmal bírnak; összesen 13 ilyen kisebbségi képviselő volt megválasztható.³¹⁰ Az 1995-től hatályos választásokról szóló törvény négy egyéni kerületre osztotta az országot a kisebbségi mandátumok tekintetében, ahol a magyar, az olasz, a cseh, a szlovák, a ruszin, a német, és az osztrák kisebbség választhatta meg parlamenti képviselőit, továbbá a szerb kisebbségnek három mandátumot biztosítottak; a külföldön élő diaszpóra számára pedig 12 mandátumot engedélyeztek.³¹¹ A diaszpóra szavazati joga folyamatosan csökken, ugyanis a 2000-es választásokra már 5 főre csökkent a képviselőjük, majd a 2011-es szavazást megelőző módosítás következtében már csak 3 személyt küldhet a külföldön élő horvátok közössége.³¹² Az 1999-ben elfogadott, több módosítással máig hatályos választási törvény bővítette azon kisebbségek körét, amelyeknek önálló képviselőre van jogosultságuk a korábban említett összetételben.³¹³ A kisebbségi képviselők megválasztásánál egyfordulós, többségi választási rendszert használnak Horvátországban, vagyis az a jelölt szerzi meg a mandátumot, aki a legtöbb szavazatot kapta; szavazategyenlőség esetén pedig meg kell ismételni a választást. Az 1992-es választásokon merült fel problémaként a kisebbségek parlamenti részvétele, amikor önállóan egyik kisebbségi párt sem jutott be a törvényhozásba. Ekkor az alkotmánybíróság döntésével történt meg a mandátumok köztük való szétosztása. Az 1995-ben életbe léptetett szabályok szerint a szerb etnikum esetében 13-ról 3-ra csökkent a mandátumuk száma, míg a többi kisebbségé 5-ről 4-re. A 2000-es módosításokat követően a szerbeknek mindösszesen 1, míg a többi kisebbségnek együtt 4 helyet biztosítottak. 2003-tól pedig él a 3 szerb és 5 további kisebbségi mandátummegoszlás.

³⁰⁷ *Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* član 40.

³⁰⁸ 1992-ben 3%-os küszöböt határoztak meg, ezt 1995-től 5%-ra emelték egy párt esetében. Két párt koalíciója esetén 8%-ot, kettőnél több párt tömörülésekor 11%-ban határozták meg a bejutási küszöböt.

³⁰⁹ *Izborni model 1990*. Forrás: www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/173A719E86F172E2C12574480031B71E?open&1 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

³¹⁰ *Izborni model 1992*. Forrás: www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/D5D49970540882A2C12574480031D759?open&1 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

³¹¹ *Izborni model 1995*. Forrás: www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/135D1DC42BAFD07DC12574480031F790?open&1 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

³¹² A 2000-es választásokon a diaszpóra ettől eltérően 6, míg a 2003-as választásokon 4 mandátumot szerzett, aminek okát az adott választásoknál jelezni fogom.

³¹³ *Izborni model 1999*. Forrás: www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/97D6046B0F6D97C2C1257448003211C9?open&1 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

A nemzeti kisebbségek számára szavatolt képviselői helyek jelenleg érvényes elosztása a következő:³¹⁴

- szerb nemzeti kisebbség: 3 fő;
- magyar és olasz nemzeti kisebbség: 1+1 fő;
- cseh és szlovák nemzeti kisebbség: 1 fő;
- az osztrák, bolgár, német, lengyel, roma, román, ruszin, orosz, török, ukrán, oláh és zsidó kisebbségek közösen választanak 1 képviselőt;
- az albán, bosnyák, montenegrói, macedón és szlovén kisebbség szintén közösen választhat 1 képviselőt.

Mindkét országban a mandátumok elosztásánál a D'Hondt-formulát³¹⁵ érvényesítik, ami szerint a pártokra leadott szavazatokat először eggyel, majd kettővel, hárommal stb. osztják el, és az így kapott hányadosok alapján sorba rendezik a pártokra jutó szavazatokat mindaddig, amíg a rendelkezésre álló helyeket be nem töltik. A mandátumok megosztásában e módszerrel a nagyobb és a kisebb pártok közötti különbség kisebb lesz, mint amennyi a leadott szavazatok között volt. Viszont a kisebb pártok számára a szavazatok elosztása után fennmaradt maradékok viszonylag nagyobb veszteséget jelentenek, mint a nagyobb pártoknak.

Szlovéniában a képviselőházi szavazáskor – hasonlóan a másik két államhoz – egyfordulós arányos választási rendszer van érvényben,³¹⁶ a Képviselőház 90 tagjából 88 tagot eszerint választanak meg. Az ország területét 8 választókörzetre osztották, amelyekben szervezetenként nyílt listás rendszer működik, vagyis a polgárok kiválaszthatják a számukra szimpatikus jelöltet, és rá adják le egyetlen szavazatukat. A Képviselőházba való bejutáshoz el kell érni a 4%-os belépési küszöböt. Fontos megemlíteni, hogy a 2006-os módosítás következtében a választási listákon 35%-ban a kevésbé reprezentált nemből kell szerepelnie a jelölteknek az egyenjogúság követelménye miatt, amit teljes egészében a 2011-es előrehozott választásokon alkalmaztak először.³¹⁷ A szavazatelosztáshoz a Droop-kvótát alkalmazzák, amely lehetővé teszi a szavazatátruházás módszerét, így a többmandátumos választókerületekben a személyek közötti választást részesíti előnyben. Első lépésként kiszámítják azt a kvótát (szavazatszámot), amelynek megszerzése szükséges egy mandátum elnyeréséhez. A második lépésben megnézik, hogy a választók által megjelölt első preferenciák alapján az egyes jelöltekre mennyi szavazat jut. Ha valamelyik jelölt szavazatainak száma eléri a kvóta értékét, akkor az automatikusan képviselővé válik.³¹⁸ Ennek a jelöltnek a kvótán felüli szavazatait a második preferenciák alapján osztják el a többi, még meg nem választott jelölt között.

Képviselőház további egy-egy tagja az olasz és a magyar kisebbség közül kerül ki,³¹⁹ akiknek részvétele alkotmányos szinten garantált, ezzel is elismerve államalkotó létüket.

³¹⁴ *Izborni model 1999.* 17.

³¹⁵ DEZSŐ-TÓTH (2002): *i. m.* 32.

³¹⁶ A szlovén törvényhozás második kamarájáról, az Államtanácsról, a Parlamentek című 6. fejezetben lesz szó. A kimaradása oka, hogy a parlamentáris logika értelmében a Képviselőházon van a politikai hangsúly, nem pedig a véleményező, korporatív Államtanács.

³¹⁷ SZILÁGYI (2012b): *i. m.* 86.

³¹⁸ DEZSŐ-TÓTH (2002): *i. m.* 34.

³¹⁹ Az olasz és a magyar kisebbség jogairól lásd KOMAC, Miran szerk. (1999): *A nemzeti közösségek védelme a Szlovén Köztársaságban.* Ljubljana, Nemzetiségi Intézet.

A kisebbség két képviselőjét többségi rendszerben választják meg, a mandátumelosztás pedig a D'Hondt-módszerrel történik.

Szlovéniában a második kamaraként működő, korporatív elemeket tartalmazó Államtanácsot közvetett módon választják meg, tagjai megbízatásukat 5 évre nyerik el a speciális választási eljárás folyamán. A választásokat a mandátum lejárta előtt 135, de legkésőbb 75 napon belül kell kiírni úgy, hogy az 90 és 60 napon belül megtörténjen a megbízás megszűnése előtt.³²⁰ A tanácsstagok megválasztásában az érdekcsoportok és a helyi érdekképviseleti szervek vesznek részt.

A következő arányban választják a tagokat:

- négy tanácstagot a munkáltatók képviseletében (kereskedelmi kamarák és munkaadói szervezetek);³²¹
- négy tanácstagot a reprezentatív szakszervezetek;³²²
- négy tanácstagot a földművesek és kisiparosok képviseletében: két tagot a mezőgazdaságban tevékenykedők; egy tagot a kisiparosok és kézművesek szakmai szervezetei és egy tagot a szabad foglalkozásúak;³²³
- hat tanácstagot a nem gazdasági tevékenységet végzők: egy tagot az egyetemek, a középiskolák és a kollégiumok; egy tagot a tanárok szakmai szervezetei; egy tagot a kutatási tevékenységet végzők; egy tagot a kulturális és sport-szervezetek; egy tagot az egészségügyi dolgozók szakmai fóruma és egy tagot a szociális munkát végzők érdekképviseletei;³²⁴
- 22 tanácstagot a helyi érdekképviselet szervezetei: az országot 22 körzetre osztották, ahonnan minden önkormányzat egy-egy jelöltet ajánl az Államtanácsba.³²⁵

Az Államtanács hatásköre öt területre terjed ki:

- törvényt kezdeményezhet a Képviselőháznál;
- véleményezhet minden, a parlament hatáskörébe tartozó ügyet;
- követelheti, hogy a Képviselőház egy törvényről annak kihirdetése előtt ismételt hozzon döntést (halasztó hatályú vétó);
- követelheti népszavazás kiírását;
- közérdekű ügyekben vizsgálatot kezdeményezhet.

5.3. A választási rendszer hatása a politikai rendszerre

A parlamenti választások szabályai nem csak a pártpolitikai erőviszonyokra gyakorolt közvetlen hatásuk miatt érdekesek. A választási rendszer jellege arra is hatással van,

³²⁰ *Volitve*. Forrás: www.ds-rs.si/?q=o-drzavnem-svetu/volitve (Letöltve: 2017. 05. 23.)

³²¹ *Zakon o državnem svetu člen 24*. Forrás: www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199244&stevilka=2069 (Letöltve: 2012. 08. 29.)

³²² Uo. 26.

³²³ Uo. 28–33.

³²⁴ Uo. 34–37.

³²⁵ Uo. 38.

hogy a parlament milyen funkciót kap a politikai rendszer összműködésében: nevezetesen, hogy a parlament elsősorban a politikai reprezentációt vagy pedig a kormányzást szolgálja-e.³²⁶

Mivel a szerb választópolgárok egyetlen országos listára adhatják le a szavazataikat, ezért tisztán arányos választási rendszer van érvényben, így elsősorban a pártok képviselőjére helyeződik a hangsúly. Ugyanez a helyzet Horvátországban is, mivel a nemzeti kisebbségek garantált részvétele ellenére arányos választási rendszer van érvényben itt is. Szlovéniában szintén az arányosságon volt a hangsúly, ahol még az alkotmányba is belekivánták foglalni ezt a követelményt, végül azonban erre a választási törvényben került sor. A szlovén politikai életben 1996 óta folyamatosan vita zajlott arról, hogy át kellene térni a többségi szavazási rendszerre a hatékonyabb parlamenti munka érdekében, azonban ennek végrehajtásához hiányzott a megfelelő politikai erő.³²⁷ A választások során elsősorban a pártelnökök személyére épített kampányoknak lehetünk szemtanúi, mivel a jelöltek – kevés kivétellel – országosan ritkán jelennek meg. Szerbiában a pártvezetők további felértékelődéséhez vezetett az a 2012-ig hatályos eljárási szabály, amely szerint a választási listákon feltüntetett jelölti sorrend mindössze tájékoztató jellegű, mivel a szűk pártvezetés határozta meg valójában a voksolást követő napokban, hogy mely képviselőjelöltek fognak mandátumhoz jutni;³²⁸ tehát a zárt lista így szabadon alakíthatóvá vált. Ez a kiválasztás lehetőséget adhatott a pártoknak arra, hogy megfelelő szaktudással és tapasztalattal rendelkező politikusok kerüljenek be a Népképviselőházba, azonban annak is szemtanúi lehetünk, hogy a párt befolyásos személyiségei folyamatosan újrázhattak valódi teljesítmény nélkül. A választási törvény módosítása következtében azonban ezt az eljárási kiskaput mára megszüntették. Pozitív jelenséggént definiálható továbbá, hogy a DS a nemek közötti esélyegyenlőség megteremtése érdekében 30%-os női kvótát vezetett be.³²⁹

Az arányos választási rendszer következtében fragmentált parlamentek jöttek létre mindhárom országban: az 5, illetve a 4%-os bejutási küszöb ellenére továbbra is sok kisebb párt van jelen. A sokszínű parlamentek koalíciós kormányok létét követelik meg, de a pártok közötti ellenségeskedés ezt lehetetlenné teszi, így a választási rendszer következtében instabillá válnak a politikai rendszerek.

5.4. A választási bizottságok jellemzői

A választási rendszer taglalásánál érdemes megemlíteni a három államban működő országos választási bizottságokat, amelyeket eltérő szabályok szerint és eljárással hoznak létre ugyanazon feladatkörök ellátására. Szerbiában Köztársasági Választási Bizottság elnevezéssel illetik ezt az intézményt, Horvátországban és Szlovéniában pedig Állami Választási Bizottságnak hívják.

A szerbiai Köztársasági Választási Bizottság tagjait (*Republičke Izborne Komisije* – RIK) a parlamentben képviselőcsoporttal rendelkező pártok javaslata alapján a Népképviselőház

³²⁶ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 261.

³²⁷ SZILÁGYI (2012b): *i. m.* 86.

³²⁸ Szerbiában már eltörölték ezt a rendelkezést, így a 2012-es parlamenti választások alkalmával a pártoknak már nem volt lehetőségük módosítani a beadott listás sorrenden.

³²⁹ Szerbiában a 2012-es választásokon már minden pártnak kötelező volt 30%-os női kvótát alkalmaznia.

választja meg.³³⁰ A testület 16 tagból és az elnökből áll. A tagok mindegyike – a törvénnyel összhangban – jogi végzettséggel rendelkezik. A nemek megoszlása tekintetében hét nő foglal helyet a választási bizottságban. Érdemes megjegyezni, hogy minden bizottsági tag rendelkezik helyettessel, amennyiben akadályoztatása esetén nem tudna részt venni az üléseken. A RIK-nek tagja a törvényhozás által megválasztott titkár és annak helyettese is. Összeférhetlenséget állapítottak meg más közhatalmi tisztségekkel, így a testületnek nem lehet tagja parlamenti képviselő, miniszter és más állami köztisztviselő sem.³³¹ A testület munkájában tanácskozási joggal vesz rész a statisztikai hivatal mindenkori elnöke.

A horvát Állami Választási Bizottságnak (*Državno izborno povjerenstvo* – DIP-RH) létezik egy állandó és egy kibővített testületi formája. Az állandó testületet az elnök, négy alelnök és négy tag alkotja.³³² A Legfelsőbb Bíróság elnöke egyben a DIP-RH elnöke is; két alelnöke a Legfelsőbb Bíróság bírója. Egy alelnököt és két tagot a kormánypárt, míg a másik alelnököt és további két tagot az ellenzéki pártok választanak meg többségi szavazással. Amennyiben a parlamenti pártok nem tudnak megállapodni a személyekről, akkor az alkotmánybíróság dönti el, hogy kik legyenek a delegáltak. A testületbeli tagság feltétele, hogy jogász végzettséggel rendelkezzenek, valamint politikai összeférhetlenséget követelnek meg tőlük, továbbá helyettesekkel nem rendelkeznek.

A szlovén Állami Választási Bizottság (*Državna volilna komisija* – DVK) szervezetéről és tagjai megválasztásáról nem rendelkezik a választásokról szóló törvény, annyi bizonyos, hogy a testületet 12 tag alkotja.³³³

A választási bizottságok törvényben meghatározott feladatai megegyeznek:³³⁴

- a választások jogszerű végrehajtása és műszaki előkészítésének megszervezése, valamint a külföldi szavazás ellenőrzése;
- a választási anyagok egyedi előírásainak meghatározása, továbbá a választásokon történő intézkedések előírása, a formulák meghatározása és a szavazáshoz használt eszközök beszerzése;
- 20 nappal a választások előtt a szavazóhelyiségek helyének meghatározása és kihirdetése a Hivatalos Közlönyben, a szavazóhelyek számának és címének megjelölése, a választási bizottságok meghatározása, az elnökök és a tagok kinevezése;
- szavazóhelyenként az érvényességhez szükséges szavazatszámok meghatározása, a választói névjegyzék hitelesítése;
- a választások tisztaságának nyomon követése annak megállapítása, hogy a választási listákat a jogszabályoknak megfelelően készítették el és nyújtották be;
- az összesített választási listák határozatban történő kihirdetése;
- a választási eredmények meghatározása és közzététele, továbbá minden választási lista esetében a megszerzett helyek számának meghatározása;

³³⁰ *Zakon o izboru narodnih poslanika u Narodnu Skupština Republike Srbije* član 33.

³³¹ Ezt a szabályt 2008-ig figyelmen kívül hagyták, mivel a RIK elnöke, Sonja Brkić a Legfelsőbb Bíróság tagja is volt, valamint Snežana Malović igazságügy-miniszter is a testületben volt.

³³² *Zakon o državnom izbornom povjerenstvu* član 3.

³³³ Člani Državne volilne komisije. Forrás: www.dvk-rs.si/index.php/si/o-komisiji/clani-komisije (Letöltve: 2017. 05. 23.)

³³⁴ *Zakon o izboru narodnih poslanika u Narodnu Skupština Republike Srbije* član 34.; *Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* član 56. és *Zakon o državnom izbornom povjerenstvu* član 11. Forrás: www.zakon.hr/z/354/Zakon-o-dr%C5%BEavnom-izbornom-povjerenstvu (Letöltve: 2012. 01. 22.)

- a Szerbiai Népképviselőháznak és a *Sabornak* jelentés készítése a lebonyolított választásokról;
- adatgyűjtés céljából információszolgáltatás a statisztikai adatok feldolgozását végző hatóságnak;
- egyéb feladatok elvégzése a választási törvényekkel összhangban.

6. Parlamenti választások

6.1. Választások a szövetségi törvényhozásban

6.1.1. Az 1992. májusi választások

1992. május 31-én, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság megalakulása után nem sokkal megtartották a szövetségi választásokat is. A délszláv háború miatt rendkívüli állapot volt érvényben az egész föderáció területén, így erre való hivatkozással az ellenzék bojkottálta a szavazást. A mandátummegoszlást lásd a 6. táblázatban.

6. táblázat
*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1992. május 31.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Szerbiai Szocialista Párt	SPS	1 665 485	40,82	73	52,90
Szerb Radikális Párt	SRS	1 189 189	29,15	33	23,91
Montenegrói Szocialisták Demokratikus Pártja	DPS	160 040	3,92	23	16,67
Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége	VMDK	106 831	2,62	2	1,45
Kommunisták Szövetsége – Mozgalom Jugoszláviáért	SK–PJ	14 205	0,35	2	1,45
Független	–	–	–	5	3,62

6.1.2. Az 1992. decemberi választások

Az 1992. december 20-án megtartott újabb szövetségi választásokon a mandátummegoszlást a 7. táblázat tartalmazza.

7. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás páronként (1992. december 20.)

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Szerbiai Szocialista Párt	SPS	1 478 918	31,4	47	34,06
Szerb Radikális Párt	SRS	1 056 539	22,4	34	24,64
Demokratikus Mozgalom	Depos	809 731	17,2	20	14,49
Montenegrói Szocialisták Demokratikus Pártja	DPS	130 431	2,8	17	12,32
Demokrata Párt	DS	280 183	6,0	5	3,62
Montenegrói Szocialista Párt	SDP	36 390	0,8	5	3,62
Montenegrói Nemzeti Párt	NS	34 436	0,7	4	2,90
Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége	VMDK	106 036	2,3	3	2,17
Vajdasági Demokratikus Reformpárt	DSPV	101 234	2,2	2	1,45
Vajdasági Demokrata Párt*	-	58 505	1,3	1	0,73

* Más forrás szerint a Szerbiai Polgárok Szövetsége (GSS).

Forrás: KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 824.

6.1.3. Az 1996-os választások

A soron következő szövetségi választásokra 1996. november 3-án került sor (lásd a 8. táblázatot). A választásokon az ellenzék összefogása nyomán létrejött Együtt Koalíciót (*Zajedno*) a következő pártok alkották: Szerb Megújódási Mozgalom (SPO), Demokrata Párt (DS),

Szerbiai Polgárok Szövetsége (GSS), Demokratikus Központ (DC) és a Szerbiai Demokrata Párt (DSS). A DSS a helyhatósági választások után csupán néhány helyi önkormányzatban tartotta fenn az együttműködést az ellenzéki koalícióval, míg az SPO 1997-ben elhagyta az együttműködést. Az 1996. évi szövetségi választásokon 63%-os volt a részvétel.

8. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1996. november 3.)

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Szerbiai Szocialista Párt – Jugoszláv Bal – Új Demokrácia	SPS–JUL–ND	1 848 668	42,42	64	46,38
Együtt Koalíció	Zajedno	929 296	22,24	22	15,94
Montenegrói Szocialisták Demokratikus Pártja	DPS	146 221	2,25	20	14,50
Szerb Radikális Párt	SRS	779 259	17,88	16	11,60
Montenegrói Nemzeti Párt	NS	66 165	23,00	8	5,80
Vajdasági Magyar Szövetség	VMSZ	81 311	2,00	3	2,17
Vajdasági Koalíció	KV	57 645	1,40	2	1,45
Szandzsák Lista	LS	62 111	1,50	1	0,72
Montenegrói Szociáldemokrata Párt	SDP	26 128	9,10	1	0,72
Montenegrói Demokratikus Akciópárt	–	12 327	4,30	1	0,72

Forrás: KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 825.

6.1.4. A 2000-es választások

2000 júliusában a Szerbiai Szocialista Párt kezdeményezése nyomán a szövetségi elnökválasztást közvetlenné tették, ebben a montenegrói pártok Milošević hatalmának meghosszabbítását látták, így ellenérzéseket szült a módosítás. Milošević az elnökválasztást a szövetségi parlamenti választásokkal egy időben írta ki, a Montenegrói Szocialisták Demokratikus Pártja távolmaradt mindkét választástól. A 2000. szeptember 24-re kiírt szövetségi elnökválasztást a DOS nyerte meg, amely „politikai ernyőként” összefogta a demokratikus orientációjú jobbközép pártokat (az ország történetében elsőként a regionális és kisebbségi pártokat is). Mivel a választási kampány során a szocialista párt és a JUL dominálta a médiafelületek többségét, a DOS – a nemzetközi közösség javaslatára – a vidéki szavazókra összpontosított,

és az ajtótól ajtóig (*door-to-door*) meggyőzési technikát alkalmazta.³³⁵ A szövetségi államfő, Milošević nem ismerte el a győzelmet, később azonban – az október 5-ei történések után – mégis engedett.³³⁶

2000-ben a DOS-t 18 párt, illetve szervezet alkotta, ezek a következők: DS, DSS, Szociáldemokrácia (*Socijaldemokracija* – SD), GSS, DHSS, NS, Demokratikus Szerbiáért Mozgalom (*Pokret za demokratsku Srbiju* – PDS), LSV, Vajdasági Reformista Demokrata Párt (*Reformska demokratska stranka Vojvodine* – RDSV), VMSZ, KV, DA, Demokrata Központ (*Demokratski centar* – DC), ND, SDU, SDP, Liga Šumadijáért (*Liga za Šumadiju* – LZŠ), Szerb Ellenállási Mozgalom – Demokrata Mozgalom (*Srpski pokret otpora – demokratski pokret* – SPO–DP) és a Szabad és Független Szakszervezetek Szövetsége (*Asocijacija slobodnih i nezavisnih sindikata* – ASNS).

A választásokon a részvétel 64%-ot tett ki. A két szövetségi kamarában elért mandátumelosztást a 9. táblázat tartalmazza.

9. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2000. szeptember 24.)

Képviselőház					
Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Szerbiai Demokratikus Ellenzék	DOS	2 040 646	41,77	58	42,03
Szerbiai Szocialista Párt – Jugoszláv Bal	SPS–JUL	1 532 841	31,38	44	31,88
Montenegrói Szocialista Néppárt	SNP	104 198	2,13	28	20,29
Szerb Radikális Párt	SRS	406 196	8,31	5	3,62
Montenegrói Szerb Nemzeti Párt	SNS	8 048	0,16	2	1,45
Vajdasági Magyar Szövetség	VMSZ	46 768	0,96	1	0,73
Köztársaságok Háza					
Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Montenegrói Szocialista Néppárt	SNP	103 425	2,12	19	47,50
Szerbiai Demokratikus Ellenzék	DOS	2 092 799	42,84	10	25,00

³³⁵ STOILJKOVIĆ (2006): i. m. 276.

³³⁶ Lásd MAJOR (2006): i. m. 16.

Köztársaságok Háza					
Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Szerbiai Szocialista Párt – Jugoszláv Bal	SPS–JUL	1 479 583	30,29	7	17,50
Szerb Radikális Párt	SRS	472 820	9,68	2	5,00
Szerb Nemzeti Párt	SNS	9 494	0,20	1	2,50
Szerb Megújodási Mozgalom	SPO	281 153	5,76	1	2,50

Forrás: KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 827.

6.1.5. Szerbia és Montenegró szövetségi törvényhozása

A 2003. februári államszövetségi alapokmány értelmében a szövetségi törvényhozás egykamarássá alakult, és munkájában 126 képviselő vett részt (91 szerbiai és 35 montenegrói). Az első parlament a két köztársaság parlamentjének megoszlása szerint állt fel, de a felek megállapodtak, hogy az állam létrejötte után két évvel választásokat tartanak, s az így felálló parlament mandátuma már négy évre szól.³³⁷

A tagállami parlamenti választásoknak köszönhetően 2004 februárjában történt először módosulás a szövetségi parlament pártösszetételében a 2003. decemberi szerbiai választások hatására (lásd 10. táblázat).

10. táblázat
Mandátummegoszlás páronként

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Szerb Radikális Párt	SRS	30	23,81
Szerbiai Demokrata Párt	DSS	20	15,87
Demokrata Párt	DS	13	10,31
G17 Plusz	G17Plus	12	9,94
Szerb Megújodási Mozgalom – Új Szerbia	SPO–NS	8	6,34
Szerbiai Szocialista Párt	SPS	8	6,34
Demokratikus Lista az Európai Montenegróért	KE–CG	19	15,07

³³⁷ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 826.

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Montenegrói Szocialista Néppárt	SNP	9	7,15
Szerb Nemzeti Párt	SNS	3	2,37
Montenegrói Liberális Szövetség	LSCG	2	1,58
Nemzeti Párt	NS	2	1,58

Forrás: KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 827.

6.2. Választások Szerbiában

6.2.1. Az 1990-es választások

A többpártrendszer bevezető 1990. évi alkotmánymódosítást követően 1990. december 9-én és 23-án tartották meg az első többpárti köztársasági választást. A koszovói problémák következtében az albánok bojkottálták a választásokat, és nem éltek szavazati jogukkal. Az ellenzéki pártoknak nem sikerült megállapodniuk a közös indulásban a szocialisták leváltásának reményében. A választáson végül 1 705 jelölt indult 44 párt színeiben. Az első fordulóban – ahol a részvételi arány 71,5% volt – 96 képviselőt már sikeresen meg is választottak a 250 fős parlamentbe. A pártokra leadott szavazatokat és mandátumelosztást lásd a 11. táblázatban.

11. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1990. december 23.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Szerbiai Szocialista Párt	SPS	2 320 587	46,1	194	77,6
Szerb Megújódási Mozgalom	SPO	794 789	15,8	19	7,6
Független jelöltek	–	456 318	9,1	8	3,2
Demokrata Párt	DS	374 887	7,4	7	2,8
Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége	VMDK	132 726	2,6	8	3,2

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Demokratikus Akciópárt	SDA	84 156	1,7	3	1,2
Vajdasági Reformerek Szövetsége	SRSJ/Vojv.	71 865	1,5	2	0,8
Parasztnéppárt	NSS	68 045	1,4	1	0,4
Szerb Parasztpárt	SSS	52 663	1,0	2	0,8
Szerb Demokrata Párt	SDS	32 927	0,6	1	0,4
Jugoszláv Demokratikus Kezdeményezés Egyesülete	UJDI	24 982	0,5	1	0,4
Vajdasági Horvátok Demokrata Közössége	DSH	23 630	0,5	1	0,4
Preševói Demokratikus Akciópárt	PDD	21 998	0,4	1	0,4
Jugoszláv Párt	SJ	21 784	0,4	1	0,4
Muzulmán Demokratikus Reformpárt	DRSM	3 432	0,07	1	0,4

Forrás: GOATI, Vladimir (2001): *Izbori u SRJ od 1990 do 1998*. Beograd, CeSID. 209.

6.2.2. Az 1992-es választások

Miközben a délszláv válság nyomán a szerbiai politikai élet radikalizálódott, létrejöttek a nemzeti radikális pártok, továbbá több tiszavirág-életű szövetség is megalakult (a Szerb Nemzeti Tanács 1991 márciusában; az Egyesült Szerb Demokratikus Ellenzék 1991 májusában). Végül 1992. május 23-án jött létre a 14 pártot és szervezetet tömörítő Szerbiai Demokratikus Mozgalom (*Demokratski pokret Srbije – Depos*); tagja volt az SPO, a Szerb Liberális Párt, az Új Demokrácia és a Szerbiai Demokrata Párt. A szavazáson a polgárok immáron listákra adhatták le voksaikat az egyfordulósra csökkentett választás alkalmával. A mandátumelosztást a 12. táblázat tartalmazza.

12. táblázat
*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1992. december 20.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Szerbiai Szocialista Párt	SPS	1 359 086	28,8	101	40,4
Szerb Radikális Párt	SRS	1 066 765	22,6	73	29,2
Szerbiai Demokratikus Mozgalom*	Depos	797 831	16,9	50	20,0
Demokrata Párt	DS	196 347	4,2	6	2,4
Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége	VMDK	140 825	3,0	9	3,6
Szerb Parasztpárt	SSS	128 240	2,7	3	1,2
Vajdasági Demokrata Párt – Vajdasági Demokrata Reformpárt	KDR	71 865	1,5	2	0,8
Ž. R. – Arkan Koszovói Polgárok Csoportja	Arkan	17 352	0,3	5	2,0
Muzulmán Demokrati- kus Reformpárt	DRSM	6 336	0,1	1	0,4

* A Deposban részt vevő pártok mandátumeloszlása a következő volt: SPO 24, DSS 18, ND 3. A Szerb Liberális Párt végül nem indított jelöltet.

Forrás: GOATI (2001): *i. m.* 215.

6.2.3. Az 1993-as választások

A szerbiai törvényhozás ellenzéke 1993 februárjától bojkottálta a köztársasági törvényhozási működését, mivel nem tudtak megegyezni a szocialistákkal a szövetségi parlamentbe küldendő képviselők személyéről. A szocialisták és a kormányukat kívülről támogató radikálisok 1993 májusában szembekerültek egymással a boszniai szerbek kérdése kapcsán. A konfliktus odáig fajult, hogy a radikálisok 1993. szeptember 17-én bizalmatlansági indítványt kezdeményeztek, amit az SPO, a DS és a DSS is támogatott. A bizalmi szavazást megelőzve az elnök feloszlatta a parlamentet, és 1993. december 19-re előrehozott választásokat írt ki. Az ellenzéki Depos szinte teljesen átalakult egy év alatt, a koalícióban részt vevő pártok egymástól függetlenül folytatták kampányukat, majd az Új Demokrácia kormányba való belépésével a Depos véglegesen feloszlott.³³⁸ A 61,3%-os részvétel mellett megtartott előrehozott választásokon elért eredményeket a 13. táblázat tartalmazza.

³³⁸ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 830.

13. táblázat
*A leadott szavazatok száma
 és a mandátummegoszlás pártonként (1993. december 19.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Szerbiai Szocialista Párt	SPS	1 576 287	36,7	123	49,2
Szerbiai Demokratikus Mozgalom*	Depos	715 564	16,6	45	18,0
Szerb Radikális Párt	SRS	595 467	13,8	39	15,6
Demokrata Párt	DS	497 582	11,6	29	11,6
Szerbiai Demokrata Párt	DSS	218 056	5,1	7	2,8
Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége	VMDK	112 342	2,6	5	2,0
Demokratikus Akciónpart – Albánok Demokratikus Pártja	KPzDD–DPA	29 342	1,7	2	0,8

* A Deposban részt vevő pártok mandátumeloszlása a következő volt: SPO 37, ND 6, Szerb Polgári Szövetség (GSS) 2.

Forrás: GOATI (2001): i. m. 216–217.

6.2.4. Az 1997-es választások

A délszláv háborút lezáró daytoni megállapodás után ismét ellenzéki összefogásnak lehetünk szemtanúi, ugyanis 1996. március 2-án megalakult az Együtt (*Zajedno*) polgári tömörülés a Szerb Polgári Szövetség (GSS), az SPO, a Demokrata Párt és a Szerbiai Demokrata Párt együttműködésének eredményeként. Ez a formáció sem volt hosszú életű, az 1996. novemberi szövetségi parlamenti és helyhatósági választásokon még együtt léptek fel, de 1997 júniusában az SPO elhagyta az együttműködést, majd az fel is bomlott. A köztársasági parlamenti választásokat 1997. szeptember 27-én tartották meg, ahol a részvételi arány 57,5% volt. Több ellenzéki párt (GSS, DS, DSS) a választásoktól való távolmaradásra szólította fel a támogatóit abban reménykedve, hogy a részvételi arány majd nem éri el az 50%-ot, így érvénytelen lesz a voksolás. A taktikájuk nem vált be, megerősödött a radikális párt, valamint a nyertesnek számító szocialisták tömörülése (lásd 14. táblázat).

14. táblázat
*A leadott szavazatok száma
 és a mandátummegoszlás pártonként (1997. szeptember 21.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátu- mok száma	Mandátum- arány (%)
Szerbiai Szocialista Párt – Jugoszláv Bal – Új Demokrácia	SPS–JUL–ND	1 418 036	34,20	110	44,00
Szerb Radikális Párt	SRS	1 162 216	28,10	82	32,80
Szerb Megújódási Mozgalom	SPO	793 988	19,10	45	18,00
Vajdasági Koalíció	KV	112 589	2,72	4	1,60
Vajdasági Magyar Szövetség	VMSZ	50 960	1,23	4	1,60
Szandzsáki Lista	LS	49 486	1,20	3	1,20
Demokratikus Alter- natíva – Szerb Parasz- tpart – Szerb Nyugdija- sok Pártja	DA–SSS– PUPS	60 855	1,00	1	0,40
Demokratikus Koa- líció*	KPzDD–DPA	14 179	0,34	1	0,40

* a Preševói Demokratikus Akciópárt és az Albánok Demokratikus Pártja koalíciója.

Forrás: GOATI (2001): i. m. 217.

6.2.5. A 2000-es választások

Az 1997-ben megtartott szerbiai választások eredményeként 1998 és 2000 között Mirko Marjanović volt a kormányfő az SPS–JUL–SRS nacionalista és patrióta széles-többségi kormánykoalíciónak köszönhetően.³³⁹ A 2000. december 23-án megtartott szerbiai választásokon a DOS fölényes győzelmet aratott. Az 57,72%-os részvétel mellett az ellenzéki szövetség 176 mandátumot szerzett meg, míg a korábban hatalmon lévő pártok vereséget szenvedtek. A szocialisták 37, a radikálisok 23 képviselői helyet kaptak a 250 fős parlamentben. Az SSSJ-nek sikerült további 14 képviselőt bejuttatnia, míg a korábbi kormánypárt, a JUL a szavazatok 0,37%-ával kikerült a törvényhozásból. Hasonló sorsra jutott az SPO is, mivel nem kívánt közösen indulni a DOS-szal, így nem tudtak karakteres ellenzéki kampányt folytatni, és nem érték el a parlamenti küszöböt (lásd 15. táblázat).

³³⁹ STOJILJKOVIĆ (2006): i. m. 262.

15. táblázat
*A leadott szavazatok száma
 és a mandátummegoszlás pártonként (2000. december 23.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
Szerbiai Demokratikus Ellenzék	DOS	2 402 387	64,40	176	70,40
Szerbiai Szocialista Párt	SPS	515 845	13,50	37	14,80
Szerb Radikális Párt	SRS	322 333	8,50	23	9,20
Szerb Egység Pártja	SSJ	199 847	5,30	14	5,60
Szerb Megújódási Mozgalom	SPO	114 296	3,70	0	0,00
Jugoszláv Bal	JUL	14 317	0,37	0	0,00

Forrás: ORLOVIĆ (2002): i. m. 363.

6.2.6. A 2003-as választások

A 2003. évi előrehozott választásokon 19 párt, illetve választási koalíció versenyzett a választópolgárok szavazataiért. A 4 245 képviselőjelölt összesen 60 politikai formációt jelentett meg.³⁴⁰ Listát állított a párttá szerveződött G17 Plusz, a Szerbiai Demokrata Párt, a Demokrata Párt, és a Demokratikus Alternatíva elnevezésű formáció. A radikálisok listavezetője Vojislav Šešelj maradt, csakúgy, mint a Szerbiai Szocialista Párt esetében Slobodan Milošević. Szövetséget kötött az Új Szerbia és a Szerb Megújódási Mozgalom Vuk Drašković vezetésével. A Nemzeti Egységért elnevezéssel koalícióra lépett a Szerbiai Egység Pártja, a Nemzeti Parasztpárt, a Néppárt, a Mi otthonunk Szerbia és a Szerb Párt. Vladan Batić vezetésével szállt a versenybe a szavazatokért Önálló Szerbia néven a Kereszténydemokrata Párt, a Haza Demokrata Párt, a Szerbiai Romák Demokratikus Mozgalma, a Parasztpárt és a Szerb Igazság. Igazság és Önvédelem néven lépett szövetségre a Szociáldemokrácia, az Igazságosság Nemzeti Párt, a Munkások és Nyugdíjasok Pártja, valamint a Szociáldemokrata Zöld Párt. Együtt a toleranciáért jelszóval fogott össze három kisebbségi párt, a Vajdasági Szociáldemokrata Liga, a Vajdasági Magyar Szövetség, valamint a Rasim Ljaljić vezette bosnyák Szandzsáki Demokrata Párt. Továbbá önállóan indultak a választásokon a Szerbiai Liberálisok, a Szocialista Néppárt, a Szerbiai Munkáspárt, a Vajdasági Szerbek Szövetsége és a Jugoszláv Bal. A felsoroltakon kívül sikeresen listát állított még a Szerbiai és Szórvány Gazdaság Ereje, valamint a Vajdasági Szociáldemokraták és a Reformisták.

³⁴⁰ STOJILJKOVIĆ (2006): i. m. 287.

A 2003. december 28-ai választásokon 56,1%-os részvétellel a következő eredmények születtek: az akkor még Miroljub Labus vezette G17 Plusz a szavazatok 11,5%-át szerezte meg, aminek eredményeként 34 képviselői mandátumhoz jutott. Az SRS 27,6%-ot kapott, így 82 képviselőt küldhetett a parlamentbe. Koštunica DSS-e a választók 18%-ának bizalmát élvezte, aminek köszönhetően 53 képviselői helyet szerzett. A Boris Tadić névvel fémjelzett DS ekkor a szavazatok 12,6%-át kapta, ez 37 képviselői helyett jelentett. Az SPO az NS-szel kialakított koalícióban 7,7%-ot szerzett, így 22 képviselője lett. A szocialista szavazatok számának növekedéséhez hozzájárulhatott, hogy a választók az aktuális kormánypartok ellen kívántak szavazni, elfeledve a miloševići kormányzat tetteit.³⁴¹ Az SPS 7,6%-ot kapott, s 22 képviselőt küldött a törvényhozásba. Az Együtt a toleranciáért elnevezésű választási szövetség 150 ezer szavazattal 4%-ot ért el, ám ezzel nem lépte át az 5%-os küszöböt (lásd 16. táblázat).

16. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártoként (2003. december 28.)*

Sor-szám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
1.	Szerb Radikális Párt	SRS	1 056 256	27,60	82	32,80
2.	Szerbiai Demokrata Párt	DSS	678 031	17,70	53	21,20
3.	Demokrata Párt	DS	481 249	12,60	37	14,80
4.	G17 Plusz	G17 Plus	438 422	11,50	34	13,60
5.	Új Szébia – Szerb Megújhdási Mozgalom	NS–SPO	239 082	7,70	22	8,80
6.	Szerbiai Szocialista Párt	SPS	291 341	7,60	22	8,80
7.	Együtt a toleranciáért	LSV–VMSZ –SanDS	161 765	4,20	0	0,00

Forrás: RIK

³⁴¹ STOJILJKOVIĆ (2006): *i. m.* 287.

6.2.7. A 2007-es választások

A 2007. évi parlamenti választásokon 20 párt(szövetség) jelezte részvételi szándékát. 61 670 polgár külföldön kívánta leadni a szavazatát, ezt első alkalommal tehetők meg 59 más országban létrehozott szavazóhelyen. Országszerte 8 441 helyen várták a szavazni vágyókat. Önálló listát állított a G17 Plusz Mlađan Dinkić-csel az élén – miután Dinkić Miroljub Labust „eltávolította” a párt éléről –, és a Demokrata Párt Tadić vezetésével. A DS választási listáján helyet kapott Rasim Ljajić, a Szandzsáki Demokrata Párt elnöke, a Vajdasági Horvátok Demokratikus Szövetsége és a Szandzsák Párt. Ćedomir Jovanović pártja, a Liberális Demokrata Párt az első megmérettetésnek a Szerbiai Polgárok Szövetségével, a Szociáldemokrata Unióval és a Vajdasági Szociáldemokrata Ligával, valamint Vladan Batić Kereszténydemokrata Pártjával együtt indult neki. Az Új Szerbia ezen a választáson már a Szerbiai Demokrata Párttal közösen állított jelöltek (magában foglalva a Szerb Demokratikus Megújódási Mozgalom képviselőjelöltjeit is). A Vuk Drašković vezette Szerb Megújódási Mozgalom több kisebb párttal szövetkezett (Gazdagság Visszatérése Szerb Lista, Népi Parasztpárt, Szerbiai Liberálisok, valamint a „Szeretem Krajínát” Mozgalom). A Szerb Radikális Párt listáját továbbra is Vojislav Šešelj vezette, míg a Szerbiai Szocialista Pártnál Ivica Dačić került az élre Milošević helyett. Az alábbi kisebb választási pártok próbálkozásának is szemtanúi lehettünk: a Szandzsákért Koalíciós Lista, a „Miért ne lehetne jobb” formáció, a Vajdasági Pártok koalíciója, a Szerbiai Roma Unió, a Reformista Párt, a Szerbiai Demokrata Közösség, a Preševo-völgyi Albánok Koalíciója, a Szociáldemokrácia és a Roma Párt. A vajdasági magyar pártok nem tudtak megegyezni egy közös listában, így elindult a parlamenti választásokon a Kasza József nevével fémjelzett Vajdasági Magyar Szövetség, és az Ágoston Károly vezette Magyar Összefogás Koalíciója. Szemtanúi lehettünk továbbá a Szociáldemokrata Párt és a Szerbiai Egyesült Nyugdíjaspárt összefogásának. A választásokon elindult Bogoljub Karić médiavállalkozó listája is Szerbia Ereje Mozgalom néven (lásd 17. táblázat).

17. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2007. január 21.)*

Sor-szám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
1.	Szerb Radikális Párt	SRS	1 153 453	28,59	81	32,40
2.	Demokrata Párt	DS	915 854	22,71	64	25,60
3.	Szerbiai Demokrata Párt – Új Szerbia	DSS–NS	667 615	16,55	47	18,80
4.	G17 Plusz	G17 PLUS	275 041	6,82	19	7,60
5.	Szerbiai Szocialista Párt	SPS	227 580	6,64	16	6,40

Sor-szám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
6.	Liberális Demokrata Párt – Szerbiai Polgárok Szövetsége – Vajdasági Szociáldemokrata Liga	LDP–GSS–LSV	214 262	5,31	15	6,00
7.	Vajdasági Magyar Szövetség	VMSZ	52 510	1,30	3	1,20
8.	Szandzsákért Koalíciós Lista	LZS	33 823	0,84	2	0,80
9.	Szerbiai Roma Unió	URS	17 128	0,42	1	0,40
10.	Preševó-völgyi Albánok Koalíciója	KAPD	16 973	0,42	1	0,40
11.	Roma Párt	RP	14 631	0,36	1	0,40

Forrás: RIK

A 60,56%-os részvétel mellett lezajlott választásokon a DS-nek 22,9%-os eredményével sikerült megdupláznia képviselőinek számát, így ezután 65 demokrata vett részt a törvényhozás munkájában. A mandátumnövekedés a G17 Plusz kárára történt, amelynek támogatottsága jelentősen visszaesett – 6,8%-ra –, ami 19 képviselői helyre volt elegendő. A Čedomir Jovanović köré tömörülő liberális erők 5,3%-ot kaptak, így 15-en ültek ebben a parlamenti koalícióban. Az SRS mindösszesen egy mandátumot veszített, így a 28,59%-os eredmény 81 helyre volt elegendő. A DSS és szövetségese, az NS 47 mandátumot szerzett, míg a szocialista frakció 16 főre csökkent. A választási törvény 2004-es módosításával eltörölték a kisebbségi pártok számára az 5%-os bejutási küszöböt, így a VMSZ három, a szandzsákiak kettő, a preševói albánok egy, a romák pedig két listán egy-egy képviselővel voltak jelen a Szerbiai Népképviselőházban.

6.2.8. A 2008-as választások

2008. február 17-én Koszovó kinyilvánította függetlenedését Szerbiától. 2008. március 8-án Vojislav Koštunica kormányfő lemondott, és előrehozott választásokat javasolt május 11-ére, a helyhatósági választások napjára. A koszovói függetlenség kikiáltása és az entitás egyre szélesebb körű elismerése türethetetlen koalíciós feszültséget keltett a szerb kormányban. A kabinetnek egyetlen fontos kérdésben sem volt egységes álláspontja, emellett a háttérben ott húzódott a DS és a DSS harca az EU-integrációval kapcsolatban. A januári elnökválasztás eredménye és a februári koszovói függetlenedés kormányválsághoz és rendkívüli választásokhoz vezetett.

A 2008. május 11-ére kiírt parlamenti voksoláson 22 tömörülésnek sikerült listát állítania. A köztársasági elnök által vezetett Európai Szerbiáért (*Za evrpsku Srbiju* – ZES) szövetség magába foglalta a DS-t, a G17 Pluszt, az SPO-t, az LSV-t és a Szandzsáki Demokrata Pártot. A Liberális Demokrata Párt egyedül vágott neki a választásoknak. Ismét

szövetségre lépett a Szerbiai Demokrata Párt – Új Szerbia tandem. A radikális pártot továbbra is a hágai nemzetközi törvényszék fogdájában „raboskodó” Vojislav Šešelj vezette. A Szerbiai Szocialista Párt szövetséget kötött a Szerbiai Egységes Nyugdíjas Párttal és az Egységes Szerbiával. A választásokon önállóan indult a demokraták szövetségesének számító Bosnyák Lista az Európai Szandzsákért. Pásztor István vezetésével létrejött a Magyar Koalíció, amely három vajdasági magyar párt összefogásából alakult (Vajdasági Magyar Szövetség, Vajdasági Magyar Demokrata Párt, Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége). A korábbiakhoz hasonlóan több kisebb párt is jelezte indulási szándékát, ezek a következők: Reformpárt, „A falut is kérdezzék meg!”, Szerbia Ereje Mozgalom, Gorániak Polgári Kezdeményezése, Szerbiai Egyesült Vlachok, Vajdasági Párt, Romák a Romákért, Montenegrói Párt, Szerbiai Romák Uniója, Preševo-völgyi Albánok Koalíciója, Bácskai Bunyevácok Szövetsége, Szerbiám Mozgalom, Szerbiáért Népi Mozgalom, A Diaszpóra Hazafias Pártja, valamint a Roma Párt.

A 2008-as választások során figyelemre méltó volt, hogy a legtöbb párt a kisebbségeket is meg kívánta győzni, ezért szóróanyagait több nyelven terjesztették országszerte. Szerb kampányszakemberek véleménye szerint a pártok klasszikus politikai propagandát folytattak, amelyből hiányoztak a modern politikai marketing és PR eszközei.³⁴²

A Köztársasági Választási Bizottság közleménye szerint a szavazáson a választásra jogosultak 61,35%-a járult az urnákhoz, hogy kifejezzék politikai akaratukat és éljenek alkotmányos jogukkal. A DS köré tömörülő ZES 38,4%-ot kapott, így 102 képviselői helyre tett szert. A radikálisok erősödtek az egy évvel korábbiakhoz képest: a szavazatok 29,45%-át szerezték meg, de ez csak 78 parlamenti mandátumot eredményezett számukra. A DSS-NS kettős jelentősen visszaesett a 11,61%-os támogatottságával és a megszerzett 30 képviselői helyével. Az SPS a köré tömörülőknél köszönhetően erősödött, így 7,58%-ot, vagyis 20 mandátumot kapott. Az egyedül induló liberálisok ekkor érték el legjobb eredményüket, mivel 5,24%-os támogatottsággal 13 képviselőt juttattak be a parlamentbe. A kisebbségi pártok közül – amelyeknek továbbra sem kellett elérniük az 5%-os támogatottságot – a Magyar Koalíció 4 főre növelte képviselétét, a preševói albán képviselő újra bejutott, mint ahogyan Sulejman Ugljanin is, a Bosnyák Lista az Európai Szandzsákért képviselője (lásd 18. táblázat).

18. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2008. május 11.)*

Sor-szám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Pártok rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
1.	Európai Szerbiáért	ZES	1 590 200	38,40	102	40,80
2.	Szerb Radikális Párt	SRS	1 219 436	29,45	78	31,20
3.	Szerbiai Demokrata Párt – Új Szerbia	DSS–NS	480 987	11,61	30	12,00

³⁴² Najpriljavija kampanja do sada. Forrás: www.b92.net/info/izbori2008/analize.php?nav_id=297784 (Letöltve: 2012. 08. 30.)

Sor-szám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Pártok rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
4.	Szerbiai Szocialista Párt – Szerbiai Egyesült Nyugdíjas Párt – Egységes Szerbia	SPS –PUPS –JS	313 896	7,58	20	8,00
5.	Liberális Demokrata Párt	LDP	216 902	5,24	13	5,20
6.	Magyar Koalíció	MK	74 874	1,81	4	1,60
7.	Bosnyák Lista az Európai Szandzsákért	BLZES	38 148	0,92	2	0,80
8.	Preševo-völgyi Albánok Koalíciója	KAPD	16 801	0,41	1	0,40

Forrás: RIK

6.2.9. A 2012-es választások

Szerbiában a 2012-ben esedékes parlamenti választásokat május 6-ra írta ki a köztársasági elnök, aki nem sokkal később bejelentette lemondását annak érdekében, hogy a parlamenti és helyhatósági választásokkal együtt rendezhessék meg az államfőválasztást is. Összesen 18 választási listát indítottak el a pártok.³⁴³ Az LDP, a DSS, a Reformpárt, a Szociáldemokraták Szövetsége, a Kommunista Párt, a Dveri és a radikálisok önálló listát indítottak a választásokon. Boris Tadić demokrata pártjának égisze alatt került fel a listára Rasim Ljaljić, valamint a Vajdasági Szociáldemokrata Liga számos tagja is. A Tomislav Nikolić által vezetett „Mozdítsuk előre Szerbiát” koalícióban részt vettek a következő pártok:³⁴⁴

- Szerb Haladó Párt (*Srpska napredna stranka*);
- Új Szerbia (*Nova Srbija*);
- Szerbiai Kis- és Középvállalkozók Szövetsége (*Asocijacija malih i srednjih preduzeća i preduzetnika Srbije*);
- A Szerb Köztársaság Menekültjeinek Egyesült Koalíciója (*Koalicija udruženja izbjeglica u Republici Srbiji*);
- Szerbia Ereje Mozgalom (*Pokret snaga Srbije – BK*);
- Nemzeti Parasztpárt (*Narodna seljačka stranka*);
- Bosnyák Nemzeti Párt (*Bošnjačka narodna partija*);
- Macedónok Demokrata Pártja (*Demokratska partija Makedonaca*);
- Roma Párt (*Romska partija*);
- Vlach Egységmozgalom (*Pokret vlašskog ujedinjenja*);

³⁴³ Szerbia választ. Forrás: www.magyarsoz.ro/hu/2012_05_05/kozelet/25849/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)

³⁴⁴ Pokrenimo Srbiju – Tomislav Nikolić. Forrás: www.srbijaizbori.com/izborne-liste/pokrenimo-srbiju-tomislav-nikoli.html (Letöltve: 2014. 03. 05.)

- Szocialista Mozgalom (*Pokret socijalista*);
- Mozgalom Szerbia Gazdasági Fellendüléséért (*Pokret privredni preporod Srbije*).

A korábban mindig kormánypárti G17 Plusz a választások előtt átalakult, és egy szélesebb szövetséget hozott létre, amely a Szerbia Egyesült Régiói (*Ujedinjeni Regioni Srbije – URS*) nevet vette fel, vezetője továbbra is Mladen Dinkić volt. Az előző választáshoz hasonlóan ismét szövetségben indult a Szerbiai Szocialista Párt, a Szerbiai Egyesült Nyugdíjasok Pártja (PUPS) és az Egységes Szerbia (JS). A választásokon önálló listát indított a Munkások és Parasztok Mozgalma (*Pokret radnika i seljaka*).³⁴⁵

Megmérettette magát önálló listán a „Mindannyian Együtt” koalíció is, amelyben a Bosnyák Demokrata Közösség, a Magyar Polgári Szövetség, a Magyar Remény Mozgalom, a Horvát Demokrata Közösség és a Szlovák Párt által jelölt képviselők szerepeltek. Elindult a választáson az „Egyike sem a felkínált válaszoknak” politikai párt (*Nijedan od ponuđenih odgovora – NOPO*). A kisebbségi listák között szerepelt a Vajdasági Magyar-Szövetség, a Szandzsáki Demokratikus Akciópárt, a Preševo-völgyi Albánok Koalíciója és a Montenegrói Párt.

A jelölő pártok közül megemlítendő a Kommunista Párt, amelyet Josip Broz, Tito egyik unokája vezetett. A másik említésre érdemes résztvevő a Dveri, amely antiglobalista és euroszeptikus eszméket hirdetett, és meglehetősen populista programmal állt elő. A választások után a korábbi kormánypártokon kívül szinte az összes párt választási családsokat emlegetett, sőt az SNS elnöke a választási eredmények megsemmisítését is javasolta, végül azonban erre nem került sor.³⁴⁶

19. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártoként (2012. május 06.)

Sor-szám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Pártok rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
1.	„Mozdítsuk előre Szerbiát”	SNS	940 659	24,04	73	29,20
2.	„Választás egy jobb életért”	DS	863 294	22,06	67	26,80
3.	Szerbiai Szocialista Párt – Szerbiai Egyesült Nyugdíjas Párt – Egységes Szerbia	SPS–PUPS–JS	567 689	14,51	44	17,60

³⁴⁵ *Devet lista prvi put na izborima*. Forrás: www.b92.net/info/izbori2012/vesti.php?yyyy=2012&mm=04&dd=29&nav_id=604845 (Letöltve: 2012. 04. 29.)

³⁴⁶ SZILÁGYI Imre (2012c): Szerbia útja a választásoktól a koalíciós megállapodás aláírásáig. *MKI-tanulmányok*, 16. sz. 6. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=BKIGXH (Letöltve: 2012. 07. 23.)

Sorszám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Pártok rövidítése	Szavazatok száma	Szavazatarány (%)	Mandátumok száma	Mandátumarány (%)
4.	Szerbiai Demokrata Párt	DSS	273 532	6,99	21	8,40
5.	Liberális Demokrata Párt	LDP	255 546	6,53	19	7,60
6.	Szerbia Egyesült Régiói	URS	215 666	5,51	16	6,40
7.	Vajdasági Magyar Szövetség	VMSZ	68 323	1,75	5	2,00
8.	Szandzsáki Demokratikus Akciópárt	SDAS	27 708	0,71	2	0,80
9.	„Mindannyian Együtt”	SZ	24 993	0,64	1	0,40
10.	„Egyike sem a felkínált válaszoknak”	NOPO	22 905	0,59	1	0,40
11.	Preševo-völgyi Albánok Koalíciója	KAPD	13 384	0,34	1	0,40

Forrás: RIK

A választások eredményeként hat országos listán és öt kisebbségi listán nyertek mandátumot a képviselők. A szavazás nyertese a haladók koalíciója volt, mivel 73 mandátumot sikerült szerezniük, mögöttük második helyen végzett a Demokrata Párt. A legnagyobb nyertesnek a szocialisták számítanak, mivel sikerült megduplázniuk mandátumaik számát, így valóban a mérleg nyelvét jelentették ezután. A Szerbiai Demokrata Párt veszített korábbi támogattságából, míg a liberális demokratáknak sikerült megnövelniük parlamenti képviselőik számát. Az URS (korábban G17 Plusz) szintén sikereket könyvelhetett el magának, mivel míg korábban a demokratákkal közös listán indult, addig 2012-ben 16 mandátumot szereztek. A kisebbségek közül a VMSZ ötre növelte a képviselői számát, a szandzsákiak és az albánok megtartották korábbi arányukat. Frissen bekerült viszont a parlamentbe a „Mindannyian együtt” és az „Egyike sem a felkínált válaszoknak” szervezet egy-egy képviselője (lásd 19. táblázat).

6.2.10. A 2014-es választások

A szocialista és haladó kormánypártok közötti feszültség a parlament feloszlásához vezetett,³⁴⁷ így az államfő a belgrádi helyhatósági választások napjára, 2014. március 16-ára írta ki az előrehozott parlamenti választásokat, ahol 19 párt, illetve szövetség listája indult.³⁴⁸ Saját listát állított a Szerbiai Demokrata Párt, a Vajdasági Magyar Szövetség, a Szerb Radikális Párt, a Szerbia Egyesült Régiói, a Dveri, a Szandzsáki Demokratikus Akciópárt, a Demokratikus Akciópárt, az Orosz Párt, a Patrióta Front, a Harmadik Szerbia – Keményen dolgozó emberekért, az immáron Josip Broz vezette Montenegrói Párt, továbbá elindult az Elég civil lista, valamint önállóan mérettették meg magukat a demokraták is a Demokrata Párttal a demokratikus Szerbiáért listával. Boris Tadić Új Demokrata Pártja szövetségben indult a Vajdasági Szociáldemokrata Ligával, a VMDK-val, az Együtt Szerbiáért és az Együtt Vajdaságért mozgalommal, valamint a Romák Demokratikus Bal Pártjával. A „Mindannyian Együtt” választási koalíció listáján a Bosnyák Demokrata Közösség, a Magyar Polgári Szövetség, a Magyar Remény Mozgalom, a Horvát Demokrata Közösség és a Szlovák Párt képviselői szerepeltek ismét. „Minden nemzet és nemzetiség polgárának koalíciójaként” indult a Ruszin és Szlovák Demokrata Párt. Szövetségbe tömörült a Liberális Demokrata Párt a Szandzsáki Bosnyák Demokrata Közösség és a Szociáldemokrata Unió. A Szerb Szocialista Párt korábbi szövetségeseivel, a Szerbiai Egyesült Nyugdíjasok Pártjával és az Egységes Szerbia szervezettel indult koalícióban. A 2014-es választásokon is a Szerb Haladó Párt koalíciója bizonyult a legnagyobbak, amely a „Hiszünk a jövőben – Aleksandar Vučić” nevet viselte, ennek tagja volt a haladókön kívül Szerbia Szociáldemokrata Pártja, az Új Szerbia, a Szerb Megújódási Mozgalom és a Szocialisták Összefogása. A választásokon a polgárok 53,09%-a jelent meg, szavazataik eredményeként a parlamenti pártok száma lecsökkent. A négy országos párt- és három kisebbségi listáról jutottak csak be a parlamentbe képviselők, így nagymértékű koncentráció valósult meg. A haladók szövetsége 48,35%-ot ért el, amivel 158 mandátumot szereztek a törvényhozásban, a szocialisták pedig megtartották 44 képviselői helyüket. A két baloldali demokrata párt közel azonos eredménnyel 19 és 18 mandátumot szerzett. A VMSZ-nek és a szandzsákiaknak egy-egy mandátummal sikerült növelnie jelenlétét, míg új erőként jelent meg a bosnyákok riválisának számító Demokratikus Akciópárt két képviselővel (lásd 20. táblázat).

³⁴⁷ A gyakorlatban Aleksandar Vučić, a haladó párt elnöke és miniszterelnök-helyettes kérte a kormányfőtől, Ivica Dačićtól a parlament feloszlását, aki a megállapodásuk után az államfőhöz fordult kérésével. Az államfő 2014. január 29-én feloszlatta a parlamentet, majd kiírta az előrehozott választásokat.

³⁴⁸ *Izborne liste*. Forrás: www.rik.parlament.gov.rs/arhiva-izbori-za-narodne-poslanike-2014.php (Letöltve: 2017. 05. 24.)

20. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegosztás pártonként (2014. március 16.)

Sor-szám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Pártok rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
1.	„Hiszünk a jövőben – Aleksandar Vučić”	SNS–SDPS –NS–SPO –PS	1 736 920	48,35	158	63,20
2.	Szerbiai Szocialista Párt	SPS–PUPS –JS	484 607	13,49	44	17,60
3.	„Demokrata Párttal a Demokratikus Szerbiáért”	DS–Nova –DSHV –USS–BS	216 634	6,03	19	7,60
4.	„Új Demokrata Párt – Boris Tadić”	NDS –LSV–ZZS –VMDK –ZZV–DLR	204 767	5,70	18	7,20
5.	„Vajdasági Magyar Szövetség – Pásztor István”	VMSZ	75 294	2,10	6	2,40
6.	„Szandzsáki Demokratikus Akciónpart – Sulejman Ugljanin”	SDAS	35 157	0,98	3	1,20
7.	„Demokratikus Akciónpart – Riza Halimi”	PDD	24 301	0,68	2	0,80

Forrás: RIK

A 2014. évi előrehozott választások eredményeként a radikálisok immáron másodszor kerültek kívül a parlamenten. A rendszerváltástól közel 20 évig parlamenti jelenléttel bíró Szerbiai Demokrata Párt, az örök ellenzéki Liberális Demokrata Párt és a folyamatosan kormánypártként működő G17 Plusz/URS pedig kiszorult a törvényhozásból.

6.2.11. A 2016-os választások

2016. január 17-én Aleksandar Vučić a Szerb Haladó Párt főbizottsági ülésén bejelentette, hogy előrehozott választások kiírását fogja kezdeményezni az államfőnél. Az indoklás szerint teljes mandátumra van szükség a súlyos döntések meghozatalához, hogy az ország a gyökeres reformok végrehajtása után 2020-ban az EU kapujában álljon. Szakértők szerint azonban más állt a háttérben. Január 10-én, a vízilabda-Európa-bajnokság megnyitóján

az államfőt és a miniszterelnököt kifütyülték, ami mély nyomot hagyott a miniszterelnökben, és ekkor szinte érezhetővé vált, hogy kiírják a választásokat. A másik ok, hogy elérkezettnek látták az időt a koalíciós partnernek számító Szerb Szocialista Párttól való szakításhoz. Bármelyik hivatalos vagy mögöttes okot is fogadjuk el, azt mindenképp látnunk kell, hogy a döntés egyetlen személy kezében volt: a kormányfőben. A parlament feloszlásának hírére az amúgy is parázsló politikai közélet még jobban felpeszdült.

A kormány 2016. március 3-án küldte el levelét az államfőnek, amelyben a parlament feloszlását javasolták, másnapról tehát elstartolt a kampány. Az előrehozott választások napját a köztársasági elnök 2016. április 24-ére írta ki. A dátum kiválasztásánál szempontot jelentett, hogy a rendes tartományi választásokat Vajdaságban és a normál önkormányzati választást is egyazon napon kívánták megtartani, mivel a magasan perszonalizált szerbiai politikai kultúrában a kampány sikeresebb lehet, ha egyszerre tartják azokat. A kampánypénzek eloszlása nagy fokú aránytalanságot jelentett, ugyanis a haladók költségvetése 6,3 millió eurót tett ki, a Szerbiai Szocialista Párt 2,9 millió euróból kampányolt, a Demokrata Párt 748 860 euróból, a DSS–Dveri 532 382 euróból, a VMSZ pedig 112 742 euróból.

A választások eredményeként országos szinten a választópolgárok 56,07%-a járult az urnák elé, ami a demokratikus rendszerváltás óta a második legalacsonyabb részvételt jelenti. A részvételi adatsorból világosan látszik, hogy a csökkenés következtében egyre kevesebben érzik úgy, hogy szavazatukon múlik az ország sorsa. Távolmaradásukat több tényezővel magyarázhatjuk. Egyrészt az emberek kiábrándultak a jelenlegi pártokból, ugyanis a valódi reformok hatását nem érzik életükben, és a várt jóléti fejlődés is elmaradt. Másrészt nem elhanyagolható az sem, hogy a rossz megélhetési lehetőségek miatt sokan külföldön dolgoznak vendégmunkásként, sőt akár családtagjaikkal együtt külföldön élnek már, így a választásokra nem térnek haza. A további ok a nemzetközi tendenciához kapcsolódik, ami szerint nemcsak Szerbiában, de más európai államokban is egyre csökken a részvételi arány, tehát a nemzetközi trendhez igazodik Szerbia is.

Országos szinten az előrehozott választások kiírása nem hozta meg a várt eredményt, ugyanis több párt került be a parlamentbe, mint amennyi 2014 és 2016 között volt jelen, másrészt a haladók mandátumaránya is lecsökkent ennek következtében (lásd 21. táblázat). A Szerb Haladó Pártnak és szövetségeseiknek sikerült megszerezniük a szavazatok 48,25%-át, ami mögött egyébként szavazatszám-növekedés áll, viszont azt mandátumcsökkenés követte (158-ról 131-re csökkent). A választások eredményeként a parlamentbe visszatért a Szerb Radikális Párt, amelynek szavazóbázisa két év alatt nagymértékben megnőtt. Ennek hátterében Vojislav Šešelj Szerbiába való visszatérése és a választások előtt kihirdetett elsőfokú felmentő ítélete állt. A másik újonnan parlamenti képvisellel rendelkező szélsőséges jobboldali csoportot a DSS–Dveri kettős alkotja, amely 13 képviselői helyen osztozik.

21. táblázat
*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártoként (2016. április 24.)*

Sor- szám	Pártok (koalíciók) elnevezése	Pártok rövidí- tése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátu- mok száma	Mandátum- arány (%)
1.	Szerb Haladó Párt	SNS	1 823 147	48,25	131	52,40
2.	Szerb Szocialis- ta Párt – Egységes Szerbia	SPS-JS	413 770	10,95	29	11,60
3.	Szerb Radikális Párt	SRS	306 052	8,10	22	8,80
4.	Elég volt! koalíció	DJB	227 626	6,02	16	6,40
5.	Demokrata Párt	DS	227 589	6,02	16	6,40
6.	Szerbiai Demokrata Párt – Dveri	DSS- Dveri	190 530	5,04	13	5,20
7.	Szociáldemokrata Párt – Liberális Demokrata Párt – Vajdasági Szociáldemokrata Liga	SDS- LDP- LSV	189 564	5,02	13	5,20
8.	Vajdasági Magyar Szövetség	VMSZ	56 620	1,50	4	1,60
9.	Bosnyák Demokrata Unió	BDZS	32 526	0,86	2	0,80
10.	Szandzsáki Demokratikus Akciópárt	SDA	30 092	0,80	2	0,80
12.	Zöldek Pártja	ZS	23 890	0,63	1	0,40
11.	Demokratikus Akciópárt	PDD	16 262	0,43	1	0,40

Forrás: RIK

6.3. Képviselőházi (Zastupnički Dom) választások Horvátországban

6.3.1. Az 1990-es választások

Az első választások időszakában 33 pártot és 16 politikai szervezetet regisztráltak, amelyek közül csupán kilenc nyert mandátumot számos független képviselővel együtt.³⁴⁹ 1990. február 5-én a Horvát Köztársaság közigazgatási és igazságügyi minisztériuma fel-

³⁴⁹ LŐRINCZNÉ BENCZE (2015a): *i. m.* 128.

hívást intézett a politikai szervezetekhez, miszerint szabadon bejegyeztethetik szervezeteiket a többpártrendszer megvalósításának köszönhetően. Így a következő pártok kérték a nyilvántartásba vételt:

- Horvát Demokrata Párt (*Hrvatske demokratske stranke* – HDS);
- Horvát Demokrata Közösség (*Hrvatske demokratske zajednice* – HDZ);
- Horvát Kereszténydemokrata Párt (*Hrvatske kršćanske demokratske stranke* – HKDS);
- Horvát Szociálliberális Szövetség (*Hrvatskog socijalno-liberalnog saveza* – HSLS);
- Radikális Egyesület az Egyesült Európai Államért (*Radikalnog udruženja za Sjedinjene Europske Države* – RUSED);
- Horvát Szociáldemokrata Párt (*Socijaldemokratska stranka Hrvatske* – SDSH);
- Horvát Kommunista Szövetsége (*Savezu komunista Hrvatske* – SKH);
- Horvátországi munkás nép Szocialista Szövetsége (*Socijalističkom savezu radnog naroda Hrvatske*).

A kétfordulós parlamenti választás első körét 1990. április 22–23-án, míg a második fordulót 1990. május 6–7-én rendezték meg. A 351 parlamenti mandátumért 1 705 jelölt, 33 politikai párt és 16 különféle egyesület versenyzett. Önállóan mérettette meg magát többek között a Horvát Demokrata Közösség, a Horvát Parasztpárt (*Hrvatska seljačka stranka* – HSS), a Horvát Kommunista Szövetsége és a Horvát Szocialista Párt. Nemzeti Megállapodás Koalíciója néven választási szövetséget kötött a Horvát Szociálliberális Párt, az SDSH, a HKDS és a Horvát Demokrata Párt.

A választások előtt közvélemény-kutatást végeztek a szavazópolgárok körében, hogy az első többpárti választásokon milyen preferenciák menték választanak pártot (22. táblázat). Mint ahogyan a felmérésből látszik, a szavazók többsége a pártprogramokat alapul véve ismerte meg az új szervezeteket, azonban a reformkommunisták a közvéleményben még tartották magukat, míg a zöldek kevésbé megfogható programmal álltak elő.

22. táblázat
Pártpreferenciák az 1990-es választások előtt

Választás oka	Pártpreferenciák (%)				
	HDZ	KNS	SKH–SDP	SDSH	Zöldek
Pártprogram	47	41	50	49	20
Pártvezetés	27	23	21	22	11
A problémákra a legjobb megoldást nyújtják.	21	29	24	18	56

Forrás: GREĐIĆ, Ivan – KASAPOVIĆ, Mirjana – ŠIBER, Ivan – ZAKOŠEK, Nenad (1991): *Hrvatska u izborima '90.* Zagreb, Naprijed. 59.

A választások eredményeként a szavazatok 42%-ával a HDZ messzemenően megelőzte többi versenytársát, és 205 parlamenti mandátumot szerzett az akkori 356-ból. Második helyen 35%-kal a Horvát Kommunista Szövetsége végzett, így 107 mandátumhoz jutott. A voksok 15%-át szerezte meg a Nemzeti Megállapodás Koalíciója, ezzel 21 mandátumot kapott; a horvátországi Szerb Demokrata Párt pedig a voksok 1,6%-ával csupán öt mandátumot szerzett. A fennmaradó képviselői helyeket független jelöltek és a nemzeti kisebbségek képviselői szereztek meg (lásd 23. táblázat). Fontos megemlíteni, hogy a HDZ és az SKH–SDP közötti ideológiai különbségek olyan területeken is markánsan jelentkeztek, mint az önállóság vs. délszláv közösségben való továbbélés vagy az európai orientáció szükségessége, míg a társadalmi egyenlőség és a szolidaritás kiemelt fontosságú volt mindkettő politikájában.³⁵⁰

23. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1990. május 7.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Horvát Demokrata Közösség	HDZ	1 201 122	42,00	205	58,00
Horvát Kommunista Szövetsége	SKH–SDP, SSH	1 011 967	35,00	107	30,00
Nemzeti Megállapodás Koalíciója	KNS	439 372	15,00	21	6,00
Szerb Demokrata Párt	SDS	46 418	1,60	5	1,00
Független és kisebbségi képviselők	–	175 932	6,40	18	5,00
Összesen	–	2 864 811	100,00	356	100,00

Forrás: DIP–RH

6.3.2. Az 1992-es parlamenti választások

1992. április 9-én a horvát parlament új választási törvényt fogadott el, amely megváltoztatta a korábbi választási rendszert. Ennek következtében egyfordulós választási struktúrát alakítottak ki, ahol radikálisan lecsökkentették a képviselői helyek számát is, így 60 mandátum sorsa arányos választási rendszerben, pártlistákra leadott szavazatok alapján dőlt el, míg további 60 képviselőt többségi szisztémában választottak meg a polgárok, valamint biztosították a nemzeti kisebbségek képviseletét is (13 fő). A parlamenti bejutási küszöböt 3%-ban

³⁵⁰ GREDIĆ–KASAPOVIĆ–ŠIBER–ZAKOŠEK (1991): *i. m.* 105.

határozták meg. A választásokra 17 listát jelentettek be, a 16 pártlista mellett egy három regionális pártból álló választási koalíciós lista is megmérettette magát (lásd 24. táblázat).

24. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1992. augusztus 2.)

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)	
Horvát Demokrata Közösség	HDZ	1 176 437	44,68	85	61,59	
Horvát Szociálliberális Párt	HSLŠ	466 356	17,71	14	10,14	
Horvát Jogpárt	HSP	186 000	7,06	5	3,62	
Horvát Néppárt	HNS	176 214	6,69	6	4,35	
Horvát Szociáldemokrata Párt	SDP	145 419	5,52	11	7,97	
Horvát Parasztpárt	HSS	111 869	4,25	3	2,17	
Koalíció	Dalmát Akció	–	83 623	3,18	6	4,35
	Isztriai Demokratikus Sabor					
	Rijekai Demokratikus Szövetség					
Szerb Néppárt	SNS	n. a.	n. a.	3	2,17	
Független jelöltek	–	n. a.	n. a.	5	3,62	
Összesen	–	–	–	138	100,00	

Forrás: DIP–RH

6.3.3. Az 1995-ös választások

A második parlament megbízatása csak 1996-ban járt volna le, azonban a horvát kormány, valamint az államfő, Franjo Tuđman úgy ítélte meg, hogy itt az ideje kihasználni a Vihar hadművelet katonai sikere miatti eufóriát. Ismét változtatásokat eszközöltek a választási törvényen, összesen 127 főben határozták meg a parlament létszámát, aminek következtében – a kormányzó HDZ-nek kedvezve – 80 képviselőt arányos rendszerben pártlistáról, 28-at pedig többségi rendszerben választottak meg; természetesen az ezen felüli 12 mandátum a határon túli horvátoké lett, az országban élő nemzeti kisebbségek képviselőinek száma viszont lecsökkent, így a szerbek csupán három, míg a többi kisebbség összesen négy mandátumot kapott. A parlamentbe bejutáshoz az összes érvényes szavazat minimum 5%-át kellett megszereznie egy pártnak.

A választásokon 17 bejegyzett párt indított listát, továbbá öt szervezet koalícióba tömörült Egyesült Lista néven. A kormányzó HDZ – habár képviselőinek száma 2,53%-kal csökkent – meg tudta őrizni többségét a parlamentben. Hiába fogott össze a Horvát Parasztpárt, az Isztriai Demokratikus Sabor, a kereszténydemokraták és a baranyai szlovén kisebbség, fragmentált ellenzék jött létre, köszönhetően a választási rendszer arányosító modelljének és a kompenzáció teljes hiányának (lásd 25. táblázat).

25. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1995. október 29.)

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Horvát Demokrata Közösség		HDZ	1 093 403	45,20	75	59,00
Koalíció	Horvát Parasztpárt	–	441 390	18,30	10	7,90
	Isztriai Demokrati- kus Sabor				4	3,00
	Horvát Néppárt				2	1,60
	Horvát Keresztény- demokrata Unió				1	0,70
	Baranyai- Szlovén- Horvát Párt				1	0,70
Horvát Szociálliberális Párt		HSLs	279 245	11,50	12	9,50
Szociáldemokrata Párt		SDP	215 839	8,90	10	7,90
Horvát Jogpárt		HSP	121 095	5,00	4	3,00
Egyéb		–	276 402	11,1	8	6,70
Összesen		–	2 427 374	100,00	127	100,00

Forrás: DIP–RH

6.3.4. A 2000-es választások

Franjo Tuđman halála után az egész politikai rendszert megreformálták, többek között újra hozzányúltak a választási törvényhez. 1999. október 29-én (a korábbi parlament megbíztatásának lejártakor) elfogadták az új törvényt, amely szerint az országot tíz választási

kerületre osztották, további egyet a diaszpóra számára létesítettek, a kisebbségek számára pedig létrehozták a 12. választókerületet. Ezen a választáson használták először a mai módszert, miszerint a tíz választókerületben 14 mandátumot osztanak ki, a 11. kerületben voksolhattak a határon túliak öt képviselőre,³⁵¹ míg a nemzeti kisebbségek szintén öt képviselőt küldhettek a parlamentbe (a szerbek egyet, míg további négy képviselőt a többi kisebbség választott meg). A választásokat 1999. december 22-ére tűzték ki, azonban Tuđman elnök halála miatt 2000. január 3-ára napolták el. A kibővített 151 mandátumért 4 006 jelölt versenyzett 55 párt színeiben, és végül 18 koalíció és 20 közös lista indult. A választáson a jogosultak 76,55%-a vett részt (lásd 26. táblázat).

26. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2000. január 3.)

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidí- tése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Koalíció Horvát Szociálliberális Párt Tengermelléki és Hegyvidéki Szövetség Baranyai-Szlovén Horvát Szövetség	Szociáldemokrata Párt	SDP	133 136	40,84 24 2 1	44	29,15
	HLSL				15,90	
	PGS				1,32	
	SBHS				0,66	
Horvát Demokrata Közösség		HDZ	676 264	24,38	46	30,46
Koalíció	Horvát Parasztpárt	HSS	431 484	15,55	17	11,26
	Isztriai Demokratikus Sabor	IDS			4	2,65
	Horvát Néppárt	HNS			2	1,32
	Liberális Párt	LS			2	1,32
	Horvát Szociáldemokrata Akció	ASH			0	0,00

³⁵¹ A 2000-es választások idején hatályban lévő, a képviselők megválasztásáról szóló törvény 44. szakaszának 2. pontja értelmében a diaszpóra mandátumainak számát úgy határozták meg, hogy az I–X. választókerület összes érvényes szavazatszámát elosztották a 140 mandátummal. A határon túli választókerület érvényes szavazatainak számát pedig elosztották az előbb kapott eredménnyel, és az így kapott szám lett a diaszpóra mandátumainak száma, jelen esetben 6. (Az eltérések okainak feltárásáért köszönettel tartozom Lőrinczné Bence Editnek.)

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidí- tése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Koalíció	Horvát Jogpárt	146 496	5,28	4	2,65
	Horvát Kereszténydemok- rata Unió			HKDU	1
Szerb Néppárt	SNS	n. a.	n. a.	1	0,66
Független jelöltek	–	n. a.	n. a.	3	1,99
Összesen	–	2 774 280	–	151	100,00

Forrás: DIP–RH

6.3.5. A 2003-as választások

A 2003. november 23-án megtartott parlamenti választásokon a következő három szintről adódtak össze a mandátumok:

- 140 mandátumot a tíz választókerületben osztottak ki;
- öt mandátumot a 11. választókerületben, amelybe a határon túli horvátok tartoztak;³⁵²
- nyolc mandátumot a nemzeti kisebbségek képviselői szerezhettek ismét meg (hármát a szerbek, további ötöt a többi kisebbség együttesen).

Összesen 4 371 608 horvát választópolgár szerepelt a választói névjegyzékben, ebből 2 409 240 szavazó vett részt a voksoláson; 393 844 személy szavazott valamely nemzeti kisebbség képviselőjére, valamint 399 049 határon túli horvát adta le szavazatát valamely külföldi diplomáciai képviseleten (lásd 27. táblázat).

³⁵² A 2003-as választások idején hatályban lévő, a képviselők megválasztásáról szóló törvény 41. szakaszának 2. pontja értelmében a diaszpóra mandátumainak számát úgy határozták meg, hogy az I–X. választókerzet összes érvényes szavazatszámát elosztották a 140 mandátummal. A határon túli választókerzet érvényes szavazatainak számát pedig elosztották az előbb kapott eredménnyel, majd az így kapott eredmény jelentette a diaszpóra mandátumainak számát, jelen esetben 4-et. (Az eltérések okainak feltárásáért köszönettel tartozom Lőrinczné Bencze Editnek.)

27. táblázat
*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2003. november 23.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Horvát Demokrata Közösség		HDZ	800 503	33,23	66	43,42
Koalíció	Szociálde- mokrata Párt	SDP	560 593	23,26	34	22,37
	Isztriai Demokratikus Sabor	IDS			4	2,63
	LIBRA	Libra			3	1,97
	Liberális Párt	LS			2	1,32
Koalíció	Horvát Néppárt	HNS	198 781	8,25	10	6,58
	Tengermelléki és Hegyvidéki Szövetség	PGS			1	0,66
Horvát Parasztpárt		HSS	174 960	7,26	10	6,58
Horvát Jogpárt		HSP	155 588	6,46	8	5,26
Koalíció	Horvát Szociálliberális Párt	HSLs	99 467	4,13	2	1,32
	Demokratikus Centrum	DC			1	0,66
Horvát Nyugdíjasok Pártja		HSU	98 299	4,08	3	1,97
Horvát Igazság Ébredése/ Horvát Blokk		HIP/HB	31 171	1,29	0	0,00
Horvát Demokrata Parasztpárt		HDSS	23 787	0,99	1	0,66
Független Szerb Demokrata Párt		SDSS	n. a.	n. a.	3	1,97
Független jelöltek		–	56 080	2,33	4	2,63
Egyéb pártok		–	210 011	8,71	–	-
Összesen		–	2 409 240	100,00	152	100,00

Forrás: DIP–RH

6.3.6. A 2007-es választások

2007. október 12-én a horvát parlamenti képviselők elfogadták a *Sabor* feloszlításáról szóló határozatot, amit az államfő is támogatott, és november 25-ére kiírta a rendkívüli választásokat. A jelölteknek 14 nap állt rendelkezésükre az indulás bejelentésére az Állami Választási Bizottságnál. Végül 323 képviselőjelölt döntött az indulás mellett, ebből 251-en az általános képviselői helyért, míg 72-en kisebbségi mandátumokért versenyeztek (lásd 28. táblázat).

28. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2007. november 25.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Horvát Demokrata Közösség		HDZ	834 203	34,91	66	43,14
Szociáldemokrata Párt		SDP	776 656	32,50	56	36,60
Horvát Néppárt		HNS	168 439	7,05	7	4,58
Koalíció	Horvát Parasztpárt	HSS	161 813	6,77	6	3,92
	Horvát Szociálliberális Párt	HSLŠ			2	1,31
Horvát Nyugdíjasok Pártja		HSU	101 091	4,23	1	0,65
Horvát Jogpárt		HSP	83 006	3,47	1	0,65
Horvát Demokrata Parasztpárt		HDSS	44 552	1,86	3	1,96
Isztriai Demokratikus Sabor		IDS	38 267	1,60	3	1,96
Független Szerb Demokrata Párt		SDSS	9 115	0,38	3	1,96
Független jelöltek		–	20 837	0,87	5	3,27
Egyéb szervezetek		–	151 412	6,34	0	0,00
Összesen		–	2 389 391	100,00	153	100,00

Forrás: DIP–RH

6.3.7. A 2011-es választások

2011. október 28-án a törvényhozás ismét feloszlatta magát, majd a köztársasági elnök december 4-ére tűzte ki a választás napját. A szavazást megelőzően Kukurikú-koalíció néven választási szövetséget kötött a Szociáldemokrata Párt, a Horvát Néppárt, az IDS és a Horvát Nyugdíjasok Pártja. A jobboldalon a HDZ is megpróbált szövetségeket keresni, azonban ez nem sikerült megfelelően, ugyanis a Horvát Polgárok Pártja és a Demokratikus Centrum nem rendelkezett túl nagy támogatottsággal. Összesen 313 jelöltlista érkezett be a választási bizottsághoz, köztük 40 politikai párté, 23 koalícióé és 28 független jelölté. A választópolgárok akaratából a Kukurikú-koalíció győzött, és szerezte meg a mandátumok többségét, valamint alakíthatott kormányt. Csekély számú (hat-hat) mandátummal képviseltette magát az új törvényhozásban a HDSSB és a Horvát Munkáspárt. Két mandátumot tudott szerezni Ivan Grubišić független listája, valamint egy-egy képviselői helyet a Horvát Jogpárt és a Horvát Parasztpárt koalíciós társaival. A külföldi horvátok képviseletét a Horvát Demokrata Unió látta el az új *Saborban*, valamint a parlamentben jelen volt további nyolc kisebbségi képviselő is (lásd 29. táblázat).

29. táblázat

A leadott szavazatok száma

és a mandátummegoszlás pártonként (2011. december 4.)

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Kukurikú- koalíció	Szociáldemokrata Párt	SDP	958 312	40,40	61	40,40
	Horvát Néppárt	HNS			13	8,60
	Isztriai Demokratikus Sabor	IDS			3	2,00
	Horvát Nyugdíjasok Pártja	HSU			3	2,00
HDZ- koalíció	Horvát Demokrata Közösség	HDZ	554 765	23,40	41	29,10
	Horvát Polgárok Pártja	HGS			2	1,30
	Demokratikus Centrum	DC			1	0,70
Horvát Munkások – Munkáspárt		HL–SR	121 785	5,10	6	4,00
Szlavónia és Baranya Horvát Demokratikus Szövetsége		HDSSB	68 995	2,90	6	4,00
Ivan Grubišić független listája		–	66 266	2,80	2	1,30
Horvát Parasztpárt – Zöldpárt – Nyugdíjasok Pártja		HSS–ZS –SP	71 450	3,00	1	0,70

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Horvát Jogpárt – Horvát Tiszta Jog Párt	HSP –HCSP	65 150	2,80	1	0,70
Horvát Demokrata Unió	HDU	n. a.	n. a.	3	2,00
Független Szerb Demokrata Párt	SDSS	n. a.	n. a.	3	2,00
Egyéb kisebbség	–	n. a.	n. a.	5	3,30
Összesen	–	–	100,00	151	100,00

Forrás: DIP–RH

6.3.8. A 2015-ös választások

2015. szeptember 28-án a horvát törvényhozás feloszlott, majd október 5-én a köztársasági elnök november 8-át jelölte ki a választások dátumaként. A jelöltállítás lehetősége október 19-ig állt fenn, addig lehetett a listákat leadni az Állami Választási Bizottsághoz, majd október 21-től kezdetét vette a választási kampány, amely november 6-ig tartott. Hat választási koalíció és 19 párt mérettette meg magát önállóan, a HDZ és az SDP létrehozta a saját választási szövetségét, csakúgy, mint az IDS. Az eredmények fényében az önállóan induló pártok közül sikeresnek bizonyult a HDSSB és az Élőlánc nevű formáció. A választásokon a polgárok 60,82%-a vett részt. A társadalom megosztottságát jól szemlélteti a két nagy párt szövetségének fej fej melletti eredménye, amely patthelyzetet eredményezett. A választások egyértelmű győztesének a nagy szervezetekből kiábrándultakat megszólító MOST (Híd) szervezet számít, amely a kormányalakítás folyamán a mérleg nyelve lett (lásd 30. táblázat).

30. táblázat
*A leadott szavazatok száma
 és a mandátummegoszlás pártonként (2014. november 8.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidítése	Szavaza- tok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Növekszik! koalíció	Szociáldemokrata Párt	SDP	742 909	32,31	56	37,10
	Horvát Néppárt	HNS				
	Horvát Munká- sok – Munkáspárt	HL–SR				
	Horvát Nyugdíjasok Pártja	HSU				
	Autentikus Horvát Parasztpárt	A-HSS				
	Zagorje Pártja	ZP				
Hazafias koalíció	Horvát Demokrata Közösség	HDZ	771 070	33,46	59	39,10
	Horvát Jogpárt – AS	HSP AS				
	Horvát Parasztpárt	HSS				
	Horvát Szociál- liberális Párt	HSLs				
	Együtt a Nyugdí- jasokért Blokk	BUZ				
	Horvát Keresztény- demokrata Párt	HDS				
	Zagorje Demokrata Pártja	ZDS				
Saját jogon koalíció	Isztriai Demokra- tikus Sabor	IDS	42 193	1,83	3	2,00
	Tengermellék és Hegyvidéki Szövetség	PGS			0	–
	Rijeka Listája	RI			0	–

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidítése	Szavaza- tok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Sikerés Horvát- országért koalíció	Néppárt–Refor- misták	Refor- misti	34 573	1,54	0	–
	Előre Horvátor- szág – Progresz- szív Szövetség	NH			1	0,70
	Nyugdíjasok Pártja, Zöld Fórum, Dubrovnik Demokratikus Gyűlése	SP, ZF, DDS			0	–
Munka és szolida- ritás koa- líció	Milan Bandić 365	Bandić 365	74 301	3,32	2	1,40
	Isztriai Demokraták	ID–DI				
	Új Hullám – Fej- lesztési Párt	Novi val				
	DPS, DSŽ, HES, HRS, Zele- ni, MS, SU, UDU, Zeleni, ZS				0	–
Kész koa- líció	Horvát Konzervatív Párt	HKS	n. a.	n. a.	0	–
	Horvát Jogpárt	HSP				
	Család Párt	OS				
MOST független lista		MOST	302 453	13,51	19	12,60
Szlavónia és Baranya Horvát Demokratikus Szövetsége		HDSSB	30 443	1,36	2	1,40
Horvátország Fenntartható Fejlődés Pártja		ORaH	n. a.	n. a.	0	–
Élőlánc		Živi zid	94 877	4,30	1	0,70
Független Szerb Demokrata Párt		SDSS	n. a.	3,00	3	2,00
Egyéb kisebbség		–	n. a.		5	3,00
Egyéb		–	273 002	5,37	–	–
Összesen		–	2 365 821	100,00	151	100,00

Forrás: DIP–RH

6.3.9. A 2016-os választások

2016. szeptember 11-én került sor az újabb horvát választásokra. A HDZ élén személyi változásokra került sor, ugyanis a szervezet irányítását Andrej Plenković vette át, az SDP-ben Zoran Milanović maradt a pártelnök. A kampány idején 2016. augusztus 12-én a közszolgálati média televíziós vitát szervezett a két legnagyobb párt vezetőjével. A felmérések szerint a szociáldemokrata politikus volt meggyőzőbb, mivel a megkérdezettek 58%-a válaszolta, hogy az SDP elnöke vette sikeresebben az akadályt. A pártok ismét választási koalíciókba tömörültek, így próbáltak meg minél több szavazót elérni. A felmérések az egy évvel korábbihoz hasonló eredményt mutatták, a két nagy párt fej fej melletti támogatottságával kapcsolatban, illetve a MOST harmadik helyezésétől. A választási eredmények is ugyanezt tükrözték a gyakorlatban, a pártok erőviszonyai szinte változatlanok maradtak, és a kormánykoalíció is újjáalakult (lásd 31. táblázat).

31. táblázat

A leadott szavazatok száma és a mandátummegoszlás pártonként (2016. szeptember 11.)

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése		Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Emberek koalíciója	Szociáldemok- rata Párt	SDP	636 602	33,82	54	36,00
	Horvát Néppárt	HNS				
	Horvát Nyugdíjasok Pártja	HSU				
	Horvát Parasztpárt	HSS				
HDZ koalíció	Horvát Demokrata Közösség	HDZ	695 804	36,27	61	40,00
	Horvát Szociál- liberális Párt	HSLs				
	Horvát Kereszt- ténydemokrata Párt	HDS				
	Horvátország növekszik	HRAST				

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése		Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Erősebb Isztira koalíció	Isztriai Demokratikus Sabor	IDS	43 180	2,29	3	2,00
	Tengermellék és Hegyvidéki Szövetség	PGS				
	Rijeka Listája	RI				
Az egyetlen lehetőség koláció	Élőlánc	Živi zid	117 208	6,23	8	5,00
	Horvát Változás	CC				
	Fiatál Akció	YA				
	Demokrácia ABC-je	AD				
	Horvát Paraszt- demokrata Párt	HDSS				
Miniszter- elnököknek koalíció	Milan Bandić 365	Bandić 365	76 054	4,04	2	1,40
	Néppárt – Re- formisták	Refor- misti				
	Új Hul- lám – Fejleszté- si Párt	Novi val				
	Horvát Paraszt- párt	HSS				
	Munkáspárt	SR				
	Együtt a nyug- díjasokért Blokk	BUZ				
Horvát fordul- lat koalíció	Bölcsen		38 812	2,06	0	–
	Horvátország Fenntartható Fejlődés Pártja	ORaH				
Haza koalíció	Horvát Jogpárt- AS	HSP AS	11 100	0,59	0	–
	Jobb – HKDU – USP –HDS					
MOST független lista		MOST	186 626	9,91	13	7,80

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése		Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
HDSSB koalíció Horvát Konzervatív Párt	Szlavónia és Baranya Horvát Demokrati- kus Szövet- sége	HDSSB	23 573	1,25	1	1,40
	HKS					
Független Szerb Demokrata Párt		SDSS	n. a.	n. a.	3	2,00
Egyéb kisebbség		–	n. a.	n. a.	5	3,00
Egyéb		–	n. a.	n. a.	1	1,40
Összesen		–	3 763 769	100	151	100

Forrás: DIP–RH

6.4. Megyék Háza (Županski Dom) választások

6.4.1. Az 1993-as választások

Habár az 1990-es alkotmány már tartalmazta a második kamara, a Megyék Házának felállítását, annak létrehozására csak az 1992-ben újraválasztott Képviselőházban elfogadott törvény nyomán kerülhetett sor. A jogszabály értelmében a 21 megyében összesen 63 képviselőt választottak meg (minden megyéből hármat arányos rendszerben), további 5 főt az államfő nevezett ki, így összesen 68 fős volt a testület. Alapvetően tanácsadó és ellenőrző funkcióval rendelkezett, az alsóház törvényhozását megvétőzhatta. Bevezették az 5%-os bejutási küszöböt, a megszerzett szavazatokat pedig a D'Hondt választási formula segítségével alakították át mandátumokká (lásd 32. táblázat).

32. táblázat
*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártoként (1993. február 7.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Horvát Demokrata Közösség		HDZ	1 013 365	45,49	39	57,35
Horvát Szocialliberális Párt		HSLs	486 210	21,83	16	23,53
Horvát Parasztpárt		HSS	258 953	11,62	5	7,35
Koalíció	Horvát Szocialliberális Párt	HSLs	136 318	6,12	0	0,00
	Szociáldemokrata Párt	SDP				
	Horvát Nemzeti Párt	HNS				
Isztriai Demokratikus Sabor		IDS	99 074	4,45	3	4,41
Szociáldemokrata Párt		SDP	62 461	2,80	1	1,47
Horvát Kereszténydemokrata Unió		HKDU	35 315	1,59	0	0,00
Dalmáciai Akciópárt		DA	26 303	1,18	0	0,00
Szerb Nemzeti Párt		SNS	22 918	1,03	1	1,47
Független lista		–	22 562	1,01	0	0,00
Egyéb szervezetek		–	64 284	2,89	0	0,00
Független képviselők		–	–	–	3	4,41
Összesen		–	2 227 763	100,00	68	100,00

Forrás: www.izbori.hr/site

6.4.2. Az 1997-es választások

A Megyék Háza második és egyben utolsó választását 1997. április 13-án tartották meg. A korábbi választási szabályokat alkalmazták, így került sor a 63+5 fő megválasztására (lásd 33. táblázat).

33. táblázat
*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1997. április 13.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése		Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Koalíció	Horvát Demokrata Közösség	HDZ	1 080 443	42,72	42	61,79
	Horvát Jogpárt	HSP			2	2,94
Koalíció	Horvát Parasztpárt	HSS	582 821	23,04	9	13,24
	Horvát Szociál- liberális Párt	HSLŠ			7	10,29
Koalíció	Szociáldemok- rata Párt	SDP	415 392	16,42	4	5,88
	Horvát Nemzeti Párt	HNS			0	0,00
Isztriai Demokratikus Sabor		IDS	64 883	2,57	2	2,94
Horvát Nyugdíjasok Pártja/ Horvát Szociáldemokrata Unió		HSU/AHS	59 139	2,34	0	0
Horvát Szociáldemokrata Unió		SDU	47 828	1,89	0	0
Horvát Igazság Pártja – 1861		HSP-1861	46 162	1,83	0	0
Horvát Kereszténydemokrata Unió		HKDU	37 818	1,50	0	0
Szerb Nemzeti Párt		SNS	32 369	1,28	0	0
Horvát Tiszta Igazság Pártja		HČSP	27 801	1,10	0	0
Független lista		–	11 194	0,44	0	0
Egyéb szervezetek		–	123 562	4,89	0	0
Független képviselők		–	n. a.	n. a.	2	2,94
Összesen		–	2 227 763	100,00	68	100,00

Forrás: www.izbori.hr/site

6.5. Képviselőházi választások Szlovéniában

6.5.1. Az 1992-es választások

Az új intézményrendszer kialakítása utáni 1992-es választásokon 25 szervezet indult, és számos független képviselő is megmérettette magát. Ekkor indult el a legtöbb párt a szavazáson, azonban kevésnek volt valódi támogatottsága. A küzdelemből sikeresen került ki, és mandátumot szerzett az LDS, mögötte a kereszténydemokraták és a ZLSD. A Szlovén Nemzeti Pártnak sikerült megszereznie tizenkét képviselői helyet. A parlamentbe bekerült továbbá az SLS, a DS és a Szlovéniai Zöldek, valamint a Szlovén Szociáldemokrata Párt (lásd 34. táblázat).

Nem sikerült mandátumot szerezniük, és kevés támogatót tudtak felmutatni a következő pártok: a szocialista párt, a Szlovén Nemzeti Demokrata Párt, a Szlovén Kézművesek és Vállalkozók Pártja, a Liberális Párt, a Szlovén Liberáldemokrata Párt, a Függetlenségi Párt, a Keresztényszociális-Szabadság Párt, a Tenger melléki Régió Egyesülete, a megmaradt DEMOS, a Stájerországi Kereszténydemokrata Párt, a Szlovén Ökológiai Mozgalom Pártja, a Demokráciaért Mozgalom, a Szlovén „IRÁNY” Egyesület, a Szlovén Köztársasági Párt, az IDZ, a Stájerország Regionális Pártja és a Ljubljana Város Zöld Mozgalma.³⁵³ Egyetlen független jelöltnek sem sikerült a választásokon a bejutáshoz szükséges szavazatszámot összeszednie.

34. táblázat

A leadott szavazatok száma

és a mandátummegoszlás pártonként (1992. december 6.)

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Liberális Demokrata Párt	LDS	278 851	23,50	22	24,44
Szlovén Kereszténydemokrata Párt	SKD	172 424	14,50	15	16,67
Szociáldemokrata Egyesült Lista	ZLSD	161 349	13,60	14	15,56
Szlovén Nemzeti Párt	SNS	119 091	10,20	12	13,33
Szlovén Néppárt	SLS	103 300	8,70	10	11,11
Demokrata Párt	DS	59 487	5,10	6	6,67
Szlovéniai Zöldek	ZS	44 019	3,70	5	5,56

³⁵³ *European Election Database*. Forrás: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http://129.177.90.166:80/obj/fStudy/SIPA1992_Display&mode=cube&v=2&cube=http://129.177.90.166:80/obj/fCube/SIPA1992_Display_C1&top=yes (Letöltve: 2012. 08. 29.)

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Szlovénia Szociáldemokrata Pártja	SDSS	39 675	3,30	4	4,44
Kisebbség	–	n. a.	n. a.	2	2,22
Összesen	–	–	–	90	100,00

Forrás: KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 898. (kiegészítve a szerző által)

6.5.2. Az 1996-os választások

Az 1996-ban megrendezett választásokon 22 szervezet indított jelöltet, továbbá ismét számos független jelölt is részt vett a szavazáson. A szavazók akaratából parlamenti mandátumban részesült ismét az LDS, az SKD, a ZLSD, az SNS, az SLS és a Szlovénia Szociáldemokrata Pártja, valamint először került be a parlamentbe a DeSUS (lásd 35. táblázat).

Nem sikerült mandátumot szereznie az SDZ-nek és a Szlovéniai Zöldeknek. Ismét alulmaradt a választáson a Szlovén Kézművesek és Vállalkozók Centrumpártja, a Szlovének Fóruma és a Liberális Párt, a Nemzeti Munkáspárt, a Szlovén Zöld Alternatíva, a Szlovén Köztársaságpárt, a Szlovén Kommunista Párt, a Keresztényszociális Unió, a DEUS–LZS, az Új Párt, az Előre Szlovénia és az Egyenlő Régiókért Párt, valamint a Szlovén Nemzeti Jogpárt sem.³⁵⁴ Az 1996-os választáson sem sikerült egyetlen függetlennek sem mandátumot szereznie a Képviselőházban.

35. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (1996. november 10.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Liberális Demokrata Párt	LDS	288 783	27,00	25	27,78
Szlovén Keresz- ténydemokrata Párt	SKD	102 852	9,60	10	11,11
Szociáldemokrata Egyesült Lista	ZLSD	96 597	9,00	9	10,00
Szlovén Nemzeti Párt	SNS	34 422	3,20	4	4,44
Szlovén Néppárt	SLS	207 186	19,40	19	21,11

³⁵⁴ *European Election Database.*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Szlovénia Szociál- demokrata Pártja	SDSS	172 470	16,10	16	17,78
Szlovén Nyug- díjasok Demokrata Pártja	DeSUS	46 152	4,30	5	5,56
Kisebbség	–	n. a.	n. a.	2	2,22
Összesen	–	–	–	90	100,00

Forrás: KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 898. (kiegészítve a szerző által)

6.5.3. A 2000-es választások

A 2000 őszen megrendezett választásokon 16 párt jelezte indulási szándékát, valamint ismét szerepeltek független jelöltek is a szavazólapokon. A választásokon a pártfúzió következtében közös listát indított a néppárt a kereszténydemokratákkal. Megtartották mandátumukat a korábbi parlamenti pártok (LDS, ZLSD, SNS, DeSUS, az átnevezett Szlovének Demokrata Párt). Új belépőként képvisellel rendelkezett az Új Szlovénia és a Szlovén Fiatalok Pártja (lásd 36. táblázat).

Nem sikerült megfelelő szavazatszámot elérnie a Szlovén Demokrata Pártnak, a Szlovéniai Zöldeknek, az Új Pártnak, az Előre Szlovénia szervezetnek, a Demokratikus Akciópártnak, a Szlovén Kommunisták Pártjának és a Stájerországi Regionális Pártnak, valamint a Szlovén Nők Hangjának.³⁵⁵ A független jelöltek továbbra sem tudtak bejutni a parlamentbe.

36. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2000. október 15.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Liberális Demokrata Párt	LDS	390 797	36,30	34	37,79
Szociáldemokrata Egyesült Lista	ZLSD	130 268	12,10	11	12,22
Szlovén Nemzeti Párt	SNS	47 251	4,40	4	4,44
Szlovén Nép- párt – Szlovén Keresz- ténydemokrata Párt	SLS+SKD	102 817	9,50	9	10,00
Szlovén Demokrata Párt	SDS	170 541	15,80	14	15,56

³⁵⁵ *European Election Database.*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja	DeSUS	55 696	5,20	4	4,44
Új Szlovénia	NSi	94 661	8,70	8	8,89
Szlovén Fiatalok Pártja	SMS	46 719	4,30	4	4,44
Kisebbség	–	n. a.	n. a.	2	2,22
Összesen	–	–	–	90	100,00

Forrás: KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 898. (kiegészítve a szerző által)

6.5.4. A 2004-es választások

A 2004. októberi választásokon ismét megnőtt a versengő pártlisták száma: immáron 20 pártlistáról választhattak a szavazók képviselőt, továbbá három független jelölt is jelezte indulási szándékát. A korábbi ciklus pártjai megőrizték parlamenti részvételüket, kivéve a Szlovén Fiatalok Pártját, amely kiesett a Képviselőházból (lásd 37. táblázat).

A választások eredményeként továbbra is képviselői hely nélkül maradt a Szlovénia Demokrata Pártja, a Szlovén Nők Hangja, a Szlovén Vállalkozók Listája. Számos új párt is alacsony támogatottságot tudhatott magáénak: a Június Listája, a Haladás, az Aktív Szlovénia, a Szlovénia a Miénk, az Ökológiai Mozgalom Pártja, a Liberálszociális Párt, a Szlovén Zöldpárt vagy a Szlovén Független és Jog Egyesület.³⁵⁶

37. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2004. október 3.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Liberális Demokrata Párt	LDS	220 848	22,80	23	25,56
Szociáldemokraták	SD	98 527	10,17	10	11,11
Szlovén Nemzeti Párt	SNS	60 750	6,27	6	6,67
Szlovén Néppárt	SLS	66 032	6,82	7	7,78
Szlovén Demokrata Párt	SDS	281 710	29,08	29	32,22
Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja	DeSUS	39 150	4,04	4	4,44
Új Szlovénia	NSi	88 073	9,09	9	10,00
Kisebbség	–	n. a.	n. a.	2	2,22
Összesen	–	–	–	90	100,00

Forrás: DVK–RS (kiegészítve a szerző által)

³⁵⁶ European Election Database.

6.5.5. A 2008-as választások

A 2008 szeptemberére kiírt választásokon 17 párt indított listát, és egyetlen független képviselő sem volt, aki harcba szállt volna egy-egy mandátumért. A választásokon jól szerepeltek a Szociáldemokraták és az SDS jelöltjei is. Továbbra is parlamenti párt maradt az LDS, az SNS és a DeSUS. A Szlovén Néppárt a választáson a 2000-es szavazáson bejutott Szlovén Fiatalok Pártjával indult közösen, és nyert mandátumokat. A szavazóknak köszönhetően parlamenti párt lett a Zares–Új Politika is, azonban az Új Szlovénia képviselőinek búcsút kellett inteniük a Képviselőháznak (lásd 38. táblázat).

Nem sikerült ismét bejutnia a parlamentbe a Szlovéniai Zöldeknek és az Előre Szlovénia szervezetnek. Új pártként nem szerzett mandátumot a Hársfapárt, az Igazság és Fejlődés Listája, a Kereszténydemokrata Párt, a Tiszta Ivóvíz Listája, a Szlovén Nemzet Pártja, a Zöld Koalíció (Zöldpárt és Zöld Haladás összefogása), továbbá az Akác szervezetek.³⁵⁷

38. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2008. szeptember 21.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Liberális Demokrata Párt	LDS	54 771	5,21	5	5,56
Szociáldemokraták	SD	320 248	30,45	29	32,22
Szlovén Nemzeti Párt	SNS	56 832	5,40	5	5,56
Szlovén Néppárt – Szlovén Fiatalok Pártja	SLS–SMS	54 809	5,21	5	5,56
Szlovén Demokrata Párt	SDS	307 735	29,26	28	31,11
Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja	DeSUS	78 353	7,45	7	7,78
Zares – Új Politika	Zares	98 526	9,37	9	10,00
Kisebbség	–	n. a.	n. a.	2	2,22
Összesen	–	–	–	90	100,00

Forrás: DVK–RS (kiegészítve a szerző által)

6.5.6. A 2011-es választások

A 2011-es előrehozott választás volt Szlovénia történetében az első olyan voksolás, amikor nem a négyévenkénti megszokott választásra került sor. A felfokozott kampányban húsz párt indított listát. Parlamenti helyét sikerült megőriznie az SD-nek, az SDS-nek, a néppártnak és a nyugdíjasok pártjának. Ismét parlamenti párt lett az Új Szlovénia, míg kiesett a Zares és az SNS,

³⁵⁷ *European Election Database.*

valamint búcsút vett a parlamenttől 20 év után az LDS is. Legsikeresebb pártnak a Pozitív Szlovénia számított, mivel a választások előtt néhány hónappal alapított párt szerezte meg a legtöbb parlamenti helyet, valamint Gregor Virant Polgári Listája is sikeresnek bizonyult (lásd 39. táblázat).

Nem jutott be a parlamentbe a Szlovénia Fenntartható Fejlődéséért Párt, az SMS–Európai Zöldek koalíció, a Demokratikus Munkáspárt, a Szlovéniai Zöldek, a Szlovéniáért Mozgalom, a Szlovén Esélyegyenlőségi Párt, az Előre Szlovénia, a Szlovén Nemzet Pártja, az Emberséges Szlovénia párt és az Akácós szervezet.³⁵⁸

39. táblázat
A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2011. december 4.)

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Pozitív Szlovénia	PS	314 273	28,51	28	31,11
Szociáldemokraták	SD	115 952	10,52	10	11,11
Gregor Virant Polgári Listája	DLGV	92 282	8,37	8	8,89
Szlovén Néppárt	SLS	75 311	6,83	6	6,67
Szlovén Demokrata Párt	SDS	288 719	26,19	26	28,89
Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja	DeSUS	76 853	6,97	6	6,67
Új Szlovénia	NSi	53 758	4,88	4	4,44
Kisebbség	–	n. a.	n. a.	2	2,22
Összesen	–	–	–	90	100,00

Forrás: DVK–RS (kiegészítve a szerző által)

6.5.7. A 2014-es választások

A 2011-es választásokat követően a szlovén belpolitikát a teljes instabilitás jellemezte. Rése volt ennek Janez Janša kormányzasi kísérlete az ötpárti koalícióban, viszont a 2013-as korrupciós eljárás következtében összeomlott a kormány. Az új kabinetet a Pozitív Szlovénia vezette, amelyen belül azonban személyi konfliktusok alakultak ki, mivel 2014-ben a pártelnöki tisztségért indult a korábbi vezető, Zoran Janković és a miniszterelnök, Alenka Bratušek is. A kormánykoalícióban részt vevő partnerek azt szerették volna, ha Bratušek nyeri el a pártelnöki pozíciót, azonban a küldöttek másként döntöttek. Ennek következtében

³⁵⁸ *European Election Database.*

Bratušek szimpatizánsai kiváltak a Pozitív Szlovéniából, a kormánykoalíció pedig ismét összeomlott. Az államfő június 1-jén feloszlatta a Képviselőházat, majd másnap kiírta az előrehozott választásokat július 13-ra.

A szlovén társadalom kiábrándultságát mutatta, hogy az érvényességi küszöböt alig túllépve a szavazásra jogosultak 50,99%-a ment el voksolni. Szintén visszatérő jelenségként volt érzékelhető, hogy ismét egy frissen alapított pártnak szavaztak bizalmat a választók, nevezetesen Miro Cerar Pártjának, aki fölényes győzelmet aratott (lásd 40. táblázat).

40. táblázat

*A leadott szavazatok száma
és a mandátummegoszlás pártonként (2014. július 13.)*

Pártok (koalíciók) elnevezése	Párt rövidítése	Szavazatok száma	Szavazat- arány (%)	Mandátumok száma	Mandátum- arány (%)
Miro Cerar Pártja	SMC	301 563	34,49	36	40,00
Szlovén Demokrata Párt	SDS	181 052	20,71	21	23,33
Szlovén Nyugdíjasok Demokrata Pártja	DeSUS	88 968	10,18	10	11,11
Szociáldemokraták	SD	52 249	5,98	6	6,67
Egyesült Bal	ZL	52 189	5,97	6	6,67
Új Szlovénia	NSi	48 846	5,59	5	5,56
Alenka Bratušek Szövetsége	ZaAB	38 293	4,38	4	4,44
Kisebbség	–	n. a.	n. a.	2	2,22
Összesen	–	–	–	90	100,00

Forrás: DVK–RS (kiegészítve a szerző által)

7. Parlamentek

7.1. A parlamentek funkciói

A parlament klasszikus funkciójának számít a törvényhozási feladatok ellátása, valamint a végrehajtás ellenőrzése. A modern parlamentáris rendszerekben ez kiegészül még a kormányalakítási funkcióval.³⁵⁹ Mindhárom ország esetében – a nyugati politikai rendszerekhez hasonlóan – a parlament legfontosabb feladatának a jogszabályalkotás számít. Ezt a hatáskört tovább erősíti, hogy az euroatlanti integráció miatt számos jogszabály harmonizálására volt, illetve van szükség, amire egyedül a képviselőházak hivatottak. Általában a parlament többségét alkotó pártok alakítanak kormányt, ezért a második fő feladat, a végrehajtás ellenőrzése, ami szintén kiemelt szerepet kap a mindennapokban. Mivel a képviselői és a kormánytagság összeférhetetlen – kivéve Szlovéniában –, így nem valósulhat meg a politikai vezetők (miniszterek) rekrutációja és szelekciója: a kormányzat tagjai nem a parlamenti képviselők közül kerülnek ki, hanem a kormánypártok közötti megállapodások alapján dől el a szervezet összetétele. A törvényhozás hagyományos feladatákként a képviselői funkció domináns értéként van jelen, indokolja ezt a minél nagyobb reprezentativitást biztosító arányos választási rendszer, valamint az, hogy a kisebbségi pártok számára lehetővé tették a könnyebb bejutást a törvényhozásba. A képviselők a legnagyobb figyelmet a politikai nyilvánosság biztosítására fordítják. A parlamenti pártok úgy vélik, hogy egyedül a televíziós közvetítések révén tudnak jelen lenni a választópolgárok mindennapjaiban, ezért kemény harc folyik a parlamenti közvetítések beszüntetése ellen.³⁶⁰ A felsorolt parlamenti feladatok nagymértékben hozzájárulnak a képviselőház intézményének az egész politikai rendszerből való kiemelkedéséhez, ami tovább növeli a törvényhozás legitimációs funkcióját.³⁶¹

7.2. A törvényhozások jellemzői

1992-ben, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság létrehozásakor szövetségi szinten kétkamrás törvényhozásban állapodtak meg. A föderális alkotmány értelmében a Képviselőház 138 tagból állt (108 szerbiai és 30 montenegrói képviselőből), míg a Köztársaságok Háza a két tagköztársaság 20-20 képviselőjéből. A 2003-ban létrejött Szerbia és Montenegrónak egykamrás szövetségi parlamentje volt 126 képviselővel (91 szerbiai és 35 montenegrói taggal – a lakosságáránynak megfelelően).

³⁵⁹ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 467.

³⁶⁰ Való Világ. *A parlamenti képviselők nem akarnak ülni televíziós közvetítés nélkül.* Forrás: www.magyar-szo.rs/hu/2009_01_28/kozelet/5680/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)

³⁶¹ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 468.

Szerbiában és Horvátországban egykamarás, Szlovéniában pedig kétkamarás törvényhozás működik, amely legfelső képviselő-testületként az alkotmányozó és a törvényhozó hatalom birtokosa. Fontos megemlíteni, hogy sem Szerbiában, sem Horvátországban, sem pedig Szlovéniában nem alakult ki elkülönült testület az alkotmány létrehozására. Ezt a feladatot a parlamentek látják el; e jogkörüket azonban nem egyedül birtokolják, hanem a nép közreműködésével végzik.

A szerbiai Népképviselőháznak 250, közvetlen, titkos szavazással megválasztott népképviselője van.³⁶² A horvát *Sabornak* az alkotmány 71. cikke értelmében legalább 100, legfeljebb pedig 160 képviselő lehet a tagja.³⁶³ Ennek a tág meghatározásnak az az oka, hogy nem kívánták rögzíteni a létszámot, ami kedvezett a választási törvény gyakori módosításának. Jelenleg a horvát törvényhozásban 151 képviselő tevékenykedik.³⁶⁴ A választások folyamán és a parlamenti munkában biztosított a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek egyenlő képviselete és a nemek közötti egyenjogúság. Szlovéniában aszimmetrikus kétkamarás törvényhozás működik. A Képviselőháznak (*Državni zbor*) 90 tagja van, ebből egy-egy mandátum az olasz és a magyar kisebbséget illeti.³⁶⁵ Az Államtanács (*Državni svet*) – amelynek javaslattevő, véleményező és vizsgálati funkciói vannak – 40 tagot számlál, és korporatív alapon tevédek össze.³⁶⁶

A honatyák hivatali ideje a megbízatás parlament általi megerősítésének napján kezdődik, és négy évig, illetve a képviselők megbízatásának megszűnéséig tart (kivéve a szlovén Államtanács tagjait, akik öt évre nyerik el mandátumukat).³⁶⁷ Háborús helyzetben az alaptörvények engedélyezik a parlamenti mandátumok meghosszabbítását. A szerb honatyák jogállása tekintetében fontos tényező volt 2012-ig, hogy az adott képviselő megbízatását visszavonhatatlanul annak a politikai pártnak a rendelkezésére bocsáthatta, amelynek segítségével képviselővé választották; ezt a szabályt azonban hatályon kívül helyezték, így érvényesülhet a szabad mandátum elve. A horvát képviselők esetében pedig említésre méltó eljárás, hogy az adott honatya megbízatását „tétlenségbe adhatja”, ekkor a helyettese kerül be a parlamentbe, aki annak a politikai pártnak volt a jelöltje a választáson, amelyik a mandátumot szerzett személyt delegálta. Mindhárom országban összeférhetetlen a parlamenti tisztség bármilyen autonóm tartományi és regionális képviselőséggel, végrehajtó hatalmi pozícióval, illetve az igazságszolgáltatásban betöltött funkcióval.³⁶⁸

A képviselő nem vonható büntetőjogi és egyéb felelősségre parlamenti megbízatása idején kinyilvánított véleménye vagy leadott szavazata miatt.³⁶⁹ A mentelmi jogára hivatkozó képviselőt a parlament jóváhagyása nélkül nem lehet letartóztatni, ellene nem folytatható sem büntetőjogi, sem olyan egyéb eljárás, amely során börtönbüntetés róható ki. Azonban a honatya a képviselőház jóváhagyása nélkül is letartóztatható, ha olyan bűncselekmény elkövetése közben érik tetten, ami öt évnél hosszabb szabadságvesztéssel büntetendő.

³⁶² Szerbia alkotmányának 100. szakasza.

³⁶³ Ustav Republike Hrvatske član 71.

³⁶⁴ O Saboru. Forrás: www.sabor.hr/Default.aspx?sec=351 (Letöltve: 2012. 02. 26.)

³⁶⁵ A Szlovén Köztársaság alaptörvényének 80. szakasza.

³⁶⁶ Uo. 96. és 97. szakasz.

³⁶⁷ Szerbia Köztársaság alaptörvényének 102. szakasza, a Horvát Köztársaság alapokmányának 72. pontja és a Szlovén Köztársaság alkotmányának 81. és 98. szakasza.

³⁶⁸ Ustav Republike Srbije član 102. és a Horvát Köztársaság alapokmányának 75. pontja.

³⁶⁹ Horvát Köztársaság alapokmányának 75. pontja és a szlovén alaptörvény 83. szakasza.

Minden parlament évente két rendes ülészakot tart. Szerbiában az első rendes ülészak március első munkanapján, a második pedig október első munkanapján kezdődik.³⁷⁰ A *Sabor* esetében január 15-től július 15-ig tart az első rendes ülészak, a második pedig szeptember 15-től december 15-ig.³⁷¹ Szlovéniában az első rendes ülészak január 10-én veszi kezdetét és július 15-ig tart, míg a második szeptember 1-től december 20-ig.³⁷² A rendes ülészak egyik vizsgált országban sem tarthat 90 napnál tovább. A szerbiai Népképviselőház elnöke rendkívüli ülést hív össze a népképviselők legalább egyharmadának vagy a kormány kérésére;³⁷³ a horvát törvényhozás a képviselők többségének és a kabinet kezdeményezésére (előre meghatározott napirenddel);³⁷⁴ Szlovéniában pedig a képviselők egynegyedének vagy az államfő kérésére.³⁷⁵ Hadi- vagy rendkívüli állapot kihirdetése esetén a képviselőházak meghívás nélkül ülnek össze.

A törvényhozások jellemzésekor érdemes kitérni a régió parlamentjeinek rövid bemutatására. Megfigyelhető, hogy Bosznia-Hercegovinán és Szlovénián kívül minden államban egykamarás parlamentek működnek. A régióbeli hasonlóságot tovább erősíti az a tény, hogy a képviselők megbízatásukat mindenhol négy évre nyerik el. További hasonlóság, hogy mindegyik országban arányos választási rendszer működik a képviselő-választásokon; Szlovéniában és Bosznia-Hercegovinában a felsőházat elektori testület általi választással vagy delegálással hozzák létre; míg Koszovóban közvetlen választással nyeri el mandátumát 100 képviselő, további húszat pedig a kisebbségek delegálnak a parlamentbe. A parlamenti küszöb intézményét a szerb (5%), a horvát (5%), a szlovén (4%) és az albán választási rendszer alkalmazza (pártok esetében 3%, koalíciók esetében 5%), a többi ország esetében nincs meghatározva, hogy a szavazatok minimum hány százalékával kell rendelkezniük a pártoknak a parlamentbe való bejutáshoz. (A régióbeli parlamentek összefoglalását a 7. melléklet tartalmazza.)

7.2.1. A törvényhozások jellemzői

Az alaptörvények, a szerbiai Népképviselőházzal szülő törvény, a horvát *Sabor* működéséről szülő jogszabály és a szlovén törvényhozást szabályzó törvények értelmében a parlamentek:³⁷⁶

- elfogadják és módosítják az alkotmányokat;
- döntenek az ország határainak módosításáról;
- országos népszavazást írnak ki;
- megerősítik a nemzetközi szerződéseket, amikor azok ratifikációjára törvény kötelez;

³⁷⁰ *Ustav Republike Srbije* član 106.

³⁷¹ *Horvát Köztársaság alapokmányának* 78. pontja.

³⁷² *Poslovik državne zbornice* član 6. Forrás: www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200235&stevilka=1599 (Letöltve: 2012. 08. 08.)

³⁷³ *A Szerb Köztársaság alaptörvényének* 106. szakasza.

³⁷⁴ *Ustav Republike Hrvatske* član 78.

³⁷⁵ *A Szlovén Köztársaság alkotmánya*, 85. szakasz.

³⁷⁶ *A Szerb Köztársaság alapokmányának* 99. szakasza és a *Horvát Köztársaság alaptörvényének* 80. pontja alapján.

- döntenek a háborúról és a békéről, valamint kihirdetik a háborús és rendkívüli állapotot;
- felügyelik a biztonsági szolgálatok munkáját;
- meghozzák a törvényeket és egyéb jogszabályokat;
- elfogadják a honvédelmi stratégiát és a nemzetbiztonsági stratégiát;
- elfogadják a fejlesztési és a területrendezési terveket;
- a kormány javaslata alapján elfogadják a költségvetést és a zárszámadást;
- büntetőjogi közkegyelemben részesítenek;
- ellátnak minden olyan feladatot, amit az alkotmányok a hatáskörükbe utalnak;
- végül a szerb parlament esetében kiemelendő, hogy az előzetesen jóváhagyja az autonóm tartomány státútumát.

Saját jogkörében a következő személyek kiválasztásában vesz részt a törvényhozás mindhárom ország esetében:

- megválasztja a kormányt, felügyeli annak munkáját, valamint dönt a kormány és a miniszterek megbízatásának megszűnéséről;
- megválasztja és felmenti az alkotmánybírókat;
- megválasztja a Legfelsőbb Semmítőbíróság/Legfelsőbb Bíróság elnökét, a bíróságok elnökeit, a bírókat, a főügyészt, az ügyészeket és az ügyészhelyetteseket;
- megválasztja és felmenti a Szerbiai/Horvát/Szlovén Nemzeti Bank kormányzóját, és felügyeli annak munkáját;
- megválasztja a parlamenti biztost, és felügyeli munkáját;
- törvényben meghatározott egyéb tisztségviselőket is kinevez és felment.

7.2.2. A szerbiai Népképviselőház döntéshozatali módjai

Szerbia esetében a törvényalkotás folyamatában az ország kormányozhatósága miatt nem alkalmaznak kétharmados szabályokat a különleges minőségű jogszabályok elfogadása során. Csupán két többség létezik: az összes képviselő szavazatával elfogadható jogszabályok köre, amelybe a nagyobb horderejű tárgykörök tartoznak; a többi területen elegendő a jelen lévő képviselők többségének szavazata.

Az összes parlamenti képviselő szavazati többsége alapján elfogadott jogszabályok:³⁷⁷

- büntetőjogi közkegyelemben részesítés;
- a rendkívüli állapot bevezetésének és megszüntetésének kihirdetése;
- hadi- és rendkívüli állapot esetén döntés az emberi és kisebbségi jogokat korlátozó intézkedésekről;
- olyan törvények elfogadása, amelyekkel Szerbia Köztársaság saját hatáskörébe tartozó egyes kérdéseket az autonóm tartományokra és a helyi önkormányzati egységekre ruház át;
- előzetes jóváhagyás adása az autonóm tartomány státútumára;
- döntés a házsabályról;

³⁷⁷ A Szerb Köztársaság alaptörvényének 105. szakasza.

- a népképviselők, a köztársasági elnök, a kormány tagjai és a parlamenti biztos mentelmi jogának megvonása;
- a költségvetés és a zárszámadás elfogadása;
- a kormány tagjainak megválasztása, és döntés a kormány és a miniszterek megbízatásának megszűnéséről;
- az interpellációra adott válaszról szóló döntés meghozatala;
- az alkotmánybírók megválasztása és döntés a felmentésükről, valamint megbízatásuk megszűnéséről;
- a Legfelsőbb Semmítőbíróság elnökének, a bíróságok elnökeinek, a főügyésznek és az ügyészeknek megválasztása és felmentése;
- a bírók és az ügyészhelyettesek megválasztása;
- a Szerbiai Nemzeti Bank kormányzója, a Kormányzótanács és a parlamenti biztos megválasztása és felmentése;
- a Népképviselőház egyéb választási feladatainak ellátása.

A jelen lévő képviselők többségi szavazata alapján a Népképviselőház döntést hoz azokról a törvényekről, amelyek a következő területeket érintik:³⁷⁸

- népszavazás és népi kezdeményezés;
- a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek egyéni és kollektív jogainak érvényesítése;
- a fejlesztési és területrendezési tervek;
- az állami adósságvállalás;
- az autonóm tartományok és a helyi önkormányzati egységek területe;
- nemzetközi szerződések megkötése és megerősítése;
- az alkotmányban meghatározott egyéb kérdések.

7.2.3. A horvát *Sabor* döntéshozatali módjai

A horvát törvényhozásban szigorúan szétválasztották azon jogszabályok körét, amelyeket organikus törvényként akár kétharmados többséggel, akár pedig az összes képviselő többségének a támogató szavazatával lehet elfogadni. Azoknál a területeknél, amelyek nem tartoznak e kiemelt területek körébe, elegendő a jelen lévő honatyák többségének szavazata is.

Jogszabályok, amelyeket a horvát *Sabor* az *összes parlamenti képviselő kétharmadának* szavazati többsége alapján hoz meg (organikus törvények):³⁷⁹

- az alkotmány elfogadása és módosítása;
- olyan nemzetközi szerződés ratifikálása, amellyel nemzetközi szervezetbe vagy szövetségbe társul az ország;
- az alkotmánybírásról szóló törvény elfogadása;
- az ország határainak módosítása;
- a nemzeti kisebbségek helyzetét befolyásoló törvények;
- a köztársasági elnök felelősségének megállapítása.

³⁷⁸ *Ustav Republike Srbije* član 105.

³⁷⁹ *Horvát alaptörvény*, 82. szakasz.

Az összes *parlament*i képviselő szavazati többsége alapján elfogadott jogszabályok (organikus törvények):³⁸⁰

- az emberi jogokat és alapvető szabadságokat érintő törvények;
- a választási rendszer szerkezetét befolyásoló rendelkezések;
- az állami szervek hatáskörét és működését meghatározó szabályok;
- a helyi (regionális) önkormányzatok működését érintő kérdések;
- a költségvetés és a zárszámadás elfogadása;
- a Nemzetbiztonsági Stratégia és a katonai tervek elfogadása;
- a bizalom megvonása a kormány egészétől vagy egyes miniszterektől;
- a parlament feloszlataása;
- a házszabály elfogadása.

Minden egyéb tárgykör esetében a jelen lévő képviselők többségének a szavazata elegendő a jogszabály elfogadásához.

7.2.4. A szlovén törvényhozás döntéshozatali módjai

A szlovén alkotmányban nincs egységbe foglalva, hogy mely törvényeket milyen többséggel kell elfogadniuk a törvényhozóknak, azonban annyi bizonyos, hogy az egyszerű többségen kívül léteznek olyan jogszabályok, amelyeket a Képviselőháznak kétharmados többséggel kell elfogadni, valamint az összes parlamentari képviselő szavazatának többségével módosítható csak az alkotmány.³⁸¹ Minden egyéb esetben a jelen lévő képviselők többségének a szavazata elegendő.

A jelen lévő képviselők kétharmados többségével elfogadandó törvények a következők:

- az Európai Unió intézményeire történő szuverenitásátruházást érintő kérdések,³⁸²
- a Képviselőház tagjainak megválasztásáról szóló törvény,³⁸³
- a népszavazásról szóló törvény,³⁸⁴
- a házszabály elfogadása,³⁸⁵
- az Államtanács tagjainak megválasztásáról szóló törvény,³⁸⁶
- nemzetbiztonsági kérdések,³⁸⁷
- a régiók kialakításáról szóló szabályok elfogadása,³⁸⁸
- az alkotmány módosításának kezdeményezése.³⁸⁹

³⁸⁰ *Ustav Republike Hrvatske* član 82.

³⁸¹ *Szlovén alkotmány*, 169. szakasz.

³⁸² Uo. 3a. szakasz.

³⁸³ Uo. 80. szakasz.

³⁸⁴ Uo. 90. szakasz.

³⁸⁵ Uo. 94. szakasz.

³⁸⁶ Uo. 98. szakasz.

³⁸⁷ Uo. 124. szakasz.

³⁸⁸ Uo. 143. szakasz.

³⁸⁹ Uo. 168. szakasz.

7.2.5. Parlamenti tisztségviselők

Mindhárom parlament az összes képviselő szavazati többségével választja meg elnökét (házelnök), valamint egy vagy több alelnökét.³⁹⁰ A tisztségviselők megválasztásának módja lehet nyílt (név szerinti) vagy titkos szavazás. A szerb parlamentnek legalább hat,³⁹¹ a horvát *Sabornak* maximum öt alelnöke van.³⁹² Amennyiben a horvát parlamentben két alelnököt választanak, akkor egyiket a parlamenti többség, míg a másikat az ellenzék delegálja; öt alelnök esetén három pozíció a kormánypártoké és kettő az ellenzéké.³⁹³ A szlovén *Državni zbor*-nak kettő,³⁹⁴ a *Državni svet*-nek pedig egy alelnöke van.³⁹⁵ Szerbiában és Horvátországban a jelöltté váláshoz a házelnök és az alelnökök esetében 30 képviselő írásbeli ajánlása szükséges. A házelnökök képviselik a parlamenteket, összehívják az üléseket, azokon elnökölnek, és az alkotmányban, a törvényekben és a házszabályokban meghatározott egyéb feladatokat látnak el. A szlovén házszabály nem tartalmaz megválasztásra vonatkozó passzust, csupán a feladatokat határozza meg. Mindhárom posztjugoszláv államban létrehozta egy „politikától mentes” adminisztratív tisztséget is, amit a parlament titkára tölt be.³⁹⁶ A titkárok személyére a házelnökök tesznek javaslatot, és a jelen lévő képviselők többségének bizalmát kell megszerezniük a hivatal betöltéséhez. A titkárok feladata az elnökök napi munkájának segítése. A vizsgált országok parlamenti tisztségviselőit a 8., 9. és 10. melléklet tartalmazza.

7.3. Törvényhozási és határozathozatali eljárás

A törvényhozási folyamatok során Szerbiában kettő, míg Horvátországban és Szlovéniában három olvasatban történik a jogszabályok megvitatása és elfogadása.³⁹⁷

Beterjesztés: Szerbiában törvény-előterjesztési joggal rendelkezik minden parlamenti képviselő, a kormány, az autonóm tartomány(ok) képviselőháza, valamint 30 ezer választópolgár.³⁹⁸ Amennyiben a törvényjavaslat betervezője a választópolgárok meghatározott csoportja, illetve a tartományi parlament volt, akkor a javaslatot kézbesítik minden képviselőnek, parlamenti bizottságnak és a kormánynak. Horvátország esetében a betervezés joga a parlamenti képviselőket, a frakciókat, a bizottságokat és a kormányt illeti meg.³⁹⁹

³⁹⁰ *A Horvát Köztársaság alapokmányának* 79. pontja.

³⁹¹ *Szerbia alaptörvényének* 104. szakasza.

³⁹² *Potpredsjednici Hrvatskoga sabora*. Forrás: www.sabor.hr/Default.aspx?sec=1791 (Letöltve: 2012. 01. 23.)

³⁹³ *Poslovnik Hrvatskoga sabora član 31*. Forrás: www.poslovniforum.hr/zakoni/poslovnik_hrvatskog_sabora.asp (Letöltve: 2012. 02. 26.)

³⁹⁴ *O Državnem zboru. Kdo je kdo? Podpredsedniki*. Forrás: www.dz-rs.si/wps/portal/Home/ODrzavnemZboru/KdoJeKdo/Podpredsedniki (Letöltve: 2017. 05. 24.)

³⁹⁵ *Kdo smo. Podpredsednik*. Forrás: www.ds-rs.si/?q=clan/branko-sumenjak (Letöltve: 2017. 05. 24.)

³⁹⁶ *A szerbiai parlament házszabályának* 35. pontja, *Poslovnik Hrvatskoga sabora* član 40. és a *szlovén Képviselőház házszabályának* 25. pontja.

³⁹⁷ A horvát törvényhozás folyamatáról lásd *Zakonodavni postupak*. Forrás: www.sabor.hr/zakonodavni (Letöltve: 2012. 08. 10.). A szlovén törvényhozás folyamatát lásd *Zakonodajni postopek*. Forrás: www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/ZakonodajniPostopek#1045 (Letöltve: 2012. 08. 10.); *Poslovnik Državnega zbora* člen 114–154.

³⁹⁸ *Ustav Republike Srbije* član 107. és a *szerb Népképviselőház házszabályának* 150. szakasza.

³⁹⁹ *A Horvát Köztársaság alaptörvényének* 84. szakasza.

Szlovéniában törvény-előterjesztési joga van minden képviselőnek, a kormánynak, továbbá 5 000 választópolgárnak.

Napirendre tűzés:⁴⁰⁰ Szerbiában a javaslatot ezután a képviselőház napirendre tűzi (legkorábban 15 nappal, legkésőbb 60 nappal a benyújtástól számítva). A parlamenti bizottságok megvitatják a tervezetet, majd javasolják annak tárgyalását. Ezzel egyidejűleg, amennyiben nem a kormány a betervező, a kabinetet is megilleti a javaslat megvitatásának joga, és döntés annak támogatásáról. Ötnapos határidővel a következő három döntés születethet: a bizottság nem támogatja a tervezetet; a bizottság támogatja a javaslatot; a bizottság módosító javaslatokat fűz a tervezethez. Horvátországban és Szlovéniában a napirendre tűzésnek nincs határideje.

Általános vita (első olvasat):⁴⁰¹ A parlament általános vitára bocsátja a jogszabálytervezetet. Szerbiában a vita öt óráig tart, az időt a képviselőcsoportok között arányosan osztják el. Az általános vitát követő 24 órán belül szavazni kell arról, hogy sor kerüljön-e részletes vitára. A részletes vita megkezdéséig a bizottságok módosító indítványokat nyújthatnak be a javaslatához. Horvátország esetében nincs időkorlát meghatározva, a szabályok értelmében az általános vitán történik a jogszabálytervezet bemutatása, és a törvényhozás szavaz annak szükségességéről. Szlovéniában az első olvasatkor tárgyalják meg általánosan a javaslatot, ekkor dől el a törvényjavaslat sorsa is, mivel ha legalább tíz képviselő nem támogatja azt, elutasítják a tervezetet.

Részletes vita:⁴⁰² A parlament vitára bocsátja a jogszabálytervezetet (második olvasat). Megvitatják a javaslat azon részeit, amelyekhez módosító indítványokat nyújtottak be, és kapcsolódó módosító indítványokat fűztek. Szerbiában a törvénytervezet benyújtója először bemutatja javaslatát, majd a frakcióvezetőknek 15 perc áll rendelkezésükre, valamint a módosítások benyújtóinak két perc, hogy hozzászóljanak a vitához (ami nem lehet hosszabb 10 óránál). Ezután a független képviselőknek öt percben áll módjukban elmondani véleményüket. Majd végül ismét a betervezőt illeti a szó. Amikor a parlamenti képviselők többsége elfogadta az egyes módosításokat, a házelnök felkérésére a jogalkotási bizottság utasítására a jogtechnikai szerkesztő bizottság a törvény betervezőjével együtt megszövegezi a jogszabályt. (Ebben a szakaszban már csak a technikai szerkesztőbizottság javaslatára változtathatnak azon.) A teljes szöveg elkészülte után a parlamenti képviselők szavaznak a törvény elfogadásáról. Horvátországban a részletes vitában van lehetőségük a képviselőknek és a kormány tagjainak a benyújtott tervezetet részletesen megvitatni, módosító indítványokat benyújtani, illetve azokat megtárgyalni. Szlovéniában a második olvasatkor már nem lehet általános kérdésekről vitázni, csupán a jogszabálytervezethez fűzött módosítások és kiegészítések nyújthatók be. Az illetékes szlovén parlamenti bizottság ekkor beépíti a tervezetbe a beérkezett módosításokat, majd döntenek annak harmadik olvasatra küldéséről vagy elvetéséről. Módosító indítványt nyújthat be bármely frakció, legalább tíz képviselő és a kormány, amennyiben nem ők voltak a tervezet benyújtói. Harmadik olvasatkor a szlovén Képviselőházban a jogszabály egészéről folyik a vita, kivéve, ha a második olvasat során az adott részhez módosító javaslatokat

⁴⁰⁰ *Poslovník Narodna Skupština Srbija* član 154–156., *Poslovník Državnega zbora* člen.

⁴⁰¹ *Poslovník Narodna Skupština Srbija* član 157.

⁴⁰² Uo. 158.

fűztek. Amennyiben ellentmondás merül fel a törvényjavaslat és a módosító indítvány között, harmonizációs javaslatot kell készíteni.

Határozathozatal: A szavazás napját a házelnök jelöli ki. A törvénytervezet teljes szövegéről a parlament egyszerre dönt.

Szerbiában a törvény elfogadását követő tizenötödik, illetve – amennyiben a törvényt sürgősségi eljárásban fogadták el – hetedik napon a köztársasági elnöknek meg kell hoznia a törvény kihirdetéséről szóló rendeletet, vagy írásbeli indoklással a törvényt újbóli megvitatásra a parlamentnek vissza kell utalnia (ez az úgynevezett felfüggesztő, politikai vétó).⁴⁰³ Amennyiben a képviselőház ismételt az államfő által megvitatásra visszaküldött törvényszöveg mellett dönt, a törvényt az összes képviselő szavazati többségével hozza meg. A köztársasági elnök az ismételt – változatlan szövegezéssel – meghozott törvényt rendeletével kihirdetni köteles. Horvátország esetében nyolc napon belül kell az államfőnek kihirdetnie az elfogadott jogszabályt, illetve élhet a szerb kollégája esetében már említett lehetőségekkel is. Szlovéniában szintén nyolc napon belül ki kell hirdetnie a köztársasági elnöknek a jogszabályt. A kihirdetést elhalaszthatja a politikai vétó miatt, továbbá ha a törvényről népszavazás szükséges, vagy ha az Államtanács újragondolásra visszaküldte a Képviselőháznak a törvényt.

Az elfogadott jogszabály a Szerbia Köztársaság Hivatalos Közlönyében (*Službeni Glasnik Republika Srbija*), a Horvát Köztársaság Hivatalos Közlönyében (*Narodna Novina Republike Hrvatske*) való kihirdetéstől számított 8. napon, illetve a Szlovén Köztársaság Hivatalos Közlönyében (*Uradni list Republike Slovenije*) történő kihirdetéstől számított 15. napon válik hatályossá.

7.4. Intézményi szereplők

Az alábbiakban azokat a politikai szereplőket tekintem át, akik a törvényhozás folyamatában befolyásoló erővel rendelkeznek. Legelőször a kormány lehetőségeit veszem sorra, majd a plénumon történő politikai nyilvánosság biztosításával foglalkozom, végül pedig a bizottsági rendszer szerkezetét vázolom fel.

7.4.1. A kormány

A szerb, a horvát és a szlovén kormányzati rendszerben – az azonos elveken működő demokráciákhoz hasonlóan – kiemelt szerepe és felelőssége van a kabinetnek a törvényalkotás folyamatában. A rendszer jellegzetességeiből adódóan a kormányon kívül a különböző bizottságok és parlamenti képviselők kisebb sikerszázalékkal tevékenykednek.

A kormány a következő mechanizmusokkal befolyásolhatja a törvényhozás napirendjét:

- A parlament már a kormányfő megválasztásakor megszavazza a kormányprogramot, ezáltal közvetve a kormány hosszú távú jogalkotási programját.

⁴⁰³ Szerbia Köztársaság alkotmányának 113. szakasza.

- A törvényjavaslatok előkészítése érdekében a kormány rendelkezik a megfelelő kodifikációs apparátussal (elsősorban a mindenkori igazságügyi minisztériumban).
- A kormányfő a házelnökön keresztül bármikor kérheti a parlamenttől valamely általa beterjesztett törvényjavaslat napirendre tűzését és (sürgős) tárgyalását.
- A törvényalkotás parlamenten belüli folyamatának koordinálása a kormánytöbbséghez tartozó és a közvetve a kormányfő bizalmát is élvező házelnök kezében van.
- A kormány kiemelt szereppel rendelkezik a plenáris ülés vitájában is. Nem a parlamenti kormánytöbbség része, hanem szimbolikusan és ténylegesen is a parlamenti képviselőkkel szemben foglal helyet.
- Mivel a kormány tagjai nem a parlamenti kormánypártok képviselői, ezért a házszabályok értelmében a vitában önállóan, betöltött pozíciójuk alapján bármikor felszólalhatnak.
- A kormány a beterjesztett törvénytervezetekhez benyújtott módosító indítványok szavazásánál is kulcsszerepet kap: minden módosító javaslat előtt megkérdezik az illetékes minisztert, hogy a kabinet támogatja-e az előterjesztést. A miniszter jelen van a bizottsági üléseken is, amennyiben az általa beterjesztett napirendi pontot tárgyalják.

7.4.2. A plénum

A plénum, vagyis a plenáris ülés az összes parlamenti képviselő tanácskozását jelenti.⁴⁰⁴ Ez számít a parlamentarizmus legfontosabb fórumának, mivel itt zajlanak a törvénytervezetek nyilvános vitái, ahol minden képviselő felszólalási joggal rendelkezik, továbbá itt történik szavazás a javaslatokról és módosításokról. A plénum biztosítja tehát a parlament politikai nyilvánosságát. Itt alakulnak ki a nagyobb politikai feszültségeket generáló politikai ellentétek. Ezen a helyen fogalmazódik meg a kormánnyal szembeni ellenzéki kritika, és itt teheti közzé az ellenzék a kormányzati törvényjavaslatokkal szemben saját alternatív politikai elképzeléseit. Az artikuláció és a politikai nyilvánosság miatt a plenáris ülés alapozza meg a parlamentarizmus legitimitását. Az egyes képviselőházaknak azonban (több nyugat-európai parlamenthez hasonlóan) leginkább „szentesítő” szerepük van: többnyire más intézményekben, a kormányülésen, a frakciókban vagy a bizottságokban meghozott döntések legitimálása folyik itt.⁴⁰⁵

7.4.3. Állandó bizottságok

A szerb, a horvát és a szlovén parlamentben a hatályos házszabályok értelmében kétféle bizottság létezik. Az állandó bizottságok elsősorban a törvényhozás folyamatában és a kormányzat ellenőrzésében, a képviselők és a parlament belső ügyeinek intézésében

⁴⁰⁴ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 485.

⁴⁰⁵ Uo.

kompetensek. A fórumon belül kialakíthatnak albizottságokat, amelyek meghatározott részterületekkel foglalkoznak munkájuk során. (A kötelezően létrehozandó állandó bizottságok listáját az 11. melléklet tartalmazza.) A bizottságok összetétele általában tükrözi a parlament politikai összetételét, azonban több párt is „politikai zsákmányként” tekint egyes befolyásos bizottságok vezető pozícióira. Mint láthatjuk, a bizottsági rendszer specializált, szerkezete követi a kormány miniszteriális tagolódását, ez pedig nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a képviselőház a kormány törvényjavaslatait érdemben tárgyalni és módosítani tudja. A parlamenti képviselők egyszerre több bizottságnak is tagjai lehetnek.

Szerbiában az állandó bizottságok rendszerében két fórumnak különleges szerepe van.⁴⁰⁶ A Javaslat- és Panaszbizottságnak, valamint a Gazdasági Reformok Bizottságának nincs elnöke. A Panaszbizottság feladata, hogy a parlamenthez intézett javaslatokat és kérelmeket vizsgálja, és megfelelő intézkedést kezdeményezzen a törvényhozásban vagy az illetékes hatóságnál. A Gazdasági Reformok Bizottságának feladata, hogy megvitassa azokat a gazdasági fejlesztésekkel, tervekkel és programokkal kapcsolatos törvénytervezeteket, amelyek kihatással lehetnek a gazdasági rendszerre és a gazdaságpolitikára, valamint ellenőrizze a változásokat. A bizottság 21 tagjából kilencet normál eljárással választanak meg, tizenkét tagja pedig a következő (betöltött pozíciójuk alapján): a jogalkotási, a gazdasági és fejlesztési, a pénzügyi, az ipari, a közlekedési és kommunikációs, a városrendezési és építésügyi, a mezőgazdasági, a kereskedelemért és turizmusért felelős, a privatizációs, a környezetvédelmi, a tudományos és technológiai fejlesztési, valamint a munkaügyi és társadalompolitikai bizottságok elnökei.

A horvát parlament bizottsági rendszerének szabályozásakor érdekes megoldást alkalmaztak 2008 és 2011 között: a bizottságok munkájában eltérő számban ugyan, de a szakmai szervezetek képviselői is jelen voltak.⁴⁰⁷ Így a legtöbb bizottságban helyet foglaltak az adott területen érintett szakmai, állami és egyéb szervezetek reprezentánsai is. Így az Alkotmányügyi Bizottságban például hat tekintélyes alkotmányjogász volt; a Pénzügyi és a Gazdasági Bizottságnak tagjai voltak a munkaadók és a munkavállalók érdekegyesületének elnökei, valamint a gazdasági kamara elnöke is. Az Emberi jogok Bizottságában pedig képviselték magukat a nők és fiatalok, valamint az emberi jogok védelmének egyesületei, jelen volt továbbá a katolikus egyház egy képviselője és további egy személy az összes többi egyház képviselőjében. Azonban megfigyelhető, hogy a fontosabb állami tevékenységek esetében (külügy, belügy, európai integráció, választások felügyelete, helyi önkormányzatok) nem voltak jelen a szakmai szervezetek.

A szlovén bizottsági rendszerben szintén megfigyelhető a miniszteriális feladatok csoportosítása szerinti beosztás. A bizottságok közötti fő különbség a részt vevő tagok számában mutatkozik, ami jelzi egyúttal a testület súlyát is. Ennek következtében léteznek kisebb létszámmal működő bizottságok (ilyenek az államháztartás ellenőrzéséért felelős; a biztonsági szolgálatokat felügyelő; az etnikai közösségekkel foglalkozó, a petíciós, az emberi jogok és az esélyegyenlőségi testületek), és léteznek nagyobb tagsággal bíró szervek (például a mandátumvizsgáló; az oktatási, tudományos, kulturális, sport; az igazságügyi, közigazgatási és helyi önkormányzatokért felelős; a belügyi vagy az alkotmányügyi bizott-

⁴⁰⁶ A szerbiai Népképviselőház állandó bizottságainak listáját a házszabály 49. szakasza tartalmazza.

⁴⁰⁷ A horvát *Sabor* állandó bizottságainak listáját a házszabály 56. pontja tartalmazza.

ság). Fontos megemlíteni, hogy vannak olyan testületek, amelyeknek két alelnöke is van, míg a többiben egy elnök és annak helyettese látja el a bizottság vezetésének feladatait.

A szerb, a horvát és a szlovén parlamentben létrehozhatók vizsgálóbizottságok is. Ezek feladata az egy-egy ügy kapcsán felmerülő kérdések megválaszolása. E vizsgálatok nem nyomozati és nem igazságszolgáltatási jellegűek, azonban a bizottságnak jogában áll más állami szerveket és szervezeteket megkeresni, tőlük információt kérni, valamint magánszemélyek nyilatkozatát kikérni. A vizsgálat lezárásával a bizottság köteles – az intézkedések megnevezésével – javaslatát a parlament elé terjeszteni.

7.5. Frakciók a parlamentekben

A képviselők az egyes frakciók, a bizottságok és az egész parlament működésének alapkövei. Önálló törvény-előterjesztési joggal bírnak, emellett lehetőségük van a kormány javaslatai mellett vagy azzal szemben a parlamenten belülről származó módosító javaslatokat benyújtani. Mindhárom államban – a modern politikai rendszerekhez hasonlóan – a parlament politikai struktúráját a pártfrakciók adják. A pártfrakció tagjait a választásokon a párt képviselőjelöltjeként induló és mandátumot szerző képviselők alkotják, akiknek túlnyomó többsége párttag is egyben. A szerb, a horvát és a szlovén parlamentben a képviselők nagy része valamely képviselőcsoport tagja, kevés a pártfrakcióhoz nem tartozó, úgynevezett független képviselő. A függetlenek számát két tényező növelheti: a pártfrakcióból a parlamenti ciklus közben kiváló „dezertőr” képviselők, valamint az a tény, hogy a képviselőcsoport megalapítását a házszabály bizonyos minimális számú képviselőhöz köti.

A 2009 februárjában megváltoztatott szerbiai házszabály szerint a képviselőcsoport megalakítását a házelnök megválasztását követő hét napon belül be kell jelenteni, azonban megfelelő számú képviselő a későbbiekben is bejelentheti új frakció létrehozását. Pártfrakciót minimum öt képviselő alakíthat, akik vagy egy politikai párt, vagy más politikai szervezet, illetve polgárok csoportjának képviselői.⁴⁰⁸ A horvát házszabály hasonló a szerbiaihoz: eszerint a képviselőcsoport megalakítását itt is a parlament elnökének megválasztását követő hét napon belül kell bejelenteni, megfelelő számú képviselő azonban ezt követően is alakíthat új frakciót.⁴⁰⁹ Minimum három képviselő alakíthat pártfrakciót, akik vagy egy politikai párt, vagy más politikai szervezet, illetve polgárok csoportjának képviselői.⁴¹⁰ Egy képviselő csak egy pártfrakciónak lehet tagja a házszabály értelmében, ez alól kivételt képeznek a kisebbségi képviselők, akik a kisebbségi frakción kívül más képviselőcsoportnak is tagjaivá válhatnak. Szlovéniában szintén minimum három képviselő hozhat létre frakciót, akik azonos párttagsággal rendelkeznek, vagy hasonló elvek szerint politizálnak,⁴¹¹ e szabály alól kivételt jelent a magyar és az olasz kisebbség képviselője, akik ketten alkotják az etnikai közösségek csoportját. (A három ország frakcióinak jellemzőit a 12., 13. és 14. mellékletek mutatják be.)

⁴⁰⁸ *Poslovnik. IV. Poslaničke grupe*. Forrás: www.parlament.rs/narodna-skupstina-/vazna-dokumenta/poslovnik/poslanicke-grupe-.1333.html (Letöltve: 2012. 02. 26.)

⁴⁰⁹ *Poslovnik Hrvatskog sabora* član 30.

⁴¹⁰ *Uo.* 30.

⁴¹¹ *Poslovnik Državnega zbora* člen 29.

A pártfrakciók a parlamenti jog elismert, privilegizált intézményeinek számítanak. Ezek a képviselőcsoportok egyrészt képviseleti és artikulációs funkcióval rendelkeznek, másrészt politikaalakítási-kormányzati funkciót is ellátnak. A pártfrakciók a parlament eljárási és döntéshozatali rendjének minden szintjén jelen vannak, átszövik a parlamenti vezetést, a plenáris ülést és a bizottságok egész rendszerét.

A frakciók a parlament politikai értelemben vett cselekvési aktorai.⁴¹²

- A frakció a parlamenti vitában általában politikailag egységesen lép fel, és ez a frakciófegyelem tetten érhető a szavazások során is. A frakciófegyelem mértéke azonban eltérő lehet, eszerint megkülönböztethetünk szabad (lelkiismereti), a frakcióvezető ajánlása szerinti, illetve kötelező szavazást.
- A tényleges politikai döntések nem a plenáris vitán, hanem a frakcióülések zárt ajtóit mögött születnek.
- A parlamenti plénum jelentősége kisebb az egyes képviselők számára, ott nagyrészt a frakcióülésen elhangzott forgatókönyv szerint történik a szavazás.
- A parlamenti testületeken és a bizottságokban a frakciók által delegált személyek ülnek, továbbá a vezető parlamenti tisztségeket is ők töltik be.
- A parlamenti vitát szintén a pártfrakciók jelenléte strukturálja, amit a vezér-szónoki rendszer kialakulása is jelez.
- A frakciók és a pártok szerepét növeli, hogy azok – belső szerkezetüket tekintve – állandó munkacsoportok alakításával követni tudják a kabinet miniszteriális, illetve a parlament állandó bizottsági rendszerének struktúráját. A munkacsoportok feldolgozzák a kompetenciájukba tartozó törvényjavaslatokat, módosító indítványokat készítenek, és az ő tájékoztatásuk alapján dönt a frakcióülés a párt képviselőcsoportjának hivatalos álláspontjáról és szavazási stratégiájáról.

7.6. A kormány parlamenti felelőssége: bizalmatlansági indítvány, bizalmi szavazás, interpelláció

Mindhárom vizsgált országban alkotmányjogi szabályként érvényesül, hogy a kormány függ a parlament többségének politikai bizalmától, politikai felelősséggel tartozik a parlament felé, viszont az államfő is nagy befolyással rendelkezik. A kabinet parlamenttel szembeni politikai felelőssége teremti meg a kormány demokratikus legitimitását. A hagyományos alkotmányos elmélet szerint a végrehajtás feletti törvényhozói kontroll legfontosabb intézménye a bizalmatlansági indítvány, illetve a bizalmi szavazás, amely lehetővé teszi a kormány megbuktatását, leváltását – amennyiben megrendül a parlament többségének bizalma.⁴¹³ Emellett a képviselőknek az interpellációra adott válasz elutasításával is lehetőségük van a kormányt szankcionálni.

⁴¹² Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 497–498.

⁴¹³ Uo. 505.

7.6.1. Bizalmatlansági indítvány

A bizalmatlansági indítvány szerepe a kormányválságok kialakulásában és a kormányok bukásában jelentéktelen, évtizedek alatt is csak egyszer-egyszer fordult elő a parlamentáris rendszerű államokban.⁴¹⁴ A szerb, a horvát és a szlovén házszabály szerint a kormányfővel szemben, illetve egyes miniszterekkel szemben is be lehet nyújtani bizalmatlansági indítványt. Az eljárás megkezdéséhez Szerbiában egy legalább 20 parlamenti képviselő által támogatott írásbeli kérelmet kell eljuttatni a házelnökhöz. A parlament a javaslat benyújtását követően legkorábban három, legkésőbb 15 napon belül köteles napirendre tűzni a bizalmatlanságról szóló vitát.

A horvát esetben az eljárás megkezdéséhez a parlamenti képviselők egyötöde által támogatott írásbeli kérelmet kell a házelnökhöz eljuttatni, aki nyolc napon belül köteles azt napirendre tűzni. A *Sabor* a javaslat benyújtását követő 30 napon belül köteles dönteni a bizalmatlanságról. Az erről szóló vitában először a bizalmatlansági indítvány betérjesztője ismerteti az álláspontját, majd az érintettnek van válaszadási joga, végül pedig a ház szavaz a javaslatról. Sikertelen bizalmatlansági indítvány esetén ugyanazon személlyel (vagy kormánnyal) szemben a szerbeknél egyazon ülészakon belül, míg a horvátoknál hat hónapon belül nem nyújtható be újabb kérelem.⁴¹⁵ Amennyiben az érintettől a bizalmat megvonják, őt azonnal felmentik hivatalából, és a házelnök haladéktalanul értesíti a történetekről a köztársasági elnököt. A bizalmatlansági indítvány visszavonására is van mód, amennyiben a kezdeményező 20 fő írásban kéri az eljárás megszüntetését.

Szlovéniában a konstruktív bizalmatlansági indítvány szabályai élnek a házszabály szerint. A bizalmatlansági eljárás elindításához tíz képviselő beadványára van szükség, amelyben megjelölik az új miniszterelnök-jelölt személyét is.⁴¹⁶ A házelnök a beadványról haladéktalanul értesíti a köztársasági elnököt, a hivatalban lévő kormányfőt és valamennyi képviselőt. A bizalmatlanságról szóló szavazást a benyújtástól számított 48 órán belül, de legkésőbb hét napon belül meg kell tartani; a parlamenti képviselők többségének támogatásával ez az időszak meghosszabbítható, de nem haladhatja meg a 30 napot.⁴¹⁷

7.6.2. Bizalmi szavazás

A bizalmi szavazás intézménye nem a parlament kormány feletti ellenőrzési eszközeként funkcionál, hanem a parlament feletti kormánydominancia eszköze.⁴¹⁸ Ennek alkalmazása révén a kormány fegyelmelni tudja a kormánytöbbség renitens tagjait, és használatával – például a szavazás bizalmi szavazáshoz kötésével – a bizonytalan többségű kormányzati törvényjavaslatok is könnyebben keresztülvihetők az említett kormánypárti képviselőkkel szemben.

⁴¹⁴ MÉNY, Yves (1991): *Government and Politics in Western Europe*. Oxford, Oxford University Press, 182–185.

⁴¹⁵ *Poslovnik Hrvatskog Sabora* član 114.

⁴¹⁶ *Poslovnik Državnega zbora* člen 254.

⁴¹⁷ Uo. 256.

⁴¹⁸ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 506.

*A kormányról vagy a kormánytagról szóló bizalmi szavazás*⁴¹⁹

A szerb kormányról vagy kormánytagról szóló bizalmi szavazást legalább 60 képviselő követelheti, Horvátországban ehhez a képviselők egyötöde, Szlovéniában pedig 10 képviselő szükséges. A szavazásra tett kezdeményezést a szerb Népképviselőház a soron következő ülésén vitatja meg, de legkorábban öt nappal a javaslat benyújtása után, míg a horvát esetben 30, Szlovéniában pedig két napon belül. A vita befejeztével szavazásra bocsátják a javaslatot. A bizalmi szavazás akkor sikeres, ha az összes képviselő több mint fele támogatta az indítványt. Amennyiben a parlament a kormánytól megvonja a bizalmat, a köztársasági elnök köteles megindítani az új kormány megválasztásának eljárását. Ha a parlament a kormány tagjától vonja meg a bizalmat, a miniszterelnök köteles intézkedni az új kormánytag megválasztását célzó eljárás megkezdéséről. Ha a kormánytól vagy a kormány tagjától nem vonják meg a bizalmat, a javaslat előterjesztői nem javasolhatnak újabb bizalmi szavazást egyik országban sem a hat hónapos határidő letelte előtt.

*Bizalmi szavazás a kormányról a kormány kezdeményezésére*⁴²⁰

A kormány saját maga is kezdeményezheti a bizalmi szavazást, az erre vonatkozó javaslatot a kormány kérésére a már folyamatban levő parlamenti ülésen is meg lehet vitatni, de ha a kormány ezt nem kérte, akkor a soron következő ülésen kerül sor a vitára, legkorábban öt nappal az átadás után. A vita befejeztével szavazásra bocsátják a javaslatot. A kormány iránti bizalom megvonásához az összes képviselő több mint felének az igenlő szavazata szükséges. Amennyiben a parlament nem szavazza meg a kormány iránti bizalmat, a kormány megbízatása megszűnik, és a köztársasági elnök köteles megindítani az új kormány megválasztásának eljárását. Ha a szlovén kormány elveszítette a bizalmi szavazást, akkor hét napon belül a köztársasági elnök, a parlamenti képviselőcsoportok, vagy legalább 10 képviselő miniszterelnök-jelöltet ajánlhat.⁴²¹

7.6.3. Interpelláció⁴²²

Szerbia esetében legalább 50, a *Saborban* minimum 15, a szlovén Képviselőházban pedig legalább 10 képviselő interpellációt nyújthat be a kormány vagy a kabinet tagjának munkájával kapcsolatban. Szerbiában egy parlamenti ülésre legfeljebb öt írásbeli interpelláció nyújtható be, míg a horvátoknál és a szlovéneknél ezek számát nem korlátozták. A szerb Népképviselőház esetében a benyújtást követő ülésen az interpellációt napirendre kell tűzni, de legfeljebb 15 nappal a benyújtás után. A kormány 30 napos határidőn belül köteles választ adni az interpellációra. A *Saborban* a benyújtást követő ülésen a napirendre tűzésről a házelnök gondoskodik, a kormány pedig nyolc napon belül köteles választ adni az inter-

⁴¹⁹ A Szerb Köztársaság alaptörvényének 130. szakasza és a Horvát alkotmány 115. szakasza.

⁴²⁰ A Szerb Köztársaság alaptörvényének 131. szakasza és a Horvát alkotmány 115. szakasza.

⁴²¹ Poslovnik Državnega zbora člen 259.

⁴²² A Szerb Köztársaság alaptörvényének 129. szakasza, Poslovnik Hrvatskog Sabora član 190–196., a szlovén Képviselőház házszabályának 250–253. pontja

pellációra. Szlovéniában a kormányfőnek vagy az egyes tárcafelelősnek 15 és 30 nap között kell válaszolnia a feltett interpellációra.

A kormány, illetve annak a kormánytagnak a választ, akihez az interpellációt intézték, a parlament megvitatja, majd szavaz róla. A válasz elfogadásának megszavazása után a parlament folytatja munkáját az elfogadott napirend szerint. Amennyiben a parlament nem fogadja el a kormány vagy a kormánytag választ, megkezdődik a kormányra, illetve annak tagjára vonatkozó bizalmi szavazás, ha ezt megelőzően – a válasz elutasítása után – a kormány elnöke, illetve tagja nem mond le. Az interpelláció tárgyát képező kérdést Szerbiában 90, Horvátországban 30 napon belül nem lehet újra megvitatni, Szlovéniában nem szabtak ilyen határidőt. A házszabály eljárási rendelkezései a benyújtott interpellációk visszavonására is lehetőséget biztosítanak.

7.7. A kormány feletti parlamenti kontroll nem szankcionális eszközei

A bizalmatlansági indítványok szerepének gyengülése következtében az európai parlamentarizmus elmúlt évtizedeiben a kormány és a végrehajtás feletti parlamenti kontroll nem szankcionális eszközei kerültek előtérbe.⁴²³ Ennek hagyományos és a parlamentekben alkalmazott intézményei a következők: a parlamenti (egyszerű) és aktuális kérdések; a kabinet jelentéstételi kötelezettsége; a szerb Állami Felülvizsgálati Intézet, a horvát Állami Számvevőszék, és a Szlovén Felülvizsgálati Intézet; illetve a parlamenti biztosi rendszer.

7.7.1. A politikai nyilvánosság

A kormány és az egész végrehajtás feletti parlamenti kontroll hagyományos és legfontosabb intézménye a parlament plenáris ülései által biztosított politikai nyilvánosság.⁴²⁴ A kormány politikai ellenőrzésének klasszikus parlamenti módját az interpellációk és kérdések intézménye jelenti, amely a parlamenti ellenzék fontos eszköze a politikai napirend tematikájának formálásában.

Parlamenti kérdést írásban vagy szóban bármelyik képviselő feltehet a kormánynak vagy egy adott miniszternek.⁴²⁵ A kérdésfeltevés azonban – az érvényes házszabályok szerint – nem haladhatja meg a háromperces időkeretet Szerbiában és Szlovéniában, Horvátországban pedig nem lehet hosszabb, mint két perc; míg a válaszadásra négyperces időkeret áll rendelkezésre.⁴²⁶ A szerb Népképviselőház esetében minden hónap utolsó csütörtökén van lehetőség kérdést feltenni délután négy és hét óra között. A horvát *Saborban* a szóbeli kérdések feltevése az aktuális kérdések idején történik, erre az előző ülésnapon lehet jelentkezni a kifejezetten erre a célra szolgáló jelenléti könyvben, ahol a kérdéseknek az előre meghatározott formai és tartalmi követelményeknek kell megfelelniük. Szlovéniában a szóbeli kérdések bejelentésére az ülést megelőző 12 óráig van lehetőség.

⁴²³ Lásd: KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): i. m. 506.

⁴²⁴ Uo.

⁴²⁵ *Poslovnik Hrvatskog Sabora* član 179–189. és a *szlovén házszabály* 242–249. pontjai.

⁴²⁶ *Poslovnik Hrvatskog Sabora* član 179.

Szöbeli kérdésre általában azonnal válaszolnia kell az érintettnek, azonban Szerbiában kivételesen nyolc napon belüli írásbeli válaszadás is lehetséges, ha nagyobb utánajárást követel meg a téma; a horvátoknál a következő ülésen is adható válasz; Szlovéniában pedig indokolt esetben 30 napon belül is válaszolhat a megkérdezett. Amennyiben a felelet hosszabb időt vesz igénybe, valamint komplexebb felkészülést követel, akkor mindkét országban további 30 nappal meghosszabbítható a válaszadásra szánt idő.

7.7.2. A végrehajtás ellenőrzésének intézményei

Kormányjelentés: A parlament felé a kormányt évente legalább egy alkalommal jelentéstételi kötelezettség terheli a törvények, rendeletek és egyéb általános jogi aktusok végrehajtásával, továbbá a fejlesztési és területszervezési tervek megvalósításával, illetve a költségvetés betartásával kapcsolatban. A kabinet munkájáról szóló jelentést parlamenti vitára lehet bocsátani, és szavazni kell róla. A képviselők kérhetik a kormányjelentés felülvizsgálatát is.

A költségvetés ellenőrzése: A végrehajtás parlamenti ellenőrzésének hagyományos módja a költségvetési törvény végrehajtásának ellenőrzése. Ennek egyik eszköze a zárszámadási vita, a másik pedig a kormánytól függetlenül működő szerbiai Állami Felülvizsgálati Intézet, valamint az ennek megfeleltethető horvátországi Állami Számvevőszék, illetve a Szlovén Felülvizsgálati Intézet tevékenysége. A szerb kabinet november elsejéig köteles eljuttatni a parlamentnek a következő évre vonatkozó költségvetés-tervezetet – ennek elmulasztása azonban nem von maga után semmilyen szankciót; míg a horvát és a szlovén kabinet esetében nincs ilyen időbeli korlátozás. A költségvetés évenkénti megszavazásával – valamint annak a zárszámadás révén történő ellenőrzésével – a parlament folyamatos kontrollt gyakorol a kormány és a közigazgatás, vagyis az egész végrehajtó hatalom felett.

Ombudsmanok: A parlamenti biztosok hivatalának felállítása a közigazgatás feletti parlamenti ellenőrzés újabb intézménye. Feladata, hogy vizsgálja a törvények végrehajtása során az egyes állampolgárokat ért sérelmeket.

Vákát oldal

8. Kormányok

A parlamentáris rendszerekben a politikai élet középpontjában a kormány áll. A kormány ugyanis az egész politikai intézményrendszer és az állami döntéshozatal központi szereplője, valamint a hatalmi ágak elválasztásának tradicionális alkotmányjogi felfogásában a végrehajtó hatalom gyakorlója.⁴²⁷ A modern parlamentáris rendszerekben a kormánypolitikának lehetősége van arra, hogy irányítsa az állami intézmények mindenkit érintő tevékenységét, a parlamenti törvényhozástól a minisztériumok és a közigazgatás működésén keresztül történő adminisztratív végrehajtásig.

8.1. A kormány belső közjogi struktúrája

A kormányzat jellegéből következően Szerbiában, Horvátországban és Szlovéniában a kormány egyrészt parlamentáris, vagyis a parlamentnek felelős, másrészt politikai, mégpedig pártpolitikai jellegű.

A szerb, a horvát és a szlovén kormány – az alkotmányok értelmében – a miniszterelnökből, egy vagy több alelnökből és a miniszterekből áll.⁴²⁸ A 2005-ben elfogadott szerb kormányról,⁴²⁹ az 1998-ban hatályba lépett horvát kabinettről⁴³⁰ és az 1993-ban megszavazott szlovén kormányról szóló törvény⁴³¹ a miniszterek két csoportját különbözteti meg: a tárcaminisztereket és a tárca nélkülieket.⁴³² A politológiai szakirodalom az államtitkárokat is beemeli a kormányba, mivel döntésbefolyásolási potenciáljuk kiemelkedő. A vizsgált országokban a minisztériumi szint adminisztrációját vizsgálva az a tény tárul elénk, hogy nincs szétválasztva a közigazgatási és a politikai államtitkári funkció. A miniszter helyettesének számít az államtitkár, akinél a hivatás betöltése tisztán pártpolitikai alku következménye, a szaktudás nem befolyásoló tényező. További fontos jelenség, hogy az államigazgatás e szintjéről hiányoznak az úgynevezett szakállamtitkárok is.

Az új horvát parlament összehívása után 30 nap áll a képviselők rendelkezésére, hogy megválasszák a miniszterelnököt, míg Szerbia és Szlovénia esetében időbeli korlátot nem támasztottak.⁴³³ A köztársasági elnök, miután meghallgatta a parlamentbe bejutott pártok vezetőit, javaslatot tesz a törvényhozásnak a miniszterelnök személyére. A kormányfő-

⁴²⁷ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 371.

⁴²⁸ Megjegyzendő, hogy Szerbiában a 2008-as választásokat követően a politikai alkuk eredményeként létrehozták az első miniszterelnök-helyettesi pozíciót, amely a kormányfő politikai helyettesítését szolgálja.

⁴²⁹ *Zakon o Vladi*. Forrás: www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_vladi.html (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴³⁰ *Zakon o Vladi RH*. Forrás: www.zakon.hr/z/170/Zakon-o-Vladi-Republike-Hrvatske (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴³¹ *Zakon o Vladi Republike Slovenije*. Forrás: www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=19934&stevilka=124 (Letöltve: 2012. 08. 16.)

⁴³² Mindhárom ország esetében a kormányról szóló jogszabályt többször módosították, többek között az aktuális miniszteriális szerkezet szabályozása érdekében. A szlovén kabinetnek legfeljebb két tárca nélküli minisztere lehet a törvény értelmében.

⁴³³ *Poslovnik Hrvatskog Sabora* član 107.

jelölt a parlamentben bemutatja programját, és javaslatot tesz a kabinet összetételére. A képviselőház egyidejűleg szavaz a kormány programjáról, valamint a kormányfő és a miniszterek személyéről. Sikertelen szavazás esetén újabb 30 napja van az államfőnek, hogy új jelöltet ajánljon.⁴³⁴

Az alkotmány szigorú összeférhetetlenséget állapít meg a szerb és a horvát kabinet tagjaira vonatkozóan. A szerb kormány tagja nem lehet egyidejűleg a Népképviselőház tagja, az autonóm tartomány képviselőházának képviselője, a helyi önkormányzati egység képviselő-testületének tanácsnoka, az autonóm tartomány végrehajtó tanácsának vagy a helyi önkormányzati egység végrehajtó testületének a tagja, valamint más közfeladatot sem láthat el az összeférhetetlenségi törvények értelmében.⁴³⁵ A horvát miniszter nem lehet a *Sabor* tagja, illetve nem vállalhat semmilyen állami-közigazgatási és igazságszolgáltatási tisztséget sem. A szlovén kabinet tagjaira vonatkozó összeférhetlenségi szabályok nincsenek rögzítve sem az alkotmány kormányról szóló részében, sem pedig a kormányról szóló jogszabályban.

A szerb, a horvát és a szlovén kormány hatásköre:⁴³⁶

- meghatározza az ország általános politikáját;
- végrehajtja a törvényeket és a parlament egyéb általános aktusait;
- rendeletet és egyéb általános aktust hoz a törvények végrehajtása céljából;
- javaslatot tesz a költségvetésre és a zárszámadásra;
- törvényt és egyéb általános aktust indítványoz, illetve ezeket véleményezi, ha nem ő azok előterjesztője;
- irányítja és összehangolja az államigazgatási szervek munkáját, és felügyeli azt;
- ellátja az alkotmányban és a törvényekben meghatározott egyéb feladatokat.

A kabinetek megbízatása a parlament előtt tett eskü napján kezdődik, és az őket megválasztó parlament megbízatásának lejártáig tart. A megbízatási idő letelte előtt a kormányok mandátuma a bizalmatlanság kinyilvánításával, a parlament feloszlásával és a kormányfő lemondásával szűnhet meg.

A kormányokról szóló törvények lehetővé teszik, hogy a kormányfők és az egyes alelnökök saját kabinettel rendelkezzenek a mindennapi munkájuk segítése céljából, emellett tanácsadókat foglalkoztathatnak egy-egy szakpolitikai területen. Az egyes kabineteket kabinetfőnökök vezetik, akiknek a megbízatása a kormány megbízatásáig tart, tehát ez is tisztán politikai funkciónak számít. Szerbia esetében a törvény nevesíti a kormányfő két tanácsadói testületét: a gazdasági fejlesztéssel, illetve az állami hivatalokkal kapcsolatos grémiumokat, amelyeknek öt-öt tagja van. A törvény említi a kormányhivatal létrehozását, amely szerv legfőbb feladata a szakértői és technikai háttér biztosítása. A hivatalt vezetheti a kormányfő által kinevezett igazgató, a kormány főtitkára, de tárca nélküli miniszter is betöltheti ezt a funkciót. Nem alakult ki a magyar Miniszterelnöki Hivatalhoz hasonló, széles hatáskörrel rendelkező intézmény, amely összefogná az egyes tárcák működését és felügyelné azok munkáját. Szerbiában a kormányhivatal mellett a kabinet létrehoz egy úgynevezett kormányzati főtitkárságot, amelynek szintén a szakapparátus biztosítása, a kormányülé-

⁴³⁴ A *Sabor házszabályának* 110. pontja.

⁴³⁵ A *Szerb Köztársaság alkotmányának* 126. szakasza.

⁴³⁶ *Ustav Republika Srbija* élan 123., *Horvátország alapokmányának* 112. szakasza, a *szlovén kormányról szóló törvény* 3–6. szakasza.

sek megszervezése számít a legfontosabb feladatának; emellett a minisztériumok közötti koordinációért is felel, élén pedig a kormány főtitkára áll. A kormány ügyrendje minden hét csütörtökét jelöli meg a kormányülések rendes napjaként. A horvát törvény az előbbi intézmények közül csak a kormányhivatal létrehozását említi, amelynek legfőbb feladata a szakértői és technikai háttér biztosítása,⁴³⁷ továbbá e központi szerv alá rendelvek több részfeladatot ellátó szervezetet is.⁴³⁸ A szlovén kormányról szóló törvényben a miniszterelnöki hivatalt nevesítik egyetlen olyan intézményként, amely testületileg segíti a kabinetet, vezetője pedig a kormány főtitkára.⁴³⁹ Mindhárom országban a miniszterelnök tesz javaslatot a főtitkárok személyére, akik a kormányfőnek tartoznak felelősséggel munkájukért.

A szerb kormány politikai kommunikációjának egy igen kezdetleges típusa működik mind a mai napig. Nem létezik ugyanis az önálló kormányzóvivői tisztség, amely megkönynyítené a kormány számára a polgárokkal és a médiával való kapcsolattartást – a kötelező nyilvánosság elvének megfelelően. A kommunikációs feladatok ellátására a médiával való együttműködést szolgáló titkárság⁴⁴⁰ szolgál, amely három osztályból áll: ők az internet, a hagyományos média és a többi médium képviselőinek kérdéseivel foglalkoznak. Szerbiában nincs egységes kommunikáció a kormány részéről, és az egyes minisztériumok sajtótevékenységét sincs, aki összehangolja, ezért gyakoriak az ellentmondásos információk. A horvát kabinet politikai kommunikációja megfelel a nyugat-európai modellnek, így még a 2000-es években létrehozták a kormányzóvivői és a szóvivőhelyettesi tisztséget. Az egyes minisztériumok saját szóvivővel rendelkeznek, így az adott politikaterülettel kapcsolatos információkat az illetékes tárcaszóvivők juttatják el a nyilvánossághoz a leghatékonyabb munkamegosztás érdekében. A kormányzóvivő szerepe az egész kabinetet érintő és a nagyobb horderejű kérdéseknél kerül előtérbe. Szerbiában nincs szóvivői pozíció, így a média munkatársainak lehetőséget biztosítanak arra, hogy a kormányzati honlapon történő regisztrációval gyorsabban jussanak friss információkhoz. A szlovén Miniszterelnöki Hivatalon belül működik a Kommunikációs Iroda, ahol három osztály tartja a kapcsolatot a médiával, projekteket koordinálnak, és általános ügyekkel foglalkoznak.⁴⁴¹

A kormány belső struktúráját három elv határozza meg, amelyek eltérő intenzitással ugyan, de minden kormányzat esetében jelen vannak.⁴⁴²

Miniszterelnöki elv (a kormányfő kiemelkedése)

A szerb, a horvát és a szlovén alkotmányjogi rendszer a miniszterelnöknek széles jogköröket biztosít. Így a kormányfő önállóan határozhatja meg a kormányprogramot és diszkrecionális joga a kabinet tagjainak kiválasztása, a személyéről történő szavazás pedig egyben

⁴³⁷ Az egyes szervek munkájáról lásd *Ured Predsjednika Vlade*. Forrás: <https://vlada.gov.hr/predsjednik-vlade-65/ured-predsjednika-vlade/87> (Letöltve: 2017. 05. 23.)

⁴³⁸ A Kormányhivatal alá rendelt szervek a következők: Miniszterelnöki Hivatal, Jogalkotási Hivatal, PR Hivatal, Protokoll Hivatal, Általános Ügyek Hivatala, Nemzeti Kisebbségek Hivatala, Egyesületek Hivatala, Emberi Jogok Hivatala, Belső Ellenőrzési Hivatal, Szociális Partnerek Hivatala, Dropprevenációs Hivatal, Központi Közbeszerzési Hivatal.

⁴³⁹ *Zakon o Vladi Republike Slovenije* člen 27.

⁴⁴⁰ *Serbian Government Directory*. Forrás: www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=34128 (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁴¹ *Urad Vlade za Komuniciranje*. Forrás: www.ukom.gov.si/si/ (Letöltve: 2012. 08. 16.)

⁴⁴² Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 373.

a kormány megválasztása is. További fontos jogköre, hogy ő vezeti és irányítja a kormány működését, ennek keretében elnököl a kormányülések alkalmával, valamint felmentheti egyes minisztereit. Kiemeli közjogi funkcióját az a tény is, hogy lemondásával a kormány megbízatása is megszűnik, valamint nem elhanyagolható jogköre Szerbiában a parlament feloszlatásának kezdeményezése a köztársasági elnöknel. E jogköröknek a birtokában a kormányfő az egész végrehajtó hatalom feje lehet.⁴⁴³ A törvényi lehetőségek tehát adottak, azonban a kihasználásuk nagymértékben függ az egyes miniszterelnökök személyiségétől és szerepfelfogásától.

Kabinetelv (a kormány mint testület)

A kormányról szóló törvény és a kormány ügyrendje a kormányülés során a döntéshozatalra vonatkozóan testületi tanácskozást és állásfoglalást, többségi szavazást ír elő. A testületi elv szerint tehát a miniszterelnök csupán *primus inter pares*, azaz első az egyenlők között. A többségi szavazás miatt nem a kormányfő szava a döntő, hanem az egyes javaslatokhoz meg kell szereznie a „belső többséget”, ezért fontossá válik a politikai lojalitás. A miniszterelnök a kabinet tagjainak kiválasztásánál arra törekszik, hogy a megfelelő személyek rekrutálásával biztosítani tudja vezetői feladatai ellátását, továbbá megőrizhetővé váljon a gyakran ingatag politikai egység a kormányban. A politikai lojalitás és a diszkrecionális jog tekintetében fontos szempont, hogy az ezredfordulótól mindhárom vizsgált országban folyamatosan koalíciós kormányok alakultak, ahol a részt vevő pártok delegálták az egyes minisztereket, ezért a valóságban a kormányfők mintegy „szentesítik” a háttéralkukban kialakított pozíciókat a kormánytagok bemutatásánál. A horvát kabinet működéséről szóló törvény nevesíti is azokat a témaköröket, amelyek esetében a döntésekhez a kormánytagok kétharmadának a támogatása szükséges, tehát a kabinetelv még erőteljesebben érvényesül a működésben, ami a következőket foglalja magában:⁴⁴⁴

- alkotmánymódosítás;
- nemzetközi szervezetekhez való csatlakozás;
- a horvát határok megváltoztatása;
- a parlament feloszlatása;
- népszavazás kiírása;
- a fegyveres erők bevetése az országhatáron kívül.

Reszortelv (miniszteri önállóság)

A felelős kormány hagyományos elvének megfelelően a minisztériumot irányító miniszternek törvényesen körülhatárolt feladatköre, reszortja van. E keretek között önálló hatáskörrel és ebből következő politikai felelősséggel rendelkezik. A miniszteri önállóságot maga az alkotmány is deklarálja, vagyis a miniszterek munkájukért és a minisztérium hatáskörébe tartozó terület helyzetéért és történéseiért a kormány elnökének, magának a kormánynak

⁴⁴³ Szerbiában jellemzőbb volt 2012-ig a miniszterelnök háttérbe vonulása a köztársasági elnök javára.

⁴⁴⁴ *Zakon o Vladi Republike Hrvatske* član 14.

és a parlamentnek tartoznak felelősséggel. A parlamentnek jogában áll megvonni a bizalmat az egyes miniszterektől interpellációra adott válasz leszavazása vagy bizalmi szavazás révén. Az egyes miniszterek feladatait a parlament a kormányok megválasztása idején mindig törvénybe foglalja.

A három államban a fenti elvek gyakorlati megvalósulását befolyásolja továbbá a pártrendszer típusa, a kormány és a parlamenti többség viszonya, a kormánytagok karrierútja, a kormány koalíciós jellege, illetve a koalíció működési módja.

8.2. A pártrendszer hatása és a koalíciós kormányok

Mielőtt a három ország kormányainak bemutatására rátérnénk, fontos felvázolni Szerbia vonatkozásában a szövetségi kormányzati keretet. A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság létrejöttékor elfogadott 1992-es föderatív alkotmány értelmében a szövetségi parlament választotta a szövetségi kormányfőt, akinek a miniszterek kiválasztásában szabad keze volt. A kormányprogramot a szövetségi parlament mindkét házában el kellett fogadnia. További fontos kitétel volt, hogy a szövetségi államelnök és a kormányfő nem származhat ugyanazon tagköztársaságból. A 2003-as változások nyomán a szövetségi parlament joga lett az államelnök megválasztása, aki egyben a minisztertanács vezetését is ellátta. A szövetségi kormánynak öt minisztériuma volt, amelyekhez a közös ügyek tartoztak: a külügy, a honvédelem, a nemzetközi kereskedelem, a belkereskedelem és az emberi jogok (a szövetségi kormányokat lásd a 41. táblázatban).

41. táblázat

A JSZK, valamint Szerbia és Montenegró kormányai

	Kormány	Miniszterelnök	Állampolgárság
1.	Panić-kormány 1992. 07. 14. – 1993. 02. 09.	Milan Panić	szerb–amerikai
2.	Kontić-kormány 1993. 02. 09. – 1998. 05. 19.	Radoje Kontić	montenegrói
3.	Bulatović-kormány 1998. 05. 19. – 2000. 11. 04.	Momir Bulatović	montenegrói
4.	Žižić-kormány 2000. 11. 04. – 2001. 07. 24.	Zoran Žižić	montenegrói
5.	Pesić-kormány 2001. 07. 24. – 2003. 03. 07.	Dragiša Pesić	montenegrói
6.*	Marović-kormány 2003. 03. 07. – 2006. 06. 03.	Svetozar Marović	montenegrói

* Szerbia és Montenegró államfője egyben a minisztertanács elnöke.

Forrás: a szerző munkája

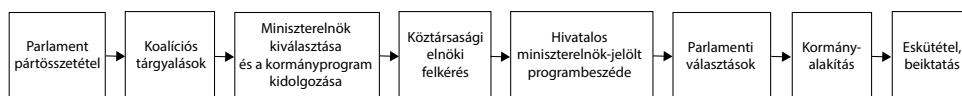
Az alkotmányok értelmében és a jelenleg hatályos szabályok szerint a miniszterelnököket mindhárom országban a parlament választja meg, de személyéről valójában a választások után döntenek politikai alku eredményeként a leendő kormánypártok. A politikai pártok

központi szerepet játszanak a miniszterelnök kiválasztásában és a miniszterek rekrutációjában, a kormányalakításban, a kormánypolitika alakításában, a koalícióképzésben és a tárcák elosztásában. A pártrendszer függvénye, hogy egypárti vagy koalíciós, többségi vagy kisebbségi kormányok jönnek-e létre. Szerbiában és Szlovéniában az arányos választási rendszer következtében az elmúlt választások mindegyike után koalíciós kormányok alakultak, míg Horvátországban az alkotmányos reformot követően szintén koalíciós kabineteket hoztak létre.

8.2.1. A kormányalakítás

Közjogilag a miniszterelnököt Szerbiában, Horvátországban és Szlovéniában – a köztársági elnök javaslatára – a parlament választja meg, de nem a parlament választja ki. Szerbiában a kormányfő személyének kiválasztása a nyugat-európai parlamentáris rendszerektől eltérően nem a választásokon nyertes, legtöbb parlamenti mandátummal bíró párton belüli vezetői szelekció eredménye, ezért a parlamenti választások utáni első ülésig nem dől el az új kormányfő személye. Horvátország esetében a legtöbb parlamenti mandátummal bíró párton belüli vezetői szelekció eredménye a kiválasztás, így a választások eredményhirdetésekor már ismeretes az új kormányfő személye. Szlovéniában szintén a koalíciós tárgyalások függvénye, hogy ki lesz a miniszterelnök-jelölt, azonban az államfő hatásköre nincs pontosan körülhatárolva.⁴⁴⁵ A választásokat követően a parlamenti képvisellel rendelkező pártok vezetői nem hivatalos, titkos tárgyalásokat folytatnak egymással, amelyek eredményeként feltérképezik, hogy mely pártok mely pártokkal tudnak megállapodni a kormányalakításról. A tárgyalások gyakran párhuzamosan zajlanak a különböző szervezetekkel. Ezeket a nem hivatalos tárgyalásokon dölnék el az ország szempontjából legfontosabb kérdések, amit akár demokratikus deficitként is felfoghatunk, mivel a nyilvánosság ki van zárva ezekből a történésekből. A választási programokat ekkor harmonizálják, így lesz belőlük kormányprogram, majd kemény tárgyalások eredményeként találják meg a pártok azt a személyt, aki később a miniszterelnök-jelölt lesz. A kormánykoalíciót alkotó pártok közül a vezető kormánypárt adja általában a kormányfőt. A miniszterelnök-választás folyamatát a 10. ábra foglalja össze.

10. ábra

A miniszterelnök-választás folyamata

Forrás: KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): i. m. 379.

Érdeemes megvizsgálni, hogy a régióban hogyan alakulnak az egyes kormányok. Mind-egyik kormány megbízási ideje maximum négy év lehet, ez a kormányt megválasztó törvényhozás mandátumával egybeesik. A régióban a kormánytagok száma eltérően alakul, Albániában 16, Montenegróban 19, Koszovóban 20, míg Macedóniában 23 tagú kormány

⁴⁴⁵ A 2011-es előrehozott választásokat követően Danilo Türk arról beszélt, hogy az alkotmány nem írja elő számára, hogy a tárgyalások után a legerősebb párt vezetőjét kellene megbízni a kormányalakítással.

van hivatalban. Bosznia-Hercegovina kivételnek számít, mivel itt csupán 10 személy alkotja a szövetségi kabinetet. A pártrendszer és a koalíciós kormányzás befolyásolja azt, hogy hány miniszterelnök-helyettes vagy alelnök tevékenykedik a kabinetben. Mint láthattuk, Szerbiában létezik az első miniszterelnök-helyettes pozíciója, de ugyanez megtalálható Koszovóban is, igaz, ott további öt kormányfőhelyettes is van. Koszovón kívül még Albánia kormánya rendelkezik egy miniszterelnök-helyetttel, a többi balkáni országban kettő és négy között van az alelnökök száma, akik azonban kevesebb jogkörrel rendelkeznek. Bosznia-Hercegovina ismét kivétel: ott nincs semmilyen hivatalos pozíció a miniszterelnök alatt. (A régióbeli kormányokat az 15. melléklet tartalmazza.)

8.2.2. Koalíciós kormányok Szerbiában

Szerbiában 1991-től napjainkig tizenhárom kormány alakult: 1991-ben jött létre a tiszavirág életű Zelenović-kormány, majd a háborús időszakban – 1991 decemberétől – a Božović-kabinet, 1993-tól pedig a Šainović-kormány következett 1994-ig. 1994-től kitöltötte mandátumát az első Marjanović-kabinet, ám a második kormányzás a 2000-es tüntetések nyomán megszakadt. Helyét Milomir Minić átmeneti kormánya vette át a választások után felállítandó új kormány működésének létrejöttéig. 2001-től a Đinđić-kormány, 2003-tól a Živković-kormány, 2004-től Koštunica első kormánya, majd 2007-től a második Koštunica-kormány, míg 2008-tól 2012-ig a Cvetković-kormány volt hatalmon; utóbbit egyszer átalakították. 2012-től két évre Ivica Dačić vezetésével alakult meg a szerb kormány, majd 2014-től Aleksandar Vučić első, majd 2016-tól második kabinetje (42. táblázat).

42. táblázat

Kormányok Szerbiában (2001–2016)

Kormány	Miniszterelnök	Pártösszetétel	Hivatali idő
Zelenović-kormány	Dragutin Zelenović	SPS	1991. 01. 15.** – 1991. 12. 23.
Božović-kormány	Radoman Božović	SPS	1991. 12. 23. – 1993. 02. 10.
Šainović-kormány	Nikola Šainović	SPS	1993. 02. 10. – 1994. 03. 18.
I. Marjanović-kormány	Mirko Marjanović	SPS, JUL, ND	1994. 03. 18. – 1998. 02. 19.***
II. Marjanović-kormány		SPS, JUL, SRS	1998. 02. 19.*** – 2000. 10. 24.
Minić-kormány	Milomir Minić	SPS, DOS, SPO	2000. 10. 24. – 2001. 01. 25.
Đinđić-kormány	Zoran Đinđić	DOS	2001. 01. 25. – 2003. 03. 12.
Živković-kormány*	Zoran Živković	DOS	2003. 03. 18. – 2004. 03. 03.

Kormány	Miniszterelnök	Pártösszetétel	Hivatali idő
I. Koštunica-kormány	Vojislav Koštunica	(DSS–SPO–NS), G17 Plusz	2004. 03. 03. – 2007. 05. 15.
II. Koštunica-kormány	Vojislav Koštunica	(DS–G17 Plusz), (DSS–NS)	2007. 05. 15. – 2008. 07. 07.
Cvetković-kormány	Mirko Cvetković	(DS–G17 Plusz), (SPS–PUPS–JS), kisebbség	2008. 07. 07. – 2012. 07. 27.
Dačić-kormány	Ivica Dačić	(SPS–PUPS–JS), (NS–SNS), URS, függetlenek	2012. 07. 27. – 2014. 07. 27.
I. Vučić-kormány	Aleksandar Vučić	(SNS–SPO –NS–SDPS–PS) +(SPS+PUPS+JS) +VMSZ	2014. 04. 27. – 2016. 08. 11.
II. Vučić-kormány			2016. 08. 11. –

* 2003-ban Zoran Živković kormánya elvesztette a parlamenti többséget, a kisebbségi kormányzást pedig nem tudta megvalósítani, ezért előrehozott választásokat írtak ki.

** 1991. február 11. Forrás: *Vlada* 15. Forrás: www.fpn.bg.ac.rs/osnovne-studije/politikolosko-odeljenje/druga-godina-studija/politicki-sistem-srbije (Letöltve: 2014. 03. 11.)

*** 1998. március 24. Forrás: Uo.

Forrás: a szerző munkája

A Zelenović- és a Božović-kormány

Az 1990-es évek szerbiai kormányaira a kézi vezérlés volt jellemző, ugyanis Slobodan Milošević kezében összpontosult minden hatalom. A szocialista párt mindvégig kormánypártnak számított, igaz, volt, amikor támogatásra letek más pártoknál. A Zelenović-kormányt 21 miniszter és négy alelnök alkotta. Megalakulása után (1991. március 9-én) hatalmas tömegtüntetésre került sor a sajtószabadság követelése céljából, amit a rendőrség feloszlattott, majd a politikai vezetés betiltotta a független rádiókat. A háború időszakában a szerbiai politikai élet radikalizálódott és átrendeződött, aminek hatására Slobodan Milošević kinevezte Radovan Božovićet miniszterelnöknek. Kormányában 23 tárca működött és öt alelnök.

A Šainović-kormány

Az 1993-ban megalakult Šainović-kormány esetében kisebbségi kabinet alakult 23 miniszteriummal és öt alelnökkel, amelyet a Szerb Radikális Párt parlamenti támogatása tartott hatalmon. Ez lett a kabinet veszte is, ugyanis a radikálisok összekülönböztek a szocialistákkal a boszniai szerbek kapcsán, majd bizalmatlansági indítványt kezdeményeztek a kormány ellen.

Az első Marjanović-kormány

Az első Marjanović-kormány létrejöttéhez is más párt képviselőinek a támogatására volt szükség. Az 1993. decemberi választásokon ugyan nőtt a mandátumaik száma, de továbbra is hárommal kevesebb volt az abszolút többséghez szükségesnél. Végül sikeresen meggyőzték az ellenzéki Új Demokrácia képviselőit (a szatellitszervezetnek számító JUL-lal), amelynek az alku következtében jutott egy miniszterelnök-helyettesi és három miniszteri pozíció is. Meg kell jegyezni, hogy a kilencvenes évek Szerbiájában ez volt az egyedüli kormány, amelyik kitöltötte eredeti megbízási idejét. A minimális többségű és szélességű parlamenti támogatottsággal bíró kabinetnek hét alelnöke, 25 tárccával rendelkező és nyolc tárca nélküli minisztere volt.

A második Marjanović-kormány

Az 1998 tavaszán megalakított második Marjanović-kormányból már kimaradt az Új Demokrácia, helyette a szocialisták ismét a Jugoszláv Ballal, továbbá a Szerb Radikális Párttal léptek kormányra. Az új kabinetben öt alelnöki tisztség volt (Vojislav Šešelj, a radikálisok vezére akkor ebből egyet birtokolt), továbbá 23 tárca és nyolc tárca nélküli miniszter. A kormánykoalíciónak 76,8%-os parlamenti többsége volt a képviselőházban, ennek megfelelően elsőként elfogadták a Nemzeti Egység Kiáltványát, amely meghatározta a nemzet pillérét alkotó területeket, azaz Szerbiát, Montenegrót és (a boszniai) Szerb Köztársaságot⁴⁴⁶. Ezt követően a tömegtájékoztatási eszközök elleni politikai támadások következtek, majd az egyetemi autonómia csökkentése, és ekkor zajlott a koszovói háború is.

A Minić-kormány

A szövetségi elnöki és parlamenti választásokon lezajlott óriási változások nyomán Szerbia kormányozhatósága érdekében a főbb politikai erők 2000. október 16-án megállapodtak abban, hogy a szocialisták átmeneti kormányt állítanak fel az előrehozott választásokig a DOS pártjai és az SPO támogatásával. Az október 24-én hivatalba lépő Minić-kormány – Minić a szocialisták képviselőházi elnöke volt – feladata az új választások előkészítése és a média egyoldalú befolyásolásának megszüntetése volt. Mindezen feladatokat két kormányalelnökkel és 25 miniszterrel oldották meg.

A Đinđić- és a Živković-kormány

A 2000. decemberi választások következtében a parlamentbe bejutott ellenzék együtt kívánt kormányozni, ezért kapcsolt többségi koalíciós kormányt hoztak létre. A kabinetbe olyan pártokat is bevettek, amelyeknek mandátumára a sikeres kormányzás érdekében nem volt szükség. Később azonban előrelátónak bizonyult ez a döntés, mivel később a DOS

⁴⁴⁶ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 832.

tagjai folyamatosan léptek ki a koalícióból. A Zoran Đinđić vezetésével 2001. január 25-én megalakuló kabinetnek 21 minisztere volt. A DOS választási szövetségi jellegének megfelelően sok párt vett részt a kormányzásban, ami nagymértékben megnehezítette a kormányzást. A miniszterelnök mögött ott állt a 176 parlamenti képviselő, akik a parlamenti mandátumok kétharmadát birtokolták. A demokratikus átalakítás erőskezű vezetőt igényelt, és e kritériumnak Đinđić meg is felelt. A miniszterelnök halála után hatalomra kerülő Zoran Živkovićnak azonban nem sikerült elődje karizmatikus erejét megközelítenie, így a DOS széthullott, a kormányfő pedig kisebbségi kormányzásba kényszerült, majd előrehozott választások kiírását kérte az államfőtől.⁴⁴⁷ Mindkét kormány regnálását instabilitás jellemezte, ezt bizonyítják a gyakori személycserék az egyes tárcák élén, valamint az, hogy sor került tárcák szétválasztására is (lásd a 16. melléklet).

Az első Koštunica-kormány

2004-ben a DSS, SPO–NS és a G17 Plusz alakított kisebbségi kormányt 109 kormánypárti képviselővel, amit a Szerbiai Szocialista Párt 22 képviselője kívülről támogatott.⁴⁴⁸ Vojislav Koštunica első kabinetje volt a 2000-es évek egyetlen olyan kormánya, amely kitöltötte négyéves ciklusát. A kormányfő 19 miniszterrel vágott neki a kormányzásnak, ugyanis a tárcák számát és a miniszterek feladatait racionalizálni próbálta. Megszüntették az emberi jogok és kisebbségek minisztériumát, de életre hívták a szórványügyi tárcát, amelynek a világban élő szerbekkel való kapcsolattartás lett a legfőbb feladata. (A kormány összetételét a 17. melléklet tartalmazza.)

A második Koštunica-kormány

A 2007-es választásokon a Koštunica vezette DSS–NS páros megtartotta korábbi kormányszövetségését, a G17 Pluszt, azonban nem szereztek elegendő mandátumot ahhoz, hogy egyedül kormányozzanak tovább. Így a Demokrata Pártot is be kellett vonniuk a kormányzásba, ami folyamatos feszültségeket szült. Megalakult a DSS–DS koalíciója, amelybe bevonták a G17 Pluszt is, így 130 fővel minimális többségi és minimális szélességű kabinet jött létre. A G17 Plusz mellett azonban koalícióképes volt a Liberális Demokrata Párt (15 fő) és a szocialisták (16 fő) is, vagyis szintén parlamenti többséget tudtak volna elérni. A tárcák számát 23-ra növelték (lásd 18. melléklet), hogy mindegyik kormánypártnak legyen megfelelő számú minisztere a kormányban. A Koszovóval kapcsolatos közfelháborodás csillapítására létrehozták a Koszovóval és Metohijával foglalkozó tárcát, emellett az első tárca nélküli miniszter is megjelent, aki a Nemzeti Beruházási Tervért volt felelős.

⁴⁴⁷ ANTONIĆ, Slobodan (2006): *Elit, građanstvo i slaba država: Srbija posle 2000*. Beograd, Službeni glasnik. 143.

⁴⁴⁸ Uo. 111., 114.

A Cvetković-kormány

Miután Vojislav Koštunica Koszovó egyoldalú függetlenségének kikiáltása után úgy ítélte meg a helyzetet, hogy képtelen tovább kormányozni Szerbiát, az államfőnek javasolta a parlament feloszlatását és új választások kiírását. A 2008. május 11-ei rendkívüli választásokon a Demokrata Párt győzelmet aratott, de a G17 Plussszal nem tudott többséget szerezni a törvényhozásban, ezért megkezdődtek a háttértárgyalások. Végül a Szerbiai Szocialista Párt a demokratákat választotta koalíciós partnerül, így a Nyugat fellélegezhetett. Továbbra is minimális többségi és minimális szélességű kormánykoalíció jött létre 129 fős parlamenti többséggel, amelyben a kisebbségi frakció biztosította a kormánypártokat támogatásáról. Koalíciós lehetőségként felmerült egy radikális-népnemzeti-szocialista alternatíva is, végül azonban az SPS a demokraták vezette szövetség mellett kötelezte el magát. Európa egyik legtöbb tagot számláló kabinetje jött létre, ugyanis a kormánynak összesen 27 tagja volt, ebből 24 szakminiszter (lásd a 19. és a 20. mellékleteket).

A Dačić-kormány

A 2012. május 6-án megtartott választásokon különleges helyzet állt elő. A Demokrata Párt és a Szerb Haladó Párt végzett az élen, míg a szocialisták megduplázták mandátumaik számát. A tárgyalások elhúzódtak, mivel ismét a szocialisták képezték a mérleg nyelvét, és maguknak követelték a kormányfői széket. A demokratákkal nem jutottak egyezsége, így a haladókhöz fordult Ivica Dačić, és kormánykoalícióra lépett velük. A haladóknak szükségük volt arra, hogy végre ellenzékbeli kormányra kerülhessenek, így éltek a lehetőséggel. A kormányba bevonták még a Szerbia Egyesült Régióit (korábban G17 Plusz), és számos politikust megkörnyékeztek annak érdekében, hogy azok támogassák a kabinetet. Végül július végén megalakult a szocialisták és szövetségeseik kabinetje, amelyben a haladókon kívül az URS és több független képviselő is szerepet vállalt (lásd 21. melléklet). A szocialisták és a haladók közötti feszültségen a kormányátalakítások sem segítettek, így végül 2014-ben előrehozott választásokat tartottak, így a kormány két év után az addigi összetételében megszűnt működni.

Az első Vučić-kormány

A választások eredményeként a Szerb Haladó Párt a demokratikus Szerbia politikatörténetében addig megvalósíthatatlannak tűnő eredményt produkált: egyedüli pártként abszolút többséget szerzett a törvényhozásban (135 fő a 250 mandátumból), szövetségeseivel együtt pedig jóval a kormányzáshoz szükséges mandátum felett teljesített. A leendő miniszterelnök, Aleksandar Vučić azonban kijelentette, hogy az ország reformja miatt indokoltnak tartja további parlamenti pártok bevonását is a kormányba. Ezután megindultak a tárgyalások, amitől egyedül a Demokrata Párt zárkozott el. A megbeszéléseket követően egy kétharmados parlamenti többséget biztosító koalíció állt fel a szocialisták szövetségével, továbbá a VMSZ támogatásával. A kisebbségi magyar párt több államtitkári tisztséget harcolt ki, míg a többi párt a miniszteri székekért szállt harcba (lásd. 22. melléklet).

Az alkotmányban meghatározott parlamentáris kormányforma először 2014-től valósult meg, amikor a miniszterelnök valóban vezetőjévé vált kormányának; e perszonalizáció következtében kancellári demokrácia működik.

A második Vučić-kormány

A választásokon nyertes haladók vezető politikusai gyors kormányalakítást ígértek, azonban a sajtóban történő többszöri időpont-módosítás után azt hangoztatták, hogy az országban nincs olyan probléma, ami sürgetné az új kormány felállítását. Végül a törvényes határidőn belül augusztus elején került sor a kabinet megválasztására. A parlamentben augusztus 9-én indult meg az eljárás a miniszterelnök-jelölt, Aleksandar Vučić hatórás expozéjával, amely egy körülbelül 300 oldalas kormányprogramnak tekinthető. Ebben kifejtette az új kormány prioritásait, nevesítve a gazdasági átalakulást, a munkanélküliség elleni küzdelmet, a bürokrácia csökkentését, az egészségügy fejlesztését, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozás fontosságát. A rendkívüli ülés másnapján a parlamenti képviselők véleményezhették az elhangzottakat, majd kezdetét vette az új kormány megválasztásának és eskütételének eljárása. A kormánypártok összetételében nem történt változás, habár ennek lehetőségét végig fenntartotta a kormányalakító, így a haladók koalíciójának továbbra is szövetségesei a szocialisták és a VMSZ. Az első Vučić-kormányban a miniszterelnökön kívül 18 tagja volt, a második kabinetben 19 személy vett részt (lásd 23. melléklet). A miniszterek közül heten távoztak, míg nyolc új személy került be a grémiumba. 2016. augusztus 11-én tartották az új kormány megválasztását, amikor a 250 fős törvényhozásból 163 képviselő támogatta az új testületet.

Koalíciós kormányok Horvátországban

Horvátországban 1990-től napjainkig 14 kormány alakult: a függetlenség kikiáltásakor elsőként a Mesić-kormány, amelyet 1990 augusztusában a Manolić-kormány váltott fel. A jugoszláv örökségért folytatott háború idején egymást váltották az újabb kormányok, így 1995-ig hivatalban voltak a Gregurić-, a Šarinić- és a Valentić-kormányok. A háború befejezése után a kormányzás is stabilizálódott, így kitöltötte mandátumát a Mateša-kormányzat.⁴⁴⁹ Tuđman államfő halála után, az ezredfordulóra vált valóban parlamentáris rendszerré az ország, ekkor összesen három évig volt hatalmon az első és a második Račan-kormány.⁴⁵⁰ Ezután 2003-tól az első és a második Sanader-kabinet megbízatása következett, azonban korrupciós ügyei miatt 2009-ben lemondott a kormányfő, és megalakult a tizenegyedik horvát kormány Jadranka Kosor vezetésével. A 2012-es választásokat a Kukurikú-koalíció nyerte meg, aminek következtében ismét az SDP került a kormányrúdhöz. A horvát demokratizálódás alatt szembeötlő az a tény, hogy az elmúlt 26 év alatt csupán az alkotmányos rendszerváltás idején (2000-ben) és 2012-ben került hatalomra a Horvát Szociáldemokrata Párt, míg a többi 10 kormányt a HDZ vagy egyedül, vagy szövetségeseivel vezette (43. táblázat).

⁴⁴⁹ ŠOKCSEVITS (2011): *i. m.* 712.

⁴⁵⁰ Uo. 714.

43. táblázat
Kormányok Horvátországban (1990–2016)

Kormány	Miniszterelnök	Pártösszetétel	Hivatali idő
Mesić-kormány	Stjepan Mesić	HDZ	1990. 05. 30. – 1990. 08. 24.
Manolić-kormány	Josip Manolić		1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.
Gregurić-kormány	Franjo Gregurić	Nemzeti egységkormány	1991. 07. 17. – 1992. 08. 12.
Šarinić-kormány	Hrvoje Šarinić	HDZ	1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.
Valentić-kormány	Nikica Valentić		1993. 04. 03. – 1995. 11. 07.
Mateša-kormány	Zlatko Mateša		1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.
I. Račan-kormány	Ivica Račan	SDP–HSLŠ –HNS–HSS –IDS–LS	2000. 01. 27 – 2002. 07. 30.
II. Račan-kormány		SDP–HNS–HSS –LIBRA–LS	2002. 07. 30. – 2003. 12. 23.
I. Sanader-kormány	Ivo Sanader	HDZ–DC	2003. 12. 23. – 2008. 01. 12.
II. Sanader-kormány		HDZ–HSS –HSLŠ –SDSS–HSU	2008. 01. 12. – 2009. 07. 06.
Kosor-kormány	Jadranka Kosor	HDZ–HSS –SDSS	2009. 07. 06. – 2011. 12. 23.
Milanović-kormány	Zoran Milanović	SDP–HNS–IDS	2011. 12. 23. – 2016. 01. 22.
Orešković-kormány	Tihomir Orešković	HDZ–MOST –MB365– albán kisebbségi képviselő	2016. 01. 22. – 2016. 10. 19.
Plenković-kormány	Andrej Plenković	HDZ–MOST	2016. 10. 19. –

Forrás: a szerző munkája

A Mesić-kormány

Stipe Mesić kabinetje 1990. május 30-án alakult meg mint az első egypárti HDZ-kabinet. Parlamenti támogattságát a 356 fős parlamentben 205 képviselőjük biztosította. Létrehozásakor 17 tárca-minisztere és három miniszterelnök-helyettese volt, továbbá néhány kormányminiszter is részt vett a kormányzásban (lásd 24. melléklet).

A Manolić-kormány

Az 1990 októberében megalakult és 1991 júliusáig hatalmon lévő Manolić-kabinetet szintén tisztán HDZ-s kormánytöbbség adta. Az első két kormány programjának fő célkitűzése a rendszerváltás és a demokratikus átmenet elindítása, a piacgazdaság kiépítése volt, emellett fontos feladatot jelentett a Jugoszláviához fűződő viszony átalakítása is (lásd 25. melléklet).

A Gregurić-kormány

Franjo Gregurić kormánya nemzeti egységkormányként jött létre 1990 augusztusában, és egy évig volt hatalmon. Létrehozása mellett azért döntöttek, mert a Jugoszláv Néphadsereg és a szerb paramilitáris erők támadását észlelték. A pártok mindegyike a függetlenség mellett döntött. A kormánykoalíciónak csupán a szélsőjobboldali HSP nem volt a tagja, valamint a függetlenség elnyerése után a koalícióból kilépett a HSLŠ (lásd 26. melléklet).

A Šarinić-kormány

Az egységkormány felbomlása után, 1992 augusztusában ismét egy újabb tiszavirág-életű HDZ egypárti kormány jött létre Hrvoje Šarinić vezetésével (lásd 27. melléklet) 1993 áprilisáig. A kormánynak 85 parlamenti képviselője volt az immáron 138 főre lecsökkentett törvényhozásban.

A Valentić-kormány

Nikica Valentić kormánya 1993 áprilisában alakult meg a HDZ támogatásával (lásd 28. melléklet). Megalakulásakor a legfontosabb kérdésnek a gazdaság stabilizálása számított: sikerült visszaszorítaniuk az inflációt, és sikeresen bevezették az új nemzeti valutájukat, a kunát. Ezzel egyidejűleg hozzáálltak a háborús károk szanálásához is. Kormányzásuk alatt a külföldi befektetések aránya megnövekedett, a gazdaság elkezdett növekedni, a munkanélküliség pedig csökkent.

A Mateša-kormány

Az 1995-ös választásokat ismét a HDZ nyerte (75 mandátumot szerzett a 127-ből), így megalkult Zlatko Mateša kormánya (lásd 29. melléklet). A kabinet működése idején a gazdasági növekedés kifulladt, mivel a gazdasági szerkezet átalakítására addig nem került sor, továbbá az idegenforgalom mint húzóágazat sem talált magára. A gazdaságnak nem tett jót az 1999-es koszovói válság sem, valamint az európai integrációs tárgyalások is megtorpanak.

Az első Račan-kabinet

A 2000. januári parlamenti választások után kétpárti plusz négy párti koalíció alakított kormányt Ivica Račan vezetésével (lásd 30. melléklet). Az első Račan-kabinet a demokratikus jogállam szerepének növelését tűzte feladatául. Ennek köszönhetően módosították az alkotmányt, megerősítették a parlament szerepét, csökkentették az elnök jogköreit, továbbá a parlamentnek felelős kormányzást hangsúlyozták. Odafigyeltek a kisebbségek jogainak érvényesülésére, biztosították az elmenekült szerbek szabad visszatérését, sikereket értek el a NATO- és az EU-integráció tekintetében, miközben partneri viszonyra törekedtek Boszniával is.

A második Račan-kabinet

2000 júliusában az IDS kiválásával megalakuló második Račan-kabinet helyzete már kevésbé volt felhőtlen a gazdasági mutatók tekintetében: gazdasági visszaesés, pénzügyi nehézségek, növekvő munkanélküliség és stagnáló életszínvonal jellemezte ezt az időszakot. Így a 2003-as rendkívüli választásokat elbukták, és ismét a HDZ került kormányra. (A második Račan-kabinet összetételét a 31. melléklet tartalmazza.)

Az első Sanader-kormány

Ivo Sanader vezetésével 2003 novemberében kisebbségi kormány alakult a HDZ és a belőle kivált DC összefogása nyomán (lásd 32. melléklet). Ügyes tárgyalásokkal sikerült maguk mellé állítaniuk a kisebbségi képviselők egy részét, így élvezték a szerbek külső támogatását is. Kormányprogramjukban az életszínvonal növelését, a családok támogatását és az integráció felgyorsítását ígérték.

A második Sanader-kabinet

2008. január 12-én ismét a HDZ és koalíciós társai kerültek hatalomra. A kormányban a HDZ-n kívül részt vett a HSS, a HSLS, a nyugdíjasok pártja és a szerb kisebbség parlamenti képviselői (lásd 33. melléklet).

A Kosor-kormány

Miután Sanader korrupciós botrányba keveredett 2009 júliusában, lemondott miniszterelnöki pozíciójáról; helyét a pártelnöki és a kormányfői székben Jadranka Kosor vett át. Kosor kabinetjében 17 tárcát hoztak létre, és a legtöbb miniszterelnök-helyettes egyben valamely minisztérium igazgatását is feladatául kapta (lásd 34. melléklet).

A Milanović-kormány

A korrupciós botrány nem ült el a 2011. december 4-i választásokig, így a Kukurikú-koalíció nyerte meg a választásokat, és alakíthatott kormányt. 2011. december 23-án már fel is állt a Milanović-kormány az SDP, a HNS és az IDS részvételével (lásd 35. melléklet).

Az Orešković-kormány

A választások eredményeként a HDZ és az SDP fej fej melletti eredményt ért el, de koalíciós partnereikkel együtt sem voltak képesek önállóan kormányt alakítani. A választások nyertesének számító Híd (MOST) független lista vezetője vált a kormányalakítás

kulcsszereplőjévé, aki tárgyalásra hívta mindkét nagy párt vezetését. A megbeszélések mérsékelt sikerrel zajlottak, ugyanis hol az egyik, hol a másik párt vezetője hagyta ott a tárgyalást, mivel a MOST technokrata kormányt szeretett volna, pártoktól független miniszterelnökkel. Végül a tárgyalások ötödik fordulójában megállapodás született a HDZ és a MOST között arról, hogy az új miniszterelnök Tihomir Orešković legyen. A két párt-hoz a kormányzásban csatlakozott a zágrábi polgármester, Milan Bandić mozgalmának két tagja, továbbá az albán kisebbségi képviselő is (lásd 36. melléklet). A kormányon belüli belső ellentéteket nem sikerült kompromisszumos megoldással rendezni, aminek első jele Tomislav Karamarko (a HDZ pártelnöke) lemondása volt miniszterelnök-helyettesi tiszttségéről. A HDZ 2016. június 7-én bizalmatlansági indítványt is beterjesztett a kormányfővel szemben. Június 16-án a parlament többsége (125 szavazattal) a bizalmat megvonta a miniszterelnöktől, így egy újabb választás kiírására tettek javaslatot.

A Plenković-kormány

A parlament 2017. július 15-i hatállyal feloszlatta magát, az államfő pedig 2016. szeptember 11-ére kiírta a választásokat. Tomislav Karamarko lemondott a HDZ-beli pártelnöki tiszttségéről, helyét Andrej Plenkovićnak adta át.

A választás eredményeként a HDZ 61 mandátumot szerzett, míg a Népi Koalíció 54 helyet nyert. Plenković tárgyalásokat kezdett a parlamenti többség elérése érdekében. Néhány héttel a választás után a HDZ és a MOST megállapodtak a kormány kialakításáról, tehát a korábbi koalíció két legnagyobb ereje folytatta a kormányzást. 2016. október 19-én 91 szavazattal, 45 ellenszavazattal és 3 tartózkodás mellett a parlamenti szavazás eredményeként létrejött Horvátország 14. kormánya. Az új kabinetet 20 miniszter és a kormányfő alkotja (lásd 37. melléklet).

8.2.3. Koalíciós kormányok Szlovéniában

Szlovéniában napjainkig 10 kormány volt hatalmon hosszabb-rövidebb megbízatási ideig (lásd 44. táblázat).

44. táblázat

Kormányok Szlovéniában (1990–2016)

Kormány	Miniszterelnök	Pártösszetétel	Hivatali idő
Peterle-kormány	Lojze Peterle	DEMOS	1990. 05. 16. – 1992. 05. 14.
I. Drnovšek-kormány	Janez Drnovšek	LDS–SDS–ZLSD –SSS–ZS	1992. 05. 14. – 1993. 01. 25.
II. Drnovšek-kormány		LDS–SKD–ZLSD –SDS	1993. 01. 25. – 1997. 02. 27.
III. Drnovšek-kormány		LDS–SLS–DeSUS	1997. 02. 27. – 2000. 06. 07.
Bajuk-kormány	Andrej Bajuk	SLS+SKD–SDS –DeSUS–NSi	2000. 06. 07. – 2000. 11. 30.

Kormány	Miniszterelnök	Pártösszetétel	Hivatali idő
IV. Drnovšek-kormány	Janez Drnovšek	LDS–SLS–ZLSD	2000. 11. 30. – 2002. 12. 19.
Rop-kormány	Anton Rop		2002. 12. 19. – 2004. 12. 03.
I. Janša-kormány	Janez Janša	SDS–SLS–DeSUS –NSi	2004. 12. 03. – 2008. 11. 21.
Pahor-kormány	Borut Pahor	LDS–SD–DeSUS –Zares	2008. 11. 21. – 2012. 02. 10.
II. Janša-kormány	Janez Janša	SDS–SLS–DeSUS –NSi–DL	2012. 02. 10. – 2013. 03. 20.
Bratušek-kormány	Alenka Bratušek	PS–SD–DL–DeSUS	2013. 03. 20. – 2014. 09. 18.
Cerar-kormány	Miro Cerar	SMC–DeSUS–SD	2014. 09. 18. –

Forrás: a szerző munkája

A Peterle-kormány

A függetlenné válás utáni első kabinetet 1990. május 16-tól a DEMOS tagjai alkották, ami centrista-jobbközép jellegű koalíciónak számított. Az első nagykoalíciónak tekinthető kabinet irányítását Lojze Peterle kereszténydemokrata politikus vállalta magára, azonban a legfontosabb tárcák élére az SDZ tagjai kerültek, de az ellenzéki összefogáson kívüli pártok tagjai is bársonyszékhez jutottak (lásd 38. melléklet).

Az első három Drnovšek-kormány

A függetlenség kivívása után a DEMOS-ban felszínre kerültek a problémák, amelyek az összefogás szétforgácsolódásához vezettek, és a Peterle-kabinet elveszítette parlamenti többségét. Ezt követően (1992. május 14-én) alakult meg a rendes választásokig mandátummal bíró centrista-balközép kormány, amelyet a liberáldemokrata Janez Drnovšek vezetett. 1993. december 6-án rendes választásokra került sor, amikor ismét Drnovšeknek sikerült megszereznie a parlamenti többséget, ugyanis nagykoalíciót hozott létre az LDS, a kereszténydemokraták, az SDS és a ZLSD részvételével. 1996 februárjában a két szociáldemokrata párt kilépett a kormányból, így Drnovšek kisebbségi kormányzásba kényszerült. Az 1996. november 10-i választásokon patthelyzet alakult ki, mivel az LDS lett a legerősebb párt, viszont a Szlovén Tavasz pártjai (SLS, SDS, SKD) szerezték meg a mandátumok felét. Három hónapnyi tárgyalás után végül az LDS és az SLS centrista platformon megkötötte a „pragmatikus koalíciót”, amelybe bevonták a DeSUS-t is, így biztosítva a parlamenti többséget. (A három kabinet összetételét a 39., 40. és 41. melléklet mutatja be.)

A Bajuk-kormány

Miután 2000 májusában az SLS és az SKD egyesült, a harmadik Drnovšek-kabinet elveszítette parlamenti többségét, és megalakult Szlovénia második jobbközép kormánya Andrej Bajuk vezetésével. A kormányban az SLS–SKD, az SDS, a DeSUS és az Új Szlovénia vett részt (lásd 42. melléklet).

A negyedik Drnovšek-kormány

A Bajuk-kabinet tiszavirág-életűnek bizonyult, mivel 2000 októberében rendes választásokat tartottak, amit ismét a liberális demokraták nyertek meg. November 16-án megalakult Drnovšek negyedik kabinetje (lásd 43. melléklet), amelybe az LDS-en kívül ismét az SLS és a DeSUS került be, valamint tagja lett a ZLSD is. Miután Drnovšeket megválasztották államfővé, helyét Anton Rop korábbi pénzügyminiszter vette át (lásd 44. melléklet).⁴⁵¹

Az első Janša-kabinet

A 2004-es választásokat Janez Janša és pártja nyerte meg, így övé lett a kormányfői tisztség. Az SDS mellett a kormánykoalíció tagja lett az SLS, a DeSUS és az Új Szlovénia (lásd 45. melléklet). Az első Janša-kormány kitöltötte négyéves mandátumát.

A Pahor-kormány

A 2008-as választásokat követően a baloldal került hatalomra Borut Pahor vezetésével. Az SD mellett a parlamenti többséget az LDS, a DeSUS és Zares képviselői által biztosították (lásd 46. melléklet). Pahornak nem sikerült szembeszállnia a gazdasági válsággal; egyre elégedetlenebbek voltak vele a polgárok és koalíciós társai is. A 2011-es hármas népszavazáson⁴⁵² a kormánypárt javaslatait a polgárok elutasították, így kezdett szétforgácsolódni a kormánykoalíció (a DeSUS és a Zares kilépett a kormányból), végül a kabinet a bizalmi szavazást is elveszítette a szeptemberi törvényhozásban.⁴⁵³

A második Janša-kabinet

2011. december 4-én előrehozott választásokat tartottak, ami igazolta a szavazók továbbra is fennálló megosztottságát. Hosszú koalíciós tárgyalások eredményeként 2012 februárjában megalakult Janša második kabinetje az SDS, az SLS, a DeSUS, az NSi és Gregor Virant listájának képviselőivel (lásd 47. melléklet).⁴⁵⁴ A koalíciós kormányzás azonban nehézkesnek bizonyult, mivel Janšával kapcsolatban korrupciós botrány robbant ki, aminek következtében nyomozás is indult. A DL, az SLS és a DeSUS már nem bízott

⁴⁵¹ SZILÁGYI (2012b): *i. m.* 84.

⁴⁵² A három kérdés a következő témákra vonatkozott: nyugdíjreform, a feketemunka szigorítása és a levéltári törvény módosítása. Lásd SZILÁGYI Imre (2011a): Merre tovább, Szlovénia? *MKI-tanulmányok*, 15. sz. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=IBCXEb (Letöltve: 2011. 07. 02.)

⁴⁵³ SZILÁGYI Imre (2011b): A szlovén kormány bukásának körülményei. *MKI-tanulmányok*, 26. sz. 3. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=HDBMFX (Letöltve: 2011. 10. 08.)

⁴⁵⁴ A baloldali jelölt vereségéről és a többi párt tárgyalásainak elhúzódásáról SZILÁGYI Imre (2012a): Kormányalakítási kínok Szlovéniában. *MKI-elemzések*, 1. sz. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=XVVZWX (Letöltve: 2012. 01. 20.)

az SDS-es miniszterelnökben, így megvonták tőle bizalmukat. Formálisan 2013. február 27-én bizalmatlansági indítványt nyújtott be a parlamentben az SD, a DeSUS és Gregor Virant tömörülése a Pozitív Szlovénia kormányfőjelöltjének nevével. A kezdeményezés sikeres volt, mivel Alenka Bratušeket megválasztották miniszterelnökké.

A Bratušek-kormány

2013. március 20-án fel is állt az új kormány, amelyben a Pozitív Szlovénia összefogott a szociáldemokratákkal és a korábbi kormányzatban részt vevő DeSUS-szal, valamint a civil tömörüléssel. Szlovénia történetében először női miniszterelnöke lett az országnak Alenka Bratušek személyében. 13 minisztériumból álló kormány jött létre, további három miniszter – mindegyik koalíciós pártból egy-egy – pedig alelnöki tisztséget is betöltött (lásd 48. melléklet). A DeSUS kezdetben három, majd két tárcát vihetett, a DL-nek szintén két minisztérium jutott, a többin pedig a szociáldemokraták és a Pozitív Szlovénia osztozott. A koalíciós kormányzás azonban itt sem ment könnyedén, ugyanis 2014 áprilisában Bratušek a Pozitív Szlovénia pártelnökválasztását elveszítette a korábbi vezetővel, Zoran Janković-tyal szemben. Bratušek úgy gondolta, hogy saját pártja támogatása nélkül nem tudja folytatni munkáját, valamint koalíciós partnerei is figyelmeztették, hogy a korrupciógyanúba keveredett Janković-tyal nem kívánnak együttműködni a későbbiekben. Mindezek következtében a miniszterelnök-asszony benyújtotta lemondását, és előrehozott választások megtartását kérte az államfőtől.

A Cerar-kormány

(SMC) nyerte meg, amely a pártalapító köré tömörülőket fogta össze. Később nevet változtattak, és a Modern Közép Pártja elnevezést vették fel. Az SMC koalícióra lépett a korábbi kormány szociáldemokratáival és a DeSUS-szal. A kormányzat további tárcákkal bővült, immáron 16 bársonyszék lett gazdára, s a miniszterek között egyenlő arányban képviseltette magát mindkét nem (lásd 49. melléklet).

8.3. Miniszterelnökök

8.3.1. A miniszterelnökök karrierútja

A miniszterelnök egy parlamentáris berendezkedésű ország politikai életének a tényleges vezetője. Politikai arculatát elsősorban az határozza meg, hogy melyik politikai tábor képviselőjeként kerül a kormány élére.⁴⁵⁵ Szerbiában a szociáldemokrata és a népnemzeti többségű kormányok vezetőinek arculata, karrierútja eltér egymástól (lásd 50. melléklet). Az első három kormányfő közös jellemzője a rendszerrel való szembenállás, míg a negyedik kormányfő nem volt aktív részese a miloševići rezsimmel szembeni ellenállásnak. Pártelnöki pozícióját

⁴⁵⁵ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 380.

valamennyi kormányfő kihasználta annak érdekében, hogy a bársonyszéket és az ország vezetését megszerezze, kivétel ez alól Cvetković, aki még csak párttag sem volt, pusztán a demokraták támogatásával nyerte el megbízatását. A szerb miniszterelnökök további közös vonása (megint csak Cvetković kivételével), hogy korábban mindannyian parlamenti képviselők voltak, a demokrata kormányfők pedig polgármesterek is. Koštunica és Cvetković közös jellemzője, hogy mindketten az állami szférában tevékenykedtek kormányfői megbízatásuk előtt, igaz, előbbi az akadémiai kutatóintézeti szférában, míg utóbbi a gazdaság területén. Cvetković technokrata szerepfelfogásában szerepet játszhatott az is, hogy korábban a Világbanknál (IBRD)⁴⁵⁶ dolgozott, ami a miniszterhelyettesi és a pénzügyminiszteri pozíció betöltésénél fontos szempont lehetett.

Zoran Đinđić 1952. augusztus 1-jén született a boszniai Šamacon. 1974-ben filozófia szakon szerzett diplomát, majd Németországban a filozófia doktora lett.⁴⁵⁷ 1989-ben a Demokrata Párt alapítója volt, 1994-től pedig a párt elnöke; ugyanezen évtől az Újvidéki Egyetem professzora. 1990-től parlamenti képviselőként tevékenykedett és volt jelen a szerb törvényhozásban. Sikerességét és népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint az 1997-es belgrádi főpolgármesterré választása. 2003. március 12-én Belgrádban merénylet áldozata lett.

Zoran Živković 1960. december 22-én született Nišben, és 43 évesen az ország történetében talán a legfiatalabb kormányfő volt megbízatása kezdetén.⁴⁵⁸ Közgazdászként végzett a Belgrádi Egyetemen, majd 1992-ben belépett a Demokrata Pártba. Parlamenti képviselő volt, emellett a pártelnöki funkciót is betöltötte. Népszerűségét mutatja, hogy 1997-től Niš polgármesteri tisztét is ő töltötte be.

Vojislav Koštunica 1944. március 22-én született Belgrádban. A gimnázium befejezése után a Belgrádi Egyetemen szerzett jogász végzettséget. Több állami intézménynél is dolgozott, így 1974-től a Társadalomtudományi, majd 1981-től a Filozófiai és Társadalomelméleti Intézet munkatársa, utóbbinak később igazgatója volt.⁴⁵⁹ 1990-ben a Demokrata Párt alapítója, amelyből azonban 1992-ben kivált, és létrehozta a Szerbiai Demokrata Pártot, amelynek továbbra is elnöke. 2000. szeptember 24-én a DOS jelöltjeként megválasztották a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság utolsó elnökének. Ezt a tisztséget 2003 februárjáig töltötte be. 2004 és 2008 között két kabinet vezetője is volt. 2008-ban nem vállalt parlamenti képviselői funkciót, a pártelnöki pozícióját azonban megtartotta.

Mirko Cvetković 1950. augusztus 16-án született Zaječarban. Belgrádban közgazdász diplomát szerzett, majd Manchesterben a közgazdaságtan doktora lett.⁴⁶⁰ Az 1980-as években a Világbank munkatársaként több nemzetközi program koordinálásáért felelt. Szerbiába visszatérve a Bányauyi Intézet munkatársa volt 10 éven át, ezután pedig a Közgazdaságtudományi Intézetben dolgozott, ahol tanácsadója volt több szervezetnek. 2001 és 2003 között a privatizációért felelős miniszterhelyettes, majd 2003 és 2004 között a Privatizációs Ügynökség igazgatója. Vojislav Koštunica első kormányzása idején, 2004 és 2007 között visszavonult a politikától, majd a Demokrata Párt támogatásával a második Koštunica-kormány pénzügyminisztere lett 2007-től. A 2008-as választásokat

⁴⁵⁶ IBRD – International Bank for Reconstruction and Development (Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank)

⁴⁵⁷ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 863.

⁴⁵⁸ Zoran Živković – *Biografija*. Forrás: <http://poznati.info/zoran-zivkovic-bigorafija/> (Letöltve: 2012. 04. 02.)

⁴⁵⁹ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 864.

⁴⁶⁰ Mirko Cvetković. Forrás: www.istinomer.rs/akter/45/Mirko-Cvetkovic (Letöltve: 2017. 05. 24.)

követően a kormánykoalícióban részt vevő pártok elfogadták azt a javaslatot, hogy Mirko Cvetković vezesse az új kabinetet.

Ivica Dačić a Belgrádi Egyetemen politikatudományi diplomát szerzett, majd belépett a Szerbiai Szocialista Pártba. 1992 és 2000 között parlamenti képviselő és a párt szóvivője. Milošević bukása után háttérbe vonult, és a párt megújításáért dolgozott. 2006-ban megszerezte a pártelnöki széket, majd 2008-tól kormánytag is lett. Pozíciójának erősödését jelzi, hogy létrehozták számára a miniszterelnök-helyettesi pozíciót, valamint ő töltötte be a belügyminiszteri tisztséget is.⁴⁶¹ 2012-től megszerezte a kormányfői tisztséget a haladó párttal történő koalíciókötés után.

Aleksandar Vučić 1970. március 5-én született Belgrádban. 1994-ben a Belgrádi Egyetemen szerezte meg jogász diplomáját, 1993-ban pedig belépett a Szerb Radikális Pártba, ahol 1994 és 2008 között a párttitkári tisztséget birtokolta. 1996-ban a Pinki sportközpont vezetője lett, majd 1998-ban politikai pályája felévelt, miután információs miniszter lett. 1998-tól a szövetségi törvényhozás tagja a föderáció fennállásának végéig. 2008-ban a belgrádi főpolgármester-választáson a második helyre elegendő szavazatot szerzett. 2008-ban Tomislav Nikolić-tal együtt megalapította a Szerb Haladó Pártot, amelynek először alelnöke, 2012-től pedig elnöke lett. 2012-től védelmi miniszter és miniszterelnök-helyettes volt, aktívan részt vett a korrupció elleni küzdelemben és a Pristinával folytatott tárgyalásokban. 2014-től az ország miniszterelnöke.⁴⁶²

Horvátország esetében Stjepan Mesić 1990-ben, még a függetlenség kikiáltásakor Jugoszlávia Elnöki Tanácsának soros elnöke volt, s ugyan a föderáció széthullásával és a háború okán megszűnt e tisztsége, mégis Horvátország első miniszterelnökének számít. Később a függetlenség nyomán új kormány alakult.⁴⁶³ Mesić először a Horvát Demokratikus Közösség színeiben politizált, majd 1994-ben belépett a Horvát Függetlenségi Demokrácia nevű pártba, 1997-től pedig a Horvát Néppárthoz csatlakozott, amelynek jelöltjeként 2000-ben és 2005-ben is köztársasági elnökké választották (lásd 51. melléklet).

Josip Manolić hetvenévesen lett kormányfő, így máig ő a legidősebb horvát miniszterelnök megbízatása elnyerésének idejét tekintve. Ő is csupán négy évet töltött a HDZ berkein belül; a pártnak köszönhetően vált kormányfővé, de 1994-ben kilépett, később pedig csatlakozott a Horvát Nemzeti Párthoz.⁴⁶⁴

Franjo Gregurić is a kezdeti négy évet töltötte el a HDZ-ben. Kevés információ áll rendelkezünkre a múltjáról, csupán annyi ismeretes, hogy korábban állami vállalatok munkatársa volt, többek között az INA-é.⁴⁶⁵

Hrvoje Šarinić az egyetlen miniszterelnök, aki építészmérnöki karrierrel büszkélkedhet. Szakmai pályafutása jelentős részében külföldön tevékenykedett. Politikai karrierjében kiemelkedőnek számít, hogy a Nemzetbiztonsági Hivatalt irányította, továbbá kétszer az Államfői Hivatal vezetésére is felkészültnek találtattott.⁴⁶⁶

⁴⁶¹ *Ivica Dačić*. Forrás: www.biografija.org/politika/ivica-dacic/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁶² *Aleksandar Vučić*. Forrás: www.biografija.org/politika/aleksandar-vucic/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁶³ KARDOS–SIMÁNDI (2004): i. m. 332.

⁴⁶⁴ *Josip Manolić*. Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/josip-manolic-18259 (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁶⁵ *Franjo Gregurić*. Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/franjo-greguric-18054 (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁶⁶ *Hrvoje Šarinić*. Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/hrvoje-sarinic-18230 (Letöltve: 2017. 05. 23.)

Nikica Valentić számít a legfiatalabb horvát kormányfőnek, mivel kinevezésekor 43 éves volt. A jogász végzettségű Valentić az INA vezérigazgatói székét cserélte le a miniszterelnöki bársonyszékért másfél évre.⁴⁶⁷

Zlatko Mateša Valentić évfolyamtársaként végzett a Zágrábi Egyetemen, ő azonban politikai karriert is befutott kinevezése előtt, hiszen kormányminiszter és miniszter is volt a korábbi kabinetekben. Mateša karrierje mondhatni tovább ívelt, mivel jelenleg a Horvát Olimpiai Bizottság elnöke.⁴⁶⁸

Ivica Račan pártkarrierjét a Horvát Kommunista Szövetségénél kezdte, amelynek 1961-ben lett tagja, ezután szerezte meg jogász végzettségét 1968-ban.⁴⁶⁹ A függetlenedés után, 1993-ban alapította meg a Horvát Szociáldemokrata Pártot, amelynek haláláig, 2007-ig elnöke volt.

Ivo Sanader ötvenévesen került a kormányzat élére. Korábban tudományügyi miniszterként tevékenykedett, de szintén részt vett a Nemzetbiztonsági Hivatal és az Államfői Hivatal vezetésében.⁴⁷⁰ Franjo Tuđman halála után, 2000-ben őt választották meg a HDZ elnökévé. Ezt a tisztséget a korrupciós botrányáig és a 2009-es lemondásáig birtokolta; majd (2010-ben) kilépett a pártból is. Vesztegetési és korrupciós ügyei miatt Ausztriába távozott, ahonnan kiadatását kérték a horvát szervek. 2017 áprilisában korrupció miatt négy és fél év letöltendő börtönbüntetésre ítélték.⁴⁷¹

Jadranka Kosor – Sanaderhez hasonlóan – 1953-ban született.⁴⁷² A jogász végzettségű Kosor a szocializmus időszakában újságíróként és a zágrábi rádió munkatársaként tevékenykedett. 1990-től a HDZ tagja, 2009-től annak harmadik elnöke volt. 2005-ben a HDZ színeiben Stjepan Mesić kihívója volt az államfőválasztáson. A Sanader-kormányban a család-és veteránügyi, valamint a generációk közötti párbeszédért felelős miniszterasszony volt.

Zoran Milanović szintén jogász végzettséggel rendelkezik. A Ljubljanei Egyetem elvégzése után külügyminisztériumi tanácsadóként dolgozott, majd 1994-ben az azerbajdzsáni békeépítő misszió tagja volt. Visszatérése után ismét a horvát külügyminisztérium alkalmazottja lett, ahol a NATO-koordinációért és az ország multilaterális kapcsolataiért volt felelős. A Szociáldemokrata Párt szóvivői posztját is betöltötte, majd 2007-ben átvette annak vezetését.⁴⁷³

Tihomir Orešković volt az első miniszterelnöke Horvátországnak, aki pártonkívüliként nyerte el megbízását a kormánypártok kompromisszumaként. Zágrábban született, de szüleivel gyermekkorától kezdve Kanadában élt, ahol a McMaster Egyetemen kémikusi diplomát, majd később pénzügyi másoddiplomát szerzett. Karrierjét az Eli Lilly gyógyszeripari cégnél kezdte, majd a Teva kanadai vállalatánál helyezkedett el.

⁴⁶⁷ Nikica Valentić. Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/nikica-valentic-18276 (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁶⁸ Zlatko Mateša se kandidirao za predsjednika HOO-a. Forrás: www.index.hr/sport/clanak/zlatko-matesa-se-kandidirao-za-predsjednika-hooa/405836.aspx (Letöltve: 2012. 04. 02.)

⁴⁶⁹ KARDOS-SIMÁNDI (2004): i. m. 332.

⁴⁷⁰ Uo. 333.

⁴⁷¹ Hrvatski sud PRESUDIO: Ivo Sanader ide u zatvor na 4 i po godine, ali NE ODMAH. Forrás: www.blic.rs/vesti/svet/hrvatski-sud-presudio-ivo-sanader-ide-u-zatvor-na-4-i-po-godine-ali-ne-odmah/p8slxvq (Letöltve: 2017. 08. 11.)

⁴⁷² Tko je Jadranka Kosor? Forrás: www.index.hr/forum/5/politika/tema/284219/tko-je-jadranka-kosor.aspx (Letöltve: 2012. 04. 02.)

⁴⁷³ Biografija: Zoran Milanović, predsjednika SDP-a. Forrás: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/biografija-zoran-milanovic-predsjednik-sdp-a--413444.html> (Letöltve: 2017. 05. 24.)

Kormányfői megbízatása előtt a Pliva gyógyszeripari cég kelet-európai pénzügyi, később gazdasági igazgatója volt.⁴⁷⁴

Andrej Plenković a gazdasági válság után kialakuló horvát belpolitikai válság következtében emelkedett ki. Jelenlegi kormányfőként nagy fokú kompromisszumra kell törekednie koalíciós partnerével, ami nehezíti feladatát. 1970-ben született Zágrábban, ahol jogász végzettséget szerzett. Aktív résztvevője, majd elnöke az Európai Joghallgatók Egyesületének, később az Európai Néppárt gyakornoka. 1993–1994 között az Európai Unió horvátországi missziójának munkatársa. 1994-től a külügyminisztérium munkatársa, 2002–2010 között az ország Brüsszelbe, Podgoricába és Franciaországba akkreditált nagykövete. 2010 és 2011 között európai integrációért felelős államtitkár. 2011-től 2016-ig az Európai Parlament képviselője. 2016 júliusától a HDZ elnöke, majd októbertől az ország kormányfője.⁴⁷⁵ (A horvát miniszterelnökök karrierútját az 51. melléklet tartalmazza.)

Szlovéniában Lojze Peterle a kereszténydemokraták pártelnökeként került a miniszterelnöki bársonyszékbe. A kommunista időszakban környezetvédelmi munkatársként tevékenykedett, eredeti végzettsége földrajz-történelem szakos tanár.⁴⁷⁶

Janez Drnovšek az LDS pártelnökeként szerezte meg a végrehajtói hatalmat; eredetileg közgazdász végzettséggel rendelkezik. A rendszerváltás előtt parlamenti képviselő volt, illetve a JSZSZK elnökségének tagja. A rendszerváltás idején formálta át a kommunista ifjúsági szervezetet, amelynek liberális frakciója létrehozta az LDS-t, és aminek 2002-ig – államfővé választásáig – Drnovšek elnöke volt.⁴⁷⁷

Andrej Bajuk, akinek családja 1945-ben emigrált Argentínába, a Cuyo Nemzeti Egyetemen jogász diplomát szerzett, majd a katonai hatalomátvétel idején elmenekült az Amerikai Egyesült Államokba. A Világbank és az Amerikaközi Fejlesztési Bank (IDB)⁴⁷⁸ munkatársa volt. Hazatérése után pénzügyminiszterré nevezték ki.⁴⁷⁹

Anton Rop 2002-ben átvette az LDS irányítását, s ezzel együtt övé lett a miniszterelnöki szék is. 1985-ben a Szlovén Makrogazdasági Elemző és Fejlesztő Intézet igazgatóhelyettese, majd 1993-tól a gazdasági fejlesztési minisztérium államtitkára lett. Később munkaügyi és pénzügyminiszter, majd 2010-től az Európai Beruházási Bank alelnöke.⁴⁸⁰

Janez Janša védelmi tanulmányokat hallgatott a Ljubljana-i Egyetemen, majd 1986-tól a Szlovén Szocialista Ifjúsági Szövetség védelmi referense lett. 1988-ban börtönbüntetésre ítélték hadititok kiszivárogtatása miatt. 1989-től az SDZ képviselője, majd 1993-ban átlépett az SDS-be.⁴⁸¹

Borut Pahor politológia diplomát szerzett szintén a Ljubljana-i Egyetemen, majd a Szlovén Szocialista Ifjúsági Szövetség elnöke lett. 1993-ban a ZLSD alelnökévé

⁴⁷⁴ *Tko je Tihomir Orešković.* Forrás: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/biografija-tihomir-oreskovic-kandidat-za-mandatara--420841.html> (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁷⁵ *Biografija: Andrej Plenković, pjedседnika HDZ-a.* Forrás: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/biografija-andrej-plenkovic--441540.html> (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁷⁶ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 900.

⁴⁷⁷ Uo.

⁴⁷⁸ IDB – *Inter-American Development Bank*

⁴⁷⁹ *Andrej Bajuk.* Forrás: www.mladina.si/95753/andrej-bajuk/ (Letöltve: 2012. 08. 25.)

⁴⁸⁰ *Anton Rop.* Forrás: www.politicalpast.com/Anton_Rop/ (Letöltve: 2012. 08. 25.)

⁴⁸¹ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 900.

választották, 1997-től pedig vezetőjévé. A párt nevét 2007-ben Szociáldemokratákra (SD) változtatták.⁴⁸²

Alenka Bratušek 1970. március 31-én született Celjében. A Ljubljana Egyetem Természettudományi és Műszaki Karán szerzett diplomát, majd mesterfokozatát a Társadalomtudományi Karon kapta meg. Politikai karrierje előtt a pénzügyminisztérium állami költségvetési főosztályát vezette. A politika világába 2006-ban lépett be, amikor a Liberális Demokrata Párt színeiben megválasztották Kranj önkormányzati képviselőjének. 2008 és 2010 között a Zares tagja volt, majd egy évig a szinte ismeretlen Hermina Krt Listán szerepelt, 2011-től pedig a Pozitív Szlovénia frontemberévé vált, és bejutott a parlamentbe. 2013 és 2014 között Szlovénia első női miniszterelnöke, 2014-ben azonban nem választották meg a párt elnökévé, így miniszterelnökként kilépett saját kormánypártjából, és támogatóival létrehozta az Alenka Bratušekért Mozgalmat, amivel a 2014-es választásokon mandátumhoz jutott.⁴⁸³

Miro Cerar 1963. augusztus 25-én született Ljubljánában, apja olimpiai bajnok tornász, anyja politikus volt.⁴⁸⁴ Tanulmányait a Ljubljana Egyetem Jogi Karán végezte el, majd a törvényhozás tanácsadója lett. Számos külföldi egyetem vendégprofesszora és a Ljubljana Egyetem oktatója. 2014. június 2-án alapította meg saját nevét viselő pártját, amely később a Modern Közép Pártja elnevezést vette fel.⁴⁸⁵ (A szlovén miniszterelnökök karrierútját az 52. melléklet tartalmazza.)

8.3.2. A közjogi-politikai feltételek és a kormányfői szerep

A centralizált kormányzati rendszer és az egypárti (többségi) kormányzás teremti meg legjobban a miniszterelnök kiemelkedésének lehetőségét, amelynek ideáltípusához az európai parlamentáris rendszerekben a brit kormányfő áll a legközelebb. Ezzel szemben mind a kormányhatalom belső decentralizálása (miniszteri kormány), mind pedig a kormány – a fragmentált pártrendszerből adódó – koalíciós mivolta gyengíti a kormányfő pozícióját. Az európai parlamentáris kormányzatokban ezért bizonyult az olasz kormányfő a leggyengébbnek.⁴⁸⁶ A szerb, a horvát és a szlovén miniszterelnökök hatalmát a közjogi tényezők növelik, míg a kormányok koalíciós jellege korlátozza, ami – Richard Rose tipológiáját felhasználva – a lavírozó kormányfő típusát teremti meg (45. táblázat).

⁴⁸² *Življenjepis*. Forrás: www.up-rs.si/up-rs/uprs.nsf/objave/Zivljenjepis?OpenDocument (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁸³ *Kdo je Alenka Bratušek, prva mandatarka v zgodovini države*. Forrás: www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/kdo-je-alenka-bratusek-prva-mandatarka-v-zgodovini-drzave (Letöltve: 2017. 08. 11.)

⁴⁸⁴ Zdenka Cerar (1941–2013) volt Szlovénia első női legfőbb ügyésze (1999–2004), igazságügyminiszter (2004), és a Liberális Demokrata Párt alelnöke.

⁴⁸⁵ *Tko je Miro Cerar?* Forrás: <http://dnevnik.hr/vijesti/svijet/tko-je-miro-cerar-344040.html> (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁴⁸⁶ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 413.

45. táblázat

*A miniszterelnöki szerep és hatalom tipológiája
a közjogi hatáskör és a pártrendszer hatása szerint*

	Közjogi centralizáció	Közjogi decentralizáció
Egypárti kormány	<i>vezető</i> Nagy-Britannia (Szerbia)*	<i>alkusz</i> Kanada
Koalíciós kormány	<i>lavírozó</i> Hollandia, Dánia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia	<i>szimbolikus</i> Svájc, Olaszország

* 2012-től történő elmozdulás

Forrás: ROSE, Richard (1991): Prime Ministers in Parliamentary Democracies. In JONES, George W. ed.: *West European Prime Ministers*. London, Frank Cass. 19. nyomán, kiegészítve a szerző által

Ha a közjogi és pártrendszerbeli tényezőkön túl két további dimenziót, a személyiségbeli és politikusi karaktervonásokat, valamint a cselekvési motivációkat (politika- vagy pozíció-orientáltság) is figyelembe vesszük, a kormányfők helye a tipológiában némileg módosulhat. Zoran Živković, Vojislav Koštunica és Ivica Dačić ezek figyelembevételével is igen közel áll a lavírozó ideáltípushoz, míg Zoran Đinđić cselekvési motivációi és politikusi karaktere módosítja pozícióját, s azt a lavírozótól a vezető típus felé tolja el, csakúgy mint Aleksandar Vučić esetében. Mirko Cvetković helyzetét a koalíciós kormányzáson és pártonkívüliségén túl személyiségbeli vonásai is nehezítik, így nála a szimbolikus kormányfő felé történik elmozdulás. Szerbiában tehát a lavírozó típus tekinthető adottnak, azonban az egyes miniszterelnökök személyisége és vezetési stílusa nagymértében meghatározza jellemzésüket, így a vezetői típustól a lavírozón át eljuthatunk a szimbolikus kormányfő típusához.

Horvátországban a délszláv háború idején hiába volt egypárti HDZ-kormányzat vagy nemzeti egységkormány, a harcok jelenléte és a bizonytalan politikai környezet következtében lavírozó miniszterelnökök próbálták ellátni feladatukat. Egyedüli változást a Mateša-kormány jelentett, amelyben a HDZ volt az egyedüli kormánypárt, így ekkor a vezető kormányfőtípus volt jellemző. A helyzetben a 2000-ben bekövetkezett reformok sem sokat segítettek, mivel az új választási rendszer jellegzetességei következtében sokpárti parlamentek jöttek létre, és sorra koalíciós kormányok alakultak mind az SDP, mind pedig a HDZ vezetésével. A kormányfők ezekben a kabinetekben is lavírozó szerepkörbe kerültek. A miniszterelnökök személyiségjegyei ebben a rendszerben nem tudtak érvényesülni, mivel politikailag szűken körülhatárolt területen belül mozoghattak csupán. A lavírozó típust jól példázza a korábbi két kormány instabilitása.

Szlovéniában a koalíciós kormányzás megköveteli a kormányfőtől, hogy a szövetségeseikkel megtárgyaljon minden fontosabb lépést és célkitűzést. A szlovén kormányfő alapvetően erős közjogi jogosítványokkal rendelkezik, így szintén a lavírozó típusnak felel meg a tipológia szerint. Emellett tovább növeli erejét támogatottságának mértéke a polgárok körében, illetve pártjának koalícióképesége más pártokkal. Ugyanis ha több potenciális partnere lehet a parlamentben, akkor nem feltétlenül szükséges elfogadnia a koalíciós társak akaratát. Mindazonáltal fontos megemlíteni, hogy a rendszer logikája miatt nagyon instabil a kormányfő pozíciója, amit jól példáznak a 2011-től jelentkező gyakori kormányválságok.

8.4. Miniszterek rekrutációja, szelekciója, karrierútja

Közjogilag a parlament által megválasztott miniszterelnök diszkrecionális joga minisztereknek kiválasztása. A pártelvű parlamentáris rendszerekben a miniszterek kiválasztásában a politikai lojalitás – a bizalom és hűség – válik a legfontosabb szelektív elvvé.⁴⁸⁷ A politikai lojalitáson alapuló szelekció közelítő mutatója a párttagság és/vagy a pártban korábban betöltött képviselői poszt. A miniszterek és államtitkárok politikai elv alapján történő rekrutációját mutatja, hogy nagy többségük párttag vagy korábban a párt parlamenti képviselője volt, és csak kivételesen fordul elő köztük „civil” szakember.

8.4.1. Miniszterek rekrutációja Szerbiában⁴⁸⁸

Ha elemezni akarjuk a 2001-ben megalakult, majd 2003-an átalakított kormány tagjainak rekrutációját, számos nehézséggel találjuk szembe magunkat az adatok hiánya miatt. A rendelkezésre álló információk szerint három miniszter pártonkívüliként, valamelyik párt támogatásával került be a kabinetbe. Látható, hogy többségben vannak azok a politikusok, akik a szövetség egyik vagy másik tagjának a reprezentánsai voltak. Az első Koštunica-kormányban kivétel nélkül minden tárcavezető egyben pártpolitikus is. Kivételesen a védelmi minisztériumot vezető Zoran Stanković számított, aki hivatását tekintve tábornok volt, így foglalkozása kizárta a pártpozíció viselésének lehetőségét. A második Koštunica-kormány „orvosolta” ezt az egyetlen problémát is, így minden miniszter valamelyik kormánypárt politikusa volt. Az első Cvetković-kormányban jelent meg újra a pártonkívüliség, és a szintén párton kívüli miniszterelnökön túl két G17 Plusz által delegált tárcavezető is volt a kabinetben: a telekommunikációs és a kulturális miniszter. A második Cvetković-kormányban már csak egy párton kívüli miniszter volt található, Zoran Stanković, aki az egészségügyi tárcaát irányította. A Dačić-kabinetekben összesen hat pártonkívüli kapott helyet: a külügyért, a pénzügyért, a mezőgazdaságért, a sportért, az oktatásért valamint a kultúráért felelős miniszterek. Az első Vučić-kormányban a pénzügyi tárca végig párton kívüli irányítás alatt állt, valamint az államigazgatási tárca vezető is független volt (valamint az egyik alelnök is). A korábbi kormányzás technikáját folytatva pártfüggetlen személy vezette az oktatási és a kulturális tárcaát is. A második Vučić-kabinetben a pénzügyminiszter folytatta munkáját, valamint az előbb említett három tárca esetében is maradt a függetlenség, igaz, más személyi megoldással. (Az egyes szerb kormánytagok pártpolitikai kötődését lásd a 16–23. mellékletekben.)

Vannak olyan „megbízható” miniszterek, akik több cikluson keresztül is elvállalták egyes minisztériumok irányítását. A demokrata párti miniszterek közül Božidar Đelić 2001-től 2004-ig a pénzügyi tárcaát vezette, majd 2007-től miniszterelnök-helyettes lett, 2008-tól 2011-ig kormányaalelnökként az európai integrációért felelt, valamint tudományügyi miniszter is volt egyben. Két kormányban is tisztséget vállalt Slobodan Milosavljević, aki 2001 és 2004 között kereskedelmi miniszter volt, majd 2007–2008-ban a mezőgazdasági és vízügyi tárca vezetőjeként tért vissza. Három demokrata miniszter pedig 2007 és 2012

⁴⁸⁷ Lásd KÖRÖSÉNYI-TÓTH-TÖRÖK (2005): *i. m.* 382.

⁴⁸⁸ Ezen alfejezet a 16–23. mellékletekben használt adatok összegzése.

között vezette ugyanazt a tárcaát: Dragan Šutanovac a védelmi; Vuk Jeremić a külügyi; míg Milan Marković az államigazgatási és helyi önkormányzatokért felelős tárcaát.

A Szerbiai Demokrata Párt is rendelkezik olyan miniszterekkel, akik több kormányzatban is szerepet vállaltak. Dragan Jočić 2004-től 2008-ig vezette a belügyi tárcaát. További négy népnemzeti miniszter pedig tárcaát váltott a 2007-es kormánykoalícióban: Aleksandar Popović először tudományügyi és környezetvédelmi szakminiszter volt (2004–2007), majd egy év múlva bányá- és energiaügyi miniszter lett (2007–2008); Predrag Bubalo a gazdasági miniszteri bársonyszékét (2004–2007) felcserélte egy évre a kereskedelmi tárca vezetésére (2007–2008); Radomir Naumov bányáügyi miniszterből (2004–2007) vallásügyi miniszter (2007–2008) lett; Zoran Lončar pedig államigazgatási és helyi önkormányzatokért felelős miniszterből (2004–2007) lett oktatási tárcavezető egy évre (2007–2008).

Az Új Szerbia pártelnöke, Velimir Ilić is sikeres alkudozónak bizonyult, mivel először tökeberuházási (2004–2007), majd infrastruktúráért felelős (2007–2008) miniszter volt. A G17 Plusz rendelkezik a két leghosszabb ideig kormányzati pozícióban lévő miniszterrel: Mladen Dinkić pártelnök kezdetben pénzügyminiszter volt (2004–2006), majd gazdasági miniszter lett 2007-től 2011-ig, emellett 2008-tól 2011-ig kormányalelnök is egyben, 2011 és 2013 között gazdasági és pénzügyminisztere a kormánynak; Tomica Milosavljević pedig 2002 és 2011 között vezette az egészségügyi tárcaát. Két kormányban is az ifjúsági és sportminiszteri feladatot látta el Snežana Samardžić-Marković (2007–2012).

A DS állandó szövetségesének számító Szandzsáki Demokrata Párt elnöke, Rasim Ljajić is folyamatosan kormányzati pozícióban volt, így 2001 és 2006 között emberi jogi és kisebbségi miniszterként tevékenykedett, 2007-től szociális és munkaügyi miniszterként dolgozott, 2012-ben pedig „átállt” a szocialisták mellé, és megszerezte a bel- és külkereskedelmi, valamint a telekommunikációs tárca irányítását az alelnöki pozíció mellé.

A Szerb Haladó Párt egyik legerősebb személyének számít Zorana Mihajlović, aki 2012-től a kormány alelnöke, 2012-től energetikai, majd 2014-től a közlekedési tárca irányítója. A másik kiemelendő személy Nebojša Stefanović, aki 2014-től második ciklusát tölti belügyminiszterként. Vanja Udovičić, korábbi válogatott szerbiai vízilabdázó 2013-tól az ifjúsági és sportügyekért felel, továbbá 2014-től Jadranka Joksimović az európai integráció kiemelt vezetője.

8.4.2. Miniszterek rekrutációja Horvátországban⁴⁸⁹

A szerbiaihoz hasonló nehézségekkel találjuk szembe magunkat – szintén az adatok hiánya következtében – az 1990-ben megalakult horvát kormány tagjai rekrutációjának elemzésénél. A rendelkezésre álló információk szerint az első és második kabinetben minden kormánytag a HDZ támogatásával szerezte meg kormányzati mandátumát. A harmadik kabinetben Živko Juzbašić volt az első és egyetlen párton kívüli személy, ám ő is a HDZ támogatásával került be a kabinetbe. Šarinić és Valentić kabinetjében minden miniszter egyben párttag is volt. A Mateša-kormány megbízatásának végén, 1999-ben került párton kívüli civil a tudományügyi tárca élére Milena Žic-Fuchs személyében, míg kabinetársai a HDZ tagjai voltak. Ivica Račan első kormányában Ana Stavljenić-Rukavina egészségügyi tárcavezető egyéves megbízatásán kívül minden miniszter valamely

⁴⁸⁹ Ezen alfejezet a 24–37. mellékletekben használt adatok összegzése.

párt tagja volt, míg a másodikban egyetlen civil szakembert sem találunk. Ivo Sanader folytatta a „HDZ-örökséget”, és egyetlen civilt sem nevezett ki, második kormányában pedig (2008-tól) az igazságügyet bízta csak pártonkívüli-re. Kosor miniszterelnök-asszony pedig az igazságügy mellett a honvédelem irányításával is civil tárcavezetőt bízott meg egy időre. Zoran Milanović kormányában a veterán és az igazságügyi tárcát, valamint egy időre a kulturális és a tudományügyi tárcát bízták párton kívüli szakemberre. Az Orešković-kabinetben pártonkívüliként nyerte el megbízatását a pénzügyi, a mezőgazdasági, az igazságügyi, a szociálpolitikai, a belügyi és a közigazgatási miniszter, továbbá függetlennek számított a kormányfő is. A Plenković kabinetben négy párton kívüli személy található, így független személy irányítja továbbra is a pénzügyi, az igazságügyi, a belügyi és a kulturális tárcát. (Az egyes horvát kormánytagok pártpolitikai kötődését lásd a 24–37. mellékletekben.)

Itt is találunk olyan „megbízható” minisztereket, akik több cikluson keresztül is elvállalták egyes minisztériumok irányítását. A Horvát Demokratikus Közösség minisztereit vizsgálva a kormánytagok közül kiemelkedik Gojko Šušak, aki 1991-ben kivándorlásügyi miniszter lett, majd ugyanezen évtől haláláig, 1998-ig a honvédelmi minisztériumot irányította. Őt követi a második leghosszabb ideig kormányzati pozícióban lévő Mate Granić, aki 1993-tól 2000-ig a külügyekért volt felelős. A HDZ megbízható tárcavezetőjének számított Marina Matulović-Dropulić, aki 1995 és 1996 között az építés- és lakásügyi, 2003 és 2009 között pedig az építésügyi és környezetvédelmi minisztériumot irányította. Az egészségügyi tárcát Andrija Hebrang vezette több ízben (1990–1992, 1993–1998, 2003–2005), sőt 1998-ban öt hónapig honvédelmi miniszter is volt. Petar Čobanković is több minisztérium élén kipróbálhatta magát, így 2003 és 2008 között mezőgazdasági, majd 2008 és 2009 között regionális fejlesztési, erdészeti és vízügyi tárcavezető lett, ezután 2009-től ismét a mezőgazdasági minisztériumot vezette. Hozzá hasonló karriert futott be Božidar Pankretić, a Horvát Parasztpárt delegáltja, aki 2000 és 2003 között, illetve 2008 és 2009 között a mezőgazdasági, 2009-től 2011-ig pedig a gazdasági fejlesztési, erdészeti és vízügyi tárcát irányította.

8.4.3. Miniszterek rekrutációja Szlovéniában⁴⁹⁰

Sajnos Szlovéniában is az adatok hiányával kell szembenéznünk, így a további megállapítások relatív erővel bírnak. A Peterle-kormányban annyi bizonyos, hogy legalább négy párton kívüli tárcavezető volt: Mitja Malešič és Andrej Ocvirk alelnökök, Marko Kranjec pénzügyminiszter és Jelko Kacin információs társadalomért felelős miniszter. Drnovšek első kabinetjének tagjai közül hárman pártonkívüliek voltak: Herman Rigelnik alelnök, Lojze Janko törvényhozásért felelős és Janko Prunk diaszpóraügyi miniszter. Drnovšek második kormányában Lojze Janko tervezésért felelős tárca nélküli miniszter lett, míg 1996-tól Metod Dragonja gazdasági tárcavezetőként szintén pártonkívüli volt. A harmadik Drnovšek-kormányban csupán metod Dragonja folytatta pártonkívüliként a munkáját 1999-ig. A fél évig kormányzó Bajuk-kabinetnek már négy független tárcavezetője volt, aminek háttérében a koalíciós megállapodások álltak. Drnovšek negyedik kabinetjében szintén pártemberek kaptak bársonyszéket, míg az őt követő Anton Rop kormányában Dušan Mramor pénzügyminiszter számított függetlennek. Janez Janša első kormányában

⁴⁹⁰ Ezen alfejezet a 38–49. mellékletekben használt adatok összegzése.

három párton kívüli tárcavezető volt: Dimitrij Rupel, aki már független volt; Gregor Virant, aki még függetlennek számított; továbbá Jože P. Damijan, aki tárca nélküli miniszterként felelt a gazdasági fejlesztésekért négy hónapon át. Borut Pahor és Janša második kormányában csak olyan személyek kaptak miniszteri feladatot, akik valamelyik kormánypártnak is tagjai voltak egyben. A Bratušek-kormányban csupán Alenka Tropa Skaza volt pártonkívüli, ő is csupán öt hónapig vezette az egészségügyi tárcaat. A Cerar-kabinetben a pénzügyi tárca számított egyedül a függetlenek fórumának, ahol először ismét Dušan Mramor látta el a vezető tisztséget, később pedig Mateja Vraničar Erman került a tárca élére. (Az egyes szlovén kormánytagok pártpolitikai kötődését lásd a 38–49. mellékletekben).

A szlovén miniszterek közül kiemelkedik két személy, aki többször is elvállalta valamely tárca irányítását. Dimitrij Rupel több pártot is megjárta, ügyes taktikai érzékének köszönhetően külügyminiszter volt 1990 és 1993 között, és 2000-től 2008-ig. A másik fontos személynek Mitja Gaspari számít, aki 1992 és 2000 között volt pénzügyminiszter, majd a Pahor-kormányban 2012-ig az EU-fejlesztéseket koordinálta tárca nélküli miniszterként, ami mellé 2011-ben megkapta a gazdasági tárca vezetését is.

A szlovén politikusok között természetesen akad több olyan személy is, aki akár több kormányban is szerepet vállalt. Janez Janša (SDS) például a védelmi miniszteri feladatokat látta el 1990 és 1994 között és 2000-ben fél évig. Slavko Gaber (LDS) 1992 és 1999, továbbá 2002 és 2004 között az oktatási tárcaat vezette. Hasonló súlya volt Pavel Gantarnak (LDS), aki 1994 és 2000 között a környezetvédelmi minisztériumot irányította, majd 2000-től 2004-ig az információs társadalomért felelt. Jelko Kačin 1991 és 1993 között felelt az információs tárcaért, majd 1994-től a védelmi feladatokat vette át 1997-ig. Karl Erjavec, a DeSUS befolyásos politikusa 2004 és 2008 között felelt a védelmi kérdésekért, majd 2008 és 2010 között a környezetvédelemért, továbbá 2012-től a külügyi tárcaat vezeti.

8.5. Tárcelosztás, -preferencia és -irányítás a koalíciós kormányban

A kormány koalíciós jellege hatással van a tárcaelosztásra – mennyiségi és minőségi értelemben egyaránt –, valamint a kormánytagok szelekciójára is.⁴⁹¹

Tárcaelosztás: A miniszteri pozíciók elosztása körüli alku a formális koalíciós elméletek témája. A valóságban a tét ennél persze még jóval nagyobb, hiszen egy-egy miniszteri bársonyszékhez egyrészt további patronázspozíciók sokasága, másrészt elosztható javak és erőforrások tartoznak, amelyek megszerzése a pártok céljai között szerepel.⁴⁹² A pártok közti miniszteri tárcaelosztás arányai az európai koalíciós kormányoknál a parlamenti mandátumarányoknak vagy a pártok alkuerejének felelnek meg.

Tárcapreferencia: Nem mindegy az sem, hogy egy-egy pártnak mely tárca jutnak a koalíciós alkuban. Ennek oka egyrészt az, hogy az egyes miniszteri posztok politikai súlya jelentősen különbözik, tehát a tárca között egy informális vagy formalizált hierarchia alakult ki.⁴⁹³ A 20. századi kormányoknál a szaporodó tárca között sokáig továbbra is a klasszikus minisztériumok – a belügyi, külügyi, honvédelmi, igazságügyi és pénz-

⁴⁹¹ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 397.

⁴⁹² Uo. 398.

⁴⁹³ Uo.

ügyi tárcák – emelkedtek ki. Másrészt a miniszteri pozíciók közötti „objektív” rangsortól függetlenül az egyes tárcák fontossága eltérhet a pártok számára is. A pártok tárcaigényei és a tárcák tényleges pártok közti kiosztása jelzi a pártok politikai orientációját.

Tárcairányítás: A kormánykoalíciót alkotó pártok közti hatalommegosztás másik kérdése, hogy egypárti vagy megosztott kontroll alatt működő minisztériumok vannak-e, vagyis hogy a szétszított tárcák „tisztán” egy-egy párt kezébe kerülnek-e, vagy az adott minisztériumon belüli kormánypozíciókat – Szerbiában a miniszteri és államtitkári posztot – megosztják a koalíciós pártok között. Erre a fontos kérdésre azonban információ és szakirodalom hiányában nem tudunk fényt deríteni.

8.5.1. Tárcaelosztás és -preferencia Szerbiában⁴⁹⁴

Tárcaelosztás

Szerbiában a tárcaelosztások tekintetében két különböző logika érvényesült a 2000-es rendszerváltás utáni koalíciók esetében. Az első két kormányban (Đinđić- és Živković-kormány) a DOS-ban részt vevő mindegyik pártnak és szervezetnek kívántak juttatni valamilyen miniszteri pozíciót, ezért itt nem érvényesült a parlamenti mandátumok arányának megfelelő tárcaelosztási elv. Az „új” rendszer kialakításában mindegyik részt vevő pártnak esélyt adott a DS. A politikai rendszer stabilizálódása és a politikai váltógazdaság kialakulása következtében a későbbi koalíciókban már érvényesült a politikai alku tárgyaként értelmezett és a parlamenti mandátumoknak megfelelő tárcaelosztás, amit a 46. táblázat tartalmaz.

Az I. Koštunica-kormányban a G17 Plusz alulreprezentáltak számát a tárcaelosztás tekintetében, mivel nincs arányban a mandátumaik és a kiharcolt miniszteri pozíciók száma; míg az SPO–NS szövetség sokkal több tárca irányítását tudta megszerezni a koalíciós tárgyalások folyamán. A legtökéletesebb és legpontosabb elosztás a rövid életű II. Koštunica-kormány miniszteri elosztása mutatja, ahol szinte pontosan megegyezik a parlamenti mandátumok aránya a tárcákkal – feltéve, hogy a DSS-t és az NS-t együtt számoljuk. Az első Cvetković-kormányban a demokraták a képviselői helyeiknek megfelelően a minisztériumok többségét vezetik, míg a közel azonos számú honatyával rendelkező két koalíciós partner osztozik a többi tárca vezetésén. A kisebbségi frakció a parlamentben kormánypártnak számít, azonban egyik tárca vezetését sem kérték, inkább az általuk delegált államtitkárok számát növelték; a kisebbségi frakció tagja Sulejman Ugljanin, akinek viszont egy tárca nélküli miniszteri bársonyszéket sikerült kiharcolnia a feltétlen támogatásért cserébe. A második Cvetković-kormányban a tárcák számát csökkentették, az arányosság továbbra is megmaradt. Az első Dačić-kormány tárcaelosztásánál szembeötlő, hogy a haladók kevesebb tárcával rendelkeznek, mint amennyit a kormányzati támogatásuk megkövetelne. Ennek hátterében az áll, hogy a haladók hatalomra kerülése megérte számukra ezt a veszteséget, amit egyébként a kompromisszumos független jelöltekkel kompenzáltak. Az új kormányban részt vesz két olyan miniszter is, akik a korábbi kabineteknek is tagjaik voltak, így átmentette bársonyszékét Rasim Ljajić és Sulejman Ugljanin. A második Dačić-kormányban a kormánypártok változatlanul megmaradtak, az arányosságot a tárcák

⁴⁹⁴ Ezen alfejezet a 16–23. mellékletekben használt adatok összegzése.

számának növelésénél is megtartották. A párton kívüli miniszterek számának növelését ismét a szocialista-haladó kompromisszum eredményezte. Az első Vučić-kormányban, mivel a haladók egyedül is abszolút többséget értek el a választáson, érezhető a többi koalíciós partner alulreprezentáltsága. A kormányban a szocialistáknak sikerült három tárca megszerzésük, továbbá Velimir Ilićnek, az Új Szerbia elnökének egy szokásos bársonyszéket, a többi koalíciós partner pedig államtitkári helyeken osztozott, de a legfelső politikai szinten nem rendelkeztek miniszterrel. A párton kívüli miniszterek ismét kompromisszum eredményeként nyerték el tisztségüket. A második Vučić-kormányban a kormánykoalíció tagjai változatlanok, és az arányosság is fennáll közöttük a tárca elosztásánál, továbbá a párton kívüli minisztereket megegyezés szerint ismét támogatták.

46. táblázat

Tárcaelosztás az egyes szerb kormányokban

Pártok	Mandátum	%	Tárca	%	Pártok	Mandátum	%	Tárca	%
I. Koštunica-kormány					II. Dačić-kormány				
DSS	53	49	9	50	SNS	65	55	6	29
SPO–NS	22	20	5	28	SPS	25	21	4	18
G17 Plusz	34	31	4	22	PUPS	12	10	1	5
Koalíció	109	100	18	100	NS	8	7	1	5
II. Koštunica-kormány					JS	7	6	0	0
DS*	64	49	12	52	Független	2	1	9	43
DSS+	47	36	6	26	Koalíció	119	100	21	100
G17Plusz	19	15	4	17	I. Vučić-kormány				
NS	–	–	1	5	SNS (PS)	135	65	8	44
Koalíció	130	100	23	100	SPS	25	12	3	17
I. Cvetković-kormány					PUPS	12	6	0	0
DS*	78	60	13	52	SPDS	10	5	0	0
G17 Plusz	24	19	6	24	JS	7	3	0	0
SPS	20	16	4	16	NS	6	3	1	6
Kisebbség	7	5	2	8	VMSZ	6	3	0	0
Koalíció	129	100	25	100	SPO	6	3	0	0

Pártok	Mandátum	%	Tárca	%	Pártok	Mandátum	%	Tárca	%
II. Cvetković-kormány					Független	–	–	6	33
DS*	78	60	9	50	Koalíció	207	100	18	100
G17 Plusz	24	19	4	22	II. Vučić-kormány				
SPS	20	16	3	17	SNS (PS)	114	71	10	53
Kisebbség	7	5	2	11	SPS	22	14	3	16
Koalíció	129	100	18	100	PUPS	9	6	1	5
I. Dačić-kormány					JS	6	4	0	0
SNS	65	49	6	33	NS	5	3	0	0
SPS	25	19	4	22	VMSZ	4	2	0	0
PUPS	12	9	1	6	Független	–	–	5	26
NS	8	6	1	6	Koalíció	160	100	19	100
JS	7	5	0	0					
URS	15	11	2	11					
Független	2	1	4	22					
Koalíció	134	100	18	100					

+ A DSS–NS parlamenti frakció együttesen.

* A DS-ben szerepel Rasim Ljaljić, aki a Szandzsáki Demokrata Párt elnöke 2012-ig.

Megjegyzés: A táblázat nem a minisztereket tartalmazza. A kormány megalakulásának pillanatában.

Forrás: a szerző munkája

Tárcapreferencia

Azon kormányokban, amelyekben a DS is részt vett koalíciós partnerként, a külstárcák irányítását tűzték ki célul, és a külügyi, a védelmi, a pénzügyi és a szociális tárcák élveztek elsőbbséget. A DSS a jobbközép politikának megfelelően fontosnak tartotta a vallásügyi, az oktatási, a szórványügyi, a mezőgazdasági és a belügyi tárca irányítását. A G17 Plusz technokrata pártként elsősorban a pénzügyi és a gazdasági minisztérium vezetésére vállalkozott, de emellett elvállalta az egészségügyi, valamint az oktatási és ifjúsági tárca irányítását is. A szocialisták két kormányban az oktatást és a belügyeket irányították – utóbbit maga Ivica Dačić. Az utolsó szerb kabinetben a külügy vált fontos prioritássá Dačić számára, továbbá megszerezték a mezőgazdasági és az energetikai tárcát is; 2016-ban azonban az agrártárcát elveszítették.

8.5.2. Tárcaelosztás és -preferencia Horvátországban⁴⁹⁵

Tárcaelosztás

Az 1990-es évek kormányaiban az egypárti kormányzásnak megfelelően csupán a HDZ szerzett miniszteri posztot; a nemzeti egységkormányban is csupán a kormányminiszterek szintjén találjuk meg más párt delegáltját (lásd 47. táblázat).

47. táblázat

Tárcaelosztás az egyes horvát kormányokban

Pártok	Mandátum	%	Tárca	%	Pártok	Mandátum	%	Tárca	%
Mesić-kormány					II. Sandader-kormány				
HDZ	205	57	22	100	HDZ	66	85	13	87
Manolić-kormány					HSLŠ	2	3	0	0
HDZ	85	62	23	100	SDSS	3	4	0	0
Gregurić-kormány					HSS	6	7	2	13
HDZ	85	100	28	100	HSU	1	1	0	0
Koalíció	85	100	31	100	Koalíció	78	100	15	100
Šarinić-kormány					Kosor-kormány				
HDZ	85	100	17	100	HDZ	66	88	15	88
Valentić-kormány					HSS	6	8	2	12
HDZ	85	100	20	100	SDSS	3	4	0	0
Mateša-kormány					Koalíció	74	100	17	100
HDZ	75	100	25	100	Milanović-kormány				
I. Račan-kormány					SDP	60	78	13	65
SDP	43	42	9	47	HNS	14	18	4	20

⁴⁹⁵ Ezen alfejezet a 24–37. mellékletekben használt adatok összegzése.

Pártok	Mandátum	%	Tárca	%	Pártok	Mandátum	%	Tárca	%
LIBRA	9	8	0	0	IDS	3	4	1	5
HLSL	25	25	5	26	Független	–	–	2	10
HSS	17	17	3	17	Koalíció	77	100	20	100
HNS	4	3	1	5	Orešković-kormány				
IDS	4	3	1	5	HDZ	50	64	12	60
LS	2	2	0	0	MOST	15	19	2	10
Koalíció	104	100	19	100	HSP-AS	3	4	0	0
II. Račan-kormány					HLSL	2	3	0	0
SDP	43	57	13	65	Bandić 365	2	3	0	0
HSS	17	23	3	15	BUZ	1	1	0	0
HNS	4	5	2	10	Hrasst	1	1	0	0
LIBRA	9	12	2	10	HDS	1	1	0	0
LS	2	3	0	0	HSS	1	1	0	0
Koalíció	75	100	20	100	Független	2	3	6	30
I. Sanader-kormány					Koalíció	78	100	20	100
HDZ	66	99	12	86	Plenković-kormány				
DC	1	1	1	7	HDZ	58	76	14	70
Független	–	–	1	7	MOST	15	20	2	10
Koalíció	67	100	14	100	Független	3	4	4	20
					Koalíció	76	100	20	100

Megjegyzés: A táblázat csak a minisztereket tartalmazza.

A kormány megalakulásának pillanatában.

Forrás: a szerző munkája

Az „alkotmányos rendszerváltás” utáni időkben első ránézésre az állapítható meg, hogy a koalíciós partnerek általában alulreprezentáltak voltak a minisztériumok elosztásában. Az első SDP vezette kormányban még arányos volt a tárcaelosztás a koalícióban részt vevő pártok mandátumának arányával, azonban a második Račan-kormányban szembeűnő eltolódások figyelhetők meg. Míg a LIBRA 12%-kal vett részt a koalícióban, addig csupán két minisztériumot (10%) tudott kiharcolni a tárgyalások idején; de még a második legnagyobb koalíciós partner, a Horvát Parasztpárt is csupán 15%-át szerezte meg a 23%-os részvételével. Az I. Sander-kormányban még helyet kapott egy DC-s tárcavezető is, de hamarosan leköszönt az igazságügyi minisztérium vezetéséről, így tisztán HDZ-s kabinet irányította az országot. A független tárcavezető a HDZ jelölésére nyerte el megbízatását. A II. Sanader-kabinetben voltak a legnagyobb anomáliák az arányosság tekintetében: a kormánypárti HSL, SDSS és HSU habár részt vett a kormányzásban, egyetlen tárcát sem kapott, azonban a HSL és az SDSS egy miniszterelnök-helyettesi pozíciót kiharcolt magának; a HSS viszont a 7%-os részvételét a kormányzásban majdnem megduplázta 13%-ra, így felülreprezentálttá vált. A Kosor-kormányban felülreprezentálttá vált a HSS koalíciós partner, míg a szerbek nem kaptak mandátumot. A Manolić-kormányban részt vett két pártonkívüli, akik a szociáldemokraták arányát rontották le, mivel nekik 10%-os alulreprezentáltságuk volt a megszerzett mandátumaikhoz képest, míg a másik két koalíciós partner a kabinetben való támogatással arányosan részesült tárcából. Az Orešković-kabinetben valójában a HDZ vezette Hazafias Koalíció és a MOST vett részt, a tárcaelosztásban is érezhető ez, ugyanis a HDZ partnerei nem kaptak tárcát. A független jelöltek a MOST támogatásával kerültek be a kormányba, így a HDZ a kormánypárti képviselőivel arányban volt, míg a koalíciós társak lehetőségét rontotta le a MOST felülreprezentáltsága. A Pleković-kormányban a HDZ parlamenti képviselőivel arányban álltak a tárcák számai, a MOST esetében ismét a párton kívüli miniszterek preferenciája és támogatása érvényesült.

Tárcapreferencia

A Horvát Szociálliberális Párt az első SDP vezette kormányban a gazdasági, a tengerészeti, a közlekedési és hírközlési tárcára, valamint a tudományügyi tárcára tartott igényt. A Horvát Parasztpárt a szociáldemokraták kormányaiban a művelődési és sportminisztériumot, a kis- és középvállalkozások minisztériumát, a mezőgazdasági és erdészeti, valamint egy évre az egészségügyi minisztérium vezetését szerezte meg. 2008-tól ismét igényt tartottak a HDZ vezette koalícióban a mezőgazdasági tárcára, valamint a turisztikai minisztériumra, amit Kosor alatt is megtartottak.

A Liberális Pártnak csupán az első Račan-kormányban sikerült tárcához jutnia, amikor a környezetvédelmi minisztériumot irányították rövid ideig. Hasonlóan tiszavirág-életű kormányjelenlét jutott a LIBRA-nak is, ami pusztán a második Račan-kabinet tengerészeti, közlekedési és hírközlési minisztériumát kapta meg. 2000-tól 2001-ig az Isztriai Demokratikus Sabor delegáltja vezethette az európai integrációs minisztériumot. A Demokratikus Központ (DC) képviselőjében Vesna Škare csak rövid ideig, 2003 és 2005 között irányíthatta az igazságügyi tárcát, és hasonlóképpen a Horvát Néppárt is csak két évig és két kormányban vezethette az egészségügyi tárcát. Az SDSS delegáltjának, Slobodan Uzelacnak először a Kosor-kormányban sikerült minisztériumhoz jutnia, méghozzá az emberi jogok területén.

Az áttekintés után szembetűnő, hogy a két nagy párt (HDZ és SDP) a koalíciós kormányzás folyamán a kulcspozíciókat mindvégig megtartotta. Így pártkáder (ritka esetben pártonkívüli) irányíthatta a bel- és külügyeket, a pénzügyet, a közigazgatást és az igazságügyet, valamint a honvédelmet.

8.5.3. Tárcaelosztás és -preferencia Szlovéniában⁴⁹⁶

Tárcaelosztás

Szlovéniában is a koalíciós tárgyalások függvénye, hogy a kormányzó pártok milyen arányban részesülnek a tárcákban. Sajnos itt is fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az 1990-es évek adatai hiányosak, így a levont következtetések és elemzések relatív súllyal értelmezendők.

Az első Drnovšek-kabinetben az LDS kevesebb miniszteri székhez jutott, mint amennyit a képviselői helyek alapján ildomos lett volna kapniuk. Az arányosságot nagymértékben sértette az SLS–SKD alulreprezentáltsága, csakúgy mint az SDS, a Zöld Szlovénia szintén alulreprezentálttá vált, míg az SD–DS arányosan több tárcában részesedett a kelletténél. A második Drnovšek-kormányban az LDS már annyi miniszteri bársonyszékhez jutott, mint amennyi a képviselők száma alapján megillette. Viszont a többi koalíciós társ alulreprezentált eredményt mutat. A harmadik Drnovšek-kabinetben az LDS és az SLS jelentette a kormány két vezető pártját, akik közel azonos tárcával rendelkeztek. A fél évig regnáló Bajuk-kabinetben a koalíciós partnerek arányosan részesedtek miniszteri székekben, ahogy azt a képviselői mandátumuk indokolja. A IV. Drnovšek-kormányzat esetében az LDS meglehetősen alulreprezentált, míg a SD felülreprezentálttá vált. Két koalíciós partner, a DeSUS és az SMS pedig nem is kaptak tárcát, habár kormánytagnak számítottak. A Rop-kabinetben nagyjából arányosan részesedtek a résztvevők, kivéve ez esetben is a DeSUS-t és az SMS-t, mert tagjaik ismét nem jutottak bársonyszékhez. Janez Janša első kormánya abban jellegzetes, hogy az SDS meglehetősen aránytalanul részesedett tárcában, míg az NSi-nek jóval több szék jutott, mint az indokolt lett volna. A Pahor-kabinetben a vezető kormánypártnak, az SD-nek a 10%-os veszteségét a DeSUS és az LDS kapta meg, míg a többi résztvevő arányosan részesedett a vezető tisztségekből. A második Janša-kormányban az SDS ismét alulreprezentálttá vált, a további négy koalíciós partner viszont a képviselői helyeiktől függetlenül egyenlő arányban részesedett miniszteri székekben. A Bratušek-kormány tárcaelosztásában érezhető a koalíciós partnerek szükségessége, ugyanis mind a DeSUS-nak, mind pedig a DL-nek sikerült egy-egy tárcával többet megszereznie; míg a szociáldemokraták adhatták a legtöbb minisztert (négyet), addig a Pozitív Szlovénia nagymértékben alulreprezentálttá vált a kormányon belül (lásd 48. táblázat). Mišo Cerar kabinetjében a kormányon belüli mandátumok száma és a tárcaelosztás közel arányosan történ meg, az SMC kiemelkedésével.

⁴⁹⁶ Ezen alfejezet a 38–49. mellékletekben használt adatok összegzése.

48. táblázat
Tárcaelosztás az egyes szlovén kormányokban

Pártok	Mandátum	%	Tárca	%	Pártok	Mandátum	%	Tárca	%
Peterle-kormány					Rop-kormány				
SKD	n. a.	n. a.	7	33,0	LDS	34	55	6	37,5
SDS	n. a.	n. a.	1	5,0	SLS	9	15	4	25,0
ZS	n. a.	n. a.	2	9,5	SD	11	18	3	18,7
SDZ	n. a.	n. a.	7	33,0	DeSUS	4	6	2	12,5
LS	n. a.	n. a.	2	9,5	SMS	4	6	0	0
SLS	n. a.	n. a.	1	5,0	Független	–	–	1	6,3
Független	–	–	1	5,0	Koalíció	62	100	16	100
Koalíció		100	21	100	I. Janša-kormány				
I. Drnovšek-kormány					SDS	29	60	6	35,3
LDS	22	35	6	26	SLS	7	14	3	17,6
SDS	4	6	2	9	DeSUS	4	8	1	6,0
ZS	5	8	3	12	NSi	9	18	4	23,5
SD–DS	6	10	9	39	Független	–	–	3	17,6
SSS	1	2	1	4	Koalíció	49	100	17	100
SLS–SKD	15+10	39	2	9	Pahor-kormány				
Koalíció	63	100	23	100	LDS	5	10	3	17
II. Drnovšek-kormány					SD	29	58	8	44
LDS	22	35	7	41,0	DeSUS	7	14	3	17
SKD	15	24	4	23,5	Zares	9	18	4	22
SD	6	10	4	23,5	Koalíció	50	100	18	100
SDS	4	6	1	6,0	II. Janša-kormány				
ZS	5	9	0	0	SDS	26	54	4	32
SLS	10	16	0	0	SLS	6	13	2	17
Független	–	–	1	6,0	DeSUS	5	10	2	17
Koalíció	62	100	17	100	NSi	5	10	2	17
III. Drnovšek-kormány					DL	7	15	2	17
LDS	25	51	8	42	Koalíció	48	100	12	100

Pártok	Mandátum	%	Tárca	%	Pártok	Mandátum	%	Tárca	%
SLS	19	39	9	48	Bratušek-kormány				
DeSUS	5	10	1	5	PS	28	56	3	23
Független	–	–	1	5	SD	10	20	4	31
Koalíció	49	100	19	100	DL	7	14	3	23
Bajuk-kormány					DeSUS	5	10	3	23
SLS	19	42	8	47	Koalíció	50	100	13	100
SKD	10	22			Cerar-kormány				
SDS	16	36	5	29	SMC	35	67	9	56
Független	–	–	4	24	DeSUS	11	21	4	25
Koalíció	45	100	17	100	SD	6	12	3	19
IV. Drnovšek-kormány					Koalíció	52	100	16	100
LDS	34	55	6	40					
SLS	9	15	4	27					
SD	11	18	5	33					
DeSUS	4	6	0	0					
SMS	4	6	0	0					
Koalíció	62	100	15	100					

Megjegyzés: A táblázat csak a minisztereket tartalmazza.
A kormány megalakulásának pillanatában.

Forrás: a szerző munkája

Tárcapreferencia

Az LDS napjainkig hat kormány munkáját segítette, eközben igényt tartott a pénzügyi, igazságügyi, oktatási és környezetvédelmi tárca, időnként pedig az információs társadalomért is feleltek a párttagok. Az SDS kormányra kerülésekor a védelmi és az egészségügyi tárca irányítását vállalta legtöbbször, az SLS politikusai pedig a környezetvédelmi és a közlekedési minisztérium vezetését. A Zöld Szlovénia pártemberei szintén a környezetvédelmi tárcaért szálltak harcba, ez a téma ugyanis ideológiai programjukban is fontos célkitűzésként szerepelt. Az SKD a belügyi és a kulturális tárca vezetését vállalta, a nyugdíjasok pártjának viszont nem volt egyértelmű preferenciája a minisztériumok között, így ciklusonként más-más tárca irányítottak, csakúgy mint az Új Szlovénia párt tagjai.

8.6. Nemek és szakképzettség megoszlása

8.6.1. Nemek és szakképzettség aránya Szerbiában⁴⁹⁷

Nemek aránya

Érdekes vizsgálat tárgyává tenni az egyes kormányok összetételét aszerint, hogy milyen a kormánytagok között a nemek megoszlása (lásd 49. táblázat). A Đinđić-kormányban a 31 kormánytagból mindösszesen két hölgyet találunk, ők tehát a kabinet 13%-át alkották. Közülük Marija Rašeta Vukosavljević közlekedési és telekommunikációért felelős szakminiszter ráadásul pártonkívüli is volt, ami megnehezítette vagy éppen növelte munkája sikerességét. Gordana Matkovićnak a Demokrata Párton belül olyan erős támogatottsága volt, hogy sikerült megszereznie a szociális tárcát. A bolíviai születésű Kori Udovički került a demokraták támogatásával a bányá- és energiaügyi bársonyszékbe, valamint Anđelka Mihajlov pártonkívüliként megkapta az újonnan létrehozott környezetvédelmi tárca irányítását. A 27 fős férfi miniszterek felülreprezentáltak, mivel a kabinet 87%-át alkották. A Živković-kabinetben miközben a kormánytagok száma 29-re csökkent, a hölgyek száma változatlan maradt. A nemek tekintetében az első Koštunica-kormány volt a legkevésbé demokratikus, mivel csak két miniszterasszony volt a kormányban. Igaz, a G17 Pluszos Ivana Dulić-Marković sikeres politizálást folytatott, mivel 2004 és 2006 között mezőgazdasági miniszterként tevékenykedett, majd 2006 és 2007 között miniszterelnök-helyettségé neveztek ki. Ljiljana Čolić pedig 2004-ben az oktatási és sportügy vezetését kapta meg néhány hónapra. 2006-tól tisztán férfiak alkották a kormányt. A második Koštunica-kormányban ismét négy főre emelkedett a hölgyek száma, ezzel a 25 fős kabinet 16%-át alkották. Két demokrata miniszterasszony volt kormánytag ekkor: Aleksandra Smiljanić a telekommunikációért felelt, míg a tunéziai születésű, Párizsban jogász diplomát szerző Milica Čubrilo lett a szórványügyi tárca vezetője. A másik két, egyébként filozófus végzettséggel rendelkező női tárcavezetőt a G17 Plusz delegálta: Ana Pešikan a tudományügyi és technológiai, míg Snežana Samardić-Marković az ifjúsági és sportügyekért felelt miniszterként.

A Cvetković-kabinetben öt főre emelkedett a hölgyek száma, ami még mindig csupán a kormánytagok 19%-ának felel meg a 22 fős férfi többséghez viszonyítva. A posztján maradt az ifjúsági és sportminiszterasszony, továbbá a G17 Plusz delegálta Verica Kalanovićot a nemzeti beruházásért felelős miniszteri posztra, és az ő támogatásával lett telekommunikációs tárcavezető Jasna Matić. Két kulcstárca élére pedig a demokraták női politikusai kerültek: Diana Dragutinović a pénzügyi, Snežana Malović pedig az igazságügyi tárca élére. A 2011-ben átszervezetett kabinetben csupán három hölgy tartotta meg bársonyszékét: Snežana Malović maradt az igazságügyi, Snežana Samardić-Marković pedig az ifjúsági és sportminiszter, Verica Kalanović pedig a kormány alelnöke lett.

A Dačić-kabinetben ismét ötre nőtt a hölgyek száma, ami 16%-ot jelentett. Ismét megbízatást kapott Verica Kalanović a regionális fejlesztések és a helyi önkormányzatok területén, az egészségügyi tárcát pedig a korábbi házelnök, Slavica Đukić Dejanović vette át. Három fiatal és kormányzati tapasztalattal nem rendelkező hölgy is bársonyszékhez jutott,

⁴⁹⁷ Ezen alfejezet a 16–23. mellékletekben használt adatok összegzése.

így Zorana Mihajlović az energetikáért és környezetvédelemért, Alisa Marić az ifjúsági és sporttárcaért felelt, Snežana Grublješić pedig kormányalelnökként az EU-integrációs ügyeket irányította.

Az első Vučić-kormányban a nők aránya ismét lecsökkent, mivel négy hölgy kapott tárcavezetői megbízatást, viszont kormányzati súlyukat jelöli, hogy közülük kettő alelnök is volt egyben: Kori Udovički és Zorana Mihajlović ráadásul önálló tárcat is kapott: az államigazgatási és helyi önkormányzati, illetve az építési és közlekedési területekért feleltek. Rajtuk kívül még bársonyszéket kapott Snežana Bogosavljević Bošković a mezőgazdasági és környezetvédelmi tárcanál, Jadranka Joksimović pedig tárca nélküli miniszterként az európai integrációért volt felelős. A második Vučić-kabinetben eggyel nőtt a hölgyek száma, igaz, így is csupán a kormány negyedét alkotják. Zorana Mihajlović és Jadranka Joksimović eddigi minisztereken túl visszatért a szocialista Slavica Đukić Dejanović és megbízatást kapott Ana Brnabić a közigazgatási reformra, továbbá Nela Kuburović az igazságügy átalakítására.

49. táblázat

Nemek megoszlása a szerb kormányokban

Kormányok	Kormánytagok				Összesen
	NŐ		FÉRFI		
	Fő	%	Fő	%	
Đinđić-kormány	4	13	27	87	31
Živković-kormány	4	14	25	86	29
I. Koštunica-kormány	2	8	24	92	26
II. Koštunica-kormány	4	16	21	84	25
I. Cvetković-kormány	5	19	22	81	27
II. Cvetković-kormány	3	15	17	85	20
I.–II. Dačić-kormány	5	16	26	84	31
I. Vučić-kormány	4	19	17	81	21
II. Vučić-kormány	5	25	15	75	20

Megjegyzés: A táblázat tartalmazza a miniszterelnököt, az alelnököket és a minisztereket. Amennyiben a kormány működése alatt személyi változások történtek, akkor az egész megbízatás alatti összes minisztert feltüntettük.

Forrás: a szerző munkája

Szakképzettség megoszlása

A miniszterek végzettségének elemzése során arra a megállapításra juthatunk, hogy a tárcavezetők meglehetősen sokszínűek hivatásukat tekintve, de szinte mindegyikük egyetemi diplomával rendelkezik. Az első és a második kormányban a legfeltűnőbb a heterogenitás,

mivel a jogász és a közgazdász végzettségű miniszterek mellett a filozófiai, a politológiai, a pszichológiai, az építészmérnöki, az orvosi és az egyetemi tanári hivatás is jellemző volt. A kormányok közül ebben a kettőben volt jelen csupán egyetlen középiskolai végzettségű személy: Dragan Milovanović, aki a Szerbiai Munkáspárt tagjaként esztergályos végzettséggel irányította a munkaügyi minisztériumot. Az első Koštunica-kabinet tagjainak többsége szintén jogász vagy közgazdász végzettségű volt, továbbá dominált még a bölcsész végzettség, de a miniszterek között voltak olyanok is, akik (újság)írói foglalkozásukat cserélték fel a tárcavezetői pozícióval. A kormánytagok végzettsége tekintetében kiemelkedik Aleksandar Popović, aki Floridában szerzett kémikusi diplomájával a DSS szerint kiérdemelte a tudományügyi és környezetvédelmi bársonyszéket. A második Koštunica-kormány mutat a Đinđić-kabinethez hasonló heterogenitást a végzettség és eredeti foglalkozás tekintetében: a jogász és közgazdász mellett ekkor újra előtérbe került az orvosi diploma, és ismét megjelent a politikatudományi és filozófiai végzettség. Akad néhány nem szokványos politikusi végzettség is: a dráma szakon és a repülőmérnökként diplomázó miniszterek; a külügyi tárcát vezető, Cambridge-ben elméleti fizikából diplomát szerző Vuk Jeremić; illetve a védelmi miniszter, Dragan Šutanovac, aki hidroenergetikusként végzett. A Cvetković-kormányban ismét megnőtt a jogászok és közgazdászok, továbbá a bölcsész végzettséggel rendelkezők aránya. A kabinetnek volt két politológus végzettséggel rendelkező tagja, egy fogorvos, továbbá egy nyugdíjas kormányalelnök. A Dačić-kormányban szintén domináns a jogász és közgazdász végzettség, de a kormányfőn kívül politológus végzettsége volt az európai integrációért felelős alelnöknek, valamint az oktatási miniszternek. A Vučić-kormányokban a közgazdász végzettség dominált, de találunk két orvost és két politológust is a tárcavezetők között. Az elmúlt kormányzatok alatt megfigyelhető, hogy az integráció témakörét politikatudományi végzettségűek irányítják.

Érdeemes megvizsgálni, hogy az adott szaktárcákat irányító szakminisztereknek milyen az iskolai végzettsége. Így jobban rá tudunk világítani a szakmai kompetenciára, illetve egyes politikusoknak a pártjukban betöltött súlyára. A Đinđić-kabinet legkirivőbb eltérései a következők voltak: a mezőgazdasági minisztériumot egy politológus vezette, a védelmit egy pszichológus, a munkaügyit egy esztergályos, a vallásügyit egy építészmérnök, míg az emberi jogi és kisebbségi ügyekért felelős tárcát egy orvos. Voltak olyan miniszterek is a kabinetben, akik végzettségüknek megfelelő pozíciót kaptak, így a pénzügyi, a gazdasági és a kereskedelmi miniszter közgazdász volt, az egészségügyi tárcát orvos vezette, az építészetit építészmérnök, míg az oktatásit egyetemi tanár, a kultusztárcát pedig egy dráma szakot végzett politikus. A kabinet tagjai közül kiemelkedik Kori Udovički, aki az ENSZ-nél folytatott munkáját függesztette fel egy évre, amiért a demokraták a bányai és energetikai miniszteri pozícióval jutalmazták meg (ő később a jegybank elnöke lett). Az első Koštunica-kormányban majdnem minden kormánytag a végzettségének megfelelő pozícióba került: tábornok vezette a védelmi tárcát, közgazdász a pénzügyminisztériumot, mezőgazdasági mérnök az agrártárcát, bölcsész az oktatási, a kulturális és a vallásügyi minisztériumot, valamint orvos az egészségügyit. A második Koštunica-kabinetben a politikai alkuk következtében ismét háttérbe szorult kissé a szakmai kritérium, így a külügyet egy fizikus, a védelmit egy hidroenergetikus vezette, elektrotechnikus volt a vallásügyi miniszter, és repülőmérnök a nemzeti beruházásért felelős tárca nélküli miniszter. A legérdekesebbnek az tűnhet, hogy a szórványügyi tárca élére egy olyan személy került, aki maga is külföldön született és tanult, viszont szerb nemzetiségű. A Koszovó és Metohija

ügyeiért felelős miniszter pedig politológus végzettségű volt, ami akár segíthette is volna a tartománnyal való kapcsolattartást. A Cvetković-kormány tovább bővítette a tárcaelosztásnál az érdekes párosítások sorát: bölcsész lett az energiaügyi miniszter, politológus a belügyi és az oktatási miniszter, mezőgazdasági mérnök felelt Koszovó és Metohija ügyeiért, és orvos vezette a környezetvédelmi tárcát. A többi minisztérium vezetője nagyjából a végzettségének megfelelő pozíciót töltött be a kabinetben. A Dačić-kormányban volt a legtisztább a tárcák elosztása, a jogi végzettségűek szaktudásuknak megfelelő tárcát irányítottak, csakúgy mint a közigazdász, orvos, mérnök diplomával rendelkező és korábban ezeken a területeken dolgozó miniszterek. A Vučić-kormányokban a miniszterek többé-kevésbé a szakképzettségüknek megfelelő tárcáért feleltek, ez alól kivételt jelentett ismét Rasim Ljajić, aki orvosként a kereskedelem, telekommunikáció és turizmus témaköréért volt felelős.

8.6.2. Nemek és szakképzettség aránya Horvátországban⁴⁹⁸

Nemek aránya

Az első két kormányban egyetlen hölgy sem kapott helyet, az elsőt 26, míg a másodikat 32 férfi miniszter alkotta. A harmadik kormányban kapott megbízatást 1992. április 15-től Vesna Girardi-Jurkić, aki a művelődési, kulturális és sportminisztériumot irányította. Az archeológus, muzeológus végzettséggel rendelkező hölgy nemcsak a Gregurić-, de a Valentić-kormány alatt is megtartotta bársonyszékét, egészen 1994. november 18-ig. Ekkor a tárcát szétdarabolták, és az oktatási és sporttárcát Ljilja Vokić iskolaigazgató kapta meg a következő kabinet mandátumának feléig, 1998. március 4-ig. Az átszervezett építés- és lakásügyi tárcát 1995-től Marina Matulović-Dropulic vezette a Valentić-kabinetben, egészen a következő, Mateša-kormány első évéig, 1996. december 16-ig.

A Mateša-kabinetben a teljes megbízatás alatt öt hölgy kapott miniszteri kinevezést. 1999-től Nansi Ivanišević látta el az oktatási és sportminisztérium irányításának feladatait. 1999-től Milena Žic-Fuchs, angol szakos nyelvész és etnológus lett a tudományügyi minisztérium vezetője, valamint létrehozták az európai integrációs minisztériumot Ljerka Mintas-Hodak irányításával, aki egyben kormányfőhelyettes és a kormány alelnöke is volt.

Az első Račan-kabinetben négy hölgy foglalt helyet. Az egyik legbefolyásosabb pozíciót, a miniszterelnök-helyettesit szintén egy hölgy, Željka Antunović töltötte be. Ingrid Antičević-Marinović 2001-től közigazgatási és igazságügyi miniszterasszony lett, Pave Župan Rusković turisztikai tárcavezető, 2001-ig pedig Ana Stavljenić-Rukavina volt az egészségügyi tárcafelelős a HSS delegáltjaként. A második Račan-kormányban továbbra is négy hölgy található. Željka Antunović amellet, hogy kormányminiszter maradt, megkapta a honvédelmi tárca irányítását, ami első látásra igen különlegesnek tűnik, mivel kevés olyan ország van a világon, ahol a védelmi minisztérium élén egy hölgy áll. Račan második kabinetjében Ingrid Antičević-Marinović megtartotta a közigazgatási tárcát, Pave Župan Rusković pedig a turisztikait. Gordana Sopol pedig tárca nélküli miniszteri kinevezést kapott.

⁴⁹⁸ Ezen alfejezet a 24–37. mellékletekben használt adatok összegzése.

Sanader első kormányában Jadranka Kosor kormányfőhelyettes és családügyi miniszter is volt, Marina Matulović-Dropulić pedig ismét visszakapta az építésügyi tárcát. A külügyi és az integrációs tárca összevonásával létrejött minisztériumot Kolinda Grabar-Kitarović diplomatára bízták. Az igazságügyi minisztériumot kezdetben Vesna Škare-Ožbolt vezette a DC delegáltjaként, majd Ana Lovrin vette át a helyét 2006-tól. A második Sanader-kabinetben Kosor és Matulović-Dropulić megtartotta pozícióját, Ana Lovrin viszont időközben, 2008-ban, távozott a kormányzatból. Kosor mellett kormányal-elnöki széket kapott Đurđa Adlešić, a HSLS-es politikusa is. Jadranka Kosor kormányában összesen öt hölgy tevékenkedett, azonban háromtól időközben megvált, Martina Dalićnak adta a pénzügyi tárcát és Bianca Matković tárca nélküli miniszter lett.

Zoran Milanović kabinetjében öt hölgy található, akik közül Milanka Opačić nemcsak a szociálpolitikáért felelt, hanem kormányfőhelyettes is volt. Mellette a kormány tagjaként a külügyekért és az európai integrációért felelt Vesna Pusić, valamint a kultúráért (2015-ig) Andrea Zlatař Violić, Mirela Holy 2012-ig a környezetvédelmi tárcát irányította, Anka Mrak Taritaš pedig 2012-ben vette át az építészeti minisztériumot.

Tihomir Orešković kabinetjében megmaradt a nők alulreprezentáltsága. Három hölgy vett részt a kormányzati munkában: Nada Šikić a munkaügyekért felelt, Bernardica Juretić a szociálpolitikáért, míg Dubravka Jurlina Alibegović a közigazgatási tárcát irányította. A Plenković-kabinetben négy hölgy foglal helyet. Martina Dalić az egyik alelnöke a kormánynak; Gabrijela Žalac a regionális fejlesztésekért felelős, Nina Obuljen Koržinek a kultúráért, Nada Murganić pedig a demográfiai és szociális ügyek minisztere.

Összességében megfigyelhető, hogy a horvát kormányzati szint meglehetősen zárt, férfiak uralta világ, amelyben kevés nő juthat felső pozícióba. Amennyiben valakinek sikerül, akkor annak ciklusokon átívelő megbízatása is lehet, de többen vannak, akik csupán egy-egy ciklusra, vagy annak egy részére kapnak bizalmat. Az 50. táblázatban látható, hogy a szabad Horvátországban máig 47 hölgy kapott miniszteri szintű pozíciót, és Jadranka Kosor az ország eddigi második miniszterelnök-asszonya.

50. táblázat

Nemek megoszlása a horvát kormányokban

Kormányok	Kormánytagok				Összesen*
	NŐ		FÉRFI		
	Fő	%	Fő	%	
Mesić-kormány	0	0	26	100	26
Manolić-kormány	0	0	32	100	32
Gregurić-kormány	1	2	43	98	44
Šarinić-kormány	1	4	23	96	24
Valentić-kormány	3	8	34	92	37
Mateša-kormány	5	11	39	89	44
I. Račan-kormány	4	14	25	86	29
II. Račan-kormány	4	16	21	84	25

Kormányok	Kormánytagok				Összesen*
	NŐ		FÉRFI		
	Fő	%	Fő	%	
I. Sanader-kormány	5	25	15	75	20
II. Sanader-kormány	4	20	16	80	20
Kosor-kormány	5	19	22	81	27
Milanović-kormány	5	16	27	84	32
Orešković-kormány	3	13	21	87	24
Plenković-kormány	4	19	17	81	21

Megjegyzés: A táblázat tartalmazza a miniszterelnököt, a miniszterelnök-helyetteseket, kormányminisztereket és a minisztereket. Amennyiben a kormány működése alatt személyi változások történtek, akkor az egész megbízatás alatti összes minisztert feltüntettük.

*A kabinet teljes megbízatása alatt.

Forrás: a szerző munkája

Szakképzettség megoszlása

A miniszterek végzettségének elemzése során itt is arra a megállapításra juthatunk, hogy nagyon változatos szakterületekről érkeztek a tárcavezetők. Az eddigi horvát kormányok tagjainak képzettségét vizsgálva megállapítható, hogy mindenki egyetemi diplomával rendelkezik, továbbá hogy a kabinettagok többsége jogász, közgazdász vagy orvos. Az első és második kormányban nagy heterogenitás mutatkozott a szakképzettséget tekintve, mivel a fent említettekén túl építészmérnök, elektromérnök, nyelvész és akadémikus is volt a miniszterek között. Gregurić egységkormányában és Šarinić testületében tovább nőtt a heterogenitás, mivel a kormány tagja lett több filozófus és két mezőgazdasági mérnök, de archeológus és szociológus is megfordult a kabinetben, valamint tagja volt a munkaszervezési karon végzett belügyminiszter. A Valentić vezette kormányban is színes kép tárul elénk a szakképzettséget vizsgálva, mivel katona, iskolaigazgató, továbbá egy rendező is bekerült a kabinetbe. Az 1995-től hivatalba lépő kabinetben pedig helyet kapott egy geológus, továbbá egy etnológus is. A szociáldemokrata kabinetekben informatikai mérnök is kapott miniszteri tárcát, de bekerültek a kormányba politológusok, csakúgy mint egy endokrinológus, egy matematikus, egy energetikai szakember és egy archeológus is. Sanader diplomatára bízta első kormányában az európai integrációt, Kosor kabinetjében pedig a heterogén összetételű kormányt tovább színesítette egy állatorvos bevonása a kormányzati munkába. A Manolić-kabinetben a klasszikus végzettségűek domináltak.

A horvát kormányok esetében is érdemes megvizsgálni, hogy a szaktárcákat irányító miniszterek milyen végzettségűek, annak érdekében, hogy képet kapjunk szakmai kompetenciájukról és az egyes politikusoknak a pártjukban betöltött súlyáról. Fontos megjegyezni, hogy a kormányok törekedtek „a megfelelő embert a megfelelő helyre” elvének betartására, így a gazdasági tárcákat többnyire közgazdászok, a jogi területeket jogászok vezették, az egészségügyet pedig orvosok irányították. Stjepan Mesić kormányában az egyetlen kü-

lönös tárcakiosztás a külügyeket érintette, mivel egy építészmérnök irányítása alá került a szakpolitika, holott általában jogász vezeti a külügyi tárcát. A többi minisztériumvezető megfelelt a szükséges szakmai elvárásoknak. Manolić rövid kormányzásakor is előfordultak érdekességek a tárcakiosztás kapcsán, így a külügyeket egy matematikus vezette, de helyét nemsokára átadta egy orvosnak, míg végül egy nemzetközi jogász látta el a feladatot. Šarinić kormányában újra előkerült egy különös párosítás, mivel a mezőgazdasági és erdészeti tárcát egy állatorvosra bízta. Valentić kormányában fokozódtak az ellentmondások, mivel a külügyeket kizárólag orvosok irányították. Mateša kabinetjében már szinte teljes mértékben a szakképzettségeknek megfelelő volt a tárcakiosztás. Az SDP vezette koalíciók idején némi ellentmondás, hogy a horvát honvédő háború minisztériumát és a belügyeket is politológusok irányították, azonban ennek oka lehet, hogy szerteágazó ismeretekre és egyeztetésekre volt szükség a kormányzás idején. Ivo Sanader ügyelt a megfelelő egyensúlyra, így szinte patikamérlegesen kimérve állt össze a kabinet. Érdemes megemlíteni, hogy 2003-tól Kolinda Grabar-Kitarović asszonyra bízta az európai integrációt, aki korábban már jelentős tapasztalatokra tett szert a diplomácia területén. Kosor kormányában az összeállítás egyetlen furcsa elemét a tudományügyi, oktatási és sportminisztériumban tapasztalhattuk, a tárcát ugyanis egy állatorvos irányította 2009-től. A Milanović-kabinet már bővelkedik különös tárcakiosztásokban, így a munkaügyeket orvos, a gazdasági területet villamosmérnök, a külügyeket pedig szociológus-filozófus felügyeli. Az Orešković-kormányban a tárcákhoz igyekeztek megfelelő szaktudással rendelkező jelölteket társítani, de az erős személyiségek itt is megmutatkoznak, mint a gépészmérnök környezetvédelmi miniszter vagy a belügyekért felelős tengerészeti közlekedési mérnök. Megjegyzendő, hogy a mezőgazdasági miniszter korábban a Zágrábi Egyetem mezőgazdasági karának dékánja, míg a tudományügyi és oktatási miniszter a Rijekai Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának dékánja volt. A korábbi ellentmondások a Plenković-kormányban is megmaradtak, viszont nagyobb figyelemmel történt a szakképzettség szerinti minisztériumok elosztása a tárcavezetők között.

8.6.3. Nemek és szakképzettség aránya Szlovéniában⁴⁹⁹

Nemek aránya

A független Szlovénia fennállásának első 10 évében a kabinetekben csupán egyetlen hölgy foglalt helyet, az ezredfordulótól azonban megváltozott a trend, és folyamatosan nőtt a női miniszterek száma. A Peterle-kormányban Katja Boh mindösszesen egy évig vállalt kormányzati feladatot, majd távozott a kabinetből. Drnovšek első kabinetjében Ana Osterman felügyelte a veteránok és hadirokkantak minisztériumát, a második kormányzatában Rina Klínar vezette 1994 és 1996 között a munkaügyi, szociális és családügyi tárcát, míg a harmadik kabinetjében egyetlen hölgy sem kapott bársonyszéket. A Bajuk-kormányban fél évig Barbara Brežigar vezette az igazságügyi tárcát. Drnovšek negyedik kabinetjében immáron három hölgy kapott tárcairányítási feladatot: Lucija Čok az oktatási, tudományos és sport-, Andreja Rihter a kulturális; míg Tea Petrin a gazdasági

⁴⁹⁹ Ezen alfejezet a 38–49. mellékletekben használt adatok összegzése.

tárcát kapta meg. A Rop-kormányban a nők aránya 14%-ra csökkent, igaz, ötten több minisztere volt már a kabinetnek. Andreja Rihter továbbra is a kulturális ügyekért felelt, Tea Petrin a gazdaságért (2004 áprilisáig), Zdenka Kovač tárca nélküli miniszterként a regionális fejlesztéseket koordinálta, 2004-ben pedig Zdenka Cerar elvállalta az igazságügyi minisztérium vezetését a kabinet hátralévő mandátumának idejére. Janez Janša 2004-ben felállított kabinetjében szintén négy hölgy található, de megjegyzendő, hogy egyikük sem irányította minisztériumát a ciklus teljes ideje alatt: Mojca Kucler Dolinar 2007-ben vette át a felsőoktatási, tudományos és technológiai tárcát; ugyanezen évben került az egészségügyi élére Zofija Mazej Kukovič; 2007-ig felelt a mezőgazdaságért, az erdészeti ágazatért és az élelmiszerügyért Marija Lukačič; Marjeta Cotman pedig 2006-tól irányította a szociális, családjogi és munkaügyi tárcát. A Pahor-kabinetben a hölgyek aránya elérte a 23%-ot, ha a teljes ciklust együtt nézzük. A védelmi feladatokat először bízták egy hölgyre, Ljubica Jelusičra. A többi hölgy a kormányátalakítások következtében vállalta el a miniszteri kinevezést, vagy mondott le valamely tárca irányításáról: 2011-ig Katarina Kresal a belügyekért felelt, Majda Širca Ravnikar a kultúráért, Irma Pavlinič Krebs pedig a közigazgatásért; Duša Trobec Bučan az önkormányzatokért és a regionális fejlesztésért felelős tárca nélküli miniszter volt 2011-ben néhány hónapig; a korábbi államtitkár, Darja Radić pedig 2010 és 2011 között gazdasági miniszterré lépett elő. Janez Janša második kormányában ismét egyetlen hölgyet találunk: Ljudmila Novakot, aki a kormány alelnöke és a diaszpóráért felelős tárcanélküli miniszter is volt egyben. Alenka Bratušek megválasztásával Szlovénia első női miniszterelnöke nyerte el megbízatását, ami azonban a nemek képviseletének kormányzati egyensúlyán nem javított, mivel rajta kívül a kabinetben Anja Kopač Mrak kapott helyet a munkaügyi, családjogi, szociális és esélyegyenlőségi minisztérium élén, valamint Tina Komel a diaszpóráért felelt tárca nélküli miniszterként egy évig, míg le nem mondott tisztségéről. A nemek aránya ekkor sem változott, mivel időközben az egészségügyi tárca élén is változás történt 2014-ben, Alenka Trop Skaza ugyanis fél évig látta el a tárca irányítását, majd az ő távozása után maga a kormányfő vette át a tárca vezetését. Miro Cerar kormányában figyeltek a nemi egyensúlyra, így a kabinetet fele-fele arányban alkotta mindkét nem. A hölgyeknek sikerült megszerezniük a belügyi (Vesna Györkös Žnidar); a védelmi (Andreja Katič); a pénzügyi (Mateja Vraničar Erman); az oktatási, tudományos és sport- (Maja Makovec Brenčič); a munka- és családjogi, szociális és esélyegyenlőségi (Anja Kopač Mrak); az egészségügyi (Milojka Kolar Celarc); a környezetvédelmi (Irena Majcen) bársonyszékeket, valamint a stratégiai fejlesztésekért és a kohéziós politikáért felelős tárca nélküli miniszteri tisztséget (Alenka Smerkolj) (51. táblázat).

51. táblázat
Nemek megoszlása a szlovén kormányokban

Kormányok	Kormánytagok				Összesen*
	NŐ		FÉRFI		
	Fő	%	Fő	%	
Peterle-kormány	1	3	29	97	30
I. Drnovšek-kormány	1	3	28	97	29
II. Drnovšek-kormány	1	3	29	97	30
III. Drnovšek-kormány	1	4	26	96	27
Bajuk-kormány	1	6	17	94	18
IV. Drnovšek-kormány	3	18	14	82	17
Rop-kormány	3	14	19	86	22
I. Janša-kormány	4	16	21	84	25
Pahor-kormány	6	23	20	77	26
II. Janša-kormány	1	8	12	92	13
Bratušek-kormány	4	22	14	78	18
Cerar-kormány	12	50	12	50	24

Megjegyzés: A táblázat tartalmazza a miniszterelnököt, a miniszterelnök-helyetteseket és a minisztereket. Amennyiben a kormány működése alatt személyi változások történtek, akkor az egész megbízás alatti összes minisztert feltüntettük.

*A kabinet teljes megbízása alatt.

Forrás: a szerző munkája

Szakképzettség megoszlása

A szlovén kormányok vizsgálatánál megállapítható, hogy kivétel nélkül mindegyik miniszter egyetemi végzettséggel rendelkezik, továbbá, hogy itt is domináns a jogász, közgazdász és orvosi végzettség, emellett szintén számottevő az építészmérnökök aránya, de társadalomtudományi diplomával rendelkezőket is jelentős számban találunk a kormányokban.

Lojze Peterle kormánytagjai között dominált a társadalomtudományi diploma – a miniszterek között közgazdászt, szociológust, politológust és filozófust is találhatunk –, és több kormánytag természettudományi és műszaki végzettségű volt, kevés a jogász végzettségű tárcavezető. Drnovšek első kabinetjében a társadalomtudományi végzettség még mindig

dominált, de már megjelent két jogász és egy borász végzettségű miniszter is. A második kormányában tovább nőtt a jogász végzettségűek száma, emellett nyelvész és zoológus is bársonyszékhez jutott. A harmadik kabinetben a közgazdász-jogász-mérnök hármason kívül megjelenik a vegyész és az erdész szakma is. Andrej Bajuk kabinetjében szintén a már említett diplomák dominálnak, de kiemelkedik két tárcavezető, akiknek már két egyetemi diplomája is van. Drnovšek negyedik kormányzatában a közgazdászok domináltak, a jogászok visszaszorultak, de matematikust és nyelvészt is találhatunk a kabinetben, míg Rop kabinetjében újságíró és állatorvos végzettségű miniszterek is tevékenykedtek. Janša első kormányában a legnagyobb a heterogenitás a végzettségeket tekintve, mivel a miniszterek között találunk bányamérnököt, kémikust, diplomatát, valamint különböző humán szakokon végzett és nemzetközi kapcsolatok diplomával rendelkező tárcavezetőket. A Pahor-kabinet tagjainál a leginkább jellemző végzettségek dominálnak (társadalomtudományi, jogi, közgazdasági diplomák), míg Janša második kormányában a többnyire mérnök és jogász végzettségű miniszterek mellett tanári és német nyelv és irodalom szakon szerzett diplomával rendelkezők is vannak. A Bratušek- és a Cerar-kormányokban vegyes képet kapunk a végzettségeket illetően: minden terület képviselve van a kabinetben.

Ha megvizsgáljuk, hogy a szaktárcákat milyen végzettségű miniszterek vezették, akkor általánosságban elmondható, hogy nincs nagy eltérés a szaktudást igénylő feladatok és a végzettség között. A Peterle-kormányban a szaktudásának megfelelő minisztériumot vezette minden kormánytag, így a gazdasági-pénzügyi jellegűeket közgazdász, a jogi területeket jogászok, míg a humán területeket társadalomtudományi diplomával rendelkezők. Drnovšek első kabinetjében szintén nincs eltérés, a második kormányában talán a matematikus belügyminisztert lehetne megemlíteni, a harmadik kabinetben pedig a vegyész külügyi tárcavezetőt vagy a filozófus-irodalmár belügyminisztert. A Bajuk-kormányban szinkronban állt a tárcákkal az őket irányítók végzettsége. Drnovšek negyedik kormányában különös képet mutat a matematikus igazságügy-miniszter. A Rop-kormányban érdekes választás volt, amikor 2004-ben a külügyek irányítását egy újságíróra bízták. Janša első kabinetjében már történtek „elcsúszások”, így került fizikus a felsőoktatási tárca, és egy munkaügyi-igazgatási és villamosmérnöki szakokon diplomát szerzett hölgy az egészségügyi minisztérium élére. Pahor esetében az egyetlen furcsaságot a fizikus kulturális miniszter jelentette, míg a második Janša-kormányzatban az eredetileg pedagógus végzettségű belügyminiszter és az építész védelmi miniszter emelhető ki. A Bratušek-kormány összetételében új jelenséget fedezhetünk fel a végzettség kapcsán, ugyanis egyre több tudományos fokozattal rendelkező szakember nyert jogot egy-egy terület irányítására, így a kabinetben hat doktori fokozattal rendelkező személyt találunk (Uroš Čufer, Anja Kopač Mrak, Gregor Virant, Senko Pličanič, Jernej Pikalo, Uroš Grilc). A Cerar-kabinetben megmaradt ez a szokás, így Anja Kopač Mrak tovább folytatta munkáját, hozzá csatlakozott további három doktor (Dušan Mramor, Maja Makovec Brenčič, Peter Gašperšič).

8.7. A miniszteriális szerkezet és a miniszterek feladatainak változása

A kormány szerkezetének és létszámának meghatározása a koalíciós tárgyalásokon dől el, a kormány minisztériumainak felsorolását végül a parlament törvényben hirdeti ki.

8.7.1. Miniszteriális szerkezet Szerbiában

Koalíciós kormány esetén a miniszterek melletti államtitkárok miniszterelnöki kinevezésével a kormányfő politikai kontrollt gyakorolhatna a koalíciós társak miniszterei felett, ha melléjük saját bizalmasát nevezné ki. Azonban az államtitkárok személyéről a gyakorlatban nem a miniszterelnök dönt, hanem a kormányalakítási tárgyalások eredményeként dől el, hogy az egyes minisztériumok irányítását mely pártok miniszterjelöltjei kapják, így a kormányfőnek csupán „szentesítő” feladata van az eljárásban.

Mindegyik kormányban a gazdasági minisztérium megduplázásának lehetünk tanúi: 2001 és 2004 között a gazdasági és privatizációs minisztérium mellett működött a Nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztériuma, majd 2004-től kettéválasztották a gazdasági és a tőkeberuházási ügyeket, míg 2007-től a gazdasági és regionális fejlesztési ügyekért felelős miniszter a nemzeti beruházási tervért felelős tárca nélküli miniszterrel közösen tevékenykedett. 2012-ben pedig létrehozták a gazdasági tárca mellett a külkereskedelmi minisztériumot. 2001-ben a közlekedés és a telekommunikáció még egy minisztériumhoz tartozott, 2004-ben azonban megszüntették, 2007-től pedig külön működik a közlekedési és a telekommunikációs tárca. „Hibrid” minisztériumok felállítására is sor került. Így 2001 és 2003 között az egészségügy és a környezetvédelem, majd 2004 és 2007 között a tudományügy és a környezetvédelem került összevonásra, 2007-től pedig külön minisztériumokban igazgatják ezeket a szakpolitikákat. Az első két kormányzati ciklusban működött az emberi jogi és kisebbségügyi minisztérium, ait 2008-ban újra felállítottak. 2004-től folyamatosan működött a szórványügyi minisztérium, valamint 2007-től a Koszovó és Metohija ügyeivel foglalkozó minisztérium; előbbit 2012-ben megszüntették, utóbbit 2012-től tárca nélküli miniszter irányította, majd kormányhivatallá alakították át. 2014-ben hozták létre a rendkívüli helyzetekért felelős tárca nélküli miniszteri pozíciót, amit az akkori súlyos árvíz indokolhatott. Szintén 2014-től lehetünk tanúi annak, hogy a munka- és szociális ügyek mellett a minisztériumban a veteránügyek is kiemelt hangsúlyt kaptak. 2001 és 2004 között szétválasztották a munkaügyet és a szociálpolitikát, 2004-től viszont eltérő elnevezéssel ugyan, de újra egy tárcához kerültek ezek a feladatok. A klasszikus minisztériumok – belügy, külügy, honvédelem, pénzügy, kultúra, vallás – mindvégig önállóan tevékenykedtek, és az ezeket irányító szakminiszterek feladatai sem változtak az idők folyamán.

A miniszterelnöknek – a parlamenti kormánytöbbség támogatásával – közjogilag lehetősége van a kormány szerkezetének átalakítására is. Azonban a koalíciós kormányok instabilitása miatt ezt az eszközt a kormányfők nem használják, mert az önkényes változtatás könnyen koalíciós szakításhoz vezethetne, vagy pedig maga a kormány is elveszíthetné a parlament többségének bizalmát. Az egyes minisztériumok szervezeti átalakítására, továbbá összevonására és szétválasztására ezért kizárólag kormányalakításkor került sor az elmúlt időszakban (lásd 53. melléklet).

A szerb kormányfő nem él – néha nem is élhet – azokkal a klasszikus hatáskörökkel, amelyekkel befolyásolni tudná kormánya összetételét:

- Az egyes minisztériumok közti feladatkörök, reszortok átcsoportosításának lehetőségét nem használták ki a szerb miniszterelnökök. A kormány megalakulásakor törvényben megszabott feladatokon a kormányzás ideje alatt nem változtattak, azok mindvégig az eredeti szabályok szerint maradtak érvényben.

- Fontos kiemelni, hogy a kormányfőnek nincs lehetősége bármilyen politikailag kényesebb kormányzati ügyet kiemelni a miniszteriális reszortból, és személyesen kézbe venni vagy a kormányhivatalhoz vonni.
- A korábbi kormányok működésének ideje alatt nem történt meg az, hogy a miniszterelnök valamely feladatkört az egyik minisztertől fokozatosan elvonva azt egy másik tárcavezetőhöz delegálta volna, így avatkozva be a kormányzati szervezetbe és a személyzeti politikába.
- Nem történt meg az sem, hogy valamely miniszterét a kormányfő úgy kívánta volna elszigetelni, hogy bizonyos reszortokat egy újonnan létrehozott kormány szervhez telepített volna át, gyengítve ezzel az addig illetékes miniszter hatáskörét. Sőt éppen az ellenkezőjének lehetünk tanúi: egyes tárcavezetőknek kormányügynökségeket és hivatalokat hoztak létre a kormányalakítás után, hogy ezzel is növelni tudják a patronázshatalmukat.
- Jogilag nincs szabályozva, hogy létrehozhatók-e olyan kormánykabinetek és kormánybizottságok, amelyekkel a kormány tagjai közti döntéshozatali kompetenciákat a miniszterelnök átstrukturálhatná.
- A szerb államigazgatásból teljesen hiányzik a kormánybiztosi intézmény, amelynek segítségével a kormányfő valamilyen konkrét kormányzati program irányítását és/vagy felügyeletét elvehetné egy-egy kormánytagtól.

8.7.2. Miniszteriális szerkezet Horvátországban

Az első három kormány megbízatása alatt működött az ipari és energiaügyi minisztérium, majd a harmadik kabinet működésének idején létrehozták a gazdasági minisztériumot is. 1994-től 2000-ig a gazdasági feladatokat háromfelé osztották, így jött létre az önálló gazdasági, a privatizációs és vagyionkezelési, valamint a gazdasági fejlesztési tárca. A szociáldemokrata kormányok három éve alatt a gazdasági tárca mellett működött a kis- és középvállalkozásokat segítő minisztérium, 2003-tól pedig egyetlen csúcsminisztérium látta el a gazdasági és a munkaügyeket. Hasonló anomália jellemezte a mezőgazdasági, erdészeti, vízügyi, valamint turisztikai tárcák működését is, amelyeket hol összevontak, hol pedig szétdaraboltak kisebb egységekre. De ugyanez a helyzet az oktatással is, ami kezdetben a kulturális területekkel volt összekapcsolva, majd önálló intézményként működött, míg végül a tudományügyhöz csatolták. Különleges, rövid időtartamot megért minisztériumok is működtek Horvátországban, ilyen volt a kivándorlásügyi tárca 1991 és 1992 között, majd 1996 és 1999 között a bevándorlásért felelős minisztérium. Hasonlóan tiszavirág-életű volt – csupán két évig működött – a bosznia-hercegovinai területekkel fenntartott kapcsolatokért felelős tárca. A horvát miniszteriális szerkezet különlegessége a honvédelmi minisztériumból leválasztott és a horvát honvédő háborúért felelős tárca létrehozása, amely 1997 és 2003 között, három kormány alatt is működött, majd helyette 2012-től a horvát veteránok minisztériuma került felállításra. Az elmúlt 20 évben – az ország földrajzi adottságainak megfelelően – létezett hajózási és tengerészeti tárca is. További érdekesség, hogy hiányzik a vallásügy minisztériumát állították fel. A klasszikus tárcák (belügy, külügy, védelem, pénzügy) – a szerbiai miniszteriális szerkezethez hasonlóan – mindvégig önállóan tevékenykedtek, és a szakminiszterek feladatai sem változtak az idők folyamán (lásd 54. melléklet).

8.7.3. Miniszteriális szerkezet Szlovéniában

A szlovén miniszteriális szerkezet nagy fokú stabilitást mutat a kezdetektől napjainkig. Egy-egy tárcát nemcsak ciklusokra hoznak létre, hanem azok hosszú ideig működnek, igaz, kissé szétaprózott feladatokkal. A feladatelosztás világos, azonban vannak olyan minisztériumokhoz rendelt szakpolitikák, amelyek irányítása nem feltétlenül az államigazgatás legfelsőbb szintjén kellene, hogy történjen. A fontos feladatokat ellátó tárcák (belügy, külügy, pénzügy, igazságügy, védelem, egészségügy, gazdaság) folyamatosan jelen voltak a miniszteriális szerkezetben, míg más minisztériumokat átcsoportosítottak vagy összevontak más tárcákkal, de akadt olyan is, amelyet megszüntettek, majd később újra felállítottak (lásd 53. melléklet). Az energetikai tárcával kezdődött az átalakítás, amelyet már 1993-ben megszüntettek, s ugyanebben az évben az iparügyi minisztérium is hasonló sorsra jutott (igaz ugyan, hogy 2000-ben fél évre létrehozták a mindkét területért felelős egyesített tárcát). Szintén 1993-ban szervezték át a kereskedelmi és turisztikai minisztériumot is, valamint a hadirokkantak és veteránok tárcáját,⁵⁰⁰ majd 1997-ben szűnt meg a tervezési minisztérium. Az információs társadalomért felelős tárcát 1992-ben megszüntették, majd 2000 végétől 2004-ig újra életre hívták. A kutatási és tudományügyi tárcát pedig 2000 végén szüntették meg végleg.

Az első tárca nélküli – a gazdasági kapcsolatok fejlesztéséért felelős – miniszteri pozíciót 1993-ban hozták létre, amikor ezt a feladatot kiszervezték a gazdasági tárcából. A későbbi kabinetekben szintén tárca nélküli miniszterek tevékenykedtek az EU-integráció előmozdítása érdekében, valamint a helyi önkormányzatokkal való kapcsolattartás, a regionális gazdasági fejlesztések, és a szociális jóléti koordináció területein. A külföldön élő szlovénekkel fenntartott kapcsolatokért az 1992-ben létrehozott, majd egy év múlva megszüntetett diaszpóraminisztérium felelt; ezt a tárcát később, 2008-ban újjászervezték, és napjainkig megtalálható a miniszteriális szerkezetben (lásd 55. melléklet).

8.8. A kormányfő és a kabinet pozíciója nemzetközi összehasonlításban

Miután megvizsgáltuk a létrehozott kormányokat, érdemes azt is elemezni, hogy e kabinetek milyen súllyal rendelkeznek egy nemzetközi összehasonlítást tekintve. A kormányok hatalmi erősségének mérését a politikatudományban használt kormányfői jogosítványokkal vizsgálom. Ennek nyomán két ideális esetet különböztetünk meg: az erős brit és a gyenge olasz kormányfői tisztséget.⁵⁰¹

- A közjogi-alkotmányos tényezők a brit miniszterelnököt erősebben kiemelik a kormányon belül és a parlamenttel szemben is, mint a vizsgált balkáni országok kormányfőit;
- A miniszterelnök nemcsak a pártjának és a kormányának, de a parlamenti képviselőcsoportjának is vezetője. A szerb kormányfők – Cvetković kivételével – valamennyien pártjuk elnökei is voltak egyben, azonban a képviselői

⁵⁰⁰ Talány, hogy miért volt szüksége Szlovéniának 1990 és 1993 között hadirokkantakkal és veteránokkal foglalkozó minisztériumra, hiszen a második világháború már igen messze volt, míg a 10 napos háborúban résztvevők száma sem indokolta ezt a lépést.

⁵⁰¹ A brit és az olasz típust lásd részletesebben KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 418–422.

összeférhetetlenség miatt nem lehettek frakcióvezetők is egyben. Az első hat horvát kormányfő nem volt pártelnök, sem pedig frakcióvezető (a képviselői összeférhetetlenség következtében). Račan és Milanović miniszterelnökségük idején az SDP elnökei is voltak, míg a HDZ esetében Sanader, majd Kosor is pártelnök volt, azonban egyik sem lehetett a kormánypárt frakcióvezetője is. Szlovéniában szintén minden miniszterelnök egyben pártja vezetőjének is számított, de a frakciót ők sem vezethették.

- Tetszése szerint a kormányfő bármikor feloszthatja a parlamentet, és új választásokat írhat ki, ami egyedülálló hatalmi jogosítvány. Szerbiában egyedül ez a jogosítvány adott a miniszterelnök számára, míg horvát és szlovén kollégája nem rendelkezik ezzel a joggal.
- A miniszterelnök tetszése szerint – parlamenti jóváhagyás nélkül – alakíthatja kormánya szerkezetét, szüntethet meg, illetve hozhat létre tárcaakat. A három balkáni ország esetében ez nem így van, mivel a parlament törvénybe foglalja a minisztériumok számát és azok feladatait. Horvátországban az 1990-es években gyakran éltek ezzel a lehetőséggel a kormányfők, míg a kétezres évek kormányaiban már egyre ritkábban fordult elő, hogy minisztériumokat szüntettek meg, vagy tárcavezetőket váltottak le a kormányfők. A változásokhoz a koalíciós partnerek jóváhagyására is szükség volt ezekben az időkben.
- A kabinet elnöke tetszése szerint határozhatja meg a kormányülés napirendjét. A három vizsgált országban ez a kormány hatáskörét jelenti a kormányok ügyrendjei alapján.
- A brit miniszterelnök „patronázshatalma” meglehetősen széles: nemcsak a kormánytagokat nevezi ki, de kontrollt gyakorol a minisztériumok főtisztviselői felett is. Ez mindhárom délkelet-európai országban az illetékes miniszter (és az őt delegáló párt) jogkörébe tartozik.

Az olasz miniszterelnök nemcsak a brit, de a vizsgált államok kormányfőinél is gyengébb, hiszen velük ellentétben a miniszterek feletti autoritása is korlátozott; nem alakíthatja át tetszőlegesen kormányát, s alig van beleszólása egy-egy tárca ügyeibe.

A kormány és a parlament viszonyát tekintve is a brit kormány a legerősebb; a brit „vitaparlament” ugyanis az erőteljes „munkaparlamenti” vonásokkal bíró olasz parlamenttel szemben jóval gyengébb intézmény, a kormány erőteljesebben uralja a törvényhozási eljárást. A szerb, a horvát és a szlovén parlament a házszabályban rögzített törvényhozási eljárás keretében – a brithez hasonlóan – sok jogosítványt biztosít a kormány számára. A szerb Népképviselőház gyakorlati működése a „vitaparlament” jellemzőivel mutat hasonlóságot; a szerb kormány tevékenységét azonban korlátozza az alkotmány és az alkotmánybíróság, így közepes erősséggel bír, vagyis a két ideáltipikus példa között helyezkedik el. A horvát *Sabor* és a szlovén Képviselőház viszont már inkább „munkaparlament” jellegű, habár a kormány tevékenységét ez esetben is korlátozza az alkotmány és az alkotmánybíróság, így szintén közepes erősséggel bír.

A pártrendszer hatását vizsgálva Szerbia az olasz modell jellemzőivel rendelkezett 2012-ig, míg a 2000-es évek horvát kabinetjei a brit és az olasz típus között helyezkednek el. A brit kormány a kétpártrendszer következtében egypárti, és a pártvezetőből lett miniszterelnök a parlamenti frakciót is szorosan uralja. Az olasz miniszterelnök azonban

gyakran nem a legnagyobb párt vezetője, hanem a kormánykoalíciót alakító rivalizáló pártvezérek „kompromisszumos” jelöltjeként egy-egy másodvonalbeli, gyenge pártbázissal rendelkező politikus – nemritkán technokrata – a legnagyobb vagy valamelyik kisebb kormánypártból. Míg az első három szerb miniszterelnök és Aleksandar Vučić, az utolsó négy horvát kormányfő és az összes szlovén miniszterelnök – a német és magyar rendszerhez hasonlóan – a koalícióban részt vevő legnagyobb kormánypártok vezetői voltak, addig Cvetković szerb kormányfő teljes mértékben az olasz típus jellemvonásainak feleltethető meg.

A három kormány politikai kohéziója a pártrendszer hatásaként gyökeresen eltér a politikailag egységes, miniszterelnöki kormánnyal rendelkező brit kormánytól és a fragmentált, miniszteri kormányzattal bíró olasz megoldástól is. A gyakorlatban a szerb kormány az olasz példával mutat rokonságot, míg a horvát és a szlovén kabinet a két típus között helyezkedik el.

A jogalkotási rendszer szerepét vizsgálva a szerb, a horvát és a szlovén kormány helyzete a brit és az olasz ideáltípus között található, tehát közepes erősségű. A brit kormány parlament feletti kontrollja igen erős, míg az olasz törvényhozás Európa egyik legerősebb parlamenti bizottsági rendszerével rendelkezik, azonban utóbbiban a fegyelmezetlen pártfrakciók megnehezítik annak működését. A szerb kormány a gyakorlatban ki tudja használni a törvényhozás vitaparlamenti jellegét, míg a horvát és a szlovén kabinet a munkaparlamenti jellemvonást; a szerb kormánypártok több-kevesebb sikerrel törekednek a frakciófegyelem betartására, míg Horvátországban és Szlovéniában ez nem okoz már problémát. A kabinetek szerepét a jogalkotási folyamatban tovább gyengíti, hogy meghatározott témák a törvényhozás kizárólagos jogkörébe tartoznak.

A kormány kohéziója összefügg a kormányfő autoritásával és mandátumának jellegével is. A brit miniszterelnök helyzetét erősíti az elnyert kormányfői mandátum jellege: a kialakult kétpártrendszer és a pártvezetők közti direkt választási küzdelem következtében a miniszterelnök szinte közvetlenül a választóktól nyert felhatalmazással rendelkezik az ország kormányának vezetésére. A szerb kormányfők mandátuma 2012-ig az olaszéval mutatott hasonlóságot, mivel személyéről a pártok vezetői döntenek a háttértárgyalások folyamán, a közvélemény teljes kizárása mellett. Ez a kialakult „szokás” nagymértékben gyengítette a szerb miniszterelnök legitimációját, mivel személye a választások idején teljesen ismeretlen volt. 2012-től a kormányfő autoritása erősödött, így csakúgy, mint a horvát és a szlovén kormányfők esetében, ő is a brit miniszterelnökéhez hasonló erős mandátummal rendelkezik, mivel a kabinet feje egyben a kormányzó párt elnöke is.

Olaszországban a kormányzati kohézió nemcsak a politikai, de az adminisztratív-igazgatási koordináció terén is gyenge. A fragmentáltságot ágazati és funkcionális tárcák sokasága növeli, a kormánynak általában 30-nál is több minisztere van, a döntéshozatal súlypontja pedig az egyes minisztériumoknál koncentrálódik. A kormány mint testület erőtlen, a miniszterelnök a kormányzati koordinációra – a kormányfői hivatal hatalmas létszáma ellenére is – képtelen. A brit kormány esetében a döntéshozatali struktúra eltérő volta a koordinációt erősíti. A szerb kormányok meglehetősen sok tagot számláltak idáig: az első két kabinetnek 32 tagja volt, majd 2004-től 22 fős volt a testület, 2007-ben pedig 25-re bővült a létszám, míg 2008-ban 27 tagú volt a kormány, 2012-től 19 fős, 2014-től 19 tagú, míg 2016-ban 20 főre nőtt a létszám. Kormányfői hivatal nem létezik, és a kormányhivatal is nehézkesen tudja ellátni a koordinációs feladatokat, így az egyes

miniszterek szabad kezet kapnak az ügyek intézésében. A horvát kormányok kezdetben meglehetősen sok tagot számláltak: a 1990-es évek kabinetjeiben a tárcák száma 20 körüli volt, azonban nagy volt a miniszterek fluktuációja, így nem volt ritka, hogy egy kormányzati ciklus alatt 40 ember is megfordult a kormányban. A 2000-es években megfigyelhető, hogy stabilizálni kívánták a kormányt és 20 alá szorítani a miniszterek számát. Ez, annak ellenére, hogy rendre koalíciós kormányok alakultak, többé-kevésbé sikerült is; a Milanović-kormány például pont 20 főt számlált. Szlovéniában kis létszámú kormányok is működtek a Drnovšek-kormányok idején, míg a többi kabinetben hozzávetőlegesen 15 tárcát foglalt magába a miniszteriális szerkezet.

A szerb kabinet és a kormányfő pozícióját elemezve arra a megállapításra juthatunk, hogy az nemzetközi összehasonlításban az olasz kormányzati modellre hasonlított 2012-ig, majd némileg elmozdult a brit rendszer jellemzői felé. A horvát és szlovén kormány viszont a brit és az olasz típus között helyezkedik el. Elmozdulásnak lehetünk tanúi két országban is: Szerbia esetében az első négy kabinet – a miniszterelnökök autoritása következtében – közepes erősségűnek számított, míg a Mirko Cvetković vezette kormány már a gyenge, olasz típust testesíti meg; Horvátországban pedig a 2000-es évek változásainak következtében a korábbi gyenge olasz típustól eltérően nemzetközi összehasonlításban erősebb jogosítványokkal rendelkező kabinetek alakultak; Szlovéniában pedig a miniszterelnök közepes súllyal bír, viszont ezt közjogi jogosítványai felerősítik (lásd 52. táblázat).

52. táblázat

A kormányfői, illetve a kormányhatalom nagysága

Jellemző	Brit	Szlovén	Szerb	Horvát	Olasz
Közjogi-alkotmányos jogkör	+++	++	++	++	+
Kormány-parlament viszony	+++	++	++	++	+
Pártrendszer hatása	+++	++	+ (+)	++	+
Kormány politikai kohéziója	+++	++	+ (+)	++	+
Jogalkotási rendszer szerepe	++	++	++	++	+
Kormányfői mandátum	+++	+++	+ (+)	+++	+
Adminisztratív koordináció	+++	+++	+	++	+

Megjegyzés: +++ = nagy, illetve erős; ++ = közepes; + = kicsi, illetve gyenge.

(+) – 2012-től történő erősödés.

Forrás: a szerző munkája

9. Államfők

9.1. Az államfők és a kormányformák viszonya

Az államfői hatalom erősségére, politikai szerepére három tényező van hatással: a történelmi körülmények, az alkotmányos jogkörök és a tisztség elnyerésének módja.⁵⁰² Azokban az országokban tekinthető az államfő jelentős szereplőnek, ahol nincs jelen a történelem során szerzett negatív tapasztalat az erős egyszemélyi államfői hatalommal szemben, az alkotmány széles jogosítványokat biztosít számára, valamint közvetlen választással nyeri el hivatalát. Azokban az országokban viszont, ahol a múltban kialakult az erős államfői hatalomtól való félelem, az alkotmányos jogkörök szűkre szabottak, továbbá örökletes módon vagy közvetett választással kerül tisztségébe az államfő, aki általában szűk hatáskörrel rendelkezik. (A régió államfőinek összehasonlítását lásd az 56. mellékletben.)

A modern félelnöki rendszerekben, így 1990 és 2001 között Horvátországban, és jelenleg Szerbiában is, a végrehajtó hatalom dualizmusa valósult meg, mivel a kormányfő mellett a köztársasági elnök is meghatározó befolyással bírt. A parlamentáris rendszerekben – mint Szlovéniában és 2001-től Horvátországban – az államfő alkotmányos és politikai szerepe elsősorban a parlamenti ciklus lejártakor, kormányváltáskor vagy politikai patthelyzetekben jelentős. Az államfő fontos feladata, hogy feloszlassa a parlamentet, kiírja a választásokat, majd saját belátása szerint felkérjen valakit kormányalakításra.⁵⁰³ A parlamenti ciklusok közötti időszakban az államfő szerepe alkotmányjogilag általában szimbolikus, reprezentatív, tehát az államfő nem ellensúlya a kormánynak, viszont a gyakorlatban az államfők – kihasználva a nemzetközi kapcsolatokban számukra biztosított önállóságot – gyakran kiterjesztően értelmezik funkciójukat.⁵⁰⁴

A parlamentáris köztársaságok politikai logikája szerint a parlamenti választásokon győztes párt általában nemcsak a miniszterelnöki, de a köztársasági elnöki pozíciót is megszerzi.⁵⁰⁵ A gyakorlatban az állam- és kormányfők hivatali idejének eltérő hossza miatt előfordulhat, hogy a köztársasági elnök és a kormány eltérő párt(szövetség) támogatásával rendelkezik. Horvátország esetében 2000-től ennek az ellenkezője volt megfigyelhető, mivel mind Stjepan Mesić, mind pedig Ivo Josipović és Kolinda Grabar-Kitarović egy-egy ellenzéki párt támogatójának számított megválasztása idején. Szlovéniában a függetlenség első évtizedében egy olyan személy nyerte meg háromszor is a választásokat, aki független volt a pártoktól, később Janez Drnovšek a hatalmi koalíció soraiból került ki, csakúgy mint Danilo Türk 2007-ben. A korábban leváltott miniszterelnök, Borut Pahor 2012-es megválasztása esetében az ellenzék jelöltje nyert, igaz, mind a hivatalban lévő Danilo Türk, mind pedig Pahor baloldalinak számított.

⁵⁰² KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 553.

⁵⁰³ *Uo.* 554.

⁵⁰⁴ Ennek leginkább Szerbiában lehetünk tanúi. A jelenség aminek következtében „kvázi” félelnöki kormányforma működött.

⁵⁰⁵ Lásd KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 555.

9.2. Alkotmányos jogkörök

A szerb, a horvát és a szlovén köztársasági elnök alkotmányos jogköreit és funkcióit négy csoportba sorolhatjuk aszerint, hogy milyen mértékű önállósággal rendelkezik az egyes területeken.

1. Az első csoportot a reprezentatív és szimbolikus funkciók alkotják. A köztársasági elnök jelképezi a köztársaság állami egységét, továbbá ellátja az ország belső és külső képviselését.⁵⁰⁶ Reprezentálja az országot állami ünnepeken, a nemzetközi kapcsolatokban, de a kormányzásban nem vesz részt közvetlenül. A szlovén alaptörvény szerint a köztársasági elnök képviseli a Szlovén Köztársaságot és ő hadsereg főparancsnoka.⁵⁰⁷
2. A „rendkívüli” hatáskörök a szerb alkotmányban több közjogi szereplő – az államfő, a házelnök és a kormányfő – között vannak megosztva. Amikor a szerb Népképviselőház nem tud összeülni, a rendkívüli állapot kihirdetéséről szóló határozatot a köztársasági elnök, a házelnök és a kormányfő együttesen hozza meg a Népképviselőházra is érvényes feltételek mellett.⁵⁰⁸ Ekkor a kormány rendeletet hozhat az emberi és kisebbségi jogokat korlátozó intézkedések foganatosításáról is, a köztársasági elnök ellenjegyzésével.⁵⁰⁹ A hadiállapot kihirdetéséről szintén az államfő, a kormányfő és a házelnök dönt, amennyiben a parlament akadályoztatva van,⁵¹⁰ valamint ekkor a három közjogi méltóság együttesen dönt az emberi és kisebbségi jogok korlátozásáról is.⁵¹¹ A szerb köztársasági elnök az alkotmány értelmében a fegyveres erők parancsnoka, Szerbia hadseregének tisztjeit önállóan nevezi ki, valamint ő dönt elmozdításukról és felmentésükről. Horvátországban a „rendkívüli” hatásköröket a horvát alkotmányban az államfőre bízták. Amennyiben a *Sabor* nem tud összeülni, a rendkívüli állapot kihirdetéséről szóló rendeletet a köztársasági elnök hozza meg a miniszterelnök ellenjegyzésével.⁵¹² Ekkor kormányrendeletet hozhat a parlament hatáskörébe tartozó rendkívüli eseményekkel összefüggő témákban.⁵¹³ Fontos megszorítás, hogy a *Sabor* legközelebbi ülésén meg kell erősíteniük a képviselőknek az így elfogadott rendeleteket és határozatokat. Az alkotmány értelmében a köztársasági elnök a hadsereg parancsnoka; annak tisztjeit önállóan nevezi ki, és mozdítja el vagy menti fel őket tisztségükből. Szlovéniában a „rendkívüli állapot” idején a köztársasági elnök bevezetheti a rendeleti úton történő kormányzást, de bizonyos egyéni jogokat és alapvető szabadságokat ekkor sem korlátozhatnak, továbbá ezeket a törvényhozó testületnek a parlament első összehívásakor meg kell erősítenie.⁵¹⁴

⁵⁰⁶ *A Szerb Köztársaság alaptörvényének* 111. és 112. szakasza; *Ustav Republike Hrvatske* član 94.

⁵⁰⁷ *Szlovén Köztársaság alkotmányának* 102. szakasza.

⁵⁰⁸ *A Szerb Köztársaság alkotmánya*, 200. szakasz, 5. bekezdés

⁵⁰⁹ *A Szerb Köztársaság alkotmánya*, 200. szakasz, 6. bekezdés.

⁵¹⁰ *Ustav Republika Srbija* 201. élan 2. tačka.

⁵¹¹ *Ustav Republika Srbija* 201. élan 4. tačka.

⁵¹² *A Horvát Köztársaság alkotmánya*, 101. szakasz, 1. bekezdés.

⁵¹³ *A Horvát Köztársaság alkotmánya*, 101. szakasz, 2. bekezdés.

⁵¹⁴ *A Szlovén Köztársaság alapokmányának* 108. szakasza.

3. A harmadik csoportba azok a feladatkörök tartoznak, amelyek a demokratikus intézményrendszer normális működésének egyes periodikusan visszatérő helyzeteihez kötődnek, mint például parlamenti ciklusváltáskor, illetve kormányalakításkor és -váltáskor érvényesíthető jogkörök. A szerb, a horvát és a szlovén köztársasági elnök szerepét közjogilag szűkíti az, hogy a miniszterelnököt nem az államfő nevezi ki (csak felkéri), hanem a parlament választja.⁵¹⁵ Azonban a hatáskörüik más tekintetben széles körű, mivel rendelkeznek a parlament feloszlításának jogával, valamint a kormánnyal szembeni bizalmi szavazás lehetősége is megnöveli szerepüket. A szerb elnök csak két esetben oszthatja fel a parlamentet az alkotmány és a köztársasági elnökről szóló 2007-es törvény értelmében. Az első esetben az államfőnek – a kormány előterjesztésével összhangban – jogában áll feloszlítani a Népképviselőházat, amennyiben ez indokolt a kabinet részéről. A másik lehetőség, hogy a parlament a megalakulását követő 90 napon belül nem választja meg a kormányt. A horvát alkotmány értelmében az köztársasági elnök köteles együttműködni a kormánnyal külpolitikai kérdésekben, továbbá miniszterelnöki ellenjegyzéshez kötött az egyes külképviseleteken dolgozó személyek kinevezése is, amihez a parlament illetékes bizottságának hozzájárulása is szükséges.⁵¹⁶ A horvát államfő – szerb kollégájához hasonlóan – a parlamentet két esetben oszthatja fel az alkotmány 104. szakaszának értelmében. Egyrészt miniszterelnöki ellenjegyzéssel, ha a kormánytól megvonták a bizalmat, másrészt, ha a benyújtástól számított 120 napon belül nem fogadja el a *Sabor* a költségvetést. Szlovéniában a parlamentet abban az esetben oszthatja fel a köztársasági elnök, ha a másodszorra miniszterelnöknek ajánlott személyt sem választja meg a Képviselőház.⁵¹⁷
4. A köztársasági elnökök diszkrecionális politikai hatáskörei:
- A szerb államfő a Népképviselőházban kinevezésre előterjeszti az állami tisztviselőket,⁵¹⁸ míg a szlovén köztársasági elnök maga nevezi ki őket.⁵¹⁹
  - A szerb és a szlovén köztársasági elnök rendelettel tisztségükbe helyezi az ország nagyköveteit.⁵²⁰
  - A horvát államfő népszavazást kezdeményez.⁵²¹
  - A horvát köztársasági elnök törvény-előterjesztési joggal, a kormányüléseken pedig részvételi joggal rendelkezik.⁵²²
  - Mindhárom államfő kinevezi és felmenti a hadsereg katonai parancsnokait.⁵²³
  - Kegyelemben részesítenek és kitüntetések adományoznak.⁵²⁴
  - Vétőjoggal rendelkeznek a törvényhozásban. A szerb államfő egyes törvényeket a kézhezvételtől számított 15 napon belül – sürgősségi eljárás esetén hét napon belül – írásbeli indoklással a törvényt újbóli megvitatásra a Népképviselőháznak

⁵¹⁵ *Ustav Republike Hrvatske* član 98.

⁵¹⁶ *Ustav Republika Hrvatske* član 99.

⁵¹⁷ *A Szlovénia alaptörvénye*, 111. szakasz, 4. bekezdés.

⁵¹⁸ *Szerbia alaptörvénye*, 112. szakasz, 4. bekezdés.

⁵¹⁹ *Szlovénia alkotmánya*, 107. szakasz, 1. bekezdés.

⁵²⁰ *Szerbia alaptörvénye*, 112. szakasz, 5. bekezdés; *Szlovénia alkotmánya*, 107. szakasz, 1. bekezdés.

⁵²¹ *Horvát Köztársaság alapokmánya*, 98. szakasz, 2. bekezdés.

⁵²² *Horvát Köztársaság alapokmánya*, 102. pontja.

⁵²³ *Horvát Köztársaság alapokmánya*, 100. szakasz, 1. bekezdése.

⁵²⁴ *Szerbia alaptörvénye*, 112. szakasz, 7. bekezdés; *Horvát Köztársaság alapokmánya*, 98. szakasz, 4. bekezdés.

visszaulthatja; horvát és szlovén kollégájának erre nyolc nap áll a rendelkezésére (ez az úgynevezett politikai vétó). A szerb rendszerből hiányzik az alkotmányosági vétó intézménye, vagyis az államfő jogszabályt nem küldhet az alkotmánybírósághoz felülvizsgálatra, míg a horvát és a szlovén köztársasági elnök írásbeli indoklással ezt megteheti.

- Közjogi megkötés nélkül politikai nyilatkozattételi jog illeti meg mindhárom államfőt (például politikai beszédet mondhatnak).
- A szerb államfő közvetett módon az alkotmánybírák kinevezésére is kihatással lehet, ugyanis az államfő 10 jelöltet jelöl, akik közül a parlament választja ki az öt leendő alkotmánybíró.

Az államfők saját hatáskörükben a következő jogi aktusokat bocsáthatják ki:

- Elnöki rendelettel dönthetnek a törvény kihirdetéséről, a parlament feloszlatásáról, a nagykövetek kinevezéséről és visszahívásáról, kitüntetések adományozásáról és a hadsereg tisztjeinek kinevezéséről, előléptetéséről és felmentéséről.
- Elnöki határozatot hozhatnak a parlamenti képviselők választásának kiírásáról, a miniszterelnök-jelölt személyének előterjesztéséről, a Köztársasági Elnöki Hivatal főtitkárának és az Elnöki Kabinet vezetőjének kinevezéséről, az elnöki tanácsadók jegyzékéről és egyéb, a főtitkárságon dolgozó köztisztviselő kinevezéséről, ami nem tartozik más jogszabályok kihirdetési rendjéhez.
- Saját illetékessége keretein belül az államfő határozatokat, szabályzatokat, parancsokat, rendelkezéseket és más jogi aktusokat hozhat a törvényekkel összhangban.

9.3. Választás és legitimitáció

Szerbiában a Milošević-rezsim megbuktatása után fel sem merült, hogy a köztársaságielnök-választás módján változtassanak, továbbra is dominált a szerb politikában megszokott erős perszonalizáció. Az államfő megválasztásáról szóló törvényt először 2004-ben több alkalommal módosították, majd 2007-ben új törvényszöveget fogadott el a parlament. Horvátországban a függetlenség elnyerése után, 1992-ben a köztársasági elnök választásáról szóló törvény elfogadásakor szintén erős volt a perszonalizáció, így az államfőt közvetlenül a választópolgárok választották meg. A törvényt 1997-ben módosították, ami máig irányadó a választások idején. Szlovéniában szintén közvetlenül választják meg a köztársasági elnököt. E pozíciót mindig kimagasló népszerűségnek örvendő személy töltötte be. A szlovén államfő választásáról szóló törvényt 1992-ben fogadták el, majd négy alkalommal módosították.

A köztársasági elnököt mindhárom vizsgált országban közvetlen választáson, titkos szavazással választják meg a polgárok. A választás napját a házelnök írja ki; Szerbiában 90 nappal a megbízás lejárta előtt, oly módon, hogy az a választást követő 60 napon belül lezáruljon; Horvátországban szintén 60 nappal a megbízás lejárta előtt, hogy a választást követő 30 napon belül lezáruljon; Szlovéniában pedig az államfő mandátumának lejárta

előtt 15 nappal.⁵²⁵ Elnökjelöltet mindhárom országban olyan politikai pártok, pártok szövetsége, illetve polgárok csoportjai állíthatnak, amelyek Szerbiában és Horvátországban legalább tízezer támogató aláírást gyűjtöttek össze, míg Szlovéniában három képviselőházi tag ajánlása vagy 3 000 polgár aláírása szükséges a jelöltállításához.⁵²⁶ Szerbia esetében az államfőválasztáson való indulást 20 nappal a választás előtt a Köztársasági Választási Bizottságnál kell bejelenteni. Horvátország esetében 12 nappal előbb az Állami Választási Bizottságnál, Szlovéniában pedig 25 nappal korábban kell bejelenteni az indulási szándékot, és húsz nappal a szavazás napja előtt kell leadni a választási bizottságnak a támogató aláírásíveket. Az államfő megválasztása abszolút többségi választási rendszerben történik.⁵²⁷ Az első fordulóban csak az a jelölt juthat mandátumhoz, aki a szavazatok több mint felét megszerezte. Ha nem volt ilyen jelölt, akkor 14 napon belül második forduló kell tartani, amikor már a relatív többség is elegendő a győzelemhez. A második fordulóba az a két jelölt kerül be, akik az első érvényes fordulóban a legtöbb szavazatot kapták.

A köztársasági elnök közvetlen választása nagyobb legitimitációt biztosít számára, így a jogköröktől függetlenül nagyobb politikai súlyt és függetlenséget élvez. Az elnök hivatali ideje – a parlament négyéves ciklusától eltérően – öt év mindhárom országban, továbbá a tisztségre legfeljebb egyszer választhatóak újra a hivatalban lévő államfők.⁵²⁸ A köztársasági elnök nem láthat el más közéleti megbízatást, és nem végezhet egyéb hivatásos tevékenységet, azonban politikai összeférhetlenséget nem mond ki a törvény.⁵²⁹ Az államfő mandátuma a megbízatási idő leteltével, az elnök lemondásával vagy felmentésével szűnik meg.

Az államfők legitimitációjának és választásának tárgyalásakor érdemes megvizsgálni, hogy a régió többi országában milyen jellemzőkkel bírnak az államfők (lásd 53. melléklet). Első lényeges sajátosság, hogy a délkelet-európai országok államformája köztársaság, tehát élükön köztársasági elnök áll. Ennek tisztázása azért fontos, mert ennek következtében az államfők választással nyerik el megbízatásukat. Bosznia-Hercegovina kivételével mindenhol öt évre kapnak mandátumot az elnökök, és egyszer választhatóak újra. Bosznia esetében a bosnyákok, horvátok és szerbek egy-egy személyt választanak az elnökségbe négy évre, ők nyolchavonta rotálódnak az elnöki poszton. Albániában és Koszovóban közvetett módon, a parlament kétharmada választja meg az államfőt. A többi országban – így az általunk vizsgált háromban is – a polgárok közvetlenül választják a köztársasági elnököt. Szerbia kivételével minden ország alkotmánya deklarálja, hogy az államfő nem lehet tagja egyetlen pártnak sem, vagyis függetlenséget követelnek meg a funkció betöltéséhez.⁵³⁰

⁵²⁵ *Ustav Republike Hrvatske* član 95, *Zakon o volitvah predsednika republike* člen 4. Forrás: www.uradni-list.si/1/content?id=63899 (Letöltve: 2012. 08. 11.)

⁵²⁶ *A horvát köztársasági elnök megválasztásáról szóló törvény* 8. pontja; *Zakon o volitvah predsednika republike* člen 12.

⁵²⁷ DEZSŐ-TÓTH (2002): i. m. 40.

⁵²⁸ *A Szerb Köztársaság alaptörvényének* 116. szakasza; *Ustav Republike Hrvatske* član 94.

⁵²⁹ *A Szerb Köztársaság alaptörvényének* 115. szakasza; *Ustav Republike Hrvatske* član 95.

⁵³⁰ Tomislav Nikolić, a 2012-es szerbiai elnökválasztás győztese felfüggesztette párttagságát, amit korábban Boris Tadić nem tett meg.

9.3.1. A szövetségi államelnök választása

A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság alkotmánya értelmében a föderációs államelnököt a szövetségi törvényhozás választotta meg. A közvetlen választásra vonatkozó módosító kezdeményezést csupán 2000. július 6-án nyújtotta be a szocialista párt a szövetségi parlamentnek. A módosítás értelmében az új szövetségi államfő legfeljebb két négyéves ciklus erejéig tölthette volna be a tisztséget. A JSZK – később Szerbia és Montenegró – államelnökeinek listáját az 53. táblázat tartalmazza.

53. táblázat
A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság,
valamint Szerbia és Montenegró államfői

	Köztársasági elnök	Párt	Hivatali idő	Megbízatus
1.	Dobrica Ćosić	–	1992. 06. 15. – 1993. 06. 01.	parlamenti választás
–	Miloš Radulović	SPS	1993. 06. 01. – 1993. 06. 25.	házelnökként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
2.	Zoran Lilić	SPS	1993. 06. 25. – 1997. 06. 25.	parlamenti választás
–	Srđa Božović	DPS	1997. 06. 25. – 1997. 07. 23.	házelnökként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
3.	Slobodan Milošević	SPS	1997. 07. 23. – 2000. 10. 07.	parlamenti választás
4.	Vojislav Koštunica	DSS	2000. 10. 07. – 2003. 03. 07.	közvetlen választás
5.	Svetozar Marović	DPS	2003. 03. 07. – 2006. 06. 03.	megállapodás

Forrás: a szerző munkája

Az 1992. május 31-én tartott szövetségi parlamenti választások nyomán létrejött föderális törvényhozás köztársasági elnökké Dobrica Ćosić szerb íróvá választotta meg, majd az 1992. december 20-án felállított újabb szövetségi parlament 85%-os többséggel megerősítette szövetségi államfői tisztségében. 1993. június 1-jén Ćosić államfőt a szövetségi parlament megfosztotta tisztségétől arra hivatkozva, hogy a hadsereg tábornokaival összeesküvést szervezett Slobodan Milošević eltávolítása érdekében. Június 25-én a parlament Zoran Lilićet, a Miloševićhez lojális politikust választotta meg ideiglenes szövetségi köztársasági elnöknek. 1997. július 15-én a szövetségi parlament új államfőt választott, ezúttal Slobodan Miloševićet (aki már kétszer betöltötte Szerbia elnöki tisztségét, így nem indulhatott az újráválasztásért). A szavazás eredményeként Milošević a képviselőházban 88:10 arányban (a 138-ból), a köztársaságok házában 29:2 arányban (a 40-ből) szerzett támogatókat és elnyerte a tisztséget (az ellenzék egy része nem szavazott). Ezután az addig jobbra reprezentatív szövetségi elnöki tisztség jogköreit kiterjesztették. Milošević mandátuma csak 2001 májusában járt volna le, azonban a koszovói válság után szerveződő ellenzék letörése érdekében 2000 szeptemberére előrehozta az akkor már közvetlen elnökválasztás időpontját. A 2000. szeptember 24-i elnökválasztáson a következő eredmény született: Vojislav Koštunica (DOS) 48,96%, Slobodan Milošević (SPS) 38,62%, tehát egyik jelölt sem érte el az első fordulóban szükséges 50%+1 szavazatot.⁵³¹ A DOS azonban nagygyűléseket szervezett a fővárosban és számos nagyvárosban, ahol választási csalással vádolta meg a hatalmon lévőköt. Szeptember 29-én Milošević elismerte vereségét televíziós nyilatkozatában,⁵³² az újabb eredmények hivatalosan a következők voltak: Vojislav Koštunica 51,71%, Slobodan Milošević 38,24%, Tomislav Nikolić (SRS) 60,59%, Vojislav Mihajlović (SPO) 3,04%.⁵³³

9.3.2. Szerbiai elnökválasztások

Szerbiában 1989-től összesen négy köztársasági elnököt választottak meg, és négy alkalommal fordult elő, hogy a házelnök helyettesítette a köztársasági elnököt hivatali pozíciójában (lásd 54. táblázat).

54. táblázat
Szerbia államfői

	Köztársasági elnök	Párt	Hivatali idő	Megbízás
1.	Slobodan Milošević	SPS	1991. 01. 11. – 1997. 07. 23.	választás
–	Dragan Tomić	SPS	1997. 07. 23. – 1997. 12. 29.	házelnökként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket

⁵³¹ *Konačni rezultati izbora za predsednika Republike*. Forrás: www.arhiva.srbija.gov.rs/vesti/2000-09/28/21673.html (Letöltve: 2017. 08. 11.)

⁵³² Milošević azután ismerte el vereségét, hogy tanácskozott Ivanov orosz külügyminiszterrel.

⁵³³ *Serbia and Montenegro. Election for President*. Forrás: www.electionguide.org/results.php?ID=949 (Letöltve: 2017. 08. 11.)

	Köztársasági elnök	Párt	Hivatali idő	Megbízatus
2.	Milan Milutinović	SPS	1997. 12. 29. – 2002. 12. 29.	választás
–	Nataša Mičić	GSS	2002. 12. 29. – 2004. 02. 04.	házelnöként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
–	Dragan Maršićanin	DSS	2004. 02. 04. – 2004. 03. 03.	házelnöként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
–	Vojislav Mihajlović	SPO	2004. 03. 03. – 2004. 03. 04.	házelnöként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
–	Predrag Marković	G17 Plus	2004. 03. 04. – 2004. 07. 11.	házelnöként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
3.	Boris Tadić	DS	2004. 07. 11. – 2012. 04. 05.	választás
–	Slavica Đukić-Dejanović	SPS	2012. 04. 05. – 2012. 05. 31.	házelnöként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
4.	Tomislav Nikolić	SNS	2012. 05. 31. –	választás

Forrás: a szerző munkája

1990. december 9-én a köztársasági parlamenti választással egy időben megtartott szerbiai elnökválasztáson Slobodan Milošević az első fordulóban már megszerezte a szavazatok több mint 50%-át (lásd. 55. táblázat).

55. táblázat

Az 1990. decemberi elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
1990. 12. 09.	I. forduló	Slobodan Milošević	SPS	3 285 799	65,34	Érvényes (71,5%)/ eredményes
		Vuk Drašković	SPO	824 674	16,40	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: GOATI (2001): i. m. 210.

Az 1992. december 20-i elnökválasztáson a korábbi államfő, Slobodan Milošević ismét az első fordulóban megszerezte a szavazatok abszolút többségét, így legyőzte a hatalmát megtörni kívánó és az ellenzék nagy részének támogatását élvező szövetségi miniszterelnököt, Milan Panićot (lásd 56. táblázat).

56. táblázat
Az 1992-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
1992. 12. 20.	I. forduló	Slobodan Milošević	SPS	2 515 047	53,24	Érvényes (69,7%)/ eredményes
		Milan Panić	Polgárok csoportja	1 516 693	32,11	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: GOATI (2001): i. m. 216.

A parlamenti választásokkal egy időben megtartott elnökválasztás első fordulójában egyik jelölt sem szerezte meg a szavazatok abszolút többségét. Az október ötödikén megtartott második forduló viszont érvénytelen volt, mert a részvételi arány nem érte el az 50%-os szintet (lásd 57. táblázat). Az elnökválasztás érdekessége volt, hogy azt az albánokon kívül a Demokrata Párt és a Szerb Polgárok Szövetsége is bojkottálta.

57. táblázat
Az 1997. szeptemberi-októberi elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
1997. 09. 21.	I. forduló	Zoran Lilić	SPS	1 474 924	37,70	Érvényes (57,4%)/ eredménytelen
		Vojislav Šešelj	SRS	1 126 940	27,28	
1997. 10. 05.	II. forduló	Vojislav Šešelj	SRS	1 733 859	49,10	Érvénytelen (48,97%)
		Zoran Lilić	SPS	1 691 354	47,89	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: GOATI (2001): i. m. 217–218.

Az 1997-es megismételt elnökválasztáson végül a szocialisták a korábbi jugoszláv külügyminisztert, Milan Milutinovićot indították, akinek sikerült legyőznie Vojislav Šešeljt és Vuk Draškovićot (lásd 58. táblázat).

58. táblázat
Az 1997-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
1997. 12. 07.	I. forduló	Milan Milutinović	SPS–JUL– ND	1 665 822	43,70	Érvényes (52,75%)/ eredménytelen
		Vojislav Šešelj	SRS	1 227 076	32,19	
1997. 12. 21.	II. for- duló	Milan Milutinović	SPS–JUL– ND	2 181 808	59,23	Érvényes (50,98%)/ eredményes
		Vojislav Šešelj	SRS	1 383 868	37,57	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: GOATI (2001): i. m. 218–219.

2002 decemberében lejárt Milutinović megbízatása, azonban az új államfő megválasztása sikertelennek bizonyult, mivel a szavazásokon a részvételi arány – az első választás I. fordulóját kivéve – 50% alatt maradt, így azok sorra érvénytelenek lettek (lásd 59. táblázat).

59. táblázat
Sikertelen államfőválasztások

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2002. 09. 29.	I. forduló	Vojislav Koštunica	DSS	1 123 420	30,89	Érvényes (55,50%)/ Eredménytelen
		Miroslav Labus	G17 Plusz	995 200	27,36	
2002. 10. 13.	II. forduló	Vojislav Koštunica	DSS	1 991 947	66,86	Érvénytelen (45,46%)
		Miroslav Labus	G17 Plusz	921 094	30,92	
2002. 12. 08.	I. forduló	Vojislav Koštunica	DSS	1 699 098	57,66	Érvénytelen (45,17%)
		Vojislav Šešelj	SRS	1 063 296	36,08	
2003. 11. 16.	I. forduló	Tomislav Nikolić	SRS	1 166 896	46,23	Érvénytelen (38,80%)
		Dragoljub Mićunović	DOS	893 906	35,42	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: RIK

Életbe lépett az alkotmány azon rendelkezése, ami szerint a köztársasági elnök akadályoztatása esetén, vagy ha megbízatása még a megválasztási idő letelte előtt megszűnik, a helyettesítésére legfeljebb három hónapig a házelnök jogosult. Ennek megfelelően, 2002 decemberében Nataša Mićić házelnök átvette az államfői feladatokat, és az érvénytelen elnökválasztások következtében 2004 februárjáig töltötte be az államelnök szerepét. További két házelnöki helyettesítésre került még sor, mialatt módosították az elnökválasztásról szóló törvényt: az első forduló esetében is eltörölték az 50%-os érvényességi feltételt. Ezután, 2004 nyarán Boris Tadićnak, a Demokrata Párt elnökének sikerült megszereznie a szükséges szavazatszámot, így Szerbiának újra lett köztársasági elnöke (lásd 60. táblázat).

60. táblázat
A 2004-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2004. 06. 13.	I. forduló	Tomislav Nikolić	SRS	954 339	30,60	Érvényes (47,76%)/ eredménytelen
		Boris Tadić	DS	853 584	27,37	
2004. 06. 27.	II. forduló	Boris Tadić	DS	1 681 528	53,24	Érvényes (48,35%)/ eredményes
		Tomislav Nikolić	SRS	1 434 068	45,40	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: RIK

A házelnök a következő elnökválasztást 2008. januárjára írta ki. Összesen kilenc jelölt jelentette be indulási szándékát, közülük valamennyien a parlamenti pártok elnökei voltak. Tadić a második forduló előtt megszerezte a liberálisok és a magyar kisebbség támogatását, és úgy tűnt, hogy a Szerbiai Demokrata Párt és az Új Szerbia is valószínűleg őt támogatja majd; a Koszovó elszakadása miatti csalódottság azonban a radikális-nacionalista Nikolić győzelmi esélyeit növelte.

Tadićnak az utolsó pillanatban, 2008 januárjában sikerült megkötnie azt az energetikai megállapodást Oroszországgal, aminek értelmében az oroszok a Déli Áramlat gázvezetékén, Szerbián és Bulgárián keresztül fognak földgázt szállítani Közép-Európába, továbbá a Gazprom leányvállalata versenyeztetés nélkül vásárolhatta meg a Szerbiai Kőolajipari Vállalat többségi részesedését.⁵³⁴ Elemzők szerint Vlagyimir Putyin is Tadićot szerette volna ismét elnökként látni, ezért időzítették a megállapodás aláírását közvetlenül a választások előttre. Boris Tadić az első forduló bizonytalankodás után a második forduló kampányában már egyértelműen Szerbia európai irányultságát támogatta. Vojislav Koštunica miniszterelnök a kampány idején sokáig habozott: Tadić támogatását a kormánykoalíciós szerződés felülvizsgálatához és új feltételekkel való elfogadásához kötötte, amit a regnáló államfő visszautasított. Végül az elnökválasztás második fordulója előtt Koštunica elárulta Tadićot (kormánykoalícióbeli partnerét), amikor kijelentette, hogy nem áll oda egyetlen elnökjelölt mögé sem – ezzel viszont tovább nőttek Nikolić esélyei.⁵³⁵ A felfokozott kampány során Boris Tadićnak végül ismét sikerült megszereznie a szavazók többségének támogatását, így tovább folytathatta elnöki megbízatását (lásd 61. táblázat).

61. táblázat

A 2008-as elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2008. 01. 20.	I. forduló	Tomislav Nikolić	SRS	1 646 172	39,99	Érvényes (61,37%)/ eredménytelen
		Boris Tadić	DS	1 457 030	35,39	
2008. 02. 03.	II. forduló	Boris Tadić	DS	2 304 467	50,31	Érvényes (68,14%)/ eredményes
		Tomislav Nikolić	SRS	2 197 155	47,97	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: RIK

2012 tavaszán Boris Tadić lemondott, mivel indoklása szerint célszerű a májusban tartandó parlamenti és helyhatósági választásokkal egyazon napra kiírni az elnökválasztást is. Valójában azonban abban bízott, hogy pártjának tud segíteni azzal, ha az elnökválasztási kampányt is ekkor tartják. Boris Tadić harmadszor is elindult az elnöki székért: megtehetné, mivel az alkotmányt a megválasztása után fogadták el, így a kétszeri elnöki megbízatás csak akkortól volt érvényes rá. A felfokozott kampányban a demokrata, Európa-barát Tadić

⁵³⁴ A szerb–orosz gazdasági kapcsolatokról lásd BERENCSI Gábor (2013): Szerb–orosz gazdasági kapcsolatok – gazdasági racionalitás vagy realpolitika? *MKI-Elemzések*, E-2013/1. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/Elemzesek_2013_01_Szerb-orosz_gazdasegi_kap_.pdf (Letöltve: 2018. 05. 28.)

⁵³⁵ JUHÁSZ Adrienn Lilla – SZILÁGYI Imre (2008): A szerb háromszög: az elnökválasztás és következményei. *MKI-tanulmányok*, 2008/7. sz. Forrás: www.kulugyintezet.hu/pub/displ.asp?id=FGZQSL (Letöltve: 2010. 12. 11.)

ellenfele ugyanaz a Tomislav Nikolić volt, aki korábban is, csak immár a Szerb Haladó Párt vezetőjeként. Számos elemző meglepetésére a választók ez alkalommal Nikolićnak szavaztak bizalmat az államvezetés terén (lásd 62. táblázat).

62. táblázat
A 2012-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2012. 05. 06.	I. forduló	Boris Tadić	DS	989 454	25,31	Érvényes (57,73%)/ eredménytelen
		Tomislav Nikolić	SRS	979 216	25,05	
2012. 05. 20.	II. forduló	Tomislav Nikolić	SRS	1 552 063	49,57	Érvényes (46,26%)/ eredményes
		Boris Tadić	DS	1 481 952	47,31	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: RIK

9.3.3. Horvát elnökválasztások

Az ország függetlenedését követően, 1992-től összesen négy köztársasági elnöke volt Horvátországnak, és két esetben a házelnök helyettesítette az államfőt (lásd 63. táblázat).

63. táblázat
Horvátország államfői

	Köztársasági elnök	Párt	Hivatali idő	Megbízás
1.	Franjo Tuđman	HDZ	1992. 08. 12. – 1999. 11. 26.	választás
–	Vlatko Pavletić	HDZ	1999. 11. 26. – 2000. 02. 02.	házelnökként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
–	Zlatko Tomčić	HSS	2000. 02. 02. – 2000. 02. 18.	házelnökként gyakorolta ideiglenesen a köztársasági elnöki jogköröket
2.	Stjepan Mesić	HNS	2000. 02. 18. – 2010. 02. 18.	választás
3.	Ivo Josipović	SDP	2010. 02. 19. – 2015. 02. 18.	választás
4.	Kolinda Grabar-Kitarović	HDZ	2015. 02. 19. –	választás

Forrás: a szerző munkája

A horvát függetlenség elnyerése után 1992-ben megrendezett választáson a HDZ színeiben Franjo Tuđman elsöprő győzelmet aratott ellenfelein (lásd 64. táblázat).

64. táblázat
Az 1992. augusztus 2-i elnökválasztás eredményei

Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
Franjo Tuđman	HDZ	1 519 100	56,73	Érvényes (74,90%), eredményes
Draženko Budiša	HSLŠ	585 535	21,87	
Savka Dabčević-Kučar	HNS	161 242	6,02	

Forrás: KASAPOVIĆ (1992): i. m. 100.

1997-ben lejárt Tuđman elnök első öt éves mandátuma, azonban a választásokon ismét fölényes sikert aratott, mivel már az első fordulóban megszerezte a szükséges szavazatszámot (lásd 65. táblázat).

65. táblázat
Az 1997-es elnökválasztás eredményei

Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
Franjo Tuđman	HDZ	1 337 990	61,41	Érvényes (54,62%), eredményes
Zdravko Tomac	SDP	458 172	21,03	
Vladimir Gotovac	HSLŠ	382 630	17,56	

Forrás: DIP–RH

1999 őszén már érezhető volt, hogy a hivatalban lévő Tuđman elnök egészsége megromlott, így tisztségét a parlament elnöke, Vlatko Pavletić vette át. 2000. február 2-től új parlament alakult, amelynek elnöke, Zlatko Tomčić helyettesítette a köztársasági elnököt az új államfő hivatalba lépéséig. A következő elnökválasztást 2000. január 24-én tartották meg kilenc jelölttel (lásd 66. táblázat).

66. táblázat
A 2000-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2000. 01. 24.	I. forduló	Stjepan Mesić	HNS	1 100 671	41,11	Érvényes (62,98%), eredménytelen
		Draženko Budiša	HSLŠ, SDP	741 837	27,71	
2000. 02. 07.	II. forduló	Stjepan Mesić	HNS	1 433 372	56,01	Érvényes (60,88%), eredményes
		Draženko Budiša	HSLŠ, SDP	1 125 969	43,99	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: DIP–RH

2004 végéig 13 államfőjelölt nyújtotta be indulási szándékát az Állami Választási Bizottsághoz. A 2005. januári választási eredményt a 67. táblázat tartalmazza.

67. táblázat
A 2005-ös elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2005. 01. 02.	I. forduló	Stjepan Mesić	HNS	1 089 398	48,92	Érvényes (50,57%), eredménytelen
		Jadranka Kosor	HDZ	452 218	20,31	
2005. 01. 16.	II. forduló	Stjepan Mesić	HNS	1 454 451	65,93	Érvényes (51,04%), eredményes
		Jadranka Kosor	HDZ	751 692	34,07	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: DIP–RH

Stjepan Mesić második mandátumát is kitöltötte, ezt követően az államfőválasztás napját 2009. december 27-ére tűzték ki. A választáson 12 jelöltnek sikerült összegyűjtenie a szükséges számú aláírást (lásd 68. táblázat). A szociáldemokraták jelöltje, Ivo Josipović a második fordulóban a szavazatok 60%-át szerezte meg, s így legyőzte a zágrábi polgármestert, Milan Bandićot. A HDZ vereségét mutatja, hogy jelöltjük, Andrija Hebrang már az első fordulóban alulmaradt,⁵³⁶ a vereség után pedig rivalizálási harc robbant ki a korábbi, korrupciós botrányba keveredett HDZ-elnök, Ivo Sanader és a regnáló pártelnök, Jadranka Kosor között.⁵³⁷

68. táblázat
A 2009-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2009. 12. 27.	I. forduló	Ivo Josipović	SDP	640 594	32,42	Érvényes (43,96%), eredménytelen
		Milan Bandić	–	293 068	14,83	
2010. 01. 10.	II. forduló	Ivo Josipović	SDP	1 339 385	60,26	Érvényes (50,13%), eredményes
		Milan Bandić	–	883 222	39,74	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: DIP–RH

A 2014 legvégére és 2015 januárjára kiírt köztársaságielnök-választáson a hivatalban lévő Ivo Josipović ismét ringbe szállt a szavazatokért – ekkor már függetlenként, de az SDP támogatásával. A HDZ jelöltje Kolinda Grabar-Kitarović lett. Mellettük az Élőlánc és a Szövetség Horvátországért indított jelöltet. A választások sok tekintetben újdonságot hoztak: a köztársasági elnöki pozíción túlmutató témák kerültek középpontba, így a választást

⁵³⁶ DOROGMAN László (2010): Horvátország: új elnökkel irány az EU? *Európai Tükör*, 15. évf. 3. sz. 40.

⁵³⁷ SZILÁGYI Imre (2010): A horvátországi hatalmi vetélkedés okai. Kosor győzelme Sanader felett. *MKI-tanulmányok*, 2. sz. 3. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=RKSHJL (Letöltve: 2010. 03. 10.)

az ország szempontjából sorsfordulónak nevezték, valamint harsány kampány folyt a jelöltek lejárata céljából.⁵³⁸ A fej fej melletti küzdelemben Kolinda Grabar-Kitarović kerekedett felül a második fordulóban (69. táblázat).

69. táblázat
A 2014–2015-ös elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2011. 12. 29.	I. forduló	Kolinda Grabar-Kitarović	HDZ	665 379	37,22	Érvényes (47,12%), eredménytelen
		Ivo Josipovič	–	687 618	38,46	
2015. 01. 11.	II. forduló	Kolinda Grabar-Kitarović	HDZ	1 114 865	50,74	Érvényes (59,05%), eredményes
		Ivo Josipovič	–	1 082 430	49,26	

Megjegyzés: Az I. fordulónál a két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: DIP–RH

9.3.4. Szlovén elnökválasztások

Szlovéniának négy köztársasági elnöke volt a függetlenné válás óta. Az államelnökök felsorolását a 70. táblázat tartalmazza.

70. táblázat
Szlovénia államfői

	Köztársasági elnök	Párt	Hivatali idő	Megbízás
1.	Milan Kučan	–	1990. 05. 10. – 2002. 12. 22.	választás
2.	Janez Drnovšek	LDS (GPR)	2002. 12. 22. – 2007. 12. 23.	választás
3.	Danilo Türk	– (SD, Zares)	2007. 12. 23. – 2012. 12. 22.	választás
4.	Borut Pahor	SD	2012. 12. 22. –	választás

Forrás: a szerző munkája

Szlovénia függetlenné válásakor Milan Kučan töltötte be az államfői pozíciót, majd 1992-ben új választásokat tartottak a köztársasági elnöki pozícióért, amit Kučannak sikerült fölényesen megnyernie, s így pozícióját megőriznie (lásd 71. táblázat).

⁵³⁸ LŐRINCZNÉ BENCZE (2015a): i. m. 65.

71. táblázat

Az 1992-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
1992. 12. 06.	I. forduló	Milan Kučan	–	793 851	63,9	Érvényes (85,84), eredményes
		Ivo Bizjak	SKD	262 847	21,16	

Megjegyzés: A két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: Državna volilna komisija

Kučannak sikerült megőriznie népszerűségét az önálló államiság keretei között, így az 1997-es elnökválasztást is sikeresen megnyerte; támogatottsága ugyan csökkent, de ellenfeleit még így is magasan túlszárnyalta (lásd 72. táblázat).

72. táblázat

Az 1997-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
1997. 12. 23.	I. forduló	Milan Kučan	–	575 169	55,57	Érvényes (68,65%), eredményes
		Janez Podobnik	SLS	190 647	18,42	

Megjegyzés: A két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: Državna volilna komisija

Mivel Kučan kitöltötte második mandátumát is, ezért nem indulhatott a 2002-es elnökválasztáson. Távolmaradása más jelölteknek is kedvezett, így az államfőválasztást Janez Drnovšek miniszterelnök nyerte meg, igaz, erre csak a második fordulóban került sor (lásd 73. táblázat).

73. táblázat

A 2002-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2002. 11. 10.	I. forduló	Janez Drnovšek	LDS	508 014	44,39	Érvényes (72,07%), eredménytelen
		Barbara Brezigar	–	352 520	30,80	
2002. 12. 01.	II. forduló	Janez Drnovšek	LDS	586 847	56,52	Érvényes (65,39%), eredményes
		Barbara Brezigar	–	451 372	43,48	

Megjegyzés: A két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: Državna volilna komisija

Drnovšek mandátuma lejárt után nem kívánt újra indulni, így a pártok és azok szövetségei újabb jelölteket állítottak a 2007-es államfőválasztásra. Az eredmények alapján Szlovéniának ismét baloldali érzelmű köztársasági elnöke lett, habár Türk pártfüggetlenként nyerte meg a választásokat. Előző ENSZ-beli diplomáciai tevékenkedése erősítette pozícióját, így a második fordulóban fordítani tudott, és megszerezte a szavazatok többségét (lásd 74. táblázat).

74. táblázat
A 2007-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2007. 10. 21.	I. forduló	Lojze Peterle	– (SDS, SLS, NSi)	283 412	28,73	Érvényes (57,67%), eredménytelen
		Danilo Türk	– (SD, Zares, DeSUS, AS)	241 349	24,47	
2007. 11. 11.	II. forduló	Danilo Türk	– (SD, Zares, DeSUS, AS)	677 333	68,03	Érvényes (58,46%), eredményes
		Lojze Peterle	– (SDS, SLS, NSi)	318 288	31,97	

Megjegyzés: A két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: Državna volilna komisija

2012-ben – Danilo Türk mandátumának lejártakor – az elnökválasztáson több elnökjelölt is a baloldali szavazók támogatását kívánta megszerezni. Ebben a különös helyzetben a regnáló Türknek Borut Pahor, a nem sokkal azelőtt leváltott miniszterelnök lett az egyik kihívója, aki le is győzte a második fordulóban (75. táblázat).

75. táblázat
A 2012-es elnökválasztás eredményei

Dátum	Forduló	Elnökjelölt	Párt	Szavazat	%	Eredmény
2012. 11. 11.	I. forduló	Borut Pahor	SD	326 006	39,87	Érvényes (48,41%), eredménytelen
		Danilo Türk	–	293 429	35,88	
2012. 12. 02.	II. forduló	Borut Pahor	SD	478 859	67,37	Érvényes (42,41%), eredményes
		Danilo Türk	–	231 971	32,63	

Megjegyzés: A két legtöbb szavazatot kapott jelöltet tüntettem fel.

Forrás: Državna volilna komisija

9.4. Karrierút, rekrutáció, párthovatartozás

A közjogi hatáskör és a választás módja mellett a köztársasági elnök tényleges politikai súlyát befolyásolja az is, hogy milyen személy tölti be az elnöki funkciót.⁵³⁹ A félelnöki rendszerben a vezető kormánypárt egyes számú politikusi versengenek az elnöki tisztségért, s a megválasztott államfő a pártjában (vagy választási szövetségében) utána következő politikusok valamelyikét nevezi ki kormányfőnek. A parlamentáris köztársaságokban az alkotmányos és politikai hatalmi súlypont egyértelműen a kormányfő körül van, s az elnök alkotmányos hatásköre igen korlátozott. A győztes párt vezetője adja a miniszterelnök személyét, míg államfőnek ugyanazon kormánypárt valamely köztisztviselőjében álló (de másod- vagy harmadrangú) politikusát jelölik.

A közjogi feltételrendszer következtében sajátos jellemzőkkel bír a szerb államfő. A közvetlen választás eredményeként – a félelnöki rendszerre jellemzően – általában a kormánypárt vezetője válik köztársasági elnökké, nem pedig a parlamentáris rendszerre jellemző másodvonalbeli politikus. Alkotmányos jogköreinek szűk köre csökkenti a köztársasági elnök mozgásterét, de az erős legitimitáció és a nagy fokú önállóság (például a miniszteri ellenjegyzés hiánya) megnöveli az államfő erejét, így megállapíthatjuk, hogy a szerb köztársasági elnök „közepesen erős” hatalommal rendelkezik.

A szerb államfők karrierútjának elemzése rámutat arra a fontos tényezőre, hogy mindegyik személy valamely párt tagja volt. Közülük kettő pártelnök is egyben, míg Milutinović „megbízhatósága” miatt „kapta” a jelölést Miloševićtől.⁵⁴⁰ További szembetűnő jelenség, hogy az államfők civil foglalkozást csak rövid ideig gyakoroltak: Milošević a Tehnogas vezetője, majd a Beogradska Banka elnöke volt rövid ideig,⁵⁴¹ Milutinović a Szerbiai Nemzeti Könyvtár igazgatója volt 1983 és 1989 között, míg Tadić újságíróként, klinikai szakpszichológusként dolgozott, és az első számú belgrádi gimnáziumban pszichológiát tanított.⁵⁴² Tomislav Nikolić szegény családban született, az építészeti szakközépiskola után elvégezte az újvidéki Közgazdasági és Műszaki Menedzsment Főiskolát. Ezután a Žagrep építőipari cégnél, majd a kraguljevaci közüzemi cég karbantartási osztályán dolgozott, később utóbbinak műszaki igazgatója lett. 1990-ben belépett a Radikális Néppártba, majd Vojislav Šešeljjel megalapította a Szerb Radikális Pártot 1991-ben. 2008-ig e pártnak második embere volt, majd szakított a radikális elképzelésekkel, és megalapította saját konszolidált pártját: a Szerb Haladó Pártot.⁵⁴³ Az államfők karrierjében és a funkció elnyerésében a pártháttér dominált, amit jól bizonyít korábbi politikai aktivitásuk (lásd 57. melléklet).

A négy horvát köztársasági elnök karrierútjának elemzése során világossá válik, hogy esetükben szintén fontos a párttagság, sőt az első két államfő az öt delegáló párt elnöke is volt korábban.⁵⁴⁴ Tuđman és Mesić múltjában meghatározó a szocialista rendszerhez való viszony, és a 2–3 éves börtönbüntetések is, amelyeket a rezsimmel történő szembenállás miatt töltöttek le. További fontos jelenség, hogy az államfők civil foglalkozást Horvát-

⁵³⁹ KÖRÖSÉNYI–TÓTH–TÖRÖK (2005): *i. m.* 564.

⁵⁴⁰ *Milan Milutinovic biográfija*. Forrás: www.novine.ca/arhiva/2003/21_01_03/you.html (Letöltve: 2012. 08. 25.)

⁵⁴¹ *Biography*. Forrás: www.slobodan-milosevic.org/biography.htm (Letöltve: 2017. 08. 11.)

⁵⁴² *Boris Tadić*. Forrás: www.biografija.org/politika/boris-tadic/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁵⁴³ *Tomislav Nikolić – Biográfija*. Forrás: www.predsednik.rs/predsednik/biografija (Letöltve: 2017. 05. 23.)

⁵⁴⁴ KARDOS–SIMÁNDI (2004): *i. m.* 332–333.; Ivo Josipović – *biography*. Forrás: www.predsjudnik.hr/PRESIDENT (Letöltve: 2012. 08. 13.)

országban is csak rövid ideig gyakoroltak: Tuđman és Mesić karrierpolitikusok voltak, míg Josipović megpróbált egyensúlyozni a Horvát Kommunista Párt és a szakmája között. A legtekintélyesebb szakmai karriert Josipović érte el: a Zágrábi Egyetem Jogi Karán több büntetőjogi tárgy előadója volt, dolgozott szakértőként az Európa Tanácsnál, és ő képviselte Horvátországot a Nemzetközi Bíróságon (ICJ), majd megfigyelőként a hágai nemzetközi törvényszék (ICTY) előtt.⁵⁴⁵ Emellett zenei karrierje is kiemelkedő: több rangos elismerést kapott szerzeményeiért, és a zágrábi zeneakadémián hosszú ideig óraadó is volt.⁵⁴⁶ Kolinda Grabar-Kitarović gyerekkorának egy részét az Egyesült Államokban töltötte, Los Alamosban fejezte be a középiskolát, 1992-ben pedig Zágrábban szerzett angol és spanyol nyelv és irodalom szakos diplomát. 1995–1996-ban a bécsi Diplomáciai Akadémián tanult nemzetközi tanulmányok mesterszakon, de ösztöndíjasként több szemesztert töltött a George Washington, a Harvard és a John Hopkins Egyetemen. 1993-tól dolgozott a horvát külügyminisztériumban, majd 1997-től a kanadai horvát nagykövetségen. 2001-ben minisztertanácsosi beosztást kapott Zágrábban, 2003-ban bekerült a horvát parlamentbe a HDZ tagjaként, és ugyanezen évtől megkapta az európai integrációs miniszteri tárcát. Kolinda Grabar-Kitarović 2005 és 2008 között külügyminiszter volt, majd a washingtoni nagyköveti posztra került, továbbá a NATO-főtitkár helyetteseként tevékenykedett⁵⁴⁷ (lásd 58. melléklet).

Szlovénia államfői közül Milan Kučan a Ljubljana-i Egyetem szerzett jogi diplomát, majd a szlovén kommunista ifjúsági szövetségben dolgozott, ahonnan átkerült a pártapparátusba. 1982 és 1989 között a párt delegáltjaként a szövetségi pártelnökség tagja, majd elnöke volt. 1990-től 1992-ig a szlovén államelnökség elnöke, majd 1992 és 2002 között Szlovénia első köztársasági elnöke.⁵⁴⁸ Janez Drnovšek életrajzát a miniszterelnökök karrierútjáról szóló fejezetben már feltüntettem. Danilo Türk diplomataként kiemelkedő szerepet játszott számos a nemzetközi politikai élet Szlovénia számára fontos eseményén. Jogászként együttműködött az Amnesty International nonprofit nemzetközi szervezettel a jugoszláviai emberi jogi helyzet feltérképezésében, majd az 1980-as évek második felében az ENSZ szakosított szerveinél töltött be pozíciókat.⁵⁴⁹ 1992-től ő képviselte a független szlovén államot a nemzetközi szervezetben. 2000 és 2005 között az ENSZ főtitkárhelyettese volt, és kiemelkedő szerep hárult rá, amikor Szlovénia az ENSZ BT nem állandó tagja lett 1998–1999-ben. 2005-ben hazatért, és egyetemi oktatóként, 2006-tól pedig a jogi kar dékánhelyetteseként dolgozott a Ljubljana-i Egyetemen. Nem sokkal köztársasági elnökké választása után, 2008 első felében, Szlovénia látta el az Európai Unió soros elnöki funkcióját. Borut Pahor életpályája a szlovén miniszterelnökökről szóló alfejezetben olvasható. (A szlovén államfők karrierútját az 59. melléklet tartalmazza.)

⁵⁴⁵ *Ivo Josipović*. Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/ivo-josipovic-18255 (Letöltve: 2017. 05. 23.)

⁵⁴⁶ *Članovi i djela – O autoru*. Forrás: https://web.archive.org/web/20070627213301/www.hds.hr/member/clan_hr.htm?CODE=101 (Letöltve: 2017. 08. 11.)

⁵⁴⁷ *Životopis*. Forrás: <http://predsjednica.hr/stranica/5/> (Letöltve: 2017. 05. 24.)

⁵⁴⁸ *Biography of Milan Kučan*. Forrás: www.bivsi-predsednik.si/up-rs/2002-2007/bp-mk.nsf/ostalo/Biography (Letöltve: 2017. 08. 11.)

⁵⁴⁹ *Biography*. Forrás: www2.gov.si/up-rs/2007-2012/turk-ang-arhiv.nsf/dokumentiweb/Zivljenjepis?OpenDocument (Letöltve: 2017. 05. 24.)

9.5. Államfői szerepfelfogások és jogkörértelmezések

Szerbiában Milan Milutinović saját bevallása szerint a szocialista párt bukása után sem Milošević-tyel, sem a pártjával nem tartotta fenn a kapcsolatot; továbbá kijelentette: „fél Hágától, önként nem adja fel magát, de ha viszik, akkor nem tanúsít ellenállást”.⁵⁵⁰ A 2000 és 2002 decembere közötti elnökségét a túlélés határozta meg; nem törekedett a DOS-szal való nyílt konfrontálódásra, sőt a politikai napirendet sem kívánta uralni. Egyetlen célja volt, hogy a hágai nemzetközi törvényszék elé minél később kerüljön.

Boris Tadić első elnöksége idején külpolitikai területen volt igazán aktív. Hivatalba lépése után menesztette Szerbia amerikai nagykövetét, elsőként a szerb államfők közül látogatást tett XVI. Benedek pápánál, így helyreállította a korábbi rossz kapcsolatokat a Szentszékkal; számos ország államfőjével folytatott tárgyalásokat, illetve hivatali ideje alatt, 2006-ban vált függetlenné Montenegró, amellyel továbbra is baráti kapcsolatot kívánt fenntartani. A szerb kormánnyal kevés összetűzése támadt, amelyeket háttértárgyalásokon sikerült elsimítaniuk a feleknek. 2008-as újraválasztása utáni tevékenysége is a külkapcsolatokban dominált: az elnökválasztás után azonnal Koszovó függetlenedésével kellett szembenéznie. Az Európai Unió tagállamai mellett Oroszország és Kína vezetőivel füzte szorosabbra kapcsolatát, emellett a szomszédos államok közös fellépésére összpontosított, valamint kísérletet tett 2009 tavaszán az el nem kötelezett országokat tömörítő szervezet „újjalesztésére” Egyiptomban. A szerbiai hadsereg főparancsnokaként a hadsereg reformjára koncentrált, aminek részeként többek között eltörölték a sorkatonai szolgálatot. Tomislav Nikolić szerepfelfogása illeszkedett a szerb hagyományokhoz, saját jelölő pártját kívánta támogatni, ritkán konfrontálódott. Elsősorban a külpolitikai aktivizmus jellemezte, ami az európai integráció területén és a Prištinával folytatott tárgyalásokban mutatkozott meg. (A szerb államfő szerepfelfogásáról lásd az 60. mellékletet.)

Horvátország esetében az államfői szerepfelfogások elemzésénél különbséget kell tennünk a kormányzati rendszerek két típusa között, mivel eltérő logika érvényesül bennük. A félelnöki korszakban Franjo Tuđman mint köztársasági elnök a végrehajtásnak éppúgy a részese volt, mint a miniszterelnök, így kettejük együttműködésén múlt az ország sorsa. Mivel ebben a 10 évben a HDZ volt kormányon – aminek Franjo Tuđman egyben az elnöke is volt –, nagymértékű összefonódás volt megfigyelhető. Természetes volt, hogy a köztársasági elnök teljes mértékben támogatta a kormányokat, és nem helyezkedett velük szembe, mivel valójában az ő elképzelései szerint dolgoztak a miniszterelnökök. A 2000-tól kezdődő parlamentáris korszakban megváltozott a logika és az államfők támogatottsága is. A parlamentáris rendszerhez hűen a köztársasági elnököknek reprezentatív, szimbolikus feladatokat írtak elő az alkotmányban, fő hatásköreik a választásokkal és a kormányokkal kapcsolatos feladatokra terjedtek ki. Stjepan Mesić a Horvát Nemzeti Párt támogatásával szerezte meg két cikluson keresztül is az államfői tisztséget, azonban egy rövid időszaktól eltekintve nem az öt delegáló és támogató pártok és pártkoalíciók voltak kormányon. Ez a tény azonban nem vezetett konfliktushoz sem Stjepan Mesić, sem pedig Ivo Josipović megbízatási ideje alatt. Bár az alkotmányos szabályok nem teszik lehetővé, elődeinél mégis konfrontatívabb államfővé válhat Kolinda Grabar-Kitarović (lásd az 61. mellékletet).

⁵⁵⁰ MAJOR (2006): *i. m.* 154.

Mint korábban láthattuk, Szlovéniában az államfőnek reprezentációs feladatokat ír elő az alkotmány, így szerepfelfogását ez nagymértékben körülhatárolja. A szlovén államfők azonban gyakran kerültek a kormánnyal vitába, igaz, ez javarészt a feladatkörük pontos meghatározása érdekében történt, és általában ekkor aktivizálódtak a köztársasági elnökök. Az első komoly vitára 1993-ban került sor, amikor az államfő főparancsnoki funkcióját és illetékességi körét kellett meghatározni.⁵⁵¹ A másik két konfliktus az 1996-os és a 2011-es parlamenti választásokhoz köthető. Az 1996-os választáson az a probléma merült fel, hogy mindkét oldalnak ugyanannyi képviselője volt a Képviselőházban, így nem volt egyszerű eldönteni, hogy ki is kaphat elsőként kormányalakítási megbízást az államfőtől. A 2011-es választásoknál pedig a köztársasági elnök arra hívta fel a figyelmet, hogy az alkotmány tág manőverezési lehetőséget biztosít számára, ugyanis nem írja elő, hogy a legtöbb mandátumot szerzett párt vezetőjét kell mindenképp megbízni kormányalakítással.⁵⁵² Borut Pahor megválasztásával a szerepfelfogás kevésbé változott, a jelenlegi államfő is a szimbolikus hozzáállást preferálja. (A szlovén államfők szerepfelfogását lásd a 62. mellékletben.)

⁵⁵¹ SZILÁGYI (2012b): *i. m.* 81.

⁵⁵² Uo. 82.

Vákát oldal

10. Divergencia vs. konvergencia?

Alaphipotézisem szerint Szerbia, Horvátország és Szlovénia politikai rendszerei között több a hasonlóság, mint a különbség. A három vizsgált ország alkotmányos fejlődését vizsgálva bemutattam, hogy Szerbiában több írott alkotmányt is elfogadtak a függetlenség kikiáltása óta, míg Horvátországban és Szlovéniában ez váratott magára az Osztrák–Magyar Monarchiában való részvétel miatt. A három ország azonban a 20. században azonos utat választott, és 1918-tól kezdődően közös államban éltek, ahol azonos hatalmi viszonyok jellemezték politikai rendszereiket. Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy az együttélés során az eltérő eszmék következtében már kimutathatóvá vált a különbség is a három szláv „törzs” között, ami a függetlenné váláskor ismét megjelent. S habár ebben a 20. századi együttélésben – mind a királyságban, mind pedig az első és a második Jugoszláviában – azonos kormányzati viszonyok jellemezték az országokat, ez mégsem tudta meggátolni az önállóság iránti igényüket. A ma jellemző alkotmányos rendszerekben is tetten érhetők ezek a „gyökerek” és hagyományok.

A szerbek és a horvátok esetében hasonló vonás, hogy az 1990-es években mindkét országban autoriter rendszer működött, majd az ezredforduló után – eltérő okokból – a demokratikus államrendszerek kiépítése kezdődött meg, így a korábbi hatalmi viszonyokat nagymértékben átalakították. Érdekes jelenség szemtanúi lehetünk, mert Horvátországban parlamentáris kormányformára cserélték a korábbi berendezkedést, míg Szerbia esetében „kvázi” félelnöki rendszert hoztak létre – tehát a körülmények hasonlósága ellenére eltérő kormányformát alakítottak ki a gyakorlatban. Ami az alkotmányozást illeti, Szerbia esetében csupán a kétezres évek második felében sikerült demokratikus alkotmányt elfogadni, míg a horvátok 2000-ben az 1990-es alaptörvényt változtatták meg. Szlovénia esetében már a függetlenség kikiáltása után, az 1990-es évek elején lefektették az új intézmények alapjait, amelyek stabilan léteznek napjainkig. A hatalmi ágak közötti viszonyt ez a különbség nemigen befolyásolja, így napjainkra a parlamentáris jellemzők vannak túlsúlyban mindhárom országban. Mint érzékelhető, Szlovénia és Horvátország biztosabb alapokon állt már a függetlenség elnyerésekor, míg a kormányformaváltás és a demokratizálódás a szerbeknél váratott magára közel 10 évig, és a stabilizálódására is várni kell még.

Az alkotmányok vizsgálatánál közös vonásként jelent meg, hogy a törvényhozói és a kormányzati tisztséget összeférhetetlennek nyilvánították, így a hatalmi ágak és a végrehajtás szereplőinek dualizmusa valósult meg, továbbá mindhárom politikai rendszerben domináns a végrehajtás. Felelősségi kérdésekben eltérő szabályozás jellemzi a három államot, mivel a horvát és a szlovén kormányok a parlamenteknek felelnek munkájukért, a szerb kormányfőnek viszont parlamentfelosztatási joga is van. További különbség, hogy a szerb kormányfő 2012-ig nem emelkedett ki a kabinetből, míg horvát és szlovén kollégája igen, tehát itt a prezidencializálódás szemtanúi lehetünk. Szerbiában mindez 2014-től alakult ki, amikor a szerb miniszterelnök nagy fokú hatalmi koncentrációt ért el az államfő háttérbe szorításával. A frakciófegyelem is eltérően van jelen a törvényhozásokban, továbbá a kisebbségi vétó intézménye a horvát és a szlovén ellenzéknek megadatott, míg a szerbnek nem.

A parlamenttel szembeni hatalmi ellensúlyok közül az alkotmánybíróságok hasonló hatáskörrel bírnak. A közvetlen demokrácia eszközeként a népszavazás mindhárom ország polgárait megilleti, azonban Szerbia és Szlovénia esetében ezen felül a népi kezdeményezés és a törvény-előterjesztés joga is megilleti őket. A jegybank és az államfő ellensúlyszerepe egyaránt háttérbe szorult a vizsgált országokban. Az ombudsmani rendszer esetében megfigyelhető, hogy amíg Szerbiában háromszintű biztosi rendszert állítottak fel (köztársasági, tartományi, helyi szint), addig Horvátországban és Szlovéniában egyetlen, országos hatáskörrel bíró polgárjogi biztos tevékenykedik. Továbbá a szlovének és a horvátok már az 1990-es években bevezették az ombudsmani intézményt, a szerbeknek viszont másfél évtized kellett annak felállítására.

A pártrendszerek bemutatásáról szóló fejezetből kiderült, hogy mindhárom országban megjelent a kommunista-antikommunista megosztottság, ami egyben a legdominánsabb törésvonalként van jelen a vizsgált balkáni államokban. Ez a sajátosság azonban nem egyedi, beleilleszkedik a kelet-közép-európai politikai hagyományokba. Emellett Szerbiában fontos tényező volt az etnikai konfliktus – amely napjainkra nagymértékben veszített súlyából –, továbbá az európai integrációhoz fűződő viszony. Horvátországban is megjelent mindkét utóbb említett törésvonal, azonban az etnikai feszültségeket az első délszláv válság után rendezték, míg az önálló államiság vs. EU-integráció kérdését szintén megoldottnak tekinthetjük az integráció lezárulásával. A horvátoknál kevésbé jellemző, de a szlovéneknél erős a szekularizációs törésvonal, ami napjainkra szintén mérséklődött. A pártrendszerek elemzésénél megállapítható, hogy Szerbiában és Horvátországban hegemon pártrendszerek alakultak ki az 1990-es években, míg Szlovéniában már ekkor létrejött a demokratikus, mérsékelt sokpártrendszer; a 2000-es évektől a szerbeknél és a horvátoknál is mérsékelt többpártrendszert alakult ki. Mindhárom országban a pártrendszerek koncentrációjának lehetünk szemtanúi, vagyis a kezdeti pluralizmus után mérséklődött a parlamenti pártok száma. A 2008-tól kezdődő gazdasági válság a pártrendszereket is módosította, így azok instabillá váltak, amit a gyakori előrehozott választások és kormányváltások jeleznek. A negyedik fejezetben a pártok bemutatása történt meg, ahol a politikatudomány klasszikus bal, jobb és centrum pozíciók szerinti meghatározását követtem. Szembetűnő, hogy Szlovéniában a baloldali térfél számít fontos szavazatszerzési oldalnak, így több baloldali párttal találkoztunk az elmúlt 26 évben. Horvátország esetében pedig a jobboldalon sokáig egyetlen nagy pártot találunk, majd később kezdenek megjelenni más hasonló szervezetek, támogatottságuk azonban alacsony maradt. Szerbia esetében a pártok átstrukturálódásának lehetünk szemtanúi, amikor a baloldal dominanciáját felváltja a jobboldalon egyetlen párt felemelkedése. A centripártok esetében fontos megemlíteni, hogy agrárpártok vagy egyáltalán nincsenek, vagy ha vannak, akkor nagyon kis támogatottsággal bírnak, míg a liberálisok kiszorultak a törvényhozásból. Továbbá a rétegpártok napjainkban fontos szerepet töltenek be az országok politikai életében, például mindhárom országban létezik a nyugdíjasok pártja, valamint a kisebbségi szervezetek fontos szerepet töltenek be kormányalakítások idején.

A választási rendszerek esetében Szerbiában, Horvátországban és Szlovéniában is azonos módon, a köztársasági elnök írja ki a parlamenti választásokat, azonban eltérő idő alatt kell lebonyolítani azokat. A választókerületek kialakítása eltérően történt, mivel Szerbia egyetlen országos választókerületet alkot, míg Horvátországot 10 kerületre osztották, Szlovéniában pedig nyolc választókerületet alakítottak ki. Szerbiában és Horvátországban

zárt pártlistás szavazás van érvényben, ahol a polgárok pártokra szavazhatnak, míg Szlovéniában preferenciasorrendet állíthatnak fel. A kisebbségek parlamenti részvétele pedig eltérő módon ugyan, de mindenütt szabályozva van. Az országos választási bizottságok tagjait különböző metódusok alapján választják meg, de feladataik azonosak. Az arányos választási rendszerek következtében mindhárom vizsgált országban fragmentált parlamentek jönnek létre, megnehezítve a kormányzást.

A parlamenti választások esetében leszögezhető, hogy Szerbia és Horvátország esetében az 1990-es években az SPS-en és a HDZ-n kívül más pártnak nem volt lehetősége a hatalmat megszereznie, és mindkét országban csupán a 2000-es választásokon adatott meg az ellenzéknek a kormányalakítás. Szerbia esetében látható, hogy míg a 2000-es választásokon az ellenzéki DOS győzött, addig annak szétforgácsolódása után, 2003-ban már ismét a radikálisok kerültek az első helyre, majd őket követte a DSS és a DS. A 2007-es választásokon megfordult a második és harmadik helyen a pártok sorrendje, a 2008-as választásokon pedig a demokraták legyőzték a radikálisokat. Nagy változást hozott a 2012-es parlamenti választás, amikor a frissen alapított Szerb Haladó Párt nyert, és a második helyre szorították vissza a demokratákat, a 2014-es választáson pedig a haladók már egymaguk többséget szereztek a parlamentben, csakúgy mint a 2016-os előrehozott választások alkalmával. Horvátország esetében az 1990-es években a HDZ főlénye meghatározó volt, majd 2000-ben és 2011-ben sikerült a szociáldemokratáknak megnyerniük a választást. A gazdasági válság nem megfelelő kezelése nyomán létrejött a MOST, amely a 2015-ös és 2016-os választáson is a mérleg nyelvének szerepét töltötte be. Szlovéniában a liberális demokraták 2008-ig sorra nyerték a választásokat, igaz, ingadozó szavazataránnyal. A második helyért állandó küzdelem folyt, amiből 1992-ben és 1996-ban az SKD, majd 2000-ben és 2004-ben a Szociáldemokraták kerültek ki győztesen. 2008-ban első alkalommal sikerült az SD-nek a legtöbb mandátumot szereznie, majd 2011-ben Szlovéniában is egy új szervezet, a Pozitív Szlovénia nyerte a választásokat, az SDS pedig a második helyen végzett. 2014-ben hasonló történés zajlott le, amikor Miro Cerar frissen alapított szervezete nyerte a voksolást. Összességében megállapítható, hogy a választási trendek divergenciát mutatnak a vizsgált országokban, ugyanis ritkán fordult elő, hogy hasonló ideológiájú pártok voltak hatalmon egy időben az említett államokban, azonban megfigyelhető, hogy Szerbiában és Horvátországban egyre gyakoribbá válik az előrehozott választás intézménye, míg Szlovéniában a kormányválságokat sikerül a parlament feloszlata nélkül rendezni.

A törvényhozások jellemzésénél megfigyelhető, hogy a lakosság számának megfelelően próbálták szabályozni a képviselői helyek számát, így Szerbiában 250, Horvátországban 151, Szlovéniában pedig 90 honatya van jelen a Képviselőházban, míg 40 fő vesz részt az Államtanács munkájában. A parlamentek hatáskörei megegyeznek, különbség a döntéshozatali módoknál tapasztalható. Szerbia esetében csupán egyszerű és abszolút többségi szabályok élnek, míg Horvátországban és Szlovéniában organikus törvények is léteznek, amelyek elfogadásához és megváltoztatásához az összes honatya kétharmadának a szavazata szükséges. A törvényhozás módja megegyezik a három országban, azzal a különbséggel, hogy Szlovéniában három olvasatban történik a jogszabályok elfogadása. A parlamenti tisztségeket vizsgálva: az alelnökök száma közel azonos, és mindhárom országban létezik a parlamenti titkári pozíció. A kormány ellenőrzésére szolgáló intézmények a vizsgált országokban adottak, így a bizalmatlansági indítvány, a bizalmi szavazás (a kormánnyal

vagy egy miniszterrel szemben), továbbá az interpelláció intézménye is, ami szintén bizalmi szavazást vonhat maga után. A kormányok feletti nem szankcionális eszközök szintén azonosak, így a politikai nyilvánossággal, a kormányjelentéssel, a költségvetés követésével, és az ombudsmani munkával lehet ellenőrzést gyakorolni a kabinet felett. E tekintetben a három ország konvergenciáját figyelhetjük meg, annyi megszorítással, hogy Szlovéniában kétkamarás a törvényhozás, de a többi jellemző hasonlóságot mutat.

A kormányok összehasonlításánál megfigyelhető, hogy a kabinetek hatáskörei megegyeznek egymással, belső közjogi struktúrájuk pedig azonos (a kormányfőből, több al-elnökből, a miniszterekből és a tárca nélküli miniszterekből állnak), továbbá Szerbiában megjelent az első miniszterelnök-helyettesi pozíció is 2008-tól, Horvátországban pedig 2015-től. Az egyes országok kabinetjei adminisztratív feladatainak ellátására létrehozták a kormányhivatal intézményét, amelynek később több szervet is alárendeltek. A miniszterelnök-választás folyamata azonos mindhárom országban. Fontos megemlíteni, hogy a kétezres rendszerváltásokat követően a választási rendszer függvényében mindig koalíciós kormányzás zajlott Szerbiában és Horvátországban, míg Szlovéniában ez már a függetlenedés óta így volt, ami mindenütt megnehezítette az országok kormányozhatóságát. A kormányfők közjogi-politikai lehetőségeit vizsgálva megállapítható, hogy mindhárom országban elmozdulás történt a vezető típustól: Szerbiában sokáig szimbolikus szerephez kényszerült a miniszterelnök, majd 2014-től tényleges vezetői attitűddel bír; a horvátoknál és a szlovéneknél pedig a miniszterelnök lavírozni kényszerül a koalíciós kormányok miatt. A kormányok nemzetközi összehasonlításánál megállapítható, hogy míg erősségét tekintve a szerb kormányzat a gyenge olasz típusba tartozott, addig a horvát és a szlovén kabinet a kezdetektől, a szerb pedig 2014-től a brit és az olasz modellek között helyezkedik el. Érdekes jelenség, hogy megcserélődött a szerb és a horvát kabinetek szerepe, így a korábban gyenge horvát kormányzat a kétezres években megerősödött, míg a korábbi közepes autoritású szerb miniszterelnökből 2014-re gyenge kormányfő vált; a szlovén kormányfő pedig megtartotta erős lavírozó jellemzőit. Az egyes országokban felállított kormányok szerkezetei hasonló területeket ölelnek fel, igaz, számuk továbbra is magas. A kormányon belüli nemi egyensúlyt vizsgálva elmondható, hogy Szlovéniában sikerült elérni napjainkra az egyenlőséget, míg a másik két országban a hölgyek kormányzati munkában való szerepvállalásának lassú növekedése érzékelhető. Megállapítható tehát, hogy a három ország kormányait tekintve konvergencia mutatható ki, mivel hasonló súlyuk folytán azonosak a lehetőségeik a végrehajtásban is.

A szerb, a horvát és a szlovén államfő alkotmányos jogkörei megegyeznek, így azonos jogosítványokkal rendelkeznek a reprezentatív feladatok területén, a rendkívüli helyzetekben (ilyenkor a horvát elnöknek többlet jogai vannak), a kormányváltások idején; némi eltérés a diszkrecionális jogköröknél figyelhető meg. Az államfőket mindhárom országban közvetlenül a polgárok választják, ami megerősíti legitimitásukat a politikai rendszer hatalmi viszonyaiban. Az államfők esetében szembeötlő hasonlóság, hogy volt olyan időszak, amikor nem volt választott államfő, ilyenkor a házelnökök látták el ideiglenesen a köztársasági elnöki feladatokat. Az államfők megválasztása esetében kiemelendő, hogy míg az 1990-es években Horvátországban és Szlovéniában is már az első fordulóban sikerült megválasztani a köztársasági elnököt, addig az ezredforduló óta egyik jelölt sem nyerte el mandátumát már az első körben. Az alacsony részvételi arányok miatt pedig fokozatosan a választási szabályokon is változtatni kellett. Az államfők rekrutációja eltérően alakult

az egyes országokban, azonban közös vonás a jogász végzettségük magas aránya. Az államfők szerepfelfogása szintén hasonlóságot mutatott a vizsgálat folyamán, mivel kivétel nélkül mindegyik köztársasági elnök szimbolikus szerepfelfogással élt megbízatási ideje alatt. Azonban fontos kiemelni, hogy a szerbiai köztársasági elnököt kiemelheti párttagságának megtartása, míg a szlovének és a horvátok államfőire ez nem jellemző.

A fentebb megfogalmazott összefoglalásban szereplő jellemzőkkel alá kívántam támasztani azt a hipotézisemet, miszerint Szerbia, Horvátország és Szlovénia mai politikai rendszerei hasonlítanak egymásra, és többnyire azonos jellemzőkkel bírnak. A konvergenciát támasztja alá a parlamentáris demokrácia bevezetése, a politikai törésvonalak hasonlósága, továbbá a pártrendszer mérsékelt sokpártisága és koncentrálódása, a napjainkban parlamenti mandátummal bíró pártok ideológiai hasonlósága, továbbá a parlamentek jellemzői, valamint a kormányzatok azonos súlya. A divergencia jegyeit mutatja a választási szabályok eltérő volta, a választások eredményei, továbbá az államfői szerepek különbözősége. Habár az érintett országok hasonló helyzetből indultak az 1990-es években, mégis eltérő időben másféle szabályokat alkalmaztak, és egymástól különböző intézményeket hoztak létre. Megfigyelhető, hogy vannak periódusok és elemek, amelyek egyik vagy másik ország esetében hasonlóságot mutatnak, azonban ezek nem egyeznek meg mindhárom országban. Az elemzés alapján kimutatható bizonyos fejlődési ív, ennek nyomán nagy valószínűséggel az európai integráció hatására napjainkra kezd hasonlítani Szlovénia és Horvátország hatalmi viszonya, s a jövőben Szerbia is követi ezt a trendet, így politikai rendszereik konvergenciájára is sor kerülhet.

Vákát oldal

Irodalomjegyzék

Könyvek

- A. SAJTI Enikő – POLÁNYI Péter (2000): *Mao – Tito*. Budapest, Pannonica Kiadó.
- ÁBRAHÁM Barna – GERE BEN Ferenc – STEKOVICS Rita szerk. (2003): *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Piliscsaba, PPKE Bölcsészettudományi Kar.
- ANDRIĆ, Ivo (2007): *Híd a Drinán*. Budapest, General Press Kiadó.
- ANTONIĆ, Slobodan (2006): *Elit, građanstvo i slaba država: Srbija posle 2000*. Beograd, Službeni glasnik.
- AR DAY Lajos (2002): *Reformok és kudarcok. Jugoszlávia utolsó évtizedei és ami utána következett*. Budapest, BIP.
- BALOGH László szerk. (2009): *A vasfüggönyön túl II. Pártok és pártrendszerek Európa közepén*. Budapest, Artisi.
- BÁRDI Nándor – FILEP Tamás Gusztáv szerk. (2002): *Viszolygás a várostól. A szerb társadalomtudomány Milošević Szerbiájáról*. Budapest, Teleki László Alapítvány.
- BERKES Judit – KECSKÉS Petra szerk. (2015): *Távol és közel, az elmúlt 25 év területi folyamatai, szervezetei, intézményei, ahogy az új generáció látja*. A IX. Fiatal Regionalisták Konferenciája. Győr, SZIE – Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola.
- BIDELEUX, Robert – JEFFRIES, Ian (2007): *The Balkans. A Post-Communist History*. London, Routledge.
- BIHARI Mihály szerk. (1993): *A többpártrendszerek kialakulása Kelet-Közép-Európában. 1989–1992*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- BIHARI Mihály – POKOL Béla (1998): *Politológia*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- BORSÁNYI András (2003): *Montenegró a függetlenné válás útján*. PhD-értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
- BRANKOVIĆ, Srbobran (2011): *Politička (ne)moć i javnost*. Sremski Karlovci, Kairos.
- BUNCE, Valerie – McFAUL, Michael – STONER-WEISS, Kathryn (2010): *Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World*. Cambridge, Cambridge University Press.
- ČUPIĆ, Čedomir (2001): *Politika i poziv*. Beograd, Čigoja štampa.
- DAWISHA, Karen – PARROTT, Bruce (1997): *Politics, Power, and the Struggle for Democracy in South-East Europe*. Cambridge, Cambridge University Press.
- DEZSŐ Márta – TÓTH Zoltán (2002): *Választás és választási eljárás*. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- ENYEDI Zsolt – KÖRÖSÉNYI András (2004): *Pártok és pártrendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó.
- GALLAI Sándor – TÖRÖK Gábor szerk. (2005): *Politika és politikatudomány*. Budapest, Aula Kiadó.
- GARADNAI János szerk. (1999): *Rend, hatalom, szabadság. Válogatás a III. országos politológus vándorgyűlés előadásaiból*. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó.
- GOATI, Vladimir (2001): *Izbori u SRJ od 1990 do 1998*. Beograd, CeSID.
- GOW, James – CARMICHAEL, Cathie (2000): *Slovenia and the Slovans*. London, Hurst&Company.

- GREĐIĆ, Ivan – KASAPOVIĆ, Mirjana – ŠIBER, Ivan – ZAKOŠEK, Nenad (1991): *Hrvatska u izborima '90*. Zagreb, Naprijed.
- HAJAS Barnabás – SZABÓ Máté szerk. (2012): *Az ombudsmani intézmények újraszabályozása a 21. században Magyarországon és Európában*. Budapest, Országgyűlés Hivatala.
- IVANOVIĆ, Nebojša (2007): *Varanje Srbije*. Leskovac, Fileks.
- JUHÁSZ József (1999): *Volt egyszer egy Jugoszlávia*. Budapest, Aula Kiadó.
- JUHÁSZ József (2010b): *Föderalizmus és nemzeti kérdés. Az etnoföderalizmus tapasztalatai Közép- és Kelet-Európában*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- JUHÁSZ József – MÁRKUSZ László – TÁLAS Péter (2003): *Kinek a békéje?* Budapest, Zrínyi Kiadó.
- KARDOS József – SIMÁNDI Irén (2004): *Európai politikai rendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó.
- KASAPOVIĆ, Mirjana (1992): *Izbori i stranački sustav Republike Hrvatske*. Zagreb, Alinea.
- KISS J. László szerk. (2005): *Huszonötök Európai*. Budapest, Osiris Kiadó.
- KEMENSZKY Ágnes (2012): *A nemzetközi területi adminisztráció balkáni modelljei: Bosznia-Hercegovina és Koszovó*. PhD-értekezés, Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem.
- KOMAC, Miran szerk. (1999): *A nemzeti közösségek védelme a Szlovén Köztársaságban*. Ljubljana, Nemzetiségi Intézet.
- KÖRÖSÉNYI András – TÓTH Csaba – TÖRÖK Gábor szerk. (2005): *Magyar politikai rendszer*. Budapest, Osiris Kiadó.
- KRAUSZ Tamás szerk. (1999): *A Balkán-háborúk és a nagyhatalmak. Rigómezőtől Koszovóig*. Politikatörténeti Füzetek XIII. Budapest, Napvilág Kiadó.
- KUKORELLI István szerk. (2007): *Alkotmánytan I*. Budapest, Osiris Kiadó.
- LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2009): *Az Európai Unió bővítések elmélete és gyakorlata a horvát csatlakozás tükrében*. PhD-értekezés. Győr, Széchenyi István Egyetem.
- LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2015a): *Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig*. Budapest, Aposztróf Kiadó.
- LUKŠIĆ, Igor (2001): *The Political System of the Republic of Slovenia*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- M. CSÁSZÁR Zsuzsa szerk. (2006): *Horvátország az Európai Unió kapujában*. Balkán Füzetek 4. Pécs, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja.
- MAJOR Nándor (2006): *Szerbia Milošević után I*. Újvidék, Fórum Kiadó.
- MALDINI, Pero (2001): *Politička kultura i demokratska tranzicija u Hrvatskoj*. Dubrovnik, Sveučilište u Dubrovniku.
- MESIĆ, Stjepan (2003): *Jugoszlávia nincs többé*. Budapest, Helikon Kiadó.
- MEZEY Barna – SZENTE Zoltán (2003): *Európai parlamentarizmus és alkotmánytörténet*. Budapest, Osiris Kiadó.
- MÉNY, Yves (1991): *Government and Politics in Western Europe*. Oxford, Oxford University Press.
- ORLOVIĆ, Slaviša (2002): *Političke partije i moć. Jugoslovensko udruženje za političke nauke*. Beograd, Čigoja štampa.
- PEŠIĆ, Vesna (2012): *Divlje društvo. Kako smo stigli dovdé*. Beograd, Čigoja Štampa.
- RAMET, Sabrina P. – MATIĆ, Davorica (2007): *Democratic Transition in Croatia*. College Station, Texas A&M University Press.
- REHÁK László (1988): *Nemzet, nemzetiség, kisebbség Jugoszláviában*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- REMÉNYI Péter szerk. (2014): *Állam- és nemzetépítés a Nyugat-Balkánon*. Mediterrán és Balkán Fórum 3. különszám. Pécs, Publikon Kiadó.

- ROMSICS Ignác (1998): *Nemzet, nemzetiség és állam Kelet-Közép- és Délkelet-Európában a 19. és 20. században*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- SOKCSEVITS Dénes (2011): *Horvátország a 7. századtól napjainkig*. Érd, Mundus Novus.
- SOKCSEVITS Dénes – SZILÁGYI Imre – SZILÁGYI Károly (1993): *Déli szomszédaink története*. Budapest, Bereményi Kiadó.
- STOJILJKOVIĆ, Zoran (2006): *Partijski sistem Srbije*. Beograd, Službeni glasnik.
- SZILÁGYI Imre (1998): *Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte*. Budapest, Teleki László Alapítvány.
- TOLDI Ferenc (1995): *A jugoszláv állam kialakulása és felbomlása*. Budapest, MTA Állam- és Jogtudományi Intézete.
- TÓTH Emese szerk. (2013): *Hírhedt diktátorok végnapjai*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- TÓTH Károly szerk. (1997): *Kelet-Európa új alkotmányai*. Szeged, JATE.
- UJVÁRY Gábor szerk. (2014): *Történelmi traumáink. Közös sebek és a gyógyításukra tett kísérletek a Kárpát-medencében*. Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola.

Tanulmányok

- A délszláv eszme gyökerei* (é. n.). Forrás: http://adattar.vmmi.org/fejezetek/1355/03_a_delszlav_eszme_gyokerei.pdf (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- AHRENS, Geert-Hinrich (2007): *Diplomacy on the Edge. Containment of Ethnic Conflict and the Minorities Working Group of the Conferences on Yugoslavia*. Washington D.C., Woodrow Wilson Center Press. 116–140.
- ANTONIC, Slobodan (2002): Slobodan Milošević 1987–1997 közötti uralkodása: kísérlet a tipológiai meghatározásra. In BÁRDI Nándor – FILEP Tamás Gusztáv szerk.: *Viszolygás a várostól. A szerb társadalomtudomány Milošević Szerbiájáról*. Budapest, Teleki László Alapítvány. 82–108.
- ARDAY Lajos (2003): Jugoszlávia vagy Nagy-Szerbia? Szerb nemzeti identitás és (kül)politika. *Külgügyi Szemle*, 2. évf. 3. sz. 54–73.
- BERENCSEI Gábor (2013): *Szerb–orosz gazdasági kapcsolatok – gazdasági racionalitás vagy reálpolitika? MKI-Elemzések, E-2013/1*. Forrás: http://kki.hu/assets/upload/Elemzesek_2013_01_Szerb-orosz_gazdasegi_kap_.pdf (Letöltve: 2018. 05. 28.)
- BÍRÓ László (1995): Bosznia és a bosnyákok Jugoszláviában 1918–1991. *História*, 17. évf. 1. sz. 19–21.
- BÍRÓ László (1997): Horvátország 1941–1945. *Klió*, 6. évf. 2. sz. 143–147. Forrás: www.c3.hu/~klio/klio972/klio143.htm (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- BÍRÓ László (2009): A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság első éve. *História*, 31. évf. 8. sz. 29–32.
- BÍRÓ László (2010): Nemzeti kisebbségek a királyi Jugoszláviában: Politika, oktatás, gazdaság. *História*, 32. évf. 1–2. sz. 33–36.
- BRAUN András (2014): *A Nyugat-Balkán és az Európai Unió kapcsolata. A regionális együttműködés fejlődése*. Forrás: www.grotius.hu/doc/pub/UOTAKR/2014-12-05_braun-andras_a-nyugat-balkan-es-az-eu-kapcsolata.pdf (Letöltve: 2015. 03. 02.)
- BUNCE, Valerie – WOCHIK, Sharon (2010): Defining and Domesticating the Electoral Model: A Comparison of Slovakia and Serbia. In BUNCE, Valerie – McFAUL, Michael – STONER-WEISS, Kathryn: *Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World*. Cambridge, Cambridge University Press. 134–154.

- ĆOROVIĆ, Vladimir (é. n.): *Balkanski ratovi*. Forrás: www.rastko.rs/rastko-bl/istorija/corovic/istorija-7_20_1.html (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- CVETKOVIĆ, Srđan (2011): A leszámolás, „likvidálás” korszaka, 1945–1948. *História*, 33. évf. 9–10. sz. 42–45.
- CSICSMANN László (2000): *Az el nem kötelezett országok mozgalmának hanyatlása a hidegháborús nemzetközi rendszer alkonyán*. Forrás: www.diplomacia.hu/doc/Az%20el%20nem%20k%C3%B6telezettek%20mozgalma.pdf (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- DOROGMAN László (2010): Horvátország: új elnökkel irány az EU? *Európai Tükör*, 15. évf. 3. sz. 40–43.
- DORĐEVIĆ, Jovan (1975): *A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság új alkotmányának alapvető jellegzetességei*. Forrás: http://adattar.vmmi.org/cikkek/1629/letunk_1975.05-06_02_jovan_a_jszszk.pdf (Letöltve: 2011. 12. 08.)
- GÁBRITY MOLNÁR Irén (2003): Az 1989 utáni politikai törésvonalak Jugoszláviában. In ÁBRAHÁM Barna – GERE BEN Ferenc – STEKOVICS Rita szerk.: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Piliscsaba, PPKE Bölcsészettudományi Kar. 415–427.
- GULYÁS László (2013): Az első jugoszláv állam felbomlása, államszerkezeti és etnikai következmények 1941–1944. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 7 évf. 1. sz. 24–35.
- HASELSTEINER, Horst (2009): Zágráb és Belgrád a délszláv államért: Megfontolt vagy szerelmi házasság? *História*, 33. évf. 5–6. sz. 55–57.
- HÁRY Szabolcs (2007): A koszovói etnikai konfliktus gyökerei és a tartomány státuszrendezési folyamatának perspektívái. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 1. évf. 3. sz. 8–17.
- HORN YÁK Árpád (2009): Tito zászlaja alatt. *Rubicon*, 20. évf. 5. sz. Forrás: www.rubicon.hu/magyar/oldalak/tito_zaszlaja_alatt (Letöltve: 2018. 05. 28.)
- HORN YÁK Árpád (2011a): Az usztasa mozgalom. *História*, 33. évf. 5–6. sz. 75.
- HORN YÁK Árpád (2011b): Horvátország a „második Jugoszláviában”. *História*, 33. évf. 5–6. sz. 76–81.
- JUHÁSZ Adrienn Lilla – SZILÁGYI Imre (2008): A szerb háromszög: az elnökválasztás és következményei. *MKI-tanulmányok*, 2008/7. sz. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=TGZQSL (Letöltve: 2010. 12. 11.)
- JUHÁSZ József (1993): A többpártrendszer kialakulása Jugoszláviában. In BIHARI Mihály szerk.: *A többpártrendszerek kialakulása Kelet-Közép-Európában. 1989–1992*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- JUHÁSZ József (2001): Az illiberális demokrácia milosevicsi példája. *Politikatudományi Szemle*, 10. évf. 1–2. sz. 103–120.
- JUHÁSZ József (2010a): A kisebbségek Tito föderációjában. *História*, 32. évf. 1–2. sz. 52–53.
- JUHÁSZ József (2011): A függetlenség kivívása és megvédése: Horvátország, 1990–1995. *História*, 33. évf. 5–6. sz. 82–87.
- JUHÁSZ József (2013): *A Kominform és Jugoszlávia*. Forrás: www.grotius.hu/doc/pub/KXXUHH/2013-10-14_juhasz-jozsef_a-kominform-es-jugoszlavia.pdf (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- KEMENSZKY Ágnes (2011): Az európai muszlim közösségek sajátos színfoltja: a balkáni muszlimok. *Grotius E-Könyvtár*. Forrás: www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=JICCY5 (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- KOMJÁTI-GARDÓ Simona – ÖRDÖGH Tibor (2012): Románia és Szerbia ombudsmani intézményrendszerének összevetése. In HAJAS Barnabás – SZABÓ Máté szerk.: *Az ombudsmani intézmények újrászabályozása a 21. században Magyarországon és Európában*. Budapest, Országgyűlés Hivatala. 145–170.

- KRAUSZ Tamás (1999): A nagyhatalmak és a Jugoszlávia elleni NATO-légiháború okai. In KRAUSZ Tamás szerk.: *A Balkán-háborúk és a nagyhatalmak. Rigómezőtől Koszovóig*. Politikatörténeti Füzetek XIII. Budapest, Napvilág Kiadó. 119–128.
- LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2010): Trianon és Magyarország déli határregiói. *Közép-Európai Közlemények*, 3. évf. 4. (11.) sz. 69–76.
- LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2014a): A hovátországi magyarok helyzete Trianontól napjainkig. Esettanulmány. In UJVÁRY Gábor szerk.: *Történelmi traumáink. Közös sebek és a gyógyításukra tett kísérletek a Kárpát-medencében*. Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola. 17–38.
- LŐRINCZNÉ BENCE Edit (2014b): A rendszerváltás, a nemzetállamiság és az euroatlanti integráció összefüggései a Horvát Köztársaságban. In REMÉNYI Péter szerk.: *Állam- és nemzetépítés a Nyugat-Balkánon*. Mediterrán és Balkán Fórum 3. különszám. Pécs, Publikon Kiadó. 109–132.
- LŐRINCZNÉ BENCZE Edit (2015b): A migrációs trendek változásai és területi összefüggései Horvátországban. In BERKES Judit – KECSKÉS Petra szerk.: *Távol és közel, az elmúlt 25 év területi folyamatai, szerkezetei, intézményei, ahogy az új generáció látja*. A IX. Fialat Regionalisták Konferenciája. Győr, SZIE Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. 152–163.
- LUKÁCS B. György (2012): Konzervativizmus a Milošević utáni Szerbiában (2000–2012). *Limes*, 25. évf. 3. sz. 91–98.
- MÉSZÁROS Tamás (2010): Horvátország függetlenné válása és útja az Európai Unió felé. *Grotius E-Könyvtár*. Forrás: www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=ZKWWD0 (Letöltve: 2014. 02. 07.)
- MÉSZÁROS Zoltán (2008): Jugoszlávia – két állam és két dezintegráció. *Limes*, 21. évf. 4. sz. 67–86.
- MILLER, Nicholas J. (1997): A Failed Transition: the Case of Serbia. In DAWISHA, Karen – PARROTT, Bruce: *Politics, Power, and the Struggle for Democracy in South-East Europe*. Cambridge, Cambridge University Press. 146–188.
- NÉMETH Csaba (2010): A Nemzetközi Bíróság koszovói függetlenségi nyilatkozatra vonatkozó tanácsadó véleményéről. *Külgügyi Szemle*, 9. évf. 4. sz. 63–77.
- NÓGRÁDI György (2008): Gondolatok a koszovói helyzetről. *Európai Tükör*, 13. évf. 2. sz. 91–95.
- PALOTÁS Emil (1995): Okkupáció – annexió, 1878–1908. *História*, 17. évf. 1. sz. 14–17. Forrás: www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/95-01/ch08.html (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- RADICS Zsolt (2009): Szerbia – tátongó lyuk az egyesült Európa térképén. *Limes*, 22. évf. 1. sz. 143–166. Forrás: www.balkancenter.hu/pdf/radicszs.pdf (Letöltve: 2018. 05. 28.)
- ROSE, Richard (1991): Prime Ministers in Parliamentary Democracies. In JONES, George W. ed.: *West European Prime Ministers*. London, Frank Cass. 9–24.
- SÍPOS Péter (2011): Jugoszlávia felosztása 1941-ben. *História*, 33. évf. 9–10. sz. 9–13.
- SOKCSEVITS Dénes (2006): A Horvát Jogpárt a függetlenségi eszme, a trialista gondolat és a délszláv egységtörekvések között. In M. CSÁSZÁR Zsuzsa szerk.: *Horvátország az Európai Unió kapujában*. Balkán Füzetek 4. Pécs, PTE TTK FI Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja. 34–41.
- STEPANOVIĆ, Predrag (é. n.): *A szerbek története. A Karađorđević dinasztia visszatérése és a balkáni háborúk*. Forrás: http://szlavintezet.elte.hu/szlavtsz/slav_civil/szerb-tortenelem.htm#h7 (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- SZILÁGYI Imre (1996): Vonzások és választások Szlovéniában. *Pro Minoritate*, 1996. 04. 07. Forrás: www.prominoritate.hu/folyoiratok/1996/ProMino96-4-07-Szilagyi.pdf (Letöltve: 2014. 03. 21.)
- SZILÁGYI Imre (1999): A korporativizmus Szlovéniában. In GARADNAI János szerk.: *Rend, hatalom, szabadság. Válogatás a III. országos politológus vándorgyűlés előadásából*. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó. 174–179.

- SZILÁGYI Imre (2001): Új nemzetállamok tranzíciós tapasztalatai a globalizálódó világban: Horvátország és Szlovénia esete. *Politikatudományi Szemle*, 10. évf. 1–2. sz. 71–102.
- SZILÁGYI Imre (2003a): Politikai törésvonalak Horvátországban 1989 után. In ÁBRAHÁM Barna – GERE BEN Ferenc – STEKOVICS Rita szerk. (2003): *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Piliscsaba, PPKE Bölcsészettudományi Kar. 507–514.
- SZILÁGYI Imre (2003b): Törésvonalak az önálló Szlovéniában 1991–2001. In ÁBRAHÁM Barna – GERE BEN Ferenc – STEKOVICS Rita szerk.: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Piliscsaba, PPKE Bölcsészettudományi Kar. 499–506.
- SZILÁGYI Imre (2005): A Balkánról az Európai Unióba. In KISS J. László szerk.: *Huszonötök Európai*. Budapest, Osiris Kiadó. 885–881.
- SZILÁGYI Imre (2006a): Demokrácia, pártok, piac Szlovéniában. *Politikatudományi Szemle*, 25. évf. 1. sz. 93–116.
- SZILÁGYI Imre (2006b): A szerb alkotmánytervezet. *Teleki László Intézet Külpolitikai Kutatások Központjának hírlevele*, 17. sz.
- SZILÁGYI Imre (2006c): Montenegró a függetlenségi népszavazás után. *Külügyi Szemle*, 5. évf. 3–4. sz. 111–130.
- SZILÁGYI Imre (2008): Koszovó státuszának kérdése. *MKI-tanulmányok*, 5. sz.
- SZILÁGYI Imre (2010): A horvátországi hatalmi vetélkedés okai. Kosor győzelme Sanader felett. *MKI-tanulmányok*, 2. sz. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=RKSHJL (Letöltve: 2010. 03. 10.)
- SZILÁGYI Imre (2011a): Merre tovább, Szlovénia? *MKI-tanulmányok*, 15. sz. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=IBCXEB (Letöltve: 2011. 07. 02.)
- SZILÁGYI Imre (2011b): A szlovén kormány bukásának körülményei. *MKI-tanulmányok*, 26. sz. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=HDBMFX (Letöltve: 2011. 10. 08.)
- SZILÁGYI Imre (2012a): Kormányalakítási kínok Szlovéniában. *MKI-elemzések*, 1. sz. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=XVVZWX (Letöltve: 2012. 01. 20.)
- SZILÁGYI Imre (2012b): Konzolidált demokrácia jött-e létre Szlovéniában? *Politikatudományi Szemle*, 21. évf. 2. sz. 73–100.
- SZILÁGYI Imre (2012c): Szerbia útja a választásoktól a koalíciós megállapodás aláírásáig. *MKI-tanulmányok*, 16. sz. Forrás: www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=BKIGXH (Letöltve: 2012. 07. 23.)
- SZILÁGYI Imre (2012d): Konzervatív politika 1989 után Horvátországban és Szlovéniában. *Limes*, 25. évf. 3. sz. 75–90.
- TARJÁN M. Tamás (é. n.): *1878. július 13. – Véget ér a berlini kongresszus*. Forrás: www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1878_julius_13_veget_er_a_berlini_kongresszus (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- TARRÓSY István (2006): Az el nem kötelezettek mozgalma 1955–2005. A „harmadik út” a világpolitika rendszerében. In S. SZABÓ Péter szerk.: *Pécsi politikai tanulmányok III*. Pécs, PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék. 63–72. Forrás: www.tarrosy.hu/dokumentumtar/NAM_III_tanszeki_kotet.pdf (Letöltve: 2014. 03. 20.)
- TÓTH László (2009): A konzervatív pártok jelenléte és szerepe a rendszerváltozás után négy kelet-közép-európai országban. In BALOGH László szerk.: *A vasfüggönyön túl II. Pártok és pártrendszerek Európa közepén*. Budapest, Artisi.
- VALKI László (2002): Az államelismerés mint politikai fegyver – Jugoszlávia felbomlásának tanulságai. *Külügyi Szemle*, 1. évf. 2. sz. 121–142.

- VALKI László (2010): Válaszolhatott volna másként Hága? A Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleménye Koszovó függetlenségéről. *Külügyi Szemle*, 9. évf. 4. sz. 46–62.
- VARGA Áron – BOROS Tamás (2011): Így alkotmányoztak ők. *Policy Solutions*, 2011. 01. 25.
Forrás: www.policysolutions.hu/hu/hirek/325/igy-alkotmanyoztak-ok (Letöltve: 2018. 05. 28.)

Jogszabályok

- About the Court/Justice*. Forrás: www.ustavnisud.me/engleska/sudijee.htm (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- About the Court/Organisation*. Forrás: www.us-rs.si/en/about-the-court/institution/organisation (Letöltve: 2012. 08. 06.)
- About the Court/Position*. Forrás: www.us-rs.si/en/about-the-court/institution (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság 1992. évi alkotmánya*. Forrás: <http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/SRB%20FRY%20-%20Constitution%20-%201992%20-%20SRB.pdf> (Letöltve: 2014. 03. 08.)
- A Köztársasági Választási Bizottság alkotmányreferendumról szóló határozata*. Forrás: www.rik.parlament.gov.rs/latinica/arhiva-referendumi-2006.php (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- A Horvát Köztársaság alkotmánya*. Forrás: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232289.html> (Letöltve: 2011. 12. 08.)
- A népi ügyvédre szóló törvény (Halk Avukati Yasasi)*. Forrás: www.ombudspersonkosovo.org/new/img/images/content/other/454056_Ligji_per_%20Avokatin_%20e_%20Popullit_%20LIG-JI_%20Nr_%2003-L-195%28turkish%29.pdf (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- A Szlovén Köztársaság alkotmánya*. Forrás: www.servat.unibe.ch/icl/si00000_.html (Letöltve: 2012. 08. 11.)
- Az albán alkotmánybíróságról szóló törvény*. Forrás: www.gjk.gov.al (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Constitution of Bosnia and Hercegovina, Article VI: Constitutional Court*. Forrás: www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Constitutional Court history*. Forrás: www.ustavnisud.me/engleska/istorijate.htm (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- History*. Forrás: www.gjk-ks.org/?cid=2,2 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Human Rights Ombudsman Law*. Forrás: www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/ustava-zakoni/zakon-o-varuhu-clovekovih-pravic/?L=6 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Law on Amendments to the law on ombudsman for human rights of Bosnia and Hercegovina*. Forrás: www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=14&lang=EN (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Law on the ombudsman*. Forrás: www.osce.org/zagreb/21433?download=true (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Organizational chart of the Constitutional Court*. Forrás: www.gjk-ks.org/repository/docs/organogrami_gjk_ang.pdf (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- O Sudu*. Forrás: www.ccbh.ba/o-sudu/?title=naslijedje (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Poslovnik. IV. Poslaničke grupe*. Forrás: www.parlament.rs/narodna-skupstina/vazna-dokumenta/poslovnik/poslanicke-grupe-1333.html (Letöltve: 2012. 02. 26.)
- Poslovik državne zbornice*. Forrás: www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200235&stevilka=1599 (Letöltve: 2012. 08. 08.)
- Poslovnik Hrvatskoga sabora*. Forrás: www.poslovniforum.hr/zakoni/poslovnik_hrvatskog_sabora.asp (Letöltve: 2012. 02. 26.)
- Rezolucija o pridruživanju Evropskoj uniji*. Forrás: www.parlament.gov.rs/aktivnosti/evropske-integracije/dokumenta.1016.html (Letöltve: 2012. 09. 30.)

- A Szerb Köztársaság alkotmánya.* Forrás: www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/alkotmany_srb.pdf (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije.* Forrás: www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html (Letöltve: 2011. 12. 08.)
- Ustav Republike Srbije.* Forrás: www.srbija.gov.rs/cinjenice_o_srbiji/ustav.php (Letöltve: 2011. 12. 08.)
- Za Ustavnog sud/Istorijat.* Forrás: www.ustavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Za Ustavnog sud/Sostav i organizacija.* Forrás: www.ustavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Zakon o državnom svetu.* Forrás: www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199244&stevilka=2069 (Letöltve: 2012. 08. 29.)
- Zakon o državnom izbornom povjerenstvu.* Forrás: www.zakon.hr/z/354/Zakon-o-dr%C5%BEavnom-izbornom-povjerenstvu (Letöltve: 2012. 01. 22.)
- Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor.* Forrás: www.zakon.hr/z/355/Zakon-o-izborima-zastupnika-u-Hrvatski-sabor (Letöltve: 2012. 01. 22.)
- Zakon o izboru narodnih poslanika u Narodnu Skupština Republike Srbije.* Forrás: www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html (Letöltve: 2017. 05. 22.)
- Zakon o finansiranju političkih aktivnosti i izborne promidžbe.* Forrás: www.zakon.hr/z/443/Zakon-o-financiranju-politi%C4%8Dkih-aktivnosti-i-izborne-promid%C5%BEbe (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Zakon o političnih strankah.* Forrás: www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199462&stevilka=2110 (Letöltve: 2012. 08. 29.)
- Zakon o političnih strankah.* Forrás: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO359 (Letöltve: 2012. 08. 29.)
- Zakon o političkim strankama.* Forrás: www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_politickim_strankama.html (Letöltve: 2012. 08. 27.)
- Zakon o političkim strankama.* Forrás: www.poslovniforum.hr/zakoni/ps00.asp (Letöltve: 2012. 08. 27.)
- Zakon o referendumu in ljudskih inicijativi.* Forrás: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO324 (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Zakon o Ustavnom Sudu Republike Srbije.* Forrás: www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/72-100030/zakon-o-ustavnom-sudu (Letöltve: 2011. 12. 08.)
- Zakon o Vladi.* Forrás: www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_vladi.html (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Zakon o Vladi RH.* Forrás: www.zakon.hr/z/170/Zakon-o-Vladi-Republike-Hrvatske (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Zakon o Vladi Republike Slovenije.* Forrás: www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=19934&stevilka=124 (Letöltve: 2012. 08. 16.)
- Zakon o volilni kampanji.* Forrás: www2.gov.si/zak/Zak_vel.nsf/0/1a0ef483c187a3d1c1256628002f-9ab9?OpenDocument (Letöltve: 2012. 08. 07.)
- Zakon o volitvah predsednika republike.* Forrás: www.uradni-list.si/1/content?id=63899 (Letöltve: 2012. 08. 11.)
- Zakon o volitvah v državni zbor.* Forrás: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO185 (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Zakon o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore.* Forrás: www.ombudsman.co.me/docs/izvjestaji/Zakon_o_zastitniku_ci_ljudskih_prava_i_sloboda_Crne_Gore.pdf (Letöltve: 2012. 01. 23.)

Internetes források

19. *Svibnja – Referendum o hrvatskoj samostalnosti*. Forrás: www.sabor.hr/Default.aspx?art=1767&sec=461 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- A 2011-es népszámlálás vallási megoszlása*. Forrás: http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf (Letöltve: 2017. 05. 13.)
- Ethnic composition of Serbia 2002*. Forrás: <http://pop-stat.mashke.org/serbia-ethnic2002.htm> (Letöltve: 2012. 09. 13.)
- European Election Database*. Forrás: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http://129.177.90.166:80/obj/fStudy/SIPA1992_Display&mode=cube&v=2&cube=http://129.177.90.166:80/obj/fCube/SIPA1992_Display_C1&top=yes (Letöltve: 2012. 08. 29.)
- Hrvatski sabor, Radnja tijela*. Forrás: www.sabor.hr/odbori (Letöltve: 2016. 02. 04.)
- Izborne liste*. Forrás: www.rik.parlament.gov.rs/arhiva-izbori-za-narodne-poslanike-2014.php (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Izborni model 1990*. Forrás: www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/173A719E86F172E2C12574480031B7-1E?open&1 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Izborni model 1992*. Forrás: www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/D5D49970540882A2C12574480031D759-?open&1 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Izborni model 1995*. Forrás: www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/135D1DC42BAFD07DC12574480031F790?open&1 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Izborni model 1999*. Forrás: www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/97D6046B0F6D97C2C1257448003211C9?open&1 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Kdo smo. Podpredsednik*. Forrás: www.ds-rs.si/?q=clan/branko-sumenj (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Konačni rezultati izbora za predsednika Republike*. Forrás: www.arhiva.srbija.gov.rs/ves-ti/2000-09/28/21673.html (Letöltve: 2017. 08. 11.)
- Leadership*. Forrás: www.varuh-rs.si/o-instituciji/vodstvo/?L=6 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Mandate*. Forrás: http://ombudsman.mk/en/about_the_ombudsman/mandate.aspx (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Misija Istitucija Ombudsmana*. Forrás: www.ombudspersonkosovo.org/new/?id=1,54,54,54,s (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Odbori*. Forrás: www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/sastav/radna-tela/odbori.895.html (Letöltve: 2016. 02. 04.)
- O Državnem zvoru. Kdo je kdo? Delovna telesa*. Forrás: www.dz-rs.si/wps/portal/en/Home/ODrzavnemZboru/KdoJeKdo/DelovnaTelesa!/ut/p/z1/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMAfIjo8-zivT39gy2dDBONLayAyDM0yMjFI9gUyDbWDyekIAoobYADOBroF-SGKgIAKb8z5A!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ (Letöltve: 2016. 02. 04.)
- O Državnem zboru. Kdo je kdo? Podpredsedniki*. Forrás: www.dz-rs.si/wps/portal/Home/ODrzavnemZboru/KdoJeKdo/Podpredsedniki (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- O Saboru*. Forrás: www.sabor.hr/Default.aspx?sec=351 (Letöltve: 2012.02.26.)
- People's Advocate/Legal Base*. Forrás: www.avokatipopullit.gov.al/?p=849&lang=en (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Potpredsjednici Hrvatskoga sabora*. Forrás: www.sabor.hr/Default.aspx?sec=1791 (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Referendum 2006. godine*. Forrás: www.rik.parlament.gov.rs/arhiva-referendumi-2006.php (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Referenduma EU in NATO*. Forrás: www.dvk.gov.si/referendum/eu-nato/ (Letöltve: 2012. 08. 07.)
- Referendumi*. Forrás: <http://volitve.gov.si/> (Letöltve: 2012. 08. 07.)

- Serbia and Montenegro. Election for President.* Forrás: www.electionguide.org/results.php?ID=949 (Letöltve: 2017. 08. 11.)
- Serbian Government Directory.* Forrás: www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=34128 (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Službeni nepotpuni rezultati državnog referenduma.* Forrás: www.izbori.hr/2012Referendum/rezultati/rezultati.html (Letöltve: 2012. 01. 23.)
- Statut Hrvatske demokratske stranke.* Forrás: www.hdz.hr/mi-smo/statut (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Statut Socijaldemokratske partije Hrvatske.* Forrás: www.sdp.hr/wp/wp-content/uploads/dokumentaci/statut-sdp.pdf (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Urad Vlade za Komuniciranje.* Forrás: www.ukom.gov.si/si/ (Letöltve: 2012. 08. 16.)
- Ured Predsjednika Vlade.* Forrás: <https://vlada.gov.hr/predsjednik-vlade-65/ured-predsjednika-vlade/87> (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Ustavni Sud Srbije.* Forrás: www.ustavni.sud.rs/page/view/107-100009/istorijat-suda (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Ustavni Sud Srbije.* Forrás: www.ustavni.sud.rs/page/view/162-100208/bilteni-suda (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Vlada.* Forrás: www.fpn.bg.ac.rs/osnovne-studije/politikolosko-odeljenje/druga-godina-studija/politicki-sistem-srbije/ (Letöltve: 2014. 03. 11.)
- Volitve.* Forrás: www.ds-rs.si/?q=o-drzavnem-svetu/volitve (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Zakonodajni postopek.* Forrás: www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/Zakonodajni-Postopek#1045 (Letöltve: 2012. 08. 10.)
- Zakonovadni postupak.* Forrás: www.sabor.hr/zakonodavni (Letöltve: 2012. 08. 10.)

Egyéb források

- Aleksandar Vučić.* Forrás: www.biografija.org/politika/aleksandar-vucic/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Andej Bajuk.* Forrás: www.mladina.si/95753/andrej-bajuk/ (Letöltve: 2012.08.25.)
- Antikorupcijska agencija.* Forrás: www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=216120 (Letöltve: 2012. 08. 29.)
- Anton Rop.* Forrás: www.politicalpast.com/Anton_Rop/ (Letöltve: 2012. 08. 25.)
- Biografija: Andrej Plenković, predsjednika HDZ-a.* Forrás: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/biografija-andrej-plenkovic--441540.html> (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Biografija: Zoran Milanović, predsjednika SDP-a.* Forrás: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/biografija-zoran-milanovic-predsjednik-sdp-a--413444.html> (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Biography.* Forrás: www2.gov.si/up-rs/2007-2012/turk-ang-arhiv.nsf/dokumentweb/Zivljenjepis?OpenDocument (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Biography.* Forrás: www.slobodan-milosevic.org/biography.htm (Letöltve: 2017. 08. 11.)
- Biography of Milan Kučan.* Forrás: www.bivsi-predsednik.si/up-rs/2002-2007/bp-mk.nsf/ostalo/Biography (Letöltve: 2017. 08. 11.)
- Boris Tadić.* Forrás: www.biografija.org/politika/boris-tadic/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Croatians vote against gay marriage.* Forrás: www.economist.com/blogs/easternapproaches/2013/12/croatia (Letöltve: 2017. 05. 16.)
- Člani Državne volilne komisije.* Forrás: www.dvk-rs.si/index.php/si/o-komisiji/clani-komisije (Letöltve: 2012. 08. 07.)

- Članovi i djela – O autoru.* Forrás: https://web.archive.org/web/20070627213301/http://www.hds.hr/member/clan_hr.htm?CODE=101 (Letöltve: 2017. 08. 11.)
- Devet lista prvi put na izborima.* Forrás: www.b92.net/info/izbori2012/vesti.php?yyy-y=2012&mm=04&dd=29&nav_id=604845 (Letöltve: 2012. 04. 29.)
- ELDR Member Parties.* Forrás: www.eldr.eu/en/members/political-parties (Letöltve: 2012. 09. 30.)
- EPP/Serbia.* Forrás: www.epp.eu/parties-and-partners/ (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- EU-csúcs: Szerbia tagjelölt lett.* Forrás: http://hvg.hu/vilag/20120302_Eucsucs_Szerbia_tagjelolt (Letöltve: 2012. 08. 06.)
- Európai Bizottság: a törvény veszélyezteti a jegybank önállóságát.* Forrás: www.vajma.info/cikk/szerbia/17087/Europai-Bizottsag-a-torveny-veszelyeztetni-a-jegybank-onallosagat.html (Letöltve: 2012. 08. 06.)
- Franjo Gregurić.* Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/franjo-greguric-18054 (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- HNS.* Forrás: www.hns.hr/povijest-hns-a/#1468840381223-39344712-7b32 (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- HNS/Statut.* Forrás: www.hns.hr/statut/ (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Hrvatski sud PRESUDIO: Ivo Sanader ide u zatvor na 4 i po godine, ali NE ODMAH.* Forrás: www.blic.rs/vesti/svet/hrvatski-sud-presudio-ivo-sanader-ide-u-zatvor-na-4-i-po-godine-ali-ne-odmah/p8slxvq (Letöltve: 2017. 08. 11.)
- Hrvoje Šarinić.* Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/hrvoje-sarinic-18230 (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- IDS/Program.* Forrás: www.ids-ddi.com/program/program/ (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Ivica Dačić.* Forrás: www.biografija.org/politika/ivica-dacic/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Ivo Josipović.* Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/ivo-josipovic-18255 (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Josip Manolić.* Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/josip-manolic-18259 (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Kdo je Alenka Bratušek, prva mandatarka v zgodovini države.* Forrás: www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/kdo-je-alenka-bratusek-prva-mandatarka-v-zgodovini-drzave (Letöltve: 2017. 08. 11.)
- Member Parties of Socialist Internacional.* Forrás: www.socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticlePageID=931 (Letöltve: 2012. 09. 30.)
- Milan Milutinovic biografia.* Forrás: www.novine.ca/arhiva/2003/21_01_03/you.html (Letöltve: 2012. 08. 25.)
- Mirko Cvetković.* Forrás: www.istinomer.rs/akter/45/Mirko-Cvetkovic (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Módosítottá alkotmányát Horvátország az EU-csatlakozás miatt.* Forrás: www.euractiv.hu (Letöltve: 2011. 11. 28.)
- Najprljavija kampanja do sada.* Forrás: www.b92.net/info/izbori2008/analize.php?nav_id=297784 (Letöltve: 2012. 08. 30.)
- Nikica Valentić.* Forrás: www.vecernji.hr/enciklopedija/nikica-valentic-18276 (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- PES member parties.* Forrás: www.pes.eu/oc/en/members/parties-map/ (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Pokrenimo Srbiju–Tomislav Nikolić.* Forrás: www.srbijaizbori.com/izborne-liste/pokrenimo-srbiju-tomislav-nikoli.html (Letöltve: 2014. 03. 05.)
- Slovenia rejects same-sex marriages in a referendum.* Forrás: www.reuters.com/article/us-slovenia-rights-idUSKBN0U30BS20151220 (Letöltve: 2017. 05. 16.)
- SPAIĆ, Tamara (2011): Partijsku knjizicu ima više od milion građana. Blic.rs, 2011. 12. 30.* Forrás: www.blic.rs/vesti/politika/partijsku-knjizicu-ima-vise-od-milion-gradana/196hbjq (Letöltve: 2015. 12. 17.)
- Szerbia választ.* Forrás: www.magyarsoz.rs/hu/2012_05_05/kozel-je-miro-cerar--344040.html (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Tko je Tihomir Orešković.* Forrás: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/biografija-tihomir-oreskovic-kandidat-za-mandatara--420841.html> (Letöltve: 2017. 05. 24.)

- Tomislav Nikolić – Biografija.* Forrás: www.predsednik.rs/predsednik/biografija (Letöltve: 2017. 05. 23.)
- Való Világ. A parlamenti képviselők nem akarnak ülésezni televíziós közvetítés nélkül.* Forrás: www.magyarso.rs/hu/2009_01_28/kozelet/5680/ (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Zlatko Mateša se kandidirao za predsjednika HOO-a.* Forrás: www.index.hr/sport/clanak/zlatko-matesa-se-kandidirao-za-predsjednika-hooa/405836.aspx (Letöltve: 2012. 04. 02.)
- Zoran Živković – Biografija.* Forrás: <http://poznati.info/zoran-zivkovic-biografija/> (Letöltve: 2012. 04. 02.)
- Življenjepis.* Forrás: www.up-rs.si/up-rs/uprs.nsf/objave/Zivljenjepis?OpenDocument (Letöltve: 2017. 05. 24.)
- Življenjepis.* Forrás: <http://predsjednica.hr/stranica/5/> (Letöltve: 2017. 05. 24.)

Mellékletek

1. melléklet

A posztjugoszláv térségben folyó alkotmányozások összehasonlítása

Népszavazással megerősítve	Parlamenti megerősítés által	Speciális módon elfogadva
Albánia (1998)	Horvátország (1990)	Bosznia-Hercegovina (1995) (Daytoni megállapodás 4. melléklete)
Szerbia (2006)	Szlovénia (1991)	
	Macedónia (2001)	
	Montenegró (2007)	
	Koszovó (2008)	

Forrás: a szerző munkája

2. melléklet
A régióbeli alkotmánybírók jellemzői

Ország	Alapítás éve	Tagok száma	Megbízatás ideje	Megválasztás módja
Szerbia	1963 (2006)	15	9 év	5 főt a parlament, 5 főt az államfő és 5 főt a Szerbiai Semmitörbőség*
Horvátország	1963 (1990)	13	8 év	Parlament választja.
Albánia	1992	9	9 év (3 évente 1/3-a rotálódik)	Parlament jóváhagyásával az államfő nevezi ki.
Montenegró	1963 (1992)	6	3 év	Államfő választja.
Bosznia-Hercegovina	1963 (1995)	9	5 év	4 főt a Föderáció, 2 főt a Szerb Köztársaság, 3 főt az Európai Emberi Jogok Bíróságának elnöke nevez ki.
Macedónia	1963 (1991)	9	9 év	Parlament választja.
Szlovénia	1963 (1991)	9	9 év	Parlament javaslatára az államfő nevezi ki.
Kosзовó	1963 (2001)	9	9 év	Államfő javaslatára a parlament választja.

Megjegyzés: *A Népképviselőház öt bírót a köztársasági elnök által javasolt 10 jelölt közül választ meg, a köztársasági elnök az Alkotmánybíróság öt bíróját a Népképviselőház által javasolt 10 jelölt közül nevezi ki, míg a Legfelsőbb Semmitörbőség általános értekezlete öt bírót az Igazságszolgáltatási Tanács és az Állami Ügyészeti Tanács együttes ülésén javasolt 10 jelölt közül választ. Minden előterjesztett jelöltlistáról megválasztott jelöltek közül egynek az autonóm tartományokból kell lennie.

Forrás: a szerző munkája

3. melléklet
A régióbeli ombudsmanok jellemzői

Ország	Létrehozatal ideje	Biztosok száma	Hatáskörök	Megbízatás módja/ideje	Megjegyzés
Albánia	1999	1	emberi jogok	5 évre parlament 3/5-e	Országos szint
Bosznia-Hercegovina	1996	3	gyermek jogok, nemzeti, vallási, egyéb kisebbségi jogok, gazdasági, szociális, kulturális jogok, politikai és polgári jogok, diszkrimináció elleni, szabadságvesztéssel sújtottak ügyei, fogyatékkal élők jogai	6 évre	Országos szint
Montenegró	2003	1+4 helyettes	emberi jogok	6 évre parlament többsége	Országos szint
Macedónia	1997	1+8 helyettes*	emberi jogok	8 évre parlament többsége	Országos szint
Kosзовó	2000	1+3 helyettes	emberi jogok	5 évre parlament többsége	Országos szint
Szlovénia	1993	1+4 helyettes	emberi jogok	6 évre parlament 2/3-a	Országos szint
Horvátország	1990	1+3 helyettes	emberi jogok	8 évre parlament többsége	Országos szint
	2007	1+4 helyettes	gyermek jogai, nemzeti kisebbségek jogai, esélyegyenlőség és fogyatékkal élők jogai, szabadságvesztéssel sújtottak ügyei	5 évre parlament többsége	Országos szint
Szerbia	2002	1+4 helyettes	u.a.	6 évre Vajdaság Képviselőházának 2/3-a	Tartományi szint
	2002	kb. 16 közszében	-	Községi Képviselő Testület többsége	Helyi önkormányzati szint

Megjegyzés: *2003-tól az országos ombudsman hat helyettese regionális képviselőket lát el (Tetovo, Kicevo, Stip, Strumica, Kumanovo, Bitola).

Forrás: a szerző munkája

4. melléklet
A főbb szerbiai parlamenti pártok főbb szervei 2012-ben

Párt	Legfelsőbb döntéshozó fórum	Tagság állandó képviselői szerve („kisparlament”)	Operatív irányító testület	Alelnökök	Vezető
SPS	Kongresszus	Főbizottság (327)	Országos Elnökség (12) Végrehajtó Bizottság (36) Ellenőrző Bizottság	Alelnökök (3) Elnökkhelyettes (1)	Elnök
DS	Országos küldöttgyűlés (parlament)	Országos Választmány Főbizottság	Országos Elnökség Vezetőség (4) Végrehajtó Bizottság Ellenőrző Bizottság (5) Politikai Tanács	Alelnök (4) Elnökkhelyettes (1)	Elnök
DSS	Országos küldöttgyűlés (parlament) (600)	Főbizottság (194)	Országos Elnökség Végrehajtó Bizottság (19) Tanács (21) Politikai Tanács (20) Gazdasági Tanács (16)	Alelnökök (7)	Elnök
SNS	Országos küldöttgyűlés (parlament) (2500)	Főbizottság (300)	Országos Elnökség (20) Végrehajtó Bizottság Felügyelő Bizottság (4)	Alelnök (4) Elnökkhelyettes (1)	Elnök
SRS	Hazafias Kongresszus	Központi Hazafias Bizottság (101)	Központi Titkárság (8) Általános főtitkár (1) Főtitkár helyettesek (2) Végrehajtó Bizottság	Alelnök (1) Elnökkhelyettes (4)	Elnök
G17 Plus	Közgyűlés	Főbizottság	Országos Elnökség (17) Végrehajtó Bizottság (34) Felügyelő Bizottság (6)	Alelnök	Elnök
LDP	Országos küldöttgyűlés (parlament)	Főbizottság	Országos Elnökség (21) Politikai Tanács (27)	Alelnök (3) Elnökkhelyettes (1)	Elnök
VMSZ	Közgyűlés (250)	Tanács (45)	Országos Elnökség (17) Országos Választmány Felügyelő Bizottság (5)	Alelnök (4+1)	Elnök

Forrás: a pártok alapszabályai alapján a szerző munkája

5. melléklet
A főbb horvát parlamenti pártok főbb szervei 2012-ben

Párt	Legfelsőbb döntéshozó fórum	Tagság, állandó képvisleti szerve („kisparlament”)	Operatív irányító testület	Alelnökök	Vezető
HL	Parlament	Nemzeti Tanács (63)	Országos Elnökség (11), Központi Igazgatóság (22), Statutium Bizottság (5), Felügyelő Bizottság (5), Etikai Bizottság (5)	Elnökhelyettes (2) Alelnök (4)	Elnök
SDP	Kongresszus	Főbizottság (103)	Országos Elnökség (13), Felügyelő Bizottság, Központi Tanács	Alelnök (4)	Elnök
HSU	Parlament	Központi Bizottság (30)	Országos Elnökség (11), Felügyelő Bizottság (5)	Alelnök (2)	Elnök
HDZ	Közgyűlés	Központi Bizottság	Országos Elnökség (25), Felügyelő Bizottság, Etikai Bizottság	Elnökhelyettes (1), Alelnök (6)	Elnök
HNS	Parlament	Központi Bizottság, Regionális Tanácsok	Országos Elnökség (19), Felügyelő Bizottság (5), Etikai Bizottság (10)	Alelnök (2)	Elnök
SDSS	Központi Parlament (207)	Központi Bizottság (53)	Országos Elnökség (6), Központi Igazgatóság (14), Felügyelő Bizottság (3), Etikai Bizottság (5)	Alelnök (3)	Elnök
IDS	Parlament	<i>Sabor</i>	Országos Tanács, Országos Elnökség (9), Felügyelő Bizottság	Alelnök (5)	Elnök
HDSSB	<i>Sabor</i>	Központi Bizottság (119)	Országos Elnökség (5), Központi Igazgatóság (29), Felügyelő Bizottság (5), Etikai Bizottság (3–3)	Elnökhelyettes (1), Alelnök (4)	Elnök
HSS	Központi Parlament (1 026)	Központi Bizottság (95)	Országos Elnökség (28), Kihívított Elnökség (41), Felügyelő Bizottság (5), Etikai Bizottság (5)	Alelnök (5)	Elnök

Forrás: a pártok alapszabályai alapján a szerző munkája

6. melléklet
A főbb szlovén parlamenti pártok főbb szervei 2012-ben

Párt	Legfelsőbb döntéshozó fórum	Tagság állandó képviseleti szerve („kisparlament”)	Operatív irányító testület	Alelnökök	Vezető
SD	Kongresszus	Konferencia, Tanácsai Fórum (283), Megyei Fórum (41)	Országos Elnökség (37), Párttanács (18), Felügyelő Bizottság (7)	Alelnök (2)	Elnök
SDS	Kongresszus	Párttanács (40)	Végrehajtó Bizottság, Szakértői Tanács, Felügyelő Bizottság (5)	Alelnök (2)	Elnök
PS	Kongresszus	Párttanács (19)	Végrehajtó Bizottság (10), Felügyelő Bizottság (3)	Alelnök (3)	Elnök
DeSUS	Kongresszus	Párttanács (40)	Végrehajtó Bizottság (19), Felügyelő Bizottság (5)	Alelnök (3)	Elnök
NSi	Kongresszus	Párttanács	Végrehajtó Bizottság (17), Felügyelő Bizottság (5), Etikai Bizottság (5)	Alelnök (4)	Elnök
SLS	Kongresszus	Végrehajtó Bizottság (21)	Központi Bizottság (8), Felügyelő Bizottság (5), Etikai Bizottság	Alelnök (3)	Elnök
DLGV	Kongresszus	Párttanács (26)	Végrehajtó Bizottság (6), Szakértői Tanács, Szakértői Bizottság, Felügyelő Bizottság (3), Etikai Bizottság (3)	Alelnök (2)	Elnök

Forrás: a pártok alapszabályai alapján a szerző munkája

7. melléklet
A régióbeli parlamentek jellemzői

Ország	Kamarák száma	Elnevezés	Képviselők száma	Megválasztás módja	Mandátum ideje	Bejutási küszöb (%)
Szerbia	egy kamarás	Népképviselőház	250	arányos v. r.	4	5
Horvátország	egy kamarás	Sabor	151	arányos v. r.	4	5
Szlovénia	asszimmetrikus két kamarás	Képviselőház	90	arányos v. r.	4	4
		Államtanács	40	elektori testület	5	–
Bosznia-Hercegovina	két kamarás	Képviselőház	42	arányos v. r.	4	–
		Népek Háza	15	delegálás	4	–
Montenegró	egy kamarás	Parlament	81	arányos v. r.	4	–
Kosзовó	egy kamarás	Parlament	120	választás, delegálás	4	–
Albánia	egy kamarás	Parlament	140	arányos v. r.	4	3 (5)
Macedónia	egy kamarás	Parlament	120	arányos v. r.	4	–

Forrás: a szerző munkája

8. melléklet
Szerbiai parlamenti tisztségviselők (2001–2016)

Tisztség	2001–2003	2004–2007	2007–2008	2008–2012	2012–2014	2014–2016	2016–
Elnök	Dragan Maršićanin (DSS)(2001) Nataša Mičić (GSS) (2002–2004)	Dragan Maršićanin (DSS) (2004. febr. – márc.) Predrag Marković (G17 Plus)	Tomislav Nikolić (SRS) (2007, 5 nap) Oliver Dulić (DS)	Slavica Đukić-Dejanović (SPS)	Nebojša Stefanović (SNS)	Maja Gojković (SNS)	Maja Gojković (SNS)
Alelnökök	Gordana Čomić (DS) Nataša Mičić (GSS) (2001) Rodoljub Šabić (Szocijaldemokracija) Ljubiša Maravić (SPS)	Predrag Marković (G17 Plus) (2004) Vojislav Mihajlović (SPO) Gordana Pop-Lazić (SRS) Stefan Zankov (SRS) Zoran Anđelković (SPS)	Aleksandar Vučić (SRS) Miloš Aigrudić (DSS) Ivica Dačić (SPS) Nataša Jovanović (SRS) Milutin Mrkonjić (SPS) Radojko Obradović (DSS)	Nataša Jovanović (SRS) Nikola Novaković (G17 Plus) Radojko Obradović (DSS) Gordana Čomić (DS) Božidar Delić (SNS) Judita Popović (LDP)	Konstantin Arsenović (PUPS) Vesna Kovač (URS) Žarko Korać (LDP) Nenad Popović (DSS) Gordana Čomić (DS)	Arsić Veroljub (SNS) Bečić Igor (SNS) Konstantin Arsenović (PUPS) Gordana Čomić (DS) Ninoslav Stojadinović (NDS) Marinković Vladimir (SPS)	Konstantin Arsenović (PUPS) Arsić Veroljub (SNS) Marinković Vladimir (SPS) Đorđe Milićević (SPS) Vjerica Radeta (SRS) Gordana Čomić (DS)
Titkár	Gergije Marić	Marko Damilović	Veljko Ođalović	Jana Ljubičić	Svetislava Bulajić		

Forrás: a szerző munkája

9. melléklet
A horvát parlamenti tisztségviselők (1990–2016)

Tisztség	1990–1992	1992–1995	1995–2000	2000–2003	2003–2008	2008–2011	2011–2015	2015–2016	2016–
Elnök	Žarko Domljan (HDZ)	Stjepan Mesić (HDZ) (1992–1994) Nedjeljko Mihanović (HDZ) (1994–1995)	Vlatko Pavletić (HDZ)	Zlatko Tomčić (HSS)	Vladimir Šeks (HDZ)	Luka Bebić (HDZ)	Boris Šprem (SDP) Josip Leko (SDP) (2012–)	Željko Reiner (HDZ)	Božo Petrov (MOST)
Alelnökök	n. a.	n. a.	n. a.	Ivica Kostović (HDZ) Vlatko Pavletić (HDZ)	Luka Bebić (HDZ) Darko Milinović (HDZ) Đurđa Adlešić (HSLŠ) Mato Arlović (SDP) Vesna Pusić (HNS)	Vladimir Šeks (HDZ) Ivan Jarnjak (HDZ) Josip Friščić (HSS) Željka Antunović (SDP) Neven Mimica (SDP)	Josip Leko (SDP) (2011–2012) Nenad Stazić (SDP) Milorad Batinić (HNS) Jadranka Kosor (HDZ) (2011–2012) Vladimir Šeks (HDZ) (2011–2012) Željko Reiner (HDZ) (2012–) Tomislav Čuijak (HDZ) (2012–) Dragica Zgrebec (SDP) (2012–)	Ante Sanader (HDZ) Ivan Tepes (HSP-AS) Robert Podolnjak (MOST)	Milijan Brkić (HDZ) Gordan Jandroković (HDZ) Željko Reiner (HDZ) Milanka Opačić (SDP) Ivan Vrdoljak (HNS)

Forrás: a szerző munkája

10. melléklet
A szlovén Képviselőház tisztségviselői (1992–2016)

Tisztség	1992–1996	1996–2000	2000–2004	2004–2008	2008–2011	2011–2014	2014–
Elnök	Herman Rigelnik (LDS) (1992–1994) Jozes Škoič (LDS) (1994–1996)	Janez Podobnik (SLS)	Borut Pahor (ZLSD) (2004–2004) Feri Horvat (ZLSD) (2004)	France Cukjati (SDS)	Pavel Gantar (Zares) (2008–2011) Ljubo Germič (LDS) (2011)	Gregor Virant (DL)	Milan Brglez (SMC)
Alnölkök	Miroslav Mozetič (SKD) Lev Kreft (ZL) Vladimir Topler (Zeleni Slovenije) (1993–1996)	Zoran Thaler (LDS) (1996–1997) Borut Pahor (ZLSD) (1996–1997) Helena Hren Vencelj (SLS–SKD) (1996–1997) Andrej Gelencser (LDS) (1997–2000) Miroslav Luci (SDS) (1997–2000) Eda Okretič–Salmitič (DeSUS) (1997–2000)	Mihael Brejc (SDS) Anton Delak (DeSUS) (2000–2002) Irma Pavlinič Krebs (LDS) Valentin Pohorec (DeSUS) (2002–2004)	Vasja Klavora (DeSUS) Sašo Peče (SNS) Marko Pavliha (LDS) (2004–2007)	France Cukjati (SDS) Vasja Klavora (DeSUS) Miran Potič (SD)	Ljudmila Novak (NSI) (2011–2012) Jakob Presčnik (SLS) (2011–2012) Renata Brunskole (PS) (2012–2014) Romana Tomc (SDS) (2012–2014)	Janko Veber (SD) (2014) Andreja Katič (SD) (2014–2015) Bojana Muršič (SD) (2015–) Primož Hainz (DeSUS)

Forrás: a szerző munkája

11. melléklet
Állandó bizottságok a parlamentekben (2016)

	Szerbia		Horvátország		Szlovénia	
	Bizottság neve	Tagok száma	Bizottság neve	Tagok száma	Bizottság neve	Tagok száma
1.	Intéző, Költségvetési és Mandátumvizsgáló Bizottság	17	Alkotmányügyi, Hárszabályi és Politikairendszer-ügyi Bizottság	11	Alkotmányügyi Bizottság	19
2.	Alkotmányügyi és Jogalkotási Bizottság	17	Jogalkotási Bizottság	10	Eljárásügyi Bizottság	11
3.	Európai Integrációs Bizottság	17	Európa-ügyi Bizottság	12	Európai Unió Bizottság	15
4.	Külsügyi Bizottság	17	Külsügyi Bizottság	10	Külsügyi Bizottság	17
5.	Biztonsági Szolgálatok Ellenőrzése Bizottság	9	Belügyi és Nemzetbiztonsági Bizottság	11	Hírszerzési és Biztonsági Szolgálatok Felügyelete Bizottság	9
6.	Védelmi és Belügyi Bizottság	17	Védelmi Bizottság	10	Védelmi Bizottság	13
7.	Pénzügyi, Állami Költségvetési és Állami Kiadások Ellenőrzése Bizottság	17	Pénzügyi és Költségvetési Bizottság	10	Pénzügyi és Monetáris Politikai Bizottság	21
8.	Gazdasági, Regionális Fejlesztési, Kereskedelmi, Turisztikai és Energetikai Bizottság	17	Gazdasági Bizottság	9	Gazdasági Bizottság	17
9.	Pénzügyi, Állami Költségvetési és Állami Kiadások Ellenőrzése Bizottság	17	Turisztikai Bizottság	12	Államháztartás-ellenőrzési Bizottság	8

	Szerbia		Horvátország		Szlovénia	
	Bizottság neve	Tagok száma	Bizottság neve	Tagok száma	Bizottság neve	Tagok száma
10.	Emberi és Kisebbségi Jogok, Esélyegyenlőségi Bizottság	17	Emberi Jogi és Nemzeti Kisebbségi Bizottság	14	Nemzeti Közösségek Bizottság	9
11.	Igazságügyi, Közigazgatási és Helyi Önkormányzati Bizottság	17	Igazságügyi Bizottság	12	Igazságügyi Bizottság	17
12.	Munkügyi, Szociális, Társadalmi Integráció és Segénységokkentes-ügyi Bizottság	17	Munkügyi és Szociális Partnerség Bizottság	12	Munka, Család és Szociális Bizottság	17
13.	Egészségügyi és Családügyi Bizottság	17	Egészségügyi és Szociálpolitikai Bizottság	11	Egészségügyi Bizottság	17
14.	Területrendezés, Közlekedés, Infrastruktúra és Távközlési Bizottság	17	Család-, Ifjúság- és Sportügyi Bizottság	11	Infrastrukturális, Környezetvédelmi és Területrendezési Bizottság	17
15.	Diaszpóra Bizottság	17	Diaszpóra Bizottság	11	Diaszpóra	11
16.	Koszovó és Metohija Bizottság	17	Háborús Veteránügyi Bizottság	9	Mandátumvizsgáló Bizottság	19
17.	Kulturális és Tájékoztatási Bizottság	17	Építési és Tervezési Bizottság	11	Kulturális Bizottság	15
18.	Környezetvédelmi Bizottság	17	Környezetvédelmi Bizottság	11	Belső, Közigazgatási és Helyi Önkormányzati Bizottság	19
19.	Oktatási, Tudományügyi, Technológiai Fejlesztési és Információs Társadalmi Bizottság	17	Oktatási, Tudományügyi és Kulturális Bizottság	12	Oktatási, Tudomány-, Ifjúság- és Sportügyi Bizottság	17
20.	Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízgazdálkodási Bizottság	17	Mezőgazdasági Bizottság	12	Mezőgazdasági, Erdészeti és Élelmiszerügyi Bizottság	17

	Szerbia		Horvátország		Szlovénia	
	Bizottság neve	Tagok száma	Bizottság neve	Tagok száma	Bizottság neve	Tagok száma
21.	-	-	Regionális Fejlesztési és Európai Alapok Bizottság	12	Petições, Emberi Jogi és Esélyegyenlőségi Bizottság	11
22.	-	-	Tengerészeti, Közlekedési és Infrastrukturális Bizottság	12	A szlovén bankrendszerben történt visszaélések fellárását végző vizsgálóbizottság	14
23.	-	-	Választási, Kinevezési és Igazgatási Bizottság	12	Vizsgálóbizottság a Šoštanjji Héberőmű tervezésében történt politikai felelősség megállapítása céljából	14
24.	-	-	Petições és Panasztügyi Bizottság	10	-	-
25.	-	-	Parlamentközi Együttműködési Bizottság	11	-	-
26.	-	-	Tájékoztatási, Információs és Médiaügyi Bizottság	13	-	-
27.	-	-	Esélyegyenlőségi Bizottság	12	-	-
28.	-	-	Helyi és Regionális Önkormányzati Bizottság	11	-	-
29.	-	-	Mandátumvizsgáló Bizottság	7	-	-

Forrás: a szakirodalom alapján a szerző munkája¹

¹ Odbori. Forrás: www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/sastav/radna-tela/odbori.895.html (Letöltve: 2016. 02. 04.); Hrvatski sabor, Radnja tjela. Forrás: www.sabor.hr/odbori (Letöltve: 2016. 02. 04.); O Državnem zvoru. Kdo je kdo? Delovna telesa. Forrás: www.dz-rs.si/wps/portal/en/Home/ODrzavnemZboru/KdoJeKdo/DelovnaTelesa/!ut/p/z/1/04_Sj9CPykssy0xPLMmZ0vMAf1jo8zrVt39gy2dDB0NLAYayDM0yMjF19gUyDbWdyekIAoobYADOBtroF-SGKgIAKb8z5AII/dz/d5/L2dBISEZ0FBIS9nQSEh/ (Letöltve: 2016. 02. 04.)

12. melléklet
A szerbiai parlamenti képviselőcsoportok pártionként, a tagok száma, a frakcióvezetők és helyetteseik (2004–2016)

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
2004–2007	DS	37	Boris Tadić	Goran Svilanović
	G17 Plus	34	Goran Paunović	Ksenija Milivojević
	DSS	53	Dejan Mihajlov,	Branislav Ristivojević
	NS-SPO	22	Vuk Drašković (SPO)	Velimir Ilić (NS)
	SPS	22	Ivica Dačić,	Žarko Obradović
	SRS	82	Tomislav Nikolić	Alexandar Vučić
	Összesen	250	–	–
	DS	64	Dušan Petrović	Milan Marković,
G17 Plus	19	Mladen Dinkić	Verica Kalanović	
DSS-NS	47	Miloš Aligrudić (DSS)	Miroslav Markčević (NS)	
LDP	15	Čedomir Jovanović	Nenad Milić	
SPS	16	Ivica Dačić	Žarko Obradović	
SRS	81	Tomislav Nikolić	Alexandar Vučić	
VMSZ–LZS	5	Pásztor Bálint (VMSZ)	Bajram Omeragić (LZS)	
Független	3	–	–	
Összesen	250	–	–	
ZES	78	Nada Kolumđžija (DS)	Alexandra Jerkov (LSV)	
G17 Plus	24	Suzana Grubješić	Vlajko Stanić	
DSS	21	Miloš Aligrudić	Radoljko Obradović	
LDP	12	Čedomir Jovanović	–	
SPS–JS	15	Branko Ružić (SPS)	Draga Marković-Palma (JS)	

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes	
2008–2012	SRS	77	Tomislav Nikolić (2008. 06. 11. – 2008. 09. 06.)	Dragan Todorović (2008. 06. 11. – 2008. 09. 06.)	
		56	Dragan Todorović (2008. 09. 06. –)	Goordana Pop-Lazić (2008. 09. 06. –)	
	NS	9	Velimir Ilić	Miroslav Markićević	
	SNS*	21	Tomislav Nikolić (2008. 09. 06. –)	–	
	PUPS	5	Momo Čolaković	Konstantin Arsenović	
	Kisebbségi	7	Pásztor Bálint (VMSZ)	Bajram Omeragić (LZS)	
	Független	2	–	–	
	Összesen	250	–	–	
	SNS	65	Jorgovanka Tabaković	–	
	DS	51	Dragoljub Mićunović	Balša Božović	
SPS	25	Branko Ružić	Đorđe Milićević		
DSS	21	Slobodan Samardžić	Jovan Palalić		
URS	15	Vladimir Ilić	Slavica Saveljić		
LDP	14	Čedomir Jovanović	Nenad Milić		
PUPS	12	Milan Krkobabić	Milorad Stosić		
SDS	9	Milorad Mijatović	Vesna Milekić		
NS	8	Miroslav Markićević	–		
JS	7	Dragan Marković	Petar Petrović		
LSV	5	Nenad Čanak	Aleksandra Jerkov		
NP	5	Maja Gojković	Enis Imamović		
VMSZ	5	Pásztor Bálint	Varga László		
SPO–DHSS	5	Aleksandar Jugović	Olģica Batić		
Független	3	–	–		
Összesen	250	–	–		
2012–2014	SRS	77	Tomislav Nikolić (2008. 06. 11. – 2008. 09. 06.)	Dragan Todorović (2008. 06. 11. – 2008. 09. 06.)	
		56	Dragan Todorović (2008. 09. 06. –)	Goordana Pop-Lazić (2008. 09. 06. –)	
		NS	9	Velimir Ilić	Miroslav Markićević
		SNS*	21	Tomislav Nikolić (2008. 09. 06. –)	–
		PUPS	5	Momo Čolaković	Konstantin Arsenović
		Kisebbségi	7	Pásztor Bálint (VMSZ)	Bajram Omeragić (LZS)
		Független	2	–	–
		Összesen	250	–	–
		SNS	65	Jorgovanka Tabaković	–
		DS	51	Dragoljub Mićunović	Balša Božović
SPS	25	Branko Ružić	Đorđe Milićević		
DSS	21	Slobodan Samardžić	Jovan Palalić		
URS	15	Vladimir Ilić	Slavica Saveljić		
LDP	14	Čedomir Jovanović	Nenad Milić		
PUPS	12	Milan Krkobabić	Milorad Stosić		
SDS	9	Milorad Mijatović	Vesna Milekić		
NS	8	Miroslav Markićević	–		
JS	7	Dragan Marković	Petar Petrović		
LSV	5	Nenad Čanak	Aleksandra Jerkov		
NP	5	Maja Gojković	Enis Imamović		
VMSZ	5	Pásztor Bálint	Varga László		
SPO–DHSS	5	Aleksandar Jugović	Olģica Batić		
Független	3	–	–		
Összesen	250	–	–		

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
2014–2016	SNS	135	Zoran Babić	Aleksandar Martinović
	SPS	25	Dorđe Milićević	Nedo Jovanović
	DS	14	Nataša Vučković	Dejan Nikolić
	PUPS	12	Milan Kikobabić	Konstantin Arsenović
	NDS	11	Marko Đurišić	Aleksandar Senić
	SDPS	10	Milorad Mijatović	Milena Bićanin
	JS	7	Dragan Marković	Petar Petrović
	LSV	6	Nenad Čanak	Bojan Kostreš Bojan
	NS	6	Miroslav Markičević	Dubročka Filipovski
	VMSZ	6	Pásztor Bálint	Kovács Elvira
	SPO–DHSS	6	Aleksandar Jugović	Oljica Batić
	SDA Sandžak –PDD	5	Sulejman Ugljanin	Riza Halimi
	Független	7	–	–
	Összesen	250	–	–

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
2010–	SNS	102	Aleksandar Martinović	Vladimir Orlić
	SRS	22	Vojislav Šešelj	Nemanja Šarović
	SPS	22	Đorđe Milićević	Nedo Jovanović
	DS	15	Goran Čirić	Balša Božović
	Elég volt	13	Saša Radulović	Aleksandar Števanović
	SDPS	10	Milorad Mijatović	Milena Bićanin
	LDS–LSV –SDA Sanžak	9	Jovan Čedomir	Enis Imamović
	PUPS	9	Mira Petrović	Borislav Kovacević
	Dveri	7	Bosko Obradović	Srdan Nogo
	JS	6	Dragan Marković	Petrović Petar
	VMSZ-PDD	5	Pásztor Bálint	Fatimir Hasani
	NS–PSS	5	Sanda Rašković Ivić	Miroslav Markičević
	SDP–NPS	5	Marko Đurišić	Miroslav Aleksić
	PS–NSS–USS	5	Đorđe Komlenski	Marijan Ristićević
	Független	15	–	–
	Összesen	250	–	–

Megjegyzés: A táblázat a parlament alakuló ülésén bejelentettek neveit tartalmazza.

* 2008. szeptember 06-án Tomislav Nikolić és 20 képviselői társa kilépett a Szerb Radikális Pártból, és megalakította a Hajrá, Szerbia! frakciót.

Forrás: a szerző munkája

13. melléklet
A horvát parlamenti képviselőcsoportok pártonként, a tagok száma, a frakcióvezetők és helyetteseik (2000–2016)

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
2000–2003	SDP	43	Mato Arlović	–
	HDZ	33	Vladimir Šeks	–
	DC	2	Vesna Škare-Ožbolt	–
	HSS	15	Luka Trconić	–
	HSLŠ	14	Joško Kontić	–
	LIBRA	9	Ivo Škrabalo	–
	HNS-PGS-SBHS	5	Vesna Pusić	–
	HSP-HKDU	5	Anto Đapić	–
	HB	5	Ivić Pašalić	–
	HIP	4	Dario Vučić	–
	IDS	4	Damir Kajin	–
	LS	4	Borislav Graļnjuk	–
	Kisebbség	5	Szántó Tibor	–
	HDZ	63	Luka Bebić	Marija Bajt, Ivan Jarnjak, Mario Zubović
	SDP	32	Milanka Opačić	Ivo Josipović, Slavko Limić
2003–2007	HSS	9	Željko Pecek	Željko Ledinski
	HSLŠ	3	Zlatko Kramarić	–
	HSP	5	Anto Đapić	Ruža Tomašić
	IDS	4	Damir Kajin	–
	PGS-SBHS-MDS	4	Viliam Herman	Nikola Ivanis
	SDSS	3	Vojislav Stanimirović	Ratko Gajica
	HSU	3	Stivano Hrelja	Dragutin Pukleš
	HSDSSB	3	Branimir Glavaš	Vladimir Šišljagić
	Kisebbségi	8	Zdenka Čuhnil	–

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
2008–2011	HDZ	66	Andrija Hebrang	Kunoslav Markovinović, Frano Matušić, Ivanka Rokсандić
	SDP	56	Zoran Milanović	Ingrid Antičević Marinović, Slavko Linić, Milanka Opačić, Nenead Stazić
	HNS	7	Vesna Pusić	Zlatko Koračević
	HSS	6	Stanko Grčić	Zdravko Kelić
	HDSSB	4	Dinko Burić	Ivan Drmić
	HLSL-HSU	3	Ivan Čehok	–
	IDS	3	Damir Kajin	–
	SDSS*	3	Mile Horvat	Ratko Gajica
	Kisebbség	5	Soja Dénes	Furio Radin
	Független frakció	3	Đurđa Adlešić	Ivan Čehok
	SDP	60	Igor Dragovan	Šime Lučini, Dragica Zgrebec.
	2011–2015	HDZ	46	Tomislav Karamarko
HNS		15	Jozo Radoš	Nada Turina-Durić
HDSSB		7	Dinko Burić	Ivan Drmić
HL		6	Dragutin Lesar	–
HSU		4	Silvano Hrelja	Željko Šemper
IDS		3	Damir Kajin	–
SDSS		3	Vojislav Stanimirović	Jovo Vuković
Kisebbség		8	Nedžad Hodžić (BDSH)	Furio Radin (–)
Független		3	Ivan Grubišić (–)	Jakša Baloević (–)

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
2015–2016	HDZ	54	Ivan Šuker	Gordian Jandroković, Davorin Mlakar, Josipa Rimac
	SDP	42	Zoran Milanović	Nenad Stazić, Dragica Zgrebec
	MOST	14	Ivan Kovačić	Jasna Matulić, Ines Strenjca-Linić
	HNS	10	Milorad Batinić	–
	Milan Bandić 365, függ. (LPE, VB)	4	Mirodrag Demo	Vladimir Blek
	IDS, függ.(FR)	4	Giovanni Sponza	–
	HLS-BUZ	4	Dario Hrebak	Milivoj Špika
	HSP-AS	3	Ivan Tepsuš	–
	HL	3	Nnsi Tireli	–
	SDSS-Reformisták	3	Milorad Pupac	Radimir Čačić
	HSU, függ (SP)	3	Silvano Hrelja	Stipe Petrina
	HRID, függ (JS)	3	Irena Petrijevićanin-Vukšanović	–
	Kisebbség	6	Juhász Sándor	Furio Radin
	Független	4	–	–
2016–	HDZ	58	Branko Bačić	Dražen Bošnjaković, Branka Juričev-Martinčev, Drago Prgomet
	SDP	37	Anton Bauk	Sabina Glasovac, Gordian Maras
	MOST	15	Miroslav Šimić	Nikola Grmoja, Ivana Ninčević-Lesandrić
	HNS-HSU	11	Milorad Batinić	Goran Beus Richemberg, Silvano Hrelja
	HSS	5	Krešo Beljak	Ana-Marija Petrin, Davor Vlaović
	SRS-SMSH-Reformisták	5	Kažimir Varda	Darinko Dumbović
	HDS-HSLS-HDSSB	4	Branko Hrg	Darinko Kosor
	ZZ-SNAGA	4	Vilbor Sinić	Ivan Pernar
	IDS-PGS-LR	4	Giovanni Sponza	–
	PH	3	Ivica Mišić	–
	SDSS	3	Milorad Pupac	Mile Horvat
	Kisebbség	8	Vladimir Blek	Jankovics Robert, Veljko Kajtazi

Megjegyzés: A táblázat a parlament alakuló ülésén bejelentettek neveit tartalmazza.

Forrás: a szerző munkája

14. melléklet
A szlovén Képviseleti ház képviselőcsoportjai párttonként, a tagok száma, a frakcióvezetők és helyetteseik (1992–2016)

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
1992–1996	LDS	22	n. a.	n. a.
	SKD	15	n. a.	n. a.
	ZL	14	n. a.	n. a.
	SNS	12	n. a.	n. a.
	SLS	10	n. a.	n. a.
	SD–DS	6	n. a.	n. a.
	ZS	5	n. a.	n. a.
	SDS	4	n. a.	n. a.
	NS	2	n. a.	n. a.
	LDS	25	n. a.	n. a.
1996–2000	LDS	19	n. a.	n. a.
	SDS	16	n. a.	n. a.
	SKD	10	n. a.	n. a.
	ZLSD	9	n. a.	n. a.
	DeSUS	5	n. a.	n. a.
	SNS	4	n. a.	n. a.
	NS	2	n. a.	n. a.
	LDS	34	Anton Andrelič	Jazen Kopacá, Lucija Čok, Igor Bavčar, Dimitrij Rupla, Anton Rop
	SDS	14	Janez Janša	–
	ZLSD	11	Miran Potrč	–
2000–2004	SLS–SKD	9	Janez Podobnik (SLS)	–
	NSi	8	Andrej Bajuk	–
	DeSUS	4	Ivan Kebrič	–
	SNS	4	Zmago Jelincič	–
	SMS	4	Peter Levčič	–
	NS	2	–	–

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
2004–2008	SDS	29	n. a.	n. a.
	LDS	23	n. a.	n. a.
	ZLSD	10	n. a.	n. a.
	NSi	9	n. a.	n. a.
	SLS	7	n. a.	n. a.
	SNS	6	n. a.	n. a.
	DeSUS	4	n. a.	n. a.
	NS	2	n. a.	n. a.
	SD	29	Bojan Kontić	Samo Devk, Melita Župevc
	SDS	28	Jože Tanko	Alenka Jeraj, Rudolf Petan
2008–2011	Zares	9	Cvetka Zalokar Oražem	Franci Kek
	DeSUS	7	Franc Žnidaršič	Anton Urh
	LDS	5	Borut Sajovic	Ljubo Germitič
	SLS	5	Jakob Presičnik	Franc Bogovič
	SNS	5	Zmago Jelincič Plemeniti	Srečko Prijatelj
	NS	2	–	–
	PS	28	Möderdorfer Jani	Dimitrovski Maja
	SDS	26	Tanko Jože	Napast Janja, Znidar Ljubo
	SD	10	Veber Janko	Potrada Majda
	DLGV	7	Branisej Rihard	Hočevar Katarina
2011–2014	SLS	6	Prevc Mihael	Ribič Janez
	DeSUS	5	Jurša Franc	Hršak Ivan
	NSi	4	Tonin Matej	Dimić Iva
	NS	2	–	–
	Kisebbség (IMNS)	2	–	–

Ciklus	Név	Tagok száma	Frakcióvezető	Frakcióvezető-helyettes
2014–	SMC	35	Kustec Lipicer Simona	Kozlovič Lijana, Verbič Dušan
	SDS	21	Tanko Jože	Godec Jelka, Logar Anže
	DeSUS	11	Jurša Franc	Jenko Jana
	SD	6	Han Matjaž	Škoberne Jan
	ZL	6	Mesec Luka	Tašner Vátovec Matej
	NSi	5	Tonin Matej	Novak Ljudmila
	Függetlenek Frakciója	3	Dobovčák Bojan	Bratušek Alenka
	Kisebbség (IMNS)	2	Göncz László	–
	Független	1	–	–

Megjegyzés: A táblázat a parlament alakuló ülésén bejelentett nevet tartalmazza.

Forrás: a szerző munkája

15. melléklet
A régió kormányzatok jellemzői (2016. 12. 31.)

Ország	Kormányforma	Megbízatási idő	Kormánytagok (helyettesek) száma	Miniszterelnök (megválasztás éve)
Szerbia	parlamentáris	4 év	20 tag (1 min. elnök-helyettes, 3 alelnök)	Aleksander Vučić, 2014– (SNS)
Horvátország	parlamentáris	4 év	24 tag (4 alelnök)	Andrej Plenković, 2016– (HDZ)
Szlovénia	parlamentáris	4 év	20 tag (3 alelnök)	Miro Cerar, 2014– (MCP)
Bosznia-Hercegovina	félelnöki	4 év	10 tag (2 alelnök)	Denis Zvizdić, 2015– (SDA)
Montenegró	félelnöki	4 év	21 tag (3 alelnök)	Duško Marković, 2016– (DPS)
Kosзовó	parlamentáris	4 év	25 tag 21 tag (1 alelnök) (1 első min. elnök-helyettes, 2 alelnök)	Isa Mustafa, 2014– (LDK)
Albánia	parlamentáris	4 év	21 tag (1 alelnök)	Edi Rama, 2013– (PS)
Macedónia	parlamentáris	4 év	26 tag (6 alelnök)	Emil Dimitrijević, 2016– (szakértői kormány)

Forrás: a szerző munkája

16. melléklet
A Dindić- és a Živković-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Zoran Đinđić (–2003. 03. 12.) Zoran Živković (2003. 03. 18. –)	DS DS	Filozófus (E) Közgazdász (E)	1952 1960	F F
	Alelnök	Dušan Mihajlović	ND	–	–	–
		Nébojša Čović (– 2003. 03. 17.)	DA	Gépészmérnök (E)	1958	F
		Žarko Korać	SDU	Pszichológus (E)	1947	F
		Kasza József	VMSZ	Közgazdász (E)	1945	F
		Momčilo Perišić (– 2002. 04. 01.)	PDS	Katonai Akadémia (E)	1944	F
		Aleksandar Pravdić (– 2001. 08. 31.)	DSS	Közgazdász (E)	1959	F
		Vuk Obradović (– 2001. 12. 12.)	SDP	Katonai Akadémia (E)	1947	F
		Žarko Korać (– 2003. 03. 18.)	SDU	Pszichológus (E)	1947	F
		Miodrag Isakov (2002. 06. 13. –)	Vajdasági Reformerek	Újságíró	1950	F
		Čedomir Jovanović (2003. 03. 18. –)	DS	Közgazdász (E)	1971	F
1.	Főtűkár	Dejan Mihaljov	DSS	Jogász (E)	1972	F
2.	Belügy	Dušan Mihajlović	ND	Jogász (E)	1948	F
3.	Pénzügy	Božidar Đelić	DS	Közgazdász (E)	1965	F
3.	Igazságügy és helyi önkormányzatok	Vladan Batić	DHSS	Jogász (E)	1949	F
4.	Államigazgatás	Rodoljub Šabić (–2003)	SDP	Jogász (E)	1955	F
4.		Slobodan Orlić (2003–)	SDP	Kereskedelmi és bank- üggyviteli (E)	1971	F
5.	Mezőgazdaság, erdészet és vízügy	Dragan Veselinov (– 2003. 05. 29.)	KV	Politológus (E)	1950	F
5.	Mezőgazdaság és vízügy	Stojan Jevtić (2003. 05. 30. –)	DS	Mezőgazdasági (E)	1949	F
6.	Gazdaság és privatizáció	Aleksandar Vlahović	DS	Közgazdász (E)	1963	F
7.	Bányászat és energiaügy	Goran Novaković (– 2002. 06. 19.) Kori Udovički (2002. 06. 19. – 2003. 07. 22.)	– –	Építész (E) Közgazdász (E)	1959 1961	F N
8.	Közlekedés és telekommunikáció	Marija Rašeta Vukosavljević	DS	Építész (E)	1962	N
9.	Városrendezés és építészet	Dragoslav Šumarac	DS	Építész (E)	1955	F
10.	Kereskedelem, idegenforgalom és szolgáltatás	Slobodan Milosavljević	DS	Közgazdász (E)	1965	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
11.	Nemzetközi gazdasági kapcsolatok	Goran Pitić	DS	Közgazdász (E)	1961	F
12.	Munkaügyi és munkanélküliség	Dragan Milovanović	Szerbiai Munkáspárt	Esztorgályos (K)	1955	F
13.	Szociálpolitika	Gordana Matković	DS	Közgazdász (E)	1960	N
14.	Tudományügyi és technológiai fejlesztés	Dragan Domazet	DS	Technológiai Főiskola	1947	F
15.	Egészségügyi és környezetvédelem	Obren Joksimović (– 2001. 11. 22.) Uroš Jovanović (2001. 11. 22. – 2002. 01. 19.) Tomica Milosavljević (2002. 01. 19. –)	DSS – G17+	Urológus (E) n. a.	1952 n. a.	F F
–	Egészségügy	Andelka Mihajlović (2002. 01. 19. –)	DS	Orvos (E)	1955	F
–	Környezetvédelem	Gašo Knežević	GSS	Kémikus (E)	1951	N
16.	Oktatás- és sportügy	Branislav Lečić	DS	Professzor (E)	1953	F
17.	Kultúra és tájékoztatás	Vojislav Milovanović	Szerb Ortodox Egyház	Dráma szak (E)	1955	F
18.	Vallásügy			Építészeti (E)	1947	F

Forrás: a szerző munkája

17. melléklet
Az I. Koštica-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Vojislav Koštica	DSS	Jogász (E)	1944	F
	Miniszterelnök-helyettes	Mirosljub Labuš (– 2006. 05. 06.) Ivana Dulić-Marković (2006. 06. 20. – 2006. 11. 09.)	G17+ G17+	Közgazdász (E) –	1947 –	F –
	Főtitkár	Dejan Mihaljov	DSS	Jogász (E)	1972	F
1.	Küldügy*	Vuk Drašković	SPO	Író	1946	F
2.	Beltügy	Dragan Jočić	DSS	Jogász (E)	1960	F
3.	Védelem*	Zoran Stanković	G17+*	Orvos (E)	1954	F
4.	Pénzügy	Mladan Dinkić	G17+	Közgazdász (E)	1964	F
5.	Igazságügy	Zoran Stojković	DSS	Jogász (E)	1946	F
6.	Államigazgatás és helyi önkormányzatok	Zoran Lončar	DSS	Jogász (E)	1965	F
7.	Mezőgazdaság, erdészet és vízügy	Ivana Dulić-Marković (–2006. 06. 19.) Goran Živkov (2006. 06. 20. –)	G17+ G17+	Biotechnológus (E) Mezőgazdasági (E)	1961 1971	N F
8.	Gazdaság	Dragan Marišćamin (–2004. 04. 10.) Predrag Bubalo (2004. 03. 03. – 2004. 10. 19.)	DSS DSS	Közgazdász (E) Jogász (E)	1950 1954	F F
–	Gazdaság és regionális fejlesztés	Predrag Bubalo (2004. 10. 19. –)	DSS	Jogász (E)	1954	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
–	Nemzetközi gazdasági kapcsolatok	Milan Paridović (2004. 10. 19. –)	DSS	Jogász (E)	1966	F
9.	Tőkeberuházás	Velimir Ilić	NS	Építész (E)	1951	F
10.	Bányászat és energiatűgy	Radomir Naumov	DSS	Elektrotechnikai (E)	1946	F
11.	Kereskedelem, turizmus és szolgáltatás	Bojan Dimitrijević	SPO	Közgazdász (E)	1963	F
12.	Munkaügyi, munkanélkültség és szociálpolitika	Slobodan Lalović	DSS	Jogász (E)	1954	F
13.	Tudományügyi és környezetvédelem	Aleksandar Popović	DSS	Kémikus (E) (Florida)	1971	F
14.	Oktatás- és sportügyi	Ljiljana Čolić (– 2004. 10. 19.) Slobodan Vuksanović (2004. 10. 19. –)	DSS	Filológus (E)	1956	N
15.	Kultúra és tájékoztatás	Dragan Kojadinović	SPO	Újságíró	1954	F
16.	Egészségügyi	Tomica Milosavljević (– 2006. 11. 09.) Nevena Karanović (2006. 11. 10. –)	G17+	Orvos (E)	1955	F
17.	Vallásügyi	Milan Radulović	n. a.	Orvos (E)	1955	F
18.	Szórványügyi	Vojislav Vukčević	DSS	Egyetemi tanár (E)	1948	F
19.			SPO	Jogász (E)	1938	F

Megjegyzés: A külügy és a védelempolitika 2006. januárjától került tagállami hatáskörbe.

G17+* – Nem párttag, jelölt szervezet.

Forrás: a szerző munkája

18. melléklet
A II. Koštunica-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Születési idő	F/N
	Miniszterelnök	Vojislav Koštunica	DSS	Jogász (E)	1944	F
	Miniszterelnök-helyettes	Božidar Đelić	DS	Közgazdász (E)	1965	F
	Főtitkár	Dejan Mihaljov	DSS	Jogász (E)	1972	F
1.	Külgügy	Vuk Jeremić	DS	Fizikaelmélet (E) (London)	1975	F
2.	Belügy	Dragan Jočić	DSS	Jogász (E)	1960	F
3.	Védelem	Dragan Šutanovac	DS	Hidroenergetika (E)	1968	F
4.	Pénzügy	Mirko Cvetković	DS*	Közgazdász (E)	1950	F
5.	Igazságügy	Dušan Petrović	DS	Jogász (E)	1966	F
6.	Államigazgatás és helyi önkormányzatok	Milan Marković	DS	Jogász (E)	1970	F
7.	Mezőgazdaság, erdőszet és vízügy	Slobodan Milosavljević	DS	Közgazdász (E)	1965	F
8.	Gazdaság és regionális fejlesztés	Mladan Dinkić	G17+	Közgazdász (E)	1964	F
9.	Bányászat és energiügy	Aleksandar Popović	DSS	Kémikus (E) (Florida)	1971	F
10.	Közlekedés	Velimir Ilić	NS	Építész (E)	1951	F
11.	Telekommunikáció és információs társadalom	Aleksandra Smiljanić	DS	Közgazdász (E)	1970	N
12.	Kereskedelem és szolgáltatás	Predrag Bubalo	DSS	Jogász (E)	1954	F
13.	Munkaügy és szociálpolitika	Rasim Ljajić	SanDS	Orvos (E) (Szarajevó)	1964	F
14.	Tudományügy	Ana Pešikan	G17+	Filozófus (E)	1959	N
15.	Környezetvédelem	Saša Dragin	DS	Mezőgazdász E.	1972	F
16.	Oktatásügy	Zoran Lončar	DSS	Jogász (E)	1965	F
17.	Ifjúság- és sportügy	Snežana Samardić-Marković	G17+	Filozófus (E)	1966	N
18.	Kultúra és tájékoztatás	Vojislav Brajčević	DS	Dráma szak (E)	1949	F
19.	Egészségügy	Tomica Milosavljević	G17+	Orvos (E)	1955	F
20.	Vallásügy	Radomir Naumov	DSS	Elektrotechnikai (E)	1946	F
21.	Szórványügy	Milica Čubrilo	DS	Jogász (E) (Párizs)	1969	N
22.	Koszovó és Metohia	Slobodan Samardžić	DSS	Politológus (E)	1953	F
23.	Nemzeti Beruházási Tervért felelős t. n. m.	Dragan Dilas	DS	Replülmérnök (E)	1967	F

Megjegyzés: DS* – Nem párttag, jelölő szervezet.

Forrás: a szerző munkája

19. melléklet
A Z I. Cvetković-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Születési idő	F/N
	Miniszterelnök	Mirko Cvetković	DS*	Közgazdász (E)	1950	F
	Miniszterelnök-helyettes	Ivica Dačić	SPS	–	–	–
		Mladen Dinkić	G17+	–	–	–
		Božidar Delić	DS	–	–	–
		Jovan Kikobabić	PUPS	Politológus (E)	1930	F
	Főtisztár	Tamara Stojčević	DS	Jogász (E)	1966	N
1.	Küldügy	Vuk Jeremić	DS	Fizikaelmélet (E) (London)	1975	F
2.	Belfüg	Ivica Dačić	SPS	Politológus (E)	1966	F
3.	Védelem	Dragan Šutanovac	DS	Hidroenergetika (E)	1968	F
4.	Pénzügy	Diana Dragutinović	DS	Közgazdász (E)	1958	N
5.	Igazságügy	Snežana Malović	DS	Jogász (E)	1976	N
6.	Államigazgatás és helyi önkormányzatok	Milan Marković	DS	Jogász (E)	1970	F
7.	Mezőgazdaság, erdészet és vízügy	Saša Dragin	DS	Mezőgazdasági (E)	1972	F
8.	Gazdaság és regionális fejlesztés	Mladen Dinkić	G17+	Közgazdász (E)	1964	F
9.	Bányászat és energiaügy	Petar Škundrić	SPS	Egyetemi tanár (E)	1947	F
10.	Közlekedés	Milutin Mrkonjić	SPS	Építésmérnök (E)	1942	F
11.	Telekommunikáció és információs társadalom	Jasna Matić	G17+*	Építésmérnök (E)	1964	N
12.	Kereskedelem és szolgáltatás	Slobodan Milosavljević	DS	Közgazdász (E)	1965	F
13.	Munkaügy és szociálpolitika	Rasim Ljajić	SanDS	Orvos (E) (Szarajevó)	1964	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Születési idő	F/N
14.	Tudományügy és technológiai fejlesztés	Božidar Delić	DS	Közgazdász (E)	1965	F
15.	Környezetvédelem	Oliver Dulčić	DS	Orvos (E)	1975	F
16.	Oktatásügy	Žarko Obradović	SPS	Politológus (E)	1960	F
17.	Ifjúság- és sportügy	Snežana Samardžić-Marković	G17+	Filozófus (E)	1966	N
18.	Kultúra és tájékoztatás	Nebojša Bradić	G17+*	Dráma szak (E)	1956	F
19.	Egészségügy	Tomica Milosavljević	G17+	Orvos (E)	1955	F
20.	Vallásügy	Bogoljub Šijaković	DS	Filozófus (E)	1955	F
21.	Szórványügy	Srdan Srećković	SPO	Közgazdász (E)	1977	F
22.	Koszovó és Metohia	Goran Bogdanović	DS	Mezőgazdasági mérnök (E)	1963	F
23.	Nemzeti beruházásügy	Verica Kalanović	G17+	Technológus (E)	1954	N
24.	Emberi jogok és kisebbségügy	Svetozar Čipčić	DS	Jogász (E)	1965	F
25.	T. n. m.	Sulejman Ugljanin	Szandzsáki Lista	Fogorvos (E)	1953	F

Megjegyzés: DS*: G17+* – Nem párttag, jelölt szervezet.

Forrás: a szerző munkája

20. melléklet
A II. Cvetković-kormány összetétele

	Miniszterium	Miniszter	Párt	Végzettség	Születési idő	F/N
	Miniszterelnök	Mirko Cvetković	DS*	Közgazdász (E)	1950	F
	Miniszterelnök-helyettes	Ivica Dačić	SPS	–	–	–
	Alelnök	Verica Kalanović	G17+	Technológus (E)	1954	N
		Jovan Krkobabić	PUPS	Politológus (E)	1930	F
	Főtákar	Tamara Stojčević	n. a.	n. a.	n. a.	N
1.	Küldügy	Vuk Jeremić	DS	Fizikaelmélet (E) (London)	1975	F
2.	Béltügy	Ivica Dačić	SPS	Politológus (E)	1966	F
3.	Védelem	Dragan Šutanovac	DS	Hydroenergetika (E)	1968	F
4.	Pénzügy	Mirko Cvetković	DS	–	–	–
5.	Igazságügy	Snežana Malović	DS	Jogász (E)	1976	N
6.	Allamigazgatás és helyi önkormányzatok, emberi jogok és kisebbségügy	Milan Marković	DS	Jogász (E)	1970	F
7.	Mezőgazdaság, kereskedelem, erdészet és vízügy	Dušan Petrović	DS	Jogász (E)	1966	F
8.	Gazdaság és regionális fejlesztés	Nebojša Čirić	G17+	Közgazdász (E) (Párizs)	1977	F
9.	Infrastruktúra és energiaügy	Milutin Mrkonjić	SPS	Építész mérnök (E)	1942	F
10.	Munkaügy és szociálpolitika	Rasim Ljajić	SanDS	Orvos (E) (Szarajevó)	1964	F
11.	Környezetvédelem, bányászat és területrendezés	Oliver Dulčić	DS	Orvos (E)	1975	F
12.	Oktatás- és tudományügy	Žarko Obradović	SPS	Politológus (E)	1960	F
13.	Ifjúság- és sportügy	Snežana Samardžić-Marković	G17+	Filozófus (E)	1966	N
14.	Kultúra, tájékoztatás és információs társadalom	Predrag Marković	G17+	Újságíró (Belgrád), Történelem (Madrid), Kultúra (Barcelona)	1955	F
15.	Egészségügy	Zoran Stanković	G17+*	Orvos (E)	1954	F
16.	Vallás- és szóránnyügy	Srdan Stanković	SPO	Közgazdász (E)	1977	F
17.	Koszovó és Metohia	Goran Bogdanović	DS	Mezőgazdasági mérnök (E)	1963	F
18.	T. n. m.	Sulejman Ugljanin	Szandzsáki Lista	Fogorvos (E)	1953	F

Megjegyzés: DS*, G17+* – Nem párttag, jelölő szervezet.

Forrás: a szerző munkája

21. melléklet
Az I. és II. Dacić-kormány összetétele

I.	II.	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N	
1.	1.	Miniszterelnök	Ivica Dacić	SPS	–	–	–	
		Miniszterelnök-helyettes	Aleksandar Vučić	SNS	–	–	–	
2.	2.	Alelnök	Rasim Ljaljić	SanDS	–	–	–	
			Jovan Krkobabić (–2014. 04. 22.)	PUPS	–	–	–	
			Zorana Mihajlović (2014. 04. 27. –)	SNS	–	–	–	
			Suzana Grublješić (–2013. 09. 02.)	URS	Politológus (E)	1963	N	
3.	3.	Főtitkár	Veljko Odalović	SPS	Jogász (E)	1956	F	
			Külügy	Ivan Mrić	–	Jogász (E)	1953	F
4.	4.	Belügy	Ivica Dacić	SPS	Politológus (E)	1966	F	
			Védelem	Aleksandar Vučić (–2013. 09. 02.)	SNS	Jogász (E)	1970	F
5.	5.	Pénzügy és gazdaság	Nebojša Rodić (2013. 09. 02. –)	SNS	Jogász (E)	1953	F	
			Mladan Dinkić (–2013. 09. 02.)	URS	–	Közgazdász (E)	1964	F
			Lazar Krstić (2013. 09. 02. –)	–	–	Közgazdász (E)	1984	F
			Saša Radulović (2013. 09. 02. – 2014. 01. 24.)	–	–	Elektromérnök (E), adóellenőr	1965	F
6.	6.	Gazdaság	Igor Mirović (2014. 01. 24. –)	SNS	Közgazdász (E)	1968	F	
			Államigazgatás és igazságügy	Nikola Selaković	SNS	Jogász (E)	1983	F
7.	7.	Mezőgazdaság, erdőszet és vízügy	Goran Knežević (–2013. 09. 02.)	SNS	Közgazdász (E)	1957	F	
			Dragan Glamović (2013. 09. 02. –)	–	–	Mezőgazdasági E.	1968	F
8.	8.	Közlekedés	Milutin Mrkonjić (–2013. 09. 02.)	SPS	Építésmérnök (E)	1942	F	
			Aleksandar Antić (2013. 09. 02. –)	SPS	–	Közgazdász (E)	1969	F

I.	II.	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
8.	9.	Építés és várostervezés	Velimir Ilić	NS	Építész (E)	1951	F
9.	10.	Munkatgy és szociálpolitika	Jovan Krkobabić (– 2014. 04. 22.) Zoran Martinović (2014. 04. 22. –)	PUPS SDPS	Politológus (E) Jogász (E)	1930 1963	F F
10.	11.	Energetika és környezetvédelem	Zorana Mihajlović	SNS	Közgazdász (E)	1970	N
11.	12.	Oktatás-, tudománygy és technológiai fejlesztés	Žarko Obradović (– 2013. 09. 02.) Tomislav Jovanović (2013. 09. 02. –)	SPS	Politológus (E) Orvos (E)	1960 1951	F F
12.	13.	Ifjúság- és sportügy	Alisa Marić (– 2013. 09. 02.) Vanja Udovičić (2013. 09. 02. –)	– SNS	Közgazdász (E)	1970	N
13.	14.	Kultúra és tájékoztatás	Bratislav Petković (– 2013. 09. 03.) Ivan Tasovac (2013. 09. 02. –)	SNS	Mérnök (E) Író Festő	1982 1948 1966	F F F
14.	15.	Egészségügy	Slavica Đukić-Dejanović	SPS	Pszichiáter (E)	1951	N
15.	16.	Regionális fejlesztés és helyi önkormányzatok	Verica Kalanović (– 2013. 09. 02.) Igor Mirović (2013. 09. 02. –)	URS SNS	Technológiai és Kohászati (E) –	1954 –	N –
16.	17.	Kereskedelem és telekommunikáció	Rasim Ljaljić	SanDS	Orvos (E) (Szarajevó)	1964	F
17.	18.	Természeti erőforrások, bányászat és területrendezés	Milan Bavičević	SNS	Természettudományi (E)	1953	F
18.	19.	Fenntartható fejlesztés t. n. m.	Sulejman Ugljanin	Szandzsáki Lista	Fogorvos (E)	1953	F
–	20.	Európai integráció t. n. m.	Branko Ružić (2013. 09. 02. –)	SPS	Politológia (E)	1975	F
–	21.	Koszovó és Metohia t. n. m.	Aleksandar Vulin (2013. 09. 02. –)	PS	Jogász (E)	1972	F

Forrás: a szerző munkája

22. melléklet
Az I. Vičić-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Aleksandar Vučić	SNS	Jogász (E)	1970	F
	Miniszterelnök-helyettes	Ivica Dačić	SPS	–	–	–
	Alelnök	Rasim Ljajić	SamDS	–	–	–
		Zorana Mihajlović	SNS	–	–	–
		Kori Udovički	–	–	–	–
	Főtisztár	Novak Nedić	n. a.	Jogász (E)	1982	F
1.	Külgügy	Ivica Dačić	SPS	Politológus (E)	1966	F
2.	Belfüg	Nebojša Stefanović	SNS	Közigazdász (E)	1976	F
3.	Védelem	Bratislav Gašić (– 2016. 02. 05.)	SNS	Közigazdász (E)	1967	F
		Zoran Đorđević (2016. 03. 02. –)	SNS	Közigazdász (E)	1970	F
4.	Pénzügy	Lazar Krstić (– 2014. 07. 15.)	–	Közigazdász (E)	1984	F
		Dušan Vujović (2014. 07. 15. –)	–	Közigazdász (E)	1951	F
		Dušan Vujović (– 2014. 09. 03.)	–	Közigazdász (E)	1951	F
5.	Gazdaság	Željko Sertić (2014. 09. 03. –)	SNS	Menedzser (E)	1967	F
6.	Államigazgatás és helyi önkormányzatok	Kori Udovički	–	Közigazdász (E)	1961	N
7.	Mezőgazdaság és környezetvédelem	Snežana Bogosavljević Bošković	SPS	Mezőgazdasági (E)	1964	N
8.	Igazságügy	Nikola Selaković	SNS	Jogász (E)	1983	F
9.	Építés, városstervezés és közlekedési	Zorana Mihajlović	SNS	Közigazdász (E)	1970	N
10.	Munkaügy, szociálpolitika és veteránügy	Aleksandar Vučin	PS	Jogász (E)	1972	F
11.	Energetika és bányászat	Aleksandar Antić	SPS	Közigazdász (E)	1969	F
12.	Oktatás-, tudományügy és technológiai fejlesztés	Srdan Verbić	–	Fizikus (E)	1970	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
13.	Ifjúság- és sportügy	Vanja Udovičić	SNS	Mérnök (E)	1982	F
14.	Kultúra és tájékoztatás	Ivan Tasovac	–	Festő	1966	F
15.	Egészségügy	Zlatibor Lončar	SNS	Orvos (E)	1971	F
16.	Kereskedelem, telekommunikáció és turizmus	Rasim Ljajić	SanDS	Orvos (E) (Szarajevó)	1964	F
17.	Vészhelyzetek t. n. m.	Velimir Ilić	NS	Városépítész (Technológiai E.)	1951	F
18.	Európai integrációs t. n. m.	Jadranka Joksimović	SNS	Politológia (E)	1978	N

Forrás: a szerző munkája

23. melléklet
A II. Vüčić-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Aleksandar Vučić	SNS	Jogász (E)	1970	F
	Miniszterelnök-helyettes	Ivica Dačić	SPS	–	–	–
	Alelnök	Nebojša Stefanović	SNS	–	–	–
		Zorana Mihajlović	SNS	–	–	–
		Rasim Ljajić	SanDS	–	–	–
	Főtitkár	Novak Nedić	n. a.	Jogász (E)	1982	F
1.	Külső	Ivica Dačić	SPS	Politológus (E)	1966	F
2.	Belső	Nebojša Stefanović	SNS	Közgazdász (E)	1976	F
3.	Védelem	Zoran Đorđević	SNS	Közgazdász (E)	1970	F
4.	Pénzügy	Dušan Vujović	–	Közgazdász (E)	1951	F
5.	Gazdaság	Goran Knežević	SNS	Közgazdász (E)	1957	F
6.	Allamigazgatás és helyi önkormányzatok	Ana Brnabić	–	Közgazdász (E) (UJK)	1975	N
7.	Mezőgazdaság és környezetvédelem	Branislav Nedimović	SNS	Jogász (E)	1977	F
8.	Igazságügy	Nela Kuburović	SNS	Jogász (E)	1982	N
9.	Építés, várostervezés és közlekedés	Zorana Mihajlović	SNS	Közgazdász (E)	1970	N
10.	Munkaügy, foglalkoztatás- szociálpolitika és veteránügy	Aleksandar Vučin	PS	Jogász (E)	1972	F
11.	Energetika és bányászat	Aleksandar Antić	SPS	Közgazdász (E)	1969	F
12.	Oktatás-, tudományügy, technológiai fejlesztés	Mladen Šarčević	–	Geográfus (E)	1957	F
13.	Ifjúság- és sportügy	Vanja Udovčić	SNS	Mérnök (E)	1982	F
14.	Kultúra és tájékoztatás	Vladan Vukosavljević	–	Jogász (E)	1962	F
15.	Egészségügy	Zlatibor Lončar	SNS	Orvos (E)	1971	F
16.	Kereskedelem, telekommunikáció és turizmus	Rasim Ljajić	SanDS	Orvos (E) (Szarajevó)	1964	F
17.	Európai integrációs t. n. m.	Jadranka Joksimović	SNS	Politológia (E)	1978	N
18.	Demográfia és népesedéspolitika t. n. m.	Slavica Đukić-Dejanović	SPS	Pszicháter (E)	1951	N
19.	Regionális fejlesztés t. n. m.	Milan Krkobabić	PU/PS	Közgazdász (E)	1952	F

Forrás: a szerző munkája

24. melléklet
A Mesić-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Stjepan Mesić	HDZ	Jogász (E)	1934	F
	Miniszterelnök-helyettes	Bernardo Jurliina	HDZ	n. a.	1949	F
		Mate Babić	HDZ	Közigazdász (E)	1939	F
		Milan Ramljak	HDZ	Jogász (E)	1938	F
	Főtitkár	Vjenceslav Cvitan	n. a.	n. a.	1936	F
1.	Társadalmi tervezés	Stjepan Zdumić	HDZ	Közigazdász (E)	1935	F
2.	Ipar és energiátgy	Božo Udovičić	HDZ	Mérnök (E)	1933	F
3.	Pénzügy	Marijan Hanžeković	HDZ	n. a.	n. a.	F
4.	Építés-, lakásügy, közüzemi szolgáltatások és a környezetvédelem	Milan Hrnjak	HDZ	n. a.	n. a.	F
5.	Tájékoztatás	Milovan Šibl	HDZ	Újságíró	1932	F
6.	Külföld	Zdravko Mršić	HDZ	Építészmérnök (E)	1936	F
7.	Honvédelem	Petar Krstić	HDZ	Közigazdász	1936	F
8.	Vízügy	Branko Bergman	HDZ	n. a.	1933	F
9.	Mezőgazdaság és erdőszet	Ivan Tarnaj	HDZ	Erdész (E)	n. a.	F
10.	Tengerészet	Davorin Rudolf	HDZ	Jogász (E)	1934	F
11.	Közigazgatás és igazságügy	Branko Babac	HDZ	Jogász (E)	1939	F
12.	Közlekedés és hírközlés	Zvonimir Medvedović (1990. 07. 25. – 1990. 08. 24.) Josip Božićević	HDZ	Közigazdász (E)	1942	F
13.	Kultúra, művelődés és sport	Vlatko Pavletić	HDZ	Építész (E)	1929	F
14.	Munka-, veteránügy és fogyatékkal élők	Martin Črnja	HDZ	Nyelvész (E)	1930	F
			HDZ	Jogász (E)	1949	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
15.	Turizmus	Janko Vranyczany-Dobrinović	HDZ	n. a.	1920	F
16.	Bélgia	Josip Boljkovac	HDZ	n. a.	1922	F
17.	Egészségügy	Andrija Hebrang	HDZ	Orvos (E)	1946	F
18.	Tudománytyű-, technológia és informatika	Osman Muftić	HDZ	Elektromérnök (E)	1934	F
19.	Diaszpóra	Gojko Šušak	HDZ	Fizikus-matematikus (E)	1945	F
20.	T. n. m.	Zdravko Mrišć	HDZ	Építész mérnök (E)	1936	F
21.	T. n. m.	Dragutin Kalogjera	HDZ	Közgazdász (E)	1928	F
22.	T. n. m.	Zvonimir Medvedović (– 1990. 07. 25.)	HDZ	–	–	–

Forrás: a szerző munkája

25. melléklet
A Manolić-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Josip Manolić	HDZ	Jogász (E)	1920	F
		Bernardo Jurina	HDZ	–	–	–
	Miniszterelnök-helyettes	Milan Ramljak	HDZ	Jogász (E)	1938	F
		Mate Babić (– 1990. 11. 08.)	HDZ	Közigazdász (E)	1939	F
	Főtájtár	Franjo Gregurić (1990. 11. 08. –)	HDZ	Jogász (E)	1939	F
		Vjenceslav Cvitan (– 1991. 06. 30.)	n. a.	n. a.	1936	F
1.	Társadalmi tervezés	Stjepan Zdunić (– 1990. 10. 04.)	HDZ	Közigazdász (E)	1935	F
2.	Ipar és energetika	Božo Udovičić	HDZ	Mérnök (E)	1933	F
3.	Pénzügy	Marijan Hanžeković	HDZ	n. a.	n. a.	F
4.	Építés-, lakásügy, közüzemi szolgáltatások és a környezetvédelem	Milan Hrnjak (– 1991. 03. 04.)	HDZ	n. a.	n. a.	F
5.	Tájékoztatás	Milovan Šibl (– 1991. 03. 04.)	HDZ	Újságíró	1932	F
	Külföld	Hrvoje Hriec (1991. 03. 04. –)	HDZ	Író (E)	1943	F
6.		Zdravko Mršić (– 1990. 11. 08.)	HDZ	Matematikus (E)	1936	F
	Külföld	Frane Vinko Golem (1990. 11. 08. – 1991. 03. 05.)	HDZ	Orvos (E)	1938	F
		Davorin Rudolf (1991. 03. 05. –)	HDZ	Jogász (E)	1934	F
7.	Honvédelem	Martin Špegelj (– 1991. 07. 02.)	HDZ	n. a.	1927	F
	Mezőgazdaság és erdészet	Šime Dodan (1991. 07. 02. –)	HDZ	Jogász (E)	1927	F
8.		Ivan Tarnaj	HDZ	Erdész (E)	n. a.	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
9.	Vízügy	Branko Bergman	HDZ	n. a.	1933	F
10.	Tengerészet	Davorin Rudolf	HDZ	–	–	–
11.	Közgazgatás és igazságügy	Branko Babac	HDZ	Jogász (E)	1939	F
12.	Közlekedés és hírközlés	Josip Božičević	HDZ	Építész (E)	1929	F
13.	Kultúra, művelődés és sport	Vlatko Pavletić	HDZ	Nyelvész (E)	1930	F
14.	Munka-, veteránügy és fogyatékkal élők	Marin Črnja (– 1991. 03. 04.)	HDZ	Jogász (E)	1949	F
	Munka-, népjólét és családlügyi	Bernardo Jurčina (1991. 03. 04. –)	HDZ	n. a.	1949	F
15.	Áruszállítás	Petar Kriste	HDZ	Közgazdász (E)	1936	F
16.	Turizmus	Janko Vranyczany-Dobrinović	HDZ	n. a.	1920	F
17.	Belügy	Josip Boljkovac (– 1991. 07. 02.)	HDZ	Jogász (E)	1922	F
		Onesin Cvitan (1991. 07. 02. –)	HDZ	Jogász (E)	1939	F
18.	Egészségügy	Andrija Hebrang	HDZ	Orvos (E)	1946	F
19.	Tudományügy, technológia és informatika	Osman Muftić	HDZ	Elektromérnök (E)	1934	F
20.	T. n. m.	Dragutin Kalogjera (– 1990. 10. 04.)	HDZ	Közgazdász (E)	1928	F
21.	T. n. m.	Zvonimir Medvedović (– 1990. 10. 04.)	HDZ	Közgazdász (E)	1942	F
22.	T. n. m.	Zdravko Mršić	HDZ	Építész-mérnök (E)	1936	F
23.	T. n. m.	Gojko Šušak	HDZ	Fizikus-matematikus (E)	1945	F

Forrás: a szerző munkája

26. melléklet
A Greguric-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Franjo Greguric	HDZ	Jogász (E)	1939	F
	Miniszterelnök-helyettes	Milan Ramljak	HDZ	Jogász (E)	1938	F
		Mate Granić (1991. 07. 31. –)	HDZ	Orvos (E)	1947	F
		Zdravko Tomac (1991. 07. 31. – 1992. 06. 26.)	SDP	Közgazdász (E)	1937	F
		Jurica Pavelić (1991. 11. 15. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1947	F
	Főtisztár	Gordan Radin (1991. 09. 03.)	HDZ	n. a.	n. a.	F
1.	Ipar- és energiügy	Enzo Tireli (1991. 08. 02. – 1992. 04. 15.)	SDP	n. a.	n. a.	F
		Franjo Kajfež (1992. 04. 15. –)	HDZ	n. a.	1936	F
2.	Pénzügy	Jozo Martinović	HDZ	Közgazdász (E)	n. a.	F
3.	Gazdasági fejlesztés	Stjepan Zduinic (1991. 12. 15. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1935	F
4.	Környezetvédelem, városfejlesztés és építésügy	Ivan Čifrić (1991. 08. 02. –)	HDZ	Akadémikus	1946	F
5.	Tájékoztatás	Branko Salaj (1991. 08. 27. –)	HDZ	Közgazdász (E), politológus (E)	1932	F
6.	Kültügy	Zvonimir Šeparović (– 1992. 05. 27.)	HDZ	Jogász (E)	1928	F
		Zdenko Škrabalo (1992. 06. 09. –)	HDZ	Orvos (E)	1929	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
7.	Kivándorlásügy	Gojko Šušak (1991. 08. 02. – 1991. 09. 18.)	HDZ	Fizikus-matematikus (E)	1945	F
		Zdravko Šančević (1991. 12. 02. –)	HDZ	Mérnök (E)	1931	F
8.	Újjáépítés	Slavko Degoricija (1991. 12. 31. –)	HDZ	Filozófus (E)	1931	F
9.	Honvédelem	Luka Bebič (1991. 07. 31. – 1991. 09. 18.)	HDZ	Mezőgazdasági mérnök (E)	1937	F
		Gojko Šušak (1991. 09. 18. –)	HDZ	–	–	–
10.	Mezőgazdaság, erdőszet és vízügy	Ivan Tarnaj	HDZ	Erdész (E)	n. a.	F
11.	Tengerészet	Davorin Rudolf	HDZ	Jogász (E)	1934	F
12.	Közigazgatás és igazságügy	Bosiljko Mišetić (1991. 08. 02. – 1992. 05. 14.)	HDZ	n. a.	1945	F
		Ivan Mlilas (1992. 06. 08. –)	HDZ	Jogász (E)	1939	F
13.	Közlekedés és hírközlés	Josip Božičević	HDZ	Akadémikus	1929	F
14.	Kultúra, művelődés és sport	Vlatko Pavletić (– 1992. 04. 15.)	HDZ	Nyelvész (E)	1930	F
		Vesna Girardi-Jurkić (1992. 04. 15. –)	HDZ	Muzeológus (E)	1944	N
15.	Munka, népjólét és családtügy	Bernardo Jurina (– 1992. 04. 15.)	HDZ	n. a.	1949	F
		Josip Juras (1992. 05. 15. –)	HDZ	n. a.	1944	F
16.	Kereskedelem	Petar Kriste (– 1992. 04. 15.)	HDZ	Közgazdász (E)	1936	F
		Branko Mikša (1992. 04. 15. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1947	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
17.	Turizmus	Anton Marčelo Popović (1991. 09. 16. –)	HDZ	Mezőgazdasági mérnök (E)	1943	F
18.	Belügy	Ivan Vekić (– 1992. 04. 15.)	HDZ	Jogász (E)	1938	F
		Ivan Jarićak (1992. 04. 15. –)	HDZ	Munkaszervezési (E)	1941	F
19.	Egészségügy	Andrija Hebrang Osman Muftić (– 1991. 07. 31.)	HDZ	Orvos (E)	1946	F
20.	Tudományügy, technológia és informatika	Ante Čović (1991. 07. 31. – 1992. 04. 14.)	HDZ	Elektromérnök (E)	1934	F
		Jure Radić (1992. 04. 14. – 1992. 08. 07.)	HDZ	n. a.	n. a.	n. a.
21.	T. n. m.	Slavko Degorićija (1991. 07. 17. – 1991. 07. 31.)	HDZ	–	–	–
22.	T. n. m.	Vladimir Veselica (1991. 07. 31. – 1991. 12. 01.)	HDZ	Közgazdász (E)	1938	F
23.	T. n. m.	Stjepan Zdunić (– 1991. 12. 14.)	HDZ	–	–	–
24.	T. n. m.	Zvonimir Baletić (1991. 08. 02. –)	HDZ	Jogász (E)	1936	F
25.	T. n. m.	Dražen Budiša (1991. 07. 31. – 1992. 02. 20.)	HSL	Filozófus (E), szociológus (E)	1948	F
26.	T. n. m.	Živko Juzbašić (1991. 07. 31. –)	–	n. a.	1924	F
27.	T. n. m.	Muhamed Zulić (1991. 07. 31. –)	HDZ	n. a.	1928	F
28.	T. n. m.	Ivan Cesar (1991. 08. 02. – 1992. 06. 03.)	HKDS	n. a.	1936	F
29.	T. n. m.	Ivica Crnić (1992. 04. 15. –)	HDZ	Jogász (E)	1951	F
30.	T. n. m.	Darko Čargonja (1992. 04. 15. –)	HDZ	n. a.	1965	F
31.	T. n. m.	Mladen Vedriš (1992. 04. 15. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1950	F

Forrás: a szerző munkája

27. melléklet
A Šarinić-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Hrvoje Šarinić	HDZ	Építésmérnök (E)	1935	F
		Vladimir Šeks	HDZ	Jogász (E)	1943	F
		Mate Granić	HDZ	Orvos (E)	1947	F
	Miniszterelnök-helyettes	Danko Čargonja (– 1992. 12. 29.)	HDZ	n. a.	1965	F
		Mladen Vedriš (1992. 12. 29. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1950	F
		Ivan Mlilas (1992. 08. 27. –)	HDZ	Jogász (E)	1939	F
	Főtisztár	Gordan Radin (– 1992. 08. 31.)	HDZ	n. a.	n. a.	F
		Jurica Mialčić (1992. 09. 01. –)	HDZ	Jogász (E)	1942	F
		Franjo Kajfež	HDZ	n. a.	1936	F
1.	Ipar- és energiatűgy	Zoran Jašić	HDZ	Közgazdász (E)	1939	F
2.	Pénzügy	Zdenko Karakaš	HDZ	Építésmérnök (E)	1945	F
3.	Építésügy és környezetvédelem	Zdenko Škrabalo	HDZ	Orvos (E)	1929	F
4.	Külügy	Gojko Šušak	HDZ	Fizikus-matematikus (E)	1945	F
5.	Honvédelem	Ivan Majdak	HDZ	Állatorvos (E)	1946	F
6.	Mezőgazdaság és erdészet	Ivica Mudričić	HDZ	Elektromérnök (E)	1955	F
7.	Tengerészet, közlekedés és hírközlés	Ivica Crnić	HDZ	Jogász (E)	1951	F
8.	Közigazgatás és igazságügy	Vesna Girardi-Jurkić	HDZ	Muzeológus (E)	1944	N
9.	Kultúra, művelődés és sport	Josip Juras	HDZ	n. a.	1944	F
10.	Munkaügy, népjólét és családügy	Branko Mikša	HDZ	Közgazdász (E)	1947	F
11.	Turizmus és kereskedelem	Ivan Jarnjak	HDZ	Munkaszervezési (E)	1941	F
12.	Beltűgy	Juraj Njavro	HDZ	Orvos (E)	1938	F
13.	Egészségügy	Ivo Sanader (– 1993. 01. 07.)	HDZ	Filozófus (E)	1953	F
14.	Tudományügy	Branko Ieren (1993. 02. 23. –)	HDZ	Elektromérnök (E)	1951	F
	Tudományügy és technológia		HDZ			

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
15.	T. n. m.	Smiljko Sokol	HDZ	Jogász (E)	1945	F
16.	T. n. m.	Čedomir Pavlović	HDZ	n. a.	n. a.	F
17.	T. n. m.	Zvonimir Baletić (1992. 09. 07. – 1993. 01. 26.)	HDZ	Jogász (E)	1936	F

Forrás: a szerző munkája

28. melléklet
A Valentić-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Születési idő	F/N
	Miniszterelnök	Nikica Valentić	HDZ	Jogász (E)	1950	F
		Borislav Škrgo	HDZ	Közgazdász (E)	1955	F
		Mate Granić	HDZ	–	–	–
		Ivica Kostović (1993. 10. 12. –)	HDZ	Orvos (E)	1943	F
		Vladimir Šeks (– 1994. 09. 20.)	HDZ	Jogász (E)	1943	F
	Miniszterelnök-helyettes	Jure Radić (1994. 10. 18. –)	HDZ	–	–	–
		Bosiljko Mišetić (1995. 05. 11. – 1995. 11. 07.)	HDZ	n. a.	1945	F
		Jurica Matlajić (– 1993. 05. 13.)	HDZ	–	–	–
		Davorin Mlakar (1993. 05. 13. – 1994. 03. 03.)	HDZ	–	–	–
	Főtitkár	Jagoda Premuzić (1993. 03. 03. –)	–	Jogász (E)	1954	N
		Ivan Čermak (– 1993. 05. 20.)	HDZ	n. a.	1949	F
1.	Ipar- és energetikai	Ivan Čermak (1993. 05. 20. – 1993. 10. 12.)	HDZ	–	–	–
		Nadan Vidošević (1993. 10. 12. – 1995. 09. 18.)	HDZ	Közgazdász (E)	1960	F
2.	Gazdaság	Zlatko Mateša (1995. 09. 18. –)	HDZ	Jogász (E)	1949	F
		Ivan Penić (1995. 01. 27. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1954	F
3.	Privatizáció és vagyonkezelés	Jure Radić (1994. 10. 18. –)	HDZ	Mérnök (E)	1953	F
4.	Fejlesztés és újjáépítés					

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Születési idő	F/N
5.	Pénzügy	Zoran Jasić (– 1994. 07. 07.)	HDZ	Közgazdász (E)	1939	F
		Božo Prka (1994. 07. 07. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1958	F
6.	Építészeti és környezetvédelem	Zlatko Tomčić (– 1994. 12. 31.)	HSS	Építészmérnök (E)	1945	F
		Marina Matulović-Dropulić (1995. 01. 27. –)	HDZ	Építész (E)	1942	N
7.	Kültügy	Zdenko Škrabalo (– 1993. 05. 27.)	HDZ	Orvos (E)	1929	F
		Mate Granić (1993. 05. 27. –)	HDZ	Orvos (E)	1947	F
8.	Honvédelem	Gojko Šušak	HDZ	Fizikus-matematikus (E)	1945	F
9.	Mezőgazdaság, erdészet és vízügy	Ivan Tarnaj (– 1994. 12. 31.)	HDZ	Erdész (E)	n. a.	F
		Ivica Gaži (1995. 01. 27. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1936	F
10.	Tengerészet, közlekedés és hírközlés	Ivica Mudrinić	HDZ	Elektromérnök (E)	1955	F
		Ivica Crnić (– 1993. 05. 20.)	HDZ	Jogász (E)	1951	F
11.	Igazságügy	Ivica Crnić (1993. 05. 20. – 1995. 05. 18.)	HDZ	Jogász (E)	1958	F
		Miroslav Šeparović (1995. 05. 18. –)	HDZ	Jogász (E)	1958	F
6.	Közigazgatás	Jurica Malčić (1993. 05. 20. – 1994. 03. 02.)	HDZ	Jogász (E)	1942	F
		Davorin Mlakar (1994. 03. 02. –)	HDZ	Jogász (E)	1958	F
9.	Kultúra és művelődés	Vesna Girardi-Jurkić (– 1994. 10. 18.)	HDZ	Muzeológus (E)	1944	N
		Zlatko Vitez (1994. 10. 18. –)	HDZ	Rendező (E)	1950	F
9.	Művelődés és sport	Ljilja Vokić (1994. 10. 18. –)	HDZ	Filozófus (E)	1948	N

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Születési idő	F/N
10.	Munkaügy és népjólét	Josip Juras (– 1993. 10. 12.)	HDZ	n. a.	1944	F
		Ivan Parač (1993. 10. 12. – 1995. 01. 27.)	HDZ	n. a.	n. a.	F
		Joso Škara (1995. 01. 27. –)	HDZ	n. a.	1958	F
11.	Turizmus és kereskedelem	Niko Buljić (– 1993. 05. 20.)	HDZ	n. a.	1951	F
	Turizmus	Niko Buljić (1993. 05. 20. –)				
12.	Bellügy	Ivan Jarnjak	HDZ	Munkaszervezési (E)	1941	F
13.	Egészségügy	Juraj Njavro (– 1993. 10. 12.)	HDZ	Orvos (E)	1938	F
		Andrija Hebrang (1993. 10. 12. –)	HDZ	Orvos (E)	1946	F
		Branko Jeren	HDZ	Elektromérnök (E)	1951	F
15.	T. n. m.	Ivan Majdak (1993. 04. 03. –)	HDZ	Állatorvos (E)	1946	F
16.	T. n. m.	Juraj Njavro (1993. 10. 12. –)	HDZ	–	–	–
17.	T. n. m.	Adalbert Rebič (1995. 01. 27. –)	HDZ	Bibliai Teológia (E)	1937	F
18.	T. n. m.	Marijan Petrovič (1995. 05. 11. –)	HDZ	n. a.	n. a.	F
19.	T. n. m.	Davor Stern (1995. 08. 21. –)	HDZ	Geológus (E)	1947	F
20.	T. n. m.	Zlatko Mateša (– 1995. 09. 18.)	HDZ	–	–	–

Forrás: a szerző munkája

29. melléklet
A Mateša-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Zlatko Mateša	HDZ	Jogász (E)	1949	F
		Borislav Škegro	HDZ	–	–	–
		Mate Granić	HDZ	–	–	–
		Jure Radić	HDZ	–	–	–
		Ljerkica Mintas-Hodak	HDZ	–	–	–
	Miniszterelnök-helyettes	Ivica Kostović (– 1998. 10. 13.)	HDZ	–	–	–
		Milan Ramljak (1998. 05. 18. – 1999. 04. 13.)	HDZ	–	–	–
	Főtitkár	Jagoda Premužić	–	Jogász (E)	1954	N
1.	Gazdaság	Davor Štern (– 1997. 04. 14.) Nenad Porges (1997. 04. 15. –)	HDZ	Geológus (E)	1947	F
2.	Privatizáció és vagyonkezelés	Ivan Penić (– 1996. 12. 16.) Milan Kovač (1996. 12. 16. – 1999. 04. 01.)	HDZ	Közgazdász (E)	1954	F
3.	Fejlesztés és újjáépítés	Jure Radić (– 1999. 05. 18.)	HDZ	Mérnök (E)	1953	F
	Fejlesztés, bevándorlás és újjáépítés	Jure Radić (1999. 05. 18. –)	HDZ	Mérnök (E)	1953	F
4.	Pénzügy	Božo Prka (– 1997. 09. 11.) Borislav Škegro (1997. 09. 11. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1958	F
5.	Építészeti és környezetvédelem	Marina Matulović-Dropulić (– 1996. 12. 16.)	HDZ	Építész (E)	1942	N
	Építészeti és lakásügy	Marko Širac (1996. 12. 16. –)	HDZ	Építésmérnök (E)	1939	F
6.	Külföldi ügyek	Mate Granić	HDZ	Orvos (E)	1947	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
7.	Honvédelem	Gojko Šušak (– 1998. 05. 03.)	HDZ	Fizikus- matematikus (E)	1945	F
		Andrija Hebrang (1998. 05. 18. – 1998. 10. 12.)	HDZ	Orvos (E)	1946	F
		Pavao Miljavac (1998. 10. 14. –)	HDZ	Katonai Akadémia (E)	1953	F
8.	Veteránügy	Juraj Njavro (1997. 12. 19. –)	HDZ	Orvos (E)	1938	F
9.	Visszatérés és migráció	Marijan Petrović (1996. 11. 13. – 1999. 06. 01.)	HDZ	n. a.	1934	F
10.	Mezőgazdaság és erdőszet	Matej Janković (– 1996. 12. 16.)	HDZ	n. a.	1939	F
		Zlatko Dominiković (1996. 12. 16. – 1999. 02. 22.)	HDZ	n. a.	1947	F
		Ivan Đurkić (1999. 02. 22. –)	HDZ	n. a.	1949	F
11.	Tengerészet, közlekedés és hírközlés	Ivica Mudričić (– 1996. 02. 05.)	HDZ	Elektromérnök (E)	1955	F
		Željko Lužavec (1996. 02. 05. – 1999. 08. 04.)	HDZ	n. a.	1946	F
		Ivan Pavlović (1999. 08. 16. –)	HDZ	Építész mérnök (E)	1953	F
12.	Igazságügy	Miroslav Šeparović (– 1998. 04. 20.)	HDZ	Jogász (E)	1958	F
		Milan Ramljak (1998. 05. 14. – 1999. 04. 13.)	HDZ	Jogász (E)	1938	F
		Zvonimir Šeparović (1999. 04. 15. –)	HDZ	Jogász (E)	1928	F
13.	Közigazgatás	Davorin Mlakar (– 1998. 03. 04.)	HDZ	Jogász (E)	1958	F
		Marijan Ramušćak (1998. 03. 04. – 1999. 02. 17.)	HDZ	Jogász (E)	1938	F
		Božo Biškupić	HDZ	Jogász (E)	1938	F
14.	Kultúra					

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
15.	Oktatás és sport	Ljilija Vokić (– 1998. 03. 04.)	HDZ	Filozófus (E)	1948	N
		Božidar Pugeltnik (1998. 03. 04. – 1999. 10. 05.)	HDZ	Filozófus (E)	1943	F
		Nansi Ivanišević (1999. 10. 05. –)	HDZ	n. a.	1957	N
16.	Munkaügy és népjólét	Joso Škara Niko Bulić (– 1997. 09. 11.)	HDZ	n. a.	1958	F
17.	Turizmus	Sergij Morsan (1997. 11. 09. – 1999. 04. 15.)	HDZ	Építésmérnök (E)	1945	F
		Ivan Herak (1999. 04. 15. –)	HDZ	n. a.	n. a.	F
		Ivan Jarićak (– 1996. 12. 16.)	HDZ	Munkaszervezési E.	1941	F
18.	Belfüg	Ivan Pemić (1996. 12. 16. –)	HDZ	Közgazdász (E)	1954	F
19.	Egészségügy	Andrija Hebrang (– 1998. 05. 14.)	HDZ	Orvos (E)	1946	F
		Željko Reiner (1998. 05. 14. –)	HDZ	Orvos (E)	1953	F
		Ivica Kostović (– 1998. 10. 14.)	HDZ	Orvos (E)	1943	F
20.	Tudományügy és technológia	Milena Žic-Fuchs (1999. 02. 22. –)	–	Pedagógia (E)	1954	N
		Ljerkica Mintas-Hodak (1998. 03. 04. –)	HDZ	Jogász (E)	1952	N
22.	Bosznia és Hercegovinával kapcsolatos különleges ügyek	Milan Kovač (1999. 04. 15. –)	HDZ	–	–	–
23.	T. n. m.	Marijan Petrović (– 1996. 11. 13.)	HDZ	–	–	–
24.	T. n. m.	Branko Močibob (– 1997. 05. 15.)	HDZ	n. a.	n. a.	F
25.	T. n. m.	Juraj Njavro (– 1997. 12. 19.)	HDZ	–	–	–

Forrás: a szerző munkája

30. melléklet
Az I. Račan-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Ivica Račan	SDP	Jogász (E)	1944 (†2007)	F
	Miniszterelnök-helyettes	Goran Granić Dražen Budiša (2002. 03. 21. –) Željka Antunović Slavko Linić Jagoda Premužić	HLSL HLSL SDP SDP –	Energetikus (E) Filozófus (E), szociológus (E) Politológus (E) Közigazdász (E) Jogász (E)	1950 1948 1955 1949 1954	F F N F N
	Főtitkár	Aleksandra Kolarić (2000. 06. 24. –)	SDP	PR szakértő (E)	1966	N
	Szóvivő	Goranko Fizulić (– 2002. 03. 21.) Hrvoje Vojković (2002. 03. 21. –)	HLSL HLSL	Építészmérnök (E) Jogász (E)	1956 1970	F F
1.	Gazdaság					
2.	Kis- és középvállalkozások	Željko Pecek	HSS	Informatikai mérnök (E)	1954	F
3.	Pénzügy	Mato Crkvenac	SDP	Közigazdász (E)	1945	F
4.	Építéset és újjáépítés	Radimir Čačić	HNS	Archeológus (E)	1949	F
5.	Környezetvédelem	Božo Kovačević	HLSL	Pszichológus (E), szociológus (E)	1955	F
6.	Kültügy	Tomino Picula	SDP	Szociológus (E)	1961	F
7.	Honvédelem	Jozo Radoš (– 2002. 07. 05.)	HLSL	Filozófus (E), elektromérnök (E)	1956	F
8.	Veteránügy	Ivica Pančić	SDP	Politológus (E)	1968	F
9.	Mezőgazdaság és erdősziget	Božidar Pankretić	HSS	Mezőgazdasági mérnök (E)	1964	F
10.	Tengerészet, közlekedés és hírközlés	Alojz Tušek (– 2002. 03. 21.) Mario Kovač (2002. 03. 21. –)	HLSL HLSL	n. a. Jogász (E)	1950 1959	F F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
11.	Közigazgatás, igazságtudomány és helyi önkormányzatok	Stjepan Ivanišević (– 2001. 09. 27.)	SDP	Jogász (E)	1939	F
		Ingrid Antičević-Marinović (2001. 09. 28. –)	SDP	Jogász (E)	1957	N
12.	Kultúra	Antun Vujčić	SDP	Filozófus (E)	1945	F
13.	Művelődés és sport	Vladimir Strugar	HSS	n. a.	1946	F
14.	Munkaadókat és népjólét	Davoriko Vidović	SDP	Filozófia (E), szociológia (E)	1956	F
15.	Turizmus	Pave Župan-Rusković	SDP	Közgazdász (E)	1946	N
16.	Belföld	Šime Lučin	SDP	Politológus (E)	1958	F
17.	Egészségügy	Ana Stavljenić-Rukavina (– 2001. 10. 23.) Andro Vlahušić (2001. 11. 22. –)	–	Orvos (E)	1939	N
18.	Tudományügy és technológia	Hrvoje Kraljević	HSL	Orvos (E)	1960	F
19.	Európai integráció	Ivan Jakovčić (– 2001. 06. 21.) Neven Mimica (2001. 09. 28. –)	IDS	Matematikus (E)	1944	F
			SDP	Közgazdász (E)	1957	F
			SDP	Közgazdász (E)	1953	F

Forrás: a szerző munkája

31. melléklet
A II. Račan-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Ivica Račan	SDP	Jogász (E)	1944 (†2007)	F
	Miniszterelnök-helyettes	Ante Simonić	HSS	Orvos (E)	1949	F
		Željka Antunović	SDP	–	–	–
		Goran Granić	HNS	Energetikus (E)	1950	F
		Slavko Linić	SDP	Közgazdász (E)	1949	F
	Főtisztár	Jagoda Premuzić	–	Jogász (E)	1954	N
1.	Gazdaság	Ljubo Jurčić	SDP	Közgazdász (E)	1954	F
2.	Kis- és közép vállalkozások	Željko Pecek	HSS	Informatikai mérnök (E)	1954	F
3.	Pénzügy	Mato Crkvenac	SDP	Közgazdász (E)	1945	F
4.	Építéset és újjáépítés	Radimir Čačić	HNS	Archológus (E)	1949	F
5.	Környezetvédelem	Božo Kovačević (–2003. 07. 18.)	LIBRA	Pszichológus (E), szociológus (E)	1955	F
		Ivo Banac (2003. 07. 18. –)	LS	Történész (E)	1947	F
6.	Külföld	Tomino Picula	SDP	Szociológus (E)	1961	F
7.	Honvédelem	Željka Antunović	SDP	Politológus (E)	1955	N
8.	Veteránügy	Ivica Pančić	SDP	Politológus (E)	1968	F
9.	Mezőgazdaság és erdészet	Božidar Pankretić	HSS	Mezőgazdasági mérnök (E)	1964	F
10.	Tengerészet, közlekedés és hírközlés	Roland Žuvančić	LIBRA	n. a.	1965	F
11.	Közigazgatás, igazságügy és helyi önkormányzatok	Ingrid Antičević-Marinović	SDP	Jogász (E)	1957	N
12.	Kultúra	Antun Vujčić	SDP	Filozófus (E)	1945	F
13.	Művelődés és sport	Vladimir Strugar	HSS	Pedagógia (E)	1946	F
14.	Munkaügy és népjólét	Davoriko Vidović	SDP	Filozófia (E), szociológia (E)	1956	F
15.	Turizmus	Pave Županić-Rusković	SDP	Közgazdász (E)	n. a.	N
16.	Belföld	Šime Lučinić	SDP	Politológus (E)	1958	F
17.	Egészségügy	Andro Vlahušić	HNS	Orvos (E)	1960	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
18.	Tudományügy és technológia	Gvozden Flego	SDP	Filozófus (E)	1946	F
19.	Európai integráció	Neven Mimica	SDP	Közgazdász (E)	1953	F
20.	T. n. m.	Gordana Sopol	SDP	Pszichológus (E)	1961	N

Forrás: a szerző munkája

32. melléklet
Az I. Sanader-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Ivo Sanader	HDZ	Filozófus (E)	1953	F
	Miniszterelnök-helyettes	Jadranka Kosor	HDZ	–	–	–
		Andrija Hebrang (– 2005. 02. 15.)	HDZ	–	–	–
		Damir Polančec (2005. 02. 17. –)	HDZ	Mezőgazdaság (E)	1967	F
	Főttitkár	Jagoda Premužić	–	Jogász (E)	1954	N
1.	Család-, veteránügy és generációk közötti szolidaritás	Jadranka Kosor	HDZ	Jogász (E)	1953	N
2.	Gazdaság és munkáügy	Branko Vukelić	HDZ	Elektromérnök	1958	F
3.	Pénzügy	Ivan Šuker	HDZ	Közgazdász (E)	1957	F
4.	Építés és környezetvédelem	Marina Matulović-Dropulić	HDZ	Építész (E)	1942	N
5.	Küldügy	Miomir Žužul (– 2005. 02. 17.)	HDZ	Pszichológia (E)	1955	F
6.	Európai integráció	Kolinda Grabar-Kitarović (– 2005. 02. 17.)	HDZ	Nemzetközi tanulmányok (E)	1968	N
–	Küldügyi és európai integráció	Kolinda Grabar-Kitarović (2005. 02. 17. –)				
7.	Honvédelem	Berislav Rončević	HDZ	Jogász (E)	1960	F
8.	Mezőgazdaság, erdőszet és vízügy	Petar Čobanković	HDZ	Mezőgazdasági mérnök (E)	1957	F
9.	Igazságügy	Vesna Škare-Ožbolt (– 2006. 02. 09.)	DC	Jogász (E)	1961	N
		Ana Lovrin (2006. 02. 10. –)	HDZ	Jogász (E)	1953	N

		Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
10.	9.	Turizmus, közlekedés és tengerészet	Božidar Kalmeta	HDZ	Mezőgazdasági (E)	1958	F
11.	10.	Kultúra	Božo Biškupić	HDZ	Jogász (E)	1938	F
12.	11.	Belfüg	Marjan Mlinarić (– 2005. 07. 12.)	HDZ	Orvos (E)	1944	F
13.	–	Egészségügy és népjólét	Ivica Kirin (2005. 07. 12. –)	HDZ	Mérnök (E)	1970	F
–	12.	Egészségügy	Andrija Hebrang (– 2005. 02. 15.)	HDZ	Orvos (E)	1946	F
14.	13.	Tudományügy, oktatás és sport	Neven Ljubičić (2005. 02. 16. –) Dragan Primorac	HDZ	Orvos (E)	1963	F
				HDZ	Orvos (E)	1965	F

Forrás: a szerző munkája

33. melléklet
A II. Sanader-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Ivo Sanader	HDZ	Filozófus (E)	1953	F
	Miniszterelnök-helyettes	Jadranka Kosor	HDZ	–	–	–
		Damir Polančec	HDZ	–	–	–
		Đurđa Adlešić	HSLŠ	Filozófus (E)	1960	N
		Slobodan Uzelac	SDSS	Orvos (E)	1947	F
	Főtitkár	Jagoda Premužić	–	Jogász (E)	1954	N
1.	Család-, veteránügy és generáció közötti szolidaritás	Jadranka Kosor	HDZ	Jogász (E)	1953	N
2.	Gazdaság és munkaügy	Damir Polančec	HDZ	Mezőgazdaság (E)	1967	F
3.	Pénzügy	Ivan Šuker	HDZ	Közgazdász (E)	1957	F
4.	Építés és környezetvédelem	Marina Matulović-Dropulić	HDZ	Építész (E)	1942	N
5.	Külföldi és európai integráció	Gordana Jandroković	HDZ	Építőmérnök (E), politológus (E)	1967	F
6.	Honvédelem	Branko Vučkelić	HDZ	Elektromérnök (E)	1958	F
7.	Mezőgazdaság, halászat és vidékfejlesztés	Božidar Pankretić	HSS	Mezőgazdasági mérnök (E)	1964	F
8.	Regionális fejlesztés, erdőszet és vízügy	Petar Čobanković	HDZ	Mezőgazdasági mérnök (E)	1957	F
9.	Igazságügy	Ana Lovrin (–2008. 10. 10.) Ivan Simonović (2008. 10. 10. –)	HDZ	Jogász (E)	1953	N
10.	Közlekedés és tengerészet	Božidar Kalmeta	HDZ	Jogász (E)	1959	F
11.	Kultúra	Božo Biškupić	HDZ	Mezőgazdasági Egyetem	1958	F
12.	Turizmus	Damir Bajš	HSS	Jogász (E)	1938	F
				Jogász (E)	1967	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
13.	Beltügy	Bertislav Rončević (– 2008. 10. 10.) Tomislav Karamarko (2008. 10. 10. –)	HDZ	Jogász (E)	1960	F
14.	Egészségügy és népjólét	Darko Milinović	HDZ	Történész (E)	1959	F
15.	Tudományügy, oktatás és sport	Dragan Primorac	HDZ	Orvos (E)	1963	F
			HDZ	Orvos (E)	1965	F

Forrás: a szerző munkája

34. melléklet
A Kosor-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N	
	Miniszterelnök	Jadranka Kosor	HDZ	Jogász (E)	1953	N	
		Božidar Pankretić	HSS	–	–	–	
	Miniszterelnök-helyettes	Slobodan Uzelac	SDSS	Orvos (E)	1947	F	
		Damir Polančec (– 2009. 10. 30.)	HDZ	–	–	–	
		Đurda Adlešić (– 2010. 10. 12.)	HSLS	Filozófus (E)	1960	N	
		Ivan Šuker (– 2010. 12. 29.)	HDZ	–	–	–	
		Domagoj Ivan Mилоšević (2010. 12. 29. –)	HDZ	Orvos (E)	1970	F	
		Petar Čobanković (2010. 12. 29. –)	HDZ	–	–	–	
		Gordan Jandroković (2010. 12. 29. –)	HDZ	–	–	–	
		Jagoda Premužić	–	Jogász (E)	1954	N	
1.		Család-, veteránügy és generációk közötti szolidaritás	Tomislav Ivić	HDZ	Politológus (E)	1961	F
2.		Gazdaság és munkaügy	Damir Polančec (– 2009. 10. 30.) Đuro Popijač (2009. 11. 19. –) Ivan Šuker (– 2010. 12. 29.) Martina Dalić (2010. 12. 29. –)	HDZ HDZ HDZ	Mezőgazdasági mérnök (E) Elektromérnök (E) Közgazdász (E)	1967 1959 1957	F F F
3.	Pénzügy	Marina Matulović-Dropulić (– 2010. 12. 29.) Branko Bačić (2010. 12. 29. –)	HDZ HDZ	Közgazdász (E) Építész (E)	1967 1942	N N	
4.	Építés és környezetvédelem		HDZ	Geológus (E)	1959	F	

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
5.	Külföld és európai integráció	Gordan Jandroković	HDZ	Építőmérnök (E), politológus (E)	1967	F
6.	Honvédelem	Branko Vukelić (–2010. 12. 29.) Davor Božinović (2010. 12. 29. –)	HDZ	Elektromérnök (E)	1958	F
7.	Mezőgazdaság, halászat és vidékfejlesztés	Petar Čobanković	HDZ	Politológus (E)	1961	F
8.	Regionális fejlesztés, erdészet és vízügy	Božidar Pankretić	HSS	Mezőgazdasági mérnök (E)	1964	F
9.	Igazságügy	Ivan Šimonović (–2010. 07. 07.) Dražan Bošnjaković (2010. 07. 07. –)	–	Jogász (E)	1959	F
10.	Közlekedés és tengerészet	Božidar Kalmeta	HDZ	Jogász (E)	1961	F
11.	Kultúra	Božo Biškupić (–2010. 12. 29.) Iasen Mesić (2010. 12. 29. –)	HDZ	Mezőgazdasági mérnök (E)	1958	F
12.	Turizmus	Damir Bajš	HDZ	Jogász (E)	1938	F
13.	Belföld	Tomislav Karamarko	HSS	Archeológus (E)	1967	F
14.	Egészségügy és népiélet	Darko Milinović	HDZ	Jogász (E)	1959	F
15.	Tudományügy, oktatás és sport	Radovan Fuchs	HDZ	Orvos (E)	1963	F
16.	Közigazgatás	Davorin Mlakar	HDZ	Állatorvos (E)	1953	F
17.	T. n. m.	Bianca Matković	HDZ	Jogász (E)	1958	F
				Közigazdász (E)	1974	N

Forrás: a szerző munkája

35. melléklet
A Milanović-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Zoran Milanović	SDP	Jogász (E)	1966	F
	Első miniszterelnök-helyettes	Radimir Čačić (– 2012. 11. 14.)	HNS	–	–	–
		Vesna Pusić (2012. 11. 16. –)	HNS	–	–	–
	Alelnök	Milanka Opačić	SDP	–	–	–
		Branko Grčić	SDP	–	–	–
	Főtitkár	Neven Mimica (– 2013. 07. 01.)	SDP	Közgazdász (E)	1953	F
		Ranko Ostojić (2013. 07. 15. –)	SDP	–	–	–
	Munka és nyugdíjrendszer	Marica Matković	–	n. a.	n. a.	N
1.		Mirando Mirsić	SDP	Orvos (E)	1959	F
	Gazdaság	Radimir Čačić (– 2012. 11. 14.)	HNS	Villamosmérnök (E)	1949	F
2.		Ivan Vrdoljak (2012. 11. 16. –)	HNS	Elektrotechnikai (E)	1972	F
	Pénzügy	Slavko Limić (– 2014. 05. 06.)	SDP	Közgazdász (E)	1949	F
3.		Boris Lalovac (2014. 05. 14. –)	SDP	Közgazdász (E)	1976	F
	Környezetvédelem	Mirela Holy (– 2012. 06. 07.)	SDP	Filozófiai (E)	1971	N
4.		Mihael Zmajlović (2012. 06. 13. –)	SDP	Közgazdász (E)	1978	F
	Építészet és területrendezés	Ivan Vrdoljak (– 2012. 11. 16.)	HNS	Elektrotechnikai (E)	1972	F
5.		Anka Mrak Taritaš (2012. 11. 16. –)	HNS	Építészeti (E)	1959	N
	Honvédelem	Ante Kotromanović	SDP	Politológus (E)	1968	F
6.		Predrag Matić	–	Pedagógiai (E)	1962	F
7.	Veteránügy					

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
8.	Külföld és európai integráció	Vesna Pusić	HNS	Szociológus-filozófus (E)	1953	N
9.	Mezőgazdaság	Tihomir Jakovina	SDP	Mezőgazdasági (E)	1967	F
10.	Regionális fejlesztés és EU alapok	Branko Grčić	SDP	Közgazdász (E)	1964	F
11.	Igazságügy	Orsat Miljenić	–	Jogász (E)	1968	F
12.	Újlet és kereskedelem	Gordan Maras	SDP	Közgazdász (E)	1974	F
13.	Tengerészlet és közlekedés	Zlatko Komadina (– 2012. 04. 04.) Siniša Hajdaš Dončić (2012. 04. 18. –)	SDP	Műszaki E. (E)	1958	F
14.	Kultúra	Andrea Zlatanović (– 2015. 03. 25.) Borislav Šipuš (2015. 04. 24. –)	HNS	Filozófus (E)	1961	N
15.	Turizmus	Veljko Ostojić (– 2013. 03. 09.) Darko Lorencin (2013. 03. 19. –)	IDS	Filozófiai (E), Zeneművészet (E)	1958	F
16.	Belföld	Ranko Ostojić	SDP	Külgazdász (E)	1970	F
17.	Szociálpolitika és ifjúságügy	Milanka Opačić	SDP	Jogász (E)	1962	F
18.	Egészségügy	Rajko Ostojić (– 2014. 06. 11.) Siniša Varga (2014. 06. 11. –)	SDP	Politológus (E)	1968	N
19.	Tudományügy, oktatás és sport	Željko Jovanović (– 2014. 06. 11.) Vedran Mornar (2014. 04. 11. –)	SDP	Orvos (E)	1962	F
20.	Közgazgatás	Arsen Bauk	SDP	Orvos (E)	1965	F
				Közgazdász (E), Orvos (E)	1965	F
				Elektrotechnikai (E)	1959	F
				Informátikus-matematikus (E)	1973	F

Forrás: a szerző munkája

36. melléklet
Az Orešković-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Tihomir Orešković	–	Vegyész/Pénzügy (E)	1966	F
	Első miniszterelnök-helyettes	Tomislav Karamarko (– 2016. 06. 15.)	HDZ	Történész (E)	1959	F
	Alelnök	Božo Petrov (– 2016. 10. 13.)	MOST	Pszichiáter (E)	1979	F
1.	Munka és nyugdíjrendszer	Nada Šikić	HDZ	Orvos (E)	1955	N
2.	Gazdaság	Tomislav Panenić	MOST	Közgazdász (E)	1973	F
3.	Pénzügy	Zdravko Marić	–	Közgazdász (E)	1977	F
4.	Környezetvédelem	Slaven Dobrović	MOST	Gépészmérnök (E)	1967	F
5.	Építészet és területrendezés	Lovro Kušević	HDZ	Jogász (E)	1975	F
6.	Honvédelem	Josip Buljević	HDZ	Politikatudomány (E)	1971	F
7.	Veteránügy	Mijo Crnoja (– 2016. 01. 28.) Tomo Medved (2016. 03. 21. –)	HDZ	Közlekedésmérnök (E)	1968	F
8.	Külföld és európai integráció	Miro Kovač	HDZ	Nemzetközi tanulmányok (E)	1968	F
9.	Mezőgazdaság	Davor Romić	–	Agrármérnök (E)	1958	F
10.	Regionális fejlesztés és EU alapok	Tomislav Tolušić	HDZ	Jogász (E)	1979	F
11.	Igazságügy	Ante Šprlje	–	Jogász (E)	1979	F
12.	Újlet	Darko Horvat	HDZ	Elektromérnök (E)	1970	F
13.	Tengerészet, közlekedés	Oleg Butković	HDZ	Tengerészeti (E)	1979	F
14.	Kultúra	Zlatko Hasanbegović	HDZ	Filozófia (E)	1973	F
15.	Turizmus	Anton Kliman	HDZ	Közgazdász (E)	1967	F
16.	Belföld	Vlado Orepić	–	Tengeri közlekedési mérnök (E)	1968	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
17.	Szociálpolitika és ifjúságügy	Bernardica Juretić	–	Pszichológia (E)	1963	N
18.	Egészségügy	Dario Nakić	HDZ	Orvos (E)	1969	F
19.	Tudományügy, oktatás és sport	Predrag Šustar	HDZ	Mikrobiológia/ Filozófia (E)	1970	F
20.	Közigazgatás	Dubravka Jurčina Alibegović	–	Közgazdász (E)	1963	N

Forrás: a szerző munkája

37. melléklet
A Plenković-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Andrej Plenković	HDZ	Jogász (E)	1970	F
	Alelnök	Martina Dalić	HDZ	–	–	–
		Davor Ivo Stier	HDZ	–	–	–
		Damir Krističević	HDZ	–	–	–
		Ivan Kovačić	MOST	–	–	–
1.	Munka- és nyugdíjrendszertügy	Tomislav Čorić	HDZ	Közgazdász (E)	1979	F
2.	Gazdaság, üzlet és kereskedelem	Martina Dalić	HDZ	Közgazdász (E)	1967	N
3.	Pénzügy	Zdravko Marić	–	Közgazdász (E)	1977	F
4.	Környezetvédelem és energiügy	Slaven Dobrović	MOST	Gépészmérnök (E)	1967	F
5.	Építészet és területrendezés	Lovro Kušević	HDZ	Jogász (E)	1975	F
6.	Honvédelem	Damir Krističević	HDZ	Katonai Akadémia (E)	1969	F
7.	Veteránügy	Tomo Medved	HDZ	Védelempolitika (E)	1968	F
8.	Külgügy és európai integráció	Davor Ivo Stier	HDZ	Politológus (E)	1972	F
9.	Mezőgazdaság	Tomislav Tolušić	HDZ	Jogász (E)	1979	F
10.	Regionális fejlesztés és EU alapok	Gabrijela Žalac	HDZ	Közgazdász (E)	1979	N
11.	Igazságügy	Ante Šprlje	–	Jogász (E)	1979	F
12.	Tengerészet, közlekedés	Oleg Butković	HDZ	Tengerészeti (E)	1979	F
13.	Kultúra	Nina Obuljen Koržinek	–	Politológus (E)	1970	N
14.	Turizmus	Gari Cappelli	HDZ	Tengerészeti (E)	1961	F
15.	Belügy	Vlado Orepić	–	Tengeri közlekedési mérnök (E)	1968	F
16.	Demográfia, család-, ifjúság- és szociális ügyek	Nada Murganić	HDZ	Jogász (E)	1958	N
17.	Egészségügy	Milan Kujundžić	HDZ	Orvos (E)	1957	F
18.	Oktatás- és tudományügy	Pavo Barišić	HDZ	Filozófus (E)	1959	F
19.	Közgazgatás	Ivan Kovačić	MOST	Fogorvos (E)	1974	F
20.	Allami tulajdon	Goran Marić	HDZ	Közgazdász (E)	1959	F

Forrás: a szerző munkája

38. mellékelt
A Peterle-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Lojze Peterle	SKD	Közgazdász (E)	1948	F
		Milija Malešič	–	Jogász (E)	1933	F
	Miniszterelnök-helyettes	Leopold Šušteršič	ZS	Filozófus (E)	1948	F
		Jozef Mencinger (– 1991. 05. 08.)	SDS	Közgazdász (E)	1941	F
		Andrej Ocvirk (1991. 05. 08. –)	–	Építész (E)	1942	F
	Főtitkár	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1.	Külgügy	Dimitrij Rupel	SDZ	Szociológus (E)	1946	F
2.	Belfüg	Igor Bavčar	SDZ	Politológus (E)	1955	F
3.	Védelem	Janez Janša	SDZ	Szociológus (E)	1958	F
4.	Pénzügy	Marko Kranjec (– 1991. 05. 08.)	–	Közgazdász (E)	1940	F
		Dušan Šešok (1991. 05. 09. –)	SKD	Közgazdász (E)	1953	F
5.	Igazságügy	Rajko Pirnat	SDZ	Jogász (E)	1950	F
6.	Oktatás	Peter Vencelj	SKD	Fizikus (E)	1939	F
7.	Kultúra	Andrej Capuder	SKD	Filozófus (E)	1942	F
8.	Szociális ügyek	Jozefa Puhar	SDZ	Szociológus (E)	1942	F
9.	Egészségügy	Katja Boh (– 1992. 01. 15.)	SDS	Szociológus	1929	N
		Božidar Voljč (1992. 01. 15. –)	n. a.	Orvos (E)	1939	F
10.	Iparügy	Izidor Rejc	SKD	Közgazdász (E)	1936	F
11.	Mezőgazdaság	Jozef Jakob Osterc	SKD	Zoológus (E)	1942	F
12.	Környezetvédelem	Miha Jazbinšek	ZS	Építézmérnök (E)	1941	F
13.	Közlekedés	Marijan Krajnc	SKD	Építézmérnök (E)	1927	F
14.	Kutatás- és tudományügy	Peter Tancig	ZS	Elektromérnök (E)	1944	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
15.	Információs társadalom	Stane Stanič (– 1991. 04. 24.) Jelko Kacin (1991. 04. 24.–)	LS	Újságíró (E) Védelmi tanulmányok (E)	1926 1955	F F
16.	Tervezés	Igor Umek	SKD	Építészmérnök (E)	1956	F
17.	Energiatűgy	Miha Tomšič	SDZ	Gépészmérnök (E)	1941	F
18.	Turizmus és vendéglátás	Ingo Paš	LS	Jogász (E)	1941	F
19.	Veteránügy és hadirokkantak	Frane Godeša	SDZ	n. a.	n. a.	F
20.	Gazdaság	Viktor Brezar	LS	Üzletember	n. a.	F
21.	Kereskedelem	Maks Bastl (– 1992. 02. 12.) Jožef Jeraj (1992. 02. 12.–)	SKZ SLS	n. a. Közgazdász (E)	1941 1938	F F

Forrás: a szerző munkája

39. melléklet
A-1. Drnovšek-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Janez Drnovšek	LDS	Közgazdász (E)	1950 (†2008)	F
	Miniszterelnök-helyettes	Jože Pučnik	SDS	Szociológus	1932	F
		Herman Rigelnik	–	Közgazdász (E)	1942	F
		Viktor Žakej	SSS	n. a.	n. a.	F
	Főtisztár	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1.	Küldügy	Dimirij Rupel	DS	Szociológus (E)	1946	F
2.	Belsőügy	Igor Bavčar	DS	Politológus (E)	1955	F
3.	Védelem	Janez Janša	SDS	Szociológus (E)	1958	F
4.	Pénzügy	Janez Kopac (– 1992.06.10.) Mijlja Gaspari (1992.06.10. –)	LDS	Közgazdász (E)	1961	F
5.	Igazságügy	Miha Kozine	LDS	Jogász (E)	1952	F
6.	Oktatás	Slavko Gaber	LDS	Szociológus (E)	1958	F
7.	Kultúra	Borut Šuklje	SSS	Filozófus (E)	1958	F
8.	Munkaügy	Jožefa Puhar	SD	Szociológus (E)	1942	F
9.	Környezetvédelem	Miha Jazbinšek	ZS	Építészmérnök (E)	1941	F
10.	Mezőgazdaság, erdőszet, ételmiszerügy	Jože Protner	LDS	Borász (E)	1944	F
11.	Energiügy	Franc Avberšek	SD	Bányamérnök (E)	1947	F
12.	Közlekedés	Marijan Krajnc	SDS	Építészmérnök (E)	1927	F
13.	Egészségügy és szociális partnerség	Božidar Voljč	ZS	Orvos (E)	1939	F
14.	Tudomány és technológia	Peter Fancig	ZS	Elektromérnök (E)	1944	F
15.	Tervezés	Davorin Kračun	LDS	Közgazdász (E)	1950	F
16.	Gazdasági fejlesztés	Maks Tajnikar	SD	Közgazdász (E)	1951	F
17.	Ipar és építészet	Dušan Šešok	SKD	Közgazdász (E)	1953	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
18.	Információs társadalom	Jelko Kacin	DS	Védelmi tanulmányok (E)	1955	F
19.	Törvényhozás	Lojze Janko	–	Jogász (E)	n. a.	F
20.	Diaszpóra	Janko Prunk	–	Politológus (E)	1942	F
21.	Turizmus és vendéglátás	Janez Sirše	LDS	Közgazdász (E)	n. a.	F
22.	Kereskedelem	Jožef Jeraj (– 1992. 09. 23)	SLS	Közgazdász (E)	1938	F
		Davorin Valentinčič (1992. 09. 23. –)	n. a.	Közgazdász (E)	n. a.	F
23.	Veteránügy és hadirokkantak	Ana Osterman	SD	n. a.	n. a.	N

Forrás: a szerző munkája

40. melléklet
A II. Drnovšek-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Janez Drnovšek	LDS	Közgazdász (E)	1950 (†2008)	F
	Főtábornok	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1.	Küldő	Lojze Peterle (– 1994. 10. 31.) Zoran Thaler (1995. 01. 26. – 1996. 05. 16.) Davorin Kračun (– 1996. 07. 19.) Ivan Bizjak (– 1994. 06. 08.) Andrej Šter (1994. 06. 08. –) Mijica Gaspari	SKD LDS LDS SKD SKD LDS	Közgazdász (E) Orvos (E) Közgazdász (E) Matematikus (E) Jogász (E) Közgazdász (E)	1948 1962 1950 1956 1958 1951	F F F F F F
2.	Belső	Milica Kozinc (– 1994. 07. 19.) Metka Zupančič (1994. 07. 19. –)	LDS LDS	Jogász (E) Jogász (E)	1952 1951	F F
3.	Pénzügy	Slavko Gaber	LDS	Szociológus (E)	1958	F
4.	Igazságügy	Sergij Felhan (– 1996. 01. 31.) Janez Dular (1996. 02. 07. –) Jožica Puhar (– 1994. 06. 21.) Rina Klinar (1994. 06. 21. – 1996. 01. 31.) Anton Rop (1996. 02. 06. –)	SD SKD SD SD LDS	Szociológus (E) Nyelvész (E) Szociológus (E) Jogász (E) Közgazdász (E)	1939 1943 1942 1952 1960	F F F N F
5.	Oktatás					
6.	Kultúra					
7.	Munkaügy, szociális és családjogi					

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
8.	Környezetvédelem	Miha Jazbinšek (– 1994. 02. 01.)	LDS	Építész mérnök (E)	1941	F
		Pavel Gantar (1994. 02. 28. –)	LDS	Szociológus	1949	F
9.	Gazdasági fejlesztés	Davorin Kračun (– 1995. 01. 26.)	LDS	Közgazdász (E)	1950	F
		Janko Deželak (1995. 01. 26. –)	SKD	Közgazdász (E)	1945	F
10.	Gazdaság	Maks Tajnikar (– 1996. 01. 30.)	SD	Közgazdász (E)	1951	F
		Metod Dragonja (1996. 01. 31. –)	–	Közgazdász (E)	1954	F
11.	Mezőgazdaság és erdőszet	Jozef Jakob Osterc	SKD	Zoológus (E)	1942	F
12.	Védelem	Janez Janša (– 1994. 03. 29.)	SDS	Szociológus (E)	1958	F
		Jelko Kacin (1994. 03. 29. –)	LDS	Védelmi tanulmányok (E)	1955	F
13.	Közlekedés	Igor Umek	SKD	Építész mérnök (E)	1956	F
14.	Egészségügy	Božidar Voljč	LDS	Orvos (E)	1939	F
15.	Tudomány és technológia	Rado Bohinc (– 1996. 01. 31.)	SD	Jogász (E)	1949	F
		Andrej Umek (1996. 02. 07. –)	SKD	n. a.	1938	F
16.	T. n. m. (helyi önkorm.)	Boštjan Kovačič (1994. 09. 16. –)	LDS	Szociológus	1950	F
17.	T. n. m. (tervezés)	Lojze Janko (1993. 03. 23. –)	–	Jogász (E)	n. a.	F

Forrás: a szerző munkája

41. melléklet
A III. Drnovšek-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Janez Drnovšek	LDS	Közgazdász (E)	1950 (†2008)	F
	Miniszterelnök-helyettes Főtisztár	Marijan Podobnik n. a.	SLS n. a.	Vegyeszmérnök (E) n. a.	1960 n. a.	F n. a.
1.	Küldügy	Zoran Thaler (– 1997. 09. 25.) Boris Frllec (1997. 09. 25. – 2000. 02. 02.) Dimitrij Rupel (2000. 02. 02. –)	LDS LDS LDS	Orvos (E) Vegyész (E) Szociológus (E)	1962 1936 1946	F F F
2.	Belfüg	Mirko Bandelj (– 1999. 02. 16.) Borut Šuklje (1999. 03. 24. –)	LDS LDS	Jogász (E) Filozófus (E)	1958 1958	F F
3.	Pénzügy	Milija Gaspari	LDS	Közgazdász (E)	1951	F
4.	Igazságügy	Tomaz Marušič	SLS	Jogász (E)	1932	F
5.	Oktatás	Slavko Gaber (– 1999. 07. 29.) Pavel Zgaga (1999. 07. 29. –)	LDS LDS	Szociológia (E) n. a.	n. a. n. a.	F F
6.	Kultúra	Jozef Školč	LDS	n. a.	n. a.	F
7.	Munkaügy és szociális partnerség	Anton Rop	LDS	Politológus (E)	1960	F
8.	Környezetvédelem	Pavel Gantar	LDS	Közgazdász (E)	1960	F
9.	Turizmus	Janko Razgoršek	SLS	Szociológus	1949	F
10.	Gazdasági fejlesztés	Marijan Senjur	SLS	Közgazdász (E)	1953 1944	F F
11.	Gazdaság	Metod Dragonja (– 1999. 04. 20.) Tea Petrin (1999. 04. 20. –)	– SLS	Közgazdász (E) Közgazdász (E)	1954 1944	F N

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
12.	Mezőgazdaság és erdészet	Ciril Smrkolj Tit Turnšek (– 1998. 03. 13.)	SLS	Erdész	1949	F
13.	Védelem	Lojze Krapež (1998. 03. 13. – 1998. 11. 24.) Franci Demšar (1999. 02. 04. –) Anton Bergauer Marjan Jereb Lojze Marinček	SLS SLS SLS SLS SLS	Elektromérnök (E) Szervezőstud. (E) Fizikus (E) Szervezőstud. (E) Orvos (E)	1938 1958 1960 1950 1930	F F F F F
14.	Közlekedés	Igor Bavčer	SLS	n. a.	1932	F
15.	Egészségügy	Božo Grafenauer	LSD	Politológus (E)	1955	F
16.	Tudomány és technológia		SLS	Jogász (E)	1950	F
17.	T. n. m. (EU-integráció)	Janko Kušar	DeSUS	Jogász (E)	1929	F
18.	T. n. m. (Helyi önkormányzat)					
19.	T. n. m. (Szociális jóléti koordináció)					

Forrás: a szerző munkája

42. melléklet
A Bajuk-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Andrej Bajuk	SLS –SKD–NSI	Közgazdász (E)	1943 (†2011)	F
	Főtitkár	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1.	Külgügy	Lojze Peterle	SLS –SKD–NSI	Közgazdász (E)	1948	F
2.	Belügy	Peter Jambreč	–	Jogász (E), szociológus (E)	1940	F
3.	Védelem	Janez Janša	SDS	Szociológus (E)	1958	F
4.	Pénzügy	Zvonko Ivanušič	SLS –SKD	Közgazdász (E)	1959	F
5.	Igazságügy	Barbara Brezigar	–	Jogász (E)	1953	N
6.	Oktatás	Lovro Šturm	–	Jogász (E)	1938	F
7.	Kultúra	Rudi Šeligo	SDS	Filozófus (E), pszichológus (E)	1935	F
8.	Szociális ügyek	Miha Brejc	SDS	n. a.	1947	F
9.	Egészségügy	Andrej Bručan	SDS	Orvos	1943	F
10.	Mezőgazdaság	Čiril Smrkolj	SLS –SKD	Erdész	1949	F
11.	Környezetvédelem	Andrej Umek	SLS –SKD	Technológiai (E)	1938	F
12.	Közeledés	Anton Bergauer	SLS –SKD	Szervezetud. (E)	1950	F
13.	Kutatás	Lojze Marinček	SLS –SKD	n. a.	1932	F
14.	Gazdaság	Jože Zagožen	SDS	Közgazdász (E)	1951	F
15.	Gazdasági kapcsolatok és fejlesztés	Marijan Senjur	SLS –SKD	Közgazdász (E)	1944	F
16.	Törvényhozás	Tone Jerovšek	–	Jogász (E)	1941	F
17.	Kereskedelem és turizmus	Janko Razgoršek	SLS –SKD	Közgazdász (E)	1953	F

Forrás: a szerző munkája

43. melléklet
A IV. Drnovšek-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Janez Drnovšek	LDS	Közgazdász (E)	1950 (†2008)	F
	Főtitkár	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1.	Külsőügy	Dimitrij Rupel	SD	Szociológus (E)	1946	F
2.	Belsőügy	Rado Bohinc	SD	Jogász (E)	1949	F
3.	Pénzügy	Anton Rop	LDS	Közgazdász (E)	1960	F
4.	Igazságügy	Ivan Bizjak	SLS	Matematikus (E)	1956	F
5.	Oktatás	Lucija Čok	LDS	Nyelvész (E)	1941	N
6.	Kultúra	Andreja Rihter	SD	Szociológus (E)	1957	N
7.	Munkaügy és szociális partnerség	Vlado Dimovski	SD	Közgazdász (E)	1950	F
8.	Környezetvédelem	Janez Kopač	LDS	Közgazdász (E)	1961	F
9.	Védelem	Anton Grizold	LDS	Védelmi tanulmányok (E)	1957	F
10.	Gazdaság	Tea Petrin	SLS	Közgazdász (E)	1944	N
11.	Mezőgazdaság, erdőszet és élelmiszerügy	Franc But	SLS	Közgazdász (E)	1962	F
12.	Közlekedés	Jakob Presečnik	SLS	Építészmérnök (E)	1948	F
13.	Egészségügy	Dušan Keber	LDS	Orvos (E)	1947	F
14.	Információs társadalom	Pavel Gantar	LDS	Szociológus	1949	F
15.	T. n. m. (EU integráció)	Igor Bavčar (– 2002. 01. 24.)	SD	Politológus (E)	1955	F
		Janez Potočnik (2002. 01. 24. –)	LDS	Közgazdász (E)	1958	F

Forrás: a szerző munkája

44. mellékelt
A Rop-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Anton Rop	LDS	Közgazdász (E)	1960	F
	Főtitkár	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1.	Külügy	Dimitrij Rupel (– 2004. 07. 06.) Ivo Vajgl (2004. 07. 06. –)	LDS	Szociológus (E)	1946	F
2.	Belfügy	Rado Bohine	SD	Újságíró (E)	1943	F
3.	Védelem	Anton Grizold	LDS	Jogász (E)	1949	F
4.	Pénzügy	Dušan Mramor	–	Védelmi tanulmányok (E)	1957	F
5.	Igazságügy	Ivan Bizjak (– 2004. 04. 20.) Zdenka Cerar (2004. 04. 20. –)	SLS	Közgazdász (E)	1953	F
6.	Oktatás, sport és tudományügy	Slavko Gaber	LDS	Matematikus (E)	1956	F
7.	Kultúra	Andreja Rihter	SD	Jogász (E)	1941	N
8.	Munka, család és szociális ügyek	Vlado Dimbovski	DeSUS	Filezófia (E)	1958	F
9.	Egészségügy	Dušan Keber	LDS	Szociológus (E)	1957	N
10.	Mezőgazdaság, erdőszet és élelmiszerügy	Franc But (– 2004. 04. 20.) Milan Pogacnik (2004. 04. 20. –)	DeSUS	Közgazdász (E)	1950	F
11.	Környezetvédelem és területrendezés	Janez Kopač	LDS	Orvos (E)	1947	F
12.	Közlekedés	Jakob Prescénik (– 2004. 04. 20.) Marko Pavliha (2004. 04. 20. –)	SLS	Közgazdász (E)	1962	F
13.	Információs társadalom	Pavel Gantar	SD	Állatorvos (E)	1946	F
				Közgazdász (E)	1961	F
				Építészmérnök (E)	1948	F
				Jogász (E)	1962	F
				Szociológus (E)	1949	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
14.	Gazdaság	Tea Petrin (– 2004. 04. 20.)	SLS	Közgazdász (E)	1944	N
		Matej Lahovnik (2004. 04. 20. –)	LDS	Közgazdász (E)	1971	F
15.	T. n. m. (EU-integráció)	Janez Potočnik (– 2004. 04. 20.)	LDS	Közgazdász (E)	1958	F
		Milan Martin Cvikel (2004. 04. 20. –)	SD	Közgazdász (E)	1959	F
16.	T. n. m. (Regionális fejlesztés)	Zdenka Cerar	LDS	–	–	–

Forrás: a szerző munkája

45. melléklet
Az I. Janiša-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Janez Janiša	SDS	Szociológus (E)	1958	F
	Főtitkár	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.
1.	Külgügy	Dimitrij Rupel	–	Szociológus (E)	1946	F
2.	Bellügy	Dragotin Mate	SDS	Diplomata (E)	1963	F
3.	Védelem	Karl Erjavec	DeSUS	Jogász (E)	1960	F
4.	Pénzügy	Andrej Bajuk	NSi	Közgazdász (E)	1943	F
5.	Igazságügy	Lovro Šturm	NSi	Jogász (E)	1938	F
6.	Oktatás	Milan Zver	SDS	Szociológus (E)	1962	F
7.	Felsőoktatás, tudomány és technológia	Jure Zupan (– 2007. 09. 06.) Mojca Kucier Dolinar (2007. 10. 01. –)	NSi	Fizikus (E)	1943	F
8.	Kultúra	Vasko Simoniti	SDS	Történész (E)	1951	F
9.	Munkaügy, szociális és családügy	Janez Drobnič (– 2006. 12. 01.) Marjeta Corman (2006. 12. 18. –)	NSi	Szociológus (E)	1957	F
10.	Egészségügy	Andrej Bručan (– 2007. 09. 06.) Zofija Mazej Kukovič (2007. 09. 11. –)	SDS	Jogász (E)	1956	N
			SDS	Orvos (E)	1943	F
			SDS	Munkaügyi-igazgatás, villamosmérnök (E)	1955	N
11.	Mezőgazdaság, erdszert és élelmiszerügy	Marija Lukačič (– 2007. 01. 29.) Iztok Jarc (2007. 03. 06. –)	SDS	Bányamérnök (E)	1949	N
12.	Környezetvédelem	Janez Podobnik	SDS	Nemzetközi tanulmányok (E)	1963	F
			SLS	Orvos (E)	1959	F
13.	Közlekedés	Janez Božič (– 2007. 09. 06.) Radovan Žerjav (2007. 09. 11. –)	SLS	Munkaszervező	1954	F
14.	Gazdaság	Andrej Vizjak	SLS	Kémikus (E)	1968	F
15.	Közigazgatás	Gregor Virant	SDS	Elektromérnök (E)	1964	F
			–	Jogász (E)	1969	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
16.	T. n. m. (Gazdasági fejlesztés)	Jože P. Damijan (2005. 12. 20. – 2006. 03. 27.) Andrej Horvat (2006. 03. 26. – 2007. 03. 05.) Žiga Turk (2007. 03. 06. –)	– SDS SDS	Közgazász (E) n. a. Építészmérnök (E)	n. a. n. a. 1962	F F F
17.	T. n. m. (Helyi önkormányzat és regionális fejlesztés)	Ivan Žagar	SLS	Mérnök (E)	1962	F

Forrás: a szerző munkája

46. melléklet
A Pahor-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Borut Pahor	SD	Politológus (E)	1963	F
	Főtitkár	Milan Martin Cvikl (– 2010. 03. 11.)	SD	Közgazdász (E)	1959	F
1.	Küldügy	Helena Kamnar (2010. 03. 11. –)	SD	Jogász (E)	1954	N
		Samuel Žbogar	SD	Politológus (E)	1962	F
2.	Belfüg	Katarina Kresal (– 2011. 09. 02.)	LDS	Jogász (E)	1973	N
		Aleš Zalar (2011. 09. 02. –)	LDS	Jogász (E)	1961	F
3.	Védelem	Ljubica Jelusič	SD	Nemzetközi tanulmányok (E)	1960	N
4.	Pénzügy	Frane Kržanič	SD	Közgazdász (E)	1954	F
5.	Igazságügy	Aleš Zalar	LDS	–	–	–
6.	Oktatás és sport	Igor Lukšič	LDS	Politológus (E)	1961	F
7.	Felsőoktatás, tudomány és technológia	Gregor Golobič (– 2011. 06. 22.)	Zares	Filozófus (E)	1964	F
		Igor Lukšič (2011. 06. 22. –)	SD	–	–	–
8.	Kultúra	Majda Širca Ravnikar (– 2011. 07. 11.)	Zares	Építésmérnök (E)	1953	N
		Boštjan Žekš (2011. 07. 11. –)	SD	Fizikus (E)	1940	F
9.	Munka-, család- és szociális ügyek	Ivan Svetlik	DeSUS	n. a.	1950	F
10.	Egészségügy	Borut Miklavčič (– 2010. 04. 07.)	SD	Közgazdász (E)	1944	F
		Dorijan Marušič (2010. 04. 07. –)	SD	Orvos (E)	1957	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
11.	Mezőgazdaság, erdészet és élelmiszerügy	Milan Pogačnik (– 2010. 03. 18.)	SD	Állatorvos (E)	1946	F
		Henrik Gjerkeš (2010. 03. 18. – 2010. 05. 05.)	DeSUS	Technikai Főiskola	1965	F
12.	Környezetvédelem	Dejan Židan (2010. 05. 05. –)	SD	Állatorvos (E)	1967	F
		Karl Erjavec (– 2010. 02. 12.)	DeSUS	Jogász (E)	1960	F
		Roko Žarnič (2010. 02. 10. –)	DeSUS	Építészmérnök (E)	1950	F
13.	Közlekedés	Patrik Vlačič	SD	Jogász (E)	1970	F
14.	Gazdaság	Matej Lahovnik (– 2010. 07. 09.)	Zares	Közgazdász (E)	1971	F
		Darja Radič (2010. 07. 16. – 2011. 07. 11.)	Zares	Közgazdász (E)	1965	N
		Milija Gaspari (2011. 07. 11. –)	SD	Közgazdász (E)	1951	F
15.	Közigazgatás	Irma Pavlinič Krebs (– 2011. 07. 11.)	Zares	Jogász (E)	1963	N
		Borut Pahor (2011. 07. 11. –)	SD	–	–	–
16.	T. n. m. (EU fejlesztések)	Milija Gaspari	SD	Közgazdász	1951	F
		Zlata Ploštajner (– 2009. 10. 22.)	DeSUS	Politológus	1959	F
17.	T. n. m. (Helyi önkormányzat és regionális fejlesztés)	Henrik Gjerkeš (2009. 10. 22. – 2011. 01. 11.)	DeSUS	–	–	–
		Duša Trobec Bučan (2011. 01. 11. – 2011. 04. 21.)	DeSUS	Jogász (E)	1958	N
		Boštjan Žekš (2011. 04. 21. –)	SD	–	–	–
18.	T. n. m. (Diaszpóra)	Boštjan Žekš	SD	–	–	–

Forrás: a szerző munkája

47. melléklet
A II. Janša-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Janez Janša	SDS	Szociológus (E)	1958	F
	Alelnök	Radovan Žerjav	SLS	–	–	–
		Ljudmila Novak	NSi	–	–	–
		Karl Erjavec	DeSUS	–	–	–
	Főtisztár	Božo Predalič	n. a.	Vegyeszmérnök (E)	1957	F
1.	Külgügy	Karl Erjavec	DeSUS	Jogász (E)	1960	F
2.	Belsőügy	Vinko Gorenak	SDS	Pedagógus (E)	1955	F
3.	Védelem	Aleš Hojs	NSi	Építészeti (E)	1961	F
4.	Pénzügy	Janez Šušterlič (–2013. 02. 01.) Janez Janša (2013. 02. 01. –)	DL	Közgazdász (E)	1966	F
		Janez Janša	SDS	–	–	–
5.	Igazságügy és közigazgatás	Senko Pličanič (–2013. 02. 01.) Zvonko Černač (2013. 02. 01. –)	DL	Jogász (E)	1963	F
6.	Oktatás, tudomány, kultúra és sport	Žiga Turk	SDS	Közgazdász (E)	1962	F
7.	Szociális ügyek	Andrej Vizjak	SDS	Építézmérnök (E)	1962	F
8.	Egészségügy	Tomaž Gamtar	DeSUS	Elektromérnök (E)	1964	F
9.	Mezőgazdaság és környezetvédelem	Franc Bogovič	SLS	Orvos (E)	1960	F
10.	Közlekedés és területrendezés	Zvonko Černač	SDS	Mezőgazdasági (E)	1963	F
11.	Gazdaság és technológia	Radovan Žerjav	SLS	–	–	–
12.	T. n. m. (Diaszpóra)	Ljudmila Novak	NSi	Kémikus (E)	1968	F
				Német nyelv és irodalom (E)	1959	N

Forrás: a szerző munkája

48. melléklet
A Bratuisšek-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Alenka Bratuisšek	PS/ZaAB	Műszaki (E)	1970	N
	Alelnök	Gregor Virant	DL	–	–	–
		Dejan Židan	SD	–	–	–
	Főtárhár	Karl Erjavec	DeSUS	–	–	–
	Kütlügy	Jernej Pavlič	PS/ZaAB	Közgazdász (E)	1984	F
1.		Karl Erjavec	DeSUS	Jogász (E)	1960	F
2.	Bellügy és közigazgatás	Gregor Virant	DL	Jogász (E)	1969	F
3.	Védelem	Raman Jakič	PS/ZaAB	Pedagógiai (E)	1967	F
4.	Pénzügy	Uroš Čufer	SD	Közgazdász (E)	1970	F
5.	Igazságügy	Senko Plianič	DL	Jogász (E)	1963	F
6.	Oktatás, tudomány és sport	Jernej Pškalo	SD	Politológia (E)	1975	F
7.	Munka, család, szociális ügyek és esélyegyenlőség	Anja Kopac Mrak	SD	Szociológia (E)	1974	N
		Tomaž Gantar (– 2013. 11. 29.)	DeSUS	Orvos (E)	1960	F
8.	Egészségügy	Alenka Trop Skaza (2013. 11. 29. – 2014. 04. 15.)	–	Orvos (E)	1964	N
		Alenka Bratuisšek (2014. 04. 15. –)	ZaAB	–	–	–
9.	Mezőgazdaság és környezetvédelem	Dejan Židan	SD	Állatorvosi (E)	1967	F
10.	Közlekedés és területrendezés	Igor Maher (– 2013. 04. 02.)	DL	Menedzsment (E)	1967	F
		Samo Omerzel (2013. 04. 02. –)	DL	Elektromérnök (E)	1974	F
		Stanko Stepišnik (– 2013. 11. 29.)	PS	Filozófiai (E)/ Közgazdász (E)	1956	F
11.	Gazdaságfejlesztés és technológia	Metod Dragonja (2013. 11. 29. –)	PS/ZaAB	Közgazdász (E)	1954	F

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
12.	Kultúra	Uroš Grlic	PS/ZaAB	Filozófiai E. (E)	1969	F
13.	T. n. m. (Diaszpóra)	Tina Komel (– 2014. 02. 24.)	PS	Közgazdász (E)	1980	N
		Gorazd Žmavc (2014. 02. 24. –)	DeSUS	Jogász (E)	1947	F

Forrás: a szerző munkája

49. melléklet
A Cerar-kormány összetétele

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
	Miniszterelnök	Miro Cerar	SMC	Jogász	1963	F
	Alelnök	Boris Koprivnikar	SMC	–	–	–
		Karl Erjavec	DeSUS	–	–	–
		Dejan Židan	SD	–	–	–
	Főtitkár	Danko Krašovec	n. a.	Jogász (E)	n. a.	F
1.	Külügy	Karl Erjavec	DeSUS	Jogász (E)	1960	F
2.	Belfüg	Vesna Györkös Žnidar	SMC	Jogász (E) (London)	1977	N
	Védelem	Janko Veber (– 2015. 05. 13.)	SD	Mérnök (E)	1960	F
		Andreja Katič (2015. 05. 13. –)	SD	Jogász (E)	1969	N
		Dušan Mramor (– 2016. 07. 13.)	–	–	Közgazdász (E)	1953
4.	Pénzügy	Alenka Smerkolj (2016. 07. 13. – 2016. 09. 21.) Mateja Vraničar Erman (2016. 09. 21. –)	SMC	Közgazdász (E)	1963	N
	Igazságügy	Goran Klemenčič	SMC	Jogász (E) (Harvard)	1965	N
		Stanka Semnikar Cankar (– 2015. 03. 06.)	SMC	Jogász (E) (Harvard)	1972	F
		Klavdija Markez (2015. 03. 27. – 2015. 04. 01.) Maja Makovec Brenčič (2015. 05. 13. –)	SMC	Közgazdász (E)	1953	N
6.	Oktatás, tudományügy és sport		SMC	Európa-tanulmányok (E)	1976	N
7.	Munka-, családügy, szociális ügyek és esélyegyenlőség	Anja Kopac Mrak	SMC	Közgazdász (E)	1969	N
	Egészségügy		SD	Szociológia (E)	1974	N
8.			Milojka Kolar Celarc	SMC	Egészség- közgazdász (E)	1951

	Minisztérium	Miniszter	Párt	Végzettség	Szül. idő	F/N
9.	Mezőgazdaság, erdőszet és élelmiszergy	Dejan Židan	SD	Állatorvosi (E)	1967	F
10.	Közlekedés	Peter Gasperšič	SMC	Mérnök (E)	1965	F
11.	Gazdaságfejlesztés és technológia	Jožef Petrovič (– 2014. 12. 04.)	SMC	Közgazdász (E)	1958	F
		Zdravko Počivalšek (2014. 12. 04. –)	SMC	Mezőgazdasági (E)	1957	F
12.	Kultúra	Julijana Bizjak Mlakar (– 2016. 04. 16.)	DeSUS	Közgazdász (E)	1956	N
		Anton Peršak (2016. 04. 16. –)	DeSUS	Színházi rendező (BA)	1947	F
13.	Közigazgatás	Boris Koprivnikar	SMC	Szervezeti tud. (E)	1966	F
14.	Környezetvédelem	Irena Majcen	DeSUS	Biotechnológia (E)	1958	N
15.	T. n. m. (Diaszpóra)	Gorazd Žnavec	DeSUS	Jogász (E)	1947	F
16.	T. n. m. (Stratégiai projektek)	Violeta Bulc (– 2014. 11. 19.)	SMC	Információs technológia (E)	1964	N
		Alenka Šmerkolj (2014. 11. 19. –)	SMC	–	–	–

Forrás: a szerző munkája

50. melléklet
A szerb miniszterelnökök karrierútja

Név	Párt-támogatás	Életkor* (születési év)	Párttag	Végzettség	Karrierút
Zoran Đinđić	DS	49 (1952)	Igen, pártelnök (1994–2001)	1974 – Belgrádi Egyetem: filozófia; 1979 – Németország: filozófia doktora	A DS alapítója, pártelnök; parlamenti képviselő; Belgrád főpolgármestere.
Zoran Živković	DS	43 (1960)	Igen, pártelnök (2001–2003)	1983 – Belgrádi Egyetem: közgazdász	DS-tag, parlamenti képviselő, Niš polgármestere.
Vojislav Koštunica	DSS	60 (1944)	Igen, pártelnök (1992–2014)	1966 – Belgrádi Egyetem: jogász	DSS létrehozója, pártelnök; parlamenti képviselő; Jugoszlávia elnöke
Mirko Cvetković	DS	58 (1950)	Nem, párton kívüli	Belgrádi Egyetem: közgazdász; 1985 – Belgrádi Egyetem: közgazdaságtan doktora	Világbank munkatársa; miniszter helyettes; Privatizációs Ügynökség igazgatója, pénzügyminiszter
Ivica Dačić	SPS	46 (1966)	Igen, pártelnök (2006–)	1989 – Belgrádi Egyetem: politológia	SPS parlamenti képviselő 1992-től, SPS szövívő (1992–2000), belügyminiszter (2008–2012)
Aleksandar Vučić	SNS	44 (1970)	Igen (2008–), pártelnök (2012–)	1994 – Belgrádi Egyetem: jogász	SRS tag, alelnök (1994–2008); SNS alelnök (2008–2014); információs miniszter (1998–2000); szövetségi és köztársasági képviselő

* Miniszterelnökké történő megválasztáskor.

Forrás: a szerző munkája

51. melléklet
A horvát miniszterelnökök karrierútja

Név	Párt-támogatás	Életkor* (születési év)	Párttag	Végzettség	Karrierút
Szjepan Mesić	HDZ	56 (1934)	Igen, (1990–1994)	1961 – Zágrábi Egyetem: jogász	Jugoszlávia elnöke (1991) Közársasági elnök (2000–2010), Parlament elnöke (1992–1994), HND-tag (1994–1997), HNS-tag (1997–)
Josip Manolić	HDZ	70 (1920)	Igen (1990–1994)	1960 – Zágrábi Egyetem: jogász	HND-tag, parlamenti képviselő, Megyék Háza elnöke (1993–1994)
Franjo Gregurić	HDZ	52 (1939)	Igen, (1992–)	Zágrábi Egyetem: vegyszermérnök; Zágrábi Egyetem: vegyszermérnökdoktora	Állami vállalatok elnöke
Hrvoje Šarinić	HDZ	57 (1935)	Igen (1990–)	1962 – Zágrábi Egyetem: épitészermérnök	HDZ-alapító Nemzetbiztonsági Hivatal elnöke, Államfői Hivatal vezetője
Nikica Valentić	HDZ	43 (1950)	Igen (1990–)	1974 – Zágrábi Egyetem: jogász	INA olajipari vállalat elnöke
Zlatko Matića	HDZ	46 (1949)	Igen (1990–)	1974 – Zágrábi Egyetem: jogász	Kormány- és gazdasági miniszter, INA-Olajipari vállalat munkatársa, Horvát Olimpiai Bizottság elnöke
Ivica Račan	SDP	56 (1944–2007)	Igen, pártelnök (1993–2007)	1968 – Zágrábi Egyetem: jogász	Horvát Kommunista Szövetsége (1961–1990), SDP-alapító

Név	Párt-támogatás	Életkor* (születési év)	Párttag	Végzettség	Karrierút
Ivo Sanader	HDZ	50 (1953)	Igen (1990-2010), pártelnök (2000-2009)	1982 – Spliti Egyetem: filozófia	Tudományügyi miniszter, Nemzetbiztonsági Hivatal elnöke, Államfői Hivatal vezetője
Jadranka Kosor	HDZ	56 (1953)	Igen (1990-2013), pártelnök (2009-2013)	1982 – Zágrábi Egyetem: jogász	Újságíró, Államfőjelölt (2005), családügyi miniszter
Zoran Milanović	SDP	46 (1966)	Igen (1999-), pártelnök (2008-)	Zágrábi Egyetem: jogász	Külgügyminisztériumi tanácsadó, ENSZ békefenntartó, pártszóvivő,
Tihomir Orešković	HDZ-MOST	50 (1966)	Nem	1989 – McMaster Egyetem (Kanada): kémia; 1991 – MBA., pénzügyi és információs rendszerek	Eli Lilly és TEVA gyógyszerészeti vállalat (1992-2009); PLIVA gyógyszerészeti vállalat pénzügyi igazgatója (2009-)
Andrej Plenković	HDZ	46 (1970)	Igen (2000-), pártelnök (2016-)	1993 – Zágrábi Egyetem: jogász	Európai Unió horvát missziója (1993-1994); Külgügyminisztérium (1994-2002); Diplomata (2002-2010); Európai integrációért felelős államtitkár (2010-2011); Európai parlamenti képviselő (2011-2016)

* Miniszterelnökké történő megválasztásakor.

Forrás: a szerző munkája

52. melléklet
A szlovén miniszterelnökök karrierútja

Név	Párt-támogatás	Életkor* (születési év)	Párttag	Végzettség	Karrierút
Lojze Peterle	SKD	42 (1948)	Igen, pártelnök (1989–)	1975 – Ljubljana Egyetem: földrajz és történelem tanár	Környezetvédelmi tanácsadás, 1989-től SKD pártelnök, Miniszterelnök (1990–1992), Külgyminiszter (1993–1994)
Janez Drnovšek	LDS	42 (1950–2008)	Igen, pártelnök (1992–2002)	1973 – Ljubljana Egyetem: közgazdász	1986 – szlovén parlament tagja, 1989 – JSZSZK államelnökségének tagja, LDS elnöke (1992–2003), Miniszterelnök (1992–2002) Mozgalom az igazságosságért és fejlődésért (2006–2008)
Andrej Bajuk	SLS	57 (1943)	Igen	1964 – Cuyo Egyetem: közgazdász; 1969 – Berkeley: közgazdaságtan doktora	A család 1945-ben Argentínába menekült, IBRD, IDB munkálatsa, Pénzügyminiszter
Anton Rop	LDS	42 (1960)	Igen, pártelnök (2002–2005)	1984 – Ljubljana Egyetem: közgazdász	Szlovén Makrogazdasági Elemző és Fejlesztő Intézet igazgatóhelyettese (1985–1992), Gazdaság Fejlesztési Minisztérium államtitkára (1993-ban), Munkaügyi, pénzügyminiszter, EIB alelnöke (2010-től)
Janez Janša	SDS	46 (1958)	Igen (1992–), pártelnök (1993–)	1982 – Ljubljana Egyetem: védelmi-katonai és szociológiai tanulmányok	1986-től a szlovén ifjúsági szövetség védelmi referense, 1988-tól börtönbüntetés, 1989-től az SDZ vezetője, 1993-ban csatlakozott az SDS-hez, Hadügyminiszter (1990–1994)
Borut Pahor	SD	45 (1963)	Igen, pártelnök (1997–2012)	1986 – Ljubljana Egyetem: politológia	Szlovén Szocialista Ifjúsági Szövetség elnöke, ZLSD alelnöke 1993-ban, majd elnöke 1997-től; Országgyűlés elnöke.

Név	Párt-támogatás	Életkor* (születési év)	Párttag	Végzettség	Karrierút
Alenka Bratušek	PS (ZaAB)	43 (1970)	Igen (2011–2014), pártelnök (2013–2014)	1994 – Ljubljana Egyetem: technológus	Pénzügyminisztérium Állami Költségvetési Igazgatóságát vezetője; LDS tag (2006–2008); Zares tag (2008–2010); Hermina Krt lista tag (2010–2011); Pozitiv Szlovénia tag (2011–2014)
Miro Cerar	SMC	51 (1963)	Igen, pártelnök (2014–)	Ljubljana Egyetem: jogász	Ügyvéd; parlamentari tanácsadó; egyetemi tanár

* Miniszterelnökké történt megválasztásakor.

Forrás: a szerző munkája

53a. melléklet
Szerbia kormányserkezetének változása (2001–2016) – külügyi, belügyi, védelmi és pénzügyi tárcák

Ciklus	Miniszterelnök	Miniszterelnök-helyettes	Főtitkár	Külügy	Belügy	Védelem	Pénzügy
Dindić-kormány (2001. 01. 25. – 2003. 03. 12.)	Zoran Dindić (–2003. 03. 12.) (DS)	Nebojša Čović (DA)	Dejan Mihajlov (DSS)	–	Dušan Mihajlović (ND)	–	Božidar Delić (DS)
		Dušan Mihajlović (ND)					
		Kasza József (VMSz)					
		Momčilo Perišić (PDS)					
		(–2002. 04. 01.)					
		Aleksandar Praydić (DSS) (–2001. 08. 31.)					
		Vuk Obradović (SDP)					
		(–2001. 12. 12.)					
		Žarko Korac (SDU) (–2003. 03. 17.)					
		Mirodrag Isakov (VR) (2002. 06. 13. –)					
Živković-kormány (2003. 03. 12. – 2004. 02. 26.)	Zoran Živković (2003. 03. 18. –) (DS)	Kasza József (VMSz)					
		Dušan Mihajlović (ND)					
		Mirodrag Isakov (VR)					
		Čedomir Jovanović (DS)					

Ciklus	Miniszterelnök	Miniszterelnök-helyettes	Főtájtár	Külföld	Belsőügy	Védelem	Pénzügy
I. Vučić-kormány (2014. 04. 27. – 2016. 08. 11.)	Aleksandar Vučić (SNS)	Ivica Dačić (SPS) (korm. főh.)	Vejkó Odalović (SPS)	Ivica Dačić (SPS)	Nebojša Stefanović (SNS)	Bratislav Gašić (SNS) (– 2016. 02. 05.)	Lazar Krstić (–) (2013. 09. 02. – 2014. 07. 15.)
		Rasim Ljajić (SanDS)					
		Zorana Mihajlović (SNS)					
		Kori Udovički (–)					
II. Vučić-kormány (2016. 08. 11. –)	Aleksandar Vučić (SNS)	Ivica Dačić (SPS) (korm. főh.)	Novak Nedić (n. a.)	Ivica Dačić (SPS)	Nebojša Stefanović (SNS)	Zoran Đorđević (SNS) (2016. 03. 02. –)	Dušan Vujović (–) (2014. 07. 15. –)
		Nebojša Stefanović (SNS)					
		Zorana Mihajlović (SNS)					
		Rasim Ljajić (SanDS)					

53b. melléklet

Szerbia kormánysszerkezetének változása (2001–2016) – igazságügyi, államigazgatási, mezőgazdasági, gazdasági, energiaügyi tárca

Ciklus	Igazságügy	Államigazgatás és helyi önkormányzatok	Mezőgazdaság, erdőszet és vízügy	Gazdaság és privatizáció	Bányászat és energiaügy
Dindić-kormány (2001. 01. 25. – 2003. 03. 12.)	Vladan Batić (DHSS)	Rodoljub Šabić (SDP)	Dragan Veselinov (KV)	Aleksandar Vlahović (DS)	Goran Novaković (–)
		Slobodan Orlić (SDP)	Mezőgazdaság és vízügy Stojan Jevtić (DS)		
Živković-kormány (2003. 03. 12. – 2004. 02. 26.)					Kori Udovički (–)

Ciklus	Igazságügy	Államigazgatás és helyi önkormányzatok	Mezőgazdaság, erdészet és vízügy	Gazdaság és privatizáció		Bányászat és energiagy
				Gazdaság	Tőkeberuházás	
I. Koštunica-kormány (2004. 02. 26. – 2007. 05. 15.)	Zoran Stojković (DSS)	Zoran Lončar (DSS)	Mezőgazdaság, erdészet és vízügy	Dragan Maršićanin (DSS) (– 2004. 04. 10.)	Velimir Ilić (NS)	Radomir Naumov (DSS)
				Predrag Bubalo (DSS) (2004. 03. 03. – 2004. 10. 19.)		
				Gazdaság és regionális fejlesztés		
II. Koštunica-kormány (2007. 05. 15. – 2008. 07. 07.)	Dušan Petrović (DS)	Milan Marković (DS)	Ivana Dulić-Marković (G17+) (– 2006. 06. 19.)	Gazdaság és regionális fejlesztés	Aleksandar Popović (DSS)	Petar Škundrić (SPS)
			Goran Živković (G17+) (2006. 06. 20. –)	Gazdaság és regionális fejlesztés		
			Slobodan Milosavljević (DS)	Mladan Dinkić (G17+) (– 2011)		
Cvetković-kormányok (2008. 07. 07. – 2012. 07. 27.)	Snežana Malović (DS)	Milan Marković (DS)	Saša Dragin (DS)	Mezőgazdaság, kereskedelem, erdészet és vízügy	Nebojša Čirić (G17+) (2011–)	Infrastruktúra és energiagy
			Dušan Petrović (DS)			

Ciklus	Igazságügy	Államigazgatás és helyi önkormányzatok	Mezőgazdaság, erdőészet és vízügy	Gazdaság és privatizáció	Bányászat és energiáigy
Dačić-kormányok (2012. 07. 27. – 2014. 04. 27.)	Igazságügy és államigazgatás	Vidékfejlesztés és helyi önkormányzatok	Mezőgazdaság, erdőészet és vízügy	-	Természeti erőforrások, bányászat és területrendezés
	Nikola Selaković (SNS)	Verica Kalanović (URS) (-2013. 09. 02.) Igor Mirović (SNS) (2013. 09. 02. –)	Goran Knežević (SNS) (-2013. 09. 02.) Dragan Glamović (-) (2013. 09. 02. –)	Gazdaság Saša Radulović (-) (2013. 09. 02. – 2014. 01. 24.) Igor Mirović (SNS) (2014. 01. 24. –)	Milan Bačević (SNS)
I. Vučić-kormány (2014. 04. 27. – 2016. 08. 11.)	Igazságügy	Államigazgatás és helyi önkormányzatok	Mezőgazdaság és környezetvédelem	Dušan Vujović (-) (-2014. 09. 03.)	-
	Nikola Selaković (SNS)	Kori Udovički (-)	Snežana Bogosavljević Bošković (SPS)	Željko Sertić (SNS) (2014. 09. 03. –)	-
II. Vučić-kormány (2016. 08. 11. –)	Nela Kuburović (SNS)	Ana Brnabić (-)	Branislav Nedimović (SNS)	Goran Knežević (SNS)	-

53c. melléklet
Szerbia kormányserkezetének változása (2001–2016) – közlekedési, építészeti, kereskedelmi és nemzetközi gazdasági tárcák

Ciklus	Közlekedés és telekommunikáció	Városrendezés és építészet	Kereskedelem, idegenforgalom és szolgáltatás	Nemzetközi gazdasági kapcsolatok
Đindić-kormány (2001. 01. 25. – 2003. 03. 12.)	Marija Rašeta Vukosavljević (DS)	Dragoslav Šumarac (DS)	Slobodan Milosavljević (DS)	Goran Pitić (DS)
	Živković-kormány (2003. 03. 12. – 2004. 02. 26.)	–	–	–
I. Koštunica-kormány (2004. 02. 26. – 2007. 05. 15.)	–	–	Bojan Dimitrijević (SPO)	Milan Pardić (DSS) (2004. 10. 19. –)
	–	–	–	–
II. Koštunica-kormány (2007. 05. 15. – 2008. 07. 07.)	Közlekedés	Telekommunikáció és információs társadalom	Kereskedelem és szolgáltatás	–
	Velimir Ilić (NS)	Aleksandra Smiljanić (DS)	Predrag Bubalo (DSS)	–
Cvetković-kormányok (2008. 07. 07. – 2012. 07. 27.)	Milutin Mrkonjić (SPS) (–2011)	Jasna Matić (G17+)*	Slobodan Milosavljević (DS) (–2011)	–
	–	–	–	–
Đačić-kormányok (2012. 07. 27. – 2014. 04. 27.)	Közlekedés	Városrendezés és építészet	–	Nemzetközi kereskedelem és telekommunikáció
	Milutin Mrkonjić (SPS) (–2013. 09. 02.)	Velimir Ilić (NS)	–	–
	Aleksandar Antić (SPS) (2013. 09. 02. –)	–	–	Rasim Ljajić (SanDS)

Ciklus	Közlekedés és telekommunikáció	Városrendezés és építészet	Kereskedelem, idegenforgalom és szolgáltatás	Nemzetközi gazdasági kapcsolatok
I. Vučić-kormány (2014. 04. 27.– 2016. 08. 11.)	Építészet, városrendezés és közlekedés			Kereskedelem, telekommunikáció és turizmus
II. Vučić-kormány (2016. 08. 11.–)	Zorana Mihajlović (SNS)		-	Rasim Ljajić (SanDS)

53d. melléklet
 Szerbia kormányserkezetének változása (2001–2016) – munkügyi, szociális, technológiai, egészségügyi, oktatási és kulturális tárca

Ciklus	Munkaügy és munkanélküliség	Szociálpolitika	Tudományügy és technológiai fejlesztés	Egészségügy és környezetvédelem	Oktatás- és sportügy	Kultúra és tájékoztatás
Đindić-kormány (2001. 01. 25. – 2003. 03. 12.)	Dragan Milovanović (Szerbiai Munkáspárt)	Gordana Matković (DS)	Dragan Domazet (DS)	Obren Joksimović (DSS)	Gašo Knežević (GSS)	Branislav Lečić (DS)
				Uroš Jovanović (–) Környezetvédelem Anđelka Mihajlović (DS)		
Živković-kormány (2003. 03. 12. – 2004. 02. 26.)						
I. Koštunica-kormány (2004. 02. 26. – 2007. 05. 15.)	Munkaügy, munkanélküliség és szociál- politika	Tudományügy és környezetvédelem	Tudományügy és környezetvédelem	Ljiljana Čolić (DSS) (– 2004. 10. 19.)	Dragan Kojadinović (SPO)	
	Slobodan Lalović (DSS)			Slobodan Vuksanović (DSS) (2004. 10. 19. –)		

Ciklus	Munkaügy és munkanélküliség	Szociálpolitika	Tudományügy és technológiai fejlesztés	Egészségügy és környezetvédelem	Oktatás- és sportügy	Kultúra és tájékoztatás
II. Koštunica-kormány (2007. 05. 15. – 2008. 07. 07.)	Munkaügy és szociálpolitika	Rasim Ljajić (SanDS)	Tudományügy	Környezetvédelem	Oktatás	Vojislav Brajović (DS)
			Ana Pešikan (G17+)	Saša Dragin (DS)	Zoran Lončar (DSS)	Nebojša Bradić (G17+)* (–2011)
Cvetković-kormányok (2008. 07. 07. – 2012. 07. 27.)			Tudományügy és technológiai fejlesztés	Oliver Dulić (DS)	Žarko Obradović (SPS)	Kultúra, tájékoztatás és információs társadalom
			Božidar Đelić (DS) (–2011)	Környezetvédelem, bányászat és területfejlesztés	Oktatás- és tudományügy	Predrag Markocić (G17+) (2011–)
			–	Oliver Dulić (DS)	Žarko Obradović (SPS)	

Ciklus	Munkaügy és munkanélküliség	Szociálpolitika	Tudományügy és technológiai fejlesztés	Egészségügy és környezetvédelem	Oktatás- és sportügy	Kultúra és tájékoztatás
Dacić-kormányok (2012. 07. 27. – 2014. 04. 27.)	Jovan Krkobabić (PUPS) (– 2014. 04. 22.)	Zoran Martinović (SDPS) (2014. 04. 22. –)	Oktatás-, tudományügy és technológiai fejlesztés	Energetika és környezetvédelem	Alisa Marić (–) (– 2013. 09. 02.)	Kultúra és tájékoz- tatás
			Žarko Obradović (SPS) (– 2013. 09. 02.)	Zorana Mihajlović (SNS)		
I. Vučić-kormány (2014. 04. 27. – 2016. 08. 11.)	Munkaügy, szociálpolitika és veteránügy	Aleksandar Vulin (PS)	Tomislav Jovanović (–) (2013. 09. 02.–)	Energetika és bányászat	Vanja Udovičić (–) (2013. 09. 02.–)	Ivan Tasovac (–) (2013. 09. 02. –)
			Srdan Verbić (–)	Aleksandar Antić (SPS)		
II. Vučić-kormány (2016. 08. 11. –)			Mladen Šarčević (–)			

53e. melléklet
 Szerbia kormánysszerkezetének változása (2001–2016) – egészségügyi, vallástügyi és kisebbségi tárcák, tárca nélküli miniszterek

Ciklus	Vallástügy	
Dinđić-kormány (2001. 01. 25. – 2003. 03. 12.)	Vojislav Milovanović (Szerb Ortodox Egyház)	
Živković-kormány (2003. 03. 12. – 2004. 02. 26.)	Egészségügy	
	Tomica Milosavljević (GI7+) (– 2006. 11. 09.)	
I. Koštunica-kormány (2004. 02. 26. – 2007. 05. 15.)		Milan Radulović (DSS)
	Nevena Karanović (n. a.) (2006. 11. 10. –)	
II. Koštunica- kormány (2007. 05. 15. – 2008. 07. 07.)	Tomica Milosavljević (GI7+)	Radmir Naumov (DSS)
	Szörványügy	
	Vojislav Vukčević (SPO)	
	Milica Čubrilo (DS)	Koszovó és Metohia
		Nemzeti Beruházási Tervért felelős t.n.m.
		Slobodan Samardić (DSS)
		Dragan Đilas (DP)

54a. melléklet
A horvát kormánystruktúra változása (1990–2016)
Miniszterelnökök, miniszterelnök-helyettesek, tárca nélküli miniszterek és főtítkárok

	Miniszterelnök	Miniszterelnök-helyettes	Tárca nélküli miniszter	Főtítkár
Mesić-kormány (1990. 05. 30. – 1990. 08. 24.)	Stjepan Mesić (HDZ)	Mate Babić (HDZ)	Dragutin Kalogjera (HDZ)	Vjenceslav Cvitan (n. a.)
		Bernardo Jurčina (HDZ)	Zdravko Mršić (HDZ)	
		Milan Ramljak (HDZ)	Zvonimir Medvedović (HDZ) (– 1990. 07. 25.)	
		Bernardo Jurčina (HDZ)	Gojko Šušak (HDZ)	
Manolić-kormány (1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.)	Josip Manolić (HDZ)	Milan Ramljak (HDZ)	Zdravko Mršić (HDZ)	
		Mate Babić (HDZ) (– 1990. 11. 08.)	Zvonimir Medvedović (HDZ) (– 1990. 10. 04.)	
		Franjo Gregurić (HDZ) (1990. 11. 08. –)	Dragutin Kalogjera (HDZ) (– 1990. 10. 04.)	

	Miniszterelnök	Miniszterelnök-helyettes	Tárca nélküli miniszter	Főtitkár
Greguric-kormány (1991. 07. 14. – 1992. 08. 12.)	Franjo Greguric (HDZ)	Milan Ramljak (HDZ)	Vladimir Veselica (HDZ) (1991. 07. 31. – 1991. 12. 01.) Živko Juzbašić (–) (1991. 07. 31. –)	Gordan Radin (HDZ) (– 1992. 08. 31.)
		Mate Granić (HDZ) (1991. 07. 31. –)	Muhamed Zulić (HDZ) (1991. 07. 31. –)	
		Jurica Pavelić (HDZ) (– 1991. 11. 15.)	Slavko Degoricija (HDZ) (1991. 07. 17. – 1991. 07. 31.) Draženko Budiša (HLSL) (1991. 07. 31. – 1992. 02. 20.)	
		Zdravko Tomac (SDP) (1991. 07. 31. – 1992. 06. 26.)	Zvonimir Baletić (HDZ) (1991. 08. 02. –) Ivan Cesar (HKDS) (1991. 08. 02. – 1992. 06. 03.) Stjepan Zđunić (HDZ) (– 1991. 12. 14.) Darko Čargonja (HDZ) (1992. 04. 15. –) Ivica Crnić (HDZ) (1992. 04. 15. –) Mladen Vedriš (HDZ) (1992. 04. 15. –)	
		Vladimir Šeks (HDZ)	Smiljko Sokol (HDZ)	
		Mate Granić (HDZ)	Čedomir Pavlović (HDZ)	
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)	Hrvoje Šarinić (HDZ)			

	Miniszterelnök	Miniszterelnök-helyettes	Tárca nélküli miniszter	Főtitkár
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)	Hrvoje Šarinić (HDZ)	Darko Čargonja (HDZ) (– 1992. 12. 29.)	Zvonimir Baletić (HDZ) 1992. 09. 07. – 1993. 01. 26.)	Jurica Malčić (HDZ) (1992. 09. 01. – 1993. 05. 13.)
		Mladen Vedriš (HDZ) (1992. 12. 29. –)		
		Ivan Milas (HDZ) (1992. 08. 27. –)		
Valentić-kormány (1994. 04. 03. – 1995. 11. 07.)	Nikica Valentić (HDZ)	Borislav Škegro (HDZ)	Juraj Njavro (HDZ) (– 1993. 10. 12.)	Davorin Mlakar (HDZ) (1993. 05. 13. – 1994. 03. 03.)
		Mate Granić (HDZ)	Adalbert Rebić (HDZ) (– 1995. 01. 27.)	
		Vladimir Šeks (HDZ) (– 1994. 09. 20.)	Zlatko Mateša (HDZ) (– 1995. 09. 18.)	Jagoda Premuzić (–) (1993. 03. 03. –)
		Ivica Kostović (HDZ) (1993. 10. 12. –)	Marijan Petrović (HDZ) (– 1995. 05. 11.)	
		Bosiljko Mišetić (HDZ) (1995. 05. 11. – 1995. 11. 07.)	Davor Štern (HDZ) (– 1995. 08. 21.)	
		Jure Radić (HDZ) (1994. 10. 18. –)	Ivan Majdak (HDZ) (1993. 04. 03. –)	
		Borislav Škegro (HDZ)	Branko Močibob (HDZ) (– 1997. 05. 15.)	
		Mate Granić (HDZ)	Juraj Njavro (HDZ) (– 1997. 12. 19.)	
		Jure Radić (HDZ)	Marijan Petrović (HDZ) (– 1996. 11. 13.)	
		Ljerka Mintas-Hodak (HDZ)		
Ivica Kostović (HDZ) (– 1998. 10. 14.)				
Mateša-kormány (1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.)	Zlatko Mateša (HDZ)	Milan Ramlijak (HDZ) (1998. 05. 18. – 1999. 04. 13.)		

	Miniszterelnök	Miniszterelnök-helyettes	Tárca nélküli miniszter	Főtitkár	
I. Račan-kormány (2000. 01. 27. – 2002. 07. 30.)	Ivica Račan (SDP)	Goran Granić (HSLŠ)	–		
		Željka Antunović (SDP)	–		
II. Račan-kormány (2002. 07. 30. – 2003. 12. 23.)	Ivica Račan (SDP)	Slavko Linić (SDP)	–		
		Dražen Budiša (HSLŠ) (2002. 03. 21. –)	–		
		Goran Granić (HNS)	Gordana Sobol (SDP)		
		Željka Antunović (SDP)	–		
I. Sanader-kormány (2003. 12. 23. – 2008. 01. 12.)	Ivo Sanader (HDZ)	Slavko Linić (SDP)	–		
		Ante Simonić (HSS)	–		
		Jadranka Kosor (HDZ)	–		
		Andrija Hebrang (HDZ) (– 2005. 02. 15.)	–		
		Damir Polančec (HDZ) (2005. 02. 17. –)	–		
II. Sanader-kormány (2008. 01. 12. – 2009. 07. 06.)	Ivo Sanader (HDZ)	Jadranka Kosor (HDZ)	–	Jagoda Premužić (–)	
		Damir Polančec (HDZ)	–		
		Đurđa Adlešić (HSLŠ)	–		
		Slobodan Uzelac (SDSS)	–		
Kosor-kormány (2009. 07. 06. – 2011. 12. 23.)	Jadranka Kosor (HDZ)	Petar Čobanković (HDZ) (2010. 12. 29. –)	–	Bianca Matković (HDZ)	
		Gordán Jandroković (HDZ) (2010. 12. 29. –)	–		
		Domagoj Ivan Milošević (HDZ) (2010. 12. 29. –)	–		
		Božidar Pankretić (HSS)	–		
		Slobodan Uzelac (SDSS)	–		
		Damir Polančec (HDZ) (– 2009. 10. 30.)	–		
		Đurđa Adlešić (HSLŠ) (– 2010. 10. 12.)	–		
		Ivan Šuker (HDZ) (– 2010. 12. 29.)	–		

	Miniszterelnök	Miniszterelnök-helyettes	Tárca nélküli miniszter	Főtisztkár
Milanović-kormány (2011. 12. 23. – 2016. 01. 22.)	Zoran Milanović (SDP)	Első miniszterelnök-helyettes	Alelnök	Marica Matković (-)
		Radimir Čačić (HNS) (- 2012. 11. 14.)	Milanka Opačić (SDP)	
Orešković-kormány (2016. 01. 22. – 2016. 10. 19.)	Tihomir Orešković (-)	Vesna Pusić (HNS) (2012. 11. 16. –)	Neven Mimica (SDP) (- 2013. 07. 01.)	n. a.
		Tomislav Karamarko (HDZ) (- 2016. 06. 15.)	Ranko Ostojić (SDP) (2013. 07. 15. –)	
Plenković-kormány (2016. 10. 19. –)	Andrej Plenković (HDZ)		Božo Petrov (MOST) (- 2016. 10. 13.)	n. a.
			Martina Dalić (HDZ)	
			Davor Ivo Stier HDZ) Damir Krišćević HDZ) Ivan Kovačić (MOST)	

54b. melléklet
A horvát kormányserkezet változása (1990–2016)
Társadalmi tervezési, ipari, pénzügyi, építészeti és környezetvédelmi tárcák

	Társadalmi tervezés	Ipar és energiaügy	Pénzügy	Építés- és lakásügy, közüzemi szolgáltatások és környezetvédelem
Mesić-kormány (1990. 05. 30. – 1990. 08. 24.)	Stjepan Zdunić (HDZ) (– 1990. 10. 04.)	Božo Udovičić (HDZ)	Marijan Hanžeković (HDZ)	Milan Hrnjak (HDZ) (– 1991. 03. 04.)
Manolić-kormány (1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.)				Környezetvédelem, városfejlesztés és építésügy
Gregurić-kormány (1991. 07. 14. – 1992. 08. 12.)	–	Enzo Tireli (SDP) (1991. 08. 02. – 1992. 04. 15.)	Jozo Martinović (HDZ)	Újjáépítés Slavko Degoricija (HDZ) (1991. 12. 31. –)
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)	–	Fraňjo Kajfež (HDZ) (1992. 04. 15. –)	Zoran Jašić (HDZ) (– 1994. 07. 07.)	Építésügy és környezetvédelem Zdenko Karakaš (HDZ)
Valentić-kormány (1994. 04. 03. – 1995. 11. 07.)	–	Ivan Čermak (HDZ) (– 1993. 05. 20.)	Božo Prka (HDZ) (1994. 07. 07. – 1997. 09. 11.)	Zlatko Tomčić (HSS) (– 1994. 12. 31.) Marina Matulović-Dropulić (HDZ) (1995. 01. 27. – 1996. 12. 16.) Építészet és lakásügy
Matěša-kormány (1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.)	–	–	Botislav Škegro (HDZ) (1997. 09. 11. –)	Manko Širac (HDZ) (1996. 12. 16. –)

	Társadalmi tervezés	Ipar és energiaügyi	Pénzügy	Építés- és lakásügy, közüzemi szolgáltatások és környezetvédelem	
				Építés és újjáépítés	Környezetvédelem
I. Račan-kormány (2000. 01. 27. – 2002. 07. 30.)	-	-	Mato Crkvenac (SDP)	Radimir Čačić (HNS)	Božo Kovačević (LIBRA) (– 2003. 07. 18.)
II. Račan-kormány (2002. 07. 30. – 2003. 12. 23.)	-	-			Ivo Banac (LS) (2003. 07. 18. –)
I. Sanader-kormány (2003. 12. 23. – 2008. 01. 12.)	-	-	Ivan Šuker (HDZ) (– 2010. 12. 29.)	Építés és környezetvédelem	
II. Sanader-kormány (2008. 01. 12. – 2009. 07. 06.)	-	-		Marina Matulović-Dropulić (HDZ) (– 2010. 12. 29.)	
Kosor-kormány (2009. 07. 06. – 2011. 12. 23.)	-	-	Martina Dalić (HDZ) (2010. 12. 29. –)	Branko Bačić (HDZ) (2010. 10. 29. –)	
Mihailović-kormány (2011. 12. 23. – 2015. 01. 22.)	-	-	Slavko Linić (SDP) (– 2014. 05. 06.)	Környezetvédelem	
			Boris Lalovac (SDP) (2014. 05. 14. –)	Mirela Holy (SDP) (– 2012. 06. 07.)	Építészet Ivan Vrdoljak (HNS) (– 2012. 11. 16.)
				Mihael Zmajlović (SDP) (2012. 06. 13. –)	Anka Mrak Tarlitaš (HNS) (2012. 11. 16. –)

	Társadalmi tervezés	Ipar és energiaügyi	Pénzügy	Építés- és lakásügy, közüzemi szolgáltatások és környezetvédelem	
				Építészeti és területrendezés	Lovro Kušević (HDZ)
Orešković-kormány (2016. 01. 22. – 2016. 10. 19.)	-	-	Zdravko Marić (-)	Slaven Dobrović (MOST)	
Plenković-kormány (2016. 10. 19. –)	-	-			

54c. melléklet
A horvát kormánystruktúra változása (1990–2016)
Munkaiügyi és gazdasági tárcák

	Munka-, veteránügyi és fogyatékkal élők			
Mesić-kormány (1990. 05. 30. – 1990. 08. 24.)	Marin Črnja (HDZ) (– 1991. 03. 04.)			
Manolić-kormány (1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.)	Munkaiügyi, népjólét és családtügyi Bernardo Jurlina (HDZ) (1991. 03. 04. – 1992. 04. 15.)			
Gregurić-kormány (1991. 07. 14. – 1992. 08. 12.)	Josip Juras (HDZ) (1992. 05. 15. – 1993. 10. 12.)		Gazdasági fejlesztés	
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)			Szjeppan Zđumić (HDZ) (1991. 12. 15. –)	
Valentić-kormány (1994. 04. 03. – 1995. 11. 07.)	Munkaiügyi és népjólét Ivan Parać (HDZ) (1993. 10. 12. – 1995. 01. 27.)	Gazdaság	–	
				Fejlesztés és újjáépítés
		Ivan Čermak (HDZ) (1993. 05. 20. – 1993. 10. 12.)		
		Nadan Vidosević (HDZ) (1993. 10. 12. – 1995. 09. 18.)	Ivan Penić (HDZ)	Jure Radić (HDZ) (– 1999. 05. 18.)
		Zlatko Mateša (HDZ) (1995. 09. 18. –)	(1995. 01. 27. – 1996. 12. 16.)	
	Joso Škara (HDZ) (1995. 01. 27. –)	Davor Štern (HDZ) (– 1997. 04. 14.)		
Mateša-kormány (1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.)		Nenad Poręes (HDZ) (1997. 04. 14. –)	Milan Kovač (HDZ) (1996. 12. 16. – 1999. 04. 01.)	Fejlesztés, bevándorlás és újjáépítés Jure Radić (HDZ) (1999. 05. 18. –)

		Kis- és középvállalkozások	
I. Račan-kormány (2000. 01. 27. – 2002. 07. 30.)	Davoriko Vidović (SDP)	Gazdaság	
		Goranko Fizulić (HSLŠ) (– 2002. 03. 21.)	
		Hrvoje Vojković (HSLŠ) (2002. 03. 21. –)	
II. Račan-kormány (2002. 07. 30. – 2003. 12. 23.)		Ljubko Jurčić (SDP)	
I. Sanader-kormány (2003. 12. 23. – 2008. 01. 12.)	Család-, veteránügy és generációk közötti szolidaritás	Gazdaság és munkaügy	
		Branko Vukelić (HDZ)	
II. Sanader-kormány (2008. 01. 12. – 2009. 07. 06.)	Jadranka Kosor (HDZ)	Damir Polančec (HDZ) (– 2009. 10. 30.)	
Kosor-kormány (2009. 07. 06. – 2011. 12. 23.)	Tomislav Ivić (HDZ)	Đuro Popijać (HDZ) (2009. 11. 19. –)	
Milanović-kormány (2011. 12. 23. – 2016. 01. 22.)	Szociálpolitika és ifjúságügy	Munka és nyugdíjrendszer	
	Milanka Opačić (SDP)	Gazdaság	
		Radimir Čačić (HNS) (– 2012. 11. 14.) Ivan Vrdoljak (HNS) (2012. 11. 16. –)	
Orešković-kormány (2016. 01. 22. – 2016. 10. 19.)	Bernardica Juretić (–)	Tomislav Panenić (MOST)	
	Demográfia, család-, ifjúság- és szociális ügyek	Nada Šikić (HDZ)	
Plenković-kormány (2016. 10. 19. –)	Nada Murganić (HDZ)	Gazdaság, üzlet és kereskedelem	
		Tomislav Čorić (HDZ)	
		Martina Dalić (HDZ)	
		Gordian Maras (SDP)	
		Darko Horvat (HDZ)	
		–	

54d. melléklet

*A horvát kormányserkezet változása (1990–2016)
Belügyi, külügyi és egészségügyi tárcák*

	Belügy	Külügy	Egészségügy
Mesić-kormány (1990. 05. 30. – 1990. 08. 24.)	Josip Boljkovac (HDZ) (– 1991. 07. 02.)	Zdravko Mršić (HDZ) (– 1990. 11. 08.)	
Manolić-kormány (1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.)	Onesin Cvitan (HDZ) (1991. 07. 02. –)	Frane Vinko Golem (HDZ) (1990. 11. 08. – 1991. 03. 05.)	Andrija Hebrang (HDZ)
		Davorin Rudolf (HDZ) (1991. 03. 05. –)	
Gregurić-kormány (1991. 07. 14. – 1992. 08. 12.)	Ivan Vekić (HDZ) (– 1992. 04. 15.)	Zvonimir Šeparović (HDZ) (– 1992. 05. 27.)	
		Zdenko Škrabalo (HDZ) (1992. 06. 09. – 1993. 05. 27.)	
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)	Ivan Jarnjak (HDZ) (1992. 04. 15. – 1996. 12. 16.)		Juraj Njavro (HDZ) (– 1993. 10. 12.)
			Andrija Hebrang (HDZ) (1993. 10. 12. – 1998. 05. 14.)
Valentić-kormány (1994. 04. 03. – 1995. 11. 07.)		Mate Granić (HDZ) (1993. 05. 27. –)	

	Beltügy	Külföld		Egészségügy
		Külföld	Európai integráció	
Matěša-kormány (1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.)	Ivan Penić (HDZ) (1996. 12. 16. –)	Mate Granić (HDZ)	Ljerka Mintas-Hodak (HDZ) (1998. 03. 04. –)	Željko Reiner (HDZ) (1998. 05. 14. –)
I. Račan-kormány (2000. 01. 27. – 2002. 07. 30.)	Šime Lučin (SDP)	Tomino Picula (SDP)	Ivan Jakovčić (IDS) (– 2001. 06. 21.)	Ana Stavijenić Rukavina (– (– 2001. 10. 23.)
II. Račan-kormány (2002. 07. 30. – 2003. 12. 23.)	Marjan Mlinarić (HDZ) (– 2005. 02. 12.)	Miomir Žaužul (HDZ) (– 2005. 02. 17.)	Neven Mimica (SDP) (2002. 09. 28. –)	Andro Vlahušić (HNS) (2002. 11. 22. –)
I. Sanader-kormány (2003. 12. 23. – 2008. 01. 12.)	Ivica Kirin (HDZ) (2005. 02. 12. –)	Kolinda Grabar-Kitarović (HDZ) (– 2005. 02. 17.)	Külföld és európai integráció	Egészségügy és népjólét Andrija Hebrang (HDZ) (– 2005. 02. 15.)
II. Sanader-kormány (2008. 01. 12. – 2009. 07. 06.)	Bertislav Rončević (HDZ) (– 2008. 11. 10.)	Kolinda Grabar-Kitarović (HDZ) (2005. 02. 17. –)	Gordian Jandroković (HDZ)	Egészségügy Neven Ljubičić (HDZ) (2005. 02. 16. –)
Kosor-kormány (2009. 07. 06. – 2011. 12. 23.)	Tomislav Karamarko (–; HDZ) (2008. 11. 10. –)			Egészségügy és népjólét Darko Milinović (HDZ)
Milanović-kormány (2011. 12. 23. – 2016. 01. 22.)	Ranko Ostojić (SDP)	Vesna Pusić (HNS)		Egészségügy Rajko Ostojić (SDP) (– 2014. 06. 11.) Siniša Varga (SDP) (2014. 06. 11. –)

	Beltűgy	Kűtűgy	Egűszszűgűgűgy
Orešković-korműny (2016. 01. 22. – 2016. 10. 19.)	Vlado Orepić (-)	Miro Kovać (HDZ)	Dario Nakić (HDZ)
Plenković-korműny (2016. 10. 19. –)		Davor Ivo Stier (HDZ)	Milan Kujundžić (HDZ)

54e. melléklet

A horvát kormányserkezet változása (1990–2016)
Mezőgazdasági, vízügyi, turisztikai és honvédelmi tárcák

	Mezőgazdaság és erdőszet	Vízügy	Turizmus	Honvédelem
Mesić-kormány (1990. 05. 30. – 1990. 08. 24.)	Ivan Tarnaj (HDZ)	Branko Bergman (HDZ)	Janko Vranyczany-Dobrinović (HDZ)	Petar Kriste (HDZ)
Manolić-kormány (1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.)				Martin Špegelj (– 1991. 07. 02.) Šime Đodan (HDZ) (1991. 07. 02. –)

	Mezőgazdaság és erdészet	Vízügy	Turizmus	Honvédelem	
				Honvédelem	Veteránügy
Greguric-kormány (1991. 07. 14. – 1992. 08. 12.)	Mezőgazdaság, erdészet és vízügy Ivan Tarnaj (HDZ) (– 1994. 12. 31.)		Anton Marčelo Popović (HDZ) (1991. 09. 16. –)	Luka Bebić (HDZ) (1991. 07. 31. – 1991. 09. 18.)	
				Slavko Degoricija (HDZ) (1991. 12. 31. –)	
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)			Turizmus és kereskedelem		
			Branko Mikša (HDZ)		
Valentić-kormány (1994. 04. 03. – 1995. 11. 07.)	Mezőgazdaság és erdészet Ivica Gaži (HDZ) (1995. 01. 27. –) Matej Janković (HDZ) (– 1996. 12. 16.)		Niko Bulić (HDZ) (– 1993. 05. 20.)		
			Turizmus	Gojko Šušak (HDZ) (– 1998. 05. 03.)	
Mateša-kormány (1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.)	Zlatko Dominković (HDZ) (1996. 12. 16. – 1999. 02. 22.) Ivan Đurkić (HDZ) (1999. 02. 22. –)		Sergej Morsan (HDZ) (1997. 09. 11. – 1999. 04. 15.)	Andrija Hebrang (HDZ) (1998. 05. 03. – 1998. 10. 14.)	Juraj Njavro (HDZ) (1997. 12. 19. –)
			Ivan Herak (HDZ) (1999. 04. 15. –)	Pavao Milijavec (HDZ) (1998. 10. 14. –)	
I. Račan-kormány (2000. 01. 27. – 2002. 07. 30.)	Božidar Pankretić (HSS)		Pave Župan Rusković (SDP)	Jozo Radoš (HSLŠ) (– 2002. 07. 05.)	Ivica Pančić (SDP)
II. Račan-kormány (2002. 07. 30. – 2003. 12. 23.)				Željka Antunović (SDP)	
I. Sanader-kormány (2003. 12. 23. – 2008. 01. 12.)	Petar Čobanković (HDZ)		Turizmus, közlekedés és tengérszlet	Honvédelem	
			Božidar Kaltmeta (HDZ)	Borislav Rončević (HDZ)	

	Mezőgazdaság és erdőészet	Vízügy	Turizmus	Honvédelem
II. Sanader-kormány (2008. 01. 12. – 2009. 07. 06.)	Mezőgazdaság, halászat és vidékfejlesztés	Regionális fejlesztés, erdőészet és vízügy	Turizmus	Branko Vukelić (HDZ) (– 2010. 12. 29.)
	Božidar Pankretić (HSS)	Petar Čobanković (HDZ)	Damir Bajš (HSS)	Davor Božinović (–) (2010. 12. 29. –)
Kosor-kormány (2009. 07. 06. – 2011. 12. 23.)	Petar Čobanković (HDZ)	Božidar Pankretić (HSS)		
	Regionális fejlesztési és EU alapok	Mezőgazdaság	Veljko Ostojić (IDS) (– 2013. 03. 09.) Darko Lorencin (IDS) (2013. 03. 19. –)	Honvédelem Ante Kotromanović (SDP)
Milanović-kormány (2011. 12. 23. – 2016. 01. 22.)	Branko Grčić (SDP)	Tihomir Jakovina (SDP)	Anton Kliman (HDZ)	Veteránügy Predrag Matić (–)
	Tomislav Tolušić (HDZ)	Davor Romić (–)		Mijo Crnoja (HDZ) (– 2016. 01. 28.) Tomo Medved (HDZ) (2016. 03. 21. –)
Orešković-kormány (2016. 01. 22. – 2016. 10. 19.)		Tomislav Tolušić (HDZ)	Gari Cappelli (HDZ)	Josip Bujjević (HDZ) Damir Krištičević (HDZ)
Plenković-kormány (2016. 10. 19. –)	Gabrijela Žalac (HDZ)			

54f. melléklet

*A horvát kormányserkezet változása (1990–2016)
Tájékoztató, oktatási és tudományügyi tárcák*

	Tájékoztató	Okatás, kultúra és sport	Tudomány-, technológiájgy és informatika
Mestíc-kormány (1990. 05. 30. – 1990. 08. 24.)	Milovan Šibl (HDZ) (– 1991. 03. 04.)	Vlatko Pavletić (HDZ) (– 1992. 04. 15.)	Osman Muftić (HDZ) (– 1991. 07. 31.)
Manolitić-kormány (1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.)	Hrvoje Hitrec (HDZ) (1991. 03. 04. –)		
Gregurić-kormány (1991. 07. 14. – 1992. 08. 12.)	Branko Salaj (HDZ) (1991. 08. 27. –)	Vesna Girardi-Jurkić (HDZ) (1992. 04. 15. – 1994. 10. 18.)	Ante Čović (HDZ) (1991. 07. 31. – 1992. 04. 15.)
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)	–		Jure Radić (HDZ) (1992. 04. 15. – 1992. 08. 07.)
			Tudományügy
			Ivo Šanader (HDZ) (– 1993. 01. 07.)
Valentić-kormány (1994. 04. 03. – 1995. 11. 07.)	–	Kultúra Zlatko Vitez (HDZ) (1994. 10. 18. –)	Tudományügy és technológia
			Művelődés és sport
Matеša-kormány (1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.)	–	Božo Biškupić (HDZ)	Branko Jeren (HDZ) (1993. 02. 23. –)
			Ivica Kostović (HDZ) (– 1998. 10. 14.)
		Božidar Pugetnik (HDZ) (1998. 03. 04. – 1999. 10. 05.) Nansi Ivanišević (HDZ) (1999. 10. 05. –)	Milena Žic-Fuchs (–) (1999. 02. 22. –)

	Tájékoztató	Okatás, kultúra és sport	Tudomány-, technológiatgy és informatika
I. Račan-kormány (2000. 01. 27. – 2002. 07. 30.)	–	Antun Vujić (SDP)	Hrvoje Krajevčić (HSLŠ)
II. Račan-kormány (2002. 07. 30. – 2003. 12. 23.)	–		Gvozden Flego (SDP)
I. Sanader-kormány (2003. 12. 23. – 2008. 01. 12.)	–	Božo Biškupić (HDZ) (–2010. 12. 29.)	Tudományügy, oktatás és sport
II. Sanader-kormány (2008. 01. 12. – 2009. 07. 06.)	–	Jasen Mesić (HDZ) (2010. 12. 29. –)	Dragan Primorac (–)
Kosor-kormány (2009. 07. 06. – 2011. 12. 23.)	–		Radovan Fuchs (HDZ)
Milanović-kormány (2011. 12. 23. – 2016. 01. 22.)	–	Andrea Zlatar Viočić (HNS) (–2015. 03. 25.)	Željko Jovanović (SDP) (–2014. 06. 11.)
		Berislav Šipuš (–) (2015. 04. 24. –)	Vedran Mornar (–) (2014. 06. 11. –)
Orešković-kormány (2016. 01. 22. – 2016. 10. 19.)	–	Zlatko Hasanbegović (HDZ)	Predrag Šuštar (HDZ)
Plenković-kormány (2016. 10. 19. –)	–	Nina Obuljen Koržinek (–)	Milan Kujundžić (HDZ)

54g. melléklet

*A horvát kormányserkezet változása (1990–2016)
Tengerészet, közlekedési és közigazgatási tárcák*

	Tengerészet	Közlekedés és hírközlés	Közigazgatás és igazságügy
Mesić-kormány (1990. 05. 30. – 1990. 08. 24.)	Davorin Rudolf (HDZ)	Zvonimir Medvedović (HDZ) (1990.07.25. – 1990.08.24.)	Branko Babac (HDZ)
Manolić-kormány (1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.)		Josip Božićević (HDZ)	
Gregurić-kormány (1991. 07. 14. – 1992. 08. 12.)			Bosiljko Mišetić (HDZ) (1991. 08. 02. – 1992. 05. 14.)
			Igazságügy
			Ivan Milas (HDZ) (1992. 06. 08. –)

	Tengerészlet	Közlekedés és hírközlés	Közigazgatás és igazságügy
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)	Tengerészlet, közlekedés és hírközlés		
	Ivica Crnić (HDZ) (– 1993. 05. 20.)		
Valentić-kormány (1994. 04. 03. – 1995. 11. 07.)	Közigazgatás		
	Jurica Malčić (HDZ) (1993. 05. 20. – 1994. 03. 02.) Ivica Crnić (HDZ) (1993. 05. 20. – 1995. 05. 18.)		
Matić-kormány (1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.)	Davorin Mlakar (HDZ) (1994. 03. 02. – 1998. 03. 04.) Miroslav Šeparović (HDZ) (1995. 05. 18. – 1998. 04. 20.)		
	Željko Lužavec (HDZ) (1996. 02. 05. – 1999. 08. 04.) Ivan Pavlović (HDZ) (1999. 08. 16. –)	Marijan Ramušćak (HDZ) (1998. 03. 04. – 1999. 02. 17.) Milan Ramljak (HDZ) (1998. 05. 14. – 1999. 04. 13.) Zvonimir Šeparović (HDZ) (1999. 04. 15. –)	
I. Račan-kormány (2000. 01. 27. – 2002. 07. 30.)	Közigazgatás, igazságügy és helyi önkormányzatok		
	Alojz Tušek (HSLŠ) (– 2002. 03. 21.) Mario Kovač (HSLŠ) (2002. 03. 21. –)	Stjepan Ivanišević (SDP) (– 2001. 09. 27.)	
II. Račan-kormány (2002. 07. 30. – 2003. 12. 23.)	Roland Žuvanić (LIBRA) Ingrid Antičević-Marinović (SDP) (2001. 09. 28. –)		

	Tengerészeti	Közlekedés és hírközlés	Közigazgatás és igazságügy
I. Sanader-kormány (2003. 12. 23. – 2008. 01. 12.)		–	Igazságügy Vesna Škare-Ožbolt (DC) (– 2006. 02. 09.)
		Közlekedés és tengerészet	Ana Lovrin (HDZ) (2005. 02. 10. – 2008. 11. 10.) Ivan Simonović (–) (2008. 11. 10. –)
II. Sanader-kormány (2008. 01. 12. – 2009. 07. 06.)			Közigazgatás
		Božidar Kalmeta (HDZ)	Igazságügy Ivan Simonović (–) (– 2010. 07. 07.) Dražen Bošnjaković (HDZ) (2010. 07. 07. –)
Kosor-kormány (2009. 07. 06. – 2011. 12. 23.)			
		Zlatko Komadina (SDP) (– 2012. 04. 04.) Siniša Hajdas Dončić (SDP) (2012. 04. 18. –)	Davorin Mlakar (HDZ) Arsen Bauk (SDP)
Milanović-kormány (2011. 12. 23. – 2016. 01. 22.)			
		Oleg Butković (HDZ)	Orsat Miljenić (–)
Orešković-kormány (2016. 01. 22. – 2016. 10. 19.)			
			Dubravka Jurčina Alibegović (–) Ivan Kovačić (MOST) Ante Šprlje (–)
Plenković-kormány (2016. 10. 19. –)			

54h. melléklet

A horvát kormányserkezet változása (1990–2016)
Különleges tárcák

	Áruszállítási	Diaszpóra
Manolić-kormány (1990. 08. 24. – 1991. 07. 17.)	Petar Krstić (HDZ)	Gojko Šušak (HDZ)
	Kereskedelem	Kivándorlástígy
Gregurić-kormány (1991. 07. 14. – 1992. 08. 12.)	Petar Krstić (HDZ) (– 1992.04.15)	Gojko Šušak (HDZ) (1991. 08. 02. – 1991. 09. 18.)
	Branko Mikšić (HDZ) (1992. 04. 15. –)	Zdravko Sančević (HDZ) (1991. 12. 02. –)
Šarinić-kormány (1992. 08. 12. – 1993. 04. 03.)		
Valentić-kormány (1994. 04. 03. – 1995. 11. 07.)		
Matić-kormány (1995. 11. 07. – 2000. 01. 27.)		Visszatérés és migráció
		Marijan Petrović (HDZ) (1996. 11. 13. – 1999. 06. 01.)
Plenković-kormány (2016. 10. 19. –)		Bosznia–Hercegovinával kapcsolatos különleges ügyek
		Milan Kovač (HDZ) (1998. 04. 15. –)
		Állami tulajdon
		Goran Marić (HDZ)

Forrás: a szerző munkája

55a. melléklet
A szlovén kormánystruktúra változása (1992–2016)
Miniszterelnökök, alelnökök, főtitkárok, külügyi és belügyi tárcák

Ciklus	Miniszterelnök	Alelnök	Főtitkár	Külügy	Beltügy
Peterle-kormány (1990. 05. 16. – 1992. 05. 14.)	Lojze Peterle (SKD)	Mitja Malešič (–)	n. a.	Dimitrij Rupel (SDZ; DS)	Igor Bavčar (SDZ; DS)
		Jožef Mencinger (SDS) (– 1991. 05. 08.)			
		Andrej Ocvirk (–) (1991. 05. 08. –)			
		Leopold Šešterko (ZS)			
I. Drnovšek-kormány (1992. 05. 14. – 1993. 01. 25.)	Lojze Peterle (SKD)	Jože Pučnik (SDS)	n. a.	Dimitrij Rupel (SDZ; DS)	Igor Bavčar (SDZ; DS)
		Herman Rigelnik (–)			
		Viktor Žakejč (SSS)			
II. Drnovšek-kormány (1993. 01. 25. – 1997. 02. 27.)	Janez Drnovšek (LDS)	–	n. a.	Lojze Peterle (SKD) (–1994. 10. 31.)	Ivo Bizjak (SKD) (– 1994. 06. 08.)
				Zoran Thaler (LDS) (1995. 01. 26. – 1996. 05. 16.)	
				Davorin Kračun (LDS) (– 1996. 07. 19.)	Andrej Šter (SKD) (1994. 06. 08. –)
				Zoran Thaler (LDS) (– 1997. 09. 25.)	Mirko Bandelj (LDS) (– 1999. 02. 16.)
III. Drnovšek-kormány (1997. 02. 27. – 2000. 06. 07.)	Janez Drnovšek (LDS)	Marijan Podobnik (SLS)	n. a.	Boris Frlac (LDS) (1997. 09. 25. – 2000. 02. 02.)	
				Dimitrij Rupel (LDS) (2000. 02. 02. –)	Borut Šuklje (LDS) (1999. 03. 24. –)
Bajuk-kormány (2000. 06. 07. – 2000. 11. 30.)	Andrej Bajuk (SLS–SKD–NSi)	–	n. a.	Lojze Peterle (SLS–SKD–NSi)	Peter Jambrek (–)

Ciklus	Miniszterelnök	Alelnök	Főtitkár	Külfüggy	Beltüggy
IV. Drnovšek-kormány (2000. 11. 30. – 2002. 12. 19.)	Janez Drnovšek (LDS)	–	n. a.	Dimitrij Rupel (SD) (– 2004. 07. 06.)	Rado Bohinc (SD)
Rop-kormány (2002. 12. 19. – 2004. 12. 03.)	Anton Rop (LDS)	–	n. a.	Dimitrij Rupel (–)	Dragotin Mate (SDS)
I. Janša-kormány (2004. 12. 03. – 2008. 11. 21.)	Janez Janša (SDS)	–	n. a.		
Pahor-kormány (2008. 11. 21. – 2012. 02. 10.)	Borut Pahor (SD)	–	Milan M. Cvikl (SD) (– 2010. 03. 11.)	Samuel Žbogar (SD)	Katarina Kresal (LDS) (– 2011. 09. 02.)
			Helena Kamnar (SD) (2010. 03. 11. –)		Aleš Zalar (LDS) (2011. 09. 02. –)
II. Janša-kormány (2012. 02. 10. – 2013. 03. 20.)	Janez Janša (SDS)	Radovan Žerjav (SLS)	Božo Predalič (n. a.)	Karl Erjavec (DeSUS)	Vinko Gorenak (SDS)
		Ljudmila Novak (NSi)			Belüggy és közigazgatás
		Karl Erjavec (DeSUS)			Gregor Virant (DL)
Bratušek-kormány (2013. 03. 20. – 2014. 09. 18.)	Alenka Bratušek (PS/ZaAB)	Gregor Virant (DL)	Jernej Pavlič (PS/ZaAB)	Karl Erjavec (DeSUS)	Gregor Virant (DL)
		Dejan Židan (SD)			Belüggy
		Karl Erjavec (DeSUS)			Vesna Györkös Znidar (SMC)
Cerar-kormány (2014. 09. 18. –)	Miro Cerar (SMC)	Boris Koprivnikar (SMC) Dejan Židan (SD) Karl Erjavec (DeSUS)	Darko Krašovec (n. a.)		

55b. melléklet
A szlovén kormánystruktúra változása (1992–2016)
Védelmi, pénzügyi, igazságügyi, oktatási és kulturális tárca

Ciklus	Védelem	Pénzügy	Igazságügy	Oktatás	Kultúra
Peterle-kormány (1990. 05. 16. – 1992. 05. 14.)		Marko Kranjec (–) (– 1991. 05. 08.) Dušan Šešok (SKD) (1991. 05. 09. –) Janez Kopac (LDS) (– 1992. 06. 10.)	Rajko Pirnat (SDZ)	Peter Vencelj (SKD)	Andrej Capuder (SKD)
I. Drnovšek-kormány (1992. 05. 14. – 1993. 01. 25.)	Janez Janša (SDZ; SDS) (– 1994. 03. 29.)		Miha Kozinc (LDS) (– 1994. 07. 19.) Meta Župančič (LDS) (1994. 07. 19. –)	Slavko Gaber (LDS) (– 1999. 07. 29.)	Borut Šuklje (SSS) Sergij Pejhan (SD) (– 1996. 01. 31.) Janez Dular (SKD) (1996. 02. 07. –)
II. Drnovšek-kormány (1993. 01. 25. – 1997. 02. 27.)	Jelko Kacin (LDS) (1994. 03. 29. –) Titi Turnšek (SLS) (– 1998. 03. 13.) Lojze Krapež (SLS) (1998. 03. 13. – 1998. 11. 24.) Franci Demšar (SLS) (1999. 02. 04. –)	Mitja Gaspari (LDS) (1992. 06. 10. –)			
III. Drnovšek-kormány (1997. 02. 27. – 2000. 06. 07.)			Tomaž Marušič (SLS)	Pavle Zgaga (LDS) (1999. 07. 29. –)	Jožef Školč (LDS)
Bajuk-kormány (2000. 06. 07. – 2000. 11. 30.)	Janez Janša (SDS)	Zvone Ivanušič (SLS-SKD)	Barbara Brezigar (–)	Lovro Šturm (–)	Rudi Šeligo (SDS)
IV. Drnovšek-kormány (2000. 11. 30. – 2002. 12. 19.)	Anton Grizold (LDS)	Anton Rop (LDS)	Ivan Bizjak (SLS) (– 2004. 04. 20.)	Lucija Čok (LDS)	Andreja Rihner (SD)
ROP-kormány (2002. 12. 19. – 2004. 12. 03.)		Dušan Mramor (–)	Zdenka Cerar (LDS) (2004. 04. 20. –)	Oktatás, sport- és tudományügy Slavko Gaber (LDS)	

Ciklus	Védelem	Pénzügy	Igazságügy	Oktatás		Kultúra
				Oktatás	Felsőoktatás	
I. Janša-kormány (2004. 12. 03. – 2008. 11. 21.)	Karl Erjavec (DeSUS)	Andrej Bajuk (NSi)	Lovro Šturm (NSi)	Milan Zver (SDS)	Jure Zupan (NSi) (–2007. 09. 06.) Mojca Kucler Dolinar (NSi) (2007. 10. 01.–)	Vasko Simoniti (SDS)
	Ljubica Jelusić (SD)	Franc Križanič (SD)	Aleš Zalar (LDS)	Oktatás és sport	Felsőoktatás, tudomány és technológia	Majda Širca Ravnikar (Zares) (–2011. 07. 11.)
Pahor-kormány (2008. 11. 21.– 2012. 02. 10.)				Igor Lukšič (SD)	Gregor Golobčič (Zares) (–2011. 06. 22.) Igor Lukšič (SD) (2011. 06. 22.–)	Bošijan Žekš (SD) (2011. 07. 11.–)
			Igazságügy és közigazgatás	Oktatás, tudomány, kultúra és sport		
II. Janša-kormány (2012. 02. 10. – 2013. 03. 20.)	Aleš Hojs (NSi)	Janez Šušteršič (DL) (–2013. 02. 01.)	Senko Plečanič (DL) (–2013. 02. 01.) Zvonko Černač (SDS) (2013. 02. 01.–)	Žiga Turk (SDS)		–
Bratušek-kormány (2013. 03. 20. – 2014. 09. 18.)	Raman Jakič (PS/ZaAB)	Uroš Čufer (SD)	Igazságügy	Oktatás, tudomány és sport		Kultúra
	Janko Veber (SD) (–2015. 05. 13.)	Dušan Mramor (–) (–2016. 07. 13.)	Senko Plečanič (DL)	Jernej Pikalo (SD)		Uroš Grile (PS/ZaAB)
Cerar-kormány (2014. 09. 18. –)		Alenka Smerkolj (SMC) (2016. 07. 13. – 2016. 09. 21.)	Goran Klemenčič (SMC)	Stanka Setnikar Cankar (SMC) (–2015. 03. 06.)		Julijana Bizjak Mlakar (DeSUS) (–2016. 04. 16.)
	Andreja Katič (SD) (2015. 05. 13. –)	Mateja Vraničar Erman (–) (2016. 09. 21. –)			Klavdija Markež (SMC) (2015. 03. 27. – 2015. 04. 01.) Maja Makovec Brenčič (SMC) (2015. 05. 13. –)	

55c. melléklet
A szlovén kormányserkezet változása (1992–2016)
Szociális, egészségügyi, iparügyi, mezőgazdasági és környezetvédelmi tárcaék

Ciklus	Szociális ügyek	Egészségügy	Iparügy	Mezőgazdaság	Környezetvédelem
Peterle-kormány (1990. 05. 16. – 1992. 05. 14.)	Jožica Puhar (SDZ)	Katja Boh (SDS) (– 1992. 01. 15.) Božidar Voljč (n. a.) (1992. 01. 15. –)	Izidor Rejc (SKD)	Jozef Jakob Osterc (SKD)	
I. Drnovšek-kormány (1992. 05. 14. – 1993. 01. 25.)	Munkaügy Jožica Puhar (SD)	Egészségügy és szociális partnerség Božidar Voljč (ZS)	Iparügy és építészet Dušan Šešok (SKD)	Mezőgazdaság, erdészet és élelmiszerügy Joze Protner (LDS)	Miha Jarbinšek (ZS; LDS) (– 1994. 02. 01.)
II. Drnovšek-kormány (1993. 01. 25. – 1997. 02. 27.)	Munkaügy és szociális partnerség Jožica Puhar (SD) (– 1994. 06. 21.) Rina Klinar (SD) (1994. 06. 21. – 1996. 01. 31.)	Egészségügy Božidar Voljč (LDS)	–	Mezőgazdaság és erdészet Jozef Jakaob Osterc (SKD)	
III. Drnovšek-kormány (1997. 02. 27. – 2000. 06. 07.)	Anton Rop (LDS) (1996. 02. 06. –)	Marjan Jereb (SLS)	–	Ciril Smrkolj (SLS)	Pavle Gantar (LDS) (1994. 02. 28. –)
Bajuk-kormány (2000. 06. 07. – 2000. 11. 30.)	Szociális ügyek Miha Brejc (SDS)	Andrej Bručan (SDS)	–	Mezőgazdaság Ciril Smrkolj (SLS–SKD)	Andrej Unek (SLS–SKD)
IV. Drnovšek-kormány (2000. 11. 30. – 2002. 12. 19.)	Munkaügy és szociális partnerség Vlado Dimovski (SD)	Dušan Keber (LDS)	–	Mezőgazdaság, erdészet és élelmiszerügy Franc But (SLS) (– 2004. 04. 20.)	Janez Kopač (LDS)
Rop-kormány (2002. 12. 19. – 2004. 12. 03.)	Munka-, család- és szociálügy Vlado Dimovski (SD)	–	–	Milan Pogacnik (SD) (2004.04.20.–)	Környezetvédelem és területrendezés Janez Kopač (LDS)

Ciklus	Szociális ügyek	Egészségügy	Iparügy	Mezőgazdaság		Környezetvédelem
				Mezőgazdaság	Környezetvédelem	
I. Janša-kormány (2004. 12. 03. – 2008. 11. 21.)	Szociális ügyek	Andrej Bručan (SDS) (– 2007. 09. 06.) Zofija Mazej Kučovič (SDS) (2007. 09. 11. –)	–	Mezőgazdaság	Janez Podobnik (SLS)	
	Janez Drobnič (NSi) (– 2006. 12. 01.)			Marija Lukacič (SDS) (– 2007. 01. 29.)		
	Marijeta Cotman (NSi) (2006. 12. 18. –)			Iztok Jarc (SDS) (2007. 03. 06. –)		
Pahor-kormány (2008. 11. 21. – 2012. 02. 10.)	Munka-, család- és szociálügy	Borut Miklavčič (SD) (– 2010. 04. 07.) Dorijan Marušič (SD) (2010. 04. 07. –)	–	Mezőgazdaság, erdészet és élelmiszerügy	Karl Erjavec (DeSUS) (– 2010. 02. 12.)	
	Ivan Svetlik (DeSUS)			Milan Pogačnik (SD) (– 2010. 03. 18.)		
				Henrik Gjerkeš (DeSUS) (2010. 03. 18. – 2010. 05. 05.) Dejan Židan (SD) (2010. 05. 05. –)		
II. Janša-kormány (2012. 02. 10. – 2013. 03. 20.)	Szociális ügyek	Tomaž Gantar (DeSUS) (– 2013. 11. 29.)	–	Mezőgazdaság és környezetvédelem		
	Andrej Vizjak (SDS)			Franc Bogovič (SLS)		
Bratušek-kormány (2013. 03. 20. – 2014. 09. 18.)	Munka-, család-, szociális ügyek és esélyegyenlőség	Alenka Trop Skaza (–) (2013. 11. 29. – 2014. 04. 15.) Alenka Bratušek (ZaAB) (2014. 04. 15. –)	–	Dejan Židan (SD)		
	Anja Kopac Mrak (SD)					
				Milojka Kolar Celarc (SMC)	Mezőgazdaság, erdészet, élelmiszerügy	
Cerar-kormány (2014. 09. 18. –)			–	Dejan Židan (SD)	Környezetvédelem Irena Majcen (DeSUS)	

55d. melléklet
A szlovén kormánystruktúra változása (1992–2016)
 Közlekedési, tudományos, informatikai, gazdasági és tervezési tárcák

Ciklus	Közlekedés	Kutatás és tudományügy	Információs társadalom	Gazdaság	Tervezés
Peterle-kormány (1990. 05. 16. – 1992. 05. 14.)	Marjan Kranjc (SKD; SDS)	Peter Tancig (ZS)	Stane Stanič (LS) (– 1991. 04. 24.)	Viktor Brezar (LS)	Igor Umek (SKD)
I. Drnovšek-kormány (1992. 05. 14. – 1993. 01. 25.)		Tudományügy és technológia Peter Tancig (ZS)	Jelko Kacin (–; DS) (1991. 04. 24. –)	Gazdasági fejlesztés Maks Tajnikar (SD)	Davorin Kračun (LDS)
II. Drnovšek-kormány (1993. 01. 25. – 1997. 02. 27.)	Igor Umek (SKD)	Rado Bohinc (SD/Z) (– 1996. 01. 31.) Andrej Umek (SD) (1996. 02. 07. –)	–	Gazdaság Maks Tajnikar (SD) (– 1996. 01. 30.) Metod Dragonja (–) (1996. 01. 31. – 1999. 04. 20.)	T. n. m. (Tervezés) Lojze Janko (–) (1993. 03. 23. –)
III. Drnovšek-kormány (1997. 02. 27. – 2000. 06. 07.)	Anton Bergauer (SLS)	Lojze Marinček (SLS)	–	Tea Petrin (SLS) (1999. 04. 20. –)	–
Bajuk-kormány (2000. 06. 07. – 2000. 11. 30.)		Kutatás Lojze Marinček (SLS–SKD)	–	Jože Zagožen (SDS)	–
IV. Drnovšek-kormány (2000. 11. 30. – 2002. 12. 19.)	Jakob Presčenič (SLS) (– 2004. 04. 20.)	–	Információs társadalom	Tea Petrin (SLS) (– 2004. 04. 20.)	–
Rop-kormány (2002. 12. 19. – 2004. 12. 03.)	Marko Pavliha (LDS) (2004. 04. 20. –)	–	Pavle Gantar (LDS)	Matej Lahovnik (LDS) (2004. 04. 20. –)	–

Ciklus	Közlekedés	Kutatás és tudományügy	Információs társadalom	Gazdaság	Tervezés
I. Jansa-kormány (2004. 12. 03. – 2008. 11. 21.)	Janez Božič (SLS) (– 2007. 09. 06.)	–	–	Andrej Vizjak (SDS)	–
	Radovan Žerjav (SLS) (2007. 09. 11. –)	–	–		
Pahor-kormány (2008. 11. 21. – 2012. 02. 10.)	Patrik Vlačič (SD)	–	–	Matej Lahovnik (Zares) (– 2010. 07. 09.) Darja Radič (Zares) (2010. 07. 16. – 2011. 07. 11.) Miltja Gaspari (SD) (2011. 07. 11. –)	–
	Közlekedés és területrendezés Zvonko Čermač (SDS)	–	–	Gazdaság és technológia Radovan Žerjav (SLS)	–
Bratušek-kormány (2013. 03. 20. – 2014. 09. 18.)	Igor Maier (DL) (– 2013. 04. 02.)	–	–	Stanko Stepišnik (PS) (– 2013. 11. 29.)	–
	Samo Omerzel (DL) (2013. 04. 02. –)	–	–	Metod Dragonja (PS/ZaAB) (2013. 11. 29. –)	–
Čerar-kormány (2014. 09. 18. –)	Közlekedés	–	–	T. n. m. Gazdaság és technológia (Stratégiai projektek)	–
	Peter Gašperšič (SMC)	–	–	Jozef Petrovič (SMC) (– 2014. 12. 04.) Violeta Bulc (SMC) (– 2014. 11. 19.) Zdravko Počivalšek (SMC) (2014. 12. 04. –)	–

55e. melléklet
A szlovén kormánystruktúra változása (1992–2016)
Kereskedelmi, energiügyi, turisztikai, veteránügyi és fejlesztési tárca

Ciklus	Kereskedelem	Energiügyi	Turizmus és vendéglátás	Veteránügy és hadirokkantak	Törvényhozás	Diaszpóra
Peterle-kormány (1990. 05. 16. – 1992. 05. 14.)	Maks Bastl (SKZ) (– 1992. 02. 12.)	Miha Tomšič (SDZ)	Ingo Paš (L.S)	Franc Godiša (SDZ)	Lojze Janko (–)	Janko Prunk (–)
	Jožef Jeraj (SLS) (1992. 02. 12. – 1992. 09. 23)	Franc Avberšek (SD)	Janez Sirše (LDS)	Ana Osterman (SD)		
I. Drnovšek-kormány (1992. 05. 14. – 1993. 01. 25.)	Davorin Valentinčič (n. a.) (1992. 09. 23. –)	–	–	–	Gazdasági fejlesztés Davorin Kračun (LDS) (– 1995. 01. 26.) Janko Deželak (SKD) (1995. 01. 26. –)	–
	–	–	Janko Razgoršek (SLS)	–		
II. Drnovšek-kormány (1993. 01. 25. – 1997. 02. 27.)	–	–	–	–	Marjan Senjur (SLS)	–
	–	–	–	–		
III. Drnovšek-kormány (1997. 02. 27. – 2000. 06. 07.)	–	–	–	–	Gazdasági kapcsolatok és fejlesztés Marjan Senjur (SLS–SKD)	–
	–	–	–	–		
Bajuk-kormány (2000. 06. 07. – 2000. 11. 30.)	Kereskedelem és turizmus	–	–	–	Törvényhozás	–
	Janko Razgoršek (SLS–SKD)	–	–	–		

Ciklus	Kereskedelem	Energiatügy	Turizmus és vendéglatás	Veteránügy és hadirokkantak	Közgazgatás	
					T. n. m. (gazdaságfejlesztés)	T. n. m.
I. Janša-kormány (2004. 12. 03. – 2008. 11. 21.)	-	-	-	-	Jože P. Damjan (-) (2005. 12. 20. – 2006. 03. 27.)	-
					Adrej Horvat (SD) (2006. 03. 26. – 2007. 03. 05.)	Gregor Virant (-)
					Žiga Turk (SDS) (2007. 03. 06. –)	
Pahor-kormány (2008. 11. 21. – 2012. 02. 10.)	-	-	-	-	Irma Pavlinič Krebs (Zares) (-2011. 07. 11.)	T. n. m. (diaszpóra)
					Borut Pahor (SD) (2011. 07. 11. –)	Boštjan Žekš (SD)
II. Janša-kormány (2012. 02. 10. – 2013. 03. 20.)	-	-	-	-	-	Ljudmila Novak (NSi)

Ciklus	Kereskedelem	Energiatűgy	Turizmus és vendéglátás	Veteránügy és hadirokkantak			
Bratušek-kormány (2013. 03. 20. – 2014. 09. 18.)	-	-	-	-	-	-	Tina Komec (PS) (–2014. 02. 24.)
Cerar-kormány (2014. 09. 18. –)	-	-	-	-	-	-	Gorazd Žrnavec (DeSUS) (2014. 02. 24. –)
						Közigazgatás	
						Boris Koprivnikar (SMC)	

55f. melléklet
A szlovén kormányserkezet változása (1992–2016)
Tárca nélküli miniszterek

Ciklus	T. n. m. (Helyi önkormányzatok)	T. n. m. (EU-integráció)	T. n. m. (Szociális jóléti koordináció)
Peterle-kormány (1990. 05. 16. – 1992. 05. 14.)	Boštjan Kovačič (LDS) (1994. 09. 16. –)	Igor Bavčar (LDS)	Janko Kušar (DeSUS)
I. Drnovšek-kormány (1992. 05. 14. – 1993. 01. 25.)	Božo Grafenauer (SLS)		
III. Drnovšek-kormány (1997. 02. 27. – 2000. 06. 07.)	–	Igor Bavčar (SD) – 2002. 01. 24.)	–
Rop-kormány (2002. 12. 19. – 2004. 12. 03.)	T. n. m. (Regionális fejlesztés) Zdenka Kovatč (DeSUS)	Janez Potočnik (LDS) (2002. 01. 24. – 2004. 04. 20.) Milan Martin Cviki (SD) (2004. 04. 20. –)	–
I. Janša-kormány (2004. 12. 03. – 2008. 11. 21.)	T. n. m. (helyi önkorm. és regionális fejlesztés) Ivan Žagar (SLS)	–	–
Pahor-kormány (2008. 11. 21. – 2012. 02. 10.)	Zlata Ploštajner (DeSUS) (– 2009. 10. 22.) Henrik Gjerkeš (DeSUS) (2009. 10. 22. – 2011. 01. 11.) Duša Trobec Bučan (DeSUS) (2011. 01. 11. – 2011. 04. 21.) Boštjan Žekš (SD) (2011. 04. 21. –)	T. n. m. (EU fejlesztések) Mijta Gaspari (SD)	–

Forrás: a szerző munkája

56. melléklet
A régió államfőinek jellemzői 2016-ban

Ország	Kormányforma	Meghízási idő (újválasztás)	Választás módja	Államfő
Szerbia	parlamentáris	5 év/1×	közvetlen	Tomislav Nikolić, 2012– (függ., SNS)
Horvátország	parlamentáris	5 év/1×	közvetlen	Kolinda Grabar-Kitarović, 2015– (függ., HDZ)
Szlovénia	parlamentáris	5 év/1×	közvetlen	Borut Pahor, 2012– (függ., SD)
Bosznia-Hercegovina	félelnöki	4 év/8 havonta rotálódik	3 etnikum 2 entitásból 3 főt választ	(2014–): Bakir Izetbegović (SDA), Dragan Čović (HDZ BiH) Mladen Ivanić (PDP)
Montenegró	félelnöki	5 év/1×	közvetlen	Filip Vujanović, 2003– (függ., Szoc.Dem. Párt)
Kosзовó	parlamentáris	5 év/1×	közvetett (parlament 2/3-a), 2012-t követően közvetlen	Hashim Thaçi, 2016– (PDK)
Albánia	parlamentáris	5 év/1×	közvetett (parlament 3/4-e)	Bujar Nishani, 2012– (függ., Albán Demokrata Párt)
Macedónia	parlamentáris	5 év/1×	közvetlen	Gjorge Ivanov, 2009– (függ., Demokrata Párt)

Forrás: a szerző munkája

57. melléklet
A szerb államfők karrierútja

Név	Párttámogatás	Életkor* (születési év)	Párttag	Végzettség	Karrierút
Slobodan Milošević	SPS	48 (1941)	Igen, pártelnök (1990–2006)	1964: Belgrádi Egyetem, jogász	1959: Jugoszláv Kommunisták Szövetségének tagja 1989: Szerbia elnöke; 1990: Szerbiai Szocialista Párt alapítója; 1997: Jugoszlávia elnöke
Milan Milutinović	SPS	55 (1942)	Igen	1965: Belgrádi Egyetem, jogász	A Szövetségi Szocialista Fiatalok elnöke 1989: Szerbia görögországi nagykövete
Boris Tadić	DS	46 (1958)	Igen (1990–2014), pártelnök (2003–2014)	Belgrádi Egyetem, pszichológia	Újságíró, pszichológus 1990: DS-tag 2001–2003: védelmi és telekommunikációs miniszter 2004 tavasztól parlamenti képviselő.
Tomislav Nikolić	SNS	60 (1952)	Igen, pártelnök (2008–2012)	2006: Menedzsment Főiskola; 2011: Közgazdasági és Mérnöki Menedzsment Főiskola	Kraguljevác Kommunális Közvállalatának Műszaki Igazgatója 1991–2008: SRS alelnöke 1998–1999: a Kormány alelnöke 2008–2012: SNS elnöke

* Köztársasági elnökké történő megválasztásakor.

Forrás: a szerző munkája

58. melléklet
A horvát államfők karrierútja

Név	Párt-támogatás	Életkor* (születési év)	Párttag	Végzettség	Karrierút
Franjo Tuđman	HDZ	68 (1922–1999)	Igen, pártelnök (1989–1999)	1955–1957: Belgrádi Katonai Akadémia 1960: tábornok	1945–1961: belgrádi Honvédelmi Minisztérium munkatársa 1961–1967: Zágrábi Munkásmozgalom-történelmi Intézet igazgatója 1971-től ellenzéki politikus, 1981: bebörtönöztek 1989: a HDZ alapítója
Stjepan Mesić	HNS	66 (1934)	Igen, pártelnök (1997–2000)	1961: Zágrábi Egyetem, jogász	1966-tól parlamenti képviselő 1971: ellenzéki reformer 1972: bebörtönöztek 1989: a HDZ alapítója 1990: miniszterelnök 1991: JSZSZK utolsó elnöke 1992-től parlamenti képviselő 1992-től a képviselőház elnöke
Ivo Josipović	SDP	53 (1957)	Igen, tag (1990–1994, 2008–2010)	1980: Zágrábi Egyetem, jogász 1983: Zágrábi Művészeti Akadémia, zeneszerző	1980-tól a Horvát Kommunista Párt tagja, 1994: távozott a politikából 1994–2003: egyetemi tanár 2003: független képviselő, Horvátország képviselője az ICTY-ben és ICJ-ben
Kolinda Grabar-Kitarović	HDZ	47 (1968)	Igen, tag (–2015)	1992: Zágrábi Egyetem, angol és spanyol nyelv és irodalom, 1995–1996: Bécsi Diplomata Akadémia 2002–2003: George Washington, Harvard, Johns Hopkins Egyetem	1993–1996: Külügyminisztérium 1996–2001: Kanadai Nagykövetség 2001–2003: miniszteri tanácsos 2003–2005: EU-integrációs miniszter 2005–2008: külügyminiszter washingtoni nagykövet a NATO-főtitkár tanácsadója

* Kézfársasági elnökké történő megválasztásakor.

Forrás: a szerző munkája

59. melléklet
A szlovén államfők karrierútja

Név	Párttámogatás	Életkor* (születési év)	Párttag	Végzettség	Karrierút
Milan Kučan	–	49 (1941)	–	1964: Ljubljana-i Egyetem, jogász	1968: Szocialista Szövetség titkára 1978: a szlovén parlament elnöke, 1982: JKSZ KB-tag 1986: SZKP vezetője 1990: kollektív államelnökség elnöke 2004-től a Madridi Klub tagja
Janez Drnovšek	LDS	52 (1950 – 2008)	Igen	1973: Ljubljana-i Egyetem, közgazdász	1986: szlovén parlament tagja, 1989: JSZSZK államelnökségének tagja 1992–2003: LDS elnöke 1992–2002: miniszterelnök 2006–2008: Mozgalom az igazságosságért és fejlődésért
Danilo Türk	–	55 (1952)	–	1975: Ljubljana-i Egyetem, jogász	1984–1992: ENSZ Emberi Jogi Bizottsága 1992–2000: Szlovénia ENSZ-nagykövete 2000–2005: ENSZ-főtitkárhelyettes 2005–2007: a Ljubljana-i Egyetem dékán- helyettese

* Közársasági elhökke történo megválasztáskor.

Megjegyzés: Borut Pahor (szlovén államfő 2012-től) jellemzőit lásd a szlovén miniszterelnökök bemutatásánál.

Forrás: a szerző munkája

60. melléklet
 Szerb köztársasági elnökök az egyes kormányzati ciklusokban

	Elnök	Az elnököt támogató párt(ok)	A kormány politikai orientációja	Az elnök és a kormány politikai orientációja közötti viszony	Az elnök szerep-felfogása	Politikai konfliktusok az elnök és a kormány között	Az elnök politikai aktivitása, jelenléte a politikai napirenden	Az elnök politikai súlya
2001–2003	Milan Milutinović	SPS–JUL–ND	vegyes (DOS)	ellentétes	szimbolikus	ritka	csekély	gyenge
2004–2007			jobboldali (DSS–SPO–NS–G17Plus)	ellentétes	szimbolikus	minimális	jelentős	közepes
2007–2008			vegyes (DS–DSS–NS–G17Plus)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	minimális	jelentős	közepes
2008–2012	Boris Tadić	DS	baloldali (DS–SPS–G17plus–kisebbség)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	minimális	jelentős	közepes
2012–2014			vegyes (SNS–SPS–JS–PUPS–URS–füg.)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	ritka	jelentős	gyenge
2014–2016	Tomislav Nikolić	SNS	vegyes (SNS–NS–SPO–SDPS–PS)–(SPS–PUPS–JS)–(VMSZ)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	ritka	csekély	gyenge
2016–			vegyes (SNS–NS–SPO–SDPS–PS)–(SPS–PUPS–JS)–(VMSZ)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	ritka	csekély	gyenge

Forrás: a szerző munkája

61. melléklet

Horvát köztársasági elnökök az egyes kormányzati ciklusokban

	Elnök	Az elnököt támogató párt(ok)	A kormány politikai orientációja	Az elnök és a kormány politikai orientációja közötti viszony	Az elnök szerepfelfogása	Politikai konfliktusok az elnök és a kormány között	Az elnök politikai aktivitása, jelenléte a politikai napirenden	Az elnök politikai súlya
1990–2000*	Franjo Tuđman	HDZ	jobboldali (HDZ)	illeszkedő	támogató	ritka	jelentős	erős
2000–2003			baloldali (SDP–LS–(HLSL–IDS)–HSS–HNS–LIBRA)	ellentétes	szimbolikus-támogató	minimális	csekély	közepes
2003–2008	Stjepan Mesić	HNS–HSSS–IDS–LS	jobboldali (HDZ–DC)	ellentétes	szimbolikus-támogató	minimális	csekély	közepes
2008–2009			jobboldali (HDZ–HSL–SDS–HSS–HSU)	ellentétes	szimbolikus-támogató	minimális	csekély	közepes
2009–2011	Ivo Josipović	SDP	jobboldali (HDZ–HSS–SDSS)	ellentétes	szimbolikus-támogató	minimális	csekély	közepes
2011–2015			baloldali (SDP–HNS–IDS)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	ritka	csekély	közepes
2015–2016	Kolinda Grabar-Kitarović	HDZ	jobbalközép (HDZ–MOST–egyéb)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	ritka	jelentős	közepes
2016–			jobbalközép (HDZ–MOST)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	ritka	csekély	közepes

* 1990–2000: Mivel ezen időszakban féltelneki rendszer volt, és a kormányokat is mind a HDZ adta, így az egyszerűsítés lehetséges.

Forrás: a szerző munkája

62. melléklet
Szlovén köztársasági elnökök az egyes kormányzati ciklusokban

	Elnök	Az elnököt támogató párt(ok)	A kormány politikai orientációja	Az elnök és a kormány politikai orientációja közötti viszony	Az elnök szerepfelfogása	Politikai konfliktusok az elnök és a kormány között	Az elnök politikai aktivitása, jelentése a politikai napirenden	Az elnök politikai súlya
1990–1992			vegyes (DEMOS)	illeszkedő	szimbolikus	ritka	jelentős	gyenge
1992–1993			vegyes (LDS–SDS–ZLSD–Zeleni Slovenije–DS–SSS)	illeszkedő	szimbolikus	minimális	jelentős	gyenge
1993–1997	Milan Kučan	–	vegyes (LDS–SKD–ZLSD–(SDS))	illeszkedő	szimbolikus	minimális	jelentős	gyenge
1997–2000			vegyes (LDS–SLS–DeSUS)	illeszkedő	szimbolikus	minimális	jelentős	gyenge
2000			jobboldali (SLS–SKD–SDS)	ellentétes	szimbolikus	ritka	csekély	gyenge
2000–2002			vegyes (LDS–SLS–ZLSD–DeSUS–SMS)	illeszkedő	szimbolikus	ritka	csekély	gyenge
2002–2004	Janez Drnovšek	LDS	vegyes (LDS–SLS–ZLSD–DeSUS–SMS)	illeszkedő	szimbolikus	ritka	csekély	gyenge
2004–2008			jobboldali (SDS–SLS–DeSUS–NSI)	ellentétes	szimbolikus	ritka	csekély	gyenge
2008–2012	Damiro Turk	SD–Zares	baloldali (LDS–SD–DeSUS–Zares)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	minimális	jelentős	gyenge
2012–2013			jobboldali (SDS–SLS–DeSUS–NSI–DL)	ellentétes	szimbolikus	ritka	csekély	gyenge
2013–2014	Borut Pahor	SD	baloldali (PS–DeSUS–SD–DL)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	ritka	jelentős	gyenge
2014–			baloldali (SMC–DeSUS–SD)	illeszkedő	szimbolikus-támogató	ritka	csekély	gyenge

Forrás: a szerző munkája

A szerző témában megjelent publikációi

- ÖRDÖGH Tibor (2017): Demokrácia a Nyugat-Balkánon. In KISS Ferenc szerk.: *Tudomány és erő*. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2016. Újvidék. Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács. 48-55.
- ÖRDÖGH Tibor (2017): Serbia: A Consolidated Democracy? *International Relations and Diplomacy*, Vol. 5, No. 7. 34–48.
- ÖRDÖGH Tibor (2017): Vajdaság politikatörténete. In ÖRDÖGH Tibor szerk.: *Vajdaság I., Vajdaság társadalmi és gazdasági jellemzői*. Szabadka, VMDOK. 9–40.
- ÖRDÖGH Tibor (2017): Szerbia mint konszolidált demokrácia? *Mediterrán és Balkán Fórum*, 11. évf. 1–2. sz. 23–40.
- ÖRDÖGH Tibor (2016): Győztesek és nyertesek. A 2016. évi szerbiai választások elemzése. *Létünk*, 46. évf. 4. sz. 9–24.
- ÖRDÖGH Tibor (2016): Divide et impera – A határon túli magyar pártok megosztottsága. In GARACZI Imre szerk.: *A fenntarthatóság perspektívái a Kárpát-medencében*. (Magyarságtudományi kutatások V.) Veszprém, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány. 300–319.
- ÖRDÖGH Tibor (2016): Nacionalizmus és patriotizmus Szerbiában. In VARGHA Márk szerk.: *Kis népekskönyv*. (Elektronikus könyv), Europa Varietas. 169–209.
- ÖRDÖGH Tibor (2015): Határúton – A nemzetközi migráció problémája Szerbiában és Magyarországon. In CSÁNYI Erzsébet – ISPÁNOVICS CSAPÓ Julianna – NOVÁK Anikó szerk.: *Tudomány és régió. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2015*. Újvidék, Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács. 176–192.
- ÖRDÖGH Tibor (2015): A balkáni migrációs útvonal. *Mediterrán Világ*, 33–34. sz. 108–125.
- ÖRDÖGH Tibor (2015): A Balkán geopolitikai szerepe. In GÉCZI János – ANDRÁS Ferenc szerk.: *Térátlépések*. Veszprém, PE MFTK Antropológia és Etika Tanszék. 265–280.
- ÖRDÖGH Tibor (2015): Határúton – A nemzetközi migráció problémája Szerbiában és Magyarországon. *Mediterrán Világ*, 31–32. sz. 3–26.
- ÖRDÖGH Tibor (2015): Kulturális autonómia Szerbiában. In GARACZI Imre szerk.: *Nemzeti integráció, autonómia és szakrális múlt a Kárpát-medencében*. (Magyarságtudományi kutatások IV.) Veszprém, Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány. 57–72.
- ÖRDÖGH Tibor (2014): Szerbia pártrendszerének változása 1990–2014. In BERÉNYI János szerk.: *Tudástérkép. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó 2014*. Újvidék, Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács. 178–193.
- ÖRDÖGH Tibor (2014): A 2014. évi rendkívüli választások Szerbiában. In ANTAL Attila szerk.: *Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak III. Konferenciája. Politikatudományi Tanulmányok*. Budapest, ELTE ÁJK. 98–112.
- ÖRDÖGH Tibor (2013): Alkotmánybíróságok a posztjugoszláv térségben. In KONCZ István – NAGY Edit szerk.: *Tudományos próbapálya*. Budapest. Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület. 418–425.
- ÖRDÖGH Tibor (2013): Politikai törésvonalak és pártrendszerek Szerbiában, Horvátországban és Szlovéniában. In STRAUSZ Péter – ZACHAR Péter Krisztián szerk.: *Történelem és politika régen és ma*. Modern Minerva Könyvek, 6. Budapest, Heraldika Kiadó. 204–229.
- ÖRDÖGH Tibor (2012): Politikai hatalommegosztás és ellensúlyok a Balkánon, különös tekintettel Szerbia, Horvátország és Szlovénia intézményrendszerére. In KONCZ István – NAGY Edit szerk.: *Nemzedékek az együttműködésben. Történelem, Politológia, Jogtudomány Szekció*. Budapest, I. PEME. 32–42.
- ÖRDÖGH Tibor (2012): Szerbia és Horvátország politikai rendszerének összehasonlítása. *Grotius E-könyvtár*, 56. Forrás: www.grotius.hu/doc/pub/WLKGKS/2012_154_ordogh_tibor_szerbia_es_horvatorszag.pdf (Letöltés: 2018. 05. 28.)
- ÖRDÖGH Tibor (2012): Szerbia ombudsmani rendszere. In ANTAL Attila szerk.: *Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak III. Konferenciája*. Budapest, ELTE ÁJK. 79–93.
- KOMJÁTI-GARDÓ Szimona – ÖRDÖGH Tibor (2012): Románia és Szerbia ombudsmani intézményrendszereinek összevetése. In HAJAS Barnabás – SZABÓ Máté szerk.: *Az ombudsmani intézmények újrászabályozása a 21. században Magyarországon és Európában*. Budapest, Országgyűlés Hivatala. 145–170.

A Dialóg Campus Kiadó a Nemzeti Közszolgálati Egyetem könyvkiadója.

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó
www.dialogcampus.hu • www.uni-nke.hu
1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Telefon: (30) 426 6116 • E-mail: kiado@uni-nke.hu
A kiadásért felel: Petró Ildikó ügyvezető
Felelős szerkesztő: Kilián Zsolt
Olvasószerkesztő: Fodor József Péter
Korrektor: Bíró Csilla
Tördelőszerkesztő: Gyapjas Anikó
Nyomdai munkák: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-615-5889-71-4 (nyomtatott)
ISBN 978-615-5889-72-1 (elektronikus)

Huszonnyolc év telt el a jugoszláv rendszerváltás óta, amelyet Európa egyik legvéresebb háborúja követett, megannyi politikai konfliktus azonban lezáratlan maradt Jugoszlávia szétesése után. A három ország eltérő utakon indult el, és Szlovénia 2004-től, Horvátország pedig 2013-tól az Európai Unió tagja, míg Szerbia tagjelöltként reménykedik a 2025-ös csatlakozásban.

A három ország eltérő történelmi hagyományokkal vágott neki a demokratikus politikai rendszer kiépítésének, amelyet több tényező összehasonlító elemzésével szemléltetünk. Az alkotmányos keretek, a pártrendszerek töredezettsége, a társadalomban megbújó törésvonalak nagymértékben befolyásolják a választási rendszereket, a parlamentek működését, a kormányzás módját, továbbá a miniszterelnöki és államfői tisztségek gyakorlását. A monográfiában a demokráciafelfogások balkáni jellemzőit mutatjuk be, arra összpontosítva, hogy ezen államok berendezkedései az eltelt negyedszázad tapasztalatai alapján hasonlóak-e, vagy sokkal inkább különbözőek. Nem utolsósorban pedig szándékunk, hogy jobban megértessük a három ország működését az e csodás térség iránt érdeklődőkkel.

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001

„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
című projekt keretében jelent meg.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE